SAATEKS

Suur aeg nõuab suuri inimesi. On olemas tagasihoidlikke tunnustamata kangelasi, ilma Napoleoni kuulsuse ja ajaloota. Kuid nende kangelaste loomuse.lähem vaatlus jätaks varju isegi Makedoonia Aleksandri kuulsuse. Meie päevil võib Praha tänavail kohata kehvasti riides meest, kes ei aima isegi, mida ta õieti tähendab meie uue suure ajastu ajaloos. Ta käib tagasihoidlikult oma teed, ta ei tülita kedag! ja ajakirjanikud ei tülita ka teda, et paluda temalt intervjuud. Kui te küsiksite tema käest, mis on ta . nimi, vastaks ta teile lihtsalt ja asjalikult: «Ma olen Švejk . . .»

See tasane, tagasihoidlik! kehvasti riides mees on tõepoolest seesama vahva sõdur Švejk, vapper ja kartmatu mees, kelle nimi oli kunagi Austria võimu ajal kõigi TSehhimaakuningriigi kodanike suus ja kelle kuulsus ei tuhmu ka vabariigi päevil.

Mulle on see vahva sõdur Švejk väga kallis, ja pannes kirja tema juhtumisi maailmasõja päevil, olen kindel, et see tagasihoidlik tunnustamata kangelanehakkab ka teile kõigile meeldima. Ta ei pannud Efesoses põlema jumalanna templit, nagu tegi seda lollpea Herostratos, et sattuda ajalehtede veergudele ja kooliraamatute lehekülgedele.

Ja sellest aitab:

Autor

Esimene jagu *TAGALAS*

VAHVA SÕDUR ŠVEJK KISTAKSE MAAILMASÕTTA

«Nii nad tapsidki meie Ferdinandi,» ütles virtin härra Švejkile, kes oli aastate eest vabanenud sõjaväeteenistusest, kui kroonuarstide komisjon ta lõplikult lolliks tunnistas, ja elatas ennast nüüd sellega, et müütas mingeid jõledaid segaverelisi koerapeletisi, võltsides nende sugupuud.

Peale selle tegevuse vaevas teda veel reumatism ja ta hõõrus parajasti opodeldokiga oma põlve.

«Missuguse Ferdinandi, proua Müllerova?» küsis Švejk, katkestamata põlve masseerimist. «Ma tunnen kahte Ferdinandi. Ühte, kes teenib rohukaupmees Prüša juures ja jõi seal ükskord kogemata pudelitäie miskit juukseõli, ja siis tunnen ma veel Ferdinand Kokoškat, kes korjab koerasitta. Pole mul kummastki põrmugi kahju.»

«Oh ei, armuline härra, ertshertsog Ferdinandi selle sinatse Konopište. Ferdinandi, selle paksu ja jumalakartliku.»

«Issand jumal!» karjatas Švejk. «Säh sulle lugu! Kus see juhtus siis temaga, selle ertsbertsogi-härraga?»

«Sarajevos kõmmutasid maha, armuline härra, teate, kohe levolvriga.. Sõitis teine seel koos oma ertshertsoginnaga autos.»

«Olge lahked, proua Müllerova, või kohe autos. Nojah, sihuke saks võib enesele säärast lõbu lubada ega mõtlegi, kui sandisti võivad lõppeda niisugused autoga sõitmised.

Pealegi veel Sarajeos. Sarajevo on ju Bosnias, proua Müllerova. Selle tüki tegid muidugi türklased. Mis häda meid ajas neilt seda Bosniat ja Hertsegoviinat ära võtma *.

Eks ole, proua Müllerova? Härra ertshertsog on siis juba taevariigis. Kas tal olid ka pikad piinad?»

«Härra ertshertsog oli paugupealt valmis, armuline härra. Ise teate, ega levolver ole mänguasi. Meie pool Nusles* mängis hiljuti ka üks mees levolvriga ja laskis maha kogu perekonna ja kojamehe tagant otsa, kui see läks vaatama, et kes seal neljanda korra peal põmmutab.»

«Mõnest revolvrist, proua Müllerova, mine või hulluks, ei saagi pauku käite. Sihukest süsteemi revolvreid on musttuhat. Kuid ertshertsogi iaoks ostsid nad kindlasti midagi paremat ja ma võin kihla vedada, proua Müllerova, et see mees, kes seda tegi, pani ennast selleks puhuks hästi riidesse. Teadgi, et ertsbertsogile pihta saada on väga raske asi. See pole nii lihtne, nagu mõnel salakütil metsavahi pihta kärtsutada. Kogu asi seisab selles, kuidas sa ertshertsogile ligi pääsed, sest sihukesele härrale ära, katsugi miskites kaltsudes juurde saada. Peab minema tsilinder peas, et politsei teid enne kinni ei nabiks.»

«Armuline härra, räägivad, et neid olnud mitu.»

«Iseenesestki mõista, proua Müllerova,» tähendas Švejk, lõpetades põlve maseerimise. «Kui teie tahaksite näituseks ertshertsogit või keisrihärriit tappa, siis peaksite ilmtingimata kellegagi nõu. Üks pea on hea, mitu pead parem. Üks soovitab ühte, teine teist, ja «kõik tööd meil ‚korda lähevad», nagu lauldakse meie hümnis. Kõige tähtsam on tabada silmapilku, kui sihuke isand mööda sõidab. Nagu see härra Luccheni, kui te mäletate, kes meie õndsa Elisabethi * viiliga surnuks torkas. Ta käis ju temaga koos patseerimas. Usu siis veel kedagi. Sellest ajast peale ei lähe enam ükski keisriproua patseerima. Seda võib veel paljudegagi juhtuda. Saate näha proua Müllerova, et sama

saatus tabab ka vtne tsaari ja tsaariprouat, aga võib-

olla – hoidku jumal selle eest - ka meie keisrihärrat, kui nad alustasid juba tema onuga *. Meie vanal on palju vaenlasi, rohkem veel kui Ferdinandil. Nagu üks mees teadis alles hiljuti kõrtsis rääkida, et küll tuleb aeg, kus kõik need keisrid üksteise järel uppi lendavad ja neid ei saa aidata isegi riigi prokuratuur. Pärast aga tuli välja, et mehel polnud maksta ja kõrtsmik pidi laskma ta kinni võtta, tema aga andis kõrtsmikule kõrvalopsu ja politseinikule kaks. Siis pandi ta «korvi»* ja viidi soolaputkasse, et ta end välja magaks. Jah, proua Müllerova juhtub tänapäeval ga asju. Austriale on see jälle vägev lops. Kui ma alles kroonuteenistuses olin, laskis keegi jalaväelane kapteni maha. Lükkas kuuli rauda ja läks kantseleisse. Talle õeldi küll, et pole tal seal miskit tegemist, kuid tema ajab ikka oma joru, et ta peab härra kapteniga rääkima. Kapten kargaski välja ja, soolas mehele silmapilk kasarmuaresti.

Mees võttis püssi ja kõmmutas kaptenile otse südamesse.

Kuul lendas kaptenil seljast välja ja tegi kantseleis veel kahjugi: lõi tindipoti puruks ja tint määris kõik kroonupaberid ära.»

«Ja mis tollest södurist sai?» päris proua Müllerova mõne aja pärast, kui Švejk ajas palitut selga.

«Poos enese traksidega üles,» ütles Švejk, puhastades oma kõvakübarat. «Traksid polnud pealegi tema omad. Ta laenas need arestimaja prohvuselt*, ütles, et püksid langevat rebadele. Pidi ta siis ootama, millal ta maha lastakse? Sest vaadake, proua Müllerova, sihukeses situatsioonis läheb igaühel pea segi. Prohvus tehti selle eest kohalt lahti ja anti talle kuus kuud, tema aga ei istunudki oma aega ära, vaid põgenes Sveitsi ja on nüüd seal kuskil kirikus jutlustajaks. Tänapäeval on vähe ausaid inimesi, proua Müllerova. Ma kujutan enesele ette, et ka härra ertshertsog Ferdinand eksis Sarajevos selles inimeses, kes ta pihta laskis. Nägi kedagi härrat ja arvas, et küllap on korralik inimene, kui ta mulle elagu hüüab, Aga see võttis ja pani talle põmaka. Kas ta laskis ühe või mitu pauku?»

«Seitungis seisab, armuline härra, et härra ertshertsog oli nagu sõelapõhi, Ta oli levolvrist kõik kuulid tema pihta välj a lasknud.»

«Sihuke asi, jah, käib kole kähku, proua Müllerova, hirmus kähku. Mina ostaksin endale sihukese asja jaoks brauningu: on väljanägemise poolest nagu välgumihkel, kuid

temaga võib kahe minutiga kakskümmned ertshertsogit vagaseks teha, olgu nad siis paksud või peenikesed. Muide, omavahel ütelda, proua Müllerova, paksu ertshertsogit trehvate palju kindlamini kui peenikest. Ehk mäletate veel, kuidas nad omal ajal Portugaalias omaenese kuninga maha lask-sid?* See oli ka sihuke paks. Teadagi, egas kuningad ometi kõhnad ole. Ma lähen siis nüüd «Karika» kõrtsi, ja kui keegi peaks tulema selle pinšeri järele, mille eest ma käsiraha sain, siis ütelge talle, et ta on mul maal koerakasvanduses. Ma lõikasin tal hiljuti kõrvad lühemaks ja teda ei saa enne vedada, kui otsad kinni kasvavad, muidu võtab külm nad ära. Võti andke kojanaise kätte..»

«Karika» kõrtsis istus ainult üks külaline. See oli tsiviilpolitseinik * Bretschneider, kes seisis riigipolitsei teenistuses. Kõrtsmik Palivec pesi õllekannualuseid ja Bretschneider püüdis talle tagajärjetult asjalikku juttu peale sundida.

Palivec oli tuntud oma ropu suu poolest, iga tema teine sõna oli perse või sitt. Seejuures oli ta lugenud inimene ja soovitas igaühel järele vaadata, mida viimase asja kohta on ütelnud Victor Hugo, kui ta jutustab Napoleoni vana kaardiväe viimasest,vastusest inglastele Waterloo lahingus. *

«Ilus suvi on meil,» sundis Bretschneider peale oma asjalikku juttu.

«Üks sitt puha,» kostis Palivec ja asetas kannualused klaaskappi.

«Keetsid meile ilusa supi selles Sarajevos,» teatas Bretschneider jälle nõrga lootusega. .

«Missuguses «Sarajevos»?» küsis Palivec. «Kas selles Nusle veinipoes või? Seal kakeldakse iga päev - teadagi, see on ju Nusle.»

«Bosnia Sarajevos, härra peremees. Lasksid seal ertshertsog Ferdinandi maha. Mis te selle kohta ütlete?»

«Mina oma nina niisikestesse asjadesse ei topi, minu pärast sõitku nad kõik sitale,» vastas härra Palivec viisakalt ja pani piibu põlema. «Igaüks, kes tänapäeval ennast sihukestesse asjadesse segab, võib kaelaluu murda. Mina olen äriinimene: kui keegi sisse astub ja õlut tellib, siis kallan ma talle õlut, aga mingisugune Sarajevo, poliitika või taevariiki läinud ertshertsog, see ei puutu meiesugus-tesse, see lõhnab juba Pankräci * järele.»

12

Bretschneider .jäi vait ja silmitses pettunult tühja õlletuba.

«Seal rippus kunagi keisrihärra pilt,» jätkas ta natukese aja pärast, «just seal, kus praegu ripub peegel.»

«Jah, teil on õigus,» vastas härra Palivec, «rippus küll. Kuid. kärbsed sittusid pildi täis ja ma koristasin ta ära pööningule. Sest teate, kui mõni arvab heaks nihukese asja kohta paha söna ütelda, võib veel räbalasti minna.

Õige mul seda vaja!» .

«Seal Sarajevos pidi asiküll palavolema, härra peremees.»

Sellele lausa salakavalalt esitatud küsimusele vastas härra Palivec erakordse ettevaatlikkusega:

«Jah, sel ajal on Bosnias ja Hertsegoviinas töesti kole kuum. Kui ma seal kroonut teenisin, pidime oma ülemleitnandile järjest jääd pea peale panema.»

«Mis polgus te teenisite, härra peremees?»

«Niisikest tühja-tähja ma ei mäleta. ma pole ealeski sihukeste sittade asjade vastu huvi tund ega millaski uudishimulik olnd,».vastas härra Palivec. «Ülearune uudishimu heaga ei lõpe.»

Tsiviilpolitseinik Bretschneider vaikis lõplikult ja tema pilves nägu muutus rõõmsamaks alles Švejki tulekul, kes

13

Astus kõrtsi, tellis endale musta õlut ja tähendas seejuures:

«Viinis on täna kah lein.»

Bretschneideri silmad lõid lootusrikkalt põlema ja ta lisas kähku:

«Konopištes on kümme musta lippu väljas.»
«Neid peaks kaksteist olema,» ütles Švejk, kui oli sõõmu õlut rüübanud.
«Miks te arvate, et kaksteist?» päris Bretschneider.
«Et oleks ümmargune arv- tosin täis. Kergem on rehkendada ja tosinaviisi tuleb alati odavam kah,» vastas Švejk.
Sigines vaikus, mille katkestas Švejk ise, ohates:
«Nüüd puhkab ta siis taevariigis; ja andku jumal talle igavest rahu. Ei jõudnud ära öodata, kuni oleks keisriks saanud. Kui ma veel kroonuteenistuses olin, kukkus eil keegi kindral hobuse seljast maha, ja. oligi valmis. Tahtsid teda uuesti hobuse selga aidata, panidki sadulasse ja nägid siis, et mees on ju hoopis surnud. Aga kindralil endaloli tahtmine.feldmarssaliks saada. Juhtus see lugu sõjaväe paraadil. Ega nendest paraadidest kunagi midagi head tule.Sarajevos oli ju ka miski paraad. Mul on meeles, et ükskord nihukesel paraadil puudus mul mundri eest kakskümmend nööpi ja mind pisteti selle eest kaheks nädalaksüksikkongi ja kaks päeva sellest lamasin ma nagu vaene Laatsarus «kitseks» kinniseotuna. * Mis teha, sõjaväes peab valitsema distsipliin, muidu sülitaksid kõik kõige peale. Meie ülemleitnant Makovecütles meile ikka: «Distsipliin, te igavesed lollid, peab olema, muidu roniksite te kõik nagu. ahvid puu otsa. Kroonu aga teeb teist mehed, te totrad tõprad.» Eks ta ole õige jah. Kujutage enesele ette puiestikku, ütleme Karli platsil, ja. iga puu. otsas mõnda distsipliinita sõclurit Selle ees olen ma alati kõige suuremat hirmu tundnud.»

«Sarajevos oli kõik serblaste tegu,» katsus Bretschneider juttu juhtida.

«Eksite,» kostis Švejk, «seda tegid türklased, Bosnia ja Hertsegoviina pärast.» Ja Švejk ladus välja oma arvamused Austria välispoliitika kohta Balkanil: «Türklased kaotasid 1912. aastal sõja Serbia, Bulgaaria ja ..Kreeka vastu.
Nad tahtsid, et Austria neid aitaks; aga kui seda ei sündinud, lasksid nad Ferdinandi maha.»

14

«Sallid sa türklasi,» pöördus Švejk kõrtsmik Paliveci poole, «sallid sa neid uskmatuid koeri? Ega ei salli?»
«Kunde on kunde,» ütles Palivec, «olgu ta või türklane. Meil, ärimeestel, pole poliitikaga miskit pistmist.. Maksa oma õlle eest, istu kõrtsis ja plära, mis tahad. See on minu põhimõte. Kas kõmmutas meie Ferdinandi maha serblane või türklane, katoliiklane või muhameedlane, anarhist või noortšehh*, - mul üks kama kõik.»
«Seda küll, härra peremees,» tähendas sekka Bretschneider, kelle lootus hakkas jälle kahanema, et üks neist kahest vahele jääks. «Kuid te peate tunnistama, et see on Austriale suur kaotus.»
Kõrtsmiku asemel vastas Švejk:
«Kaotus muidugi, seda ei saa salata. Hirmus kaotus. Ega siis Ferdinandi asemele saa iga tõbrast panna. Ta oleks pidanud ainult veel paksem olema.».
«Mis te sellega tahate öelda?» elavnes Bretschneider. «Mis ma öelda tahan?» kostis Švejk meeleldi. «Ainult seda, et kui ta oleks paksem olnud, oleks ta juba ammugi rabanduse saanud, kui ta Konopištes vanu eitesid taga ajas *, kes käisid tema maa pealt hagu ja seeni korjamas, ja tal poleks tulnud sihukest närust surma surra. Kui ainult mõtelda - ise keisri onu ja lastakse maha! Häbilugu küll, kõik lehed lärmi täis. Meil Budejovices* pisteti mõne hea aasta eest ühe väikese laadalöömingu ajal surnuks üks parisnik, keegi. Bfetislav Ludvik. Selleloli poeg Bohuslav, ja kuhu ta ka ei läinud põrssaid müüma, keegi ei ostnud temalt midagi ja igaüks ütles: «See on tolle poeg, kes surnuks pisteti. Küllap ise on samasugune peenike suli.» Tal ei jäänud muud üle, kui Krumlovis * pea ees sillalt Vltavasse* hüpata, ja ta tuli välja tassida ja siis ellu äratada, ja temast vesi välja pumbata, ja siis viskas ta arsti käes ikkagi vedru välja, kui see talle miski pritsi pani.»
«On teil aga imelikud võrdlused,» ütles Bretschneider tähendusrikkalt. «Enne räägite Ferdinandist ja siis parisnikust.»
«Mitte sugugi,» kaitses end Švejk. «Jumal hoidku, et ma tahaksin kedagi kellegagi võrrelda. .

Härra kõrtsmik teab mind. Eks ole, ma pole kunagi kedagi kellegagi võrrelnud? Ma ei tahaks ainult ertshertsogi lese nahas olla. Mis see nüüd peale hakkab? Lapsed on isata, Konopište härrata.

Mõnele 'teisele ertshertsogile uuesti mehele. minna? Mis ta

sellestki saaks. Sõidab temaga jälle Sarajevosse ja jääb teist korda leseks. Zlivis Hluboka lähedal elas kord aastate eest keegi metsavaht, kelleloli sihuke inetu nimi nagu Pindour 1. Salakütid tapsid ta ära ja maha jäi lesk kahe lapsega. See võttis aasta pärast endale jälle metsavahi, Pepik Savlovici Mydlovaryst. Ja ka see lasti tal maha. Siis läks ta kolmandat korda mehele, jälle metsavahile, ja ütles: «Kolm on kohtu seadus. Kui ka nüüd ei vea, siis enam ei tea, mis teha.» See lasti tal muidugi jälle maha ja taloli nende metsavahtidega juba ühtekokku kuus last. Ta läks Hluboka vürstihärra enda kantseleisse ja kurtis seal, missugune häda ja õnnetus on tal nerrde metsavahtidega. Talle soovitati Ražice kalatiigi vahti Jarešit *. Ja mis te ütlete: selle uputasid nad kalapüügi ajal ära ja sellega oli naisel samuti kaks last. Siis võttis ta endale ühe ruunaja Vodilanyst, kuid see lõi naise ühel ööl kirvega siunuks ja läks andis enese ise üles. Kui teda siis Pisekis* maakonnakohtu juures üles poodi, hammustas ta papil nina otsast ja ütles, et ei kahetse midagi, ja lisas. veel miskit õige vänget keisrihärra kohta.»

«Ega te ei tea, mis ta tema kohta ütles?» päris Bretscheeider lootusrikkal häälel.

«Seda ma ei või öelda, sest mitte keegi pole julgenud seda korrata. Räägitakse, et tema sõnad olid midagi hirmsat ja koledat, et keegi kohtunõunik, kes oli seal juures, läks sellest hulluks ja teda hoitakse tänase päevani eraldi, et midagi avalikuse ette ei tuleks. Ega see olnud mõni lihtne keisrihärra teotamine, nagu võib juhtuda pommis peaga.»

«Ja missuguseid keisrihärra teotamisi juhtub siis pommis peaga?» päris Bretschneider.

«Palun teid, härrased, pöörake teine lehekülg,» anus kõrtsmik Palivec. «Teate, see ei meeldi mulle. Juhtub keel vääratama ja ongi inimesel pahandus kaelas.»

«Ah et missuguseid keisrihärra teotamisi juhtub pommis peaga?» kordas Švejk. «Mitmesuguseid. Tõmmake nina täis, laske endale Austria hümni mängida ja küll siis näete, mis te suust välja ajate. Te räägite keisrihärrast nii palju igasugust jama kokku, et .kui sellest pootgi tõsi oleks, jätkuks talle häbi terveks eluajaks. Aga õigust öelda pole vanahärra seda ära teeninud. Mõtelge ise: poja Rudolfi

I Könn (tšehhi k.).

kaotas ta siis, kui see oli õitsva s eas, täis mehejõudu *, naine Elisabeth torgati tal viiliga surnuks, siis kaotas ta Jan Orthi *, Mehhiko keisrist veli * lasti tal kuskil kindluses mingisuguse seina ääres maha. Nüüd, tema vanas eas kõmmutati maha ta onu. Sellel mehel peavad tõesti raudsed närvid olema. Ja siis tuleb veel mõnel lakekrantsil pähe teda mustata. Kui nüüd midagi peaks juhtuma, lähen vabatahtlikult ja teenin oma keisrihärrat viimse veretilgani.»

Švejk rüüpas tubli sõõmu ja jätkas:

«Te arvate, et keisrihärra selle asja sedasi jätab? Siis tunnete teda halvasti. Sõda türklastega on kindel. «Ah et tapsite mu onu, no siis saatevastu molu.» Sõda on möödapääsematu. Serbia ja Venemaa tulevad meile selles .sõjas appi. Küll tuleb verevalamine!»

Švejk nägi sel prohvetlikui silmapilgul tore välja. Tema lihtsameelne nägu säras vaimustusest nagu naerune täiskuu. Talle oli kõik nii selge.

«Võib-olla,» jätkas Švejk Austria tuleviku maalimist, «tungivad meile sõja puhul koos Türgiga kallale sakslased, sest sakslased ja türklased hoiavad kokku. Need on seandsed kõrilõikajad, et teisi sihukesi maailmas pole. Kuid me võime astuda liitu Prantsusmaaga, kes seitsmekümne esimesest aastast saadik ihub hammast Saksamaa peale, - siis läheb kõik libedasti. Sõda tuleb, rohkem ma teile ei ütle.»

Bretschneider tõusis ja kuulutas pidulikult:
«Teil polegi vaja rohkem ütelda. Tulge minuga koridori, seal ütlen mina teile midagi.»
Švejk astus tsiviilpolitseiniku järel koridori, kus teda ootas väike üllatus, kui tema õllekaaslane näitas talle kotkast * ja kuulutas, et areteerib Švejki ja viib ta kohe politseivalitsusse. Švejk katsus seletada, et härra vististi eksib, et ta on issanda süütu ega ole lausunud sõnakestki, mis oleks võinud kedagi haavata.
Kuid Bretschneider ütles Švejkile, et taon sooritanud tegelikult mitu kuritegu, mille hulgas on ka riigi reetmine.
Siis tulid nad mõlemad kõrtsi tagasi ja Švejk ütles härra Palivecile:
«Muloli viis õlut ja üks sarvesai paari viineriga. Andke mulle nüüd veel üks slivovits ja siis ma pean minema, sest ma olen areteeritud.»
18

Bretschneider näitas härra Palivecile kotkast, silmitses teda pisut aega ja küsis siis:
«Olete naisemees?»
«Olen.»
«Kas teie naine võib teie äraolekui äri pidada?»
«Võib küll.»
«Siis on kõik korras, härra peremees,» ütles Bretschneider rõõmsalt. «Kutsuge oma naine siia, andke talle kõik üle, ja õhtul tullakse teile järele.»
«Ära tee sellest väljagi,» trööstis teda Švejk, «mina lähen sinna ainult riigi reetmise eest.»
«Aga mina mille eest?» halises härra Palivec. «Ma olin ometi nii ettevaatlik.»
Bretschneider irvitas ja tähendas võidurõõmsalt:
«Selle eest, et ütlesite, et kärbsed sittusid keisrihärra täis. Küll nad teil selle keisrihärra peast välja peksavad.»
Ja Švejk lahkus «Karikast» salapolitsei nuhi saatel. Kui nad tänavale astusid, vahtis Švejk talle oma heasüdamliku naeratusega otsa ja küsis:. . .
«Kas ma pean sõiduteele astuma?»
«Misjaoks?»
«Ma arvan, et kui ma olen areteeritud, siis pole mul oigust kõnniteel käia.»
19

Kui nad politseivalitsuse väravasse jõudsid, tähendas Švejk:
«Meie aeg läks lõbusasti. Kas te sageli käite «Karikas»?»
Sel ajal kui Švejk ooteruumi viidi, andis Palivec «Karikas» asjad oma nutvale naisele üle, püüdes teda omapärasel kombel lohutada:
«Ära nuta ega ulu! Mis nad mulle ühe täissitutud keisrihärra pildi pärast ikka teha võivad.» .
Ja nii kisti vahva sõdur Švejk armsal, otse üliarmsal viisil maailmasõtta. Ajaloolastele võiks huvi pakkuda, kuidas ta nii kaugele ette nägi. Kui sündmused arenesidki hiljem teisiti, kui Švejk oli neid «Karikas» seletanud, siis peame seda arvesse võtma, et tal puudus ju vajalik diplomaatiline haridus.

2 VAHVA SÕDUR ŠVEJK POLITSEIVALITSUSES

Sarajevo atentaat oli toonud politseivalitsusse palju ohvreid. Neid toimetati sinna üksteise järel ja vana inspektor ütles neilevastuvõturuumis oma heatahtliku häälega:
«See Ferdinand läheb teile kalliks maksma.»
Kui Švejk pisteti ühte teise korruse paljudest kongidest, leidis ta sealt eest kuuemehelise

seltskonna. Viis neist istusid laua timber, üks keskmistes aastates mees aga konutas teistest otsekui eemale hoidudes nurgas naril. Švejk hakkas nende käest ükshaaval pärima, miks kedagi pokri on pandud.

Kõigilt viielt, kes istusid laua ääres, sai ta peaaegu ühe ja sama vastuse:

«Sarajevo pärast.»

«Ferdinandi pärast.»

«Ertshertsogi tapmise pärast.».

«Ferdinandi eest.»

«Sellepärast, et härra ertshertsog Sarajevos maha notiti.»

Kuues, kes neist viiest eemale hoidus, ütles: ta ei tahtvat neist midagi teada, et talle ei langeks mingit kahtlust, sest tema istuvat siin ainult sellepärast, et katsunud röövimise eesmärgil üht Holiee talumeest tappa.

Švejk võttis istet laua ääres vandenõulaste seltskonnas, kes pajatasid juba kümnendat korda, kuidas keegi neist selle supi sisse sattunud.

Kõiki neid, peale ühe, oli kinni võetud kas kõrtsis, veinikeldris või kohvikus. Erandi moodustas üks iseäranis kõhukas, prillidega ja äranutetud silmadega härra, kes oli areteeritud oma kodus, sellepärast et ta oli kaks päeva enne Sarajevo atentaati «Brejškas» * kinni maksnud kahe serbia tehnikaüliõpilase arve; pealegi oli salapolitseinik Brix näinud teda joobnuna nende seltskonnas Retezi tänavas «Montmartre'is», kus ta samuti nende eest maksnud, nagu ta ise oli protokollis oma allkirjaga tõendanud.

Eeluurimisel politseijaoskonnas oli ta kõigile küsimustele nuttes üht ja sama vastanud:

«Mul on paberikauplus.»

Selle peale sai ta samuti ikka ühe ja sama vastuse: «See ei vabanda teie süüd.»

Väikest kasvu härra, kes nabiti kinni veinikeldris, oli ajalooõpetaja ja jutustanud veinikeldri omanikule mitmesuguste atentaatide ajalugu. Ta areteeriti just sel silmapilgul, kui .ta lõpetas kõigi atentaatide psühholoogilise analüüsi sõnadega:

«Atentaadi mõte on niisama lihtne kui Kolumbuse muna *.»

«Niisama lihtne nagu see, et teid ootab Pankrae,» täiendas politseikomissar ülekuulamisel tema arvamust.

Kolmas vandenõulane oli heategeva seltsi «Dobromil» esimees Hodkovickyst *. Sel päeval, kui toimus atentaat, oli «Dobromil» korraldanud kontserdiga aiapeo. Sandarmivahtmeister tulnud kohale ja nõudnud, et külalised laiali läheksid, sest Austrias valitseb lein. Selle peale vastanud «Dobromili» esimees sõbralikult:

«Oodake pisut, kuni «Hej, Slovane»* lõpuni mängitakse.»

Nüüd istus ta siin, pea norus, ja kurtis:

«Augustis on meil uue eestseisuse valimine. Kui ma selleks ajaks kodus pole, võib juhtuda, et mind enam ei valita.

Ja ma olen juba kümnendat korda esimees. Seda häbi ei ela ma üle.»

Naljaka vingerpussi oli õnnis Ferdinand mänginud neljandale areteeritule, otsekohese iseloomuga ja puhta nimega mehele. Ta oli kaks päeva vältinud igasuguseid kõnelusi Ferdinandi üle, aga kui ta õhtul kohvikus marjast mängides lõi ristikuningat ruutu seitsmega, mis oli trump, porutanud ta:

«Seitse kuuli I nagu Sarajevos.»

Viiendal mehel, kes istus tema enda jutu järgi «sellepärast, et härra ertshertsog Sarajevos maha notiti», olid juuksed veel praegugi hirmu pärast püsti ja habe sagris, nii et ta pea meenutas karjakrantsi.

See mees polnud restoranis, kus ta kinni võeti, ei musta ega valget lausunud ega isegi ajalehtedest midagi Ferdinandi tapmise kohta lugenud. Ta oli istunud omaette lauas, kui tema juurde astunud keegi härra, võtnud vastas istet ja küsihud järsult:

«Olete juba lugenud?»

«Ei ole.»

«Olete kuulnud?»

«Ei ole.»

«Aga teate, milles asi seisab?» «Ei tea, ega tahagi teada.»

«See peaks teid siiski huvitama.»

«Ei tea, mis mind peaks huvita ma ? Mina suitsetan oma sigarit, joon oma paar potti õlut, söön õhtust, kuid lehte ma ei loe. Lehed valetavad. Miks ma peaksin oma närve rikkuma.»

«Teid ei huvita siis isegisee mõrtsukatöö Sarajevos?»

«Mind ei huvita ülepea ükski mõrtsukatöö, olgu see Prahas, Viinis, Sarajevos või Londonis. Selleks on olemas kroonu, kohtud ja politsei. Kui keegi mõnikord kuskil maha lüüakse, siis on see talle paras, ärgu olgu molkus ja nii ettevaatamatu, et laseb ennast maha tappa.»

Need jäidki tema viimasteks sõnadeks selle jutuajamise käigus. Ja sellest ajast peale kordas ta iga viie minuti tagant valju häälega: .

«Ma olen süütu, ma olen süütu!»

Neid sõnu kisendas ta politseivalitsuse väravas,neid

I Originaalis sõnademäng, sest tšehhikeelne «sedm kuli» tähendab nii «seitset kuuli» kui ka «seitset ruutu».

sõnu kordab ta ka siis, kui teda Praha kaelakohtusse viiakse, ja samade sõnadega astub ta ka oma vangikongi.

Kui Švejk oli kõik need hirmsad vandenõulood ära kuulanud, pidas ta asjakohaseks meestele selgitada, kuivõrd lootusetu on nende olukord.

«Meie kõigi asi on kaunis räbal,» alustas ta oma lohutussõnu. «See pole õige, mis te räägite, et teiega ja meie kõigiga ei saa midagi juhtuda. Misjaoks on meil siis politsei, kui mitte selleks, et meid meie lõugade pärast karistada. Kui kord on kätte jõudnud sihuke kardetav aeg, et hakatakse ertshertsogeid maha kõmmutama, siis ärgu keegi ilmestagu, kui ta satub politseivalitsusse. Seda tehakse, kõik toreduse tagaajamiseks, et Ferdinandile enne matust reklaami teha. Mida rohkem meid siia saab, seda parem meile enestele: läheb lõbusamaks. Kui ma alles kroonut teenisin, oli meil vahel pool kompaniid pogris. Kui palju on süütuid inimesi süüdi mõistetud, ja mitte üksi kroonukorras, vaid ka kohtute poolt. Mul tuleb meelde, ükskord mõisteti keegi naine süüdi, et ta oli oma vastsündinud kaksikud ära kägistanud. Ehkki ta vandus jumalakeeli, et ta .ei saanud ju kägistada kaksikuid, sest ta oli sünnitanud ainult ühe plikakese. Sellegi olevat ta kägis

tanud täiesti ilma valuta. Kuid ta mõisteti ikkagi süüdi kahe tapmise pärast. Või võtame näiteks selle süütu mustlase Zabehlicest *, kes jõululaupäeva öösel vürtspoodi sisse murdis. 'Vandus küll, et läks sooja, kuid see ei aidanud midagi. Kui sa ikka kohtu kätte satud, on asi sant. Sant küll, aga nii peab olema. Võib-olla et kõik inimesed polegi sihukesed lurjused, nagu neist arvatakse, aga mismoodi sa teed tänapäeval vahet ausa ja kaabaka vahel, iseäranis praegu, säärasel tõsisel ajal, kus nad selle Ferdinandi maha nottisid? Ükskord lasti meil, kui ma veel Budejoviees kroonut teenisin, õppeplatsi taga metsas kapteni koer maha. Kui kapten sellest teada sai, kutsus ta meid kõiki kokku, võttis rivisse ja käskis igal kümnendal mehel ette astuda. Mina olin iseendastki mõista üks kümnes. Me seisime valvel ega pilgutanud silmagi. Kapten aga käib meie ees edasi-tagasi ja kärgib: «Oh te

kaabakad! Lurjused! Rajakad! Kärnased hüäänid! Teid tuleks kõiki selle koera. pärast kartsa pista! Nuudliteks raiuda! Maha lasta! Teist. kotiette teha! Et te näeksite, et ma seda ei kingi, annan teile igaühele kaks nädalat kasarmuaresti!» Nagu näete, oli tookord tegemist tühipalja koeraga, kuid nüüd on tegemist ometi ertshertsogiga. Ja sellepärast tulebki inimestele hirm naha vahele ajada, et lein oleks ehtne.»

«Ma olen süütu, olen süütu,» kordas sagris juustega mees.

«Ka Jeesus Kristus oli süütu,» tähendas Švejk, «aga ometi löödi ta risti. Süütust inimesest pole ealeski hoolitud. «Maul halten und weiter dienen!»[I], nagu öeldi meil sõjaväes. Mis võib veel paremat ja kaunimat olla!»

Švejk heitis narile ja jäi rahulikult magama.

Vahepeal toodi sisse kaks uut meest. Üks neist oli bosnialane. Ta käis kongis nurgast nurka, kiristas hambaid, ja iga tema teine sõna oli «Jebentidušu!». Meest piinas mõte, et tema kaubitsejakorv võib politseivalitsuses kaotsi minna. .

Teine uustuinukas oli kõrtsmik Palivec. Kui ta oma tuttavat Švejki märkas, äratas ta selle ja hüüdis traagilise häälega:

«Ka mina olen juba siin!»

Švejk raputas südamlikult tema kätt ja ütles:

«Olen väga rõõmus. Ma teadsin, kui see härra teile ütles,

I Lõuad pidada ja edasi teenida (saksa k.).

25

et nad tulevad teile järele, siis peab ta ka oma sõna. Säärane täpsus on hea asi.»

Kuid härra Palivee avaldas arvamust, et säärane täpsus pole mitte sittagi väärt, ja küsis Švejkilt vargsi, kas teised areteeritud härrad pole ehk vargad, mis võib talle kui ärimehele kahjuks tulla.

Švejk seletas talle, et peale ühe, kes viibibsiin sellepärast, et tahtnud kedagi Holice talumeest tappa ja paljaks röövida, kuuluvad kõik nende seltskonda ertshertsogi pärast.

Härra Palivee solvus ja ütles, et ta ei istu siin mingi tobeda ertshertsogi, vaid keisrihärra enese pärast. Ja kuna see hakkas teisigi huvitama, jutustas Palivee neile, kuidas kärbsed olid reostanud Tema Keiserliku Kõrguse.

«Mustasid teise mul ära, rajakad,» lõpetas ta oma loo, «ja tõid mu lõppude lõpuks vangi. Seda ma neile kärbestele ei jäta!» lisas ta ähvardavalt.

Švejk heitis uuesti magama, kuid ta ei saanud und kuigi kauaks, sest talle tuldi järele, et teda jülekuulamisele viia:

Nii kandis Švejk, minnes trepist üles kolmandasse osakonda ülekuulamisele, oma risti Kolgata mäele ega aimanud isegi, millised märtrikannatused teda. ootavad. .

Kui Švejk märkas koridoris silti, et maha sülitamine on keelatud, palus ta politseinikult luba süJjekaussi kasutada, astus lihtsameelsusest särades kantseleisse ja sõnas:

«Soovin kõigile auväärsetele härrastele tere õhtust.»

Vastuse asemel andis keegi talle müksu ribide vahele ja tõukas ta laua juurde, mille täga istus külma ametnikunäoga härra, kelle ilme väljendas elajalikku julmust, nagu oleks ta just parajasti välja karanud Lombroso raamatust «Kurjategijate tüübid».*

Ta vaatas Švejkile verejanuliselt otsa ja ütles: «Ärge mängige lolli!»

«Ma ei saa sinna midagi parata,» lastas Švejk tõsiselt.

«Mind vabastati sõjaväeteenistusest lolluse pärast ja spetsiaalne komisjon tunnistas mind ametlikult idioodiks. Ma olen ametlik idioot.»

Kurjategija väljanägemisega härra kiristas hambaid: «See, milles teid süüdistatakse ja milles te süüdi olete, tõendab., et te olete täie aru ja mõistuse juures.»

Ja sealsamas luges ta Švejkile ette terve rea mitmesuguseid kuritegusid, alates riigi reetmisest ja lõpetades Tema Keiserliku Kõrguse ning keisrikoja liikmete teotamisega.

Selles kuritegude reas säras ka ertshertsog Ferdinandi tapmise heakskiitmine, millest hargnes uus kuritegude rodu, mi!le hulgast kerkis esile süüdistus mässule õhutamises, kuivõrd kõik oli sündinud avalikus kohas.

«Mis te selle kohta ütlete?» küsis elajalikult julmade näojoontega härra võidurõõmsalt.

«Sellest jätkub,» vastas Švejk süütult. «Ülearune teeks ainult kahju.»

«No näete, ise võtate omaks.»

«Ma võtan kõik omaks. Valjus peab valitsema, valjuseta ei saavutaks keegi midagi. Nagu siis, kui ma veel kroonut teenisin. . .»

«Pidage lõuad!» karjus politseikomissar Švejkile. «Rääkige siis, kui teilt küsitakse. Saite aru?»

«Miks ei saanud,» vastas Švejk. «Teatan alandlikult, et saan aru, ja kõiges, mida suvatsete ütelda, orienteerun vabalt.»

«Kellega te läbi käite?»

«Oma virtinaga, teie ausus.»

«Aga on teil tuttavaid siinsetes poliitilistes ringides?»

«On küll, teie. ausus, ostan järjest «Narodoni Politika»– «lita» - õhtust väljaannet *.»

«Välja!» röögatas elajaliku näoga härra Švejkile.

Kui Švejk kantseleist välja viidi, ütles ta:

«Head ööd, teie ausus.»

Oma kongi tagasi jõudnud, teatas Švejk kõigile vahistatuile, et see pole ülekuulamine, vaid lausa naljategu.

«Karjutakse pisut teie peale ja visatakse lõpuks välja.»

«Ennemalt,» jätkas Švejk, «oli asi palju hullem. Ma lugesin ükskord iningisugusest raamatust, et süüalune pidi kõndima mööda tulikuuma rauda ja jooma sula tina, kui taheti teada saada, kas ta on süütu. Või siis jälle, kui ta ei tahtnud üles tunnistada, aeti talle hispaania saapad * jalga ja tõmmati ta piinapingile, või kõrvetati põleva tõrvikuga ta külgi,~nagu tehti püha Jan Nepomuckyga *. See olevat nii röökinud, nagu oleks teda tappa tahetud, ega jätnud enne järele, kui ta EIiška sillalt veekindlas kotis alla visati.* Sihukesi lugusid on palju olnud. Peale selle karistati inimesi neljaks või pandi kuskil muuseumi juures terava vaia otsa istuma. Ja kui inimene visati ainult auku, et ta seal nälga sureks, siis tundis sihuke inimene ennast otsekui uuestisündinuna. Praegusel ajal aga on vangisistumine lausa lust,» kiitis Švejk edasi. «Ei ole neljaks käris

tamist ega hispaania saapaid. Meil on narid, meil on laud, meil on pingid, ruumi on laialt, meile on lobi ette nähtud, leiba antakse, kannutäis vett tuuakse ja peldik on otse nina all. Igas asjas on näha progressi. Tõsi küll, ülekuulamisele minna on kaugevõitu - läbi kolme koridori ja üks kord üles, kuid selle-eest on koridorid puhtad ja rahvast täis. Seal viiakse üht sinna, teist tänna, noori ja vanu, mehi ja naisi. Ole rõõmus, et sul ei tule siin vähemalt üksi olla. Igaüks käib rahulikult oma teed ja pole vaja karta, et talle kantseleis öeldakse: «Me pidasime nõu ja homme, nagu ise soovite, kistakse teid neljaks tükiks või pannakse tuleriigale.» Ega see kerge olnud valida, ja ma arvan, mu härrad, et paljudki meist oleksid sihukesel momendil üsna pigis. Jaa, tänapäeval on asjalood muutunud meie kasuks.»

Švejk lõpetas parajasti kaitsekõnet moodsale vangis pidamisele, kui valvur avas ukse ja hüüdis:

«Švejk, pange riidesse, lähete ülekuulamisele.»

«Kohe panen,» vastas Švejk, «mul ei ole midagi selle vastu, kuid ma kardan, et tegemist on miski eksitusega, sest mind visati kord juba ülekuulamiselt välja. Pealegi kardan ma, et teised härrad, kes minuga koos istuvad, saavad mulle pahaseks, et ma juba teist korda järjest ülekuulamisele lähen, nemad aga pole täna õhtul veel kordagi olnud. Nad võivad mulle kadedaks saada.»

«Ronige välja ja ärge lobisege,» vastati Švejki džentelmenlikkuse-avaldusele.

Švejk leidis enese jälle kurjategija-tüüpi härra eest, kes küsis talt ühegi sissejuhatuseta valjult ja kindlalt:

«Kas tunnistate end kõiges süüdi?»

Švejk tõstis oma heasüdamlikud sinised silmad halastamatu mehe poole ja ütles lahkelt:

«Kui soovite, teie ausus, et ma end süüdi tunnistan, siis ma teen seda, sest see ei või mulle kahju tuua. Kui te aga ütlete: «Švejk, ärge tunnistage end milleski süüdi!» siis puiklen vastu kuni viimse hingetõmbeni.»

Vali härra kirjutas midagi toimikusse, ulatas Švejkile sule ja käskis tal alla kirjutada.

Ja Švejk kirjutas alla Bretschneideri tunnistustele ning järgmisele juurdekirjutusele:

« Kõik ülalmainitud süüdistused minu vastu tunnistan õigeks.

Josef Švejk.»

Kui ta oli alla kirjutanud, pöördus ta valju härra poole: «Kas tulep veel midagi alla kirjutada? Või pean ma tulema hommikul?»

«Hommikul viiakse teid kaelakohtusse,» sai ta vastuseks. «Mis kell, teie ausus? Et ma jumala pärast maha ei magaks.»

«Välja!» karjuti täna juba teist korda Švejkile teiselt poolt lauda, mille ees ta seisis.

Kui Švejk sammus tagasi oma uude trellidega kodusse, ütles ta teda saatvale politseinikule:

«Siin läheb kõik nagu lepase reega.»

Vaevalt oliuks Švejki taga lukku keeratud; kui kongikaaslased külvasid ta üle mitmesuguste küsimustega, millele Švejk andis selge vastuse:

«Just praegu tunnistasin üles, et mina vist olingi see mees, kes tappis ertshertsog Ferdinandi.»

Kuus meest tõmbusid kohkunult täitanud vaipade alla ja ainult bosnialane tähendas:

«Olge lahked!»

Sirutades end narile, ütles Švejk:

«Rumal lugu,. et meil pole siin äratuskella.»

Hommikul löödi ta ilma äratuskellatagi maast lahti ning viidi täpselt kell kuus. «Rohelises Antonis»* Tšehhimaa kaelakohtusse. .

«Varased linnud lendavad kaugele,» ütles Švejk oma reisikaaslastele, kui «Roheline Anton» politseivalitsuse väravast välja veeres. .

3 ŠVEJK KOHTUARSTIDE EES

Tšehhimaa kaelakohtu puhtad ja hubased ruumid jätsid Švejkile kõige parema mulje: valgeks võõbatud seinad, mustaks värvitud trellid ja eeluurimisvangla vanemvalvur paks härra Demartini, lillad lõkmed kraenurkadel ning lilla äärega vormimüts peas. Lilla värv pole nõutav mitte ainult siin, vaid ka tuhkapäeva ja suure reede usutalituste puhul.

Kordus sama kuulus lugu, mis oli juhtunud Rooma võimu päevil Jeruusalemma üle *. Vahistatud toodi välja ja toimetati maja alumisele korrusele 1914. aasta pilaatuste * kohtu ette. Kuid kohtu-uurijad, need uusaja pilaatused, lasksid selle asemel et ausalt oma käed puhtaks pesta, tuua Teissigi * juurest paprikat ja pilseni õlut ning läkitasid aina uusi süüdistusmaterjale riigi prokuratuurile.

Kohtus kadus enamasti igasugune loogika ja võitis paragrahv, ja paragrahv kägistas, paragrahv tegi su lolliks, paragrahv pritsis sülge, paragrahv irvitas, paragrahv äh-

vardas, paragrahv tappis ega andnud armu. Kohtuhärrad olid paadunud seaduseväänajad,

koodeksitähe preestrid, kaebealuste õgijad. Austria džunglite tiigrid, kes rihtisid oma hüppe kaebealuse kallale vastavalt paragrahvi numbrile.

Erandi moodustasid mõned üksikud härrad (samuti kui politseivalitsuseski), kes ei võtnud seadust nii tõsiselt. Igal pool võib ka sõkalde hulgas mõni viljatera leiduda.

Ka Švejk sattus ülekuulamisele ühe säärase härra juurde. See oli eakas, heasüdamliku väljanägemisega mees, kes isegi siis, kui ta kuulas üle kuulsat mõrtsukat Valešit *, ei unustanud kunagi ütlemast: «Olge head, võtke istet, härra Valeš, siin on just üks vaba tool.»

Kui Švejk sisse toodi, pakkus vanahärra talle omase armastusväärsusega Švejkile istet ja ütles: «Teie siis oletegi see härra Švejk?»

«Ma arvan, et pean ikka olema,» vastas Švejk, «sest juba minu isa oli Švejk ja ema Švejkova. Ma ei tohi neile ometi sihukest häbi teha, et salgaksin oma nime maha.»

Lahke muhelus libises üle kohtu-uurija näo:

«Toreda supi olete endale keetnud. Teil on palju hinge peal.»

«Mul on ikka palju hinge peal,» kostis Švejk ja naeratas veelgi armastusväärsemalt kui kohtu-uurija. «Mul on võibolla rohkemgi hinge peal kui teil, teie ausus.»

«Seda on näha protokollist, millele te alla kirjutasite,»tähendas kohtu-uurija samasugusel lahkel toonil. «Ega teile politseis mingit survet avaldatud?»

«Ei miskit, teie ausus. Ma ise küsisin nende käest, kas pean alla kirjutama, ja kui nad ütlesid, et pean, siis kuulasin ma ka nende käsku. Ega ma võinud nendega omaenese allkirja pärast ometi kaklema minna! Sellest poleks mulle miskit kasu olnud. Igas asjas peab valitsema kord.»

«Kas tunnete enese täiesti terve olevat, härra Švejk?» «Täitsa terve just ei ole, härra nõunik. Mul on reuma ja ma määrin ennast.opodeldokiga.»

Vanahärra naeratas jälle lahkelt: .

«Mis te selle kohta arvate, kui laseksime teid kohtuarstidel läbi vaadata?»

«Ma arvan, minu asi pole nii halb, et need härrad peaksid minu pärast asjatult oma aega raiskama. Keegi tohtrihärra politseivalitsuses vaatas mind juba korra läbi, kas mul pole ehk tripperit.»

«Teate, härra Švejk, me proovime siiski nende härrade kohtuarstidega. Moodustame väikese komisjoni, paneme teid eeluurimisvanglasse ja te puhkate end vahepeal kenasti välja. Muide, veel üks küsimus: protokollist paistab, et te olete seletanud ja kuuldusi levitanud, et varsti puhkeb sõda?»

«Seda küll, palun väga. teie ausus. Üsna varsti läheb lahti.»

«Aga kas teil ei käi mõnikord langetõvehoogusid peal?»

«Palun väga, ei käi. Ainult ükskord ei puudunud palju, et oleksin Karli platsil maha langenud, kui ühelt autolt müksu sain. Kuid see oli mitu aastat tagasi.»

Sellega ülekuulamine lõppeski. Švejk ulatas kohtu-uurijale käe, ja kui ta jälle oma kambris oli, ütles ta oma kaaslastele:

«Mind hakkavad kohtutohtrid selle härra ertshertsog Ferdinandi tapmise pärast läbi vaatama.»

«Mind on ka kohtuarstid kord läbi vaadanud,» tähendas keegi noormees, «siis, kui ma vaipade pärast vannutatud meeste ees seisin. Mind tunnistati nõrgamõistuslikuks, Nüüd lõin viluks rehepeksukatla ja nad ei saa mulle midagi

teha. Eile. ütles mulle mu advokaat, et kui mind on üks

kord juba nõrgamõistuslikuks kuulutatud, siis peab mulle sellest eluks ajaks kasu olema.»

«Mina isiklikult ei usu nende kohtuarstide sisse mitte üks põrm,» märkis keegi haritud olemisega

mees. «Kui ma ükskord vekslivõltsimise ette. võtsin, käisin enne. igaks juhuks doktor Heverochi * loenguid kuulamas. Ja kui mind kinni võeti, siis simuleerisin paralüütikut, täpipealt nii, nagu kirjeldas seda doktor Heveroch. Hammustasin ühte komisjoni kohtuarsti jalast, jõin tindipoti tühjaks ja, palun vabandust, härrased, tegin terve komisjoni silme all nurka. Kuid selle eest, et ma ühele hambad säärde lõih, tunnistasid nad mind täiesti terveks, ja ma olingi omadega vahel.»
«Mina ei karda mitte üks raas nende härrade läbivaatamist,» kuulutas Švejk. «Kui ma kroonut teenisin, vaatas mind läbi keegi loomatohter ja kõik lõppes päris hästi.»
«Kohtuarstrd on igavesed reod,» arvas keegi väikest kasvu kössis mees. «Hiljuti kaevati minu heinamaal juhuslikult välja'luukere ja kohtuarstid ütlesid, et sellele inimesele on mingi kõva asjaga pähe löödud ja et ta on neljakümne aasta eest tapetud. Mina aga olen ainult kolmkümmend' kaheksa ja mind võeti kinni, kuigi mul on ristimistunnistus, väljavõte meetrikast ja möllimistunnistus.»
«Ma arvan, et me peame igale asjale kõige erapooletuma pilguga vaatama,» ütles Švejk. «Igaüks 0' võib eksida ja peabki eksima, mida rohkem ta millegi üle mõtleb. Kohtuarstid on inimesed ja igal inimesel on oma vead. Nagu ükskord Nusles, just silla juures, mis viib üle Botici *, astus öösel, kui ma. tulin «Banzetist», minu juurde keegi härra ja virutas mulle kaikaga pähe. Kui ma pikali maas. olin, valgustas ta mind ja ütles: «See on eksitus, see pole. tema.» Ja sellepärast, et ta oli eksinud, vihastas ta nii, et virutas mulle veel ühe matsaka üle turja. Inimesel on juba sündimisest saadik veres surmatunnini eksida. Nagu seegi härra, kes leidis öösel poolsurnuks külmunud hullu koera, võttis ta koju kaasa ja pistis naise juurde voodisse. Koer sai sooja, tal tuli eluvaim tagasi ja ta pures tervet perekonda, kõige väiksema aga kiskus hällis puruks ja õgis ära. Või ma toon teile näite, kuidas eksis keegi treial meie majast. Ta tegi võtmega lahti Podoli kiriku ukse *, sest ta arvas, et on oma kodus, võttis käärkambris riided seljast, sest ta arvasI et see on tema köök, ja viskas altarile magama, sest ta arvas, et see on tema voodi, võttis peale

pühade kirjadega tikitud vaiba ja pani pea alla evangeeliumi ja teisi pühasid raamatuid, et pea oleks kõrgemal. Hommikul leidis kirikuteener ta sealt, ja kui treial hakkas taipama, ütles ta kirikuteenrile üsna heasüdamlikult, et see on eksitus. «Tore eksitusi kui me säärase eksituse pärast peame laskma kiriku uuesti sisse õnnistada,» arvas kirikuteener. Siis viidi treial kohtuarstide ette ja need tegid talle selgeks, et ta oli täiesti kaine ja täie mõistuse juures olnud, sest kui ta oleks qlnud lakku täis, siis poleks ta ka õrna võtmega kirikuuksel lukuauku trehvanud. Hiljem see treial suri Pankracis. Ma toon teile veel ühe näite, kuidas Kladnos* eksis üks politseikoer, selle kuulsa rittmeistri Rotteri hunt. Rittmeister! Rotter õpetas neid koeri ja katsetas hulguste kallal, kunii kõik hulgused hakkasid Kladno ümbrusest eemale hoidma. Siis andis ta käsu, et sandarmid tooksid talle maksku mis maksab mõne kahtlase tüübi:
Nad tõidki talle kellegi *i* üpris viisakalt riides mehe, kelle nad olid leidnud Lany metsas kännul istumas. Rittmeister käskis kohe tema pintsakuhõlmast tüki riiet lõigata jä andis riidetüki oma politseikoertele nuusutada. Siis viidi mees linna taha mingisugusesse telliskivitehasesse ja lasti õpetatud koerad tema jälgedele. Koerad leidsidki mehe üles ja tõid ta tagasi. Siis kisti sel mehel redelit mööda pööningule minna, sealt üle müüri ronida ja tiiki karata, ja koerad tema järel. Lõpuks selgus, et see mees oli keegi tšehhi radikaalne parlamendisaadik, kes oli sõitnud Lany metsa jalutama, kui tal parlamendis istumisest villand sai. Sellepärast ma räägingi, et kõik inimesed on ekslikud, kõik teevad vigu, olgu õpetlane või harimata lambapea. Ka ministrid eksivad.»
Kohtuarstide komisjon, kes pidi kindlaks määrama, kas Švejk oma vaimse taseme juures peab vastutama või ei pea ta mitte vastutama kõigi nende kuritegude eest, milles teda süüdistati, koosnes kolmest erakordselt tõsisest härrast, kellest igaühe vaated erinesid põhjalikult mõlema ülejäänu vaadetest.
Seal oli esindatud kolm erinevat psühhiaatria teaduslikku koolkonda ja vaatekohta.
Kui need vastandlikud teaduslikud leerid jõudsidki Švejki juhtumi puhul täielikule üksmeelele, siis

tuleb seda seletada ainuüksi selle jalustrabava muljega, mida Švejk tervele komisjonile juba esimesel hetkel avaldas, kui ta astus tuppa, kus pidi kontrollitama tema vaimset seisu

34

korda, ja seinal Austria keisri pilti märgates valjusti hüüdis: «Mu härrad, elagu keiser Franz Joseph I!»

Asi oli täiesti selge. Švejki spontaanse meeleavalduse tõttu langes ära terve rida küsimusi ja jäi esitada vaid mõned kõige tähtsamad, et vastused kinnitasid seda esialgset arvamust Švejki kohta, mis oli kujunenud psühhiaatria doktori Kallersoni, doktor Heverochi ja inglase Weikingi * süsteemi põhjal. .

«Kas raadium on raskem kui tina?»

«Vabandage, ma pole neid kaalunud,» vastas Švejk oma armastusväärse naeratusega. .

«Kas te usute maailma lõppu?»

«Enne peaksin ma. seda lõppu nägema,» vastas Švejk ükskõikselt, «igal juhul ei saabu ta veel homme.»

«Kas võiksite välja arvutada maakera läbimõõdu?»

«Vabandust, ei võiks,» kostis Švejk. «Kuid ka mina tahaksin teile, mu härrad, ühe mõistatuse anda: neljakordne maja, majal on iga korra peal kaheksa akent, katusel kaks pööninguakent ja kaks korstnat, igal korral on kaks üürnikku. Nüüd ütelge mulle, härrad, mis aastal suri kojamehe vanaema?»

Kohtuarstid vahetasid paljutähendavaid pilke, kuid siiski esitas üks neist veel säärase küsimuse:

«Kas teate kõige sügavamat kohta Vaikses ookeanis?»

«Vabandust, seda küll ei tea,» kõlas vastus, «kuid ma arvan, et seal on kindlasti sügavam kui Vltavas Vyšehhradi * kalju all.»

Komisjoni esimees küsis lühidalt: «Kas aitab?» Kuid üks liikmeist palus siiski luba esitada veel järgmise küsimuse:

«Kui palju on 12897 korda 13863?»

«729,» vastas Švejk silma pilgutamata.

«Ma arvan, et sellest piisab,» tähendas komisjoni esimees. «Võite kaebealuse oma kambrisse tagasi viia.»

«Tänan teid, härrased,» ütles Švejk aupaklikult, «ka mulle aitab täiesti.»

Kui Švejk oli läinud, tuli kolme mehe kolleegium üksmeelsele otsusele, et Švejk on kõigi õpetatud psühhiaatrite poolt avastatud loodusseaduste põhjal ilmne lollpea ja idioot.

Otsuses, mis saadeti kohtu-uurijale, öeldi muuhulgas:

«Allakirjutanud kohtuarstid toetuvad komisjoni ette saadetud ülalnimetatud Josef Švejki täielikule

vaimsele nürimeelsusele ja kaasasündinud kretinismile, mis väljendub
35

sõnades, nagu: «Elagu keiser Franz Joseph I!», mis on küllaldane, et valgustada Josef Švejki kui ilmse idioodi vaimset seisukorda. Sellest lähtudes teeb allakirjutav komisjon ettepaneku: 1) Josef Švejki eeluurimine lõpetada ja 2) Josef Švejk psühhiaatrilisse kliinikusse uurimisele saata, et kindlaks teha, mil määral on tema vaimne seisukord ohtlik tema ümbrusele.»

Samal ajal, kui koostati seda otsust, pajatas Švejk oma kongikaaslastele: «Ferdinandi peale nad vilistasid ja rääkisid minuga hoopis hullemaid lollusi. Lõppude lõpuks ütlesime üksteisele, et sellest jutust, mis me rääkisime, aitab meile ja läksime lahku.»

«Ma ei usu kedagi,» häälitses väikesekasvuline kössis mehike, kelle heinamaalt oli juhuslikult luukere välja kaevatud. «See kõik on üks valskuse tegemine.»

«Ka valskust on vaja teha,» ütles Švejk ja heitis õlekotile. «Kui kõik inimesed mõtleksid teistest ainult õiglaselt, notiksid nad üksteist vastastikku võimalikult kiiresti maha.»

4 ŠVEJK VISATAKSE HULLUMAJAST VÄLJA

Kiti Švejk hullumaja elu tagantjärele kirjeldas, tegi ta seda erakordselt ülistavate sõnadega:

«Tõepoolest; ma ei tea, mispärast need hullud nii paahased on, kui neid seal kinni peetakse. Inimene võib seal ihualasti mööda põrandat roomata, uluda nagu šaakal, märatseda ja hammustada. Kui inimene teeks midagi säärast kuskil promenaadil, ajaks rahvas silmad imestusest pärani, kuid seal vaadatakse seda kui kõige igapäevasemat asja. Hullumajas valitseb säherdune vabadus, millest isegi sotsialistid ei oska und näha. Seal võib inimene pidada ennast issandaks jumalaks eneseks või neitsi Maarjaks või Rooma paavstiks või Inglise kuningaks või meie oma keisriks või pühaks Vaclaviks *, kuigi see, kes pidas ennast pühaks Vaclaviks, oli kogu aeg kinni seotud j a lamas ihualasti üksikkambris. Sealoli ka keegi, kes kisendas, et ta on peapiiskop, olgugi, et ta muud ei teinud, kui õgis, ja veel
487

midagi, vabandust, teate seda, mis käib õgimise järel, aga seal ei tunta sellest mingit häbi. Keegi aga kujutas endast ühekorraga püha Kyrillost ja Methodiust *, et saada topelt tüiduportsu. Ja keegi härra üli seal jälle käima peal ja kutsus kõiki ristsetele. Sealüli palju maletajaid, püliitikategelasi, kalamehi ja skaute, margikogujaid ja asjaarmastajaid päevapiItnikke. Keegi oli seal vanade püttide pärast, mida ta üli urnideks nimetanud. Keegi üli seal kügu aeg hullusärgis, et ta ei saaks välja arvutada, millal tuleb maailma lõpp. Ma sain seal kükku ka mitme prüfessoriga. Üks nendest käis kügu aeg mu kannul ja seletas, et mustlaste häll ün ülnud Krkünüšes *, teine aga tegi mulle selgeks, .et maakera sees ün veel üks maakera, hulga suurem kui välimine. .

Seal võis igamees rääkida, mis tahtis ja mis sülg parajasti suhu tõi, nagu üleks ta parlamendis. Mõnikord hakkasid nad seal muinasjutte rääkima, ja kui mõne printsessi käsi käis väga halvasti, läksid nad karvupidi kükku. Kõige metsikum oli keegi härra, kes pidas ennast Otto entsüklüpeedia kuueteistkümnendaks kõiteks ja palus igaüht, et see ta lahti lööks ja sõna «raamatuköitja» üles otsiks, sest muidu ülevat ta elu otsas. Ta rahunes alles siis, kui talle hullusärk selga tõmmati. Siis hakkas ta kelkirna, et ta an köitmispressi vahele sattunud, ja palus, et talle tehtaks müüdne lõige. Oldse elati seal kui paradiisis. Te võite seal lärmata, röökida, laulda, nutta, määgida, vinguda, karata, palvetad.a, tirelit lüüa, käpuli käia, ühel jalal keksida, ringiratast jüüsta, tantsida, h!ipata, terve päev otsa kükitada ja seinu mööda rünida. Ja mitte keegi ei tule teie juurde ega ütle: «Seda ei tühi teha, härra, see ei üle ilus, häbenege ümeti, ise ülete haritud inimene.» Oigust öelda ün seal ka täitsa

vaikseid hulle. Nagu keegi haritud leiutaja, kes urgitses kügu aeg nina ja ütles ainult kord päeva jüüksul: «Ma leiutasin just praegu elektri.» Niigu ma räägin, oli hullumajas väga türe elu ja need mõned .päevad, mis ma seal veetsin, kuuluvad kõige kaunimate hulka minu elus.»

Ja tõepoolest, juba vastuvõtt ise, mis Švejkile hullumajas üsaks sai, kui ta Tšehhimaa kaelakohtust sinna läbi: vaatamisele tüimetati, ületas tema ootused. Kõigepealt kisti ta alasti, siis anti talle mingi ha latt, võeti tal sõbralikult kaenla alt kinni ja viidi ta vanni, kusjuures üks sanitaridest lõbustas teda sellega, et jutustas mingit juudi anekdooti.

Vannitüas pisteti ta sooja vette, võeti jälle välja ja pandi külma duši alla. Nii tehti temaga kolm korda järjest ja küsiti siis, kuidas see talle meeldib. Švejk ütles, et olevat parem kui Karli silla saunas ja kümblus meeldivat talle väga. «Kui te mul veel küüsi ja juukseid lõikaksite, siis ei puuduks mul täiuslikust õnnest midagi,» lisas ta meeldivalt naeratades.

Ka see soov täideti, ja kui ta oli käsnaga põhjalikult üle hõõrutud, mähiti ta lina sisse, viidi esimesse jaüskünda vüüdisse, pandi pikali, kaeti vaibaga ning paluti magama jääda. . .

Švejk jutustab sellest veel tänapäevani mõnuga: «Kujutage ette, nad kandsid mind, kandsid tõepüülest kätel. Ma ülin sel silmapilgul kole õnnelik.»

Ja Švejk vajus voodis õndsasse unne. Siis äratati ta ja pakuti talle kruus piima ning saia. Sai üli juba väikesteks tükkideks lõigatud, ja sel ajal kui üks sanitaridest teda mõlemast .käest kinni hoidis, kastis teine saiatükke piima sisse ning pistis talle suhu, nagu söödetakse hanesid jahuklimpidega. Kui nad Švejki toitmisega valmis olid, võtsid nad tal kaenla alt kinni ja viisid käimlasse, kus nad palusid teda õiendada oma suured ja väikesed ihulised vajadused.

Ka sellest imekaunist silmapilgust jutustab Švejk suure mõnuga ja ma ei või seda tõesti tema oma sõnadega korrata, mis temaga seejärel tehti. Mainin vaid seda, et Švejk ütles:

«Üks hoidis mind seejuures kätel.»

Kui ta tagasi tüüdi, pandi ta uuesti voodisse ja paluti jälle magama jääda. Kui ta üli uinunud, aeti ta üles ja viidi läbivaatusetuppa, kus Švejkil, kes seisis ihualasti kahe arsti ees, tulid meelde tema kuulsusrikkad kroonusse võtmise päevad, ja tahtmatult pääses tal suust:

«Tauglich!»[I]

«Mis te ütlesite?» küsis üks arstidest. «Astuge viis sammu edasi ja viis tagasi!»

Švejk astus kümme sammu.

«Ma ju ütlesin teile,» tähendas arst, «et astuge viis sammu.»

«See paar sammu ees või taga ei tähenda mulle midagi,» vastas Švejk.

I kõlblik (saksa k.).

Seejärel käskisid arstid tal toolile istuda ja üks koputas talle vastu põlve. Siis ütles ta teisele, et refleksid on täiesti normaalsed, mispeale teine pead raputas ja ise Švejkile vastu põlve kopsirna hakkas, kuna esimene kiskus Švejki silmalaud lahti ning uuris ta silmateri. Siis läksid nad laua juurde ja vahetasid paar ladinakeelset lauset.

«Kuulge, kas te laulda oskate?» päris üks arstidest Švejkilt. «Kas te võiksite meile midagi laulda?»

«Hea meelega, mu härrad,» vastas Švejk. «Kuigi mul ei ole häält ega muusikalist kuulmist, katsun ma siiski teie lõbuks laulda.»

Ja Švejk pistis lõugama:

Miks nii kurvalt, mungakene,
üksinduses küünlavalgel
istud seal ja pisar langeb
üle kahvatunud palge?

Švejk jättis laulu pooleli ja ütles:
«Edasi ma ei tea, kui tahate, siis ma laulan teile:

Oh, kui raske on mu süda
ja kui valus on mu rind!
Tahaks kaugusesse hüüda,
kutsuda, oh kallim, sind.»

«Ka seda ei tea ma rohkem,» ohkas Švejk. «Ma tean veel esimest salmi laulust «Kus on mu kodumaa?», siis «Vahva. kindral Windisch Grätz* ja teised härrad kindralid varavalges läksid sõtta, vaenlast julgelt ründasid», ja veel mõnda sihukest rahvalaulu, nagu «Jumal kaitse meie keisrit»* ja «Otsejoones Jaromeri»* ja «Oh anna tuhat keelt Sa mulle!»»
Mõlemad tohtrihärrad vahetasid pilke ja üks neist esitas Švejkile küsimuse:
«On teie vaimset seisukorda kunagi varem uuritud?»
«Kroonus,» vastas Švejk pidulikult ja uhkelt. «Härrad kroonuarstid tunnistasid mu ametlikult ilmseks idioodiks.»
«Mulle paistab, et te olete simulant!» karjus teine arst Švejkile.
«Mina, härrad, ei ole kellegi simulant,» kaitses end Švejk, «ma olen tõeline idioot, võite seda Ceske Budejovicest üheksakümne esimese polgu kantseleist või Karlinist* tagavaravägede staabist järele küsida.»

Vanem arstidest lõi lootusetult käega ja Švejkile osutades ütles sanitaridele:
«Andke sellele mehele riided jälle tagasi ja viige ta esimesele koridorile kolmandasse klassi, siis tulgu üks teist tagasi ja viigu kõik tema paberid kantseleisse. Öelge seal, et nad selle asja kiiresti joonde ajaksid ja et ta meile kauaks kaela ei jääks.»
Arstid heitsid veel mõne vihase pilgu Švejkile, kes taganes aupaklikult, selg ees, ukse poole. Ühe sanitari märkusele, et mis lollus see on, vastas Švejk:
«Ma pole ju riides, vaid alasti, ja ma ei taha härradele midagi niisugust näidata, mis lubaks neil arvata, et ma olen ebaviisakas või ropp inimene.»
Sellest silmapilgust peale, kui sanitarid said käsu Švejkile ta riided tagasi anda, ei hoolinud nad temast enam põrmugi. Nad käskisid tal riided selga ajada ja üks neist viis ta kolmandasse klassi, kus taloli selle paari päeva jooksul, kui kantseleis tema väljaviskamise pabereid vormistati, täielik võimalus huvitavaid tähelepanekuid teha.
Pettunud arstid andsid talle tunnistuse, et ta on «nõrgamõistuseline simulant».
Sellepärast aga, et Švejk lasti välja enne lõunasööki, tekkis väike tüli. Ta seletas, et kui keegi visatakse hullumajast välja, siis ei tohi teda ilma lõunata jätta.
Skandaalile tegi lõpu uksehoidja kutsel ilmunud politseinik, kes toimetas Švejki Salmi tänava politseijaoskonda.

5 ŠVEJK SALMI TÄNAVA POLlTSEIJAOS.KONNAS

Pärast hullumajas veedetud kauneid ja. helgeid päevi saabusid Švejkile tunnid täis tagakiusamist. Politseiinspektor Braun lavastas Švejkiga kohtumise stseeni üliarmastusväärse keisri Nero aegsete Rooma maavalitsejate julmusega. Armuheitmatult, nagu tollalgi, kui nad hüüdsid: «Visake see kristlasenäru lõvide kätte!», ütles inspektor Braun: «Pistke ta trellide taha!»
Ei sõnagi rohkem ega vähem., Ainult härra politseiinspektori silmad lõid seejuures iseäraliku

perversse ihaga särama.
Švejk tegi kummarduse ja lausus uhkelt:
«Ma olen valmis, härrad. Ma arvan; et «trellide taha» tähendab sedasama mis vangi minna, ja see pole sugugi nii hull.»
«Ärge laiutage midagi,» vastas politseiülemus, mispeale Švejk kostis:

«Ma olen üpris alandlik inimene ja tänulik kõige eest, mis te minu heaks teete.»
Kongis istus nariäärel keegi sügavais mõtteis mees. Istus apaatselt ja tema ilmest võis näha, et kui kongiukse lukuaugus ragises võti, ei uskunud ta, et see uks võiks kunagi avada talle tee vabadusse.
«Minu lugupidamine, teie ausus,» ütles Švejk tema kõrval naril istet võttes. «Ei tea, mis kellaaeg peaks olema ?»
«Mul pole kella, mu härra,» vastas muremõtteis mees. «Siin pole sugugi nii hull,» katsus Švejk juttu jätkata, «narid on hööveldatud laudadest.» .
Tõsine mees ei vastanud, tõusis ja hakkas väikeses ruumis ukse ja nari vahel kiiresti edasi-tagasi kõndima, nagu ruttaks ta midagi päästma.
Vahepeal uuris Švejk teesklematu huviga seintele kraabitud kirjutusi. Seal oli kirjutus, milles keegi tundmatu areteeritu tõotas alustada politseiga võitlust elu ja surma peale. Tekst kõlas nii: «Küll te selle supi ära sööte.» Teine vangistatu oli kirjutanud: «Minge perse, kuked*!» Kolmas jälle konstateeris lihtsalt fakti: «Istusin siin 5. juunil 1913 ja mind koheIdi viisakalt. Josef Marecek, kaupmees Vršovicest*.» Sealoli ka kirjutus, mis vapustas oma sügavamõttelisusega: «Heida armu, suur jumal...» ja selle all: «Lakkuge mu p.» P-täht oli siiski läbi tõmmatud ja selle kõrvale kirjutatud suurte tähtedega «HOLMA». Kõrvale aga oli keegi luuleline hing jäädvustanud värssides:

Kurvalt istun ojakese kaldal,

päikseloojangusse kaen ma,

sinna, kus mu armas kallis neiu

üksi olles tunneb hingevaeva.

Mees, kes tormas ukse ja nari vahet, nagu tahaks ta maratonijooksu võita, jäi lõpuks seisma, vajus jälle väsinult oma vanale kohale tagasi, võttis pea käte vahele ja röögatas järsku:
«Laske mind välja!»
«Ei, nad ei lase mind välja,» ütles ta endamisi, «ei lase, ei lase. Olen siin juba hommiku kella kuuest saadik.»
Äkki tuli talle südamepuistamise hoog peale, ta ajas end sirgu ja küsis Švejkilt:
«Ega teil juhuslikult rihma pole? Ma tõmbaksin ennast üles.» .

«Selles võin teid heameelega aidata,» vastas Švejk ja võttis pükste pealt rihma. «Ma pole veel iialgi näinud, kuidas inimesed ennast vangimajas rihma otsa riputavad. Ainult see on rumal lugu,» jätkas ta ringi vahtides, «et siin pole ühtegi konksu. Akna käepide ei pea teid kinni. Või siis pooge ennast põlvili olles nari külge, nagu tegi Emmause kloostri* munk, kes tõmbas enda ühe juudiplika pärast krutsifiksi* külge. Mulle meeldivad enesetapjad väga, nii et laske aga käia.»
Muremõtetes mees, kellele Švejk oma pükstehoidja pihku toppis, põrnitses rihrna, virutas selle nurka ja puhkes nutma. Ta hõõrus oma mustade kätega pisaraid laiali ja kisendas ahastades:
«Mul on lapsed! Ma olen siin joomise ja kõlvatu elu pärast, issand jumal! Mu vaene naine! Mis öeldakse mulle töökohas? Mul on lapsed! Ma olen siin joomise ja kõlvatu elu pärast...» Ja nii lõpmatult edasi.

Viimaks ta siiski pisut nagu rahunes, läks ukse juurde ja hakkas jalgade ja rusikatega vastu ust põmmima. Ukse tagant kostis samme ja hääl päris: «Mis vaja?»
«Laske mind. välja!» hüüdis ta säärase häälega, nagu oleks tal surm selja taga.
«Kuhu?» kõlas küsimus teiselt poolt.
«Tööle,» vastas õnnetu isa, abikaasa, ametnik, joomar ja liiderdaja.
Koridori vaikusest kõlas naeru, võigast naeru, ja sammud eemaldusid jällegi.
«Nagu mulle näib, ei salli see härra teid, kui ta teie üle niiviisi naerab,» tähendas Švejk, misjärel lootuse kaotanud mees jälle tema kõrvale istus. «Sihuke valvur, kui see kord vihastab, võib palju paha teha, aga kui ta veel rohkem vihastab, on ta kõigeks valmis. Kui te ei taha ennast üles puua, siis istuge ainult rahulikult ja oodae, kuidas asjad arenevad. Kui te olete ametnik, abielus ja teil on lapsed, siis pean ütlema - on see hirmus küll. Kui ma ei eksi, olete arvätavasti kindel, et teid lastakse ametist lahti.»
«Seda ei oska ma teile öelda,» ohkas mees, «sest ma ei mäleta isegi, millega ma hakkama sain. Tean ainult seda, et mind visati kusagilt välja ja ma tahtsin sinna tagasi trügida, et sigarit põlema panna. Algas aga kõik väga ilusasti. Meie osakonnajuhataja pühitses oma sünnipäeva ja kutsus meid kõiki veinikeldrisse, sealt läksime teise, siis

kolmandasse, neljandasse, viiendasse, kuuendasse, seitsmendasse, kaheksandasse, üheksandasse. . .»
«Tahate, et ma aitan teil lugeda?» küsis Švejk. «Ma tunnen neid asju, käisin ükskord ühe öö jooksul kahekümne kaheksas joogikohas, kuid tõele au andes ei võtnud ma kusagil rohkem kui ülimalt kolm õlut.»
«Lühidalt öeldes,» jätkas nii suurejooneliseit sünnipäeva pühitsenud ülema õnnetu alam, «kui olime umbes tosina igasuguseid joogikohti läbi käinud, märkasime, et meie ülemus on kadunud, ehkki olime ta nööri külge sidunud ja vedasime teda nagu kutsikat järel. Me läksime otsisime teda igalt poolt ja kaotasime viimaks üksteise, mina aga leidsin enda lõppude lõpuks ühest öölokaalist Vinohradys*, väga viisakast asutusest, kus ma jõin mingisugust liköõri otse pudelist. Mis ma pärast tegin, seda ma ei mäleta. Tean ainult, et kui mind siia toodi, siis siin, politseivalitsuses, kandsid mölemad politseinikud ette, et ma olla ennast täis joonud, kõlvatult käitunud, kedagi daami löönud, varnast kellegi võõra kübara võtnud ja selle taskunoaga katki lõiganud, naiskapelli laiali peksnud, ülemkelnerit kõigi ees kahekümnekroonilise varguses süüdistanud, laual, mille taga ma istusin, marmorplaadi puruks põrutanud ja naaberlaua ääres istuva võõra härra musta kohvi sisse meelega sülitanud. Midagi rohkem ma ei teinud, vähemalt ei suuda mäletada, et oleksin veel midagi teinud. Ja uskuge mind, ma olen väga korralik ja intelligentne inimene, kes ei mõtle millelegi muule kui oma perekonnale. Mis te ütlete selle peale? Ma pole ju mõni mürgeldaja.»
«Kas nägite palju vaeva, enne kui selle marmorplaadi katki saite, või virutasite ühe hoobiga puruks?» päris Švejk vastust võlgu jäädes huvitatult. .
«Uhe hoobiga,» vastas intelligentne härra.
«Siis olete kadunud,» arvas Švejk murelikult. «Teile tehakse selgeks, et te valmistusite selleks pikaajalise harjutamisega. Ja see võõra härra kohv, kuhu te sülitasite, oli see rummiga või rummita?» Ning vastust ootamata seletas ta:
«Kui oli rummiga, siis on hullem, sest see tuleb kallim. Kohtus võetakse kõik arvesse ja pannakse kokku, et annaks vähemalt kuriteo mõõdu välja.»
«Kohtus. ..» sosistas kohusetruu perekonnaisa ahasta-

des, laskis pea norgu ja vajus sellisesse vastikusse meeleoIlu, milles inimest õgivad südametunnistuse piinad.
«Kas kodus teavad,» päris Švejk, «et te pogris istute, või ootavad nad, kuni see lugu seitungisse

torgatakse?»
«Te arvate, et see pannakse ajalehte?» küsis oma ülemuse sünnipäeva ohver naiivselt.
«See on selgem kui selge,» kõlas otsekohene vastus, sest Švejkil ei olnud kombeks teiste eest midagi varjata. «See teie lugu meeldib väga kõigile seitungilugejatele. Ma ise loen suure heameelega rubriiki, kus on juttu. joomaritest ja märatsejatest. Hiljuti keegi «Karika» külastaj~ ei teinud midagi muud, kui et lõi õllekruusiga ise oma- pea lõhki. Viskas kruusi õhku ja pani pea alla. Ta viidi ära, ja hommikul lugesime seqa lugu juba lehest. Või nagu ükskord, «Bendlovicis». Andsin ühele surnumatjale vastu lõugu ja tema virutas mulle tagasi. Et meid rahustada; tuli mõlemad kinni pista, ja õhtul oli asi juba lehes. Või siis jälle, kui keegi härra nõunik lõhkus «Surnukeha» kohvikus kaks taldrikut, ja mis te arvate, et see talle kingiti? Järgmisel päevaloli kohe ajalehes. Ainus, mis te teha võite, on vangimajast lehele -õiendus saata, et teil pole teie kohta avaldatud teatega miskit pistmist, et teie ei ole samanimelise härraga isegi mitte sugulane ja teil ei ole temaga midagi ühist. Aga koju teatage, et nad lõikaksid teie õienduse lehest välja ja paneksid kõrvale, et te saaksite seda lugeda, kui olete oma aja ära istunud. On teil külm?» küsis Švejk kaastundlikult, kui ta märkas, et intelligentne härra lõdiseb. «See aasta on suve lõpp kuidagi jahedavõitu.» .
«Ma olen omadega läbi,» nuuksus Švejki kongikaaslane, «ei näe ma ametikõrgendust.»
«See on õige,» kinnitas Švejk meeleldi. «Kui te oma aja ära istute ja kui teid ametisse tagasi ei võeta, ei tea ma, kas leiategi niipea uut kohta, sest igal pool, isegi kui te tahate mõne kõrilõikaja juures teenistust saada, nõutakse teilt tunnistust, 'et olete karistamata. Jah, see väike lõbu, mida te endale lubasite, läheb kalliks maksma. Aga kas teie naisukesel on, millest koos lastega, ära elada, kui teie kinni istute? Või peab ta minema kerjama ja lastele igasuguseid sulitempe õpetama?»

I Mõned kirjanikud tarvitavad väljendust «teda närivad südametunnistuse piinad». Mina ei pea seda väljendust päris täpseks. Ka tiiger ei näri inimest, vaid õgib. (Autori märkus.)

Vastuseks kõlas läbi nuuksumise:
«Mu vaesed lapsed! Mu vaene naine!»
Südametu patune kargas püsti ja hakkas oma lastest rääkima:
«Mul on viis last, kõige vanem on kaheteistkümnene, ta on skaut, joob ainult vett ja võiks eeskujuks olla oma isale, kellel see on tõepooles, esimene juhus elus.»
«Skaut!» hüüatas Švejk. «Ma olen hea meelega valmis ka skautidest kuulama. Ükskord korraldasid kohalikud talumehed Zlivi lähedal Mydiovarys* Hluboka ringkonnas Ceske Budejovice maakonnas, kus meie üheksakümne esimene polk parajasti õppusteloii, kogukonna metsas, kuhu oli rohkesti skaute siginenud, nende peale haarangu. Kolm tükki saadi kätte. Kui kõige väiksem neist kinni võeti, siis ulus, vingus ja kiunus ta: nii, et meie, juba vanad sõdurid, ei võinud seda kõike pealt vaadata ja läksime parem. hoopis eemale. Kui neid kolme kinni seoti, hammustasid nad kaheksat talumeest. Pärast, kui neid külavanema juures piinati ja peksti, tunnistasid nad üles, et ümbruskonnas pole ainsatki heinamaad, mida nad poleks tallanud, kui nad ennast päikese käes praadisid, ja edasi, et see rukkipõld Ražices läks just enne lõikust päris kogemata põlema, kui nad rukki sees orgi otsas kitse küpsetasid, mille nad kogukonna metsas kinni olid nabinud. Pärast leiti metsast skautide pesast rohkem kui pool tsentnerit kodulindude ja metsloomade paljaksnäritud konte, päratu hulk kirsikive, koletul kombel pooltooreste õunte südameid ja igasugust muud träni.»
Kuid skaudi õnnetu isa ei! suutnud ikkagi rahuneda. «Mis ma ometi tegin!» ahastas ta. «Ma olen oma nime ära määrinud!»
«Selge see,» ütles Švejk i talle omase otsekohesusega, «pärast kõike, mis on juhtunud, jääb teile rikutud nimi eluks ajaks külge, sest kui !seda lugu ajalehest loetakse, panevad teie tuttavad selleht veel üht-teist juurde. See on harilik asi, aga teie ärge tehke väljagi. Inimesi, kelle au on rikutud ja

määritud, on ilmas oma kümme korda rohkem kui auväärt inimesi. See on täitsa tühine asi.»
Koridorist kostsid rasked! sammud, võti ragises lukuaugus, uks läks lahti ja polItseinik hüüdis Švejki nime.

«Vabandust,» ütles Švejk rüütellikult, «ma olen siin .. alles kella kaheteistkümnest isaadik, kuid see härra on siin juba hommiku kella kuuest peale. Mul pole kiiret.»

Vastuse asemel tiris politseiniku tugev käsi Švejki koridori. ja sikutas ta sõnagi lausumata trepist üles teisele korrusele. Toas laua taga istus politseikomissar, heasüdamliku näoga paks isand, kes ütles Švejkile:

«Ah teie oletegi siis see Švejk? Kuidas te siia sattusite?» .

«Kõige lihtsamal viisil,» vastas Švejk. «Tulin ühe politseiniku saatel, sest mulle ei meeldinud, et mind hullumajast ilma lõunasöögita välja visati. Ega ma neile mõni uulitsatüdruk ole.»

«Teate mis, Švejk,» ütles komissar lahkelt, «milleks meil siin, Salmi tänaval, teiega riielda? Kas ei oleks parem, kui me teid politseivalitsusse saadaksime?»

«Teie, nagu öeldakse, ölete olukorra peremees,» arvas Švejk rahulikult. «Minna nüüd õhtu eel politseivalitsusse on täitsa mõnus väike jalutuskäik.»

«Väga rõõmustav, et oleme ühel arvamisel,» tähendas politseikomissar lõbusalt. «Eks ole parem, kui ühele nõule jõutakse? Kas pole tõsi, Švejk?»

«Ka mina olen meelsasti ühele nõule jõudmise poolt,» vastas Švejk, «ja uskuge mind, härra komissar, ma ei unusta eladeski teie headust.»

Teinud aupakliku kummarduse, läks Švejk politseiniku saatel alla vahituppa ja juba veerand tundi hiljem nähti Švejki Jecna tänava ja Karli platsi nurgal teise politseiniku saatel, kelleloli kaenlas paks raamat saksakeelse pealkirjaga «Arrestantenbuch»[1].

Spälenä tänava nurgal sattus Švejk koos oma saatjaga rahvamurrule, kes tungles üleskleebitud teadaande ümber.

«See on keisrihärra sõjakuulutuse manifest,» ütles politseinik Švejkile.

«Ma nägin seda. ette,» vastas Švejk, «kuid hullumajas ei teata veel midagi, ehkki nemad peaksid sellest kõigepealt teada saama.»

«Miks .te nõnda arvate?» küsis politseinik Švejkilt.

«Sellepärast, et .seal istub palju härrasid ohvitsere,» seletas Švejk. Ja kui nad jõadsid. järgmise inimestesummani, kes tungles manifesti ümber, karjus Švejk:

«Elagu keiser Franz Joseph! Meie võidame sõja!»

Keegi mees vaimustatud rahvahulgast lõi Švejkil kõvakübara matsti üle kõrvade ja nii sammllski vahva sõdur

.I Areteeritute raamat *(saksa* k.).

Švejk kokkujooksnud rahva silmade all jälle politseivalitsuse väravast sisse.

«Selle sõja me võidame kindlasti, ütlen ma veel kord, härrased!» Nende sõnadega jättis Švejk teda saatva rahvahulgaga hüvasti.

Ja kuskilt aegade hämarusest laskus Euroopale tõde, et homne päev purustab tänase päeva plaanid.

6 ŠVEJK PURUSTAB NÕIARINGI JA JÕUAB JÄLLE KOJU

Politseivalitsuse ruumides lehvis võõra võimu hõng. Võimu ülesanne oli kindlaks teha, kui suur on rahva vaimustus sõja puhul. Välja arvatud mõned üksikud, kes ei salanud, et nad on selle rahva pojad, kes peab valama oma verd täiesti võõraste huvide eest, kujutas kogu politseivalitsus endast

kõige ehtsamat bürokraatlikku kiskjajõuku, kes oli arvamisel, et ainult vangimajad ja võllas võivad kaitsta kõverate paragrahvide olemasolu.

Sealjuures kohtlesid need kiskj ad oma ohvreid mürgise lahkusega, vaagides eelnevalt iga sõna.

«Mul on väga kahju,» tänendas üks neist musta- ja kollasevöödilistest kiskjatest*, kui Švejk tema juurde toodi, «et te jälle meie kätte sattusite. Me arvasime, et te parandate ennast, kuid,eksisime.» Švejk noogutas sõnatult pead ja tegi nii süütu näo, et

51

must-kollane röövloom jäi teda küsivait vahtima ning käratas:

«Ärge mängige lolli!»

Kuid samas võttis ta jälle lahke tooni ja jätkas:

«Meile ei ole tõepoolest põrmugi meeltmööda teid kinni pidada ja ma võin teile tõendada, et minu arvates polegi teie süü teab kui suur, sest teie madalat intelligentsi arvesse võttes pole kahtl~st, et teid on väärale teele ahvatletud. öelge mulle, härra Švejk, kes teid õige ahvatles niisuguseid lollusi tegema?»

Švejk köhatas ja kostis: .

«Vabandage, mul ei ole mingisugustest lollustest aimugi.»

«Aga kas see pole lollus, härra Švejk,» arvas mustkollane kiskja tehtult isaliku tooniga, «kui teie, nagu tõendab politseinik, kes teid siia tõi, põhjustasite rahva tungimise sõjamanifesti juurde, mis oli kleebitud tänavanurgale, ja ässitasite rahvast hünetega: «Elagu keiser Franz Joseph!! Sõda võidetakse!»?»

«Ma ei võinud niis4ma pealt vaadata,» teatas Švejk, suunates oma heasüdalmliku vaate otse inkvisiitori silma sisse. «Mind ärritas, kui ma nägin, et kõik loevad sõjakuulutust ja ükski ei valda miskit rõõmu. Ei elagu-hüüdeid, ei hurraad, ülepea mitte midagi, härra nõunik. Nagu ei läheks see inimesteje üldse korda. Ja siis ei jaksanud mina, üheksakümne esimese rügemendi vana sõdur, enam rahuliku. südamega pealt vaadata ja hüüdsingi need sõnad, ja ma arvan, et kui teie oleksite minu asemel olnud, oleksite teinud täpselt sama, mis mina. Kui on sõda, siis peame me ka võitma ja keisrihärrale elagu karjuma, - selles ei saa mind keegi teisiti mõtlema panna.»

Vastu seina surutu4 ja löödud must-kollane kiskja ei talunud süütu tallekese Švejki pilku, langetas silmad. ametipaberitele ja tähendas:

«Ma kiidaksin teie vaimustuse täielikult heaks, kui te oleksite väljendanud seda teises olukorras. Te teate ometi väga hästi, et te käisite politseiniku saatel, nii et säärane patriotismiavaldus võis mõjuda ja mõjuski inimestesse pigem naeruvääristavalt kui tõsiselt.»

«Käia politseiniku saatel,» vastas Švejk, «on inimese elus raske silmapilk. Ja kui inimene isegi sihukesel raskel silmapilgul ei unusta, mis on tema kohus, kui käib sõda, siis ei tohiks see inimene minu arvates sugugi halb olla.»

52

Must-kollane kiskja urahtas ja vaatas veel kord Švejkile otse silma sisse. .

Švejk vastas oma süütu, leebe, alandliku, õrna ja sooja pilguga.

Nii vaatasid mõlemad mõne hetke teineteisele teravalt otsa.

«Käige kus kurat, Švejk!» põrutas viimaks kroonuhabe. «Kui te peaksite veel kord siia sattuma, ei küsi ma teilt enam midagi, vaid te astute otsemat teed Hradcanysse* sõjakohtu alla. Saite aru?» .

Enne kui kroonumees jõudis taibatagi,. lähenes Švejk talle, suudles ta kätt ja ütles:

«Tasugu jumal teile kõige hea eest! Kui teil peaks kunagi mõnda puhast tõugu koera tarvis olema, olge lahked ja pöörduge minu poole. Ma äritsen koertega.»

Nii sattus Švejk jälle vabadusse ja seadis sammud kodu poole. . .

Švejki kaalutlused, kas mitte kõigepealt «Karikast» läbi astuqa, lõppesidki sellega, et ta avas sama ukse, kust ta mõne aja eest salapolitseinik Bretschneideri saateloli väljunud. .

Õlletoas valitses surmavaikus. Seal istus mõni üksik külaline, nende hulgas Püha Apolinari kiriku kellamees.
Kõigi näod olid sünged. Õlleleti taga kössitas Paliveci naine ja vahtis tömbil pilgul õllevaatide vikke.
«Olengi; tagasi,» ütles Švejk rõõmsalt. «Andke mulle kann õlut! Aga kus on siis härra Palivec, on ta kah juba kodus?»
Vastuse asemel puhkes proua Palivcova nutma ja pistis iga sõna rõhutades oma õnnetusest halisema: «Talle. .. anti... nädal... tagasi... kümme... aastat . . .»
«Kas sa näe,» jmestas Švejk, «siis on tal juba seitse päeva istutud!»
«Ta oli nii ettevaatlik,» nuttis Palivcova, «ise ta kinnitas alati, et on nii ettevaatlik.»
Külalised õlletoas vaikisid jonnakalt, otsekui oleks seal Paliveci vaim ringi hulkunud ja veel suuremale ettevaatusele manitsenud.
«Ettevaatus on tarkuse ema,» ütles Švejk ja istus laua taha oma õllekannu juurde, mille kobrutava vahu sisse olid otsekui väikesed augud torgatud. Need olid proua Palivcova pisarad, mis olid langenud vahu sisse, kui ta Švejki

õlut lauale tõi. «Praegu on sihukesed ajad, et sunnivad inimest ettevaatlik olema.»
«Meil oli eile kaks matust,» pööras Püha Apolinari kiriku kellamees jutu mujale.
«Küllap siis suri keegi,» tähendas teine külaline, mispeale kolmas lisas:
«Kas maeti katafalgiga*?»
«Huvitav oleks teada,» ütles Švejk, «kuidas nüüd sõja ajal sõdureid matma hakatakse?»
Külalised tõusid, maksid arve ja lahkusid vaikselt. Švejk jäi proua Paliveovaga üksi.
«Ma ei uskunud, et süütu inimene võidakse kümneks. aastaks kinni mõista,» arutas Švejk. «Et ühele süütule inimesele anti viis aastat, seda olen kuulnud, aga et kümme, see on pisut palju.»
«Minu vanamees tunnistas ju üles,» nuuksus proua Pa-. liveova. «See, mis ta siin nendest kärbestest ja sellest pildist rääkis, seda kordas ta ka politseivalitsuses ja kohtus. Mina olin sealjuures tunnistajaks, aga mis ma sain tunnistada, kui mulle öeldi, et ma. olen oma mehega sugulusvahekorras ja võin sellepärast tunnistusest loobuda. Ma nii ehmatasin selle sugulusvahekorra pärast, et teab, mis sellest välja tuleb, ja loobusingi tunnistusest. Ja mu vaene vanamees vaatas mulle sedasi otsa, et ma ei unusta surmatunnini tema silmi. Ja pärast kohtuotsust, kui ta ära viidi,. karjus ta neile seal koridoris, naguoleks ta arust ära:' «Elagu «Volna Myšlenka»*!»
«Aga kas härra Bretsehneider ei käi enam siin?» küsis Švejk.
«Mõnel korral on käinud,» vastas perenaine, «joonud. kannu või paar õlut, pärinud minu käest, kes siin käivad, ja kuulanud pealt, kui külalised jalgpallist kõnelevad. Kui. Bretsehneiderit näevad, kõnelevad alati ainult jalgpallist. Tema aga väriseb vihast, vaata, et hakkab iga silmapilk märatsema ja krampi kiskuma. Kogu selle aja jooksul võttis õnge ainult ühe tapetseerija Pricna tänavast.»
«Eks ta ole harjumuse asi,» arvas Švejk. «Küllap see tapetseerija oli rumal mees?»
«Just nagu minu mees,» vastas proua Palivcova nuttes. «Bretsehneider küsis tapetseerijalt, kas ta laseks serblaste pihta või ei. Tapetseerija vastas, et ei oska lasta, et on ainulf üks kord tiirul käinud ja seal krooni läbi kõmmutanud..* Härra Bretsehneider tõmbas taskuraamatu

väija ja me kuuisime kõik, kui ta ütles: «Ma näen, jälle üks tore riigireetmine!» Ja läks selle Pficna tänava tapetseerijaga ära ja see ei tulnudki enam tagasi.»
«Paljud neist ei tule enam tagasi,» tähendas Švejk. «Andke mulle üks rumm.»
Parajasti siis, kui Švejk tellis teise klaasikese rummi, astus õlletuppa salapolitseinik Bretsehneider. Lasknud silmad tühjas õlletoas vilksti ringi käia, võttis ta Švejki juures istet, tellis kannu õlut ja jäi ootama, mis Švejk ütleb. Švejk võttis seinalt mingi ajalehe, libistas pilgu üle tagumise

kuulutustekülje ja ütles:
«Eks sa näe, see Cimpera Straškovi külast, nr. 5, Racinevesi pag., müüb talu kolmeteistkümne koretsi* maaga; kool ja raudteejaam lähedal.»
Bretsehneiderhakkasnärviliselt sõrmedega vastu lauda trummeldama, pöördus Švejki poole ja küsis: «Imelik, miks see talu teid huvitab, härra Švejk?»
«A-ah, see olete .teie,» .ütles Švejk ja ulatas Bretsehneiderile käe. «Ma ei tundnud teid kohe ära, mul on kaunis kehv meelespidamine. Kui ma ei eksi, läksime viimane kord lahku politseivalitsuse ootetoas. Mis te olete vahepeal ka teirtud? Kas käite tihti siin?»
«Ma tulin täna teie pärast,» ütles Bretsehneider. «Politseivalitsusest teatati mulle, et müüte koeri. Mul oleks mõnda ilusat taksi või špitsi või midagi selletaolist vaja.»
«Ma võin teile igasuguseid muretseda,» vastas Švejk.
«Kas soovite puhast tõugu looma või ükskõik missugust rakapeni?» .
«Ma arvan, et võtaksin puhast tõugu looma,» vastas Bretsehneider.
«Aga miks te ei võta endale politseikoera?» küsis Švejk. «Sihukese, kes nuhib kõik kohe välja ja viib teid kuriteo jälgedele. Kellelgi lihunikul Vršoviees on sihuke koer, kuid see veab, tal vankrit. Too koer, nagu öeldakse, pole sattunud veel oma õigele alale.»
«Ma tahaksin špitsi,» ütles Bretsehneider rahuliku enesekindlusega, «säärast špitsi, kes ei hammusta.»
«Te tahate siis hammasteta špitsi?» küsis Švejk. «Ma tean ühte, kellelgi kõrtsmikul Dejvices* on.»
«Siis parem juba taksikoera...» vastas Bretsehneider nõutult; tema künoloogilised* teadmised olid üsna algelised ja ta poleks koertest iial midagi teada saanudki, kui talle politseivalitsuses vastavat käsku poleks antud.

Käsk aga oli täpne, selge ja vali: tutvuda Švejkiga põhjalikumalt tema koerteäri kaudu, missugusel eesmärgil anti Bretschneiderile õigus endale abilisi võtta ja koerte ostmiseks vastavad summad käsutada.
«Taksikoeri on suuremaid ja väiksemaid,» ütles Švejk.
«Mul on teada kak väiksemat ja kolm suuremat. Kõik viis on vagurad sülekoerad. Võin neid teile kõige soojemalt soovitada.»
«Niisugune juba sobiks mulle,» tähendas Bretschneider.
«Ja mis üks koer maksab?»
«Oleneb suurusest,» vastas Švejk, «kõik oleneb suurusest. Taksikoer pote vasikas, taksikoera juures on asi just vastupidi - mida väiksem, seda kallim.»
«Ma võtaksin su!urema, kes võiks ka maja valvata,» vastas Bretschneider, et riigipolitsei salafondile mitte liiga teha.
«Hüva,» ütles Švejk, «suuremaid võin müüa teile viiskümmend krooni tükk ja veel suuremaid nelikümmend viis krooni tükk, kuid me unustasime veel ühe asja: Kas ta peab noor või vana olema, isane või emane?»
«Mul ükstapuha,» vastas Bretschneider, keda tundmatud probleemid olid tüüdanud. «Muretsege siis mulle koer ja ma astun homme kell seitse teie juurde sisse. Tehtud?»
«Tehtud, tulge pealegi,» vastas Švejk kuivalt, «ainult sel juhul olen ma sunnitud teilt kolmkümmend krooni käsiraha paluma.»
«Heameelega,» nõustus Bretschneider ja ladus raha lauale. «Nüüd aga teeme minu kulul kumbki kortli veini.»
Kui see oli joodud, tegi Švejk kortli veel omalt poolt, seejarel jalle Bretschnelder, kes veems

Švejki, et see teda ei kardaks, sest täna polevat ta teenistuses ja seepärast võivat. Švejk temaga täna ka poliitikast rääkida.

Švejk kuulutas, et kõrtsis ei räägivat ta kunagi poliitikast ja et kogu poliitika on titade asi.

Bretschneider oli seevastu revolutsiooniliseIt meelestatud ja ütles, et igal nõrk riik olevat määratud hukkumisele, ning päris Švejkilt, milline on tema arvamine selle kohta.

Švejk seletas, etl tal pole iialgi riikidega tegemist olnud. Ainult kord olnud tal üks nigel bernhardiinikutsikas, keda ta toitnud kroonu suhkaritega, ja kutsikas kärvanud ära.

Kui kumbki oli joonud viienda kortli, kuulutas Bretschneider enda anarhistiks ja päris Švejkilt, millisesse organisatsiooni ta peaks astuma.

Švejk rääkis, et keegi anarhist ostnud talt järelmaksu peale sajakroonise leonbergeri ja on viimase osa siiamaani võlgu.

Kuuenda kortli juures rääkis Bretschneider juba revolutsioonist ja oli mobilisatsiooni vastu, mispeale Švejk kummardus tema poole ja sosistas talle kõrva sisse:

«Just praegu astus kõrtsi keegi külaline, hoidke, et ta teid ei kuuleks, muidu võib teil räbalasti minna. .Näete, perenaine nutab juba.»

Proua Palivcova nuttis tõepoolest oma toolil õlleleti taga. «Mis te nutate, perenaine?» küsis Bretschneider. «Kolme kuu pärast on sõda võidetud, seejärel antakse amnestia, teie mees tuleb tagasi ja siis tõmbame teie juures torud täis.» .

«Või arvate, et me ei võida?» pöördus ta Švejki poole. «Mis sest nii palju mäluda,» ütles Švejk. «Võidame ilmtingimata, ja asi nudi. Kuid nüüd pean ma koju minema.»

Švejk maksis arve ja läks tagasi oma vana virtina .proua Müllerova juurde, kes ehmatas hirmsasti, kui nägi, et mees, kes avas võtmega korteriukse, oli Švejk.

«Ma arvasin, armuline härra, et tulete alles mitme aasta pärast tagasi,» ütles proua Müllerova oma hariliku otse-

kohesusega, «ja võtsin vahepeal oma haledast südamest ühe öölokaali uksehoidja korterisse, sest meil oli kolmel korral läbiotsimine, ja kui midagi ei leitud, siis öeldi, et te olete üks rahvineeritud ja teie laul on lauldud.»

Švejk veendus kohe, et tundmatu vöõras oli end üsna mugavalt sisse seadnud. Ta magas Švejki voodis ja oli koguni nii suuremeelne, et leppis poole voodiga, sest teise poole oli ta andnud mingisugusele pikajuukselisele sorgsabale, kes tudus tänulikult, käsi uksehoidja kaela ümber. Mehe ja naise riietusesemed aga vedelesid segamini sängi ümber. Sellest segadusest võis järeldada, et öölokaali uksehoidja oli oma daamiga üpris lõbusas tujus koju tulnud.

«Härra;» ütles Švejk kutsumata külalist raputades, «ärge lõunat maha magage. Mul oleks väga kahju, kui te peaksite minu kohta ütlema, et ma viskasin teid välja, kui enam kusagilt midagi lõunaks ei saa.»

Oõlokaali uksehoidja oli väga unine ja kulus enne tükk aega, kuni ta taipama hakkas, et voodi omanik on koju jõudnud ja nõuab oma tagasi.

Kõigi õölokaali uksehoidjate kombe kohaselt teatas ka see härra, et peksab läbi igaühe, kes julgeb teda äratada, ja keeras teise külje. .

Švejk aga korjas vahepeal tema riidehilbud kokku, tõi need voodi juurde, raputas teda energiliselt ja ütles: .

«Kui te ennast riidesse ei pane, siis katsun teid tänavale visata, nii nagu olete. Teile aga on palju kasulikum, kui te siit, riided seljas, välja.lendate.»

«Ma tahtsin õhtul kella kaheksani magada,» vastas kohmetu uksehoidja pükse jalga kiskudes. «Ma

maksan perenaisele voodi eest kaks krooni päevas ja mul on lubatud siia lokaalist preilisid tuua. Marena, tõuse üles!»

Kui ta oli krae kaela saanud ja lipsu ette sidunud, oli ta ka sedavõrd toibunud, et võis Švejkile seletada, et öölokaal «Mimosa» on tõesti üks kõige viisakamatest jpogikohtadest, kuhu pääsevad ainult niisugused daamid, kelle kollane pass on täiesti korras, ja palus Švejki lahkelt sisse astuda.

Seevastu polnud uksehoidja sõbratar Švejki suhtes kaugeltki nii leebe ja laskis kuul'davale mõne üpris viisaka väljenduse, millest kõige viisakam oli: «Sa molkuste molkus!» .

Kui kutsumata külalised olid lahkunud, läks Švejk proua Müllerovaga arveid õiendama, ei leidnud, aga virtinast

jälgegi peale ühe paberilehekese, kuhu proua Müllerova oli teinud pliiatsiga mõned kraakjalad, milles ta selle õnnetu juhtumi, nimelt Švejki voodi üürimise kohta öölokaali uksehoidjale, väga lihtsalt oma arvamust avaldas:

«Andke andeks, armuline härra, et ma teid enam ealeski ei näe, sest hüppan aknast alla.»

«Valetab,» mühatas Švejk ja jäi ootama.

Poole tunni pärast hiilis õnnetu proua Müllerova kööki ja tema murest murtud näost oli näha, et ta ootab Švejkilt lohutussõnu. .

«Kui tahate aknast alla hüpata,» ütles Švejk, «siis minge elutuppa, ma tegin seal akna lahti. Ma ei soovitaks teil köögiaknast hüpata, sealt võite aeda rooside peale kukkuda ja roosipõõsad puruks teha, pärast aga peate nad kinni maksma. Kuid toaaknast lendate kenasti kõnnitee peale, ja kui teil on õnne, murrate endal kaela. Aga kui teil ei vea, siis murrate ainult oma küljekondid, käed ja jalad ja peate maksma haigemajale.» .

Proua Müllerova puhkes nutma, läks vaikselt tuppa, tõmbas akna kinni, tuli tagasi ja ütles:

«Tuul tõmbab, .see ei ole armulise härra reumatismusele hea.»

Siis läks ta voodit üles tegema ning seadis kõik erakordse püüdlikkusega korda. Švejki juurde kööki tagasi tulles aga tähendas ta, endal pisarad silmas:

«Need kaks kutsikat, armuline härra, kes olid hoovis, kärvasid ära. Bernhardiin aga pani läbiotsimise ajal plehku.»

«Jeesus Kristus!» karjatas Švejk. «Sellest tuleb üks igavene supp. Seda hakkab nüüd politsei taga otsima.»

«Ta hammustas ühte härrat politseikomissari, kui see läks teda läbiotsimise ajal voodi alt välja tirima,» jätkas proua Müllerova. «Üks neist härradest ütles enne, et keegi on voodi all, ja nad käskisid bernhardiinil seaduse nimel välja tulla, aga kui see ei tahtnud tulla, siis tiriti ta lagedale. Koer tahtis kõiki maha murda, siis aga tormas uksest välja ega tulnudki enam tagasi. Mind kuulasid nad ka üle, küsisid, kes meil käivad, kas me ei saa. välismaalt raha, ja tegid tähendusi, et ma olen rumal, kui ma neile ütlesin, et raha saame välismaalt väga harva, viimane kord kuuskümmend krooni sellelt valitsejahärralt Brnost* angoora kassi eest, kelle kohta te «Narodni Politikasse» kuulutuse panite ja kelle asemel te talle datlikasti sees pimeda foks-

terrierikutsika saatsite. Siis rääkisid nad. minuga väga lahkelt, ja et ma korteris üksi olles hirmu ei tunneks, soovitasid siia selle öölokaali uksehoidja, sellesamase, kelle te välja löite . . .»

«Mul kohe ei vea selle politseiga, proua Müllerova, küll te näete, kui paljud tulevad nüüd koeri ostma,» ohkas Švejk.

Ei tea, kas need härrad, kes uurisid pärast riigipööret* politsei arhiivi, suutsid lahti šifreerida riigipolitsei salafondi neid lahtreid, kuhu oli märgitud: B - 40 kr., F

50 kr., L - 80 kr. jne., kuid nad eksisid kindlasti, arvates, et B, F ja L on mõnede härrade nimetähed, kes müüsid tšehhi rahvast 40, 50, 80 jne. krooni eest must-kollasele kotkale.
B tähendas bernhardiini, F - foksterrieri ja L - leonbergerit. Kõik need koerad vedas Bretschneider Švejki juurest politseivalitsusse. Need olid koledad murjanid, kellel ei olnud midagi ühist nende puhast tõugu koertega, kelle pähe Švejk neid Bretschneiderile kaela sokutas. .
Bernhardiin oii segaverelise puudli ja mingi hoovikoera ristsugutis, foksterrieril olid taksikoera kõrvad, ise oli ta lihunikukoera kasvu ja jalad olid tal rangis nagu inglise haigust põdenul. Leonbergeri pea meenutas karjakrantsi karvast koonu, saba oli tal maha raiutud, kere taksikoera kõrgune ja tagumik paljas nagu kuulsatel siledatel ameerika koertel.
Ka salapolitseinik Kalous ise tuli Švejki juurde koera ostma ja lahkus koos haruldase peletisega, kes meenutas' tähnilist hüääni šoti lambakoera turjaga. Salajase fondi lahtrisse aga ilmus uus sissekanne: D - 90 kr.
See peletis etendas dogi osa.
Kuid ka Kalousil ei õnnestunud Švejkilt midagi välja uurida. Tema käsi käis samuti kui Bretschneiderilgi. Kõige' peenemadki poliitilised kõnelused juhtis Švejk koerte ja kutsikate arstimisele ning püüniste panemine kõige osavamal ja salakavalamal viisil ei andnud muud, kui et Bretschneider viis Švejki juurest jälle kaasa uue uskumatult segatud verega värdja.
Ja see oli kuulsa detektiivi Bretschneideri surm. Kui ta korteris oli juba seitse säärast koletist, lukustas ta enda koos nenpega tagatuppa ega andnud neile seni suutäit süüa, kuni nad Bretschneideri enda nahka panid.

Ta oli niivõrd aus, et säästis riigikassat matusekuludest.
Politseivalitsuses aga märgiti tema teenistuskirja «Teenistusalaste ülenduste» lahtrisse järgmised traagilised sõnad: «Omaenda koerte poolt nahka pandud.»
Kui Švejk hiljem sellest traagilisest juhtumist kuulda sai, tähendas ta:
«Ei minu mõistus küll kinni võta, kuidas ta viimsel kohtupäeval jälle kokku lapitakse.»

7 ŠVEJK LÄHEB SÕJAVÄKKE

Sel ajal kui Galiitsias Raaba jõe* ääres laiuvad metsad nägid, kuidas Austria väed läbi Raaba jõe põgenesid, ja kui all Serbias Austria diviisid üksteise järel vastu, pükse said, olles selle ammugi ära teeninud, tuli Austria sõjaministeeriumil meelde ka Švejk, et too aitaks monarhial seda suppi helpida.
Kui Švejkile toodi kutse, et ta peab nädala aja jooksul Strelecky saarele* arstlikule läbivaatusele ilmuma, vaevasid teda jäJle reumavalud ja ta lamas parajasti voodis.
Proua Müllerova keetis talle köögis kohvi.
«Proua -Müllerova,» kostis toast Švejki tasane hääl, «proua Müllerova, tulge silmapilguks siia!»
Kui virtin voodi juurde astus, ütles Švejk jälle samasuguse tasase häälega:
«Võtke istet, proua Müllerova.»
Tema hääles oli midagi salapäraselt pühalikku.
Kui proua Müllerova oli istet võtnud, upitas Švejk enda voodis istukile ja teatas:

«Ma lähen sõtta!»
«Neitsi Maria!» hüüatas proua Müllerova. «Mis te seal peale hakkate?»
«Hakkan sõdima,» vastas Švejk hauahäälega. «Austria asjad on väga halvad. ÜIalt ronivad vaenlased Krakovi peale, alt aga Ungarisse. Kuhu sa ka ei vaata, igal pool saame mehe moodi vatti, ja sellepärast kutsutaksegi mind sõjaväkke. Ma lugesin ju teile eile seitungist, et meie kallist isamaad ähvardavad sünged pilved.»
«Aga te ei saa ju liikudagi.»
«Sellest pole ühtigi, proua Müllerova, ma sõidan sõjaväkke käruga. Te teate kondiitrit ümber nurga, tal on sihuke käru. Kunagi sõidutas ta sellega oma jalgadest vigast ja tigedat vanaisa värske õhu kätte. Teie, proua Müllerova, viite mind selle käruga sõjaväkke.»
Proua Müllerova puhkes nutma:
«Kas ma ei peaks tohtri järele jooksma, armuline härra?»
«Ärge minge kuhugi, proua Müllerova, ma olen täiesti terve suurtükiliha, välja arvatud jalad, ja sel ajal kui Austria käbarad käivad räbalasti, peab iga santki omal kohal olema. Keetke aga .rahulikult kohvi edasi.»
Sel ajal kui äranutetud Ja ähmis näoga proua Müllerova kohvi kurnas, laulis vahva sõdur Švejk voodis:
Vahva kindral Windisch Grätz ja teised härrad kindralid
varavalges läksid sõtta, vaenlast julgelt ründasid,
hop, hop, hop!
Varavalges läksid sõtta, hüüdsid kogu karjaga:
«Aidaku meid härra Kristus ja see preili Maarja ka!»
Hop, hop, hop!

Ehmunud proua Müllerova unustas kohutava sõjalaulu mõjul kohvi ja kuulas kogu kehast värisedes hirmuga, kui vahva sõdur Švejk voodis laulis:
Ja see preili Maarja ka. Ees on neli silda seal.
Pane, Piemont*, kõvad postid seisma iga silla peal,
hop, hop, hop! .
Algas taplus Solferinos*, suits käis taevavõlvini,
Soolikaid seal songiti ja verd seal voolas põlvini,
hoop, hop, hop! .
Verd seal voolas põlvilli ja tõusid lihakuhilad,
raiusid seal meie poisid hirmsas vihatuhinas,
hop, hop, hop!
Meie poisid, ärge kartke, palka teilt ei koorita,
rahavanker sõidab kaasa rügemendi vooriga,
hop, hop, hop!

«Jumala pärast, jätke palun, armuline härra!» kostis köögist hale hääl, kuid Švejk laulis oma sõjaka laulu lõpuni:

Rahavanker sõidab kaasa, mitu vankrit õgimist,
pole kuskil rügemendis lõbusamat sõdimist,
hop, hop, hop!

Proua Müllerova kargas uksest välja ja tõttas jooksujalu tohtri järele. Tagasi tuli ta tunni aja pärast, kui Švejk juba magas.

Švejki äratas kõhukas härra, kes asetas oma käe tema otsaesisele ja ütles:

«Ärge kartke, ma olen doktor Pavek Vinohradyst Andke käsi. Kraadiklaas pange kaenlaauku. Nii. Näidake keelt. Rohkem. Hoidke keel väljas. Millesse surid teie isa ja ema ?»

Ja ajal, kus Viin tahtis, et kõik Austria-Ungari rahvad näitaksid üles kõige suuremat ustavust ning truudust, kirjutas doktor Pavek Švejkite tema isamaaliku vaimustuse vastu broomi ja soovitas mehisel ning ausal sõdurit sõjale mitte mõeldagi.

«Lamage rahulikult ja hoiduge ärritustest, ma tulen homme jälle.»

Kui ta järgmisel päeval tuli, päris ta köögis proua Müllerovalt, kuidas käib haige käsi.

«Tal on halvem, tohtrihärra,» vastas proua Müllerova tõsise murega. «öösel, kui teda jälle piinas jooksva, laulis ta, vabandage väga, Austria hümmi.»

Doktor Pavek pidas vajalikuks reageerida oma patsiendi uuele riigimeelsuse avaldusele suurendatud broomiannusega.

Kolmandal päeval teatas proua Müllerova, et Švejkiga on asi veelgi halvem.

«Pärast lõunat, tohtrihärra, saatis ta mind sõjavälja kaarti ostma ja öösel sonis, et Austria võidab.»

«Kas ta pulbreid võtab täpselt, nagu ma ette kirjutasin?»

«Ta pole mind veel pulbreid tooma saatnudki, tohtrihärra.»

Doktor Pavek külvas Švejki etteheidetega üle ja kinnitas, et ta ei tule enam iialgi arstima inimest, kes hülgab tema arstimisviisi broomiga. Siis läks arst ära.

Jäi veel vaid kaks päeva, millal Švejk pidi sõjaväekomisjoni ette ilmuma, .

Selle aja sees tegi Švejk vajalikke ettevalmistusi. Kõigepealt saatis ta proua Müllerava sõdurimütsi ostma, siis aga ümber nurga asuvalt kondiitrilt käru laenama, millega kondiiter oli kunagi oma jalust vigast ja tigedat vanaisa värske õhu kätte sõidutanud, Siis tuli Švejkile meelde, et tal pole karke. Õnneks oli kondiiter ka kargud kui perekondliku mälestuse oma vanaisast alles hoidnud.

Tal puudus veel nekruti lillekimp. Ka selle muretses talle proua Müllerava, kes oli 'nende päevadega märgatavalt kõhnemaks jäänud ja valas igal pool. kuhu ta ka ei läinud, pisaraid.

Nii võis tol mälestusväär,sel päeval näha Praha tänavail liigutavat pilti truualamlikkusest. .

Vana naine tõukas enda ees käru, milles istus mees, läikiva kokardi ja Franz Josephi nimetähtedega sõdurimüts peas, ning. vehkis karkudega. Tema pintsaku küljes ilutses kirev nekruti lillekimp.

Ja mees, aina karkudega vehkides, karjus nii, et Praha tänavad kõmasid:

«Edasi Belgradi peale! Belgradi peale!»

Tema järelkõndis rahvamurd, mis aina kasvas sellest trobikonnast inimestest, kes olid kogunenud maja juurde, kust Švejk oma sõjateed alustas.

Švejk pani tähele, et mõned politseinikud tänavaristil andsid talle au. Vaclavi platsil oli Švejki käru ümbritsev rahvahulk kasvanud mõnesaja inimeseni, Krakovi tänava nurgal aga peksis rahvahulk läbi kellegi tekliga korporandi, kes hüüdis Švejkile:

«Heil! Nieder mit den Serben!»1

Vodickova tänava nurgal jõudis kohale ratsapolitsei ja kihutas rahvahulga laiali.

Kui Švejk jaoskonna inspektorile tõestas, et tal on kirjalik käsk olla täna sõjaväekomisjoni ees, oli jaoskonnainspektor pisut pettunud ja käskis vahejuhtumite ärahoidmise eesmärgil kah'el ratsapolitseinikul Švejk ja tema käru Strelecky saarele saata.

Kogu sellest juhtumist ilwus «Pražske Ufedni Noviny»*

veergudel järgmine sõnum:

1 Heil! Maha serhlased *(saksa k.).*

Vigase pa t rio t i s m. Eile pärast lõitnat nägid Praha peatänavail käijad stseeni, mis annab suurepärase tunnistuse selle kohta, et sel suurel ja tõsisel ajal võivad ka meie rahva pojad hallipäise monarhi troonile suurimat ustavust ja truudust üles näidata. Paistab, nagu oleks jälle kätte jõudnud vanade kreeklaste ja roomlaste ajad, kus Mucius Scaevola* laskis end lahingusse kanda, hoolimata oma põlenud käest. Üks vigane, karkudega mees, keda vana emake jalutu te käruga sõidutas, demonstreeris eile kujukalt oma kõige pühamaid tundeid ja püüdlusi. See tšehhi rahva poeg laskis end oma haigusest hoolimata vabatahtlikult sõjaväkke sõidutada, et anda oma elu ja jõud oma keisri eest. Ja kui tema hüüe

«Edasi Belgradi peale!» Praha tänavail nii elavat vastukaja leidis, siis tõendab see, et Praha elanikud näitavad üles piiritut armastust isamaa ja keisrikoja vastu.

Samas vaimus kirjutas ka «Prager Tagblatt»*, kes lõpetas oma sõnumi sõnadega, et vigast vabatahtlikku saatis hulk sakslasi, kes kaitsesid teda oma kehadega omakohtu eest, mida liitlasriikide* tšehhidest käsilased toime tahtsid panna.

«Bohemie»*, avaldades sama teate, nõudis, et sellele vigasele isamaalasele antaks autasu, ja kuulutas, et ajalehe kontor võtab tundmatu jaoks saksa soost kodanikelt kingitusi vastu.

Kui nende .kolme ajalehe arvates ei võinudki Tšehhimaa enam õilsamat kodanikku välja panna, siis sõjaväekomisjoni härrad polnud hooprski samal arvamusel, iseäranis aga sõjaväe ülemarst Bautze. Ta oli järeleandmatu mees, kes. nägi igas asjas altvedamiskatset, et sõjaväeteenistusest, rindest, kuulidest ja šrapnellidest kõrvale hoida. Oli tuntud oli tema ütlus: «Das ganze tschechische Volk ist eine Simulantenbande».[1]

Oma kümnenädalase ametisoleku ajal tunnistas ta 11000 teenistusse kutsutu hulgast 10999 simulandiks ja oleks saanud jagu ka sellest üheteistkümne tuhandendast, kui seda õnnelikku meest poleks just samal silmapilgul rabandus tabanud, kui Bautze ta peale karjus: «Kehrt euch!»2

1 Terve tšehhi rahvas on simulantide kari *(saksa k.).*

2 Omberpöörd *(saksa k.).*

«Viige see simulant välja,» ütles Bautze, kui oli veendunud, et mees on surnud.

Ja sel mälestusväärsel päeval seisiski tema ees Švejk, issanda alasti nagu teisedki, varjates häbelikult oma alastiolekut karkudega, millele ta toetus.

«Das ist wirklich ein besonderes Feigenblatt,» ütles Bautze, «sääraseid viigilehti ei olnud isegi paradiisis.»

«Vabastatud sõjaväeteenistusest kui idioot,» tähendas veltveebel, vaadates ametipabereid.

«Mis teil veel viga on?» küsis Bautze.

«Teatan alandlikult, ma olen reumaatik, kuid oma keisrihärrat tahan ma teenida viimse veretilgani,» vastas Švejk lihtsalt. «Mul on põlved paistes.»

Bautze heitis vahvale sõdurile Švejkile kohutava pilgu ja röögatas:

«Sie sind ein Simulant!» ja lisas veltveebli poole pöördudes jäise rahuga: «Den Kerl sogleich einsperren!»[2]

Kaks tääkidega sõdurit viisid Švejki garnisoni aresti majja. .

Švejk lööpas karkudele toetudes ja tundis kohkumusega, et tema reuma hakkab mööda minema.

Kui proua Müllerova, kes ootas Švejki käruga ülal sillal, teda tääkide vahel nägi, puhkes ta nutma ja läks käru sinnapaika jättes ära, et mitte iialgi enam selle juurde tagasi tulla.

Vahva sõdur Švejk aga astus riigi relvastatud kaitsjate vahel sõnakuulelikult edasi.

Täägid sädelesid päikese käes ja Mala Stranas* Radecky* ausamba ees hüüdis Švejk teda saatvale rahvahulgale:

«Edasi Belgradi peale! Belgradi peale!»

Marssal Radecky aga jälgis oma sambajalalt mõtlikul pilgul vahvat sõdurit Švejki, kelle pintsakut

ehtis nekruti lillekimp ja kes komberdas vanadel karkudel. Keegi tähtsa moega härra teatas aga samalajal ümbritsevale rahvahulgale, et viiakse «desentööri».
1 See on tõepoolest ebatavaline viigileht *(saksa k.)*.
2 Te olete sirnulant! See sell kohe pokri pista *(saksa k.)*.

8 ŠVEJK SIMULANDINA

Sel suurel ajal ronisid kroonuarstid kas või nahast välja, et simulantidest sabotaažisaatanat välja kihutada ja neid jälle sõjaväe rüppe tagasi saata.
Simulantide ja kõigi jaoks, keda kahtlustati simuleerimises, nagu tiisikushaiged, reuma ja songa all kannatajad, neeruhaiged, tüüfust, suhkruhaigust, kopsupõletikku ja muid tõbe.sid põdejad, seati sisse mitu piinamisastet. Simulantide kallal kasutatavad piinamisviisid olid süstematiseeritud ja piinade astmestik järgmine:
l. Range dieet: kolm päeva järjest hommikuks ja õhtuks ainult tass teed ja sinna juurde eranditult kõigile aspiriini higistamiseks, sõltumata sellest, mis haigust keegi kurtis.
2. Tohutu suured portsjonid hiniini pulbrite näol, et simulandid ei peaks sõda meelakkumiseks; seda nimetati «hiniinilakkumiseks».
3. Kaks korda päevas maoloputus liitri sooja veega.

4. Glütseriiniga segatud seebivee klistiir.
5. Külma vette kastetud linasse mähkimine.
Leidus kangeid mehi, kes kannatasid välja kõik viis piinamisastet ja lasksid end hööveldamata puusärgis sõdurite surnu aia le kanda. Leidus ka meelekindluseta mehi, kes klistiirini jõudes teatasid, et nad on juba terved ega soovi muud, kui esimese marsipataljoniga väeliinile sõita.
Švejk topiti garnisoni arestimajas haigete barakki just sääraste meelekindluseta simulantide sekka.
«Ma ei jaksa enam vastu pidada,» oigas tema voodinaaber, kes oli just toodud ambulantsitoast, kus talle juba teist korda maoloputust tehti.
See mees simuleeris lühinägelikkust.
«Hommepäev sõidan polku,» teatas ta pahemat kätt lamav naaber, kellele oli äsja klistiiri tehtud. See teeskles, et ta on kurt nagu kasekänd.
Ukse juures koikul vaakus hinge keegi tiisikushaige, kes oli külma märja lina sisse mähitud.
«See on juba kolmas surija sel nädalal,» tähendas parempoolne naaber. «Ja mis sul viga on?»
«Mul on reuma,» vastas Švejk, millele järgnes ümberolijate avameelne naerupahvatus. Kääksatas naerda isegi tiisikust simuleeriv surija.
«Reumaga ära tükigi meie hulka,» hoiatas Švejki tõsiselt üks paks mees. «Reuma on siin samas hinnas mis konnasilm. Mina olen verevaene, mul puudub pool magu ja viis küljekonti, kuid keegi ei usu mind. Siin oli isegi keegi kurttumm, teda mähiti neliteist päeva järjest iga poole tunni takka külma märja lina sisse, iga päev tehti talle klistiiri ja pumbati magu tühjaks. Isegi kõik sanitarid arvasid juba, et mees on võitnud ja pääseb koju, kui arst kirjutas talle midagi, mis ajas ta oksele. See pidi tal sisikonna välja kiskuma ja mees lõi verest ära. «Enam ei jaksa kurttumma mängida,» ütles ta, «ma sain kõnevõime ja kuulmise tagasi.» Kõik haiged ajasid peale, et ta hukatusse ei tormaks, aga tema jäi oma juurde, et kuuleb ja kõneleb nagu iga teinegi. Nii ta teataski hommikuse visiidi ajal.»
«Ta pidas küllalt kaua vastu,» märkis mees, kes simuleeris, et tal on teine jalg tervelt detsimeetri jagu lühem. «Oli hoopis teisest puust kui see, kes simuleeris, et tal on halvatus. Tollele aitas juba kolmest hiniinist, ühest klistiirist ja päevast paastumisest. Oles tunnistas, ja enne kui jõuti

mao tühjakspumpamiseni, polnud halvatusest jälgegi. Kõige kauem pidas siin vastu see, keda marutõbine koer oli hammustanud. Ta hammustas ja ulus ja tegi kõike täiesti suurepäraselt, kuid ei saanud ega saanud kuidagi vahtu suu äärde. Me aitasime küll nagu oskasime. Kõditasime teda mitmel korral oma tund aega enne visiiti, nii et ta sai krambid ja läks meie käes siniseks, kuid vahtu ei saanud ega saanudki suu äärde. See oli midagi hirmsat. Kui ta .hommikuse visiidi ajal alla vandus, oli meil kõigil temast kole kahju. Ta seisis voodi kõrval nagu tikk, lõi kulpi ja ütles: «Teatan alandlikult, härra ülemarst, see koer, kes mind hammustas, ei olnudki marutõbine.» Ülemarst heitis talle niisuguse pilgu, et koerast puretu hakkas kogu kehast värisema ja lisas: «Teatan alandlikult, härra ülemarst, mind pole koer üldse hammustanud, ma ise hammustasin oma kätt. Pärast seda ülestunnistust süüdistati teda endavigastamises, et ta olevat tahtnud oma kätt otsast ära hammustada ja sedasi sõjaväljalt pääseda.»

«Kõiki sääraseid haigusi, kus on vaja vahtu suu äärde, on väga raske simuleerida,» ütles paks simulant. «Nagu näiteks langetõbe. Oli siin ka üks langetõbine ja see kelkis meile ühtelugu, et tema käes on tühiasi tõbisena maha langeda, ja ta näitaski meile seda mõni kümme korda päevas. Väänles krampides,. pigistas' käed rusikasse, pungitas sil rp.i , nii et need lausa rippusid pealuust välja, peksis end vastu põrandilt, ajas. keele suust, ühe sõnaga - läbi ja läbi esimese sordi langetõbi, võta või jäta, kohe ehtne langetõbi. Äkki aga lõid tal paised välja, kaks kaelale ja kaks selga, ja olidki krambid otsas ja põrandal väänlemine kah, sest ta ei saanud enam peadki pöörata, ei istuda ega lamada. Ta jäi palavikku ja palavikus sonides andis end arsti visiidi ajal välja. Eks meiegi saanud tema paisete pärast oma jao kannatada, sest ta 'pidi nende, paisetega veel kolm päeva meie hulgas lamama ja talle anti teine dieet: hommikul kohv saiaga, lõunaks supp ja kpeedlid soustiga, õhtul puder või supp, meie aga pidime näljaste, tühjakspumbatud kõhtudega täieliku dieedi juures pealt vahtima, kuidas poiss õgib, matsutab, puhib ja röhitseb täissöönud kõhuga. Ta vedas sellega kolm meest sisse, üles tunnistasid. Need olid pikali südamevigadega.»

«Kõige kergem on simuleerida hullumeelsust,» ütles üks simulantidest. «Meie õpetajate kollektiivist on kõrval toas kaks hullu. Üks karjub ööd ja päevad läbi: «Giordano

Bruno tuleriit suitseb ikka veel! Alustage uuesti Galilei protsessi!», teine aga haugub, esmalt kolm korda pikalt
auh-auh-auh, siis viis korda kiiresti auh-auh-auh-auh-auh, siis jälle pikalt ja sedasi vahetpidamata. Nad on juba kolm nädalat vastu pidanud. Ma tahtsin esiotsa kah peast põrunut mängida, nimelt usklikku hullumeelset, ja jutlustada paavsti ilmeksimatust, kuid viimaks hankisin endale Mala Stranas ühelt juukselõikajalt viieteist krooni eest maovähi.»

«Ma tunnen ühte korstnapühkijat Brevnovist *,» segag vahele teine haige, «see teeb sulle kümne krooni eest sihukese palaviku, et kargad aknast välja.»

«See pole midagi,» ütles kolmas,' «Vršovices on keegi ämmaemand, kes väänab sul kahekümne krooni eest jala nii kenasti kõveraks, et jäädki eluks ajaks sandiks.»

«Mul väänati jalg viie krooni eest välja,» kõlas akna alt voodist, «viie krooni ja kolme õlle eest.»

«Mul on minu haigus juba rohkem kui kakssada krooni maksma läinud,» teatas tema naaber, kes oli kokku kuiva-' nud nagu peerg. «Nimetage mulle mõnda mürki, mida ma poleks proovinud, - te ei leia. Ma olen elus mürgiladu.

Ma olen joonud sublimaati, hinganud sisse elavhõbedaauru, võtnud arseenikut, suitsetanud oopiumi, pruukinud oopiumitinktuuri, raputanud leiva peale morfiumi, neelanud strihniini, rüübanud väävelsüsinikus ja pikriinhappes lahustatud fosforit. Ma olen rikkunud endal maksa, kopsud, neerud, sapi, aju, südame ja soolikad. Keegi ei oska öelda, mis haigust ma põen.»

«Kõige parem on endale käsivarde naha alla petrooleumi pritsida,» kinnitas keegi ukse juurest.

«Minu onupojal vedas nii hästi, et tal lõigati käsi küünarnukist saadik maha, ja nüüd ei tülita tedaenam keegi kogu sõjaaeg.»
«Näete nüüd,» ütles Švejk, «mida kõike me peame kannatama oma keisrihärra eest, nii mao tühjakspumpamist kui ka klistiiri. Aastaid tagasi, kui ma oma rügemendis kroonut teenisin, oli asi palju hullem. Sihuke haige seoti «kitseks» kinni ja visati kongi, et ta paraneks. Seal ei olnud sääraseid madratsiga voodeid ega süljekausse nagu siin. Paljas nari, ja haiged olid selle peal siruli. ükskord oli seal ühel mehel päris ehtne tüüfus ja teisel tema kõrval mustad rõuged. Mõlemad olid «kitseks» kinni seotud ja polgu arst peksis neid jalag.a kõhtu, sest ta pidas mõlemaid simulantideks. Kui sõdurid surid, läks asi parlamenti ja

ajalehtedesse kah. Meil keelati kohe ajalehtede lugemine ära ja meie kastid otsiti läbi, kas kellelgi on ajalehti. Ja mul ei vea ka iialgi: terves rügemendis ei leitud kellegi kastist ajalehti, ainult minul leiti. Mind saadeti rügemendi raportile ja meie oberst *, üks igavene härg - olgu issand talle armuline -, pistis mu peale rõõkima, et ma seisaksin valvel ja ütleksin ära, kes kirjutas ajalehtedele, või ta käristab mu lõusta kõrvuni lõhki ja pistab mu niikauaks trellide taha, kuni ma mustaks lähen. Siis tuli rügemendi arst, pistis mulle rusika nina alla ja käratas: «Sie ver Huchter Hund, sie schäbiges Wesen, sie unglücklkhes Mistvieh, 1 sina sotsialisti-kõnn!» Mina ei pilgutanud silmagi, vaatasin kõigile otse näkku ja vaikisin, parem käsi mütsi ääres, vasak püksiõmblusel. Jooksid mu ümber nagu koerad, haukusid mu peale, aga mina ei teinud väljagi. Pidasin suu, andsin au ja vasak käsi oli püksiõmb-lusel. Kui nad niiviisi olid pool tundi märatsenud, kargas oberst mu juurde ja mõirgas: «Oled sa loll või ei ole sa loll?» «Teatan alandlikult, härra oberst, olen loll.» - «Kakskümmend üks päeva valju aresti lolluse eest, kaks paastupäeva nädalas, kuu aega kasarmuaresti, neljakümne kaheksaks tunniks «spanglid» *, otsemaid puuri pista, süüa mitte anda, kinni siduda, näidata talle, et riigil pole lolle vaja! Me sul, närakal, need ajalehed peast peksame,» tegi härra oberst pärast pikka ringijooksmist otsuse. Seni kui ma kinni istusin, sündisid kasarmus imelood. Meie oberst keelas sõduritel lugemise üldse ära, olgu või «Pražske Uredni Noviny», kantiinis * ei tohtinud isegi viinereid ega juustu ajalehe sisse pakkida. Sellest ajast peale hakkasid sõdurid lugema ja meie rügement sai kõige haritumaks rügemendiks. Me lugesime kõiki lehti ja igas kompaniis tehti obersti pihta laule. Ja kui rügemendis midagi juhtus, leidus alati mõni hea mees, kes pistis ajalehte sõnumi pealkirjaga «Sõduritepiinamine». See polnud veel kõik. Nad kirjutasid parlamendisaadikutele Viini, et need sõdurite kaitseks välja astuksid, ja saadikud hakkasidki parlamendis üksteise järel arupärimisi esitama, et meie oberst on elajas ja muud sellesarnast. Keegi minister saatis meie juurde komisjoni, et asja uurida, ja keegi Frant Henel Hlubokast sai hiljem kaks aastat, sest tema see_oligi, kes kõrvakiilu pärast, mille ta õppustel

I Sa neetud koer, sa närune krants, sa õnnetu lojus *(saksa. k.).*,

obersti käest sai, Viini parlamendisaadikute poole pöördus. Kui komisjon ära sõitis, laskis härra oberst meid üles rivistada, terve rügemendi, ja ütles, et sõdur on sõdur, et sõdur peab lõuad pidama ja teenima, ja kui talle midagi ei meeldi, siis on see ülematele vastuhakkamine. «Ah teie, närakad, arvasite, et see komisjon teid aitab?» ütles härra obersl. «Mitte sittagi ta ei aidanud! Ja nüüd marssigu iga kompanii minu eest läbi ja korrakit kõva häälega, mjs ma ütlesin.» Nii me siis marssisime, üks kompanii teise järel, pead paremale, kus seisis härra oberst, käed püssirihmal; ja karjusime talle: «Ah meie, närakad, arvasime, et see komisjon meid aitab. Mitte sittagi ta ei

aidanud!» Härra oberst hirnus nii naerda, et kõht vabises. Siis tuli marsile üheteistkümnes kompanii. Tuleb, lööb sammu, aga kui härra obersti kohale jõuab, siis mitte tuhkagi, vaikus, mitte piuksugi. Obersti hari läks punaseks nagu kukel, ta saatis üheteistkümnenda kompanii tagasi, et see uuesti marsiks. See marssiski uuesti ja vaikis jälle, üks rida teise järel vaatab ainult jultunult härra oberstile näkku. «Ruhtl» [1] käsutab oberst ja käib õues ringi, peksab piitsaga vastu saapasäärt, sülitab, jääb siis korraga seisma ja käratab: «Abtretenl» [2], istub oma kronu selga, ja ongi väravast väljas. Meie ootasime, mis üheteistkümnendast kompaniist saab, aga ei mõhkugi. Ootasime päeva, teise, terve nädala - ikka mitte mõhkugi. Härra oberst ei näidanud oma nägugi kasarmusse, mille üle sõdurid, untrid ja isegi ohvitserid suurt rõõmu tundsid. Siis saime uue obersti, vanast aga räägiti, et see olla kuskil sanatooriumis, sest ta olevat keisrihärrale oma käega kirjutanud, et üheteistkümnes kompanii hakanud mässama.»

Lähenes pärastlõunase visiidi aeg. Kroonuarst Grünstein astus ühe voodi juurest teise juurde, tema järel velsker kaustikuga.

«Macuna?»

«Siin!»

«Klistiir ja aspiriin! - Pokomy?!» «Siin!»

«Magu tühjaks ja hiniin! - Kovitfik?!» «Siin!»

«Klistiir ja aspiriinI» - Kotätko?!»

I Vabalt *(saksa k.).* 2 Rivitult *(saksa k.).*

«Siin!»

«Magu tühjaks ja hiniin!»

Ja nii võeti kõik läbi, üks teise järel, halastamatult, masinlikult, kindlalt.

«Švejk?!»

«Siin!»

Doktor Grünstein silmitses uustulnukat.

«Mis teil viga on?»

«Teatan alandlikult, mul on reuma!»

Doktor. Grünstein oli oma praktika kestel omandanud harjumuse olla peenelt irooniline, milline kõnelemisviis mõjus märksa rohkem kui karjumine.

«Ah nii, või reuma,» ütles ta Švejkile. «Siis on teil väga raske haigus. Ja tuli see reuma teile kallale just sel ajal, kui on käimas maailmasõda ja inimene peab sõtta minema. Ma arvan, et see teeb teile koledat meelehärmi.»

«Teatan alandlikult, härra ülemarst, see teeb mulle koledat meelehärmi.» .

«Vaata-vaata, või teeb talle meelehärmi. Väga meeldiv teist, et te meid just nüüd selle reumaga meelde tuletasite. Rahu ajal kepsleb see vaene mees nagu talleke ringi, aga kui sõda lahti läheb, on tal jalamaid reuma ja põlved hakkavad tõrkuma. Te põlved valutavad ju?»

«Teatan alandlikult, valutavad jah!»

«Ja te ei saa terve öö läbi magada, eks ole? Reuma on väga kardetav, valurikas ja raske haigus. Meil on siin suured kogemused reuma ravimises. Range dieet ja muud meie arstimisviisid on andnud väga häid tulemusi. Te saate siin kiiremini terveks kui Pištanys * ja marsite sõjaväljale, nii et tolm taga.»

Velskri poole pöördudes ütles ta:

«Pange kirja: Švejk, täielik dieet, magu kaks korda päevas tühjaks pumbata, kord päevas klistiir, ja siis vaatame, mis edasi. Esialgu viige ta aga ambulantsituppa, pumbake tal magu tühjaks ja tehke talle, kui ta toibub, klistiir, aga üks mehine klistiir, et ta kõiki pühakuid appi hüüaks ja et see reuma tal ära ehmataks ning jalga laseks.»

Siis pöördus ta kõigiha.igete poole ja. pidas kõne, mis kubises toredatest ja tarkadest mõtteteradest:

«Ärge arvake, et teie ees on mõni eesel, kes laseb ennast ninapidi vedada. Mind teie tembud tasakaalust välja ei vii. Ma tean, et. te kõik olete simulandid ja tahate sõjast kõrvale hoida. Ja sellepärast ma toimingi teiega nagu tar-

vis. Ma olen sääraseid sõdureid nagu teie oma elus sadade kaupa näinud. Nendes voodites on lamanud musttuhat meest, kellel pole puudunud midagi muud kui võitlusvaim. Sel ajal kui nende kamraadid võitlesid sõjaväljal, mõtlesid nemad, et vedelevad voodis,õgivad haigemaja roogasid ja ootavad ära, millal sõda lõpeb. Kuid nad eksisid kuradi rängalt ja ka teie kõik eksite kuradi rängalt. Te röögite veel kahekümne aasta pärast, kui näete magades und, kuidas te minu juures simulanti mängisite.»

«Teatan alandlikult, härra ülemarst,» kostis tasane hääl akna all seisvast voodist, «ma olengi juba terve, juba öösel märkasin, et mu astma on üle läinud.»

«Mis te nimi on?» .

«Kovarik, teatan alandlikult, pean klistiiri saama.»

«Hüva, klistiiri saate veel teele kaasa,» ütles doktor Grünstein, «et teil poleks põhjust kurta, nagu ei oleks me teid siin arstinud. Nüüd aga kõik haiged, keda ma nimetasin, velskri järel - marss, et igaüks saaks, mis talle määratud!» .

Ja igaüks sai aukartustäratava portsjoni seda, mis talle oli ette kirjutatud. Kui mõned proovisidki mõjutada arsti käsu täitjaid palvete või ähvardustega, et nemadki võivad sanitarideks saada ja võib juhtuda, et praegused sanitarid satuvad kunagi nende kätte, siis Švejk pidas end mehiselt ülal.

«Ära halasta mu peale,» palus ta seda timukaabilist, kes talle klistiiri tegi. «Mõtle oma vandetõotusele. Ja kui siin lamaks sinu isa või lihane vend, tee talle klistiir ja ära pilguta silmagi. Pea meeles,. et terve Austria seisab sihukeste klistiiride najal ja me võidame.»

Järgmisel päeval küsis doktor Grünstein ringkäigu ajal Švejkilt, kuidas talle sõjaväehaiglas meeldib.

Švejk vastas, et see on korralik ja suursugune asutus.

Vastutasuks sai ta sedasama mis eilegi, peale selle veel ühe aspiriini ja kolm pulbrit. hiniini, mis talle vee sisse puistati ja sunniti kohe ära jooma.

Isegi Sokrates * ei tühjendanud oma mürgikarikat sellise rahuga, nagu jõi hiniini Švejk, kelle kallal doktor Grünstein katsetas kõiki piinamisastmeid.

Kui Švejk arsti juuresolekul märja lina sisse mähiti, vastas ta arsti küsimusele, kuidas see talle meeldib: .

«Teatan alandlikult, härra ülemarst, tunnen ennast nagu basseinis või mererannal.»

«Kas reuma pole ära kadunud?»

«Teatan alandlikult, pärra ülemarst, ei taha kuidagi kaduda.»

Švejki kallal prooviti uusi piinamisviise.

Samal ajal nägi jalaväekindrali lesk, paruniproua von Botzenheim koletut vaeva, et üles leida sõdurit, kellest «Bohemie» oli hiljuti kirjutanud, kuidas see vigane laskis end haigekärus sõidutada ja hüüdis: «Edasi Belgradi peale!», milline isamaalikkuse avaldus andis «Bohemie» toimetusele tõuke oma lugejaid üles kutsuda, et need paneksid truualamliku vigase kangelase heaks toime korjanduse.

Lõpuks aitas politseivalitsusest järelepärimine selgusele jõuda, et otsitav oli Švejk, ja edasine otsimine oli juba päris kerge. Paruniproua von Botzenheim võttis kaasa oma seltsidaami ja karnmerteenri korviga ning sõitis Hradcanysse.

Vaene paruniproua ei võinud aimatagi, mis tähendab sõjaväe garnisoni arestimaja haiglas lamada. Tema visiitkaart avas talle vangimaja ukse, kantseleis tuldi talle ülimalt lahkelt vas,tu ja juba viie minuti pärast teadis ta, et «der brave Soldat Švejk» [1], keda ta küsis, lamab kolmandas barakis seitsmeteistkümnendas voodis. Paruniprouaga tuli kaasa doktor Grünstein ise, kes oli nagu puuga pähe löödud.

Švejk istus pärast doktor Grünsteini poolt ettekirjutatud igapäevast harilikku protseduuri parajasti voodis karja kõhnunud ja nälginud simulantide keskel, kes polnud veel siiamaani alla andnud ning jätkasid visa võitlust doktor Grünsteini täieliku dieediga.

Kui keegi oleks neid pealt kuulanud, oleks ta mõelnud, et viibib kulinaaride seltskonnas, kõrgemas kokakoolis või gastronoomide kursusel.

«Ka lihtsaid pekikõrneid võib süüa, kui nad on palavad,» arvas parajasti keegi, kes lamas seal «kroonilise maokatarriga». «Kui pekk on pruun, pigista rasv välja, pane soola ja pipart peale, ja ma ütlen teile, et mingisugused hanekõrned ei saa selle vastu.»

«Jäta hanekõrned rahule,» tähendas mees, kelleloli «maovähk».. «Ole hanekõrnete pole midagi. Mis sa topid oma seakamarat hane vastu. Teadagi, hanekõrned tuleb kuld

I Vahva sõdur Švejk (saksa k.).

pruuniks praadida, nagu teevad juudid. Võtavad rasvase hane, kisuvad rasva koos nahaga maha ja praevad kõrneteks.»

«Kuulge, te eksite selles suhtes, mis pekikõrnetesse puutub,» tähendas Švejki naaber. «Ma räägin muidugi koduselt valmistatud pekikõrnetest, nii neid nimetataksegi - kodused kõrned. Need ei tohi olla ei pruunid ega ka kollased. Need peavad olema midagi nende kahe tooni vahepealset. Niisugused kõrned ei tohi olla liiga pehmed ega ka liiga kõvad. Nad ei tohi raksuda, need on üle kõrbenud. Nad peavad suus sulama, kuid seejuures ei pea teil olema tunnet, et rasv lõuga mööda alla tilgub.»

«Kes teist on söönud hobusekamara kõrneid?» kostis kellegi hääl, millele aga keegi ei vastanud, sest velsker kargas sisse.

«Igaüks oma voodisse! Keegi ertshertsoginna on tulemas. Et ükski ei pistaks oma musti jalgu teki alt välja!»

Isegi ertshertsoginna poleks osanud nii väärikalt sisse tulla, nagu tegi seda paruniproua von Botzenheim. Tema järel valgus sisse terve saatkond, kus ei puudunud ka haigla majandusveltveebel, kes nägi selles kõiges salajase revisjoni kätt, mis ähvardas teda tagala priske piruka juurest eesliini traattõkete ette šrapnellide söödaks paisata.

Veltveebel oli näost valge, kuid veel valgem oli doktor Grünstein. Tema silmade ees tantsis vana paruniproua väike visiitkaart tiitliga «Kindrali lesk» ja kõigega, mis võis olla seotud. selle tiitliga, nagu head tutvused, soosing, kaebused, rindele saatmine ja muud hirmsad asjad.

«Siin ongi Švejk,» ütles arst tehtud rahuga, juhtides paruniproua von Botzenheimi Švejki voodi juurde. «Peab ennast väga kannatlikult üleal.» .

Paruniproua von Botzenheim istus Švejki voodi kõrvale asetatud toolile ja ütles:

«Tšehhi soldaat üks fahfa soldaat, figane soldaat olema tapfer soldaat, mina fäga armastama üks tšehhi austerlane.»

Seejuures silitas ta Švejki habetunud põske ja jätkas:

«Ma kõik tseitungist lugema, ma theile süüa tooma, paberossid tooma, kombud tooma. Tšehhi soldaat fahfa soldaat. Johann, kommen Sie her!» [1]

Kammerteener, kes oma kohevil põskhabemega Babins-

I Johann, tulge siia *(saksa k.).*

kyt * meenutas, tiris suure korvi voodi juurde. Siis istus paruniproua seltsidaam, pikk äranutetud näoga naisterahvas, Švejki voodi äärele ja kohendas õlgedega täidetud patja lema selja taga, olles ise kindlal arvamisel, et nii tuleb toimida haigete kangelastega.

Seejärel hakkas paruniproua korvist kingitusi välja võtma: tosin praetud kana, kõik kenasti roosa siidpaberi sees ja must-kollase siidlindiga kinni seotud, kaks pudelit mingisugust sõjameeste likööri, milleloli silt kirjaga:

«Gott strafe England!» [I] Teisel küljel oli sildi peal Franz Joseph koos Wilhelmiga, kes hoidsid teineteisel kätest kinni, nagu tahaksid nad alustada laste mängu: «Jänes koopa sees istus ja värises, mis on lahti sinuga, et ei saa sa hüpata.»

Siis võttis paruniproua korvist kolm pudelit tervenejate veini ja kaks karpi sigarette. Kõik selle asetas ta elegantselt Švejki kõrvalolevale. tühjale voodile, kuhu ilmus veel luksuslikus köites raamat «Pildikesi meie keisri elus!», mille oli kirjutanud meie ametliku ajalehe «Ceskoslovenska Republika» praegune teenekas peatoimetaja *, kes oli Franz Josephit lihtsalt meeletult jumaldanud. Siis tekkisid. voodile šokolaaditahvlid sama kirjaga «Gott strafe England!» ja jällegi Austria ning Saksa keisri piltidega. Sokolaadil ei hoidnud nad enam teineteise käest kinni, vaid seisid omaette, seljad vastamisi. Väga ilus oli kaherealine hambahari pealkirjaga «Viribus unitis» [2], et igaüks, kes sellega hambaid puhastab, mõtleks Austriale. Elegantne ja väga sobiv kingitus väeliini ja kaitsekraavide jaoks oli maniküüritarvete karp. Karbikaanel oli pilt, kuidas šrapnell lõhkeb ja keegi kiivris mees tormab täägirünnakule. Selle all oli kiri: «Für Gott, Kaiser und Vaterland!» [3] Pakk kuivikuid oli ilma pildita, kuid see eest oli seal laul:

Osterreich, du edles Haus, steck deine Fahne aus,
lass. sie im Winde wehn,
Osterreich muss ewig stehnl [4]

I Jumal, karista Inglismaad *(saksa k.).*
2 Ühisel jõul *(lad. k.).* .
3 Jumala, keisri ja isamaa eest *(saksa k.).*
4 Austria, me kindel kants,
ehtigu sind võidukrants,
lehvigu sul tuules lipp,
sulle kuulub igavik *(saksa k.).*

Teisele küljele oli paigutatud tšehhikeelne tõlge:

Rakousko, vznešeny düm,
vystrc präpor svüj,
nech ho ve vetrech vlät,
Rakousko veene musi stät.

Viimaseks kingituseks oli valge hüatsint poti sees. Kui see kõik väljalaotult voodi peal lamas, ei suutnud paruniproua von Botzenheim heldimuspisaraid tagasi hoida. Mitmel nälginud simulandil jooksis suust sülge. Paruniproua seltsidaam toetas istuvat Švejki ja nõristas samuti pisaraid. Valitses vaikus nagu kirikus, mille katkestas järsku Švejk, pannes käed risti:

«Meie isa, kes sa oled taevas, pühitsetud saagu sinu nimi, tulgu meile sinu riik. . . vabandust, armuline proua, mitte nii. Ma tahtsin ütelda: «Issand jumal, taevane isa, õnnista neid andeid, mida saame maitsta sinu helduse tõttu. Aamen!»»

Nende sõnade järel võttis ta voodilt kana ja lõi hambad sisse. Doktor Grünstein jälgis teda kohkunud pilguga.

«Ah, küll maitsema sellele poisile!» sosistas vana parun iproua vaimustatult arstile. «Ta on juba terfe ja föib minema fäeliinile. Ma olema töeste fäga röemus, et sellest temale kasu olema.»

Siis käis ta voodi juurest teise juurde ja jagas lamajatele sigarette ning šokolaadikompvekke, tuli jälle tagasi Švejki ette, .silitas ta pead ja ütles: «Behüt euch Gott!» 1 . ning läks koos kogu oma saatjaskonnaga uksest välja.

Enne kui doktor Grünstein alt tagasi jõudis, kuhu ta läks paruniprouat saatma, oli Švejk kanad välja jaganud. Haiged neelasid kanad nii kiiresti alla, et doktor Grünstein leidis kanade asemel vaid hunniku nii puhtaks näritud konte, otsekui oleksid kanad elusalt kullipessa kukkunud ja nende palja d kondid mitu kuud päikese käes pleekinud.

Läinud oli ka sõjameeste liköör ja kolm pudelit veini.

Haigete kõhtu olid kadunud ka šokolaaditahvlid ja pakk kuivikuid. Keegi oli koguni joonud ära pudelitäie küünelakki, mis leiti maniküürikarbist, ja pannud nahka hambaharja juurde kuuluva hambapasta.

1 Kaitsku teid jumal *(saksa k.)*.

Kui doktor Grünstein tagasi tuli, võttis ta jälle sõjaka poosi ja pidas pika kõne. Külalised olid läinud ja raske kivi langes ta südamelt. Paljaksnäritud kontide hunnik aga kinnitas temaarvamist, et kõik, kes siin lamavad, on parandamatud simulandid.

«Sõdurid,» alustas ta, «kui teiloleks arunatukestki peas, siis oleksite kõik selle puutumata jätnud ja öelnud: «Kui me selle ära sööme, siis ei usu härra ülemarst enam, et oleme raskesti haiged.» Nüüd aga näitasite ise, et te ei austa minu headust. Ma pumpan teie kõigi maod tühjaks, teen teile klistiiri, püüan pidada te'id täielikul dieedil, aga teie õgite ennast täis. Kas tahate kõhukatarri saaaa? Eksite! Enne kui teie kõhud jõuavad selle kõik ära seedida, teeme nad teil nii põhjalikult puhtaks, et mäletate surmatunnini ja räägite oma lastele, kuidas te ükskord kanu sõite ja muid häid asju õgisite ja kuidas see veerandit tundigi teie kõhus ei püsinud, sest teie maod pumbati jalamaid jälle tühjaks. Ja nüüd kõik minu järel, et te ei unustaks, et ma pole mitte säärane eesel nagu teie, vaid natuke targem kui kõik te kokku. Peale selle teatan ma teile, et saadan teile homme komisjoni kaela, sest te vedelete sijn juba ülearu kaua ja ühelgi teist pole midagi viga, kui te võite viie minutiga oma kõhud nii suurepäraselt täis parkida, nagu te sellega al1es äsja hakkama saite. Ja nüüd - käies marss!»

Kui järjekord Švejki kätte jõudis, vaatas doktor Grünstein tal1e otsa ja tänase salapärase külaskäigu meenutamine sundis arsti küsima:

«Kas te tunnete paruniprouat?»

«Ta on minu võõrasema,» vastas Švejk rahulikult. «Kaotas mu noorest peast ära ja leidis nüüd jäl1e üles. . .»

Doktor Grünstein aga ütles lühidalt:

«Tehke Švejkile veel üks klistiir.»

Õhtu barakis oli kurb. Mõne tunni eest oli igaühel kõht igasqgusest .heast ja paremast täis, nüüd aga loksusid seal vaid lahja tee ja kild leiba.

Number 21 ütles akna juurest:

«Uskuge või ei, mehed, aga praetud kana meeldib mulle rohkem kui keedetud.»

Keegi torises pahaselt:

«Andke talle tappa!»

Kuid kõik olid pärast nurjaläinud pidusööki nii nõrgad, et keegi ei liigutanudki end.

Doktor Grünstein pidas sõna. Enne lõunat astus sisse mitu kroonuarsti sellest kurikuulsast komisjonist.
Nad kõndisid tähtsalt voodite vahel ja muud polnud kuulda kui: «Näidake keelt!»
Švejk ajas keele nii kaugele välja, et ta nägu muutus lollakaks grimassiks, silmad aga tõmbusid kissi.
«Teatan alandlikult, härra staabiarst, et mul ei ole enam pikemat keelt.»
Järgnes huvitav mõttevahetus Švejki ja komisjoni vahel. Švejk kinnitas, ta teinud selle märkuse seepärast, et arstid ei arvaks, nagu tahaks ta oma keelt nende eest varjata.
Komisjoni liikmete arvamused Švejki kohta aga läksid järsult lahku.
Pooled neist kinnitasid, et Švejk on «ein blöder Kerl» [I], teine pool aga väitis, et Švejk on lurjus, kes tahab sõjaväeteenistuse üle irvitada.
«Välk ja pauk, kui me teie sulitempudest jagu ei saa!» karjus komisjoni esimees Švejkile. .
Švejk vahtis kogu komisjoni issanda süütu lapse rahuga. ÜIem-staabiarst astus Švejkile lähemale.
«Ma tahaksin näha, te meresiga, mis te õige mõtlete?» «Teatan alandlikult, et ma üldse ei mõtle.»
«Himmeldonnerwetter!» röögatas üks komisjoni liige mõõka täristades. «Või tema ei mõtle üldse midagi! Miks te, siiarni elevant, siis ei mõtle?»
«Teatan alandlikult, ma ei mõtle sellepärast, et sõjaväes on sõduritel mõtlemine keelatud. Kui ma aastaid tagasi üheksakümne esimeses polgus teenisin, siis ütles meie kapten meile ikka: «Sõdur ei tohi ise mõelda. Tema eest mõtleb tema ülemus. Kui sõdur hakkab mõtlema, siis ei ole ta enam sõdur, vaid mingi täitanud tsivilistimolkus. Mõtlemine ei vii. . .»» I
«Pidage lõuad!» katkestas komisjoni esimees vihaseit Švejki jutu. «Meil on teie kohta juba teateid. Der Kerl meint: man wird glauben, er sei ein wirklicher Idiot...» [2] Te pole mingi idioot, Švejk, te olete kaval, te olete kaabakas, te olete kelm, närukael, täikrae, - kas mõistate?!»
«Teatan alandlikult, et mõistan.»
I Idioot *(saksa k.).* .
2 See seti arvab, et jäädakse uskuma, nagu oleks ta tõepoolest idioot

«Teile öeldi, et peaksite lõuad, kas kuulsite?!»
«Teatan alandlikult, kuulsin, et pean lõuad pidama.»
«Himmelherrgott! Siis pidage lõuad, kui on kästud! Te teate väga hästi, et siis ei tohi lõugu laiutada.»
«Teatan alandlikult, tean, et ma ei tohi lõugu laiutada.»
Härrad ülemused vahetasid pilke ja kutsusid veltveebli.
«See mees,» ütles üIem-staabiarst komisjonist ja näitas Švejki peale, «viia alla kantseleisse ja oodata meie korraldust ja ettekannet. Küll garnisoni vangimajas ta lõugadelaiutamisele lõpp tehakse. See sell on terve nagu purikas, simuleerib ja laiutab veel lõugu ning irvitab oma ülemuste üle. Ta arvab, et me oleme siin ainult tema lõbuks, et kogu sõjaväeteenistus on naljategemine, kometimäng. Küll teile, Švejk, garnisoni vangimajas näidatakse, et sõj aväeteenistus pole mingi kometiasi.»
Švejk läks veltveebli saatel kantseleisse ja ümises üle õue minnes endale habemesse:

Mõtlesin, käin sõjas ära,
nali naljaks, aga siis
nädala või kahe pärast
kobin koju tagasi.. .

Sel ajal kui valvekorraohvitser karjus kantseleis Švejkile, et säärased tüübid nagu Švejk tuleb maha lasta, õiendas komisjon ülal hospidalitubades simulantidega arveid. Seitsmekümnest haigest pääsesid terve naha ga ainult . kaks: üks, kellel granaat oli jala alt ära viinud, ja teine tõelise luumädanikuga.

Üksnes neil kahel jäi sõna «tauglich» [I] kuulmata, kõik teised, kaasa arvatud ka kolm hinge vaakuvat tiisikushaiget, tunnistati rindeteenistuseks kõlblikuks, kusjuures ülem-staabiarst ei saanud teisiti, kui pidi momendikohase kõne pidama.

Tema kõne oli sisult lühike ja täis kõige erisugusemaid sõimusõnu. Kõik on lojused ja sõnnik, ja ainult sel juhul, kui nad võitlevad vahvalt keisrihärra eest, võivad nad jälle inimesteks saada ja neile antakse pärast sõda andeks, et nad on tahtnud sõjaväeteenistusest kõrvale hoida ja on simuleerinud. Tema isiklikult aga ei usu seda ja arvab, et neid kõiki ootab köis.

I Kõlblik *(sa.ksa k.).*

Keegi noor kroonuarst,. alles puhas ja rikkumata hing, palus ülem-staabiarstilt, et ka tema võiks kõnelda. Tema kõne erines komisjoni esimehe omast optimismi ja naiivsuse poolest. Ta kõneles saksa keeles.

Kõneles pikalt sellest, et igaüks, kes lahkub haigemajast, et minna sõjaväljale oma polku, peab olema võitja ja rüütel. Ta on veendunud, et nad on lahinguväljal osavad relva kasutama, ausad inimesed igas asjas, nii sõjaväes kui ka eraelus. Et nad on võitmatud sõdalased, kes ei unusta Radecky ja Savoia printsi Eugene'i * kuulsust. Ei nad väetavad oma verega keisri kuulsuse ääretut põldu ja viivad võiduka lõpuni missiooni, mis ajalugu neile on pannud. Hulljulgelt, oma elust hoolimata tormaku nad edasi oma polkude kuulidest puretud lippude all, uue kuulsuse ja uute võitude poole.

Pärast ütles ülem-staabi arst koridoris sellele naiivsele mehele: .

«Härra kolleeg, võin teile kinnitada, et see oli tühi töö. Neist lurjustestel oleks teinud sõdureid isegi Radecky ega see teie Savoia prints Eugene. Neile räägi sa inglikeelt või saatana moodi, neile üks kama kõik. Kõik üks lurjuste kari!»

9 ŠVEJK GARNISONI VANGIMAJAS

Viimaseks pelgupaigaks inimestele, kes ei tahtnud sõtta minna, oli garnisoni vangimaja. Ma tundsin ühte kooliõpetaja kohusetäitjat, kes pidi kui matemaatik teenima suurtükiväes, kuid ei tahtnud tulistada ja varastas kelleltki ülemleitnandilt kella, et seeläbi garnisoni vangimajja sattuda. Ta sooritas varguse täiesti ettekavatsetult. Sõda ei imponeerinud talle ega vaimustanud teda. Ta pidas lolluseks tulistada vaenlast ja tappa teisel pool šrapnellide ning granaatidega endataolisi õnnetuid matemaatikaõpetajate kohusetäitjaid.

«Ma ei taha, et mind vihatakse vägivalla pärast,» ütles ta endale ja varastas kella kõige suurema südamerahuga. Esialgu uuriti tema vaimset seisukorda, aga kui ta teatas, et ta tahtis rikastuda, saadeti ta garnisoni vangimajja. Sääraseid inimesi, kes istusid garnisoni vangimajas varguse või petmise pärast, oli palju. Oli ideeinimesi ja mitte

ideeinimesi. Seal istus inimesi, kes pidasid sõda sissetulekuallikaks, nagu mitmesugused tagala ja rinde majandusallohvitserid, kes kõrvaldasid igal võimalikul viisil sõdurite toidumoona ja palgaraha, ja ka väikesi vargaid, kes olid tuhat korda ausamad kui need tüübid, kes neid siia saatsid. Peale selle istusid garnisoni vangimajas sõdurid mitmesuguste puhtsõjaväeliste süütegude eest, nagu distsipliinirikkumised, mässukatsed, deserteerimine. Ja eri grupi moodustasid poliitilised, kellest kaheksakümmend protsenti olid täiesti süütud, kuid üheksakümmend üheksa protsenti neist said karistada.

Sõjaväe kohtu- ja jälitusaparaat oli suurepärane. Igal riigil, mis seisab üldise poliitilise, majandusliku ja moraalse lagunemise ees, on säärane kohtuaparaat. Kohtud, politsei, sandarmeeria ja kari müüdavaid nuhke kaitsesid oma aja ära elanud võimu hiilgust ja aupaistet.

Austrial olid igas väeosas oma nuhid, kes reetsid oma kaaslasi, neid, kellega nad magasid kõrvuti samadel naridel ja kes jagasid rännakutel nendega oma leivapalukest.

Garnisoni vangimajale hankis materjali ka riigipolitsei, härrad Klima, Slavicek * ja kompanii. Sõjatsensuur saatis siia rindelolijate ja koju meeleheitlikku olukorda jäänute vahelise kirjavahetuse autoreid. Siia tassisid sandarmid vanu ülalpeetavaid ja sõjakohus väänas neile selle eest oma kaksteist aastat kaela, et nad kirjutasid rindele lohutussõnu ja üht-teist kodus valitsevast viletsusest. .

Hradcany garnisoni vangimaj ast viis tee läbi Brevnovi ka Motoli õppeplatsile. Ees käis inimene sõdurite saatel, käed raudus, tema järel vanker puusärgiga. Motoli õppeplatsil aga kõlas lühike käsklus: «An! Feuer!» [1] Ja kõigis polkudes ning pataljonides loeti ette polgu käskkiri, et jälle lasti maha üks mees, kes oli tõstnud mässu, kui ta tuli väeteenistusse, ja härra kapten peksis mõõgaga tema naist, kes ei tahtnud kuidagi oma mehest lahkuda.

Ja garnisoni vangimajas endas täitis oma ülesande juba kolmainsus: vangimaja ülem Slavik, kapten Linhart ja veltveebel Repa, hüüdnimega «Timukas». Kui paljusid nad üksikkongis surnuks peksid! Kapten Linhart on võib-olla praegu vabariigi ajalgi endist viisi kapten. Sel juhul sooviksin ma, et tema teenistuskäigus võetaks arvesse ka garnisoni vangimajas teenitud aastad. Slaviceki. ja, Klima .

1 Palgel Tuld *(saksa k.).*

puhul ongi riigipolitsei nende teenistusaastad juba arvesse võtnud. Repa läks tagasi erru ja töötab jälle vanal alal müürsepana. Võib-olla on ta praegu vabariigis mõne isamaalise ühingu liige.

Vangimaja ülemarst Slavikust sai aga vabariigi päevil kurjategija ja ta istub praegu kinni. See vaeneke ei saanudki vabariigis haljale oksa le nagu teised härrad ülemused sõj aväest.

Enesestki mõista heitis vangimaja ülem Slavik Švejkile teda vastu võttes pilgu, mis oli täis sõnatut etteheidet:

«Kui sa juba siia meie juurde sattusid, siis peab sul midagi hinge peal olema? Küllap me siin su olemise, kullake, magusaks teeme, nagu kõigil, kes meie pihku satuvad.. Meie käed aga pole mõned preilikese käekesed.»

Ja et oma pilgule suuremat kaalu anda, torkas ta oma soonilise ning tugeva rusika Švejkile nina alla ja ütles:

«Nuusuta, närukael!»

Švejk nuusutas ja tähendas: .

«Sihukese rusikaga ei tahaks küll vastu nina saada, see lõhnab surnuaia järele.»

See rahulik ja arukas jutt meeldis vangimaja ülemale.

«Ehee,» ütles ta ja tõukas Švejkile rusikaga kõhtu.

«Seisa valvel, mis sul taskutes on? Kui on suitsu, võid jätta, aga raha anna siia, et sult seda sisse ei vehita. Rohkem polegi? Kas tõesti ei ole? Ära valeta, vale eest saab karistada.» . .

«Kuhu me ta paneme?» küsis veltveebel Repa.

«Paneme kuueteistkümnendasse,» otsustas vangimaja ülem, «püksteta meeste hulka. Kas te ei näe siis, et härra kapten Linhart on toimikule kirjutanud: «Streng behüten, beobachten!»?» [I]

«Ja-jah,» teatas ta Švejkile pühalikult, «tõpranägudega käiakse ka tõpra moodi ümber. Kes mõtleb mässu tõsta, selle pistarne üksikkangi, murrame tal kõik küljekondid ja jätame ta sinnapaika, kuni ta kärvab. Meil on selleks õigus. Nagu me tegime selle lihunikuga. Eks ole, Repa?»

«Seda küll, aga vaeva oli temaga rängalt, härra vangimaja ülem,» vastas veltveebel Repa inisedes. «Oli tal aga kere! Ma tampisin teda tervelt viis minutit, enne kui

1 Valjult valvata, silmas pidada *(saksa k.)*.

tal küljekondid ragisema hakkasid ja suust verd tuli. Kümme päeva oli teisel veel eluvaim sees. Oli ikka pagana visa hingega!»

«Näed sa, rajakas, kuidas meil tehakse, kui keegi kipub mässama,» lõpeta's vangimaja ülem Slavik oma kasvatusliku pealelugemise, «või kui keegi tahab putket teha. See on niisama hea kui enesetapmine. mille eest meil karistatakse samuti. Ja jumala eest, et sul sitakoti! pähe ei tuleks millegi üle kaevata, kui tuleb kontroll. Kui tuleb kontroll ja küsib: «On teil kaebusi?», siis pead sa, tõhk, seisma nagu tikk, andma au ja vastama: «Teatan alandlikult, et pole, et olen täitsa rahul.» Kuidas sa ütled, malkus? Korda!»

«Teatan alandlikult, et .pole, et olen täitsa rahul,» kordas Švejk niisuguse armastusväärse ilmega, et viis eksitusse isegi vangimaja ülema, kes võttis seda siira püüde ja ausa tahtena.

«Kisu nüüd püksid maha ja kasi kuueteistkümnendasse,» ütles vangimaja ülem lahkelt, lisamata ühtegi «rajakat», «sitakotti» või «molkust», nagu tal kombeks oli.

Kuueteistkümnendas leidis Švejk eest üheksateistkümmend aluspükste väel meest. Need olid kõik säärased, kelle toimikutel seisis märkus: «Streng behüten, beobachten!» Neid siis valvati ka erilise hoolega, et nad plehku ei paneks. .

Kui aluspüksid oleksid puhtad olnud ja akende ees poleks olnud trelle, siis oleks esimesel pilgul jäänud mulje, nagu viibiksite sauna riietumisruumis.

Švejki võttis veitveebel Repa käest vastu «kongikomandant», keegi lahtises särgis habetunud tüüp. Ta kirjutas Švejki nime seinal rippuvale paberitükile ja ütles:

«Homme on meil näitemäng. Meid viiakse kabelisse jumalateenistusele. Me seisame kõik aluspükste väelotse kantsli all. Nalja saab hullupööra!»

Oma kabelil oligarnisoni vangimajas nagu kõigis teisteski vangimajades suur populaarsus. Asi ei seisnud selles, et vangimaja kabeli sunduslik külastamine oleks lähendanud külastajaid jumalale või süvendanud vangides arusaamist kõlblusest. Niisugusest rumalusest ei saanud juttugi olla. Jumalateenistused ja jutlused olid kauniks vahelduseks garnisoni vangimajas valitsevas igavuses. Asi ei seisnud selles, et p'ääseda jumalale lähemale, vaid lootuses leida koridorides ja üle õue viival teel mahavisatud siga

reti- või sigariotsa. See väike suitsukoni, mis vedeles lootusetult süljekausis või kusagil maas tolmu sees, tõrjus jumala täielikult tagaplaanile. See väike. haisev ese võitis jumala ja hingeõnnistuse.

Peale selle pakkus jutlus veel meelelahutust ja lõbu. Välipreester Otto Katz oli ikkagi väga armas inimene. Tema jutlused olid ütlemata huvitavad ja lõbusad, mis peletasid garnisoni vangimaja igavust. Ta oskas nii toredasti jahvatada jumala lõpmatust armust, kinnitada usus neid nurjatuid vange ja aust taganenud mehi. Ta oskas nii toredasti sõimata kantslist kui ka altarilt. Ta oskas nii suurepäraselt röögatada altari ees: «Ite, missa est» [1] , toimetada kogu jumalateenistust väga omapärasel viisil ning muuta tervet püha missa sooritamise korda, ja siis, kui ta oli juba korralikult purjus, välja mõelda issanda uusi palveid, uusi liturgiaid j a omaenese rituaale, üldse midagi

enneolematut.
Küll sai nalja, kui välipreester Otto Katz vahel komistas ja koos veinikarika, armulaualeiviku või missaaliga * kukkus. Siis hakkas ta lärmakalt süüdistama vangide hulgast võetud ministranti *, et see talle meelega jala ette pannud, ning karistas ministranti sealsamas püha armulaualeiviku juures üksikvangistuse ja «spanglitega».
Ka karistatul oli hea meel, sest see kuulus vangimaja kabelis kogu nalja juurde. Ministrandil oli etendada tähtis roll kogu selles tükis ja ta sai oma osaga väärikalt hakkama. .
Välipreester Otto Katz, tüüpiline sõjaväe vaimulik, oli juut. Selles ei olnud muide midagi imelikku. Peapiiskop Kohn * oli samuti juut, pealegi veel Machari * sõber.
Välipreester Otto Katzi minevik oli veel kirjum kui kuulsa peapiiskopi Kohni oma. ..
Otto Katz oli õppinud kommertskoolis ja tulnud sõjaväkke üheaasta-vabatahtlikuna *. Ta orienteerus nii hästi veksliseadustikus ja veksliasjanduses, et viis kaubandusfirma «Katz ja Ko» ühe aastaga nii kuulsusrikkalt ja õnnestunult pankrotti, et vanahärra Katz pidi sõitma PõhjaAmeerikasse. Enne seda sooritas vana Katz mingi mahhinatsiooni oma võlausaldajatega, muidugi viimaste tead-mata ja ka oma kompanjoni selja taga, kellel tuli sõita Argentiinasse.
1 Minge, jumalateenistus on lõppenud *(lad. k.).*

Kui noor Otto Katz oli niiviisi firma «Katz ja Ko.» Põhja ja Lõuna-Ameerika vahel omakasupüüdmatult ära jaotanud, sattus ta inimese seisukorda, kellel pole oodata mingit pärandust ja kes ei tea, kuhu oma pea pista. Tal ei jäänud muud üle kui tegevväkke astuda.
Enne seda aga mõtles vabatahtlik Otto Katz välja veel ühe vägeva vembu. Ta laskis end ristida. Otto Katz pöördus Kristuse poole, et see aitaks tal karjääri teha, pöördus vankumatus usus, et see on äriline tehing tema ja jumala poja vahel.
Ta ristiti pidulikult Emmause kloostris ja paater .Alban* ise kastis ta ristimisvaagnasse. See oli tore vaatepilt. Juures viibisid keegi usklik major samast polgust, kus teenis Otto Katz, keegi vanatüdruk Hradcany aadlipreilide instituudist ja keegi hobusenäoline konsistooriumi esindaja, kes oli tema ristiisaks.
Ohvitserieksam läks talkorda ja vastristitud Otto Katz jäigi sõjaväkke teenima. Algul näis talle, et kõik läheb hästi ja ta kavatses koguni sõjakoolis edasi õppida. Kuid ühel ilusaI päeval võttis ta nina täis, läks kloostrisse, heitis mõõga kõrvale ja ajas selga vaimuliku rüü. Käis ära Hradcanys peapiiskopi juures ja pääses vaimulikku seminari. Ametisse õnnistamise eel jõi ta ennast ühes Vejvo-dova tänavas asuvas üsna korralikus lõbusate naistega majas nii täis, et ei teadnud maast ega ilmast, ja läks otse pummelungilt õnnistamisele. Pärast õnnistamist viis ta tee polkukohta paluma, ja kui ta määrati välipreestriks, ostis ta endale hobuse, kihutas mööda Prahat ringi ning võttis rõõmuga osa köigist oma polgu ohvitseride joomingutest.
Majas, kus ta elas, või,s koridoris väga sageli kuulda rahutute võlausaldajate kirumist. Ta vedas enda juurde koju uulitsatüdrukuid või siis saatis oma tentsiku neid tooma. Ka mängis ta meeleldi raha peale kaarte ja liikus arvamusi ning oletusi, et ta teeb sohki, sest keegi ei suutnud tõestada, et ta sõjaväepreestri kuue laia varrukasuhu pole peidetud mõni äss. Ohvitseride ringkonnas hüüti teda «pühaks isaks». .
Jutluseks Otto Katz kunagi ette ei valmistanud, millepoolest ta erines oma eelkäijast, kes oli varem garnisoni vangimajas käinud. Too eelmine oli kinnisideega inimene, kes arvas, et garnisoni vangimajja pandud mehi võib jutlustega parandada. See auväärne vaimulik pööritas vagalt

silmi ja seleitas vanglidele, et tarvis on avalikke naisi puudutava seaduse reformi, samuti reformi vallasemade hoolekande alal, ja patrajs midagi välj aspool abielu sündinud laste kasvatamisest. Tema jutlused olid abstraktse iseloomuga, neil polnud midagi ühist käesoleva momendiga, nad olid

igavad.
Seevastu tegid välipreester otto Katzi jutlused kõigile suurt lõbu.
See oli pidulik silmapilk, kui kuueteistkümnes kamber viidi aluspükste väel kabelisse, sest lubada neil riidesse panna oli seotud riskiga, et mõni neist paneb plehku. Need kakskümmend ,valgetes aluspükstes meest seati nagu inglid kantsli ette seisma. Mõned neist, kellele õnn oli naeratanud, nätsutasid: põses teelt leitud suitsukonisid, sest kellelgi polnud taskuid ja seega ei olnud ka konisid endastmõistetavalt kuhugi peita.
Nende ümber seisid teised g,arnisoni vangimaja vangid ja lõbustasid end sellega, et vaatasid kahtkümmendpaari aluspükse kantsli all, kuhu kannuste tärisedes ronis välipreester Otto Katz.
«Habacht!»[1] käratas ta, «Palugem, korrake kõik minu järel, mis ma ees ütlen! Aga sina, lurju.s, seal taga, ära nuuska pihku, sa oled issanda templis, või ma lasen su kartsa pista! Küllap te, põrssapojad, olete issameiegi ära unustanud! Noh, proovime! . .. Nojah, ma teadsin ette, et see ei lähe. Mis teil issameiest! Teil pole muud peas kui kaks portsu liha ja oasalat, ennast kõrini täis õgida, naril kõhutada ja ninas urgitseda, aga jumala peale te ei mõtlegi. Kas mul pole õigus?»
Ta vaataskantslist alla kahekümne valge ,aluspükstes inglipeale, kellel oli niisama lõbus kui kõigil teistelgi. Tagapool mängiti «kintsukloppimist»*.
«Kole tore,» sosistas Švejk oma naabrile, kellel lasus kahtlustus, et ta olevat kolme krooni eest kõik oma sõbra ühe käe sõrmed maha raiunud, et sõber pääseks sõjaväeteenistusest.
«See on alles algus,» kõlas vastus. «Ta on täna jälle korralikult jammis, küll hakkab jälle okkalisest patuteest pajatama.»
Välipreester Otto Katz oli täna tõepoolest suurepärases. meeleolus. Ta ei teadnud isegi, miks ta seda tegi, kuid
1 Valvel *(saksa k.).*

ta upitas end kogu aeg üle kantsliääre ja ei puudunud palju, et ta oleks tasakaalu kaotanud ning alla kukkunud.
«Laulge midagi, poisid!». hüüdis ta alla. «Või tahate, et ma õpetan teile uue laulu? Laulge minuga koos:

Kõigist kaIlikestest kallim
üle ilma minu kallim.
Kahjuks aga tema juures
käivad hingehädas suures
peale mind veel, oh sa tuhat,
ennast lohutainas puha. . .
Preilna nime ma ei varja,
minu pruut on neitsi Maarja. ..» .

«Te, laiskvorstid, ei õpi seda laulu ealeski ära,» jätkas välipreester. «Ma olen selle poolt, et teid kõiki maha lasta. Kas saate aru?! Ma. kinnitan siit sellelt pühalt paigalt, te lontrused, et jumal on see, kes teid teps mitte ei karda ja teeb teile niisuguse koosa, et lähete lolliks, kui te ei rutta Kristuse poole pöördumisega ja käite parema meelega okkalist patuteed.»
«Juba jõudiski sinnamaale. Ta on kõvasti täis,» sosistas rõõmsalt Švejki naaber.
«Okkaline patutee, teie, pimedad inimeselapsed, on pahede äravõitmise tee. Te olete needsinatsed kadunud pojad, kes te vedeleksite parema meelega kartsas, kui et pööraksite tagasi taevase isa juurde, Tõstke oma pilgud kaugemale ja kõrgemale taevastesse kõrgustesse ja te võidate ja rahu asub teie südametesse, te santlaagrid... Ma paluksin väga, et keegi seal tagapool ei luristaks nina. Ta ei ole hobune ega seisa tallis, vaid jumalakojas. Selles asjas vaadake mul ette, vennikesed! Millest ma enne

seda rääkisingi? Ja, über den Seelenfrieden, sehr gut.t Pidage meeles, lojused, et te olete inimesed ja peate saatma oma pilgud sellesinatse. elu pimedusest igavese valguse poole ning teadma, et kõik siin ilmas on üürike ja ainult jumal üksipäinis on igavesest ajast igavene. Sehr gut, nicht wahr, meine Herren?2 Kui te arvate, et ma hakkan päevad ja õõd läbi teie. eest paluma, et armuline jumal, te iga-vesed sitavaresed, kallaks oma vaimu teie külmadesse südametesse ja peseks oma püha armuga puntaks teie patud, et te pääseksite igaveseks ajaks tema rüppe ja et teie,

1 Jah, südamerahust, väga hea *(saksa k.).* 2 Väga tore, eks ,ole, mu härrad *(saksa k.).*

te kaabakad, saaksite tema väsimatu armu osaliseks, siis eksite rängasti: Ma ei mõtlegi teid paradiisi viia. . .» Välipreester laskis kuuldavale röhitsuse. «Ei mõtlegi,» kordas ta jonnakalt, «midagi ma ei tee teie heaks, ei mõtlegi teha, sest te olete parandamatud närukaelad. Issanda headus ei juhi teid teps mitte teie eluteel ja jumala armuhingus ei lehvi teie ümber, sest armuline jumal ei mõtlegi jännata niisugu.ste masuurikatega. Kas kuulete, teie seal all aluspükste väel?»

Kakskümmend aluspüksimeest tõstsid oma pilgud üles ja vastasid kooris:

«Teatame alandlikult, et kuuleme!»

«Vähe on üksipäinis kuulmisest,» jätkas välipreester oma jutlust. «Sellessinatses elu pimeduses ei pööra issand jumal teps mitte oma palet teie poole, te oinapead, sest jumala headusel on ka oma algus ja ots, aga sina, märaeesel seal taga, ära hirnu, või ma lasen su kartsa pista, nii et sa mustaks lähed. Ja teie seal all, ärge arvake, et olete kõrtsis. Jumala arm on lõpmata, kuid ainult korralikkude inimeste jaoks ja mitte igasuguste inimsoo jätiste jaoks, kes ei täida tema seadusi ja sõjaväemäärustikke. Seda tahtsingi ma teile öelda. Paluda te ei oska ja arvate, et kirikus käimine on paljas naljategemine, nagu oleks siin mõni teater või kino. Aga selle arvamise peksan ma teie peast välja ja te ärge mõtelge, et ma olen siin selleks, et teile nalja teha ja teile teie elus rõõmu pakkuda. Ma lasen teid kõiki kartsa pista, ma teile näitan, te kärnased koerad! Raiskan teiega ainult aega ja näen, et see kõik on täiesti asjata. Kui siin oleks kas või feldmarssal või.: peapiiskop ise, te ei parandaks ka siis ennast ega pööraks ennast jumala poole. Ja siiski-siiski tuletate te mind ükskord meelde, et ma olen teile head soovinud.»

Kahekümne aluspüksi-mehe hulgast kostis nuuksumist. Švejk oli nutma puhkenud.

Välipreester vaatas alla. Seal seisis Švejk ja pühkis käeseljaga silmi. Ümberringi valitses rõõmus elevus.

Välipreester jätkas jutlust, osutades Švejkile:

«Võtke igaüks eeskuju sellest mehest. Mis ta teeb? Ta nutab. Ära nuta, ütlen ma sulle, ära nuta! Sa tahad ennast parandada? See ei lähe sul, vennike, niisama lihtsalt korda. Nijüd sa nutad, aga kui sa lähed tagasi oma kongi, oled sa jälle samasugune koer nagu ennegi. Sa pead veel palju mõtlema jumala lõpmata armu ja halastuse üle, pead

palju püüdma. et sinu patune süda võiks sellesinatse ilma peal leida selle õige tee, mida mööda sa pead astuma. Me näeme praegu, et üks mees, kes tahab oma meelt muuta, hakkas nutma, aga mis teete teie teised? Mitte kui midagi. Näete, seal järab üks midagi, nagu oleksid tema vanemad olnud mäletsejad, ja seal jälle otsib üks mees jumala kojas oma särgist täisid. Kas te tõesti ei või ennast kodus sügada, vaid peate seda ilmtingimata jumalateenistuse ajal tegema? Härra prohvus, te ei vaata ka millegi järele.

Te olete ikkagi sõdurid, aga mitte mõned arulagedad eraisikud, ja peate ennast ülal pidama, nagu on kohane sõdurile, kuigi te olete kirikus. Tegelge ometi, kurat võtaks, jumala otsimisega, aga täisid otsige kodus. See on kõik, te paharetid, ja ma nõuan teilt, et te missa ajal korralikult käituksite, mitte nii nagu viimane kord, kui seal taga vahetati kroonu pesu leiva vastu ja õgiti seda püha sakramendi

ajal.»
Välipreester ronis kantslist alla ja läks käärkambrisse, kuhu vangimaja ülem talle järele loivas. Olem tuli mõne hetke pärast tagasi,ast'us otsemaid Švejki juurde, tõmbas ta kahekümne aluspüksi-mehe hulgast välja ja viis käärkambrisse.
Välipreester istus lösakil laual ja tõmbas sigaretti. Kui Švejk sisse astus, ütles välipreester:
«See oletegi siis teie. Ma mõtlesin siin selle asja üle järele ja arvan, et olen teid nagu kord ja kohus läbi näinud, kas mõistad, tohman? See on esimene juhus, et mul oleks kirikus keegi nutma hakanud.»
Ta kapsas laualt maha, raputas Švejki õlgadest ja kisendas sünge Francois de Sales'i* suure pühapildi all:
«Tunnista üles, koer, et sa nutsid ainult nalja pärast!»
Francois de Sales vaatas pühapildilt Švejkile küsivalt otsa. Teisest küljest vaatas teiselt pühapildilt Švejki poole imestunult keegi märter, kellele oli otse tagumikku vajutatud hambuline saag, millega teda saagisid mingid tundmatud Rooma palgasõdurid. Märtri näol ei olnud seejuures näha ei erilist kannatust, ei erilist rõõmu ega ka märtrihiilgust. Tema nägu väljendas ainult imestust, nagu tahaks ta öelda: «Kuidas ma õieti sattusin siia ja mis asja te minuga teete, härrad?»
«Teatan alandlikult, härra feldkuraat[1],» ütles Švejk tõsi-
I Välipreester *(saksa k.).*

selt, pannes kõik ühele kaardile, «pihin kõigevägevamale jumalale ja teile, auväärt isa, kes te olete jumala asemik, et ma nutsin tõesti ainult nalja pärast. Ma nägin, et teie jutluse juures puudub seesinane patukahetseja, keda te oma jutluses asjatult otsisite, ja siis tuligi mul mõte teile rõõmu teha, et te ei arvaks, et enam polegi olemas korralikke inimesi, ja ma ise tahtsin samuti lõbu leida, et südameloleks kergem.» .
Välipreester vahtis tunnistades Švejki lihtsameelset nägu. Päikesekild viskus Francois de Sales'i süngele pildile ja soojendas vastasseinal rippuvat imestunud märtrit.
«Te hakkate mulle meeldima,» ütles välipreester ja upitas end jälle lauale istuma. «Mis polgust te olete?» Ta hakkas luksuma.
«Teatan alandlikult, härra feldkuraat, et olen üheksakümne esimesest polgust j a ei ole ka ja ma ei tea ülepea, mis minuga toimub.»
«Miks te vangis istute?» päris välipreester, luksudes ühtejärge edasi.
Kabelist kostsid harmooniumi helid, mis täitis oreli aset: üks muusikamees, keegi deserteerimise pärast vangistatud kooliõpetaja, pigistas harmooniumist välja kõige kurvemaid kirikuviise. Need helid sulasid välipreestri luksumisega kokku mingiks uueks dooria heliredeliks.
«Teatan alandlikult, härra feldkuraat, et ma tõesti ei tea, miks ma istun. Kuid ma ei kurda, et ma istun. Mul lihtsalt ei vea. Mul on alati kõige paremad mõtted, kuid lõpuks läheb mul ikka kõik vastupidi halvasti, nagu sellel usukannatajal seal pühapildil.»
Välipreester heitis pilgu pühapildile, muigas ja ütles:
«Tõepoolest, te meeldite mulle. Peab teie kohta kohtuuurijalt järele küsima, aga rohkem ma teiega ei lobise. Saaks selle püha missa juba kaelast ära! Kehrt euch! Abtreten!»
Kui Švejk kantsit alla oma aluspüksi-meeste seltskonda tagasi tuli, vastas ta küsimusele, mis välipreester temast käärkambris tahtnud, ülimalt ükskõikselt ja lühidalt:
«Ta on täis kui tarikas!»
Välipreestri järgmist saavutust - püha missatalitust jälgiti suurima huvi ja varjamatu sümpaatiaga. Keegi kantsli all seisjaist vedas isegi kihla, et preester pillab
I Ümberpöörd! Marss *(saksa k.).*

monstrantsi * käest. Ta pani mängu kogu oma leivaportsu kahe kõrvakiilu vastu ja võitis.

See, mis täitis välipreestri missatalituse ajal kabelis kõikide südameid, ei olnud usklike müstitsism ega ka tõsiste katoliiklaste vagadus. See oli pigem säärane tundmus, nagu tekib teatris, kui näitemängu sisu pole teada ja tegevus muutub aina keerulisemaks ning me ootame kannatamatult, kuidas asi laheneb. Kõiki haaras pilt, mida suurima eneseohverdusega pakkus vangidele seesinane välipreester altari ees. .

Vangid said suure esteetilise naudingu missarüüst, mille Otto Katz oli pahupidi selga ajanud, ja jälgisid vaimustatud kaasaelamise ja sisemise põlemisega kõil\e, mis altari juures toimub. . .

Punapäine ministrant, endine vaimulik, kahekümne kaheksandast polgust deserteerinud suur spets väikeste varguste alal, püüdis püha missa kogu käiku, tehnikat ja teksti ausalt meelde tuletada. Ta oli ühtaegu ministrant ja preestrile etteütleja, mis aga ei takistanud preestrit terveid lauseid ebatavalise kergemeelsusega ära vahetamast. Hariliku missa asemel. lõi ta missaalis lahti jõulumissa ning hakkas kuulajate üldiseks meeleheaks seda laulma. Polnud tal ei häält ega kuulmist ja kabeli võlvide all läks lahti niisugune vingumine ja kiunumine nagu sealaudas.

«On aga täna nina vägevalt täis tõmmanud,» tähendati altari ees täieliku rahuldustunde ja rõõmuga. «On jah enda täis kaaninud! On kuskil naiste juures pummeldanud!»

Ja vist juba kolmandat korda kõlas altari eest välipreestri laul dte, missa est!» nagu indiaanlaste sõjahüüd, nii et aknad klirisesid.

Seejärel vaatas preester veel kord karika põhja, kas sinna pole tilgakest veini jäänud, krimpsutas mõrult nägu ja pöördus kuulajate poole:

«Ja nüüd te, rajakad, võite koju minna, nüüd on lõpp. Ma märkasin, et teis ei avaldu seda tõelist vagadust, mis teis peaks olema, kui seisate kirikus kõige pühama altari ees, te närukaelad. Kõigekõrgema jumala palge ees ei ole teil häbi valjusti naerda, köhida ja rögistada, k0listada jalgadega isegi minu ees, kes ma: - olen neitsi Maarja, Jeesuse Kristuse ja issanda jumala enda esindaja, teie tolvanid. Kui see peaks veel edaspidi korduma, siis ma õpetan teid nagu vaja, et te teaksite, et see põrgu, millest ma teile ülemöödunud jutluses rääkisin, pole see ainuke, vaid et on

olemas ka maapealne põrgu, ja kui te peaksite pääsema sellest esimesest põrgust, siis ei ole teil pääsu maapealsest põrgust. Abtreten!»

Välipreester, kes oli täitnud nii toredalt vana vangide külastamise kombe, kadus käärkambrisse, riietus ümber, kallas endale suurest korvpudelist kannutäie kirikuveini ja jõi selle ära. Siis ronis ta punapäise ministrandi abiga oma ratsahobuse selga, kes oli õuel kinni seotud. Kuid seal tuli talle äkki Švejk meelde ja ta ronis sadulast maha ning läks kohtu-uurija Bernise kantseleisse.

Kohtu-uurija Bernis oli seltskonnainimene, veetlev tantsukala ja kõlbeliselt allakäinud tüüp, kes tundis oma teenistuses koledat igavust ja kirjutas taskuraamatusse saksakeelseid värsse, et tal mõned laulukesed alati käepärast oleksid. Ta oli sõjaväe kohtuaparaadi tähtsamaid, lülisid, sest tema käes oli nii tohutu hulk protokolle Ja sassis toimikuid, et ta tekitas suurt aukartust terve Hradcany sõjakohtu silmis. Ta kaotas süüdistusmaterjale ja oli siis sunnitud välja mõtlema uusi. Ta ajas segi nimesid, laskis käest süüdistuse juurde viivaid niite ja sõlmis kokku uusi, nagu talle vaid pähe tuli. Ta karistas väejooksikut varguse eest ja vargaid deserteerimise eest. Ta keerutas kokku ka poliitilisi protsesse, mille sisu haaras õhust. Ta tegi kaelamurdvaid trikke, et paljastada kaebealust sellistes kuritegudes, millest too polnud undki näinud. Ta mõtles välja Tema Keiserliku Kõrguse solvamisi ja kleepis need väljamõeldJld solvamised nendele kaebealustele külge,
kelle süüdistusmaterjalid olid.selles igaveses ametitoimikute ja paberite kaoses kaduma läinud.

«Servus!» ütles välipreester ja ulatas talle käe. «Kuidas läheb?»

«Kehvalt,» vastas sõjaväe kohtuuurija Bernis. «Uputasid mu igasuguste materjalide sisse, nii et nüüd ei saa sellest isegi vanakurat sotti. Eile saatsin edasi juba valmis materjali ühe selli kohta mässutõstmise asjas, kuid materjal saadeti mulle tagasi, sest antud juhul ei olevat tegemist mässuga,

vaid konservide vargusega. Ma pistsin küll materjalidele teise numbri peale, aga kuidas nad selle jälile said, jumal seda teab.»
Kohtu-uurija sülitas.
«Kaarte mängimas ikka käid?» päris välipreester.
«Ma olen kõik maha mänginud. Viimati mängisime selle kiilaspäise polkovnikuga makaod ja ma matsin kogu oma

raha selle mehe kõrisse. Selle-eest aga on mul üks kena tots teada. Ja millega sina siis tegeled, püha isa?»

«Mul on tentsikut vaja,» ütles välipreester. «Viimati oli mul üks vana raamatupidaja, kõrgema kooli hariduseta, kuid esimese numbri tõpranägu. Ilmast-ilma nuttis ja paIus, et kaitsku teda jumal, ja ma saatsin ta siis marsipataljoniga eesliinile. Räägitakse, et see pataljon löödud pihuks ja põrmuks. Siis saadeti mulle üks sell, kes muud ei teinud, kui istus kõrtsis ja jõi minu arvel. See oli muidu päris talutav inimene, kuid tal higistasid jalad koledal kombel. Saatsin tolle samuti marsipataljoniga minema. Täna leidsin ühe vääniku, kes mul jutluse ajal nalja pärast nutma hakkas. Sihukest meest läheks mul vaja. Tema nimi on Švejk ja ta istub kuueteistkümnendas. Huvitav oleks teada, mille eest ta kinni pisteti ja kas ei saaks midagi teha, et teda sealt välja tuua.»

Kohtu-uurija hakkas sahtlist Švejki toimikut otsima, kuid ei suutnud nagu harilikult mitte midagi leida.

«Vist kapten Linharti käes,» ütles Bernis pärast pikka otsimist. «Kurat teab, kuhu kõik mu toimikud kaovad! Küllap saatsin nad Linharti kätte. Ma helistan kohe... Hallao härra kapten, siin kohtu-uurija ülemleitnant Bernis. Vabandage, ega teie käes pole kellegi Švejki toimikut? . . . Ah Švejk peaks minu juures olema? Imelik. . . Ise. Sain teie käest? Tõepoolest imelik... Istub kuueteistkümnendas . . . Tean, härra kapten, et kuueteistkümnes on minu käes. Mina aga arvasin, et Švejki paberid vedelevad seal kuskil teie juures. . . Ah palute endaga mitte niiviisi rääkida? Et teie käes ei vedele midagi? Halloo, halloo. . .»

Kohtu-uurija Bernis istus laua taha ja hakkas meelekibedusega arvustama seda korralagedust, mis valitseb uurimise alal. Tema ja kapten Linharti vahel valitses juba ammust aega vaen, milles kumbki ei tahtnud kuidagi järele anda. Kui Linhartile määratud toimikud sattusid Bernise kätte, siis pistis Bernis need kaugemale, nii et keegi ei suutnud neid enam üles leida. Linhart tegi sedasama Bernisele määratud, toimikutega. Samuti kadusid ka toimikute lisad.
(Švejki toimik leiti sõjakohtuarhiivist alles pärast riigipööret järgmise ääremärkusega: «Oli kavatsus heita kõr-

I Kolmkümmend protsenti meestest, kes istusid garnisoni vangimajas, jäid sinna kogu sõja ajaks, ilma et neid oleks kordagi üle kuulatud. *(Autori märkus.)*

vale silmakirjalikkuse mask ja astuda avalikult välja meie Keiserliku Kõrguse isiku ja meie riigi vastu.» Švejki paberid olid pistetud kellegi Josef Koudela toimiku vahele. Kaanel oli rist ja selle all kiri «Täide viidud» ning kuupäev.)

«Siis on Švejk mul kaduma läinud,» ütles kohtu-uurija Bernis. «Ma lasen ta siia kutsuda, ja kui ta ennast milleski süüdi ei tunnista, siis lasen ta lahti ja käsin ta sinu juurde viia, sina aga õienda asjad polgus ära.»

Pärast välipreestri lahkumist laskis kohtu-uurija Bernis Švejki enda juurde tuua ja jättis ta ukse juurde seisma, sest parajasti sai ta politseivalitsusest telefonogrammi selle kohta, et nõutav materjal süüdistusakti nr. 7267 juurde, mis käis jalaväelase Maixneri kohta, on kantseleis nr. 1 kapten Linharti allkirjaga vastu võetud.
Švejk silmitses sel ajal kohtu-uurija kantseleid.

Ei saa öelda, et see oleks kuigi meeldiva mulje jätnud, iseäranis päevapildid seintel. Pildid kujutasid mitmesuguseid sõjaväe poolt Galiitsias ja Serbias toimepandud eksekutsioone. Need olid kunstipärased fotod mahapõletatud majadega ja puudega, mille oksad paindusid poodute raskuse all. Iseäranis hea oli üks pilt ülespoodud serbia perekonnaga - väike poiss, isa ja ema. Kaks tääkidega sõdurit valvavad puud, mille küljes kõIguvad poodud, ja keegi ohvitser seisab nagu võitja esiplaanil ning tõmbab suitsu. Teises ääres tagapool on näha väliköögi auramas.

«Mis teiega siis teha, Švejk?» küsis kohtu-uurija Bernis, kui ta oli teiefonogrammi kausta vahele pistnud. «Mis te teinud olete? Kas tahate üles tunnistada või siis oodata, kuni süüdistus teie kohta kokku seatakse? Nii see asi ei lähe. Ärge arvake, et seisate kohtulaua ees, kus teie asja uurivad mõned poole aruga tsivilistid. Meil on sõjakohtud, k. u. k. Militärgericht I. Teie ainsaks pääsemiseks karmist ja õiglasest karistusest võib olla ainult ülestunnistus.»

Kohtu-uurija Bernisel oli oma eriline meetod, kui ta oli kaebealuse vastu kõnelevad materjalid ära kaotanud. Nagu te näete, polnud. selles meetodis aga üldse midagi erilist ja sellepärast ei tulegi imestada, kui säärase ülekuulamisviisi ja uurimismenetluse tulemuseks oli iga kord ümmargune null.

1 Keiserlik-.kuninglik sõjakohus *(saksa k.).*

Kuid kohtu-uurija Bernis pidas ennast niivõrd läbinägelikuks, et suudab kaebealuse vastu materjali omamata ja teadmata, milles ta süü seisab ning mille eest ta garnisoni vangimajas istub, ülekuulatava käitumist ja näoilmet jälgides järeldusele jõuda, mispärast see mees nimelt garnisoni vangimajas istub.

Tema pilgu teravus ja inimeste tundmise võime olid nii suured, et ta ühte mustlast, kes oli sattunud oma polgust garnisoni vangimajja paari tosina pesu varguse pärast (mustlane oli olnud laohoidja abiliseks), süüdistas poliitilises kuriteos, nagu oleks see kuskil kõrtsis rääkinud sõduritele iseseisva rahvusriigi rajamisest Tšehhi kroonimail ja Slovakkias eesotsas slaavlasest kuningaga.

«Meil on selle kohta tõendeid,» ütles kohtu-uurija õnnetule mustlasele, «ja teil ei jää muud kui üles tunnistada, kus kõrtsis te seda juttu .rääkisite ja mis polgust olid need sõdurid, kes teid kuulasid, ja millal see oli.»

Õnnetu mustlane mõtles välja nii kuupäeva kui ka kõrtsi ja selle, kust polgust olid tema arvatavad kuulajad. Aga kui ta ülekuulamiselt tuli, põgenes ta vangimajast.

«Te ei taha ennast milleski süüdi tunnistada,» rääkis kohtu-uurija Bernis, kui Švejk vaikis nagu haud. «Te ei taha rääkida, mis eest te siia sattusite, mispärast teid trellide taha pisteti. Mulle võiksite siiski ütelda, enne kui ma ise teile seda ütlen. Hoiatan teid veel kord - tunnistage üles. See on teile endalegi parem, sest see lihtsustab uurimist ja kergendab karistust. Selles suhtes on meil samuti nagu tsiviilkohtuski.»

«Teatan alandlikult,» kostis Švejki heasüdamlik hääl, «ma olen siin garn+soni vangimajas umbes nagu leidlaps.»

«Mis see tähendab?»

«Teatan alandlikult, et võin seda üsna lihtsal viisil seletada. Meie tänavas elab söevedaja, kellel oli päris süütu kaheaastane poisike. See läks ükskord jalgsi Vinohradyst Libenisse' *, kus politseinik leidis ta kõnniteel istumas. Politseinik viis poisikese jaoskonda ja seal pisteti ta pokri, see kaheaastane laps. Nagu näete, oli see poisike täiesti süütu, kuid ometi pandi ta istuma. Ja kui ta oleks osanud rääkida ja kui keegi oleks talt küsinud, niispärast ta kinni on, siis poleks ta seda teadnud. Ja minuga on midagi ligilähedast. Mina olen samuti leidlaps.»

Kohtu-uurija kiire pilk libises üle Švejki keha, peatus tema näol ja purunes seal. Kohtu-uurija ees seisja kogu

olemisest kiirgas sellist kskõiksust ja süütust, et Bernis hakkas ärritatutt mööda kantseleid kõndima,

ja kui ta poleks andnud välipreestrile lubadust Švejk talle saata, siis kurat teab, mis Švejkiga oleks juhtunud.
Viimaks jäi kohtu-uuri jälle oma laua juurde seisma. «Kuulge,» ütles ta Švejkile, kes vahtis ükskõikselt enda ette, «kui te peaksite veelkord mu silma alla sattuma, siis jääb see teile eluks ajaks meelde. - Viige ta ära!»
Kui Švejk viidi tagasi k ueteistkümnendasse, käskis Bernis vangimaja ülema Slaviku enda juurde kutsuda.

«Kuni edasise korral seni,» üles Bernis lühidalt, «läheb Švejk härra välipreester Katzi käsutusse. Välja kirjutada ja Švejk kahe mehe saatel härra välipreestri juurde viia !»
«Tuleb ta raudu panna, härra ülemleitnant?» Kohtu-uurija virutas rusikaga vastu lauda:
«Te olete oinas. Ma ütlesin ju küllalt selgelt – välja kirjutada!»

Ja kõik, mis päeva jo ksul kohtu-uurija südamele oli. kuhjunud - kapten Linhart ja Švejk -, voolas nagu märatsev jõgi vangimaja üle a kaela ja lõppes sõnadega:
«Kas taipate nüüd, et olete kroonitud oinas?»
Nii oleks võinud tituleerida ainult kuningaid ja keisreid, kuid isegi lihtsurelikust vanglaülem, kroonimata pea, polnud sellega rahul ja kohtu uurija juurest lahkudes andis ta vangile, kes koridori koristas, jalaga hoobi.

Mis puutub Švejkisse, siis otsustas vanglaülem, et Švejk peab veel vähemalt ühe öö garnisoni vangimajas magama, et ta saaks veel selle võlusid maitsta.

Garnisoni vangimajas eedetud öö kuulub jällegi kallite mälestuste hulka.
Kuueteistkümnenda kõrval oli kartser, kohutav urgas, üksikkang, kust selsinatsel ööl kostis ühe kinnipandud sõduri röökimist, kellel veveebel Repa mingi distsipliini rikkumise pärast vangimaja ülema Slaviku käsul ribiluid murdis.

Kui kisa vaikis, võis kuueteistkümnendas kuulda, kuidas prõksusid täid, mis vangidel otsimise juures näppude vahele sattusid.
Ukse kohale müüri sisse tehtud süvendist heitis kaitsevõrega varustatud petrooeumilamp ähmast valgust ja, suitses. Petrooleumilehk egunes pesemata inimkehade

loomulike väljaaurangutega ja paraski haisuga, sest iga tarvitamise puhul avas parask oma pealispinna ja saatis uue haisulaine kuueteistkümnendasse.

Halb toit rikkus kõigil seedimise ja suurem osa kannatas kõhutuulte kogunemise all, mida öövaikuses valjult välja lasti ja millele vastati samade signaalidega. Heideti vastastikku igasugust nalja.
Koridoridest kostis vangivahtide rütmilisi samme, aeg-ajalt avanes ukseklapp ja valvur vahtis sisse. Keskmiselt narilt kostis vaikne jutt.

«Enne kui ma proovisin põgeneda ja kui mind seejärel siia teie hulka toodi, olin ma kaheteistkümnendas.kambris. Seal istuvad nagu kergemate karistustega. Ükskord toodi sinna keegi mees kuskilt külast. See kena mees sai neliteist päeva selle eest; et oli lasknud sõduri ööseks majja. Esiotsa arvati, et on tegemist mingi vandenõuga, pärast aga tuli väljq, et ta tegi seda raha eest. Mees pidi kõige väiksemate sulide hulgas istuma, aga et seal oli kamber täis, siis toodi ta meie juurde. Ja mis ta kõik kodunt kaasa tõi ja mis talle veel jiirele saadeti, sest talle oli miskitmoodi luba antud omal leival elada ja endale paremat lubada ja suitsetada lubati tal. Taloli kaasas kaks sinki, sihuke jurakas leivakänts, mune, võid, sigarette, tubakat - ühe sõnaga kõike, millest üks inimene võib ainult unistada. Kogu moon oli tal kahe suure koti sees. Mees arvas, et ta võib kõik selle üksi nahka panna. Me hakkasime talt lunima, kui ta ise ei märganud, et peab kõike meiega jagama, nagu jagasid teised, kuinad midagi said. Ta oli igavene ihne vend, muudkui rääkis - ei saa ja ei saa, et ta peab neliteist

päeva istuma ja võib nende kapsaste ja mädade kartulitega, millega meid toidetakse, kõhu ära rik-kuda.Et tema annab meile kogu oma vangitoidu ja leivaportsu ja temal pole midagi selle vastu, kui me selle omavahel ära jagame või siis järgemööda saame. Ma ütlen teile, oli. sihuke peen mees, et ei tahtnud isegi paraskile istuda ja ootas järgmise päevani, et jalutuskäigu ajal õues peldikus' oma asjad ära õiendada. Ta oli nii hellitatud, et taloli isegi klosetipaber kaasas. Me ütlesime talle, et me sülitame ta toiduportsu peale ja kannatasime päeva, teise, kolmanda. Mees sõi sinki, määris võid leivale, kooris mune; - elas ühe sõnaga nagu härra. Tõmbas sigarette ega tahtnud kellelegi isegi mahvi anda, ütles, et meil pole lubatud suitsetada, ja kui valvur peaks nägema, et ta meile

mahvi annab, pistetakse ta kartsa. Nojah, eks me kannatanud kolm päeva. Ööl vastu neljandat päeva mängisime talle vembu. Mees ärkas hommikul üles... Ah jah, ma unustasin ütlemata, et igal hommikul, lõuna ajal ja õhtul luges ta enne sööki palvet, pikka palvet. Pidas oma palve ära ja hakkas nari alt oma kotte otsima. Noh, kotid olid muidugi alles, kuid kokku kuivanud, kõhnaks jäänud, just nagu krimpsukuivanud ploomid. Kukkus lõugama, et ta on paljaks varastatud ja ainult klosetipaber on alles jäetud. Siis jälle arvas minutit viis, et me teeme temaga nalja ja oleme toidu kuhugi ära peitnud. Räägib ise nii lõbusalt: «Ma tean, te olete võllaroad, ma tean, et annate tagasi, nali kukkus teil hästi välja.» Meil oli seal keegi mees Libenist ja see ütles: «Teate mis, tõmmake endal tekk üle pea ja lugege kümneni. Siis aga vaadake oma kottidesse.» Mees tõmbas nagu sõnakuulelik poiss kunagi teki üle pea ja luges: üks, kaks, kolm... Siis see Libeni mees ütles uuesti: «Ei tohi nii ruttu, lugege aegamööda.» Ja see loeb teki all aegamööda, vahet pidades: üks... kaks. . . kolm. . . Kui ta oli kümneni lugenud, ronis narilt maha ja vaatas kottidesse. «Issand jumal! Inimesed!» pistis ta karjuma. «Kotid on ju tühjad nagu ennegi!» Ja sinna juurde veel tema lollakas nägu, - me pidime kõik ennast lõhki naerma. See Libeiii mees aga ütleb jälle: «Proovige veel kord.» Ja uskuge, ta oli niivõrd loll, et proovis veel kord, aga kui nägi, et kottides pole ikka muud kui klosetipaber, hakkas vastu ust prõmmima ja karjuma: «Ma olen paljaks .varastatud, nad on mind paljaks varastanud, tulge appi, tehke lahti, jumalapärast, tehke lahti!» Kohe tormati sisse, kutsuti vangimaja ülem ja veltveebel Repa. Meie kõik seletasime nagu üks mees, et see sell on hulluks läinud, et ta õgis eile poole ööni ja sõi ise kõik ära. Tema aga ainult nutab ja muudkui kordab: «Kuskil peab ometi kas või leivapurugi olema.» Siis otsiti leivapuru, kuid ei leitud, sest ega me ometi nii rumalad olnud. Mis me ise ära ei jaksanud süüa, selle saatsime nööripostiga ülemisele korrale. Meie süüd ei saadud mingil moel kindlaks teha, kuigi see lollakas ajas järjest oma joru: «Leivapuru ju pidi kuskile jääma.» Ta ei võtnud terve päev ivagi hamba alla ja pidas vahti, kas keegi ei söö midagi või ei suitseta. Ka teisel päeval lõuna ajal ei puutunud ta toitu, kuid õhtul laskis mädanenud kartulitel ja kapsastel hea maitsta ainult ei pidanud enam palvet nagu ennemalt, kui asus

singi ja munade kallale. Siis sai keegi meie hulgast mingil moel väljast suitsu ja nüüd tegi ta meiega esimest korda juttu, et andku me talle mahvi. Mitte tuhkagi me ei andnud. talle.»

«Mina aga kartsin juba, et te siiski andsite talle mahvi,»tähendas Švejk. «See oleks kogu jutu ära rikkunud. Sihukest suuremeelsust esineb ainult romaanides, kuid vangimaja olukorras oleks see lollus olnud.»

«Kas te talle naha peale ei teinud?» päris kellegi hääl. «Unustasime.» .

Läks lahti vaikseks vaidluseks, kas oleks tulnud talle naha peale anda või mitte. Enamus oli selle poolt.

Pikkamööda vaibus jutt. Mehed jäid magama, kratsides kaenlaaluseid, rinda ja kõhtu, kus pesus sigineb kõige rohkem täisid, jäid magama, tõmmates täitanud tekid üle pea, et petrooleumilambi

valgus und ei segaks . . .
Hommikul kell kaheksa kutsuti Švejk kantseleisse.
«Vasakut kätt on kantselei ukse kõrval süljekauss, seal leidub konisid,» õpetas üks mees Švejki. «Ja teisel korral lähed samuti ühest süljekausist mööda. Põrandaid pühitakse alles kella üheksa paiku, nii et ka sealt saab midagi.»
Kuid Švejk ei täitnud nende lootusi. Ta ei tulnud enam kuueteistkümnendasse tagasi.
Üheksateistkümmend aluspüksi-meest murdsid pead ja arutasid seda asja igapidi.
Keegi tedretähtedega sõdur maakaitseväest, kellel oli pöörane fantaasia, kuulutas, et Švejk olla tulistanud oma kaptenit ja viidud täna Motoli õppeplatsile mahalaskmisele.

10 ŠVEJK VÄLIPREESTRI TENTSIKUNA

I

Švejki Odysseuse-teekond algas uuesti kahe täägiga sõduri auvalve saatel, kes pidid ta välipreestri juurde toimetama.
Tema saatjateks olid mehed, kes teineteist vastastikku täiendasid. Kui üks neist oli pikk ja peenike, siis teine oli paks ja lühike. Kõrend lonkas paremat jalga, väike sõdur, vasakut. Kuna nad enne sõda üldse olid kroonuteenistusest vabastatud, siis teenisid nüüd mõlemad tagalas.
Nad astusid tõsiselt kõnnitee kõrval ja sihtisid aeg-ajalt silmanurgast Švejki poole, kes kõmpis keskel ja andis au kellele juhtus. Švejki erariided olid garnisoni vangimaja laos ära kadunud, samuti tema sõdurimüts, millega ta oli sõjaväekomisjoni läinud. Enne kui ta välja lasti, anti talle selga vana sõdurimunder, mis oli kuulunud kellelegi Švejkist peajagu pikemale paksmaole.

Pükstesse, mis tal jalas olid, oleks mahtunud veel kolm Švejki. Loendamatud kortsud alt pöidadest kuni rinnuni, kuhu püksid ulattJsid, äratasid kõrvaltvaatajais tahtmatult imestust. Päratu suur küünarnukkidest lapitud võidunud ja määrdunud sõduripluus lotendas Švejkil seljas nagu kuuenäru hernetondil. Püksid tolknesid tal ümber nagu tsirkuseklouni kostüüm. Sõdurimüts, mis tal samuti garnisoni vangimajas ära vahetati, vajus üle kõrvade.
Kõrvaltvaatajate naerule vastas Švejk leebe muheluse ja oma heasüdamlike silmade sooja ning õrna pilguga.
Niiviisi mindi Karlini linnaosa poole, kus välipreester elas.
Esimesena tegi Švejkiga juttu väike paks sõdur. Nad olid parajasti Mala Stranas arkaadi all.
«Kust sa pärit oled?» küsis väike paksmagu. «Prahast.»
«Ega sa meie käest plehku ei pane?»
Nüüd segas end kõnelusse ka kõrend. See on iseäralik nähtus, et väikesed ja paksud inimesed on suuremalt jaolt heatahtlikud optimistid, pikad ja kõhnad aga vastupidi skeptikud. Ning seepärast ütles kõrend väikesele:
«Kui. saaks, paneks küll.»
«Miks ta's plehku peaks panema?» küsis väike paksuke.
«Ise on sama hästi kui vaba mees, vangimajast välja lastud. Siin on ju kiri.»
«Aga mis selles kirjas välipreestrile seisab?» küsis vibalik.
«Seda ma ei tea.»
«Näed sa, ei tea, aga seletad.»
Üle Karli silla läksid nad sõnagi lausumata. Karli tänaval küsis väike paks Švejkilt uuesti:
«Ega sa ei tea, miks me sind välipreestri juurde viime?»

«Pihile,» vastas Švejk hooletult. «Homme puuakse mind üles. Nii tehakse alati, ja nimetatakse seda hinge ülendamiseks.»

«Aga mispärast sind siis noh. . .?» poetas kõrend ettevaatliku küsimuse, kuna paksuke Švejki kaastundlikult silmitses.

Mõlemad sõdurid olid külast pärit käsitöölised ja perekonnaisad.

«Ma ei tea,» vastas Švejk heasüdamlikult naeratades.

«Ma ei tea mitte kui midagi. Küllap see on minu saatus.»

«Oled vist õnnetu tähe all sündinud,» tähendas, väike

mees teadjalikult ja kaasa tundes. «Meil Jasennas Josefovi lähedal poodi Preisi sõja ajal kah üh sihuke mees üles. Tuldi järele, ei öeldud mitte sõnagi ja tõmmati Josefovis oksa.»

«Mina arvan, et inimest ei pooda üles niisama asja ees, teist taga,» lausus kõrendik skeptiliselt, «selleks peab ikka alati miski põhjus olema, ikka miski alus.»

«Kui pole sõda, siis peab küll alus olema,» tähendas Švejk, «aga sõja ajal ei tehta ühest inimesest väljagi. Ta kas saab väeliinil surma või puuakse kodus üles. Üks kama kõik.»

«Kuule, äkki oled sa mõni poliitiline?» päris kõrend. T.ema küsimise toonist võis välja lugeda, et ta hakkas Švejki poole hoidma.

«Ma olen rohkem kui poliitiline,» muheles Švejk.

«Ega ometi rahvasotsialist *?»

Nüüd muutus väike paks juba ettevaatlikuks. Ta segas end jutusse, öeldes:

«Mis meil sellega pistmist. Ümberringi on palju rahvast ja meid vaadatakse. Kui saaksime kuskil kangi all vähemalt täägid maha võtta, et nii väga silma ei hakkaks, Ega sa meie käest plehku ei pane? Meil läheks muidu räbalasti. Eks ole tõsi, Tonik?» pöördus ta kõrendi poole, kes tähendas vaikselt:

«Täägid võiksime küll maha võtta. Ta on ikkagi oma poiss.»

Skeptitsism kõrendist oli kadunud ja ta süda täitus kaastundest Švejki v'astu. Nad otsisidki sobiva väravaaluse, kus võtsid täägid püsside küljest ära, ja paks lubas Švejkil enda kõrval kõndida.

«Paneksid ehk suitsu, sest teab kas. . .?» ütles kõrend. Ta tahtis ütelda: «Teab kas sulle antaksegi enne suitsu, kui üles puuakse.» Kuid ta ei lõpetanud lauset, arvates, et see oleks taktivaene. .

Nad panid suitsud ette ja Švejki saatjad hakkasid pajatama oma perekonnast Hradec Kralove maakonnas, naistest, lastest, maalapikesest, ainukesest lehmast...

«Mul on janu,» tähendas Švejk.

Kõrend ja väike mees vahetasid pilke.

«Ka meie võiksime kusagil kruusi õlut teha,» arvas väike, lugedes kõrendi silmist nõusolekut. «Aga kusagil sihukeses kohas, kus me nii väga silma ei torka.»

«Lähme «Silmakirjateenrisse»,» soovitas Švejk. «Püssid

võib kööki jätta. Peremees Serabona on sookol*, teda pole vaja karta.» .

«Seal mängib viiul ja lõõtsmoonik,» jätkas Švejk, «seal käib ka linnukesi ja igasugust muud toredat rahvast, keda «Representakki»* sisse ei lasta.»

Pikk mees ja väike mees vaatasid jälle teineteisele otsa ja siis ütles pikk:

«Lähme pealegi, Karlinisse on veel tükk maad.»

Teel rääkis Švejk neile igasuguseid anekdoote ja nad saabusid «Silmakirjateenrisse» kõigiti heas tujus ning toimisid nii, nagu Švejk oli soovitanud. Püssid pandi kööki ja astuti kõrtsituppa, kus viiul ja lõõtsmoonik täitsid ruumi lemmiklaulu helidega:

Pankracis kõrge künka peal
on kena puiestik . . .

Üks preilike, kes istus blaseerunud näo ja siledaks lakutud peaga noorhärra põlvel, laulis käheda häälega:

Leidsin õige plika ma,
aga käib tema teisega. . .

Ühe laua juures tukkus purjus sardiinimüüja, tõstis vahetevahel pead, põrutas rusikaga vastu lauda ja uratas: «See nõks ei lähe läbi!» ning tukkus edasi. Piljardi taga peegli all istusid kolm preilnat ja hõikas id mingile trammikonduktorile: «Noorhärra, käristage meile vermutit välja!» Orkestri lähedal jagelesid kaks meest selle üle, kas politseipatrull oli eile kellegi Marka kinni nabinud või ei. Üks oli seda omaenese ihusilmaga pealt näinud, teine aga kinnitas, et Marka läinud ühe sõduriga «Valeši» võõrastemajja magama.

Kohe ukse juures istus üks sõdur mitme eraisiku seltskonnas ja pajatas neile oma haavatasaamisest Serbias. Taloli käsi sidemes ja taskud lauakaaslaste kingitud sigarette täis. Ta ütles, et ei jaksa enam juua, kuid üks lauakaaslastest, kiilaspäine vanamehenäss, ajas talle väsimatult peale:

«Jooge ometi, sõdur, kes teab, kas näeme enam kunagi. Või lasen ma teile midagi mängida? Kas «Vaenelaps» peaks teile meeldima?»

See oli nimelt kiilaspäise vanamehe enda lemmiklaul ja natukese aja pärast alustasidki viiul ja lõõtsmoonik «Vaest
109

last», kusjuures vanamehel tulid pisarad silma ja ta laulis väriseval häälel kaasa:

Kui minul mõistus pähe tuli,
siis mina mammalt küsisin,
küsisin, jah küsisin. . .

Teisest lauast karjuti talle vastu:

«Jätke juba! Kerige koju magama! Pidage lõuad! Käige põrgu oma vaeselapsega!»

Ja vaenulik laudkond laskis viimse trumbina lahti laulu:

Pean lahkuma, pean lahkuma,
mu süda tahab lõhkeda . . .

«Noorhärra!» hüüdsid nad haavatud sõdurile, kui «Lahkumine» oli «Vaesestlapsest» üle karjudes lõpuni lauldud. «Jäta need kus see ja teine ja tule istu meie juurde! Sülita neile ja käruta oma sigaretid siia! Ära ole loll, et sa nendega lobised.»

Švejk ja tema saatjad jälgisid kõike huviga.

Švejk hakkas mälestusi heietama, kuidas ta enne sõda oli siin tihtilugu istunud, kuidas politseikomissar Drašner oli siin kontrollimas käinud, kuidas prostituudid teda kartsid ja kuidas nad olid tema kohta pilkelaulu sepitsenud. Kuidas nad ükskord parajasti kooris olid laulnud:

Kui härra Drašner kõrtsis käis,
et püüda preilnad mõrda,
Marena hüüdis purjuspäi:
«Ma Drašnerit ei karda!»

Just sel silmapilguloli Drašner oma meestega sisse astunud, hirmuäratav ja halastamatu. Oli aga

pilt, - nagu oleks keegi põldpüüde sekka paugu pannud. Tsiviilpolitseinikud ajasid nad kõik ühte troppi kokku. Ka tema, Švejk, oli tookord sellesse punti sattunud, sest ta oli oma õnnetuseks komissar Drašnerilt küsinud, kui Drašner talt isikutunnistust nõudis: «On teil selleks politseivalitsuse luba?» Siis meenutas Švejk ühte luuletajat, kes istunud harilikult peegli all, kirjutanud selles «Silmakirjateenri» üleüldises käras, laulu ja lõõtsmoonika helide saatel värsse ning lugenud neid samas prostituutidele ette.

Švejki saatjail aga polnud vastupidi mingeid taolisi mälestusi. Nende jaoks oli see kõik midagi täiesti uut ja hak

kas neile meeldima. Esimene, kes siit täielikku rahuldust leidis, oli väike paksuke, sest seda laadi inimestel on peale optimismi veel tugevat kalduvust epikuurlusse. Kõrend . pidas endaga mõnda aega võitlust, aga kui ta oli kaotanud oma skeptitsismi, hakkas ta pisitasa kaotama ka oma tagasihoidlikkust ja kaalukuse viimaseid riismeid.

«Lähen teen õige ühe tantsu,» ütles ta pärast viiendat õlut, vaadates, kuidas paarikesed «šlapakit»* tantsivad.

Väike mees andus täielikult elunautimisele. Tema kõrval istus keegi preilike ja ajas nilbet juttu. Paksukese silmad aga lausa põlesid peas. .

Švejk rüüpas õlut. Kõrend tantsis tantsu lõpuni ja tõi oma tantsukaaslase laudä. Švejki saatjad jorutasid laulda, lõid tantsu, jõid vahetpidamata ja patsutasid oma preilisid. Müüdava armastuse, nikotiini ja alkoholi atmosfääris hõljus nähtamatult vana lööklause: «Pärast meid tulgu või veeuputusl»

Õhtupoolikul tuli nende juurde keegi sõdur ja ütles, et võib neile viie krooni eest flegmooni* teha ja veremürgituse tekitada. Tal olevat prits kaasas ja ta võivat neile kätte või jalga petrooleulmi pritsida [I]. Sellega võib vähemalt kaks kuud lamada, kui aga haava süljega määrida, siis koguni pool aastat, võib isegi sõjaväest päriselt pääseda.

Kõrend, kes oli igasuguse vaimse tasakaalu juba täiesti kaotanud, laskiski sõduril endale peldikus jalga naha alla petrooleumi pritsida.

Kui aeg kaldus õhtusse, soovitas Švejk välipreestri poole teele asuda. Väike paks mees, kes hakkas juba lällutama, meelitas Švejki veel natukeseks jääma. Kõrend oli samal arvamisel, et välipreester võib oodata. Švejki aga hakkas «Silmakirjateenris» viibimine juba tüütama ja seepärast ähvardas ta oma saatjaid, et läheb üksipäini.

Niisiis asutigi minekule, kuid Švejk pidi neile lubama, et nad astuvaq veel kuhugi sisse.

Peatuti «Florencia» taga väikeses kohvikus, kus paks mees müüs maha oma hõbeuuri, et võida edasi lõbutseda.

1 See on täiesti kindel abinõu hospidali pääsemiseks. Kuid seejuures võib süstimispaika püsima jääva petrooleumi lõhn olla väga reetlik. Bensiin on parem, sest aurab kiiremini ära. Hiljem süstiti endale eetri ja bensiini segu, veelgi hiljem jõuti täiuslikumate meetoditeni. *(Autori märkus.)* .

Sealt viis Švejk juba oma saatjaid, hoides neil käe alt kinni. See maksis talle palju vaeva. Lakkamatult kadusid sõduritel jalad alt ja nad tahtsid ikka veel kuhugi sisse astuda. Väike paksuke oleks välipreestrile määratud kirja peaaegu ära kaotanud, nii et Švejkil tuli kiri enda kätte võtta.

Švejk pidi neid ühtepuhku turgutama, kui mõni ohvitser või unter vastu sattus. Üleinimlike pingutuste hinna ja vaevaga läks Švejkil lõpuks korda oma saatjad Kralovska tänava majani tirida, kus välipreester elas.

Švejk ise pistis neil täägid püssi otsa ja sundis neid ribikontide vahele togides, et nad viiksid teda, mitte tema neid.

Teisel korrusel, kus korteriukseloli nimekaart «Otto Katz, Feldkurat», tuli avama keegi sõdur. Elutoast kostis hääli, pudelite ja klaaside kõlinat.
«Wir... meiden. .. gehorsam, Herr... Feldkurat,» teatas kõrend vaevaliselt ja andis sõdurile au, «ein... Paket. . . und ein Mann gebracht.» [1]
«Ronige edasi!» ütles sõdur. «Kus te ennast nii täis olete kaaninud? Härra feldkuraat on samuti. ..» Sõdur sülitas.
Siis võttis ta kirja ja kadus. Mehed said kojas kaua oodata, kuni uks läks lahti ja välipreester ei astunud, vaid lausa lendas eeskotta. Ta oli ainult vestiväel ja hoidis sigarit käes.
«Oletegi juba siin,» ütles ta Švejkile. «Ah teid toodi. Ee . . . on teil tikku?»
«Teatan alandlikult, härra feldkuraat, ei ole!»
«Ee. . . ja miks ei ole teil tikku? Igal sõduril peab olema tikku, et tuld anda. Sõdur, kellel pole tikku on... Mis ta on?»
«Teatan alandlikult, on ilma tikkudeta,» vastas Švejk.
«Väga hea. Ta on ilma tikkudeta ega või kellelegi tuld. anda. Nõndaks, see oleks esiteks, ja siis teiseks - ega teil jalad ei haise, Švejk?»
«Teatan alandlikult, ei haise!»
«Nõndaks, see oleks teiseks. Ja nüüd kolmandaks – kas viina võtate?»
«Teatan alandlikult, viina ei võta, joon ainult rummi!»
«Tubli. Vaadake seal seda sõdurit. Selle laenasin ma

I Teatame alandlikult, härra välipreester, tõime ühe kirja ja ühe mehe (vigases saksa k.).

tänaseks ülemleitnant Feldhuberilt, see on tema tentsik. See ei joo tilkagi, see on ka-ka-karsklane ja läheb sellepärast marsirooduga rindele. Seosest sihukest meest pole mul tarvis. See pole kellegi tentsik,. vaid lehm. Too joob ka ainult vett ja mõmiseb nagu härg.»
«Sa oled ka-ka-karsklane,» pöördus ta siis sõduri poole, «kas sul hä-häbi ei ole, mühkam. Sulle kuluks paar täit vastu kõrvu.»
Siis pööras välipreester oma tähelepanu neile, kes olid Švejki kohale toonud ja kes hoolimata püüdest sirgelt seista kõikusid jalgadel, otsides asjatult tuge oma püssidelt.

«Te olete ju-juua täis,» põrutas välipreester, «olete teenistuses juua täisl Selle eest lasen ma teid pu-puuri pista. Švejk, võtke neilt püssid, viige nad kööki ja valvake neid, kuni tuleb patrull, kes nad ära viib. Ma h-he-helistan kohe kasarmusse.» .

Ja nii leidsid Napoleoni sõnad «sõjas muutub olukord iga silmapilk» ka siin täielikku kinnitust. .
Hommikul olid need kaks toonud Švejki tääkide vahel ja kartnud, et ta nende käest plehku paneb, seejäreloli Švejk nad ise toonud ja lõpuks pidi neid nüüd ka ise valvama.
Esialgu ei saanud need kaks sellest pöördest asjaloos kuigi hästi aru, ent kui nad köögis istusid ja Švejki püssi ja täägiga ukse juures seismas nägid, hakkasid nad taipama.
«Tahaksin midagi juua,» ohkas väike optimist. Kuid kõrendit haaras uuesti skeptitsism ja ta ütles, et see kõik on alatu äraandmine. Ta hakkas Švejki valjult süüdistama, et too on neid säärasesse olukorda tõuganud, ja heitis Švejkile ette, miks Švejk oli neile lubanud, et ta thomine üles puuakse, nüüd aga tuleb välja, et see lugu pihileminekust ja ülespoomisest on puha nali.
Švejk ei lausunud sõnagi ja kõndis ukse juures edasi tagasi.
«Olime aga eeslidI» karjus kõrend.
Kui Švejk oli lõpuks kõik süüdistused ära kuulanud, teatas ta:
«Nüüd te vähemalt näete, et sõda pole meelakkumine. Ma täidan oma kohust. Mina sattusin selle jama sisse nagu teiegi, kuid nagu ütleb rahvasuu - mulle naeratas õnn.»

«Tahaksin midagi juua,» kordas optimist meeleheitlikult. .
Kõrend tõusis ja astus vankuval sammul ukse juurde.
«Lase meid koju,» ütles ta Švejkile, «ära jända, sõber.»
«Mine eemale,» kuulutas Švejk. «Ma pean teid valvama. Nüüd ei tunne me enam üksteist.»
Uksele ilmus välipreester.
«Ma-ma ei saa kuidagi kasarmuga ühendust. Minge koju ja pi-pidage meeles, et teenistuses ei tohi lakkuda. Marss minema!»
Härra välipreestri auks peab ütlema, et ta ei püüdnudki kasarmusse helistada, sest tal ei olnud kodus telefoni ja ta rääkis lihtsalt laualampi..

II

Švejk oli juba kolmandat päeva välipreester Otto Katzi tentsikuks, kuid välipreestrit ennast oli ta selle aja sees ainult ühe korra näinud. Kolmandal päeval tuli ülem leitnant Helmichi tentsik ütlema, et Švejk tuleks ja koristaks oma välipreestri ära.
Teel jutustas ta Švejkile, et välipreester oli ülemleitnandiga riidu läinud ja klaveri puruks peksnud, ise aga on maani täis ega taha koju minna. Olemleitnant Helmich on samuti porujommis, visanud teine välipreestri koridori ja see istub nüüd ukse kõrval maas ning magab.
Kui Švejk kohale jõudis, hakkas ta välipreestrit raputama, ja kui too mõminat tegi ning silmad lahti lõi, tõstis Švejk käe kõrva äärde ja ütles:
«Teatan alandlikult, härra feldkuraat, olen siin.»
«Aga mis te siit. . . tahate?»
«Teatan alandlikult, ma pidin teile järele tulema, härra feldkuraat.»
«Ah te pidite mulle järele tulema? Aga kuhu me siis läheme?» .

'«Koju, härra feldkuraat.»
«Aga miks ma .koju peaksin minema? Kas ma pole siis kodus?»
«Teatan alandlikult, härra feldkuraat, te olete võõra maja koridoris.» .
«Aga. . .kuidas . . . ma, . . siia sattusin?»
«Teatan alandlikult, et käisite võõrsil.»
«Võ-võõrsil. . . ma . . . ei käokäinud. Te-teie. . . ek-eksite.» . Švejk upitas välipreestri üles ja pani seina najale püsti. Välipreester vankus ta käes ühte külge ja teise külge ning vajus Švejkile peale, õeldes seejuures:
«Ma kukun teie käest maha.»
«Kukun maha,» kordas ta. ja naeris totakalt.
Lõppude lõpuks läks Švejkil korda välipreestrit seina najale suruda. Välipreester jäi oma uues asendis uuesti tukkuma.
Švejk äratas ta üles.
«Mis te tahate?» küsis välipreester, tehes asjatu katse seina mööda alla libiseda ja maha istuda. «Kes te olete?»
«Teatan alandlikult, olen teie tentsik, härra feldkuraat,» vastas Švejk, litsudes välipreestri uuesti vastu seina.
«Mul ei ole mingit tentsikut,» mõmises välipreester suure vaevaga, tehes uue katse Švejki najale langeda.
«Ma pole mingi feldkuraat. Ma olen siga,» lisas ta joobnu otsekohesusega. «Laske mind lahti, härra, ma ei tunne teid.»
Lühike heitlus lõppes Švejki täieliku võiduga. Ta kasutas oma võitu selleks, et välipreestrit trepist alla ukse juurde lohistada. Kuid ukse juures osutas välipreester vastupanu, et mitte uulitsale sattuda.
«Ma ei tunne teid, härra,» korrlas ta aina Švejkiga rüseldes. «Kas te tunnete Otto Katzi? See olen

mina.»
«Ma olen käinud piiskopi enda juures,» röökis välipreester paraaduksest kinni hoides. «Vatikan tunneb mind, kas saate arti?!»
Švejk jättis «teatan alandlikult» sinnapaika ning jätkas välipreestriga juttu täiesti sõbramehelikul toonil. Ta põrutas:
«Lase lahti, ütlen ma, või ma virutan sulle! Lähme koju, ja loril lõpp. Ja mitte üks piuks enam!»
Välipreester laskis uksest lahti ja vajus Švejkile selga.
«Lähme siis pealegi kuskile. Ainult «Subi» juurde ma ei lähe, seal olen ma võlgu.»
117

Švejk litsus ta uksest välja, tõukas tänavale ja hakkas teda mööda trotuaari kodu poole tassima.
«Mis isand see on?» küsis keegi .pealtvaataja tänaval.
«See on mu vend,» kostis Švejk. «Sai puhkust, tuli mind vaatama ja tegi suurest rõõmust väikesed napsid, - ei arvanud, et leiab mind elavate kirjast.»
Välipreester, kes oli kuulnud viimaseid sõnu, hakkas ümisema mingit operetiviisikest, mida keegi poleks ära tundnud, ajas enda siis möödujate ees sirgeks ja küsis:
«Kes teist surnud on, ilmugu kolme päeva jooksul korpuse staapi, et tema laip saaks püha veega üle pritsitud.»
Ta jäi vait, püüdes kõnniteele ninali maha vajuda. Švejk tiris teda kaenla alt hoides kodu poole. Pea ettepoole kõikumas, jalad nagu katkilöödud selgrooga kassil tagant järele lohisemas, pomises välipreester endale habemesse:
«Dominus vobiscum, et cum spiritu tuo. Dominus vobiscum.»!
Voorimeeste seisukohal pani Švejk välipreestri seina najale istuma ja laks ise troskat kauplema.
Üks voorimeestest kuulutas, et ta tundvat seda härrat väga hästi, et ta on teda kord sõidutanud ega sõiduta enam iial.
«Oksendas mul kõik täis,» ütles ta otse välja, «ega maksnud sõidu eest pennigi. Vedasin teda rohkem kui kaks tundi ringi, enne kui leidis, kus taelah. Alles nädala pärast, kui olin korda kolm ta juures käinud, maksis kogu selle nalja eest kõigest viis krooni.»
Pika kauplemise peale jäi üks voorimees nõusse teda koju viima.
Švejk läks välipreestri juurde tagasi. See magas. Keegi oli võtnud ta peast musta kõvakübara (välipreester käis harilikult erariides) ja ära viinud.
Švejk ajas ta üles ja toimetas voorimehe abil troskasse. Troskas läks välipreester peast täitsa jaburaks, pidades Švejki polkovnik Justiks seitsmekümne viiendast jalaväepolgust, ja kordas aina:
«Ära pahanda, sõber, et ma sulle sina ütlen. Ma olen siga.»
Silmapilguks näis, et troska rappumine tänavasillutisel toob ta mõistuse juurde. Ta ajas selja sirgu ja hakkas
I JumalolgU teiega ja teie hingega. Jumalolgu teiega *(lad. k.).*
118

laulma katkendit mingist tundmatust laulust. Väga võimalik, et see oli ka tema oma fantaasia sünnitus:

Ma mä-äletan seda õ-õndsat aega,
mind põlve otsas kiigutasid sääl.
See o-oli Merklinis, kesk õitsvat õunaaeda,
mu kallis Domažlices jõ-õekalda pääl.

Kuid juba järgmisel silmapilgul muutus ta jälle täiesti segaseks ja pöördus ühte silma pilgutades Švejki poole:

«Kuidas käib teie käsi, madaam?» .

«Kas te kavatsete suveks ka kusagile maale sõita?» küsis ta veidi aja pärast, ja kuna ta nägi kõike kahekordselt, osutas ta sõrmega Švejkile. ning lisas: «Teil on juba täiskasvanud poeg?» .

«Kas sa istud paigal!» käratas Švejk, kui välipreester tahtis troskaistmel püsti ronida. «Ara arva, et ma su st jagu ei saa!» .

Välipreester jäi vait ja vahtis ainult oma väikeste seasilmadega troskast välja, mõistmata mõhkugi, mis temaga õieti lahti on.

Siis kaotas ta igasuguse. huvi ümbritseva vastu, pöördus Švejki poole ja lausus laisalt:

«Proua, andke mulle esimene klass.»* Ja samas katsus ta pükse maha lasta.

«Tõsta püksid kohe üles, siga!» käratas Švejk. «Sind teavad niigi juba köik voorimehed, ühe troska sa oksendasid . täis, nüüd tahad veel seda ka teha. Ära arva, et sa jälle maksmisest pääsed nagu viimane kord.»

Välipreester langetas pea melanhoolselt käe najale ja alustas laulu:

Ei kellelgi ole mu'st kahju. . .

Äkki jättis ta oma laulu katki ja tähendas:

«Entschuldigen Sie, lieber Kamerad, Sie sind ein Trottel. Ich kann singen, was ich will.»[1]

Siis tahtis ta arvatavasti mingit viisi vilistada, kuid selle asemel kostis tema suust nii võimas «ptruu», et troska jäi seisma.

Kui nad Švejki käsu peale jälle oma teed jätkasid, hakkas välipreester suitsule tuld panema.

I Vabandage, armas sõber, te olete loll. Ma võin laulda, mida tahan *(saksa k.)*. .

«Ei võta tuld,» ütles ta ahastades, olles terve toosi tikke üles rapsinud. «Te puhute mul tule ära.»

Siis aga kaotas ta äkki jälle mõtteniidi ja pahvatas naerma:

«Küll on naljakas, ainult meie üksipäini olemegi trammis, eks ole, härra kolleeg.»

Ja ta hakkas taskutes tuhnima.

«Ma olen pileti ära kaotanud,» hüüdis ta. «Pidage kinni, pilet tuleb üles leida.»

Siis viskas ta tülpinult käega:

«Las sõidab. . .»

Seejärel hakkas ta pobisema:

«Enamikul juhtudel... Jah, kõik on korras... Igal juhul. . . Te eksite... Kolmandal korrusel? . . . Ärge ajage jama. Jutt pole minust, vaid teist, armuline proua... Arve!. .. Üks must kohv. . .»

Ta hakkas pooleldi tukastades vaidlema kellegi ettekujutatava vastasega, kes ei lasknud tal restoranis akna alla istuda. Siis hakkas ta troskat rongiks pidama, toppis pea välja ja kisendas üle tänava tšehhi ja saksa keeles:

«Nymburk, ümber istuda!»

Švejk tiris ta enda kõrvale tagasi ja välipreester unustas rongi, hakates igasuguste loomade ja lindude hääli järele aimama. Kõige pikemalt jäljendas ta kukke ja tema «kukeleegu» kõlas võidukalt troskast välja.

Mõneks ajaks muutus ta üldse väga agaraks ning püsimatuks, tegi katset troskast maha ronida ja sõimas inimesi, kes troskast 'möödusid, kaabakateks. Siis viskas ta ninarätiku sõidukist välja ja pistis röökima, et peetaks kinni, sest ta olevat oma pakid kaotanud. Siis hakkasta pajatama:

«Budejovices oli keegi trummilööja. Ta võttis naise. Aasta pärast suri trummilööja ära.» Ja puhkes naerma. «Eks ole vahva anekdoot?»

Kogu selle aja kohtles Švejk välipreestrit halastamatu karmusega.

Iga kord, kui välipreester üritas mis tahes vempu, nagu troskast välja kukkuda või istet lõhkuda, virutas Švejk talle ribide vahele, millele välipreester reageeris ebatavalise ükskõiksusega.

Ainult ühe korra tegi ta katset vastu hakata ja troskast välja karata, kuulutades, et ei sõida edasi,

sest ta teab, et nad sõidavad Budejovice asemel Podmoklysse. Kuid Švejk

120

tegi vastuhakkamisele silmapilk lõpu, sundis välipreestrit istmel endist asendit võtma ja valvas ise, et ta magama ei jääks. Kõige viisakam, mis Švejk seejuures ütles, oli: «Ära jää magama, raibe!»

Äkki haaras välipreestrit mingi kurvameelsusetulv ning ta hakkas nutma, püüdes Švejkilt teada saada, kas tal on olnud ema.

«Ma olen üksi maailma peal, inimesed,» kisendas välipreester troskaaknast välja, «halastage mu peale!»

«Ära tee mulle häbi,» noomis teda Švejk. «Jäta järele, muidu ütleb igaüks, et sa oled juua täis.»

«Ma pole tilkagi võtnud, sõber,» vastas välipreester.

«Ma olen täitsa kaine.»

Järsku tõusis ta püsti ja raporteeris:

«Ich melde gehorsam, Herr Oberst, ich bin besoffen.» «Ma olen siga,» mõmises ta korda kümme endamisi ahastades ja ühegi lootuseta.

Švejki poole pöördudes palus ja anus ta tungivalt:

«Visake mind autost välja. Misjaoks te veate mind kaasa?»

Siis vajus ta jälle istmetoe vastu ja pomises:

«Kuu ümber on ratas... Kas te usute hinge surematusse, härra kapten? Kas hobune võib taevariiki pääseda?»

Välipreester puhkes valjusti naerma, kuid juba hetke pärast muutus ta kurvaks, vaatas tardunud pilgul Švejkile otsa ja ütles:

«Vabandage,härra, ma olen-teid varemalt kusagil näinud. Kas te pole olnud Viinis? Ma nagu mäletaksin teid seminarist.»

Järgmisel silmapilgul lahutas ta oma meelt sellega, et hakkas ladinakeelseid värsse deklameerima: «Aurea prima satas aetas, quae vindice nullo.»*

«Edasi ei oska,» ütles ta. «Visake mind välja! Miks te ei taha mind välja visata? Minuga ei juhtu mitte midagi. Ma tahan ninali kukkuda,» nõudis ta rangelt.

«Härra,» jätkas ta siis anuvait, «kallis sõber, andke mulle vastu kõrvu!»

«Üks või mitu korda?» küsis Švejk.

«Kaks korda.»

«Säh! . .»

I Teatan alandlikult, härra oberst, olen joobnud *(saksa k.).*

122

Välipreester luges kuuldavalt kõrvakiile, mis talle anti, ja naeratas seejuures õndsalt.

«See on seedimisele väga kasulik,» tähendas ta, «tekitab isu. Andke mulle veel kord vastu vahtimist! . .. Tänan südamest!» hüüatas ta, kui Švejk aega viitmata tema soovi rahuldas. «Ma olen väga rahul. Nüüd, olge hea, rebige mul vest puruks!»

Ta avaldas kõige iseäralikumaid soove. Ta tahtis, et Švejk tal jala välja väänaks, teda natuke kägistaks, tal küüsi lõikaks ja esimesed hambad välja tõmbaks. Ta ihkas kangesti märtrikannatusi, nõudes, et tal pea "otsast kistaks ja koti sees Vltavasse visataks. *

«Mulle sobiksid hästi t-ähed ümber pea,»* teatas ta vaimustusega, «tükki küinmekuluks ära.»

Siis viis ta jutu traavivõistlustele, õige pea aga libises balletile, kuid ei püsinud kuigi kaua ka sellel teemal.

«Kas te tšaardašši tantsite?» küsis ta Švejkilt. «Kas «karutantsu» oskate? Näete, nii . . .» .

Ta tahtis püsti karata, kuid prantsatas Švejkile sülle. See kukkus teda rusikatega võmmima ja pani ta siis jälle istuma.

Ma tahaksin midagi,» kisendas välipreester, «kuid ma ei tea, mida nimelt. Ega te ei tea, mida ma tahan?» Ta laskis pea täielikus ükskõiksuses longu.

«Mis mul sellega pistmist, mis ma tahan,» märkis ta tõsiselt. «Ja teil, härra, pole sellega samuti mingit pistmist. Ma ei tunnegi teid. Mis asja te jõllitate mulle sedasi otsa? Kas te oskate vehelda?»
Ta muutus silmapilk agressiivseks ja katsus Švejki istmelt maha rabada.
Kui Švejk oli ta rahustanud, andes kõhklemata tunda oma füüsilist üleolekut, küsis välipreester:
«Kas täna on esmaspäev või reede?»
Samuti tundis ta selle vastu huvi, kas praegu on detseinbri- või juunikuu, ja ayaldas üldse suurt annet esitada kõige erinevam,aid küsimusi, nagu: «Kas olete naisemees? Kas teile meeldibgorgonzola*? On teil.korteris lutikaid? Kuidas elat-e? Kas teie koerai on pojad olnud? »

Siis muutus ta avameelseks. Ta jutustas, et on võlgu säärsaabaste, ratsapiitsa ja sadula eest, et oli mõni aasta tagasi tripperit, põdenud ja arstinud seda hüpermangaanikumiga.

«Polnud mahti millelegi muule mõelda,» ütles ta lällutades. «Võib-olla näib see teile liiga masendavana. Aga öelge, õk-õk, mis ma peaksin tegema, õk? Andke mulle andeks.»

«Termoseks nimetatakse nõu,» jätkas ta, unustades, millest oli kõnelnud hetk tagasi, «mis säilitab jooki või sööki esialgse soojuse juures. Mis teie selle kohta arvate, härra kolleeg, kumb mäng on ausam, kas «mast» või «kakskümmend üks»?»

«Tõsijutt, ma olen sind kusagil varemalt näinud!» hüüatas välipreester, katsudes Švejki kaelustada ja talle oma ilase suuga musi anda. «Me oleme ju koos koolis käinud.»

«Sa oled tore poiss,» tähendas ta õrnalt ja silitas oma jalga. «Küll sa oled sellest ajast peale suureks kasvanud, kui .ma sind viimati nägin. Sinu jällenägemise rõõm paneb mind unustama kõik kannatused.»

Ta sattus lüürilisse meeleollu ja hakkas rääkima õnnelike olendite ja leegitsevate südamete tagasipöördumisest päikesepaistelise valguse juurde.
Siis langes ta põlvili ja hakkas lugema palvet «Ole tervitatud, neitsi Maria,» naerdes seejuures täiest kõrist.
Kui nad tema korteri ees kinni pidasid, oli teda väga raske troskast välja saada.
«Me pole veel kohal!» röökis ta. «Appi! Mind röövitakse! Ma tahan edasi sõita!»

Teda tuli troskast sõna otseses mõttes välja urgitseda nagu keedetud tigu karbi seest. Hetkeks näis, et ta rebeneb tükkideks, sest ta oli end jalgade abil istme külge haakinud.
Seejuures möirgas välipreester naerda, et oli saanud neile vembu mängida.
«Te rebite mind puruks, härrad!»
Siis tiriti ta läbi paraadukse ning mööda treppi oma korterisse, korteris aga visati nagu kott diivanile. Ta teatas, et ei maksa auto eest, kuna pole autot tellinud. Kulus rohkem kui veerand tundi, kuni talle selgeks tehti, et see on voorimees.
Ka seejärel polnud välipreester nõus maksma ja kuulutas, et sõidab ainult kahehobusetõllaga.

«Te tahate mind tüssata,» seletas välipreester, pilgutades Švejkile Ja voorimehele tähendusrikkalt silma. «Me käisime ju jalgsi!»

Äkki viskas ta oma kukru suuremeelsuse hoos voorimehe kätte:

«Võta kõik. Ich kann bezahlen. Üks kreutser ees või taga.»

Õieti oleks ta pidanud ütlema kolmkümmend kuus kreutserit ees või taga, sest kukrus polnudki rohkem. Õnneks pani voorimees välipreestri juures toime põhjaliku läbiotsimise, seletades seejuures, et välipreestrit tuleks tublisti tümitada.

«Tümita pealegi!» vastas välipreester. «Arvad, et ma välja ei kannata? Ma kannatan sinu käest viis

kõrvakiilu välja.»

Välipreestri vestitaskust leidis voorimees kümme hellerit ja läks ära; needes oma saatust ning välipreestrit, kes oli tema aega viitnud ja teenistuse nahka pannud. .

Välipreester jäi pikapeale magama:haududes vahetpidamata mingisuguseid plaane. Ta tahtis igasuguseid asju ette võtta, klaverit mängida, tantsutundi minna ja endale kala praadida.

Siis lubas ta Švejkile oma õe, keda tal polnudki. Siis palus ta, et teda voodisse kantaks. Viimaks jäi ta magama, teatades oma soovist, et teda ikka inimeseks peetaks, kes olla niisama palju väärt kui siga.

1 Ma võin maksta *(saksa k.).*

III

Kui Švejk hommikul välipreestri tuppa astus, leidis ta viimase diivanil lamamast ja selle üle pingsalt järele mõtlemas, kuidas võis juhtud~, et keegi oli ta säärasel erilisel viisil täis teinud, nii et ta püksepidi nahkdiivani külge kinni kleepus.

«Teatan alandlikult, häirra feldkuraat,» ütles Švejk, «et te öösel . . .»! .

Ja mõne sõnaga tegi ta välipreestrile selgeks, kui rängalt ta eksib, arvates, et keegi teine on ta täis teinud.

Välipreestrit, kelle pea joli väga-väga raske, valdas masendatud meeleolu.

«Mitte ei tule meelde,» utles ta, «kuidas ma voodist sohvale sattusin!»

«Voodis te pole olnudki. Kohe, kui me koju jõudsime, panime teid diivanile ja kaugemale enam ei saanud.»

«Mis ma olen teinud? alen ma üldse midagi teinud? Ega ma ometi juua täis olnud?!»

«Ropult täis,» vastas Švejk, «maani täis, härra feldkuraat, te nägite isegi väikestviisi kuradeid. Ma usun, et see

126

aitab, kui te ennast pesete ja endale midagi muud selga panete.»

«Mul on säärane tunne, nagu oleks keegi mu läbi kolkinud,» kurtis välipreester. «Ja peale muu on mul veel janu. Ega ma eile ei kakelnud?»

«Nii hulluks asi ei läinud, härra feldkuraat. Aga janu on eilse janu tagajärg. Sellest ei saa inimene nii kergesti lahti. Ma teadsin ühte tislerit. See võttis esimest korda nina täis tuhande üheksasaja kümnenda aasta vana-aasta õhtul. Esimese jaanuari hommikul aga oli tal sihuke janu ja nõnna sant olemine, et ta pidi poest heeringa ostma ja jälle jooma, ja nüüd teeb ta seda tänase päevani juba neljat aastat järjest ja mitte üks hing ei oska teda aidata, sest igal laupäeval ostab ta heeringad alati terveks nädalaks valmis. See on kohe nagu karusseli, nagu ütles keegi vana veltveebel üheksakümne esimesest polgust.» .

Välipreestril oli erakordne kassiahastus ja täielik surmameeleolu. See, kes sel silmapilgul tema juttu oleks kuulnud, poleks põrmugi kahelnud, et ta on sattunud doktor Alexander Bateki* loengule «Kuulutame sõja elu ja surma peale alkoholi deemonile, kes tapab meie parimaid mehi» või et loeb tema «Sadat eetilist sädet», tõsi küll - pisut muudetud kujul.

«Oleks et inimene jooks veel mingisuguseid õilsaid jooke,» arutles Otto Katz, «nagu arakki, maraskinot või konjakit, kuid mina jõin ju eile kadakaviina. Imelik lugu, kuidas ma seda üldse juua võin? Sellel onju vastik maitse. Oleks vähemalt kirsiviingi olnud. Inimesed mõtlevad ka igasugust solki välja ja joovad. seda nagu vett. Tollel saatana kadakaviinaI polegi mingit maitset, pole ka mingit värvi, ainult kõrvetab kurgus. Oleks ta vähemalt korralikult puhastatud olnud, nagu ma

ükskord Määrimaal jõin. Aga see eilne kadakaviin oli mingi puupiirituse ja puskariõli segu. Näete, kuidas ma rõhitsen.»

«Puskar on mürk,» otsustas ta. «Viin peab olema ikka üks ehtne ja õige viin, aga mitte mõni juutide kodutehtud sodi. Viinaga on sama lugu mis rummiga. Mõistlik rumm aga on haruldane asi.»

«Oleks nüüd ehtsat pähkliviina,» ohkas välipreester, «see teeks mu kõhu korda. Niisugust pähkliviina, nagu on kapten Snablil Brusekis.»

Ta hakkas taskuid sorima ja uuris rahakotti.

127

«Mul on kõigest kolmkümmend kuus kreutserit. Mis oleks, kui ma müüksin diivani maha?» arutas ta. «Mis te sellest arvate? Kas keegi ostaks? Peremehele ütleksin, et laenasin selle kellelegi välja või et keegi on ta meilt ära varastanud. Ei, diivani jätan alles. Ma saadan teid kapten Snäbli juurde, et ta laenaks mulle sada krooni. Ta võitis üleeile kaardimängus. Kui teil seal ei vea, siis minge Vršovice kasarmusse ülemleitnant Mahleri juurde. Kui seal kah ei näkka, siis minge Hradcanysse kapten Fischeri juurde. Öelge talle, et ma pean mahajoodud hobusemoona kinni maksma. Aga kui teil ka seal ei vea, paneme klaveri panti, tulgu mis tuleb. Ma kirjutan teile igaühe jaoks paar rida. Arge laske ennast välja visata. Rääkige, et on väga vaja, et ma olen lausa lage. Mõelge välja, mis tahate, kuid ärge tulge tagasi tühjade kätega, muidu saadan teid väeliinile. Küsige kapten Snäblilt, kust ta ostab seda pähkliviina ja võtke kaks pudelit.».

Švejk täitis oma ülesande hiilgavalt. Tema lihtsameelsus ja aus nägu tagasid talle täieliku usalduse ja kõike, mis ta rääkis, võeti puhta kullana.

Švejk ei pidanud sobivaks kapten Snäblile, kapten Ffischerile ega ka ülemleitnant Mahlerile sõnakestki hingata, et välipreester peab hobusemoona kinni maksma, vaid toetas välipreestri palvet jutuga, et välipreester peab õiendama alimendid. Ja igalt poolt sai ta raha.

Kui Švejk oma kuulsusrikkalt teekonnalt tagasi jõudis ja kolmsada krooni ette näitas, oli juba pesta ja ümber riietuda jõudnud välipreester lausa rabatud..

«Võtsin korraga kõigi käest,» seletas Švejk, «et meil homme-ülehomme raha pärast jälle muret poleks. Kõik läks päris ladusasti, ehkki kapten Snäbli ees tuli mul põlvili lasta. On see aga metslane! Aga kui ma talle ütlesin, et me peame alimente maksma . . .»

«Alimente?!» küsis välipreester kohkunult.

«Alimente jah, härra feldkuraat, lepitusraha tüdrukutele.

Te ise ütlesite, et ma midagi välja mõtleksin, ja mul ei tulnud muud pähe. Meil maksis keegi rätsep korraga viiele naisele alimente ja oli sellepärast lausa meeleheitel. Ta laenas samuti selle jaoks raha ja kõik uskusid hea meelega, et ta on kole raskes olukorras. Nad küsisid mult, mis plika see on, ja ma rääkisin neile, et on väga kena plika, et ta ei ole .veel viieteistkümne aastanegi. Siis küsisid nad tema aadressi.»

128

«Olete aga toreda supi keetnud, Švejk,» ohkas välipreester ja hakkas toas edasi-tagasi kõndima. «Missugune hirmus häbi!» ütles ta ja haaras peast. kinni. «Kuidas mu pea küll lõhub!»

«Ma andsin neile ühe kurdi vanaeide aadressi meie tänavast,» seletas Švejk edasi. «Ma tahtsin asja nagu kord ja kohus joonde ajada, sest käsk on käsk. Ma ei tahtnud lasta ennast välja visata ja pidin ometi midagi välja mõtlema. Ja siis veel-eestoas oodatakse selle klaveri pärast. Ma tõin mehed kaasa, et klaver panaimajja viia, härra feldkuraat. Ega see halb ole, kui klaver ära on. Siin saab rohkem ruumi ja meil on palju rohkem raha. Jä mõneks ajaks pole meil miskit muret. Kui aga peremees peaks pärima, mis me selle klaveriga teha tahame, siis ütlen, et tal on keeled katki ja me saatsime ta töökotta parandada.

Kojanaisele ma juba rääkisin, et ärgu tehku väljagi, kui klaver alla kantakse ja vankrile pannakse. Ja niisamuti on mul ostja ka diivani jaoks. See on üks mu tuttav vanakraamikaupmees, astub pärast

lõunat sisse. Tänapäeval on nahkdiivanid heas hinnas.»
«Millega te vee! hakkama olete saanud, Švejk?» küsis välipreester pead käte vahel hoides, endal silmad täis meeleheidet.
«Teatan alandlikult, härra feldkuraat, tõin kahe pudeli asemel viis pudelit pähkliviina, sedasama, mida ostab kapten Snabl, et meil; oleks väike tagavara ja alati, mida juua. Kas võin nüüd selle klaveri asjas minna, enne kui pandimaja kinni pannakse?»
Välipreester viskas lootusetult käega ja juba mõne minuti pärast upitati klaver vankrile.
Kui Švejk pandimajast tagasi jõudis, leidis ta välipreestri avatud pähkliviina pudeli juures istumas ja kirumas, et ta on saanud lõunaks pooltoore šnitsli.
Välipreestril oli nina jälle õline. Ta kuulutas Švejkile, et homsest peale alustab uut elu, et alkoholi pruukimine olevat närune materialism, kuid elada tuleb ideelist elu.
Nii ta filosofeeris oma pool tundi. Kui ta kolmanda pudeli lahti lõi, tuli vanamööbliga kaubitseja ja välipreester müüs diivani võileiva hinna eest maha. Ta mangus kaubitsejat, et see istuks ja ajaks temaga juttu, ja sai väga pahaseks, kui kaupmees ütles talle, et ta peab veel ühte öölauda ostma minema. .

«Kahju, et mul öölauda pole,» tähendas välipreester kurvalt, «inimene ei taipa ka kunagi kõigele mõelda.»
Kui vanakraamikaupmees oli läinud, alustas välipreester Švejkiga sõbramehejuttu ja tühjendas koos temaga järgmise pudeli. Osa jutust oli pühendatud välipreestri intiimsetele suhetele naistega ja kaardimängule.
Nad istusid kaua. Õhtu leidis Švejki ja välipreestri sõbralikus vestluses.
Kuid ööseks vahekorrad muutusid. Välipreester saavutas oma eilse taseme, vahetas Švejki kellegi teisega ära ja rääkis talle:
«Ei mingil juhul, ärge minge ära. Kas mäletate seda punapäist moonavoori kadetti?»
Säärane idüll kestis seni, kuni Švejk ütles viimaks välipreestrile:
«Nüüd aitab! Tee, et saad voodisse ja jääd magama! »
Said aru?»
«Lähen, kullake, lähen... Miks ma ei peaks minema?» lällutas välipreester. «On sul meeles, kui käisime koos kvintas ja ma kirjutasin sulle kreeka keele ülesandeid? Teil on siis Zbraslavis* villa? Te võite sõita sinna laeval,mööda Vltavat. Kas teate, mis on Vltava?»
Švejk sundis teda saapad jalast võtma ja riided seljast. kiskuma. Välipreester pöördus protestiga tundmatute isikute poole.
«Näete nüüd, härra,» kaebas ta kapile ja viigipuule, «kuidas käituvad minuga mu sugulased!»
«Ma ei taha tundagi oma - sugulasi,» otsustas ta äkki sängi heites. «Ka siis, kui kõik taevas ja maa peaksid olema minu vastu, ei taha ma neid tunda. . .»
Ning toas hakkas kastma välipreestri norskamine.

IV

Samasse aega langes ka Švejki külaskäik oma korterisse vana virtina proua Müllerova juurde. Švejk leidis korteris eest proua Müllerova sötsetütre, kes talle nuttes teatas, et proua Müllerova võetud juba samal õhtul kinni, kui Švejk sõjaväekomisjoni viidud. Vanaeit oli antud sõjakohtu alla, kuna tema vastu aga mingeid süütõendeid ei leitud, saadetud ta Steinhofi koonduslaagrisse. Tema käest oli juba tulnud postkaart.
Švejk vöttis selle perekonna reliikvia ja luges:

Kallis Aninkä! Meil on siin väga hea, oleme kõik terved. Minu naabril kõrval koikus on plekiline ja mõnel on ka mustad . Muidu on kõik korras. Süüa on meil küllalt ja me korjarne kartuli supi

jaoks. Sain kuulda, et härra Švejk on juba, nii et katsu teada saada, kuhu ta on maetud, et me võiksime pärast sõda tema hauda ehtida. Unustasin sulle ütelda, et pööningul pimedas nurgas kirstu sees on üks väike koerakutsikas. .
131

Nüüd saab juba mitu nädalat sellest ajast, kui mind   ja ta pole teragi süüa saanud. Ma arvan, et nüüd on juba hilja ja kutsikas on ammu hinge

Üle kogu kaardi ilutses roosa tempel: «Zensuriert. K. u. k. Konzentrationslager Steinhof»[J]

«Ja kutsikas oli tõepoolest juba surnud,» nuuksus proua Müllerova sõtsetütar, «ja oma korterit ei tunne te ka enam ära. Mul elavad seal nüüd õmblejad. Nad tegid sellest daamide salongi. Igal pool on moelehed seinte peal ja lilled akendel.»

Proua Müllerova sõtsetütar ei suutnud kuidagi rahu.neda.

Aina nuuksudes ja hädaldades avaldas ta viimaks kartust, et Švejk on sõjaväest plehku pannud ja tahab nüüd ka talle häda ja õnnetust kaela tõmmata. Lõpuks rääkis ta Svejldga nagu hukkaläinud õnnemängijaga.

«See on ikka kole naljakas,» ütles Švejk, «see meeldib mulle hullupööra. Teate mis, proua Kejrova, teil on täitsa õigus, et ma olen jalga lasknud. Kuid selleks pidin ma viisteistkümmend vahtmeistrit ja veitveebiit maha lööma. Ainult ärge sellest kellelegi sõnakestki hingaki...»

Ja Švejk lahkus omaenda kodust, kus teda vastu ei võetud, sõnadega:

«Proua Kejrova, mul on pesumajas mõned kracd ja maniskid, tooge nad ära, et siis, kui ma sõjast tagasi tulen, oleks erariided selga panna. Ja siis vaadake veel selle järele, et koid kapis mu riiete sisse ei läheks. Neid preilikesi aga, kes mu voodis magavad, tervitage minu poolt»

Siis läks Švejk «Karikasse». Kui proua Palivcova teda nägi, teatas ta, et ei anna Švejkile mitte tilkagi õlut, sest Švejk on kindlasti väejooksik.

«Minu mees,» hakkas ta vana lugu üles soendama, «oli väga ettevaatlik, kuid istub nüüd, vaeneke, mitte millegi eest Aga niisikesed hulguvad vabalt ringi ja lasevad sõjaväest jalga. Alles mineva nädal otsiti teid jälle taga.» .

«Me olime hoopis ettevaatlikumad kui teie,» lõpetas ta jutu, «kuid siiski tuli õnnetus kaela. Ega igaühel sedasi vea nagu teil.»

Seda juttu juhtus pealt kuulama keegi vanem mees,

1 Tsenseeritud. Steinhori keiserlik ja kuninglik koonduslaager *(saksak.)*. .
132

lukussepp Smichovist*, kes astus Švejki juurde ja ütles talle: .

«Palun teid, härra, oodake mind väljas, mul oleks teiega rääkimist.»

Tänaval jätkas ta Švejkiga juttu, pidades teda kõrtsinaise Palivcova sõnade järgi desertööriks.   .

Ta seletas Švejkile, et tal on poeg, samuti sõjaväest plehku pannud, ja redutab vanaema juures Jasennas Josefovi ligidal.

Hoolimata sellest, et Švejk kinnitas, ta pole väejooksik, toppis lukussepp talle kümnekroonilise pihku.

«Alguseks aitab,» ütles ta, tirides Švejki nurgal asuvasse veinikeldrisse. «Mina mõistan teid, mind pole teil vaja karta.»

Švejk jõudis koju hilja öösel, kuid välipreester polnud veel tulnud. Ta tuli alles hommikul, ajas Švejki üles ja ütles:

«Homme sõidame välimissat pidama. Keetke musta kohvi rummiga. Või veelgi parem, tehke grokki.»

11 ŠVEJK SOIDAB KOOS VÄLlPREESTRIGA VALlMISSAT PIDAMA

I

Alati on inimeste surmasaatmist ette valmistatud kas jumala või üldse mõne muu kujuteldava kõrgema olevuse nimel, kelle inimkond.on endale välja mõtelnud ja kellele ta on oma fantaasiaga Kuju andnud. .

Enne kui vanad foiniiklased vangivõetu kõri läbi lõikasid, pidasid nad püha jumalateenistuse, nagu teevad seda mõni tuhat aastat hiljem uued põlvkonnad, kui nad lähevad sõtta oma vaenlasi tule ja mõõgaga hävitama.

Enne kui Ginea ja Polüneesia saartel elavad inimsööjad asuvad pidulikult õgima oma vange või tarbetuid inimesi, nagu misjonäre, maailmarändureid, igasuguste ärifirmade proovireisijaid või lihtsalt uudishimulikke ringilonkijaid, toovad nad oma jumalatele ohvreid ja sooritavad seejuures igasuguseili usutalitusi.. Kuivõrd ornaadikandmise* kultuur pole veel nendeni jõudnud, ehivad nad oma paljaid tagumikke kirevatest metslinnusulgedest vahikutega.

Enne kui püha inkvisitsioon oma ohvri tuleriidale saatis, pidas ta kõige pidulikuma jumalateenistuse - suure püha lauldava missa.

Alati on kurjategijate hukkamisest osa. võtnud vaimulikud, kes tülitavad oma juuresolekuga surmamõistetuid.

Preisimaal viis vaeseid patuseid tapakirve alla luteri pastor, Austrias toimetas neid võllasse ja Prantsusmaal giljotiini alla katoliku preester, Ameerikas saadab vaimulik nad elektritoolile, Hispaanias viidi nad pingile, kus nad mingi keerulise riistapuuga ära kägistati, vanal Venemaal saatis revolutsionääre surma habemik papp jne.

Kõikjal topiti surmaminejale seejuures ristilöödud jumalapoja kuju nina alla, millega taheti nagil öelda: «Sulle

ei tehta muud, kui raiutakse ainult pea maha või puuakse sind üles või kägistatakse ära või lastakse su kerest viisteistkümmend tuhat volti läbi, kuid mida jumalapoeg kõik pidi kannatama.»

Suur maailmasõja tapatalgu ei saanud samuti läbi ilma vaimulikkude õnnistuseta. Kõigi söj avägede välivaimulikud palusid ja pidasid välijumalateenistusi nende võidu eest, kelle leiba nad sõid.

Preester oli kohal, kui' oli vaja vastuhakanud sõdureid surma saata, ja preestrit võis näha, kui viidi hukkamisele tšehhi leegionäre.

Midagi pole muutunud sellest ajast saadik, kui röövel Vojtech*, kes hiljem «pühaks» kuulutati, võttis, mõõk ühes ja rist teises käes, osa balti slaavlaste* tapmisest ja hävitamisest. .

Inimesed läksid kogu Euroopas nagu loomad tapale, kuhu neid ajasid lihunikkudest keisrite, kuningate, presi.dentide ja muude võimumeeste ning väepealikute kõrval kõikide uskude vaimulikud, õnnistades neid ja sundides andma valevandeid, et, nad maal, õhus, merel. . . jne.

Välimissat peeti kahel korral: kui väeosa läks rindele ja seejärel rindel enne verist taplust, surmaminemise eel.

Mäletan, kuidas vaenlase lennuk pillas kord niisuguse välimissa ajal pommi otse välialtari peale ja välipreestrist ei jäänud muud järele kui mingid verised kaltsud.

Hiljem kirjutati temast kui märtrist, kuna meie lennukid kostitasid teise poole välipreestreid sama aupaistega.

Me tegime selle kulul veel kurja nalja ja ajutisele ristile, mille alla sängitati välipreestri jäänused, ilmus järgmiseks hommikuks säärane hauakiri: .

Mis meile määratud, näe, sulle saatis issand

ja taevas kärises kui kroohutekk.
Sind jumal õnnistas su enda peetud missal,
nii et sust järele jäi haisev plekk.

II

Švejk keetis vägeva groki, mis andis silmad ette vanade meremeeste grokile. Säärast grokki oleksid võinud juua isegi kaheksateistkümnenda sajandi mereröövlid ja, nad oleksid sellega täielikult rahule jäänud.

Välipreester Otto Katz oli vaimustuses.

«Kus te olete õppinud sihukest vahvat värki keetma?» uuris ta.

«Aastaid tagasi, kui ma mööda ilma hulkusin,» vastas Švejk, «Breemenis, ühe põhjakäinud meremehe käest, kes ütles, et grokk peab olema nii kange, et kui merre kukud, võid üle La Manehe'i ujuda. Lahja grokiga upud ära nagu kutsikas.»

«Pärast niisugust grokki, Švejk, on hästi mõnus välimissat pidada,» arvas välipreester. «Ma arvan, et enne missat tuleb meestele mõni sõna jumalagajätuks ütelda.

Ega välimissa ole säärane naljategemine kui missa garnisoni vangimajas ja jutluse pidamine neile varganägudele.

Välimissa puhul peab inimene kõik oma viis meelt kokku võtma. Välialtar on meil olemas, kokkupandav, nii-ütelda taskuväljaanne. .. Issand jumal, Švejk!» haaras ta kahe

käega peast. «Oleme meie aga tõprad. Teate, kuhu ma pistsin selle kokkupandava välialtari? Diivani sisse, mille me maha müüsime.»

«Jah, see on kole lugu küll, härra feldkuraat,» arvas ka Švejk. «Ma tunnen ju teda, seda vanamööblikaupmeest, kuid üleeile sain kokku tema naisega ja see rääkis, et mees istub mingi varastatud kapi pärast kinni, meie diivan aga on ühe õpetaja käes Vršovices. Selle välialtariga juhtus küll sant lugu. Kõige parem, kui joome groki ära ja läheme diivanit otsima, sest ma arvan, et ilma välialtarita ei saa ikka missat pidada.»

«Meil puudub tõepoolest ainult seesinane altar,» tähendas välipreester kurvalt, «muidu on õppeplatsil kõik tipptopp korras -puusepad on poodiumi kokkuklopsinud. Monstrants laenatakse meile Brevnovist. Karikas on mul enesel olemas. Aihult kus ta võiks olla?»

Ta pingufas oma mälu.

«Oletame, et ta on mul kaotsi läinud. Sel juhul laename seitsmekümne viienda polgu ülemleitnandilt Witingerilt auhinnakarika. Ta sai selle aastaid tagasi «Sport-Favoriidi» võldujooksu võitmise eest. Hea jooksja oli. Tegi nelikümmend kilomeetrit Viinist Mödlingisse ühe tunni neljakümne kaheksa minutiga, nagu ta ühtepuhku kiitleb. Ma leppisin temaga juba eile selles asjas kokku. Olen ikka lojus, et jätan kõik viimasele minutile. Miks ma tohman küll diivani sisse ei vaadanud?»

Põhjakäinud meremehe retsepti järgi valmistatud groki mõjul hakkas välipreester ennast ropult sõimama, väljendades kõige erinevamais sententsides, mis mees ta õieti on.

«Kui me läheksime nüüd viimaks seda välialtarit otsima,» tegi Švejk ettepaneku. «Hommik on juba käes. Ma pean endale ainult mundri selga tõmbama ja veel ühe groki jooma.»

Viimaks läksid nad välja. Teel vanamööbliga kaubitseja naise juurde jutustas välipreester Švejkile, et võitnud eile «jumala abiga» kenakese summa ja kui tal edaspidi niiviisi veab, lunastab ta klaveri pandimajast välja.

See meenutas kuidagi paganaid, kes tõotavad ohvri tuua.

Vanamööbliga kaubitseja uniselt naiselt said nad diivani uue omaniku, Vršovices elava kooliõpetaja aadressi. Välipreester näitas seejuures üles erilist lahkust, näpistades vanamööbliga

kaubitseja naist põsest ja kõditades teda kurgualt.

Vršovicesse läksid nad jalgsi, sest välipreester ütles, et peab värskes õhus jalutama ja oma pead lahutama.

Vršovices, kooliõpetaja, jumalakartliku vanahärra korteris, ootas neid ebameeldiv üllatus. Avastanud diivanis välialtari, arvanud vanahärra, et see on jumala näpunäide, ja kinkinud selle Vršovice kohalikule kirikule käärkambri jaoks, esitades tingimuse, et kokkupandava välialtari teisele küljele tehakse kiri: «Kingitud Jumala auks ja kiituseks: õpetaja hr. Kolatiki poolt Issanda Aastal 1914.»

Kuna õpetaja sattus Švejki ja välipreestri kätte aluspesuväel, oli ta väga kohkunud.

Jutuajamisest selgus, et ta oli oma leidu imeks pidanud ja selles jumala näpunäidet näinud. Kui ta ostnud selle diivani, öelnud talle mingi sisemine hääl: «Vaata järele, mis on diivarti kastis.» Samuti näinud ta unes mingit inglit, kes käskinud: «Tee diivani kast lahti!» Õpetaja kuulanud käsku. Ja kui ta näinud seal väikest kolme poolega kokkupandavat altarit nišiga tabernaakli* jaoks, langenud ta diivani ette põlvili, palvetanud kaua hardunult ning kiitnud jumalat ja pidanud seda taevaseks juhendiks kinkida altar Vršovide kiriku ehteks.

«See meid ei huvita,» ütles välipreester. «Niisuguse asja; mis ei kuulunud teile,. oleksite pidanud politseisse, aga mitte mingisse neetud käärkambrisse viima.»

«Sihukese ime eest võib teil veel kehvasti minna,» lisas Švejk. «Te ostsite diivani, aga mitte altari, mis kuulub sõjaväele. Seande jumala näpunäide läheb veel kalliks maksma. Te: ei oleks pidanud ingleid põrmugi kuulama: Keegi mees Zhoris kündis põllul välja mingi karika, mis oli kirikust varastatud ja maetud sinna paremaid päevi ootama, kuni asi oleks unustuse hõlma vajunud. Mees pidas seda samuti jumala näpunäiteks, ja selle asemel et karikat üles sulatada, läks sellega õpetajahärra juurde, et seda kirikule annetada. Õpetajahärra aga arvas, et südametunnistus hakkas meest piinama, ja kutsus külavanema, külavanem – sandarmid, ja pandigi mehike kirikuvarguse eest süütult. istuma, sest ta lobises aina mingisugusest imest. Ta tahtis sellest supist pääseda ja sonis kah mingisugusest ingHst ja mässis selle asja sisse isegi neitsi Maarja, kuid sai siiski kümme aastat. Te teete kõige paremini, kui tulete koos meiega siinse õpetaja juurde, et see annaks meile kroonu varanduse tagasi. Välialtar

ei ole mõni kass või sukk, mida võite kinkida kellele tahes.»

Vanahärra värises riidesse pannes kogu kehast ja ta hambad plagisesid.

«Ma ei mõelnud ega tahtnud tõepoolest midagi kurja või halba. Ma arvasin, et võin niisuguse jumalast saadetud kingitusega meie vaest Vršovice jumalakoda kaunistada.»

«Muidugi mõista - kroonuvaranduse arvel,» lõikas Švejk järsult ning karmilt vahele. «Hoidku kõigevägevam sihukese jumaliku näpunäite eest. Keegi Piyoilka Choteborist pidas ka seda jumala kingituseks, kui talle ohelik võõra lehmaga pihku sattus.»

Önnetu vanahärra läks sellistest juttudest lausa ähmi täis ega püüdnudki end enam kaitsta, katsudes võimalikult ruttu riidesse 'saada ja asja joonde ajada.

Vršovice õpetaja magas alles. Kärast äratatuna hakkas ta kiruma, sest unesegasena arvas ta, et tuleb minna mõnele viimset jumalaarmu andma.

«Ei anta ka rahu nende viimsete võidmistega,» torises ta, ajades vastumeelselt riideid selga. «On inimestel ka arus just siis surra, kui sur uni kõige magusam. Ja siis tingi nendega veel tasu pärast.»

Nad said eestoas kokku: tema, kõigekõrgema asemik Vršovice eraisikute-katoliiklaste hulgas, ja teine, jumala maapeaine asemik kroonuametis.

Õgust ütelda oli see üksnes eraisiku ja sõjamehe vaheline tüli.
Kui õpetaja kinnitas, et välialtari koht pole diivani kastis, siis välipreester meenutas, et. seda vähem põhjust oli teda diivanikastist ainult eraisikute poolt külastatava kiriku käärkambrisse tassida.
Švejk poetas seejuures vahele mitmesuguseid märkusi, et nii on ju lihtne vaest kirikut kroonu varanduse arvel rikkamaks teha. Sõna «vaest» hääldas ta jutumärkides.
Lõpuks mindi kiriku käärkambrisse ja õpetaja andis välialtari järgmise tõendi vastu välja:

Olen vastu võtnud välialtari, mis oli juhuslikult Vršovice kirikusse sattunud.

Välipreester Otto Katz.

Seesinane kuulus välialtar oli hangitud Viinist ühe juudi firma, Moritz Mahleti käest, kes valmistas kõikvõimalikke

missatarbeid ja jumalikke tooteid, nagu roosikrantsid ja pühapildid.
Altar koosnes kolmest poolest, mis olid ohtralt kassikullaga ehitud nagu kogu püha kiriku kuulsuski.
Ilma fantaasiata oli võimatu kindlaks määrata, mida õieti kujutasid kolmele poolele maalitud pildid. Kindel oli ainult see, et sedasinast altarit oleksid võinud kasutada niisama hästi Zambesi* paganad või burjaadi ja mongoli šamaanid*.
Oma karjuvates värvides nägi altar välja nagu tabel, mille abil kontrollitakse raudteelaste silmanägemist, et kindlaks teha, kas nad pole värvipimedad.
Ainult ühte kuju võis selgelt seletada. See oli mingi alasti inimene püha paistega pea ümber ja rohetava kehaga nagu roiskuma läinud ja haisema hakanud hanekints.
Sellele pühamehele ei teinud keegi midagi halba. Vastupidi, mõlemal pool oli tal kaks tiibadega olevust, kes pidid kujutama ingleid. Kuid vaatajale jäi mulje, et alasti pühamees röögib hirmu pärast selle seltskonna ees, kes teda ümbritseb, sest inglid nägid välja nagu muinasjutupeletised, midagi tiibadega metskassi ja apokalüptilise koletise vahepealset.
Selle vastas oli pilt, mis pidi kujutama kolmainsust. Tuvi juures ei olnud maalija suutnud üldiselt midagi moonutada. Ta oli maalinud linnu, mis võis olla niisama hästi tuvi kui ka valge pärlkana.
See-eest oli vanajumal nagu röövel Metsikust Läänest, kelletaolisi serveerivad rahvale põrutavad õudusfilmid.
Jumalapoega seevastu oli kujutatud lõbusa noore mehena kenakese kõhuga, mida kattis midagi trussikute taolist. Oldiselt nägi ta välja sportlasena. Risti, mis tal käes oli, hoidis ta nii elegantselt, nagu oleks see olnud tennisereket.
Kaugelt vaadates sulas kogu kolmainsus ühte ja jättis mulje, nagu sõidaks rong jaama.
Kolmandast pildist ei võinud üldse aru saada, mis ta kujutas.
Sõdurid vaidlesid ühtesoodu, püüdes seda mõistatust lahendada. Keegi leidis lõpuks, et see olla Posazavi maastik.
Kuid pildi all seisis kiri: «Heilige Maria, Mutter Gottes, erbarme unser.»[1]
I Püha Maria, jumalaema, heida armu meie peale *(saksa k.).*

Švejk upitas välialtari õnnelikult troskasse, istus ise voorimehe kõrvale pukki, välipreester aga seadis end mugavalt tagaistmele ja asetas jalad kolmainsusele.
Švejk lobises voorimehega sõjast.
Voorimees osutus mässajaks, ta tegi mitmesuguseid märkusi Austria relva võitude kohta, nagu «Serbias saite vastu molu» ja muud säärast.
Kui nad toidulao väravast läbi sõitsid, küsis valvur, mida nad veavad.

Švejk vastas:
«Kolmainsust ja neitsi Mariat koos välipreestriga.»
Samal ajal ootasid marsiroodud kannatlikult õppeplatsil, ootasid kaua. Sest enne tuli sõita ülemleitnant Witingeri juurde auhinnakarika järele, siis aga monstrantsi; tsibooriumi* ja muude missa pidamiseks tarvisminevate esemete, sealhulgas ka pudeli kirikuviina järele Brevnovi kloost-risse. Sellest järeldub, et välimissa pidamine pole sugugi kerge asi:
«Küll me miskil moel toime tuleme, » ütles Švejk voorimehele.
Ja tal oli õigus.
Kui nad parajasti õppeplatsile puust lasilatega poodiumi juurde jõudsid, kus seisis laud, millele tuli asetada välialtar, selgus, et välipreester oli unustanud missateenri ministrandi.
Seni oli talle missateenriks olnud alati üks jalaväelane, kes aga oli parema meelega telefonistiks hakanud ja rindele läinud.
«Ei sest ole lugu ühtigi, härra feldkuraat,» ütles Švejk, «ka mina võin tema aset täita.»
«Kas te oskate ministreerida?»
«Ma pole seda iialgi teinud, kuid proovida võib,» vastas Švejk. «Praegu on sõda ja sõjas saavad inimesed hakkama asjadega, millest nad varem undki pole näinud. Selle rumala «et cum spiritu tuo» [1] oskan teie «dominus vobiscum»[2] peale ikka ära ütelda. Ja ma arvan, et mis keerulist seaian käia teie ümber nagu kass üm'ber palava pudru, pesta teil käsi ja valada kannus! veini. . .»
«Hea küll,» arvas välipreester, «ainult ärge mulle vett valage. Valage parem kohe ka teise kannu veini. Muide,
1 Ja teie vaimuga (lad. k.),
2 Jumal olgu teiega *(lad. k.).*

ma annan teile iga kord märku, millal peate paremale, millal vasakule minema. Kui vilistan tasakesi ühe korra, siis tähendab see paremale,. kui kaks korda, siis vasakule. Missaraamatut pole ka nii sageli vaja ulatada. Üldse on see kõik käkitegu. Ega te ei karda?»
«Ma ei karda midagi, härra feldkuraat, isegi mitte missateenri ametit.»
Välipreestril oli õigus, kui ta ütles: «Üldse on see kõik käkitegu.»
Kõik läks väga ladusasti.
Välipreestri kõne oli üpris lühike.
«Sõdurid! Me tulime siia selleks kokku, et me enne ärasõitu lahinguväljale pööraksime oma südamed jumala poole, et ta saadaks meile võidu ja hoiaks meid puutumatuna. Ma ei hakka teid kaua kinni pidama ja soovin teile kõike head.»
«Ruht!» kamandas vana polkovnik vasakul tiival.
Välimissat nimetatakse välimissaks sellepärast, et tema kohta käivad samad seadused, mis kehtivad sõjataktika kohta lahinguväljal. Pikkade sõjaretkede ajal kolmekümne-aastases sõjas olid ka välimissad kole pikad.
Kaasaegse taktika juures, kui vägede liikumine toimub kärmelt ja kiiresti, peavad ka välimissad kärmed ja kiired olema.
See missa kestis täpselt kümme minutit ja need, kes seisid ligidal, imestasid. väga, miks välipreester missa ajal vilistab.
Švejk taipas signaale kähku. Ta astus kord paremale poole altarit, oli siis jälle vasakul pool j a ütles ainult: «Et cum spiritu tuo.»
See meenutas indiaanlaste tantsu ohvrikivi ümber, kuid jättis hea mulje, sest peleta~ igavuse sellelt toimuseit ja nukralt õppeplatsilt, mille tagaserva palistas ploomipuude allee ja peldikute rivi, kust tulvavad haisud asendasid gooti kirikute müstilist viirukilõhna.
Kõigil oli võrratult lõbus. Polkovniku ümber kogunenud ohvitserid jutustasid anekdoote. Nii

kulges kõik oma rada. Siin-seal meeste hulgas võis vahetevahel kuulda: «Anna mulle ka üks mahv!»

Ja nagu ohvrisuits tõusid roodude kohale taeva poole sinised tubakatossu pilved. Kõik allohvitserid panid

1 Vabalt *(saksa k.).*

suitsud ette, kui nägid, et ka polkovnik oli hakanud tõmbama.

Lõpuks kõlas: «Zum Gebet!», tolmupilv kerkis üles ja sinelite hall nelinurk langes põlvili ülemleitnant Witingeri auhinnakarikaette, mille ta oli võitnud «Sport-Favoriidi» Viin-Mödlingi võidujooksu eest.

Karikas oli täis ja välipreestri talitusi jälgivate sõdurite ridu mööda liikuv üksmeelne otsus oli. «See on alles lonks.»

Seda toimingut sooritati kaks korda. Siis kõlas veel kord «Palugem!», orkester põrutas «Jumal, kaitse meie keisrit» mängida, seejärel anti käsklus rivisse ning minema.

«Korjake kogu see, krempel kokku!» ütles välipreester Švejkile, näidates välialtarile. «Me peame need sinna jälle tagasi viima, kust nad on võetud.»

Nad sõitsid sama voorimehega ja toimetasid kõik asjad ausalt tagasi, välja arvatud pudel kirikuviina. Kui nad jõudsid koju ja saatsid õnnetu voorimehe komandantuuri oma pikkade sõitude eest tasu saama, küsis Švejk välipreestrilt:

«Teatan alandlikult, härra feldkuraat, kas missateener peab olema sama usku kui seegi, keda ta teenib?»

«Muidugi mõista,» vastas välipreester. «Vastasel juhul kaotab missa oma jõu.»

«Siis on sündinud suur eksitus, härra feldkuraat,» teatas Švejk. «Ma olen uskmatu. Ei vea mul ka mitte kuidagi.»

Välipreester jõllitas Švejkile otsa, vaikis silmapilgu, patsutas siis talle õlale ja ütles:

«Jooge see missaviin, mis pudelisse jäi, ära ja mõtelge, et olete jälle kiriku rüppe tagasi tulnud.»

1 Palugem *(saksa k.).*

12 USULINE VAIDLUS

Juhtus, et Švejk ei näinud tervete päevade kaupa sõdurite hingekarjast. Välipreester jaotas kogu oma aja ametikohustuste ja pummeldamise vahel ning ilmus koju väga harva, tuli mustana ja räpasena nagu isakass, kellel on jooksuaeg ja kes kolab mööda katuseid.

Kui ta koju tulles oli üldse võimeline suud paotama, siis kõneles ta enne uinumist Švejkiga veel ülevatest eesmärkidest, hingetulest ja mõtlemisrõõmust.

Mõnikord üritas välipreester ka värssides rääkida ja Heinet tsiteerida.

Švejk pidas koos välipreestriga veel ühe välimissa sapööride juures, kuhu eksikombel oli kutsutud ka üks teine välipreester, endine katehheet*, erakordselt jumalakartlik mees, kes vaatas suure imestusega oma kolleegi, kui see pakkus talle suutäie konjakit Švejki plaskust, mida viimane sääraste usutalituste puhul alati kaasas kandis.

«See on hea mark,» soovitas välipreester Otto Katz. «Jooge ja minge ära koju. Küll ma ajan kõik asjad ise joonde, sest ma pean viibima värskes õhus, kuna mul täna pea valutab.»

Jumalakartlik välipreester läks pead vangutades ära, Katz aga täitis oma ülesande nagu alati hiilgavalt.

Seekord muutus Kristuse vereks soodaveega lahjendatud vein ja jutlus oli harilikust pikem, kusjuures iga kolmas sõna oli «ja nii edasi» ja «tõesti».
«Sõdurid, te lähete täna rindele ja nii edasi. Püürake nüüd oma: hing jumala poole ja nii edasi ja tõesti. Te ei tea, mis ootab teid ees ja nii edasi ja tõesti.» .
Ja altari ees käis ühtesoodu mörin «ja nii edasi» ja «tõesti» vaheldumisi jumala ja kõigi muude pühakutega.
Oma vaimustuses ja kõnelemishoos kuulutas välipreester isegi Savoia printsi Eugene'i pühakuks, kes pidi kaitsma. sapööre, kui nad jõgedele sildu ehitavad.
Sellest hoölimata lõppes välimissa ilma igasuguste pahandusteta, kenasti ja lõbusasti. Sapöörid said kõvasti nalja.
Tagasiteel ei tahetud neid kokkupandava välialtariga trammi lasta.
«Vaata kui virutan sulle selle pühadusega vastu pead!» ähvardas Švejk konduktorit.
Kui nad viimaks koju said, avastasid nad, et. on teel tabernaakli ära kaotanud.
«Ei sest ole lugu,» rahustas Švejk, «esimesed kristlased pidasid pühi missasid samuti ilma.tabernaaklita. Kui me kuulutaksime lehes, et oleme kaotanud tabernaakli, siis tahab aus leidja meilt leiutasu. Kui see oleks olnud raha, oleks ausaid leidjaid vaevalt leidunud, kuigi sihukesed inimesed pole veel ilma pealt kadunud. Meil Budejovices oli rügemendis keegi sõdur, sihuke hea südamega oinas, kes leidis ükskord tänavalt kuussada krooni ja andis nad politseisse ära. Ajplehtedes kirjutati temast kui ausast leidjast ja tal tuli setle asja pärast veel igavest pahandust. Keegi ei tahtnud temaga enam rääkida, igaüks ütles talle: «Sa lollide loll, mis tola tembuga sa küll hakkama said. Närigu see eluaeg su hinge.. kui sul on räasugi enesest lugupidamist!» Tal oli pruut ja seegi ei rääkinud temaga enam sõnagi. Kui ta koju puhkusele sõitis, viskasid sõbrad ta selle rahaloo pärast kõrtsist tantsuõhtult välja. Poiss jäi norgu, vaevles, hirmsasti ja heitis ennast viimaks
145

rongi alla. Ükskord jälle leidis keegi rätsep meie tänavast kuldsõrmuse. Inimesed hoiatasid teda, et ärgu ta seda politseisse andku, kuid tema ei võtnud kedagi kuulda. Ta võeti politseis väga lahkelt vastu, et neile ongi juba ühe briljandiga kuldsõrmuse kadumisest teatatud, aga kui kivi vaatama hakati, öeldi talle: «Kulla mees, see on ju klaas, aga mitte briljant. Kui palju te saite briljandi eest? Sihukesi ausaid leidjaid me juba tunneme!» Viimaks seigus siiski, et veel üks inimene oli kaotanud kuldsõrmuse, mingi perekonna mälestuseseme, mis oli võltsbriljandiga, kuid rätsepal tuli ikkagi oma kolm päeva ära istuda, sest ta oli ägedast peast politseinikku haavanud. Ta sai kümme protsenti seaduslikku leiutasu, mis tegi kokku ühe krooni kakskümmend hellerit, sest see rämps maksis kaksteist krooni. Tema aga viskas seadusliku leiutasu tollele härraIe näkku, härra kaebas rätsepa auhaavamise pärast kohtusse ja rätsepalt võeti veel kümme krooni trahvi. Pärast seletas rätsep igal pool, et kõik ausad leidjad on ära teeninud kakskümmend viis vastu istumist, niisuguse keretäie, et oleksid sinised, avaliku ihunuhtluse, et inimesed seda meeles peaksid ja õppust võtaksid. Ma arvan, et keegi ei too meile meie tabernaaklit tagasi, kuigi selle tagaküljel seisab rügemendi pitsat, sest kroonu asjadesse ei taha keegi oma nina pista. Parem viska nad kuskile vette, et veel miskit tüli ei tuleks. Ma ajasin eile «Kuldse Pärja» kõrtsis juttu ühe külamehega. Ta on juba viiskümmend kuus aastat vana ja läks Nova Paka ringkonnavalitsusest järele küsima, miks talt vanker rekvireeriti. Kui ta ringkonnavalitsusest välja visati ja koju tagasi läks, jäi ta teel ühte voori vahtima. See oli just tulnud ja seisis platsil. Voor vecjas sõjaväele konserve ja keegi noorem mees palus teda, et ta hoiaks silmapilgu hobust. Noormees aga ei tulnudki enam tagasi. Kui voor liikuma hakkas, pidi ta kaasa minema ja sattus Ungarisse, kus ta palus samuti kedagi, et see tema vankrit valvaks. Ainult selle nõksuga pääseski tulema, muidu oleks veel Serbiassegi kaasa tiritud. Ta jõudis tagasi täitsa lööduna ega taha sõjaväe asjadega enam miskit tegemist teha.»
Õhtul tuli neile külla jumalakartlik. välipreester, kes oli tahtnud hommikul sapööride juures välimissat pidada. See oli fanaatiline inimene, kes tahtis kangesti igaühte jumalale Iiihendada. Kui ta

alles katehheet oli, arendas ta lastes kõrvakiilude abil jumalakartust ning vahetevahel

ilmusid tema kohta mitmesugustes ajalehtedes sõnumid pealkirjadega, nagu «Julm katehheet» või «Katehheet, kes peksab». Ta oli kindel, et lapsed õpivad katekismuse kõige paremini selgeks austria süsteemi abil.

Jumalakartlik välipreester lonkas pisut ühte jalga, mis oli selle tagajärg, et katehheet oli löönud ühte koolipoissi, kes oli kahelnud kolmainsuse olemasolus, selle koolipoisi papa aga oli katehheedi üles otsinud ja katehheedile kolm tohlakat andnud: ühe isa, teise poja ja kolmanda püha vaimu nimel.

Jumalakartlik välipreester tuli täna oma kolleegi Katzi juurde, et viimast õigele teele juhtida ja tema südametunnistusele koputada, mis algas sellega, et ta ütles:

«Ma panen imeks,. teil pole seinal krutsifiksi. Kus te breviaari* loete? Ja ükski pühapiit ei ehi teie toa seinu.

Misteil seal voodi kohal on?»

Kah hakkas naerrna:

«See on' «Susanna suplemas» ja see alasti naine selle all on üks minu vana armuke. Paremal on üks jaapani akvarell, mis kujutab seksuaalakti geiša ja vana jaapani samurai vahel. Väga originaalne, eks ole? Breviaar on mul köögis. Švejk, tooge siia ja. lööge kolmandalt leheküljelt lahti!»

Švejk läks ja köögist kostis kolm korda järjest veini pudeli korgi lupsatus.

Jumalakartlik välipreester jäi keeletuks, kui lauale ilmusid kolm pudelit. .

«See on lahja missavein, härta kolleeg,» ütles Katz, «väga hea riisling, meenutab maitselt mooselit.»

«Ma ei joo,» teatas jumalakartlik preester jonnakalt. «Ma tulin teie juurde hingeasjadest rääkima.»

«Kuid teil, härra kolleeg, kuivab ju kurk ära.» ütles Katz. «Teie jooge, aga mina kuulan. Ma olen väga kannatlik inimene ja võin ka voõraid arvamusi ära kuulata.»

Jumalakartlik preester rüüpas tilgakese ja ajas silmad pungi. .

«Kuratlikult hea vein, härra kolleeg, eks ole?»

Fanaatik tähendas rangelt:

«Ma märkan, et te vannute.»

«Harjumuse asi,» vastas Katz. «Mõnikord taban end ka ise ja koguni. jumalateotamise pealt. Kallake, Švejk, preestrihärrale veini. Võin teile kinnitada, et vahel tarvi-

tan sõnu: «Himmelherrgott, kruzifix ja sakra!»[1] Usun, et kui teie niisama kaua sõjaväes teenite kui mina, jõuate samuti sinnamaale. See pole põrmugi nii raske ega masendav ja meile, vaimulikkudele, on see kõik väga lähedane: taevas, jumal, rist ja pühadus, - kas ei kõla see ilusasti ja ametikohaseIt. Jooge, härra kolleeg!»

Endine katehheet jõi masinlikult. Võis näha, et ta tahtis midagi öelda, kuid ei suutnud. Ta koondas mõtteid.

«Härra kolleeg,» jätkas Katz, «pea püsti, ärge istuge nii norus, nagu ootaks teid viie minuti pärast võllasse minekl Ma olen kuulnud, et sõite kord reedesel päeval restoranis eksituse pähe sealihakotletti, sest arvasite neljapäeva olevat, pärast aga ajasite väljakäigus sõrmed kurku, et rõvedust välja oksendada, sest kartsite jumala karistust. Mina aga ei karda paastu ajal liha süüa ega pelga isegi põrgut.

Pardon, rüübake! Nii, kas läks paremaks? Või on teil progressiivsemad vaated põrgu kohta ja te sammute kaasa aja vaimu ning reformistidega? See tähendab, et patuste meeste praadimiseks on seal harilikkude väävlipadade asemel Papini* pajad, kõrgsurvekatlad, patuseid naisi aga praetakse margariini sees, praevardad pannakse keerlema elektri jõul, üle ketserite sõidetakse miljoneid aastaid

moodsate teerulIidega ja hammaste kiristamist tekitavad hambaarstid eriliste puurmasinatega, patuste ulgumine kirjutatakse üles grammofoniplaatidele, plaadid aga saadetakse üles paradiisi õndsate lõbustamiseks, Paradiisis töötavad kölni vee piserdajad ja harmoonium üürgab nii kaua Brahmsi, et parem on juba põrgu, ja puhastustuli. Inglitel keerlevad tagumikus propellerid, et nad ei kulutaks nii palju oma tiibu. Proosit, härra kolleegi Švejk, kallake talle konjakitl Mulle näib, tal on halb.»

Kui jumalakartlik preester jälle meelemärkusele tuli, ütles ta sosinal:

«Usk on mõistuslik nähtus. Kes ei usu kolmainsuse olemasolu . . .» .

«Švejk,» katkestas Katz tema juttu, «kallake härra välipreestrile veel üks konjak, et ta mõistusele tuleks. Jutustage talle midagi, Švejk.»

«Vlašimis, teatan alandlikult, härra feldkuraat,» rääkis Švejk, «oli keegi praost, ja kui tema vana majapidajanna

I Sõimusõnadena käibelolnud usulised terminid saksa keeles.

koos poisi ja rahaga plehku pani, võttis ta uue teenija. See praost hakkas vanastpeast püha Augustinust uurima, kelle kohta öeldakse, et olla üks pühadest kirikuisadest, ja ta luges sealt välja, et see, kes usub antipoodidesse *, tuleb ära needa. Ta kutsus oma teenija ja ütles talle: «Kuulge, te rääkisite mulle, et teie poeg on lukusaepp ja et ta sõitis ära Austraaliasse. Seega on ta antipood, püha Augustinus agh käsib kõik ära needa, kes usuvad antipoodidesse.»

«Auväärne härra,» ütles naine selle peale, «minu poeg kirjutab mulle Austraaliast ja saadab raha.»

«Need on saatana vembud,» ütles selle peale praost. «Püha Augustinuse järgi pole olemas mitte mingit Austraaliat. Valekristus kisub teid eksiteele..» Pühapäeval needis ta lukussepa avalikult ära ja. karjus, et, Austraaliat pole olemas. Ta viidi otse kirikust hullumajja. Paljude niisuguste koht peaks seal olema. Ursula nunnakloostris* on väike pudel neitsi Maarja piimaga, millega ta Jeesukest toitis, ja kui 'Benešovi* vaestelaste varjupaika toodi Lourdesi* püha vett, võttis see seal lastel kõhud nii lippama, et säherdust asja pole eluilmas veel nähtud.»

Jumalakartliku välipreestri silmade ees läks kõik jälle täitsa kirjuks ja ta toibus alles uue klaasitäie konjaki järel, mis lõi talle pähe.

Silmi pilgutades küsis ta Katzilt:

«Teie siis ei usu, et neitsi Maarja sai süütult käima peale, te ei usu ka seda, et Ristija Johannese sõrm, mida hoitakse piaristide juures *, on ehtne? Kas te üldse usute jumalasse? Ja kui ei usu, siis miks te olete välipreester?»

«Härra kolleeg,» vastas Katz, patsutades, talle sõbramehena turjale, «seni kui riik peab tarvilikuks, et sõdurid, kes lähevad lahingusse surema, peavad saama jumala õnnistust, on välipreestri amet väga tasuvamet, mis ei kurna inimest kuigi palju. Mulle on see rohkem meelt mööda kui õppeplatsil ringi vantsida või manöövritel käia. Varemalt olin ma ülemuste käskida-keelata, nüüd aga teen, mis ise heaks arvan. Ma olen selle asemik, keda pole üldse olemais, ja mängin ise jumalat. Kui ma ei taha mõnele tema pattu andeks anda, siis ei tee ma seda mitte, palugu ta mind kas või põlvili maas. Kuid neid leiduks pagana vähe.»

«Mina armastan jumalat,» vastas jumalakartlik välipreester ja hakkas luksuma. «Armastan teda väga. Andke mulle lonks viina! Ma austan jumalat,» jätkas ta. «Ma

pean temast palju lugu ja austan väga. Mitte kedagi teist ei austa ma nii nagu jumalat.»

Ta virutas rusikaga vastu lauda, nii et pudelid hüppasid.

«Jumal on kõige kõrgem olevus, midagi ebarnaist. Ta on täiuslik oma tegudes. Ta on just nagu päike. Ja keegi ei saa mind selles ümber pöörata. Ja püha Joosepit austan ma, austan kõiki pühakuid,

ainult mitte püha Serapioni. Tal on ikka väga inetu nimi.»
«Ta peaks nõudma oma nime muutmist,» tähendas Švejk.
«Ma armastan püha Ludmillat ja püha Bernhardit,» jätkas endine katehheet. «Püha Bernhard on päästnud palju usurändajaidSankt Gotthardi * mäekurus. Tal on konjakipudel kaelas ja ta otsib lume alla maetuid.»
Lõbus olemine võttis teise suuna. Jumalakartlik preester hakkas igasugust plära ajama:
«Ma austan süütuid lapsi, süütalastepäev on kahekümne kaheksandal detsembril... Ma vihkan Herodest... Kui kana magab, siis ei saa värskeid mune. . .»
Ta puhkes naerma ja laskis lahti laulu: «Võta nüüd issandat vägevat kuningat kiita. . .»
Kuid äkki katkestas ta laulu, kargas püsti, pöördus Katzi poole ja küsis järsult:
«Te ei usu, et viieteistkümnendal augustil on neitsi Maria uinumise püha?»
Lõbus olemine oli täies hoos. Lauale ilmus veel pudeleid ja aeg-ajalt laskis end kuulda ka Katz:
«Ütle, et sa ei usu jumalasse, muidu ma ei vala sulle enam tilkagi.»
Näis, nagu oleks pöördunud tagasi esimeste kristlaste tagakiusamise aeg. Endine katehheenaulis mingit Rooma areenile minevate usukannatajate laulu ja ulus:
«Ma usun issandasse jumalasse ega jäta teda mitte maha. Ei ole vaja mul sinu viina! Ma võin lasta endale ise viina tuua.»
Viimaks viidi ta voodisse. Enne magamajäämist kuulutas ta, tõstes käe nagu vandeks:
«Mina usun isa, poja ja püha vaimu sisse. Tooge mulle breviaar!»
Švejk pistis talle mingi raamatu pihku, mis vedeles öölaual, ja iumalakartlik välipreester uinus, käes G. Boccaccio «Dekameron».

13 ŠVEJK LAHEB ARMULAUDA ANDMA

Välipreester Otto Katz istus mõtlikult ringkirja taga, mis oli just äsja kasarmust toodud. Seeoli sõjaministeeriumi salajane ettekirjutus:
«Sõjaministeerium muudab sõja ajaks ära kõik sõjaväelaste viimse võidmise kohta käivad määrused ja paneb sõjaväe vaimulikkudele. täitmiseks maksma järgmise korra:
§ 1. Viimne võidmine rindel muudetakse ära.
§ 2. Raskesti haigetel ja haavatutel on keelatud viimse võidmise saamiseks tagalasse minna. Sõjaväe vaimulikud on kohustatud niisugused inimesed edasiseks uurimiseks otsekohe vastavate sõjaväeasutuste käsutusse andma.
§ 3. Tagalas asuvates sõjaväe hospidalides võib viimset võidmist hulgaliselt jagada sõjaväe arstitle otsuse alusel, kuivõrd viimsel võidmisel pole vastavate sõjaväeasutuste tööd segavat iseloomu.
§ 4. Sõjaväe hospidalide valitsus võib üksikisikute viimset võidmist tagalas lubada erandjuhtudel.

§ 5. Sõjaväe vaimulikud on kohustatud sõjaväe hospidalide valitsuse kutsel jagama viimset võidmist nendele, kellele valitsus seda soovitab.»
Seejärel luges välipreester veel ühe kirja läbi, milles nõuti, et ta läheks homme Karli platsil asuvasse sõjaväe hospidali, kus üks raskelt haavatu tahab viimset armulauda saada.
«Kuulge, Švejk, kas see pole sigadus!» hüüdis välipreester. «Nagu oleksin mina terves Prahas ainuke välipreester. Miks ei saadeta sinna kas või seda jumalakart- . likku preestrit, kes viimati meie juures magas. Meil tuleb minna Karli platsile viimset jumalaarmu andma. Mul on juba meelestki läinud, kuidas seda tehakse.»
«Eks ostame endale katekismuse, härra feldkuraat, seal on sees,» ütles Švejk. «Katekismus on hingekarjasele seesama, mis reisijuht väljamaalasele. Emmause kloostris töötas keegi aedniku

abiline, ja kui ta tahtis teenijaksmungaks astuda ja mungarüüd saada, et ei peaks oma riiet kulutama, pidi ta katekismuse ostma ja ära õppima, kuidas risti ette lüüa, kes ainsana pärispatust puutumata on jäänud, mis tähendab puhas südametunnistus ja muud sihukest tühja-tähja. Aga siis müüs ta kloostri aiast altkäe pooled kurgid ära ja visati häbiga kloostri st välja. Kui ma temaga kokku juhtusin, kurtis ta mulle: «Kurke oleksin võinud müüa ka ilma katekismuse abita».» .

Švejk läks ostis katekismuse, välipreester lehitses seda ja ütles: .

«Paistab, et viimset võidmist võib toimetada ainult preester ja sedagi ainult piiskopi poolt pühitsetud õliga. Tuleb välja, Švejk, et teie üksipäini ei tohigi viimset võidmist toimetada. Lugege mulle, kuidas toimetatakse viimset võidmis!.»

Švejk luges:

«. . . toimetatakse nii: preester võiab õliga haige kõiki meeleorganeid ja loeb ühtaegu palvet: «Selle püha võidmise läbi ja oma suures helduses annab jumal sulle .andeks kõik, mis pattu sa oled teinud oma nägemise, kuulmise, haistmise, maitsmise, rääkimise, kompamise ja käimise läbi».»

«Ma tahaksinkangesti teada, Švejk,» tähendas välipreester, «mis pattu saab inimene teha kompamise läbi. Kas võite mulle seletada?»

«Mitut moodi, härra feldkuraat. Ütleme, et kompab võõ-

rast taskut või jälle tantsuõhtul... Saate ise aru, mis tempe seal tehakse.»

«Aga käimisega, Švejk?».

«Kui keegi hakkab lonkama, et inimesed tema peale halastaksid.»

«Aga haistmisega?»

«Kui miski hais ei meeldi.»

«Aga maitsmisega, Švejk?»

«Kui kellelgi on isu kellegi järele.»

«Aga rääkimisega?» .

«Noh, see käib juba kuulmisega kokku, härra feldkuraat. Kui keegi liiga palju latrab ja teine teda kuulab.»

Nende filosoofiliste arutluste peale oli välipreester mõnda aega vait, siisaga ütles:

«Meil. on järelikult tarvis piiskopi poolt pühitsetud õli.

Võtke kümme krooni ja ostke poest üks väike pudelitäis. Intendantuuris arvatavasti niisugust õli pole.»

Švejk läkski piiskopi poolt pühitsetud õli otsima. See töö oli rängem kui eluvee otsimine Božena Nemcovä * muinasjuttudes. .

Švejk käis mitmes rohukaupluses, ent vaevalt sai ta küsida: «Palun üks pudel piiskopi poolt pühitsetud. õli,» kui mõnes kohas hakati irvitama, mõnes jälle poeti hirmuga puldi varju. Seejuures esines Švejk väga tõsise näoga.

Siis otsustas ta apteekides õnne proovida. Esimesest lasti laborandil ta välja visata. Teises taheti helistada esmaabijaama, kolmandas aga ütles talle proviisor, et firma Poläki õli- ja lakikaupluse laos Pikal prospektil on kindlasti nõutavat õli.

. Firma Poläk Pikal .prospektil oli tõepoolest väga ettevõtlik firma. Sealt ei lastud ühtegi ostjat tema soovi rahuldamata välja. Tahtis keegi kopaivapalsamit *, kallati talle tärpentini ja käis küll.

Kui Švejk poodi tuli ja kümne krooni eest piiskopi poolt pühitsetud õli nõudis, ütles peremees sellile:

«Kallake, härra Tauehen, sada grammi kanepiõli number kolm.»

Poesell keeras pudelikese paberisse ja ütles Švejkile ehtsa ärimeheliku lahkusega:

«See on kõige paremat sorti õli. Kui teil on vaja pintsleid, lakki, värnitsat - olge lahke ja pöörduge ikka meie poole. Teenime teid alati soliidselt.»

Samal ajal istus välipreester katekismuse taga ja kor-

das seda, mis kunagi seminari päevist polnud meelde jäänud. Talle meeldisid väga harukordselt vaimukad väljendid, mille üle ta lausa naeris: «Nimetus «viimne võidmine» tuleb sellest, et see võidmine on harilikult viimne kõigist pühadest võidmistest, mida kirik inimesele jagab.»

Või: «Viimse võidmise osaliseks võib saada iga .katoliku usku kristlane, kes on lootusetult haige ja tulnud juba mõistusele.»

«Haige võib viimset võidmist vastu võtta võimalikult täie mõistuse juures.»

Siis tuli käskjalg ja tõi kirja, milles teatati välipreestrile, et homme viibib hospidalis viimse võidmise juures ka «Sõdurite Vaimuliku Kasvatuse Eest Hoolitseva Aadlidaamide Seltsi» esindus.

Nimetatud selts koosnes hüsteerilistest vanamuttidest, kes levitasid hospidalides lamavate sõdurite seas pühakute pilte ja lugu katoliiklikust sõdurist, kes sureb oma keisrihärra eest. Raamatukese kaanel oli värviline pilt, mis kujutas lahinguvälja. Kõikjal vedelevad inimeste ja hobuste laibad, voorivankrid on kummuli ja suurtükkidel lafetid püsti. Silmapiiril põleb küla ja lõhkevad šrapnellid, eespool lamab surev sõdur, kellel on jalg ära rebitud. Sõduri kohale kummardub ingel, ulatades talle pärga, mille lindil on kiri: «Veel täna pead sa minuga paradiisis olema.» Surija aga naeratab õndsalt, nagu oleks talle jäätist pakutud.

Kui Otto Katz oli kirja läbi lugenud, sülitas ta ja mõtles endamisi: «Homme tuleb päev!»

Ta tundis seda lollikarja, nagu ta seltsi nimetas, juba Ignatiuse kiriku päevilt, kus ta mõned aastad tagasi, oli sõduritele jumalateenistusi pidanud. Tookord oli ta jutlustega palju rohkem vaeva näinud, sest seltsi daamid istusid polkovniku selja taga. Kaks kõõgatsit naist, mustad rüüd seljas, roosikrantsid käes, olid kord pärast jutlust tema juurde tulnud ja tervelt kaks tundi sõdurite vaimulikust kasvatamisest jorutanud, kuni tal kannatus katkes ja ta ütles: «Vabandage, mu daamid, härra kapten ootab mind kaarte mängima.»

«Oli on meil nüüd olemas,» teatas Švejk pidulikult, kui ta firma Polaki juurest tagasi jõudis. «Kanepiõli number kolm, priima sort, võime sellega terve pataljoni ära võida. See on soliidne firma. Müüb ka värnitsat, lakki ja pintsleid. Nüüd on meil veel kellukest tarvis.»

«Misjaoks kellukest, Švejk?»

«Et tee peal helistada, sest siis, kui me sõidame koos jumalaga, härra feldkuraat, ja selle kanepiõliga number kolm, võtavad inimesed meie ees mütsi maha. Nii tehakse ikka ja kas on vähe inimesi olnud, kes pole sellest välja teinud, ja nad on kinni pandud, kui nad mütsi maha ei võtnud. Zižkovis * peksis keegi kirikuõpetaja ühe pimeda läbi, et see niisugusel puhul mütsi maha ei võtnud, ja pime pandi kinni, sest kohtus tehti kindlaks, et ta ei ole kurt, vaid ainult pime, ja oleks pidanud kellukest kuulma, nüüd aga tekitas teistes, meelepaha, kuigi see asi juhtus öösel. Kõikpeab olema nii nagu Kristuse ihu püha * ajal.

Muidu ei paneks inimesed meid tähelegi, kuid nüüd võtavad mütsi maha. Kui teil, härra feldkuraat, pole midagi selle vastu, siis toon ma jalamaid kellukese.»

Saanud nõusoleku, tõi Švejk poole tunni pärast kellukese.

«See on «Risti» sissesõiduhoovi värava küljest,» teatas Švejk. «Maksis mulle viis minutit hirmu ja enne seda tuli tükk aega oodata, sest inimesed käisid ühtelugu edasi-tagasi.»

«Ma lähen kohvikusse, Švejk. Kui keegi peaks tulema, siis oodaku.»

Umbes tunni aja pärast tuligi üks halli pea, sirge kehahoiaku ja karmi pilguga vanahärra.

Kogu tema olemisest õhkus viha ja tigedust. Ta vaatas kõike nii, nagu oleks saatus ise läkitanud ta meie vaest planeeti hävitama ja isegi tolle jälgi ilmaruumist kaotama.

Ta rääkis järsult, kuivalt ja rangelt:

«On kodus? Ah läks kohvikusse? Ah et pean ootama!»

Hüva, ootan kas või hommikuni: Kohviku jaoks raha on, aga võlgu maksta - siis pole. Ise veel,

preester, ptüi, kurat!»
Ta sülitas köögi põrandale.
«Härra, ärge sülitage siin!» ütles Švejk ja silmitses võõrast - uudishimulikult.
«Ja sülitan veel korra, riäete, nii,» ütles vihane härra jonnakalt ja sülitas teist korda põrandale. «Et tal ka häbiraasu ei ole! Ise on sõjaväevaimulik, nurjatu niisugune!»
«Kui te olete haritud inimene,» hoiatas Švejk, «siis jätke see komme võõras korteris maha sülitada. Või arvate, et

kui on ilmasõda, siis võite enesele ükskõik mida lubada? Pidage ennast viisakalt ülal, aga mitte nagu mõni pätt. Te peate käituma delikaatselt, kõnelema viisakalt, aga mitte laiutama nagu mõni huligaan, teie tsivilisti-näru.»
Kuri härra kargas toolilt püsti, hakkas vihast värisema ja kisendas:.
«Mis te endale lubate! Kui mina ei ole haritud inimene, kes ma siis olen, ütelge. . .»
«Peldik olete,» vastas Švejk ja vaatas talle otse silma sisse. «Sülitate maha, nagu oleksite trammis, rongis või kuskil avalikus kohas. Ma olen järjest imestanud, miks seal ripuvad igal pool sildid, et maha sülitamine on keelatud, aga nüüd näen, et see on teie pärast. Küllap teatakse igal pool, mis lind te olete.»
Kurja härra nägu muutis värvi ja ta vastas sõimuvalinguga Švejki ja välipreestri aadressil.
«Kas olete oma jutuga valmis?» küsis Švejk rahulikult (kui oli kostnud viimane: «Mõlemad olete lurjused, nagu härra ees, nii tentsik tagant järele!»), «või tahate veel midagi juurde lisada, enne kui trepist alla lendate?»
Kuna kuri härra oli ennast nii tühjaks rääkinud, et tal ei tulnud enam ühtegi sobivat sõimusõna meelde ja ta . pidi seepärast vaikima, arvas Švejk, et rohkemat on asjata oodata.
Ta avas ukse, tõukas kurja härra lävele, näoga trepi poole, ja andis hoobi, mida poleks häbenenud isegi rahvusvahelise meistermeeskonna parim jalgpallur.
Trepilt kurja härra selja tagant kõlas Švejki hääl:
«Järgmine kord, kui lähete viisakate inimeste juurde külla, pidage ennast ka viisakalt ülal.»
Kuri härra uitas tükk aega akende all ja ootas välipreestrit. .
Švejk avas akna ja pidas teda silmas.
Viimaks ometi sai külaline välipreestri kätte. Välipreester viis ta oma tuppa ja pani enda vastu toolile istuma.
Švejk tõi sõnagi lausumata süljekausi ja asetas külalise ette maha.
«Mis te teete, Švejk?»
«Teatan alandlikult, härra feldkuraat, selle härraga oli siin juba põrandale sülitamise pärast väike pahandus.» «Jätke meid üksi, Švejk, meil on mõned asjad õiendada.» Švejk lõi käe kõrva äärde:
«Teatan alandlikult, härra feldkuraat, jätan teid üksi.»

Švejk läks ära kööki, toas aga algas väga huvitav kahekõne.
«Kui ma ei eksi, tulite selle veksli eest raha saama?» küsis välipreester oma külalise käest. «Seda küll ja ma loodan. . .» Välipreester ohkas.
«Inimene satub tihtilugu säärasesse olukorda, et tal jääb üle ainult loota. Oo, kui kaunilt kõlab sõna «looda» selles ristikheinalehes, mis tõstab inimese. kõrgemale elu kaosest: usk, lootus, armastus. . .»
«Ma loodan, härra välipreester, et summa. . ...»
«Jah, tõesti, lugupeetud härra,» katkestas teda välipreester, «ma võin veel kord kinnitada, et sõna «loodan» annab inimesele tema eluvõitluses jõudu. Ja ärge teiegi kaotage lootust. On üpris meeldiv, kui inimesel on selge ideaal, kui ta on süütu ja puhas olevus, kes laenab veksli vastu raha ja suudab

loota, et see talle õigel ajal tagasi makstakse. Tuleb loota, väsimatult loota, et ma maksan teile ära tuhat kakssada krooni, kui mul pole taskus sadatki.»
«Te siis. . .» kogeles külaline.
«Ja-jah,» vastas välipreester.
Külalise nägu muutus jälle ähvardavaks ning vihaseks.
«Härra, see on pettus,» ütles ta püsti tõustes.
«Rahustuge, austatud härra. . .»
«See on petmine!.» kisendas külaline jonnakalt. «Te olete minu usaldust kurjasti tarvitanud.»
«Härra,» ütles välipreester, «teile mõjuks kindlasti suurepäraselt õhuvahetus. Siin on liiga umbneo Švejkl» hüüdis ta kööki. «See härra soovib välja värske õhu kätte minna.»
«Teatan alandlikult, härra feldkuraat,» kostis köögist, «olen selle härra juba kord välja visanud.»
«Korrata!» kõlas käsk, mis täideti otsekohe kiiresti, nobedalt ning karmilt.
«See on tore, härra feldkuraat,» ütles Švejk, kui ta trepilt tagasi tuppa tuli, «et tegime temaga enne sotid klaariks, kui-ta oleks meile lamenti teinud. Malešices * oli keegi kõrtsmik, luge.nud mees, kellel oli pühaldrjast iga asja kohta oma ütlemine peas, ja kui ta kedagi härjakaraga peksis, ütles ta ikka: «Kes oma vitsa ei vääna, see vihkab oma poega, aga kes teda armastab, see võtab teda aegsasti karistada. Ma sulle näitan, kuidas minu kõrtsis kakeldakse.»»

«Näete, Švejk, kuidas läheb niisugusel inimesel, kes ei austa hingekarjast,» naeris välipreester. «Püha Johannes Kuldsuu ütleb: «Kes austab preestrit, austab Kristust, kes alandab preestrit, alandab ka Kristust, kelle asemik on preester.» Me peame homseks hästi ette valmistama. Tehke munarooga singiga, keetke bordoopunši, siis aga pühendame end mõtisklustele, või nagu öeldakse õhtupalves:. «Issand Jumal, hoia oma armuga seda koda kõigest vaenlase kurjusest.»»
Maailmas on kangekaelseid inimesi, kelle kilda kuulus ka välipreestri korterist kaks korda välja visatud mees. Just siis, kui õhtusöök oli valmis, helistati. Švejk läks ust avama, tuli varsti tagasi ja teatas:
«Ta on jälle siin, härra feldkuraat. Ma panin ta vannituppa kinni, et me võiksime segamatult õhtust süüa.»
«Te ei toiminud hästi, Švejk,» ütles välipreester. «Tuleb külaline majja, tuleb ka jumal majja. Vanal ajal lasti narridel pidulauas nalja teha. Tooge ta siia, et ta meid lõbustaks.»
Švejk läks ja tuli varsti koos kangekaelse mehega tagasi, kes põrnitses süngelt enda ette.
«Võtke istet!» tegi välipreester lahke ettepaneku. «Me lõpetame parajasti õhtusööki. Merivähile ja lõhekalale tegime lõpu peale, nüüd asume singiga munaroa kallale. Mis meil viga elada, kui inimesed meile raha laenavad.»
«Usun, et ma pole siin naljapärast,» ütles sünge mees..
«Ma olen täna juba kolmandat korda siin. Loodan, et seekord saab kõik selgeks.»
«Teatan alandlikult, härra feldkuraat,» tähendas Švejk, «see on viimane tüütus, nagu keegi Boušek Libeiiist. Ta visati ühe õhtu jooksul «Exnerist» kaheksateist korda välja, aga iga kord ronis ta jälle tagasi, sest ütles, et oli oma piibukaane maha unustanud. Ta ronis sisse aknast, uksest, köögi kaudu, tuli üle müüri kõrtsiruumi, läbi keldri õllebaari ja oleks ka korstna kaudu alla tulnud, kui pritsimehed poleks teda katuselt maha toonud. Ta oli nii kangekaelne, et oleks võinud saada ministriks või parlamendisaadikuks. Talle anti kah, nagu jaksati.»
Kangekaelne mees ei pannud nagu tähelegi, mis räägiti, ja kordas. jonnakalt:
«Ma tahan selgust saada ja nõuan, et mind kuulda võetaks.»
«Seda te võite,» ütles välipreester, «rääkige, austatud

härra. Rääkige nii kaua, kui tahate, meie aga jätkame seeaeg oma pidusööki. Loodan, et see teie juttu ei sega. Švejk, tooge lauale!»

«Nagu teil teada,» ütles kangekaelne mees, «käib praegu sõda. Raha laenasin ma teile enne sõda, ja kui poleks sõda, ei käiks ma ka maksmisega peale. Kuid mul on kurvad kogemused.»

Ta kiskus taskust märkmiku ja jätkas:

«Mul on kõik üles kirjutatud. Ülemleitnant Janata laenas mult 700 krooni ja arvas heaks Drina * ääres langeda. Leitnant Prášek sattus Vene rindel vangi, ta on mulle võlgu 2000 krooni. Kapten Wichterle, kes võlgneb mulle sama palju, laskis enese Rava-Russkaja * all omaenda sõdurite poolt maha tappa. Ülemleitnant Machek langes vangi Serbias; ta võlgneb mulle 1500 krooni. Siin on niisuguseid inimesi palju. Oks saab Karpaatides koos mulle tasumata .veksliga surma, teine satub sõjavangi, kolmas upub Serbias, neljas sureb Ungaris hospidalis. Saate nüüd aru minu kartusest, et see sõda võib mind põhja viia, kui' ma ei ole energiline ja järeleandmatu. Te võite mulle vastu vaielda, et teid ei ähvarda mingi otsene oht. Kuid vaadake!»

Ta toppis oma taskuraamatu välipreestrile nina alla.

«Näete: välipreester Matyäš suri nädal tagasi Brno nakkushaigete hospidalis. Kisu endal või karvad peast. Ta jättis mulle 1800 krooni maksmata ja läks koolerahaigete barakki ühele mehele jumalaarmu andma, kellega tal ei olnud mingit tegemist.»

«See oli tema kohus, armuline härra,» tähendas välipreester. «Ma lähen homme samuti viimset jumalaarmu andma.»

«Ja samuti koolerahaigete barakki,» lisas Švejk. «Võite kaasa tulla, et näha, mis tähendab eneseohverdamine.»

«Härra välipreester,» ütles kangekaelne mees, «uskuge, ma olen meeleheitlikus olukorras. Kas sõda peetakse siis selleks, et kõiki minu võlglasi teise ilma saata?»

«Kuni ka teid sõjaväkke võetakse ja sõjaväljale saadetakse,» tähendas Švejk jälle, «ja meie härra väli preestri ga peame püha missa ning palume taevast isa, et esimene granaat teid tükkideks kisuks.»

«Härra, see on tõsine jutt,» ütles tüütus välipreestrile, «ja ma nõuan, et teie tentsik ei segaks end meie jutuajamise vahele ja me võiksime selle otsekohe lõpetada.»

«Vabandage, härra feldkuraat,» palus Švejk, «olge lahke ja käskige tõepoolest, et ma ennast teie jutuajamise vahele ei segaks, vastasel korral tahan ma kaitsta teie huvisid nagu ühe korraliku sõduri kohus. Sellel härraian täiesti õigus, kui ta tahab siit ise ilma teiste abita ära minna. Ka mina ei salli miskit lamenti, sest ma olen seltskonnainimene.»

«Švejk, mind hakkab see jama juba tüütama,» ütles välipreester, nagu ei märkakski ta külalise sealolekut. «Ma arvasin, et see mees teeb meile nalja, jutustab meile mõne anekdoodi, aga tema nõuab, et ma käsiksin teil mitte vahele segada, kuigi teil oli temaga juba kahel korral tegemist. Niisugusel õhtul, kus mul seisab ees nii tähtis usutalitus, mille puhul ma pean kõik oma mõtted jumala poole pöörama, tülitab ta mind mingi totra jutuga tuhande kahesaja näruse krooni pärast, ei lase mind olla oma südame ja jumalaga ning tahab, et talle veel kord öeldaks, et ma ei anna talle praegu mitte punast krossigi. Ma ei taha temaga kauem rääkida, et seda püha õhtut mitte roojastada. Öelge talle ise, Švejk: «Härra feldkuraat ei anna teile punast krossigi.»»

Švejk täitis käsu ja karjus külalisele otse kõrva sisse.

Kangekaelne külaline j äi siiski istuma.

«Švejk,» nõudis välipreester, «küsige talt, kui kaua ta mõtleb siin veel vahtida?»

«Ma ei liigu siit enne, kui olete mulle oma võla ära maksnud,» vastas tüütus jonnakalt..

Välipreester tõusis, astus akna juurde ja ütles:

«Sel juhul annan ma ta teie kätte, Švejk. Tehke temaga, mis tahate.»

«Lähme, härra,» ütles Švejk ja kahmas soovimatui külalisel turjast kinni, «kolm on kohtu seadus.» Švejk kordas oma võtet kiiresti ja elegantselt. Samal ajal trummeldas välipreester aknale leinamarssi.
Mõtisklustele pühendatud õhtu kulges läbi mitme faasi. Välipreester püüdles nii hardalt ja kirglikult jumala poole, et veel kaheteistkümne paiku öösel kostis tema toast laulujorinat:

Kui me sõtta läksime,
neiukesed nutsivad. . .

Temaga laulis kaasa ka vahva sõdur Švejk.

FViimset võidmist ihkasid sõjaväe hospidalis kaks meest: üks vana major ja üks tagavaraväeohvitser, endine pangaagent. Mõlemad olid Karpaatides kuuli kõhtu saanud ja lamasid kõrvuti. Reservohvitser pidas viimsest jumalaarmust osasaamist oma kohuseks sellepärast, et viimset võidmist nõudis ika tema ülemus, major, ja jumalaarmust keeldumine olekjs tähendanud subordinatsiooni ignoreerimist. Jumalakartlik major tegi seda aga kavaiuse pärast, uskudes, et jumala poole pöördumine võib haige terveks teha. Kuid mõlemad surid ööl enne viimset võidmist, ja kui välipreester hommikul koos Švejkiga kohale jõudis, lamasid mõlemad sõjamehed surilinade all, näod mustad, nagu ikka neil, kes surevad lämbumissurma.
«Kui pidulik see kõik oli, härra feldkuraat, ja nüüd on kõik nurja läinud,» ägestus Švejk, kui neile kantseleis öeldi, et kahel jumalaarmu tahtjal pole enam midagi tarvis.
See oli muidugi tõsi, et kõik oli nii pidulik olnud. Nad sõitsid troskaga, Švejk helistas kella ja välipreester hoidis käes suurätti mähitud õlipudelit, millega ta tõsisel ilmel õnnistas möödaminejaid, kes võtsid mütsi maha. Tõsi küll, neid ei olnud palju, kuigi Švejk püüdis oma kellukesega võimalikult suurt lärmi lüüa.
TroskaIe jooksis järele mitu poisijõmpsikat, mõned neist rippusid sõiduki taga, teised aga kisasid ühest suust:
«Vaadake, ripuvad troska taga!» .
Švejk aina helistas ja kutsar äigas piitsaga troska taga rippujaid. Vodickova tänavas jooksis keegi kojanaine, Maarja koguduse õde, troskaIe järele, sai selle kätte, laskis end täie sõidu peal õnnistada, lõi risti ette ja sülitas siis higisena:
«Kihutavad issanda jumalaga nagu mõned kuradid! Nii võib inimene tiisikuse saada!»
Ja hingeIdades läks ta joostud teed tagasi.
Kõige rohkem tegi kellahelin rahutuks voorimehe setuka, kellel selle heliga ühenduses meenus arvatavasti midagi minevikust. Ta vahtis alalõpmata selja taha ja katsus aeg-ajalt keset sõiduteed tantsu lüüa.
Selles seisiski kogu pidulikkus, millele Švejk viitas. Välipreester läks vahepeal kantseleisse viimse võidmise rahalist külge klaarima ja esitas majandusveltveeblile arve, mille järgi kroonu kassa pidi pühitsetud õli ja sõidu eest sada viiskümmend krooni maksma.

See kutsus hospidali ülema ja välipreestri vahel esile vaidluse, kusjuures välipreester põrutas mitu korda rusikaga lauale ja käratas: .
«Ärge arvake, härra kapten, et viimset võidmist saab jumalamuidu. Kui ratsaväeohvitser komandeeritakse hobusekasvandusse hobuseid tooma, siis makstakse talle isegi päevaraha. Mul on tõsiselt kahju, et need kaks ei jõudnud jumalaarmu ära oodata, muidu oleks see lugu viiskümmend krooni kallimaks läinud.»
Švejk istus seeaeg all vahitpas ja ootas, käes pühitsetud õli pudel, mis sõdurite hulgas suurt

uudishimu äratas.
Keegi arvas, et see õli sobiks suurepäraselt püsside ja tääkide puhastamiseks.
Roheline nooruk Määrimaalt, kes uskus veel jumalasse, palus niisugustest asjadest mitte kõnelda ja pühade sakramentide üle mitte vaielda, sest meie kui kristlased ei tohi lootust kaotada. ..
Tagavaraväest tulnud vanem mees vaatas kollanoka poole: .
«Ilus lootus küll, et šrapnell su pea otsast ära kisuks! Meile aetakse ainult kärbseid pähe. Kunagi sõitis meie juurde üks klerikaalne parlamendisaadik ja rääkis jumalikust rahust, mis on laskunüd maa peale, et issand jumal ei taha sõda ja soovib, et kõik inimesed elaksid rahus nagu vennad. Aga vaadake nüüd seda härga: nii kui sõda lahti läks, palutakse kõigis kirikutes võitu meie sõjariistadele ja issandast jumalast räägitakse nagu meie kindralstaabi ülemast, kes juhatab ja kamandab vägesid. Kas ma olen selles hospidalis vähe matuseid näinud ja äralõigatud jalgu ja käsi on siit koormate viisi välja veetud!»
«Sõdurid aetakse alasti hauda,» tähendas teine sõdur.
«Surnu seljast kistud munder topitakse jälle elusale selga ja nii muudkui edasi.»
«Kuni me sõja võidame,» lisas Švejk.
«Sihuke könn tahab ka midagi võita!» hüüdis kapral nurgast. «Teid tuleks eesliinile ajada, kurat võtaks, kaitsekraavidesse tääkide otsa kihutada, traattõketesse, mürsuaukudesse ja miinipildujate tule alla. Tagalas oskab igaüks vedelda, kuid surma ei taha keegi minna.»
«Mina aga arvan, et see on väga ilus, kui sind täägiga läbi torgatakse,» ütles Švejk, «ja veel kaunim on kuuli kõhtu saada, ja veelgi ilusam on, kui granaat inimese tükkidelrä rebib ja inimene ise näeb, et tema jalad koos

kõhuga vedelevad temast eemal, ja see on nii imelik, et ta sureb imestuse pärast veel enne, kui keegi talle seda ära jõuab seletada.»
Nooruke sõdur ohkas siiralt. Tal hakkas kahju oma noorest elust, sellest, et oli sündinud nii totral sajandil ja et teda võidi tappa nagu lehma tapamajas. Ja miks see kõik pidi nii olema?
Keegi sõdur, elukutselt kooliõpetaja, oleks nagu nooruki mõtteid lugenud ja ütles:
«Mõned õpetlased seletavad sõdade tekkimist päikeseplekkide ilmumisega. Niipea kui need plekid ilmuvad, tuleb alati midagi kohutavat. Kartaago vallutati . . .»
«Pidage oma tarkus endale,» lõikas kapral vahele, «ja minge pühkige parem põrandad puhtaks, täna on teie kord!
Mis on minul asja nende lollakate plekkidega päikese peal! Kui neid oleks seal kas või kakskümmend tükki, ei oleks mul neist sooja ega külma.»
«Päikeseplekkidel on tõepoolest suur tähendus,» segas Švejk end kõnelusse. «Ükskord ka ilmus päikesele sihuke plekk ja veel samal päeval sain ma Nusles «Banzeti» kõrtsis peksa. Sellest ajast peale vaatan ma enne, kui kuskile lähen, ajalehest järele, Kas ei ole päikesele jälle mõni plekk ilmunud. Ja kui on ilmunud, siis - jumal sinuga, neitsi Maarja - ei lähe ma kuskile ja ootan, kuni plekk ära kaob. Kui viimati Mont-Pele tulemägi kogu Martinique'i saare hävitas, kirjutas keegi professor «Narodni Politikas», et tema hoiatanud lugejaid juba ammu suure päikesepleki ilmumise eest. Kuid «Naro9dni politika» ei jõudnud õigel ajal sinna saarele ja inimesed maksid selle eest oma nahaga.»
Vahepeal sai välipreesterkantseleis kokku ühe daamiga «Sõdurite Vaimuliku Kasvatamise Eest Hoolitsevast Aadlidaamide Seltsist». See oli vana ja vastik krook, kes käis juba hommikust saadik hospidalis ringi ja jagas kõikidele pühapilte, mis haavatud ja haiged sõdurid süljekaussidesse viskasid.
Hospidalis ringi käies vihastas ta kõiki oma rumala lobaga, et kahetsegu sõdurid puhtast südamest

pattu ja parandagu ennast, et armuline jumal neile pärast surma
igavest päästmist saadaks.
Ta oli näost valge, kui ta välipreestriga rääkis. Sõda tegevat sõduritest loomad, selle asemel et neid õilistada. All näidanud haiged talle keelt ja öelnud, et ta on herne-

hirmutis ja issanda vits. «Das ist wirklich schrecklich, Herr Feldkurat, das Volk ist verdorben.» [1]
Ja vanarnoor hakkas seletama, kuidas tema kujutleb sõdurite vaimulikku kasvatamist. Sõdur võitleb vapralt oma keisrihärra eest ainult sel juhul, kui ta usub jumalasse ja kui teda täidavad usulised tunded, siis ei karda ta surma, sest ta teab, et teda ootab paradiis.
Lobisev daam rääkis muidki sääraseid lollusi ja oli näha, et ta ei suvatsegi välipreestrit ära lasta, kuid viimane jättis daami siiski äärmiselt ebaviisakalt jumalaga. «Sõidame koju, Švejk!» hüüdis ta vahituppa.
Tagasi sõitsid nad ilma ühegi pidulikkuseta. «Järgmisel korral sõitku kes tahab jumalaarmu andma,» ütles välipreester. «Inimene peab iga hinge pärast, keda ta päästa tahab, nii palju kauplema, enne kui raha kätte saab. Need majandusmehed on ka tõprad.»
Kui välipreester Švejki käes «pühitsetud» õli pudelit märkas, läks ta nägu pilve:
«Kõige parem oleks, Švejk, kui te selle õliga minu ja oma saapad sisse määriksite.»
«Ma katsun sellega ka lukku määrida,» lisas Švejk. «Lukk ragiseb koledasti, kui. te öösiti koju tulete.»
Nii lõppes viimne võidmine, milleni ei jõutudki.
1 See on tõesti hirmus, härra välipreester, rahvas on raisku läi. nud *(saksa* k.).

14 ŠVEJK OLEMLEITNANT LUKASI TENTSIKUNA

I

Švejki õnn ei kestnud kaua. Halastamatu saatus purustas tema ja välipreestri sõbraliku vahekorra. Kui välipreester oli senini sümpaatne kuju, siis see, millega ta nüüd hakkama sai, kiskus temalt maha sümpaatsuse maski.
Välipreester müüs, või täpsemalt öeldes, mängis Švejki ülemleitnant Lukášife maha. Nii müüdi Venemaal vanasti pärisorje. Juhtus see lugu täiesti ootamatult. Ülemleitnant Lukáši juures oli koos kena seltskond, kus mängiti «kahtkümmend üht».
Välipreester mängis kogu oma raha maha ja tal ei jäänud muud üle kui öelda:
«Kui palju te laenate mulle minu tentsiku vastu? Ta on täiuslik lambapea ja erakordselt huvitav kuju, midagi non plus ultra. Niisugust tentsikut pole veel kellelgi olnud.:.
1Kordumatut *(lad. k.).*

«Laenan sulle sada krooni,:, pakkus ülemleitnant Lukáš. «Kui sa ülehomseks ära ei too, saadad selle harulduse mulle. Minu tentsik on üks igavene vastik sell. Ohkab kogu aeg, kirjutab koju kirju ja varastab seejuures, mis aga näppu juhtub. Ma olen teda peksnud, kuid see ei aita mitte üks ra as. Kui ta ette satub, annan alati tohlaka, aga abi ei ühtigi. Löin tal paar esimest hammast kurku, kuid ka see ei teinud poissi paremaks.»
«Nõus,» ütles välipreester kergemeelselt, «saad ülehomme sada krooni või Švejki.»
Välipreester kaotas ka need sada krooni ja kõmpis kurvalt koju. Ta teadis hästi ega kahelnud põrmugi, et ei kraabi ülehomseks sadat krooni kokku ja on Švejki õigustöelda närusel ning alatui viisil maha müünud.

«Oleksin võinud küsida kakssada krooni,» kahetses ta.

Ta astus trammi, mis pidi ta õige kiiresti koju viima, ja südametunnistus hakkas teda piinama ning haledus tuli peale. .

«See ei ole minust sugugi ilus,» arutas ta, helistades oma korteri ukse taga. «Kuidas ma küll vaatan tema rumalatesse ja headesse silmadesse?» .

«Kallis Švejk,» ütles välipreester toas, «täna juhtus midagi enneolematut. Mul ei vedanud kaardimängus kohe mitte kuidagi. Pihus oli äss j a ma lõin tervet panka, siis tuli mulle kümme, pangapidajal oli ainult soldat ja ta võttis ikkagi kakskümmend üks järele. Ma lõin mitu korda ässa või kümnega tervet panka ja ikka olid mul pangapidajaga samad silmad. Panin kõik oma raha tuksi.» Ta vaikis viivu.

«Ja lõppude lõpuks mängisin ka teid maha. Laenasin teie peale sada krooni, ja kui ma seda ülehomseks tagasi ei maksa, siis ei kuulu te enam mulle, vaid ülemleitnant Lukäšile. Mul on tõesti kole kahju.»

«Mul on veel sada krooni,» ütles Švejk. «Ma võin need teile laenata.»

«Andke siia!» muutus välipreester erksaks. «Ma viin kohe Lukäšile ära. Ma ei tahaks tõepoolest teist lahkuda.»

Lukäš oli kaunikesti üllatunud, kui ta jälle välipreestrit nägi.

«Ma. tulin võlga maksma,» ütles välipreester ja vaatas võidurõõmsalt ringi. «Andke mulle kaart!»

«Pank!» põrutas välipreester, kui kord tema kätte tuli.

«Läksin lõhki;» teatas ta, «ühe silmaga.»

«Las tulla pank,» ütles ta teise ringi ajal, «las tulla blind [1].»

«Kakskümmend võtab,» teatas pangapidaja.

«Muian ainult üheksateist,» häälitses välipreester vaikselt ja pani viimased nelikümmend krooni sellest rahast panka, mis Švejk talle oli laenanud, et ennast uuest orjusest lahti osta.

Koju minnes jõudis välipreester kindlale veendumusele, et nüüd on kõigel lõpp, et Švejki ei suuda enam miski asi päästa ja et talle on määratud ülemleitnant Lukäši teenida.

Kui Švejk ukse avas, ütles välipreester:

«Kõik oli asjata, Švejk. Oma saatuse eest ei pääse keegi. Mängisin teid ja teie sada krooni ikkagi maha. Ma tegin kõik, mis minu võimuses, kuid saatus oli tugevam kui mina. Saatus paiskas teid ülemleitnant Lukäši küüsi ja tuleb aeg, kus me peame teineteisest lahkuma.»

«Kas pank oli suur või olite ise eeskätt lõõja?» küsis Švejk rahulikult. «Kui kaart ikka ei käi, siis on muidugi kole sant lugu, aga vahest on jälle hull, kui läheb juba üleliiga hästi. Zderazi iäqavas elas keegi plekissepp Vejvada ja see mängis ühtepuhku ühes kõrtsis «Saja-aastase kohviku» taga marjast. Ükskord kiusas vist kurat ise teda ütlema: «Mis oleks, kui lõõksime kahtkümmend üht, kümme hellerit pangas.» Hakkasidki mängima seda kümne helleriga kahtkümmend üht ja tema ise pidas panka. Kõik läksid alt ja pank kasvas mitmekümneni. Vana Vejvoda tahtis lasta korraks ka teistel midagi saada ja rääkis aina: «Tulgu mulle väike ja vilets kaart!» Te ei oska ette kujutadagi, kui kehvasti tal vedas! Kohe kuidagi ei tulnud väikest ega viletsat kaarti, pank kasvas ja seal oli juba sada sees. Ühelgi mängijaist polnud nii palju, et oleks võinud kogu panga peale lüüa. Vejvoda ise oli aga üleni higine. Muud ütlemist polnud kui et: «Tulgu mulle väike ja vilets kaart!» Mehed lõid kümne helleri kaupa ja muudkui maksid. Keegi korstnapühkija läks nii vihaseks, et pani koju raha järele, ja kui pangas oli juba rohkem kui poolteistsada, lõi kogu panka. Vejvoda tahtis pangast lahti saada, ja nagu ta pärast seletas, tahtnud võtta kas või kolmekümneni, et korstnapühkija ainult võidaks, kuid sai selle asemel kaks ässa. Ta tegi näo, nagu oleks tal kehvasti käes

1 Pime *(saksa k.).*

ja ütles meelega: «Kuusteist võtab.» Aga sel korstnapühkijal oli kõigest viisteist. No kas see ei olnud räbal lugu?
Vana Vejvoda oli täitsa valge ja kole õnnetu, ümberringi kiruti juba ja sosistati, et Vejvoda teeb sohki, et ta on ükskord juba sohitegemise eest naha peale saanud, kuigi ta oli kõige aus'am mängija, ja kõik muudkui panid ühe krooni teise järel panka. Pangas oli juba viissada krooni. Kõrtsmik ei pidanud ka enam vastu. Ta oli raha õllevabrikule maksmiseks kõrvale pannud ja võttis selle, istus lauda ja sai alguses lahti kahest sajalisest, siis pööritas silmi, keeras tooli ringi, et see tooks õnne, ja ütles, et lööb kõike, mis pangas on. «Mängime lahtiste kaartidega!» Vana Vejvoda oleks ei tea mis andnud, kui ta nüüd oleks kaotanud. Köik imestasid, kui ta kaardi ümber keeras, seitset näitas ja selle enesele jättis. Kõrtsmik itsitas habemesse, sest tal oli kakskümmend üks pihus. Siis tuli vanale Vejvodale teine seitse ja ta jättis selle samuti endale. «Nüüd tuleb veel äss või kümme,» ütles kõrtsmik mürgiselt, «annan pea, härra Vejvoda, et lähete lõhki.» Kõik olid vait.ja vakka. Vejvoda keeras ka ardi seljale ja see oli kolmas seitse. Kõrtsmik läks näost valgeks nagu kriit, sest see oli tema viimane raha. Ta kadus ära kööki, aga natukese aja pärast tuli joostes õpipoiss, et mehed tuleksid ja võtaksid peremehe maha - ta oli enda aknakonksu külge üles riputanud. Mehed võtsid ta silmusest välja, lõid risti ette ja mängisid edasi. Kellelgi ei olnud enam pennigi raha, kõik. oli Vejvoda ees laual pangas. See kordas aina üht ja sedasama: «Tulgu mulle väike ja vilets kaart!» Ta oleks olnud õnnelik, kui oleks pangast lahti saanud, aga et ta pidi oma kaardid lahtiselt lauale selili panema, ei saanud ta mingit sohki teha ega ennast lõhki võtta. Kõik olid tema õnne pärast lausa segased ja nad leppisid kokku, et kuna neil raha enam pole, siis panevad nad panka oma allkirjaga võlakohustused. Mäng kestis juba mitu tundi. ja vana Vejvoda ees kasvasid tuhandete hunnikud. Korstnapühkija võlgnes pangale juba üle poolteise miljoni, Zderazi tänava söemees umbes miljoni, «Saja-aastase kohviku» kojamees kaheksasada tuhat krooni, keegi arstiteaduse tudeng üle kahe miljoni. Uksipäini rahavaagnal * oli paberitükkidena üle kolmesaja tuhande krooni. Vana Vejvoda katsus igatmoodi. Ta käis järjest käimlas ja palus iga kord kedagi teist tema eest kaart võtta, aga kui ta tagasi tuli, teatati talle, et talle tuli kakskümmend üks ja ta on võitnud.

Saadeti uusi kaarte tooma, aga ka sellest ei olnud mingit kasu. Kui vana Vejvoda jäi pidama viieteistkümnele, oli teisel ainult neliteist. Kõik vaatasid Vejvodat tigeda pilguga ja kõige rohkem sõimas keegi tänavasillutaja, kes oli panka pannud kõigest kaheksa krooni sularaha. Tänavasillutaja seletas kõigi kuuldes, et sihuke mees nagu Vejvoda ei tohiks mõõda ilma ringi hulkuda, vaid ta tuleks läbi kolkida, välja visata, ära uputada nagu koerakutsikas. Te ei oska enesele ette kujutada vana Vejvoda meeleheidet. Viimaks tuli tal hea mõte. «Ma lähen peldikusse,» ütles ta korstnapühkijale, «võtke teie minu eest, härra meister.» Ja jooksis niimoodi, ilma mütsita, välja ja otse Myslikova tänavassepolitseiniku järele. Leidis patrulli ja teatas sellele, et selles ja selles kõrtsis mängitakse raha peale kaarte. Politseinikud nõudsid; et ta läheks ees, nemad aga tulevad talle järele. Kui Vejvoda tagasi jõudis, teatati talle, et arstiteaduse tudeng on kaotanud vahepeal üle kahe, kojamees aga üle kolme miljoni. Rahavaagnal oli juba viiesaja tuhande krooni eest võlakirju. Silmapilk hiljem kargasidpolitseinikud sisse ja tänavasillutaja karjus: «Päästke ennast; kes saab!» Kuid teha polnud enam midagi. Pank pandi aresti alla ja kõik mehed viidi politseisse. Zderazi tänava sõemees hakkas vastu ja ta viidi «korvis» ära. Pangas oli rohkem kui poole miljardi eest võlakirju ja tuhat viissada krooni sularaha. «Ma pole elu, ilmas midagi niisugust näinud,» ütles politseiinspektor, kui nägi sellist pead pööritama .panevat summat, «see on ju hullem kui Monte Carlo!» Kõik peale vana Vejvoda jäeti hommikuni sinna. Vejvoda, kui kaebaja lasti lahti ja lubati, et ta saab tasuks seaduses ettenähtud kolmandiku konfiskeeritud pangast, üle saja kuuekümne miljoni krooni, kuid vanamees läks enne hommikut hulluks, hakkas hommikul mööda Prahat ringi käima ja endale

tosinate viisi tulekindlaid rahakappe tellima. Vaat mis tähendab kaardimängus vedamine...»
Seejärel läks Švejk grokki keetma ja kõik lõppes sellega, et välipreester, keda Švejkil läks vaevu korda asemele toimetada, valas pisaraid ja halises:
«Müüsin su maha, kamraad, häbitult müüs in maha! Nea mind, peksa mind, - ma olen seda väärtl Viskasin su kiskjate kätte. Ma ei julge sulle silma sissegi vaadata. Piina mind, hammusta mind, tapa mind ära! Ma ei ole midagi muud väärt. Tead sa, mis ma olen?»

Välipreester peitis äranutetud näo padja sisse, laskis vaiksel, õrnal ja haledal häälel kuuldavale: «Olen selgrootu lontrus,» ning vajus sügavasse unne nagu põhjatusse vette.
Järgmisel päeval lahkus välipreester väga vara kodunt, vältides Švejki pilku. Ta tuli tagasi alles öösel koos kellegi tüseda jalaväelasega.
«Näidake talle, Švejk,» ütles välipreester jällegi Švejki pilku vältides, «kus miski asi on, et ta teaks, ja õpetage talle, kuidas grokki keeta. Hommikul kandke ülemleitnant Lukäšile ette, et olete kohal.»
Švejk ja uus mees veetsid groki keetmise juures mõnusa öö. Hommikuks seisis paks jalaväelane vaevu-vaevu jalul ja jorises omaette mingit uskumatut segu mitmesugustest rahvalauludest:
«Jookseb jõeke Chodovis... kallab minu kallike. . . mulle õlut punast. . . oh sa mägi, mäeke, kõrge oled sa... läksid neiud mööda teed... Valge mäe külje all . . . künnab talumees. . .»
«Sinu pärast ma ei karda,» ütles Švejk. «Niisuguste võimetega pead sa välipreestri juures kindlasti vastu.»
Nii juhtus, et ülemleitnant Lukäš nägi enne lõunat esmakordselt vahva sõduri Švejki aupaklikku ja avameelset nägu. Švejk kandis ette:
«Teatan alandlikult, härra oberleitnant, olen seesama Švejk, kelle härra feldkuraat maha mängis.» .

II

Tentsiku amet on igivana päritoluga. Võib arvata, et juba Makedoonia Aleksandril oli oma kannupoiss. Kindel oh aga see, et feodalismiajastul esinesid selles osas rüütlite palgasõdurid. Kes oli Sancho Panza don Quijotele? Ma imestan, et siiani pole mitte keegi kätte võtnud ja tentsiku te ajalugu kirja pannud. Me võiksime sealt leida, kuidas Almaviri hertsog * Toledo. * piiramise ajal suures näljas oma tentsiku nahka pistis, ilma et oleks soolagi peale riputanud: Sellest jutustab hert-sog ise oma mälestustes ja ütleb, et. tema tentsikul oli õrn, pude *ja* mahlakas liha, maitselt midagi kana- ja eesliliha vahepealset.
Ühes vanas švaabi sõjakunstiraamatus leiame muide instruktsioone ka tentsikute kohta. Vana-aja tentsik pidi olema jumalakartlik, vooruslik, õiglane, tagasihoidlik, mehine, vapper, aus, töökas, lühidalt - ideaalne inimene. Uus aeg on seda tüüpi -tublisti muutnud. Kaasaegne tentsik pole harilikult ei jumalakartlik, ei vooruslik ega õiglane. Ta valetab, petab oma isandat ja muudab väga tihti oma käskija. elu lausa põrguks. Ta on salakaval ori, kes mõtleb välja' igasuguseid alatuid nõkse, et oma isanda

elu kibedaks teha. Tentsikute uue sugupõlve hulgas ei leidu nii ennastohverdavaid olevusi nagu Almaviri hertsogi õilsameelne Fetnando, kes laseks end oma härral ilma soolata nahka panna. Teisest küljest näeme, et käskijad, kes võitlevad oma uusaegsete tentsikutega elu ja surma peale, võtavad kasutusele väga mitmesuguseid abinõusid, et hoida oma autoriteeti. Teinekord kujuneb see lausa hirmuvalitsuseks. 1912. aastaloli Steiermarki maakonnas Grazis * protsess, kus väljapaistvat osa mängis keegi kapten, kes oli oma tentsiku jalaga surnuks löönud.
Kapten mõisteti tookord õigeks, sest ta oli sooritanud säärase teo alles teist korda. Niisuguste härrade

arvates ei maksa tentsiku elu punast krossigi. Tentsik on ainult asi, tihtilugu vaid kott, mille kallal võib rusikaid harjutada, ori, kes peab iga tööd tegema. Siis pole imestada, et säärane olukord sunnib orja olema osav ja kaval. Tema olukorda meie planeedil võib võrrelda ainult vanaaegsete, pikolote * kannatustega, kelle juures kõrvakiilude ja piinamise abil korralikkust kasvatati.

Juhtub ka. nii, et tentsik saab oma härra pailapseks. Siis muutub ta hirmuks tervele roodule, pataljonile. Kõik allohvitserid katsuvad teda ära osta. Temast sõltuvad puhkused ja tema võib sõnakese' poetada, et raporti puhul kõik hästi läheks..

Niisugused pailapsed saavad sõja ajal mehisuse ja vahvuse eest suuri ja väikesi hõbeaurahasid.

Üheksakümne esimeses polgus tundsin ma mitut säärast tentsikut. Üks tentsik sai suure hõbeauraha selle eest, et oskas suurepäraselt hanesid praadida, mida ta varastas. Teine sai väikese hõbeauraha selle eest, et sai kodunt vägevaid padajännipakke ja tema ülemus võis ennast kõige suurema nälja ajal nii täis õgida, et ei suutnud enam käiagi.

Ja tentsikut auraha saamiseks esitades kirjutas ülemus temast järgmist: .

«Selle eest, et ta näitas lahingutes üles harukordset mehisust ja vahvust, ei hoolinud oma elust ega jäänud pealetungiva vaenlase ägeda tule all oma ohvitserist sammugi maha.»

Samal ajal aga tühjendas tentsik kuskil tagalas kanakuute. Sõda muutis tentsiku ja tema isanda vahekordi ja tegi tentsikust kõige vihkamisväärsema olendi meeste hulgas. Tentsik sai alati terve purgi konserve, kuna muidu

jaotati purk viie mehe vahel. Tema välipudeloli alati rummi või konjakit täis. Niisugune sell mugis kogu päeva šokolaadi ja järas ohvitseridele määratud magusaid kuivikuid, tõmbas oma ülemuse sigarette, praadis ja vaaritas tundide viisi ning kandis keha järele õmmeldud pluusi.

Tentsik oli parimas vahekorras käskjalaga ja jagas temaga kõiki paremaid palasid ning neid eeliseid, midaJa omas. Sellesse triumviraati võttis ta harilikult veel roodu veltveebli. See kolmik, elades ohvitseriga vahetus läbikäimises, teadis kõiki operatsioone ja strateegilisi plaane. See jagu, kelle ülem sõbrustas ohvitseri tentsikuga, oli alati kõige paremini informeeritud, millal lahti läheb.

Kui tentsik ütles: «Kell kaks kolmkümmend viis paneme liduma,» siis hakkasid Austria sõdurid tõepoolest punkt kaks kolmkümmend viis vaenlase vägede eest taganema.

Tentsik oli kõige intiimsemates suhetes ka väliköögiga ja keerles suurima heameelega ikka katla ümber ning aina nõudis seda ja teist, nagu istuks ta restoranis, toidukaart ees. . .

«Ma tahan ribi,» ütles ta kokale, «eile sa andsid mulle saba. Ja pane mulle supi sisse tükk maksa, sa tead ju, et ma põrna ei söö..» .

Ent kõige vägevam oli tentsik paanikat tekitama. Kui positsioone pommitati, langes tentsiku süda saapasäärde. Selleks ajaks ronis ta omaenda ja oma härra kimpsude-kompsudega kõige kindlamasse blindaaži ning peitis pea teki alla, et granaat teda üles ei leiaks, ega soovinud muud, kui et tema härra saaks haavata ja ta ise koos oma härraga tagalasse, sõja seljataha, sõjast võimalikult kaugemale pääseks.

Tentsik oli oma alalise salatsemisega paanikatekitaja. «Paistab, et hakkavad telefoni maha võtma,» seletas ta salapäraselt jagudes. Ja ta oli õnnelik, kui võis öelda: «Juba võtsidki maha.»

Keegi ei taganenud nii meelsasti kui tema. Sel silmapilgul unustas ta ära, et tema pea kohal vinguvad granaadid ja šrapnellid, ning tegi endale oma pampudega väsimust tundmata teed staabi poole, kus seisis voor. Tentsik armastas väga Austria sõjaväe voori ja laskis end suurima naudinguga veQada. Halvemal juhul kasutas ta sanitaarvankreid. Kui ta pidi jalgsi käima, jättis ta kõige närusema inimese mulje. Niisugusel juhul viskas ta oma härra pakid kaitsekraavi ja tassis kaasa ainult omaenda, pampe.

Juhtus niisuguseid asju, et ohvitser päästis end vangivõtmisest põgenemisega, kuid tentsik sattus vangi. Säärasel juhtumil ei unustanud tentsik kunagi oma härra pakke kaasa võtmast. Härra pakid said tema omanduseks, mille küljes ta rippus kogu hingega.

Nägin ühte vangilangenud tentsikut, kes oli koos teiste vangidega käinud jalgsi Dubnost * Kiievi taha Darnitsasse. Tal oli peale oma seljakoti ka oma ohvitseri seljakott - ohvitser oli pääsenud vangilangemisest põgenemisega - ja veel viis mitmes suuruses käsikohvrit, kaks tekki ja padi, rääkjmata mingisugusest pambust, mida ta kandis pea peal. Ta kaebas, et kasakad olevat tal kaks kohvrit üle löönud.

Ma ei suuda kunagi unustada seda meest, kes niisuguse põrguvaevaga läbi terve Ukraina ronis. Ta oli otsekui elav kaubavanker ja ma ei oska enesele seletada, kuidas ta suutis kõike seda mitusada kilomeetrit kanda ja siis kogu selle krempliga Taškenti sõita, hoides alles iga asja, et hiljem vangilaagris oma pampude otsas plekilisse soetõppe surra.

Tänapäeval on tentsikud üle kogu meie vabariigi laiali ja pajatavad oma kangelastegudest. Just nemad jooksid tormi Sokali, Dubno ja Niši all ning Piava * ääres. Igaüks neist on lausa Napoleon: «Ja siis ma ütlesin oma, polkovnikule, las helistab staapi, et võiks juba peale hakata.»
Enamalt jaolt olid tentsikud reaktsionäärid ja mehed ei sallinud neid. Mõned tentsikud olid salakaebajad-nuhid ja neile tegi erilist lõbu, kui võisid pealt vaadata, kuidas kedagi ära viidi. Tentsikutest kujunes eriline kast. Nende isemeelsusel polnud mingeid piire.

III

Ülemleitnant Lukaš oli kõduneva Austria keisririigi tüüpiline tegevväeohvitser. Kadetikool oli kasvatanud temast kahepaikse inimese. Seltskonnas rääkis ta saksa keelt, kirjutas saksa keeles, kuid luges tšehhi raamatuid, ja kui oli õpetajaks üheaasta-vabatahtlike koolis, kus õppisid ainult tšehhid, ütles ta neile usaldavalt:

«Jäägem tšehhideks, ainult keegi ei tohi seda teada. Mina olen kah tšehh.»

Ta pidas kögu tšehhi rahvast mingiks vandeseltsiks, millest on parem end eemale hoida.

Muidu oli ta täitsamees, ei kartnud ülemusi ja hoolitses manöövritel oma roodu eest nagu kord ja kohus. Ta oskas oma roodu alati mõnusalt küünidesse majutada ja tegi tihtilugu oma tagasihoidliku palga arvel sõduritele vaadi õlut. .

Talle meeldis väga, kui sõdurid rännaku ajal laulsid.

Kui nad õppusele läksid või õppuselt tulid, pidid nad ikka laulma. Ja oma roodu kõrval käies laulis ülemleitnant Lukaš sõduritega kaasa:

Kuu see vaatas taevast alla,
koer see kargas kotist välja,
juhhaidii, juhhaidaal

Sõdurite hulgas oli ta lugupidamises, sest ta oli äärmiselt õiglane ja tal ei olnud kombeks kedagi kiusata.

Allohvitserid värisesid tema ees ja kõige julmemast veltveeblist tegi ta kuu ajaga tõelise lamba.

Tõsi küll, ta mõistis karjuda, kuid kunagi ei sõimanud.

Ta tarvitas valitud sõnu ja väljendusi. «Teate, noormees,» ütles ta, «ma ei tahaks teid tõesti meeleldi karistada, kuid ma ei saa midagi parata, sest distsipliinile tugineb sõduri võitlusvõimelisus, karastatus; sõjavägi ilma distsipliinita aga on nagu kõikuv pilliroog tuule käes. Kui teie munder on korrast ära ja nööbid halvasti ette õmmeldud või mõni neist puudub, siis tähendab see seda, et olete

oma kohustused sõjaväe vastu unustanud. Võib-olla ei saa te sellest aru, miks teid istuma pannakse, kui teil puudus eile ülevaatusel pluusi eest üks nööp, säärane väike ja tühine asi, mis võib eraelus vabalt kahe silma vahele jääda. Kuid sõjaväes, näete, toob niisugune hoolimatus oma välimuse vastu karistuse. Aga mispärast? Asi ei seisa selles, et teil puudub üks nööp, vaid selles, et te peate korraga harjuma. Täna te ei õmble endale nööpi ette ja hakkate laisklema. Homme tundub teile juba raskena püssi lahti võtta ja ära puhastada, ülehomme unustate täägi kuhugi kõrtsi ja lõppude lõpuks jääte postil magama, sest te hakkasite sellest õnnetust nööbist peale loodrielu elama. Nii on asjalood, noormees, ja sellepärast ma karistan teid, et hoida teid veel rängemast karistusest asjade eest, mida võiksite korda saata, kui hakkate oma kohustusi pisitasa, kuid järjekindlalt unustama. Ma annan teile viis päeva aresti ja tahan, et te vee ja leiva peal selle üle järele mõtleksite, et karistus ei ole mitte kättemaks, vaid ainult kasvatusvahend, mille eesmärgiks on karistatavat sõdurit õigele teele juhtida ja paremaks teha.»

Lukäš oleks .pidanud juba ammugi kapten olema, kuid isegi tema ettevaatlikkus rahvusküsimuses ei aidanud teda, sest ta esines oma ülemuste suhtes liigse otsekohesusega ega harrastanud teenistusvahekordades mingit lipitsemist.

Ta oli sündinud Lõuna-Tšehhimaa tumedate metsade ja järvede keskel ning tema iseloomus oli säilinud midagi sealtkandi talupoegadest.

Kui Lukäš oligi sõdurite suhtes õiglane ega kiusanud neid, siis esines tema iseloomus ometi üks erisugune joon. Ta vihkas oma tentsikuid, sest talle olid sattunud alati kõige vastikumad ja alatumad.

Ta ei pidanud tentsikuid sõduriteks, peksis neid näkku, andis neile kõrvakiile ja katsus neid tegude ja sõnadega kasvatada.. Ta võitles nendega mitu aastat tagajärjetult, vahetas neid' alalõpmata ja jõudis lõpuks ikka otsusele: «Olen jälle ühe alatu lojuse saanud.» Ta pidas oma tentsikuid alamat tõugu olevusteks.

Loomi armastas Lukäš pööraselt. Taloli harzi kanaarilind, angoora kass ja pinšer. Tentsikud, keda ta aina vahetas, ei käitunud nende loomadega halvemini kui ülemleitnant LJ.1käš' oma tentsikutega, kui viimased said hakkama mõne alatusega.

Tentsikud ei andnud kanaarilinnule süüa, üks tentsik lõi angoora kassil silma peast, pinšer sai iga kord peksa, kui ta neile ette sattus, ja lõpuks viis üks Švejki eelkäija vaese looma Pankräti nülgija kätte, et see ta maha lööks, ja sel tentsikul polnud kahju kümnest kroonist, mis tal omast taskust välja tuli anda. Pärast teatas ta ülemleitnandile lihtsalt, et koer pistis jalutuskäigu ajal plehku. Järgmisel päeval marssis see tentsik roodu rivis õppeplatsile.

Kui Švejk saabus ja Lukäšile ette kandis, et ta on teenistusse ilmunud, viis ülemleitnant ta tuppa ja ütles talle:

«Teid soovitas härra välipreester Katz ja ma tahan, et te ei teeks tema soovitusele häbi. Mul on juba tosin tentsikut olnud ja ükski neist pole mu juurde pidama jäänud. Hoiatan teid, et ma olen karm ja karistan rangelt iga alatust ja valet. Ma tahan, et te räägiksite alatitõtt ja täidaksite kõik minu käsud vastu vaidlemata. Kui ma ütlen: «Hüpake tullei», siis peate isegi sel juhul tulle hüppama, kui see teile ei meeldi. Kuhu te vahite?»

Švejk vaatas huviga seinale, kus rippus kanaarilinnu puur. Ta pööras öma heasüdamlikud. silmad ülemleitnandi poole ning vastas mahedal ja südamlikul toonil:

«Teatan alandlikult, härra ülemleitnant, seal on harzi kanaarilind.»

Katkestanud sel viisil ülemleitnandi jutuvoolu, seisis Švejk sõjamehetikult sirgelt ja vaatas ülemleitnandile silma pilgutamata otsa..

Ülemleitnant tahtis midagi teravat öelda, kuid silmitsedes Švejki süütut nägu, tähendas ainult:

«Härra välipreester soovitas teid kui harukordset lolli ja ma arvan, et ta ei eksinud.»

«Teatan alandlikult, härra ülemleitnant, härra välipreester tõesti ei eksinud. Kui ma alles aega teenisin, sain ma vabaks kui idioot, pealegi kui ametlikult tunnistatud idioot. Meid oli kaks meest, kes sel põhjusel rügemendist ära saadeti, mina ja veel üks härra kapten von Kaunitz. See, kui te lubate, härra ülemleitnant, koukis ühtelugu nina, ja kui ta tänaval kõndis, uuristas ühtaegu vasaku käe sõrmega vasakut ninaauku ja teise käe sõrme ga paremat ninaauku, ja kui ta meiega õppeplatsile tuli, rivistas ta meid nagu paraadil üles ja ütles: «Sõdurid, äh, pidage meeles, äh, et täna on kesknädal, äh, sest homme on neljapäev, äh.»»

Ülemleitnant Lukäš kehitas õlgu nagu inimene, kes ei tea ega leia oma mõtte väljendamiseks otsekohe sobivaid sõnu.

Ta astus ukse juurest vastas asuva akna alla, Švejki eest läbi, ja tuli tagasi, kusjuures Švejk tegi «paremale vaati» ja «vasakule vaat!», olenevalt sellest, kus ülemleitnant just asus. Ta tegi seda niivõrd süütu näoga, et. ülemleitnant lõi silmad maha, vaatas vaipa enda ees ja lausus midagi, millel polnud mingit seost Švejki sõnadega lollaka kapteni kohta:. .

«Jah, minu juures peab valitsema kord ja puhtus ja mulle ei tohi valetada. Ma armastan ausust. Ma ei salli valet ja karistan selle eest halastamatult. Kas saite minust aru?»

«Teatan alandlikult, härra ülemleitnant, sain aru. Ei ole midagi halvemat, kui et inimene valetab. Kui inimene hakkab luiskama, siis on tema lips läbi. Ühes külas sealpool Pelhrimovit elas keegi kooliõpetaja Marek, kes jooksis metsavaht Spera tütre järele. Metsavaht käskis talle öelda, et kui too peaks tüdrukuga metsas trehvama ja õpetaja talle ette juhtub, laseb ta õpetajale laengu harjaseid ja soola tagumikku. Õpetaja laskis metsavahile öelda, et neist räägitakse ainult tühja juttu. Kuid ükskord, kui õpetaja jälle oma tüdrukut ootas, sattus metsavaht talle peale. Metsavaht tahtis tema kallal juba sellesinatse operatsiooni ära teha, aga õpetaja rääkis ennast välja, et ta korjab ainult lilli. Teine kord seletas öpetaja, et ta korjab mingeid sitikaid ja nii mässis ta ennast ikka rohkem sisse. Lõppude lõpuks tunnistas ta ükskord hirmsasti ehmudes üles, et tahtnud jänesepaelu panna. Eks metsavahisaks, võtnud tal giis kraest kinni ja tassinud ta sandarmivalit-

susse. Asi läks kohtusse ja ei puudunud palju, et ta oleks läinud istuma. Oleks ta aga sulatõtt rääkinud, siis oleks ta ainult laengu harjaseid ja soola saanud. Mina arvan sedasi, et alati on parem üles tunnistada, otsekohene olla, ja kui oled miski tembu teinud, tulla ja ütelda: «Teatan alandlikult, olen teinud seda ja seda.» Ja mis puutub aususesse, siis on see alati väga ilus asi, sest aususega jõuab inimene ikka kaugele. See on just nagu käimise võistlustel: kui keegi hakkab sohki tegema ja jookseb, võetakse ta kohe rajalt maha. Nii juhtus minu onupojaga. Ausast inimesest peetakse igal poollugu, teda austatakse, ta enese süda on rahul ja ta tunneb ennast täitsa nagu süütu lapsukene, kui ta võib magama heites öelda: «Täna olin ma jälle aus.»»

Selle pika kõne ajal istus ülemleitnant Lukäš toolil, silmitses Švejki saapaid ja mõtles:

«Issand jumal, eks räägi minagi tihtilugu sääraseid lollusi. Vahe seisab ainult vormis, kuidas ma neid esitan.»

Sellest hoolimata ja selleks, et oma autoriteeti mitte kaotada, ütles ta kui Švejk oli lõpetanud:

«Minu juures peate puhastatud saabastega käima, oma mundri korras hoidma, nööbid korralilmlt ette õmblema

ja ehtsa sõjamehe; aga mitte mõne tsivilistinäru mulje jätma. See on imelik, et ükski teist ei oska sõjamehelikult esineda. Ainult ühel mu tentsikul oli sõjamehelik välimus, aga lõpuks varastas seegi minult mu paraadmundri ja müüs juudile maha.»

Lukäš vaikis hetke ja jätkas siis, selgitades Švejkile kõiki tema kohustusi. Seejuures ei unustanud ta rõhutamast, et Švejk peab olema ustav tentsik ja mitte välja lobisema, mis tema kodus sünnib.

«Mul käivad daamid külas,» tähendas Lukäš. «Vahel, kui mul pole hommikul teenistusse minekut, jääb mõni ka ööseks siia. Säärasel juhul toote meile voodisse kohvi, kui ma helistan. Saite aru?»

«Teatan alandlikult, härra oberleitnant, sain aru, sest kui ma tuleksin ootamatult voodi juurde, võiks see ehk mõnele daamile ebameeldivolla. ükskord tõin ma ühe preilikese koju ja minu virtin tõi meile voodisse kohvi parajasti siis, kui ma temaga kenasti hullasin. Virtin ehmatas, kallas mulle kohvi selga jal ütles veel: «Tere hommikust!» Mina tean, kuidas olla ja mis teha, kui kuskil magab daam.»

«Hüva, Švejk, daamide ees peame alati väga taktiliselt käituma,» ütles ülemleitnant, kes oli nüüd heas tujus, sest. jutt oli kaldunud ainele, mis täitis tema vaba aja kasarmu, õppeplatsi ja kaardimängu vahel.

Naised olid ülemleitnant Lukäši elu sisu. Nad lõid tallekodukolde. Neid oli mitu tosinat ja paljud neist püüdsid oma sealviibimise ajal tema korterit igasuguste pisiasjadega ehtida.

Keegi kohvikuomaniku naine, kes elas tervelt kaks nädalat ülemleitnant Lukäši juures, kuni tema härra abikaasa talle järele tuli, tikkis Lukäšile imearmsa laualiniku, varustas kogu tema aluspesu nimetähtedega ja oleks ka seinavaiba lõpuni valmis tikkinud, kui tema mees poleks seda idülli ära rikkunud.

Teine daam, kellele vanemad kolme nädala pärast järele tulid, tahtis ülemleitnandi magamistoa lausa buduaariks muuta, asetades igale poole mitmesuguseid nippasju ja vaase ning riputades tema voodi kohale kaitseingli pildi.

Ülemleitnant Lukäši magamis- ja söögitoa igas nurgas oli naise kätt tunda. See oli tunginud ka kööki, kus võis leida igasuguseid suurepäraseid köögiriistu, mis olid kellegi armunud vabrikandinaise kingitud. See naine oli peale

oma kirgliku armastuse kilasa toonud juurvilja- ja kapsalõikamise masina, saiapeenendamise masina, maksapasteedi hõõruja, kastruleid, nelinurkseid ja ümmargusi panne, vahukulpe ja jumal teab veel mida.

Ometi läks ta nädala pärast ära, sest ei suutnud harjuda mõttega, et ülemleitnandil on peale tema veel paarkümmend armukest, milline asjaolu kahandas tublisti selle mundris tõupulli võimeid.

Ülemleitnant Lukäšil oli suur kirjavahetus, album oma armukeste piltidega ja mitmesuguste reliikviate kogu, sest viimase paari aasta jooksuloli temas ilmnenud kalduvust fetišismi.. Tema kollektsiqonis leidus näiteks mitmesuguseid naistesukapaelu, neli paari imearmsaid tikandiga daamipükse, kolm liibipaistvat õrnõhukest naistesärki, üks batistkleit, siis veel üks korsett ja mitu sukka.

«Ma pean. täna teenistusse minema,» ütles ülemleitnant Lukäš. «Tulen tagasi alles öösel. Hoolitsege kõige eest ja tehke toad korda. Minu viimane tentsik sõitis täna oma laiskuse pärast marsirooduga eesliinile.»

Ülemleitnant Lukäš andis veel mõned korraldused kanaarilinnu ja angoora kassi suhtes ning tegi minekut, unustamata ukse vahelt veel mõnd sõna aususe ja korra-, likkuse kohta ütelda.

Kui ta oli läinud, seadis Švejk korteri kõige paremasse korda. Kui ülemleitnant Lukäš öösel koju tuli, võis Švejk talle ette kanda:

«Teatan alandlikult, härra obe'rleitnant, et kõik on korras, ainult kass sai seatembuga hakkama ja pani kanaarilinnu nahka.?»

«Kuidas nii?!» käratas ülemleitnant.

«Teatan alandlikult, härra oberleitnant, järgmisel viisil. Ma olen tähele pannud, et kassid ei armasta kanaarilinde ja teevad neile liiga. Ma tahtsin neid teineteisele tutvustada ja sel juhul, kui see elajas

oleks tahtnud miski tembu teha, talle naha peale anda, nii et ta oleks seda surmatunnini m.eeles pidanud, kuidas kanaarilinnuga ümher tuleb käia,- sest ma armastan väga loomi. Meil majas elab, keegi kübarategija ja see õpetas oma kassi nii välja, et kass sõi esiotsa ära kolm kanaarilindu, aga nüüd ei söö enam mitte ühtegi ja kanaarilind võib talle kas või selga istuda. Ma tahtsin ka proovida ja võtsin linnu puurist välja ja andsin kassile nuusutada,. aga tema, reo, napsas linnul pea maha, enne kui ma sain silmagi pilgutada. Ma ei ooda

183

nud tõepoolest temast niisugust häbematust. Kui see oleks olnud varblane, härra oberleitnant, ei ütleks ma sõnagi,
aga niisugune ilus harzi kanaarilind. . . Ja missuguse ahnusega ta linnu sulgedega tükkis nahka pani ja kuidas ta seejuures rõõmu pärast nurru laskis! Kassid ei ole saanud muusikalist haridust ja need elajad ei saa midagi aru, kui kanaarilind laulab, ega või seda kannatada. Ma sõimasin kassi korralikult läbi, aga miskit paha ma talle jumalaeest ei teinud, vaid ootasin teie tulekut, et mis te otsustate, mis selle vastiku rajakaga teha.»

Seda jutustades vahtis Švejk ülemleitnandile nii puhtsüd~amlikult silma sisse, et viimane, kes oli tahtnud astuda Švejki juurde teatava julma kavatsusega, taganes temast, istus toolile ja küsis:
«Kuulge, Švejk, kas te tõesti olete nii issanda loll?»
«Teatan alandlikult, härra oberleitnant, olen küll!» vastas Švejk tseremoniaalselt. «Mul ei vea kohe väikesest peale. Ma tahan alati midagi parandada, teha hästi, kuid sellest ei tule ealeski midagi muud välja kui ainult pahandusi mulle ja teistele. Ma tahtsin tõepoolest neid kahte teineteisele tutvustada, et nad' teineteist mõistma hakkaksid, ja mis võisin mina parata, et ta kanaarilinnu nahka pani, ja oligi1õpp nende tutvusel. Mõne hea aasta eest sõi kass Stuparti võõrastemajas isegi papagoi ära, sest papagoi irvitas tema üle ja näugus kassi moodi... Kuid kassidel on visa hing. Kui käsite, härra oberleitnant, kassi ära tappa, siis tuleb ta ukse vahel surnuks pigistada, muidu ei tule sellest midagi välja.»

Ja Švejk hakkas ülemleitnandile väga süütu näo ja oma armsa südamliku naeratusega jutustama; kuidas kasse tapetakse, nii et tema jutt oleks võinud loomakaitseseltsi liikmed hullumajja viia. Švejk ilmutas seejuures niisuguseid teadmisi, et ülemleitnant Lukäš unustas oma viha ja küsis:
«Te oskate loomadega ümber käia? Kas armastate loomi?»

«Kõige rohkem armastan ma koeri,» vastas Švejk, «sest see, kes oskab neid müüa, võib nendega kasulikku äri teha. Kuid minul ei ole koertega vedanud, sest ma olin alati aus. Inimesed aga tulid siiski mind kiruma, et ma olevat puhast tõugu ja terve koera pähe neile mingisuguse rajaka müünud, nagu peaksid kõik koerad ilmas puhast tõugu ja terved olema. Ja igaüks tahtis otsekohe tõutunnistust saada.

184

Eks ma pidin siis neid tõutunnistusi trükkida laskma ja tegema mõnest Košife * kandi krantsist, kes oli sündinud telliskivilöövis, kõige puhtamat tõugu aristokraadi Armin von Barheimi koerakasvandusest Baierist. Ja inimesteloli tõesti kohe hea meel, et .neil nii hästi vedas ja nad puhast tõugu looma majja said. Ma oleksin võinud neile taksi pähe kas või Vršovicest leitud spitsi sakutada, nii et nad oleksid lausa imestanud, miks sihukesel haruIdasel koeraI, kes on Saksamaalt pärit, on nii sassi s karv, jalad aga pole hoopis}\i kõverad. Seda tehakse kõigis koerakasvandustes. Kui te ainult teaksite, härra oberleitnant, missugust sohki tehakse tõutunnistustega, näiteks suurtes koera-kasvandustes. Koeri, kes võiksid enda kohta öelda, et nad on puhast tõugu loomad, on tõesti vähe. Emba-kumba, kas unustas nende ema või siis vanaema ennast mõne peletisega või on' neil jälle mitu isa ja nad on igaühelt midagi pärinud - ühelt kõrvad, teiselt saba, kolmandalt vuntsid, neljandalt koonu, -viiendalt kõveraä jalad ja kuuendalt kasvu. Ja kui neil oli sihukesi isasid mõni kaksteist, siis

võite arvata, härra oberleitnant, kuidas niisugused koerad vätja näevad. Okskord ostsin ma ühe Balabani-nimelise koera. See oli oma isade pärast nii inetu, et kõik koerad jooksid ta eest ära. Mina aga ostsin ta oma haleda südame pärast ära, sest ta oli väga mahajäetud. Ta istus mul kodus kogu aeg nurgas ja oli nii kurb, et ma pidin ta pinšeri pähe maha müüma. Kõige rohkem sain ma selle koera värvimisega vaeva näha, et ta pipra ja soola värvi tuleks. Hiljem sattus ta koos oma isandaga Määrimaale ja ma pole teda sellest ajast saadik näinud.»

Ülemleitnanti hakkas see künoloogiline jutt väga huvitama ja nii võis Švejk häirimatult j,ätkata:

«Koerad ei saa ise oma karvu värvida, nagu teevad seda naised, ja seepärast peab selle eest alati hoolitsema mees, kes neid qIüüa tahab. Kui koer on väga vana ja üleni hall, teie aga tahate ta aastase luru pähe maha müüa või sihukese rauga koguni üheksakuise pähe kellelegi kaela sakutada, siis peate rongahõbedat. ostma, selle üles sulatama ja koera mustaks võõpama, ja ta näeb välja nagu uus. Et ta kopsakam oleks, andke talle nagu hobusele rotikihvti ja puhastage ta hambaid liivapaberiga, sihukesega, millega rpostes nuge puhastatakse. Aga enne kui te . ta mõne ostja ette viite, valage talle slivovitsi kurku, et koer oleks pisut purjus, ja taon kohe keps, lõbus, haugub

rõõmsasti ja tikub kõigiga sõbrutsema nagu joobnud raehärra. Kuid peaasi on see, härra oberleitnant, et inimestele tuleb auk pähe rääkida, tuleb nii kaua rääkida, kuni ostja on täitsa pehme. Kui keegi tahab teilt siidspitsi osta, teil aga pole kodus muud kui mingisugune jahikoer, siis peate oskama inimesele augu pähe rääkida, nii et ta võtaks siidspitsi asemel jahikoera; kui teil aga on kodus juhuslikult ainult siidspits ja keegi tuleb majavalvuriks kurja saksa dogi ostma, siis peate ta nii tümaks rääkima, et ta viib teilt dogi asemel taskus ära tillukese siidspitsi.Kui ma omal ajal loomadega äritsesin, tuli kord keegi daam ja kurtis, et tal lendas papagoi aeda, seal, villa ees, män-ginud aga poisikesed parajasti indiaanlast ja püüdnud papagoi kinni, kiskunud tal sabast kõik suled välja ja ehtinud ennast sulgedega nagu politseinikud. Papagoi oli sellepärast, et tal saba pole, koledasti häbenenud ja haigeks jäänud, loomaarst aga oli ta mingite pulbritega surnuks söötnud. Daam tahtis endale uue papagoi osta, kuid mõistliku ja mitte mingi ropendaja, kes muud ei oska, kui sõimata. Mis ma pidin tegema, kui mul ei olnud kodus ühtegi papagoid ja ühtegi polnud ka teada! Mul oli kodus ainult üks kuri buldog, seegi täitsa pime. Siis, härra oberleitnant, tuli mul prouake pehmeks rääkida ja ma rääkisin. pärast lõunat kella neljast öhtul kella seitsmeni, kuni ta papagoi asemel pimeda buldogi ära ostis. See oli hullem kui möni diplomaatiline situatsioon, ja kui prouake ära läks, ütlesin ma: «Las need poisiklunnid proovivad nüüd veel saba ära kiskuda!» Rohkem pole ma selle prouakesega rääkinud, - ta pidi buldogi pärast Prahast ära kolima, sest koer pures kõiki majaelanikke. Kas te usute, härra oberleitnant, et head looma on kole raske saada?»

«Ma armastan väga koeri,» ütles ülemleitnant. «Mõnel minu sõbral, kes on rindel, on koer kaasas ja nad kirjutavad mulle, et niisuguste truude ja ustavate loomade seltsis läheb sõdagi väga mõnusasti. Te tunnete järelikult hästi kõiki koeratõuge ja ma loodan, et kui mulolekskoer, , hoolitseksite tema eest korralikult. Mis tõugu koer oleks teie arvates kõige parem? Ma mõtlen koera, kes võib seltsiks olla. Mul oli kord pinšer, aga ma ei tea. . .»

«Minu arvamist mööda, härra oberleitnant, on pinšer väga armas koer. Tõsi küll, igaühele ta ei meeldi, sest ta on karvane ja tal on suu ümber sihukesed karmid vuntsid, nii et ta näeb välja nagu ärakaranud vang. Pinšer on

nii inetu, et lust vaadata, ja pealegi on ta tark. Temaga ei saa võrreldagi mingit lollakat bernhardiini. Ta on targem kui foksterrier. Ma teadsin ühte. . .»

Oiemleitnant Lukäš heitis pilgu kellale ja katkestas Švejki jutu:

«On juba hilja, mul on aeg magama minna. Homme pean jälle teenistuses olema, nii et te võite

terve päeva selleks kukttada, et mulle mõni pinšer otsida.»
Ta läks magama. Švejk heitis kööki sohval e pikali ja luges veel ajalehte, mille ülemleitnant oli kasarmust kaasa toonud. .

«Vaata-vaata,» ümises Švejk endamisi, uurides huviga päevasündmusi, «sultan on keiser Wilhelmile sõjaordeni annetanud, minul aga pole siiamaani isegi väikest hõbemedalit.» .
Ta mõtles pisut ja kargas püsti:
«Oleksin peaaegu unustanud. . .»
Švejk läks juba raskesti magama uinunud ülemleitnandi magamistuppa ja äratas ta:
«Teatan aland~ikult, härra oberleitnant, et mul ei ole miskit käsku kassi kohta.»
Unine ülemleitnant keeras end pooleldi ärgates teisele küljele ja urises:
«Kolm päeva aresti!»
Ja magas edasi. .
Švejk lahkus vaikselt magamistoast, tiris õnnetu kassi sohva alt välja ja ütles sellele:
«Said kolm päeva aresti. Abtretenl»
Angoora kass aga ronis uuesti sohva alla.

IV

Švejk tahtis parajasti välja minna, et kuskilt mõrid pinšerit otsida, kui helistas keegi noor daam ja soovis ülemleitnant Lukäšiga rääkida. Daami kõrval maas seisid kaks rasket reisikohvrit ja trepist kobis alla pakikandja, kelle mütsi Švejk jõudis veel ära näha.
«Ei ole kodus,» vastas Švejk rangelt, kuid noor daam oli juba eestoas ja andis Švejkile kategoorilise käsu:
«Tõstke kohvrid tuppa!» .
«Ilma ülemleitnandi loata ei või,» ütles Švejk. «Härra ülemleitnant andis käsu, et ma ei tohi iialgi ilma temata midagi teha.»
«Te olete arust ära!» hüüatas noor daam. «Ma sõitsin härra ülemleitnandile külla.»
«Ma 'ei tea sellest mitte midagi,» vastas Švejk. «Härra ülemleitnant on teenistuses, ta tuleb tagasi alles öösel ja minul on käsk talle pinšer otsida. Mingisugustest kohvritest ega daamidest pole mul aimugi. Ma panen nüüd ukse lukku ja palun teid lahkesti ära minna. Mulle pole midagi öeldud ja ma ei tohi ühtegi võõrast isikut, keda

ma ei tunne, üksinda' korterisse jätta. Okskord näiteks jäeti meie juures kondiiter Belcicky korterisse keegi mees, kes murdis riidekapi lahti ja pani lõikama. Ma ei taha sellega teie kohta midagi halba ütelda,» jätkas .Švejk, kui ta märkas, et noor daam tegi ahastava näo ja hakkas nutma. «Kuid siia ei või te ühelgi juhul jääda. Saage ometi aru, et terve .korter on usaldatud minu kätte ja mina vastutan iga väiksemagi asja eest. Seepärast palun teid veel kord kõige suurema .lahkusega, ärge nähkegi vaeva. Kui mul pole härra ülemleitnandi käsku, ei tunne ma isegi oma venda. Mul on tõesti kahju, et pean teiega niiviisi kõnelema, kuid sõjaväes peab kord valitsema..»
Vahepeal oli noor daam pisut rahunenud. Ta võttis ridikülist nimekaardi, kirjutas sellele pliiatsiga paar rida, pistis väikesse imekaunisse ümbrikku ja ütles. rusutuIt:
«Toimetage härra ülenileitnandile kätte, ma jään siia vastust ootama. Siin on teile viis krooni vaevatasuks.»
«Sellest ei tule midagi välja,» vastas Švejk ootamatu külalise järeleandmatusest puudutatuna. «Jätke need viis krooni endale, ma panen nad siia tooli peale, ja kui tahate, tulge kasarmu juurde kaasa, oodake mind seal, ma annan teie kirja ära ja toon vastuse. Aga et te siin ootaksite, see ei tule kõne allagi.»

Nende sõnade järel tiris Švejk kohvrid eestuppa, kõlistas võtmeid nagu mõni lossivaht ja ütles ukse juures oodates tähendusrikkalt:
«Paneme kinni...» .
Noor daam astus lootusetult koridori, Švejk keeras ukse lukku ja astus ees. Külaline tippis talle nagu kutsikas järele ja sai ta alles siis kätte, kui Švejk sisenes tubaka kioskisse sigarette ostma. .
Siis kõndis daam Švejki kõrval ja. püüdis juttu alustada: «Kas te annate ikka kirja ära?»
«Annan, kui ütlesin.»
«Aga kas te leiate härra ülemleitnandi üles?»
«Ei tea.»
Nad astusid jälle vaikides kõrvuti, kuni Švejki saatja tüki aja pärast uuesti alustas:
«Te arvate siis, et ei leiagi härra ülemleitnanti üles?»
«Ei arva.»
«Aga mis te arvate, kus ta võiks olla?»
«Ei tea.» .

Sellega oli jutt tükiks ajaks otsas, kuni algas jälle noore daami küsimusega:
«Ega te kirja ära ole kaotanud?»
«Siiamaani pole kaotanud.»
«Te annate selle ikka kindlasti härra ülemleitnandi kätte?»
«Muidugi.»
«Aga kas te leiate ta üles?»
«Ütlesin juba, et ei tea,» vastas Švejk. «Ma imestan, kuidas inimesed nii uudishimulikud võivad olla ja väsimatult üht ja sedasama pärida. See on sama hea, kui ma peaksin tänaval iga teise vastutulija kinni ja küsiksin, mis kuupäev täna on.»

Sellega oli igasugustele katsetele Švejkiga jutule saada lõpp tehtud ja edasine tee kasarmuni möödus täielikus vaikimises. Alles siis, kui nad kasarmu juurde jõudsid, käskis Švejk noort daami ootama jääda, ise aga hakkas väravas seisvate sõduritega sõjast vestlema. Noorel daamil pidi sellest suur heameel olema, sest ta käis närvitsedes mööda trotuaari edasi-tagasi ja tegi väga õnnetu näo, kui nägi, et Švejk aina pajatab oma lugusid - säärase lollaka ilmega, millist võis sel ajal näha üksnes ühel «Maailmasõja Kroonikas» ilmunud pildil: «Austria troonipärija vestleb kahe lenduriga, kes tulistasid alla Vene aeroplaani.»

Švejk istus värava juurde pingile ja seletas, et meie vägede pealetungid Karpaatides on nurja läinud, et Przemysli * komandant, kindral Kusmanek on teiselt poolt Kiievisse jõudnud, et Serbias on meile veel üksteist tugipunkti jäänud ja et serblased ei jaksa meie sõduritele enam kuigi kaua järele joosta.

Siis hakkas Švejk üksikuid tuntud lahinguid arvustama ja avastas Ameerika, väites, et igast küljest sissepiiratud väeosa peab alla andma.

Kui Švejk oli isu täis rääkinud, pidas ta vajalikuks meelt heitva daami juurde minna ja ütelda, et ta tuleb kohe tagasi ja ärgu daam kuhugi mingu. Siis läks Švejk üles kantseleisse, kust leidis ülemleitnant Lukäši, kes seletas parajasti ühele leitnandile mingit kaitsekraavide skeemi ning noomis teda, et leitnant ei oska joonestada ega taipa geomeetriast mitte mõhkugi.

«Näete, nii tuleb joonestada. Kui me antud sirgele peame joonestama risti oleva sirge, siis tuleb meil tõmmata nii-

sugune sirge, mis moodustab teisega täisnurga. Kas saate aru? Sel juhul te rajate kaitsekraavid

õigesti ega juhi neid vaenlase juurde. Te jääte temast kuussada meetrit eemale. Aga nii, nagu teie joonestasite; viiksite meie positsiooni vaenlase eesliini sisse ja me seisaksime oma kaitsekraavidega risti vaenlase vastas, teil aga on vaja nürinurka. Eks ole väga lihtne?»

Kuid, tagavaraväest tulnud leitnant, kes oli eraelus panga kassapidaja, seisis lausa meeleheitel plaanide ees, ei saanud mitte mõhkugi aru ning hingas tõesti kergendatult, kui Švejk ülemleitnandi juurde astus.

«Teatan alandlikult, härra ülemleitnant, keegi daam saatis teile kirja ja ootab vastust.» Seejuures pilgutas Švejk tähendusrikkalt ning usaldavalt silma.

See, mis ülemleitnant luges, ei avaldanud kuigi soodsat muljet. .

«Lieber Heinrich! Mein Mann verfolgt mich. Ich muss unbedingt bei Dir ein paar Tage gastieren. Dein Bursch ist ein grosses Mistvieh. Ich bin. unglücklich. Deine Katy.» [1] .

Ülemleitnant Lukäš ohkas, viis Švejki tühja kantselei ruumi, sulges ukse ja hakkas laudade vahel edasi-tagasi kõndima. Kui ta. viimaks Švejki ette seisma jäi, ütles ta:

«See daam kirjutab, et olete lojus. Mis te talle tegite?» «Teatan alandlikult, härra oberleitnant, ma ei teinud talle midagi, ma olin väga viisakas, kuid tema tahtis kohe meile jääda. Aga et mul ei olnud teie käest mingit käsku, siis ma teda ka korterisse ei jätnud. Kõigele lisaks tuli ta kahe kohvriga nagu oma koju.»

Ülemleitnant ohkas veel kord valjusti ja Švejk ohkas tema eeskujul samuti.

«Mi-is?l» käratas ülemleitnant ähvardavalt.

«Teatan alandlikult, härra oberleitnant, see on raske juhtum. Aastat paar tagasi tuli Vojtšskä tänavas ühe tapetseerija, juurde keegi preilike ja tapetseerija ei saanud teda enam kuidagi korterist välja. Ta pidi viimaks preilikese ja iseenda valgustusgaasiga ära mürgitama, ja nii oligi lool lõpp. . On häda nende naistega. Ma näen neid läbi.»

1 Kallis HeinrichI Minu mees jälitab mind. Ma pean paar päeva sinu juures elama. Sinu tentsik on suur lojus. Ma olen õnnetu. Sinu Katy (saksa k.).

«Raske juhtum,» kordas ülemleitnant Švejki eeskujul. Ta polnud kunagi varem nii selget tõtt öelnud. Kallis Jindfich oli tõepoolest räbaias olukorras. Mehe poolt jälitatav naine sõidab just siis talle paariks-kolmeks päevaks külla, kui Trebonist peab saabuma proua Mickova,.et korrata kolme päeva jooksul seda, mida too proua pakub talle regulaarselt iga kolme kuu tagant, kui ta sõidab Prahasse sisseoste tegema. Peale selle peab ülehomme tulema veel keegi preili. See preili oli talle pärast nädalapikkust järelemötlemist kindlalt lubanud, et laseb end patuteele ahvatleda, kuna ta peab kuu aja pärast niikuinii ühele insenerile mehele minema.

Ülemleitnant istus nüüd laual, pea norus, vaikis ja mõtles endamisi, kuid midagi muud välja ei mõtelnud, kui et istus viimaks laua taha, võttis pliiatsi ja paberi ning kirjutas kantseleipoognale:

«Kallis Katy! Olen kella üheksani õhtul teenistuses. Jõuan koju kell kümme. Palun tunne end minu juures nagu oma kodus. Mis puutub minu tentsikusse Švejki, siis andsin talle juba käsu, et ta täidaks iga Su soovi. Sinu Jindfich.»

«Andke see kiri armulissele prouale,» ütlesülemleitnant. «Käsin teid tema vastu viisakas ning taktiline olla ja täita kõik tema soovid, mis olgu teile käsuks. Te peate käituma galantselt ja teenima teda ausalt. Siin on teile sada krooni; mille kulutamise kohta annate mulle aru. Ta ehk saadab teid midagi ostma, tellige talle lõunasöök, õhtueine ja nii edasi. Siis ostate kolm pudelit veini ja karbi «Memphist». Nõndaks. Esialgu muud midagi. Võite minna, ja ma panen teile veel kord südamele, et peate iga ta soovi tema silmadest lugema ja täitma.»

Noor daam oli kaotanud juba igasuguse lootuse veel kord Švejki näha ning oli vägaüllatunud, kui märkas, et Švejk tuli, kiri käes, kasarmust ja suundus tema poole.

Švejk lõi käe kõrva äärde, ulatas talle kirja ja teatas:

«Härra ülemleitnandi käsul pean ma teie vastu, armuline proua, viisakas ning taktiline olema, teid ausalt teenima ja täitma iga teie soovi, mis ma loen teie silmadest. Ma pean teile süüa tooma ja ostma, mis te ainult soovite. Ma s.ain härra oberleitnandiIt selle jaoks sada krooni, kuid sellest rahast pean veel kolm pudelit veini ja karbi «Memphist» ostma.»
192

Kui daam oli kirja läbi lugenud, tuli tema resoluutsus tagasi, mis väljendus selles, et ta saatis Švejki voorimeest võtma, ja kui see ülesanne oli täidetud, käskis tal voorimehe kõrvale pukki istuda.
.

Nad sõitsid koju. Kodus hakkas daam suurepäraselt majaproua osa mängima. Švejk pidi kohvrid magamistuppa tassirna ja vaiba hoovis puhtaks kloppima. Väike ämblikuvõrk peegli taga tekitas daamis koledat viha.

Igast asjast võis näha, et ta kavatseb neil võitluspositsioonidel üsna kauaks ajaks sisse kaevuda.

Švejk oli higist märg. Kui vaip oli klopitud, tuli daamile meelde, et peaks ka kardinad maha võtma ja läbi kloppima. Seejärel sai Švejk käsu elutoa ja köögi aknad puhtaks pesta. Siis hakkas daam mööblit ümber sättima, mida ta tegi väga närvilisena. Kui Švejk oli kõik asjad ühest nurgast teise tassinud, ei meeldinud see daamile ja ta kombineeris uuesti ning mõtles välja uue paigutamisviisi.

Ta pööras korteris kõik segamini, kuid aegapidi hakkas tema energia armupesa sisseseadmisel vaibuma ning kole puistamine lõppes.

Ta võttis ainult veel kummutist puhta voodipesu, kattis ise madratsi ja pani patjadele uued püürid. Oli näha, et ta tegi seda kõike suure armastusega voodi vastu, mis kutsus esile ta ninasõõrmete meela värina.. .

Seejärel saatis ta Švejki lõunat ja veini tooma. Kui Švejk tagasi tuli, oli daamil selj as läbipaistev hommikumantel, mis tegi ta iseäranis kauniks ja ahvatlevaks. .

Lõuna juurde jõi ta ära pudeli veini, tõmbas ohtrasti suitsu ja heitis siis voodisse. Švejk aga laskis seeaeg köögis sõdurileival hea maitsta, kastes seda klaasi magusa viina sisse.

«Švejk!» kostis magamistoast. «Švejk!» .

Švejk avas ukse ja nägi noort daami patjadel kütkestavas poosis. .

«Tulge lähemale!»

Švejk astus voodi juurde, daam aga mõõtis tema rässakat keha ja tugevaid reisi mingi iseäraliku naeratusega.

Ta heitis endalt kõike peitva ja varjava õrnariide ning ütles nõudlikult: .

«Võtke saapad ja püksid jalast! Näidake...»

194

Kui ülemleitnant kasarmust koju jõudis, võis vahva sõdur Švejk talle ette kanda:

«Teatan alandlikult, härra oberleitnant, olen täitnud kõik armulise proua soovid ja teda ausalt teeninud, nii nagu käskisite.»

«Aitäh, Švejk!» ütles ülemleitnant. «Oli tal palju soove?».

«Umbes. kuus,» vastas Švejk. «Ta magab selle sõidu järel praegu nagu, surnu. Täitsin kõik tema soovid, mis ma lugesin ta silmadest.»

V

Samal. ajal kui Dunajetsi ja Raaba * äärsetesse metsadesse tõrjutud Austria väehulgad lamasid granaadisaju all, kui raskekaliibriliste suurtükkide tuli rebis Karpaatides terveid roode puruks ning mattis neid mulla alla ja kui kõigil lahinguväljadel lõõmas taevarand põlevate külade ja linnade tules, - samal ajal elasid ülemleitnant Lukäš ja Švejk üle ebameeldiva idülli daamiga, kes oli oma mehe juurest põgenenud ja mängis nüüd majas perenaist. ..

Kui daam läks jalutama, pidas ülemleitnant Lukäš Švejkiga sõjanõu, kuidas temast lahti saada.
«Kõige parem oleks, härra oberleitnant,» ütles Švejk, «kui tema mees, kelle juurest ta jalga laskis, teada saaks, kus ta naine asub, ja naisele järele sõidaks. Te ise ju ütlesite, et mees teda otsib, nagu seisis kirjas, mis ma teile tõin. Kui saadaksime mehele telegrammi, et naine on teie juures, siis võib mees ta siit kätte saada. Mineval aastal juhtus Všenovys * ühes suvilas samasugune lugu. Ainult et tookord saatis naine ise oma mehele telegrammi, mees tuli naisele järele ia andis mõlemale vastu vahtimist.

Mõlemad olid eraisikud, kuid praegusel juhul ei riskiks mees ohvitseriga niimoodi teha. Ja pealegi pole te milleski
süüdi, sest te pole kedagikutsunud, ja kui ta juba jalga laskis, siis tegi ta seda oma käe peal. Saate näha, et sihuke telegramm annab häid tagajärgi. Ja kui mees peakski paar kõrvakiilu andma...»
«Ta on väga intelligentne inimene,» katkestas ülemleitnant Lukäš Švejki kõnevoolu, «ma tunnen teda. Ta . kaupleb humalatega en gros. Ma pean temaga kategooriliselt rääkima. S'aadan telegrammi.»
Telegramm, mille ta saatis, oli äärmiselt lühike ja ärimehelikult asjalik:
«Teie abikaasa praegune aadress on . . .»
Järgnes ülemleitnant Lukäši aadress.
Nii juhtus, et proua Katyt tabas väga ebameeldiv üllatus, kui humalakaupmees uksest sisse tormas. Ta nägi välja väga mõistliku ja hoolitseva mehena, kui proua
Katy, kaotamata sel hetkel enesevalitsemist, mõlemat härrat teineteisele tutvustas:
«Minu mees - härra ülemleitnant Lukäš.»
Midagi muud prouale pähe ei tulnud.
«Olge lahke; võtke istet; härra Wendler,» palus ülemleitnant Lukäš viisakalt ja võttis taskust portsigari sigarettidega:
«Kas soovite?»
Intelligentne humalakaupmees võttis aupaklikult sigareti, ja kui ta suust suitsu puhus, küsis ta kaalukalt:
«Kas lähete varsti sõjaväljale, härra ülemleitnant?»
«Ma palusin, et mind viidaks üle üheksakümne esimesse polku Budejovices, kuhu ma sõidan arvatavasti siis, kui olen töö vabatahtlike koolis lõpetanud. Meil on tarvis väga palju ohvitsere, kuid me seisame tänapäeval kurva nähtuse ees, et noormehed, kellel oma hariduse poolest on õigus üheaastavabatahtlike kooli astuda, ei avalda selleks soovi. Nad jäävad parema meelega lihtsateks jalaväelasteks ega püüagi kadettideks saada.»
«Sõda on toonudsuurt kahju humatakaubahdusele, kuid ma arvan, et see sõda ei või kuigi kaua kesta,» tähendas humalakaupmees, vaadates kordamööda oma naist ja ülemleitnanti.
«Meie olukord on väga hea,» ütles ülemleitnant Lukäš. . «Tänapäeval ei kahtle keegi, et sõda lõpeb keskriikide * relvade võiduga. Prantsusmaa, Inglismaa ja Venemaa on

liiga nõrgad Austria- Türgi-Saksa kindluse vastu. Tõsi küll, mõningatel rinnetel on meil tühiseid ebaõnnestumisi olnud. Ent niipea kui murrame Vene rinde Karpaatide harjade ja Dunajetsi keskjooksu vahel läbi, pole enam mingit kahtlust, et see tähendab sõja lõppu. Samuti ähvardab prantslasi kõige lähemal ajal kogu Ida-Prantsusmaa kaotus ja Saksa vägede sissetung Pariisi. See on täitsa kindel. Peale selle jätkuvad meie manöövrid Serbias väga edukalt ja meie üksuste taganemist, mis on tegelikult ainult vägede ümberpaigutamine, kuid mida paljud sel etavad hoopis teisiti, tingib

lihtsalt sõjas vajalik külmaverelisus. Me saame kõige lähemal ajal näha, et meie ettearvestatud manöövrid Lõunarindel kannavad oma vilja. Palun vaadake siia. . .»

Ülemleitnant Lukäš võttis humalakaupmehel õrnalt õlast kinni, viis ta seinal rippuva sõjatandri-kaardi juurde, näi tas talle üksikuid punkte j a seletas edasi:

«Meie kõige tähtsamaks tugipunktiks on Ida-Beskiidid *. Karpaatides, nagu näete, on meil tugev tugiala. Võimas löök sellel joonel - ja me ei peatu enne kui Moskvas. Sõda lõpeb varem, kui oskame arvata.»

«Aga mis teeb Türgi?» päris humalakaupmees, arutades endamisi, millest alustada, et jõuda asja tuuma. juurde, mispärast ta siia oli sõitnud.

«Türklased on tublid,» vastas ülemleitnant ja viis külalise jälle laua juurde. «Türgi parlamendi eesistuja Hali-bei ja Ali bei saabusid Viini. Türgi Dardanellide armee ülemjuhatajaks on nimetatud marššal Liman von Sanders. Golz paša saabus Konstantinoopolist Berliini ja meie keiser annetas Enver pašale, viitseadmiral Usedon pašale ja kindral Dževad pašale aumärgi.* Küllalt palju aumärke selle lühikese ajaga.»

Nad istusid mõne aja vaikides teineteise vastas, kuni ülemleitnant pidas sobivaks lõpetada piinlik vaikus sõnadega:

«Millal te saabusite, härra Wendler?»

«Täna hommiku.»

«Mul on väga hea meel, et te mu üles leidsite ja kodunt kätte saite, sest ma lähen alati pärast lõunat kasarmusse öis~sse teenistusse. Kuna mu korter on õigust ütelda kogu päeva tühi, siis võisin ma armulisele prouale külalislahkust osutada. Teda pole tema Prahas viibimise ajal keegi tülitanud. Vana tutvuse pärast. . .»

Humalakaupmees hakkas köhima.

«Katy on tõesti kummaline naine, härra ülemleitnant. Võtke vastu minu kõige südamlikum tänu kõige eest, mis te olete tema heaks teinud. Talle tuli asja ees, teist taga pähe Prahasse sõita, pidavat oma närve arstima. Mina aga olin reisil, tulin koju ja leidsin eest tühja maja. Katy kadunud. . .»

Proovides võimalikult siirast nägu teha, ähvardas ta naist näpuga ja küsis temalt sunnitud naeratusega:

«Küllap sa arvasid, et kui mina olen reisil, siis võid ka sina reisirna minna? Sa muidugi ei mõtelnud...»

Ülemleitnant Lukäš nägi, et jutt kipub ebameeldivat pööret võtma ja viis intelligentse humalakaupmehe jälle sõjatandri-kaardi juurde, näitas allakriipsutatud kohti ning ütles:

«Ma unustasin juhtida teie tähelepanu ühele väga huvitavale asja.olule, sellele suurele, edelasse pöörduvale kaarele, kus mägede ahelik moodustab suure platsdarmi. Siia on suunatud liitlaste pealetung. Kui me suleme selle tee, mis ühendab platsdarmi vaenlase peamise kaitsejoonega, on ka ühendus parema tiiva ja Visla joonel asuva Põhja armee vahel paratamatult läbi lõigatud. On see nüüd teile selge?»

Humalakaupmees vastas, et talle on kõik täiesti selge, kuid kartes oma taktitundes, et seda, mis ta ütles, võidakse valesti mõista, pöördus ta oma kohale tagasi ja tähendas:

«Meie humal kaotas sõja tõttu välisturu. Prantsusmaa, Inglismaa, Venemaa ja Balkan on praegusel ajal meie humala jaoks kadunud. Me saadame humalat ainult veel Itaaliasse, kuid ma kardan, et ka Itaalia topib oma nina sõtta. Aga siis, kui me võidame, dikteerime kaupade hinnad meie.»

«Itaalia säilitab rangelt neukallteeti,» lohutas teda ülemleitnant, «see tähendab. . .»

«Aga miks Itaalk ei taha tunnistada, et ta on seotud Austria-Ungari ja Saksamaa kolmikliiduga *?» ägestus äkki humalakaupmees, kellele korraga kõik pähe lõi: humalad, naine, sõda. «Ma ootasin, et Itaalia astub välja Prantsusmaa ja Serbia vastu. Siis oleks sõda juba lõppemas. Mul mädanevad

humalad ladudes, realiseerimine kodumaal lähep viletsasti, eksport võrdub nulliga, kuid Itaalia säilitab neutraliteeti! Misjaoks uuendas see Itaalia siis veel tuhande üheksasaja kaheteistkümnendal aastal

199

kolmiklepingut meiega? Kus on Itaalia välisminister markiis di San Giuliano? Mida see härra teeb? Vist magab? Kas te teate, kui suur oli mul enne sõda aastane läbikäik ja kui väike on see praegu?.. Ärge arvake, et ma pole maailma asjadega kursis,» jätkas ta ja vaatas vihaseit ülemleitnandile, kes rahulikult suust suitsurõngaid puhus. Proua Katy jälgis huviga, kuidas üks rõngas teist taga ajas, ja purustas neid sõrmega. «Miks tõmbusid sakslased oma piiridesse tagasi, kui nad olid juba Pariisi all? Mispärast peetakse Maasi ja Moseli * vahel jälle ägedaid suurtükiväevõitlusi? Kas teil on teada, et Combres's ja Woewris Marche'i juures * põles ära kolm õllevabrikut, kuhu ma saatsin iga aasta üle viiesaja koti humalaid? Ja Vogeesides * põles maha Hartmannsweileri õlletehas, Niederaspachis Mulhouse'i juures * on hiiglasuur õllevabrik maatasa tehtud. See tähendab minu firmale kahju tuhat kakssada kotti humalaid aastas. Sakslased pidasid kuus korda lahinguid Klosterhoecki * õllevabriku pärast; - see tähendab kahju kolmsada viiskümmend kotti humalaid aastas.»

Ta ei suutnud enam ärr:ituse pärast edasi rääkida, vaid tõusis püsti, läks oma naise juurde ja ütles: «Katy, sa sõidad jalamaid minuga koos koju. Pane ennast riidesse.»

«Kõik need sündmused ärritavad mind väga,» ütles ta natukese aja pärast vabandaval toonil. «Varemalt olin ma täitsa rahulik inimene.» .

Kui Katy läks end riidesse panema, ütles mees ülemleitnandile sosinal:

«Ega see pole tal esimest korda. Möödunud aastal sõitis ta koos ühe abiõpetajaga ära ja ma leidsin ta alles Zagrebist üles. Kasutasin juhust ja sõlmisin Zagrebi linna õllevabrikuga lepingu kuuesaja koti humalate peale. Jaa, lõunapoolne kant oli üldse üks suur kullaauk. Meie humalad läksid isegi Konstantinoopolisse.Praegu aga oleme pooleldi põhjas. Kui valitsus peaks veelgi õlletoodangut piirama, annaks see meile viimse hoobi.» .

Ta süütas pakutud sigareti ja ütles meeleheitega: «Ainuüksi Varssavi ostis kaks tuhat kolmsada seitsekümmend kotti humalaid. Kõige suurem on seal Augustinuse õllevabrik. Nende esindaja külastas mind varemalt iga aasta. See viib lausa meeleheitele. On hea, et mul pole lapsi.» .

200

See loogiline järeldus Varssavi Augustinuse õllevabriku esindaja iga-aastasest külaskäigust kutsus ülemleitnandi näol esile tagasihoidliku muige, mida märkas ka humalakaupmees, kes pajatas seepärast edasi.

«Ungari õllevabrikud Sopronis * ja Nagykanizsas * ostsid oma eksportõlle jaoks, mida nad isegi Aleksandriasse saatsid, minu firmalt keskmiselt tuhat kotti humalaid aastas. Nüüd loobuvad nad blokaadi tõttu igasuguste tellimuste andmisest. Ma pakun neile humalaid kolmekümne protsendi võrra odavamalt, kuid nad ei telli Ühtegi kotti. Seisak, tagasiminek, viletsus ja kõigele lisaks veel kodused mured.»

Humalakaupmees vaikis. Vaikuse lõpetas alles proua Katy, kes oli reisiksvalmis.

«Mis me teeme minu kohvritega?»

«Neile tullakse järele, Katy,» ütles humalakaupmees rahulikult,.olres õnnelik, et kõik lõppes ilma vahejuhtumite ja inetute stseenideta. «Kui tahad veel mingeid sisseoste. teha, siis on ülim aeg minema hakata. Rong läheb kaks kakskümmend.»

Mõlemad jätsid ülemleitnandiga sõbralikult hüvasti ja humalakaupmees oli väga rõõmus, et kõik on möödas. Lahkudes ütles ta ülemleitnandile esikus:

«Kui peaksite sõjas haavata saama - hoidku selle eest jumal -, siis sõitke meie juurde tervist parandama. Meie juures leiate kõige parema hoolitsuse.»

Kui ülemleitnant Lukäš astus magamistuppa, kus Katy oli end teele seadnud, leidis ta pesulaualt

nelisada krooni ja kirja:

«Härra ülemleitnant! Te ei kaitsnud .mind selle ahvi, minu mehe, esimese numbri idioodi eest. Te lubasite, et ta tirib mu endaga kaasa nagu mõne asja, mille ta on teie korterisse unustanud. Peale selle pidasite sobivaks märkida, et osutasite mulle külalislahkust. Loodan, et ma ei teinud teile rohkem kulu kui nelisada krooni, mis ma jätan siia ja mida ma palun jagada oma tentsikuga.»

Ülemleitnant Lukäš seisis silmapilgu, kirjake käes. Siis aga rebis selle aeglaselt tükkideks. Ta vaatas muiates pesuJauallebavat raha, ja kui nägi, et Katy on oma erutuses, kui ta peegli ees juukseid kohendas, kammi lauale

unustanud, pani selle oma fetišite kollektsiooni varasematele lisaks.

Švejk tuli tagasi pärast lõunat. Ta oli käinud ülemleitnandile pinšerit otsimas.

«Švejk, teil vedas,» ütles ülemleitnant. «Daam, kes elas minu juures, on läinud. Tema mees viis ta ära. Aga kõigi teenete eest, mis te talle osutasite, jättis ta teie jaoks pesulauale nelisada krooni. Te peate teda ilusasti tänama, samuti ka tema härra abikaasat, sest see on ju mehe raha, mis see daam reisile kaasa võttis. Ma ütlen ette, teie kirjutage!»

Ja ülemleitnant Lukäš ütles Švejkile ette:

«Väga lugupeetud härra! Lubage avaldada kõige südamlikuIilat tänu selle neljasaja krooni eest, mis teie proua abikaasa kinkis mulle teenete eest, mida ma osutasin talle tema külaskäigu ajal Prahasse. Kõik, mis ma tema heaks tegin, sai tehtud suurima heameelega ja seepärast ei või ma seda raha vastu võtta ja saadan selle...»

«No. noh, kirjutage aga edasi, Švejk, mis te kihelete! Kuhu me jäime?»

«. . . ja saadan selle...» ütles Švejk väriseval häälel, mis oli täis traagikat.

«Hea küll: «... saadan selle tagasi ja avaldan oma sügavaimat lugupidamist. Läkitan aupaklikke tervitusi teie armulisele prouale ja suudlen tema kätt. Josef Švejk, ülemleitnant Lukäši tentsik.» Kas on valmis?»

«Teatan alandlikult, härra oberleitnant, kuupäev puudub veel. »

««20. detsembril 1914.» Nii, ja nüüd kirjutage ümbrikule aadress, võtke need nelisada krooni, viige nad postile ja saatke sellel aadressil ära.»

Ja ülemleitnant Lukäš hakkas rõõmsalt vilistama aariat operetist «Lahutatud naine».

«Veel midagi, Švejk,» ütles ülemleitnant, kui Švejk hakkas postile minema, «kuidas on lugu koeraga, keda te vaatamas käisite?»

«Mul on üks koer teada, härra oberleitnant, väga ilus loom. Kuid teda on kaunis raske kätte saada. Ma loodan,oet toon ta homme siiski ära. Ta hammustab.»

VI

Viimast sõna ülemleitnant Lukäš ei kuulnud, kuid see oli siiski tähtis. «Lõi, sinder hambad kohe sisse,» tahtis Švejk veel kord ütelda, kuid mõtles viimaks ümber: «Mis on ülemleitnandil sellega õieti pistmist. Ta tahab koera ja ta saab selle!»

Lihtne on muidugi öelda: «Tooge mulle koer!» Koeraomanikud hoiavad oma koeri ju suure hoolega, kusjuures need koerad ei tarvitse sugugi puhast tõugu olla. Isegi karjakrantsi, kes ei kõlba muuks kui mõne vanamoori jalgade soojendajaks, armastab tema omanik ega lase talle paha teha.

Koer ise, eriti aga puhtatõuline, tunneb instinktiivselt, et ühel ilusai päeval lüüakse ta oma isandalt üle. Koer elab alatises hirmus:et ta varastatakse, varastatakse päris kindlasti. Kui koer jookseb näiteks jalutuskäigu ajal oma isanda juurest eemale, on ta algul rõõmus ja ülemeelik, mängib teiste koertega, ronib neile moraalivastaselt selga, teised jälle ronivad temale selga, nuusutab kuseposte, tõstab iga nurga ja ka turueide kartulikorvi juures jalga,

lühidalt - tunneb elust suurt naudingut ning maailm näib talle kaunina nagu noorukile, kes on sooritanud õnnelikult lõpueksamid.

Kuid äkki võite märgata, et kogu tema ülemeelikus hajub ja koer tunneb, et tema laul on lauldud. Alles nüüd haarab teda tõeline meeleheide. Ta jookseb hirmunult tänaval siia-sinna, nuusib ninaga, vingub pöörases ahastuses, tõmbab saba jalgade vahele, laseb kõrvad lonti ja pistab keset sõiduteed teab kuhu minema.

Kui tal oleks kõnevõime, kisendaks ta: «Issand jumal, keegi tahab mind varastada!»

Kas olete kunagi olnud koerakasvanduses ja näinud seal hirmu täis koeri? Need on kõik varastatud koerad. Suurlinn on aretanud erilise liigi kurjategijaid, kes elavad üksnes koerte varastamisest. On olemas väikest tõugu toakoeri, väikesi siidšpitse, kes pole labakindast suuremad ning mahuvad palitutaskusse või daamile muhvi sisse. Nii neid kaasas kantaksegi. Ka sealt vehitakse ta vaeneke teil sisse. Tige laiguline saksa dogi, kes valvab vihaseit linnalähedast suvilat, varastatakse öösel ära. Politseikoer viiakse nuhil otse nina' alt minema. Kui teil on koer nööri otsas, siis lõigatakse 'nöör läbi ja koer ongi läinud, teie aga vahite nagu loll nöörijuppi. Viiskümmend protsenti koertest, keda te tänaval kohtate, on mitu korda isandat vahetanud, tihtilugu aga ostate tagasi omaenda koera, kes teilt mitme aasta eest kutsikana ära varastati, kui te temaga jalutasite. Kõige suurem oht varguse ohvriks langeda ähvardab koeri aga siis, kui te viite nad välja oma väikesi ja suuri ihulisi vajadusi rahuldama. Kõige rohkem läheb koeri viimatinimetatud akti sooritamise juures kaduma. Seepärast vahibki iga koer selle toimingu juures ettevaatlikult ringi.

On mitmesuguseid koerte varastamise viise. Varastatakse otse taskuvarga kombel või meelitatakse õnnetu Loom petlikult ligi. Koer on truu loom, kuid ainult kooli: lugemikkudes või looduslooraamatutes. Andke või kõige truumale koerale praetud hobuselihavorsti nuusutada ja koer ongi kadunud. Ta unustab oma isanda, kelle kõrval ta käib, keerab ringi ja tuleb teile järele. Seejuures tilgub tal suust sülge, vorstist ette suurt rõõmu nautides vilab ta sabaga ja ajab sõõrmed suureks nagu rahutu täkk, keda mära juurde viiakse.

104

Mala Stranas on Lossitrepi lähedal väike õllepood. Ühel päeval istusid seal hämaras nurgas kaks meest. Üks oli sõdur, teine eraisik. Nad sosistasid saladuslikult, ninad koos. Nad nägid välja nagu Veneetsia vabariigi aegsed vandenõulased.

«Iga päev kell kaheksa,» sosistas eraisik sõdurile, «läheb teenija temaga Havliceki platsi parki. Kuid see on igavene tõbras, lööb kohe hambad sisse. Ei lase silitadagi.»

Mees kummardus sõdurile veelgi ligemale ja sosistas talle kõrva sisse:

«Isegi vorsti ei võta.»

«Aga praetud vorsti?» küsis sõdur.

«Isegi praetud vorsti ei 'võta.»

Mõlemad sülitasid:

«Mida see reo siis sööb?»

«Jumal seda teab! Mõni koer on ju nii peen ja ära hellitatud nagu p'eapiiskop ise.»

Sõdur ja eraisik lõid kannud kokku. ning eraisik rääkis sosinal edasi:

«Üks must špits, keda oli vaja Klamovka * koerakasvanduse. jaoks, ei tahtnud ükskord samuti mu käest vorsti vastu võtta. Käisin kolm tundi ta kannul, siis ei pidanud ma enam vastu j a küsisin proualt endalt, kes koeraga jalutas, et mida tema koer õietisööb, et ta on nii ilus. Proua oli sellest meelitatud ja ütles, et kõige parema meelega kotietti. Ma ostsin talle siis šnitsli. Arvasin, et see on veelgi parem. Ja tead, see koeranäru ei nuusutanudki šnitslit, sest šnitsel oli vasikalihast. Koer aga oli harjunud sealihaga. Siis pidjn tallel sealihakotleti ostma. Andsin talle korraks nuusutada ja panin

lõikama, koer mulle järele. Proua karjub: «Puntik! Puntlk!» Aga mis Puntikul enam prouast. Ta jooksis kotleti järel nurga .taha, seal panin talle keti kaela, ja juba järgmisel päevaloli ta Klamovka koerakasvanduses. Tal oli kurgu all paar valget karvatutti, need värvisin mus.taks, ja mitte ükski hing ei tundnud teda ära. Kõik muud koerad, ja neid on palju olnud, on hobuselihavorsti peale tulnud. Sa teeksid kõige targemini, kui küsiksid teenijalt. mida see koer kõige parema meelega sööb, sest sa oled sõdur, sul on figuuri ja sulle ütleb ta kergemini. Mina küsisin juba kord, aga tema vaatas mind sihukese pilguga, nagu tahaks ta mind läbi torgata, ja ütles: «Mis teil sellega pistmist?» See teenija pole

just kuigi ilus, üks igavene pärdik, kuid sõjamees saaks temaga jutule.»

«On see tõesti ehtne pinšer? Minu oberleitnant muud. ei taha.»

«Kõige ehtsam pinšer. Pipar ja sool*, tõejutt, niisama puhast tõugu nagu sina oled Švejk ja mina Blahnik. Mul on vaja ainult teada, mida ta sööb, siis pistan selle talle nina alla ja toon ta sinu kätte.»

Mõlemad sõbrad lõid jälle kannud kokku. Kui Švejk enne sõda veel koertega äritses, oli Blahnik see, kes talle neid hankis. Ta oli osav sell ja temast räägiti, et ta ostis koeratapjalt altkäe marutaudikahtlasi koeri ja müüs neid edasi. Ta olevat koguni ise kord marutaudi jäänud ja ViiniS Pasteuri instituudis oli ta nagu oma kodus. Nüüd pidas ta oma kohuseks sõdur Švejkile omakasupüüdmatut abi anda. Ta tundis kõiki koeri terves Prahas ja selle ümbruses. Ta kõneles nõnda tasa ainult kartusest, et kõrtsmik võib teda ara tunda, sest ta oli poole aasta eest kõrtsi peremehe taksikutsika hõlma all välja viinud. Ta oli kutsikale lutist piima andnud, nii et rumal koerapoeg oli lutti ilmselt emaks pidanud ja ei niitsatanudki hõlma all olles.

Blahnik varastas põhimõtteliselt ainult puhast tõugu koeri ja oleks võinud koerte alal kohtuekspert olla. Ta hankis koeri kõikidele koerakasvandustele ja ka üksikisikutele, nii kuidas nõuti. Kui ta tänaval käis, urisesid ta peale, koerad, keda ta kunagi oli varastanud, ja kui ta mõne vaateakna ees seisatas, juhtus tihti, et mõni kättemaksuhimuline peni tõstis ta selja taga jalga ja niisutas tema püksisäärt.

Järgmisel hommikul kella kaheksa paiku võis vahvat sõdurit Švejki näha Havliceki platsi nurgal pargi juures. Ta, ootas pinšeriga teenijat. Viimaks teenija tuligi ja Švejkist sörkis mööda habetunud koonuga, kareda turris karvaga ja mustade tarkade silmadega koer. Ta oli ülemeelik nagu kõik koerad, kui nad oma asjad ära on õiendanud, ja ajas taga varblasi, kes nokkisid tänaval hobuse: sõnnikut.

Siis möödus Švejkist see, kelle hoolde koer oli usaldatud. See oli vanapiiga, juuksed korralikult pea ümber pärjaks punutud. Ta vilistas koerale, viibutades kelli ja uhket koera piitsa:
Švejk tegi vanapiigaga juttu:

«Vabandage, preili, kuidas pääseb siit Zižkovisse?» Teenija seisatas ja vaatas Švejkile otsa, kas küsijal on ka ausad mõtted, kuid Švejki heasüdamlik nägu ütles talle, et see sõdur tahab tõepoolest Zižkovisse minna. Vanapiiga näolt kadus rangus ja ta seletas Švejkile vastutulelikult, kuidas Zižkovisse minna.

«Mind toodi alles hiljuti Prahasse üle;» ütles Švejk, «ma pole siit inimene, ma olen külast. Ega teiegi ole vist Prahast pärit?»

«Ma olen Vodnanyst.»

«Siis oleme peaaegu et ühest kandist,» kostis seepeale Švejk. «Mina olen Protivinist.»

Säärane Lõuna- Tšehhimaa geograafia tundmine, mille Švejk oli omandanud sealkandis manöövritel olles, täitis vanapiiga südame .koduarmastuse soojusega.

«Te peaksite siis tundma ka lihunik Pejcharit Protivini platsiit?».
«Miks ma siis teda ei tunne! See on mu vend. Temast peavad meil kõik lugu,» ütles Švejk. «Ta on laadna ja lahke. mees, tal on alati hea liha ja ta ei tüssa kedagi.»
«Ega te ei o.le üks Jarešitest?» päris vanapiiga, kellele vöpras sõdur meeldima hakkas.
«Olen.»
«Aga kumma Jareši poeg, selle, kes elab Krcis Protivini lähedal, või selle, kes elab Ražices?»
«Selle, kes elab Ražices.»
«On ta ikka veel õllevedaja?»
« Ikka.»
«No ta on kõvasti üle kuuekümne?»
«Kevadel sai kuuskümmend kaheksa,» vastas Švejk rahulikult. «Nüüd muretses endale koera ja muudkui sõidab. Koer istub tal vankri peal, just samasugune koer, nagu see seal, kes ajab varblasi taga. Kena koer; väga ilus koer.»
«See on meie koer,» teatas tema uus tuttav Švejkile. «Ma teenin siin. härra obersti juures. Te ei tunne meie oberstit?»
«Tunnen küll. Ta on tore mees,» ütles Švejk. «Meil Burlejovices oli ka üks sihuke oberst.»
«Meie härra on kuri, ja kui viimati tuli teade, et me, Serbias vastu pükse saime, siis tuli ta nagu marus koju, pildus köögis kõik taldrikud puruks ja tahtis minugi minema kihutada.»

«Ah see on siis teie koer,» katkestas Švejk tema jutuvoolu. «Kahju, et minu oberleitnant ei või koeri silma otsaski sallida, mulle aga meeldivad koerad väga.»
Ta vaikis pisut aega ja pahvatas korraga:
«Iga koer ei söö kah kõike.»
«Meie Fox on ka hirmus pirtsakas, üksvahe ei läinud talle isegi liha alla, aga nüüd sööb jälle.»
«Aga mida ta sööb kõige parema meelega?»
«Maksa, keedetud maksa.»
«Kas vasika- või seamaksa?»
«See on talle ükskõik,» naeris Švejkiga «samast kandist» pärit vanapiiga, kes pidas viimast küsimust äpardunud katseks teravmeelset nalja heita.
Nad kõndisid veel pisut aega, siis tuli nende juurde ka pinšer, kellele pandi kett kaela.
Koer käitus Švejkiga väga sõbralikult, proovis talle igast küljest kallale karata ja kas või läbi suukorvi ta pükse puruks rebida. Kuid äkki, otsekui haistes, mis Švejk temaga teha mõtleb, jättis koer kargamise ning kõndis oma teed kurvalt ning löödult. Ta põrnitses altkulmu Švejki poole, tahtes nagu öelda: «Kas see saatus ootab ka mind?»
Vanapiiga rääkis Švejkile veel, et ta käib siin koeraga igal õhtul kella kuue ajal, et ta ei usaida Prahas ainsatki meest, sest andnud kord ajalehte kuulutuse ja selle peale tulnudki üks lukussepp kosjaplaanidega, meelitanud tema käest välja kaheksasada krooni mingisuguse leiutuse jaoks.., ja kadunud jäljetult.. Maal on inimesed kindlasti palju ausamad. Kui ta peaks meheleminema võtaks ta endale ainult maalt pärit kaasa ja pealegi alles pärast sõda. Sõj aaegseid abielusid peab ta rumaluseks, sest harilikult jääb säärane naine ikka leseks.
Švejk andis talle suuri lootusi, öeldes, et tuleb kell kuus siia, ja läks ära oma sõbrale Blahnikile teatama, et koer sööb iga sorti maksa.
«Ma pakun talle loomamaksa,» otsustas Blahnik. «Sellega sain kord kätte vabrikant Vydra bernhardiini; harukordselt truu looma. Ma toon sulle homme koera tipp-topp kätte.»
Blahnik pidas oma sõna. Hommikupoolikul, kui Švejk oli korteri koristamisega valmis, kostis ukse tagant haukumist ja Blahnik tiris sisse tõrkuva pinšeri, kes oli palju rohkem turris, kui jumal teda loonud. Ta pööritas metsi

kult silmi ja vahtis vihaselt, meenutades näljast tiigrit puuris, mille ees seisab priske loomaaiakülastaja. Ta näitas hambaid ja urises, nagu tahaks öelda: «Kisun puruks, õgin ära!»

Nad sidusid koera köögilaua külge ja Blahnik jutustas, kuidas asjad olid arenenud.

«Ma läksin temast meelega mööda, käes paberisse keeratud keedetud maks. Koer hakkas nuusutama ja mu ümber kargama. Ma ei andnud talle midagi ja läksin edasi. Koer mulle järele. Pargi juurest keerasin_ Bredovskä tänavasse ja seal andsin talle esimese tükikese. Ta pani selle nahka käigu pealt, et ta mind silmist ara ei kaotaks. Ma keerasin Jindfišskä tänavasse, kus andsin talle uue . portsu. Kuni ta sõi, panin talle keti kaela ja tirisin ta ' üle Väclavi platsi Vinohradysse ja sealt edasi Vršovicesse. Teel tegi ta igasuguseid hulle tempe. Kui ma läksin üle trammitee, viskas ta pikali ega tahtnud liigutadagi. Lootis vist, et temast üle sõidetakse. Ma tõin kaasa ka puhta tõutunnistuse plangi, mille ostsin paberikaupmees-Fuchsi juurest. Oskad sa tõutunnistust järele teha, Švejk?»

«Sa pead selle oma käega täitma. Kirjuta, et koer on Leipzigist von Bülovi koerakasvandusest. Isa — Arnheim von Kahlsberg, ema — Emma von Trautensdorf, kelle isa on Siegfried von Busenthal. Isa sai 1912. aastal'Berliinis pinšerite näitusel esimese auhinna, ema on saanud Nürnbergi Tõukoerte Aretamise Seltsi kuldmedali. Mis sa arvad, kui vana ta on?»

«Hammaste järgi kahe aastane.»

«Kirjuta, et kahe ja poole aastane.»

«Ta on halvasti kärbitud, Švejk. Vaata ta kõrvu.»

«Seda saab parandada. Kärbime siis, kui ta meie juures ara on harjunud. Praegu teeks see teda aina tigedamaks.»

Varastatu urises vihaselt, nohises, rabeles laua küljes, heitis siis väsinult maha, keel suust väljas, ja jäi ootama, mis temast edasi saab. Aegapidi jäi ta rahulikumaks ja ainult vahetevahel vingatas kaeblikult.

Švejk pakkus talle ülejäänud maksa, mille Blahnik oli tema kätte andnud. Kuid koer ei nuustrtanudki seda, heitis Jfcmaksatükile vaid trotsliku pilgu ja jäi mõlemat meest vahtima, nagu tahaks ta öelda: «Ma kukkusin selle maksaga kord juba sisse, nüüd sööge ise.»

Ta lamas ükskõikselt ja teeskles magamist. Siis tuli talle äkki midagi pähe, ta ajas enda üles, tõusis tagumis-

tele jalgadele istuma ja hakkas esimestega paluvaid liigutusi tegema. Koer alistus.

See liigutav stseen aga ei avaldanud Švejkile vähematki mõju.

«Viska pikali!» karjus ta vaesekesele, kes laskuski kõhuli ja kiunus haledalt.

«Mis nime ma peaksin talle tõutunnistuse panema?» päris Blahnik. «Tema nimi on Fox, peaks midagi sarnast olema, et ta kõhe aru saaks.»

«Nimetame siis kas või Maxiks. Vaata, Blahnik, kuidas ta kõrvu liigutab. Tõuse üles, Max!»

Õnnetu pinšer, kellelt oli võetud kõdu ja nimi, tõusis ning jäi uusi käske ootama.

«Ma arvan, et võiks ta juba lahti lasta,» otsustas Švejk, «vaatame, mis ta teeb.»

Kui koer sai lahti, oli tema esimene tee ukse juurde, kus ta lõgistas käpaga kolm korda ukselinki, lootes arvatavasti nende kurjade inimeste suuremeelsusele. Kuld nähes, et inimesed ei mõista tema soovi välja pääseda, tekitas ta ukse juurde loigu, olles kindel, et teda selle eest välja visatakse, nagu oli tehtud kunagi, kui ta oli alles noor ja kui polkovnik õpetas teda valjult ja sõjamehelikult «zimmerrein» ' olema.

Väljaviskamise asemel tähendas Švejk:

«Ta on kaval koer, see on ju lausa jesuiidi temp.»

Švejk andis koerale rihmaga nähvaku ja toppis ta nina loiku, nii et koeral ei läinud tükil ajal korda ennast puhtaks lakkuda. Ta kiunus häbi pärast ja kargles köögis ringi, nuusutades

meeleheitlikult omaenda jälgi. Viimaks läks ta äkki heast peast laua juurde, sõi mahapandud maksatüki ara, heitis pliidi juurde pikali ja jäi kogu selle vahejuhtumi peale magama.

«Mis ma sulle võlgnen?» küsis Švejk Blahnikilt, kui see minekut tegi.

«See ei tule kõne alla, Švejk,» ütles Blahnik tagasihoidlikult. «Vana sõbra heaks olen valmis kõike tegema, iseäranis siis, kui ta on sõjaväes. Ela hästi, semu, ja ara vii teda mitte kunagi Havliceki platsile, et õnnetus ja häda kaela ei langeks. Kui sul veel mõnda koera tarvis peaks tulema, sa ju tead, kus ma elan.»

Švejk laskis Maxil õige kaua magada, ostis vahepeal

1 Puhas, puhtust pidav (saksa k.).

lihuniku juurest veerand kilo maksa, keetis selle ara, pistis Maxile sooja maksatüki nina alla ja jäi ootama, millal koer ärkab. Max hakkas une pealt keelt limpsama, ärkas siis, nuusutas maksa ja kugistas selle alla. Seejärel läks ta ukse juurde ja kordas oma katset ukselingiga.

«Max!» hüüdis Švejk koera. «Tule siia!»

Koer tuli kõheldes lähemale. Švejk tõstis ta sülle, silitas teda, ja esmakordselt liputas Max sõbralikult oma lühikeseks lõigatud sabakönti ja kähmas Švejki käest õrnalt kinni, hoidis seda lõugade vahel ja vaatas. oma tarkade silmadega Švejkile otsa, nagu tahaks ta öelda: «Ei ole midagi parata, ma näen, et mu mäng on läbi.»

Švejk silitas koera ja jutustas talle mahedal häälel:

«Elas kord üks koer nimega Fox. Ja elas ta ühe polkovniku juures. Teenija viis koera jalutama ja siis tuli üks mees ja varastas Foxi ära. Fox sattus sõjaväkke ühe oberleitnandi juurde ja talle anti nimeks Max. Max, anna käppa! Näed sa, tõbras, me saame sinuga veel sõpradeks, kui sa hea ja sõnakuulelik oled. Aga muidu saad veel sõjaväes valu ja vaeva näha.»

Max hüppas Švejki sülest maha ja hakkas ta ümber ülemeelikult karglema. õhtuks, kui ülemleitnant kasarmust koju sai, olid Švejk ja Max parimad sõbrad.

Švejk silmitses Maxi ja filosofeeris endamisi:

«Kui me asja ikka igast kandist võtame, eks siis ole iga sõdur niimoodi oma kodust varastatud.»

Ülemleitnant Lukas oli väga meeldivalt üllatatud, kui nägi Maxi, kes avaldas samuti suurt rõõmu, nähes jälle mõõgaga meest.

Küsimuse peale, kust koer on saadud ja mis ta maksab, teatas Švejk suurima südamerahuga, et koera kinkis talle keegi sõber, kes alles hiljuti sõjaväkke võeti.

«Suurepärane, Švejk,» ütles ülemleitnant Maxiga hullates, «esimesel saate minult koera eest viiskümmend krooni.»

«Ma ei saa seda vastu võtta, härra oberleitnant.»

«Švejk,» ütles ülemleitnant karmilt, «kui te mulle tentsikuks tulite, seletasin teile, et peate sõnakuulelik olema. Kui ma teile ütlen, et saate viiskümmend krooni, siis peate need vastu võtma ja maha jooma. Mis te teete, Švejk, selle viiekümne krooniga?»

«Teatan alandlikult, härra oberleitnant, joon maha nagu kästud.»

«Aga kui ma peaksin äkki unustama, Švejk, siis käsin teid mulle meelde tuletada, et pean teile koera eest viiskümmend krooni andma. Saite aru? Ega sellel koeral kirpe ei ole? Parem oleks ta puhtaks pesta ja läbi kammida. Homme olen teenistuses, aga ülehomme lähen temaga jalutama.»

Sel ajal kui Švejk Maxi vannitas, vanclus polkovnik, Maxi endine peremees, oma kodus tulist kurja ja ähvardas selle, kes ta koera varastas, sõjaväljakohtu alla anda, ta maha lasta, üles puua, kahekümneks aastaks vangi pista ja tükkideks raiuda.

«Der Teufel soil den Kerl buserieren!»' kõlas polkovniku korteris, nii et aknaklaasid värisesid. «Mit solchen Meuchelmördern werde ich baid fertig!»[2]

Švejki ja ülemleitnant Lukäši ähvardas lähenev katastroof.

1 Rõve sõim saksa keeles.
2 Säärastele röövlitele teen kiiresti lõpu peale (saksa k.).

15 KATASTROOF

Polkovnik Friedrich Kraus, kes kandis peale selle veel von Zillerguti tiitlit mingi Salzburgi * küla nime järgi, mille tema esiisad olid juba kaheksateistkümnendal sajandil maha laristanud, oli aukartustäratav idioot. Kui ta midagi kõneles, küsis ta seejuures alati, kas kõik temast aru saavad, kuigi jutt oli ammutuntud asjadest ja kõige lihtsamatest tõdedest.

Näiteks: «See, mu härrad, on aken. Jah, kas teate, mis asi on aken?»
Või: «Teed, millel on kahel pool ääres kraavid, nimetaiakse maanteeks. Ja-jah, mu härrad. Kas teate, mis asi on kraav? Kraav on väljakaevatud kõht, mis on paljude , inimeste kätetöö. Kraav on seega sügavam koht. Ja-jah. Kraavi kaevatakse labidaga. Kas teate, mis asi on läbidas?»

Ta kannatas seletamise ja selgitamise maania all. Ta seletas ja selgitas pöörase vaimustusega, nagu mõni leidur, kes armastab pajatada oma tööst.

«Raamat, mu härrad, on suur hulk mitmesugusest paberist mitmesuguses suuruses lõigatud neljakandilisi lehti, mis on täis trükitud, kokku pandud, poogitud ja kliis-terdatud. Ja-jah. Kas teate, mu härrad, mis on kliister? Kliister on liim.»

Ta oli nii halastamatult loll, et ohvitserid läksid temast kaugelt mööda, sest nad ei tahtnud kuulda tema suust, et tänav jaguneb sõiduteeks ja kõnniteeks ja et kõnnitee on sõiduteest kõrgem paneel, mis asub piki majade esikülgi. Maja esikülg aga on see osa majast, mida me näeme tänavalt või kõnniteelt. Maja tagakülge me kõnnitee poolt küljest näha ei saa, milles võime silmapilk veenduda, kui astume sõiduteele.

Ta oli ükskord valmis seda huvitavat tõsiasja ka otsekohe demonstreerima, kuid sattus õnneks rataste alla. Sellest saadik jäi ta veelgi lollimaks. Ta pidas ohvitsere kinni ja kukkus nendega pikalt-laialt targutama omlettidest, päikesest, kraadiklaasidest, berliini pannkookidest, akendest ja postmarkidest.

Oli tõesti enam kui imelik, kuidas see loll teenistusredelit mööda küllalt kiiresti ülespoole oli tõusnud. Kuid tal olid seljataga säärased mõjukad isikud nagu üks suur kindral, kes soosis teda, kuigi ta sõjaasjanduse alal oli täielik turakas.

Manöövritel said Friedrich Kraus ja tema polk lausa imeasjadega hakkama. Kunagi ega kuhugi ei jõudnud ta õigeks ajaks, ta viis oma polgu rivikorras otse kuulipildujatele söödaks, mõne hea aasta eest toimunud keiserlikkudel manöövritel Lõuna-Tšehhimaal aga kadus ta oma polguga hoopis ära, sattus sellega kuskile Määrimaale, kus ta eksles veel mitu päeva ringi, kui manöövrid olid juba lõppenud ja sõdarid vedelesid kasarmutes. Ka sel puhul pigistati silm kinni.

Tema sõbramehesuhted suure kindralihärraga ja vana Austria teiste mitte vähem lollide väeülematega tõid talle igasuguseid aumärke ja ordeneid, mille üle ta oli kole uhke, nii et pidas ennast maakeral kõige paremaks sõjameheks, kõige paremaks strateegia ja kõigi sõjaliste teaduste teoreetikuks.

Polgu ülevaatuse ajal meeldis talle sõduritega rääkida ja ta esitas neile alati ühe ja sama küsimuse:

«Miks nimetatakse püsse, mida tarvitatakse sõjaväes, «mannlihheriteks,»*?»

Polgus oli tal pilkenimeks «Mannlichertrottel»'. Ta oli hirmus kättemaksuhimuline ja tegi need alluvad ohvitserid pihuks ja põrmuks, kes talle ei meeldinud. Kui aga keegi ohvitseridest tahtis naist võtta, siis kirjutas ta nende avaldusele enne kõrgemale poole edasisaatmist'väga halvad soovitused.

Tal puudus pahema kõrva ülemine pool, mis tal noorpõlves kahevõitluse ajal ara oli raiutud, kahevõitlus aga oli saanud alguse sellest, et ta vastane oli konstateerinud lihtsat tõde, et Friedrich Kjaus von Zillargut on harukordne loll.

Kui me analüüsiksime tema vaimuomadusi, siis jõuaksime järeldusele, et need pole karvavõrdki kõrgemad neist, mille poolest oli kuulus ka hobuselõustaga Franz Joseph von Habsburg kui ülemaailmselt tunnustatud idioot. Sama sõnademulin, samasuguse ülima naiivsuse küllus.

Ühel ohvitseride kasiinos toimunud pidusöömingul, kui jutt käidus Schillerile, kuulutas polkovnik.Kraus von Zillergut asja ees, teist taga:

«Mina, mu härrad, nägin eile auruatra, mille pani käima lokomotiiv. Ja kujutage ette, härrad, mitte üks, vaid kaks lokomotiivi. Nägin suitsu, läksin ligemale — lokomotiiv, ja teisel pool teine, ütelge mulle, mu härrad, kas ei ole naeruväärt? Kaks lokomotiivi, nagu ühest poleks aidanud.»

Ta vaikis pisut ja lisas siis:

«Kui bensiin lõpeb, siis peab auto seisma jääma. Ka seda nägin ma eile. Ja kõige selle juures lobisetakse veel inertsist, härrad? Ei sõida, seisab paigal, ei liigugi, pole bensiini. Kas ei ole naeruväärt?»

Oma totruse juures oli ta harukordselt jumalakartlik. Kõdus oli tal tubane altar. Ta käis sageli Ignatiuse kirikus, kus jutlust kuulamas ja pihil ning palus sõja puhkemisest saadik Austria ja Saksa relvadele võitu. Tema jaoks olid ristiusk ja unistused Saksa ülemvõimust üks ja seesama. Jumal pidi aitama alistatute käest nende varandused ja maad ära võtta.

Mannlicheri-loll (saksa k.).

Ta oli iga kord hirmus vihane, kui luges ajalehest, et jälle on vange toodud. Ta põrutas:

«Misjaoks vange vedada? Kõik maha lasta! Ei mingit halastust! Lööme laipade vahel tantsu! Kõik Serbia kodanikud viimseni ara põletada! Lapsed täägiga läbi torgata!»

Ta ei olnud millegi poolest hullem kui saksa luuletaja Vierordt*, kes avaldas sõja ajal värsse, milles ta kutsus sakslasi üles miljoneid prantsuse paganaid vihkama ja neid külmavereliselt tapma:

Las pilvedeni tõuseb mägestiku kohal
inimkonte virn ja lehkav liha . . .

Lõpetanud oma tunnid vabatahtlike koolis, läks ülem-leitnant Lukas Maxiga jalutama.

«Härra oberleitnant, lubage mul teid hoiatada,» ütles Švejk murelikult, «olge selle koeraga ettevaatlik, et ta jalga ei laseks. Ta võib hakata järsku oma vana peremehe järele igatsust tundma ja paneb plehku, kui te ta lahti lasete. Ja ma ei soovitaks teil teda Havliceki platsile viia, seal hulgub alalõpmata ringi «Maria Pildi» võõrastemaja kõrval oleva lihuniku kuri koer, hirmus kiskleja. Nii kui ta näeb oma rajoonis võõrast koera, saab ta otsekohe kadedaks, sest kardab, et teine kõik ta eest ära sööb, nii nagu see püha Haštali kiriku kerjus.» *

Max kargles rõõmsalt ja keerles ülemleitnandi jalgade ees, mässis nööri mõõga ümber ning oli üldse väga ülemeelik, et pääses välja jalutama.

Nad läksid tänavale ja üiemleitnant Lukas keeras koeraga Prikopi poole, kus tal pidi. Panskä tänava nurgal olema kohtumine kellegi daamiga. Lukas mõtles teenistuse asjadest, sellest, mis ta

homme vabatahtlike koolis peaks rääkima. Kuidas me tähistame mingi mäe kõrgust? Miks anname kõrgendiku mõõtmed alati merepinnast arvates? Kuidas me merepinnalt antud kõrguse järgi leiame kõrgendiku kõrguse selle jalast arvates? Mis, kuradi pärast peaks sõjaministeerium küll niisuguseid asju kooli programmi võtma! Seda on vaja ainult suurtükiväelastele. Ja pealegi on olemas kindralstaabi kaardid. Kui vaenlane asub kõrgendikul 312, siis pole harilikult mahti selle üle mõelda, miks selle künka kõrgus on antud merepinnast arvates, või hakata tema suhtelist kõrgust välja aivutama. Sus vaatame kaardile ja asi ongi selge.

Parajasti siis, kui ülemleitnant Lukas lähenes Panskä tänavale, äratas teda nendest mõtetest vali käratus: «Halt!»[1]

Samal ajal kui kõlas «Halt!», katsus koer end lahti kiskuda ja kippus rõõmsa haukumisega selle mehe poole, kes just praegu oli karjunud: «Halt!»

Ülemleitnant Lukäši ees seisis polkovnik Kraus von Zillergut. ülemleitnant Lukas andis au ja hakkas vabandama, et ta polnud polkovnikut märganud.

Polkovnik Kraus oli ohvitseride hulgas kuulus oma kirega mehi tänaval kinni pidama.

Ta pidas auandmist millekski niisuguseks, millest sõltub sõja saatus ja millele tugineb kogu sõjaväe jõud.

«Sõdur, peab auandmisesse kogu oma hinge panema,» armastas ta öelda. Neis sõnades väljendus suurepäraselt eht veltveebellik müstitsism.

Ta hoolitses väga selle eest, et see, kes au andis, tegi seda täiesti määrustekohaselt, täpselt ja tõsiselt.

Ta jälgis tähelepanelikult kõiki, kes temast mööda läksid, alates lihtsast sõjaväelasest kuni alampolkovnikuni välja. Reamehi, kes andsid au kiirustades ja puudutasid vaid vaevu mütsiäärt, otsekui öeldes, et «tere-tere», viis polkovnik ise otse kasarmusse karistust kandma.

«Ma ei märganud» ei tähendanud talle midagi.

«Sõdur peab oma ülemust nägema,» ütles ta, «ja ainult sellele mõtlema, kuidas täita kõiki oma kohustusi, mida määrustik ette näeb. Kui ta sõjaväljal langeb, peab ta ka oma surma eel au andma. Kes ei oska au anda või teeb, nagu ei märkaks ta oma ülemust, või annab au räpakalt, on minu silmis põrsas.»

«Härra ülemleitnant,» ütles polkovnik Kraus kurjakuulutava häälega, «alamad ohvitserid peavad alati kõrgematele au andma. Seda korda pole muudetud. Ja teiseks, mis ajast saadik on härrad ohvitserid harjunud varastatud koertega jalutama? Ja-jah, varastatud koertega. Koer, mis kuulub teisele, on varastatud koer.»

«See koer, härra polkovnik ...» tahtis ülemleitnant Lu-käš vastu vaielda.

«... kuulub mulle, härra ülemleitnant,» lõikas polkovnik järsult vahele. «See on minu Fox.»

Foxile ehk Maxile aga tuli tema vana isand kohe meelde

[1] Seis *(saksa k.)*.

ja ta tõrjus uue peremehe oma südamest jäägitult välja, kiskus end lahti, kargas polkovniku najale ja ilmutas säärast rõõmu, milleks on võimeline ainult armunud gümnasist, kui ta oma ideaali poolt mõistmist leiab.

«Käia varastatud koeraga, härra ülemleitnant, ei sobi kokku ohvitseri aumõistega. Ei teadnud? Ohvitser ei tohi enne koera osta, kui ta pole veendunud, St see ostmine ei too kaasa ebameeldivaid tagajärgi!» müristas polkovnik Kraus, silitades Foxi-Maxi, kes hakkas oma alatuses ülem-leitn.andi peale urisema ja talle hambaid näitama, napi ässitaks polkovnik teda ülemleitnandi kallale ja ütleks: «Võta!»

«Härra ülemleitnant,» jätkas polkovnik, «kas te peate õigeks sõita varastatud hobuse seljas? Kas te ei lugenud minu kuulutusi «Bohemies» ja «Tagblattis», et mul on pinšer kaduma läinud? Te ei ole lugenud kuulutusi, mis teie ülemus lehte on pannud?!» Polkovnik lõi kaht kätt kokku.

«Oh neid noori ohvitsere! Kus on distsipliin? Polkovnik paneb lehte kuulutuse, aga ülemleitnant ei suvatse lugeda!»

«Kui ma sulle, sa vana tõbras, paar täit vastu molu võiksin anda!» mõtles endamisi ülemleitnant Lukas, vahtides näkku põskhabemega polkovnikule, kes meenutas orangutangi.

«Tulge minuga väheke maad kaasa,» ütles polkovnik.

Nad kõndisid koos ja ajasid väga meeldivat juttu.

«Härra ülemleitnant, rindel ei saa teiega niisugust asja teist korda enam juhtuda. Jalutada tagalas varastatud koeraga on kahtlemata väga tore. Ja-jari! Jalutada oma ülemuse koeraga. Samal ajal kui me kaotame sõjaväljal iga päev sadu ohvitsere. Kuid kuulutusi ei loeta. Ma oleksin võinud niiviisi sada aastat kuulutada, et mul on koer kaduma läinud. Kakssada aastat, kolmsada aastat!»

Polkovnik nuuskas valjusti nina, mis oli tema juures alati põhjaliku vihastamise tunnus, ja ütles:

«Te võite edasi jalutada.»

Keeras kanna neal ringi ja läks ära, plaksutades ratsa-piitsaga vihaselt vastu oma ohvitserisineli hõlmu.

Ülemleitnant Lukas läks teisele poole tänavat ja kuulis jälle käratust: «Halt!» Polkovnik pidas parajasti kinni ühe tagavaraväest tulnud õnnetu jalaväelase, kes mõtles oma emale kõdus ega märganud polkovnikut.

Polkovnik tiris jalaväelase omaenese käega kasarmusse karistust saama, sõimates teda seejuures mereseaks.

«Mis ma nüüd selle Švejkiga teen?» arutas ülemleitnant. «Löön tal näo segi, kuid sellest ei piisa. Isegi tema seljast rihmu lõigata oleks sellele lurjusele vähe.»

Ta ei hoolinud enam ühe daamiga kuhtumisest ning seadis sammud erutatult kodu poole.

«Löön ta, rajaka, maha!» ütles ta trammi istudes endamisi.

Samal ajal käis Švejkil lai jutt kasarmust tulnud käskjalaga. Sõdur oli toonud ülemleitnandile mingid paberid alla kirjutada ja ootas nüüd.

Švejk kostitas teda kohviga ja nende jutt keerles selle ümber, et Austria saab peksa. Rääkisid nad sellest nagu endastmõistetavast asjast. Heietasid lõpmatult igasuguseid arvamusi, millest igale sõnale oleks kohtu ees vaadatud kui riigi reetmisele ja mõlemad sõdurid oleksid võlla läinud.

«Keisrihärra on kindlasti sellest kõigest lolliks läinud,» arvas Švejk. «Ta pole küll ealeski tark olnud, kuid sõda annab talle lõpliku põõna.»

«Loll on ta jah,» tähendas kasarmust tulnud sõdur mõjukalt, «loll nagu lammas. Ta ehk ei teagi, et sõda on lahti. Võib arvata, et neil oli talle seda häbi ütelda. See, et ta manifestile oma rahvaste jaoks alla kirjutas, on kõik üks sohk ja sulitegemine. See trükiti ara ilma tema teadmata, sest tema, tühi, ei taipa enam tuhkagi.»

«Eks ta ole omadega läbi jah,» kinnitas Švejk asjatundlikult. «Ta teeb alla ja sööta tuleb teda nagu väikest last. Alles hiljuti teadis üks mees kõrtsis rääkida, et meie keisrihärral olla kaks amme, kes talle kolm korda päevas tissi annavad.»

«Oh, oleks kogu see jama juba läbi,» ohkas kasarmust tulnud sõdur, «ja meie saun juba käes, et Austria ainult rahu saaks.»

Nad jätkasid samas vaimus, kuni Švejk leidis lõppude lõpuks Austria kohta need kõige õigemad sõnad:

«Sihukest lolli keisririiki ei peaks üldse ilma peal olema.»

Teine sõdur tegi sellest arvamusest praktilise järelduse ja lisas:

«Kõhe kui rindele satun, panen lõikama.»

220

Niiviisi avaldasid nad aina edasi tšehhi rahva arvamust sõja kohta ja kasarmust tulnud sõdur teatas, et ta kuulnud täna Prahas kumu, nagu oleks Nächodis * juba suurtükimürinat kuulda ja Vene tsaar võivat üle öö Krakovis olla.

Siis rääkisid nad sellest, et Tšehhimaa vili veetakse Saksamaale ja et Saksa sõdurid saavad sigarette ja šokolaadi.

Siis hakkasid nad pajatama, kuidas ennevanasti sõdu peeti, ja Švejk seletas tõsiselt, et ega sõda olnud ka siis meelakkumine, kui sissepiiratud linna haisupotte visati ja sõdida tuli selle haisu sees. Ta on lugenud, et ühte linna olevat piiratud kolm aastat, ja vaenlane polevat muud ette .võtnud, kui teinud sissepiiratutega iga päev sihukest nalja.

Švejk oleks veel palju huvitavat ja õpetlikku rääkinud, kui ülemleitnant Lukäši tagasitulek poleks nende jutule lõppu teinud.

Ülemleitnant Lukas heitis Švejkile hirmuäratava ja hävitava pilgu, kirjutas paberid alla, laskis sõduril minna ja viipas Švejkile, et see tuleks temaga koos tuppa.

Ülemleitnandi silmad pildusid lausa välke. Ta istus toolile, vaatas Švejki ja mõtles, millal virutama hakata.

«Esialgu annan talle paar täit vastu lõugu,» arutas

221

ülemleitnant, «siis löön tal nina puruks ja kisun kõrvad peast. Eks siis vaata, mis edasi saab.»

Tema vastas säras siiralt ja puhtsüdamlikult Švejki lahke ja süütu silmapaar. Viimaks võttis Švejk julguse kokku, et lõpetada see vaikus enne tormi, ja ütles:

«Teatan alandlikult, härra oberleitnant, et te olete kas-sist ilma. Ta pani saapamäärde nahka ja arvas heaks ara kärvata. Ma viskasin ta naabrite keldrisse. Sihukest tublit ja toredat angoora kassi ei leia enam kuskilt.»

«Mis ma pean temaga tegema?» käis ülemleitnandil läbi pea. «Tal on jumala eest idioodi nägu.»

Švejki heasüdamlikud ja süütud silmad aga särasid leebelt ja mahedalt, väljendades ühtaegu täielikku hingelist tasakaalu, nagu oleks kõik korras ja nagu poleks midagi juhtunud, ja kui olekski midagi juhtunud, siis oleks samuti kõik korras, sest see ei tähendaks talle üldse midagi.

Ülemleitnant Lukas kargas püsti, kuid ei löönud Švejki, nagu oli enne kavatsenud. Ta vehkis rusikatega Švejki nina all ja röögatas:

«Švejk, te varastasite koera!»

«Teatan alandlikult, härra oberleitnant, et ma ei tea viimasel ajal niisugustest asjadest midagi, ja lubage tähendada, härra oberleitnant, et läksite ju ise pärast lõunat Maxiga patseerima ja ma ei saanud teda miskil moel varastada. Mulle paistis otsekohe silma, kui te ilma koerata tagasi tulite, et vist on midagi juhtunud. No see on alles lugu! Spälenä tänavas elab keegi sadulsepp Kuneš ja see ei tohtinud ka kunagi koeraga patseerima minna, sest kohe kaotas ta koera ära. Harilikult jättis ta koera mõnda õllepoodi või keegi lõi talt koera üle või siis laenas ta ise koera kellelegi ja see ei toonud tagasi . . .»

«Pidage lõuad, Švejk, te igavene lojus! Te olete kas suur lurjus või siis haruldane eesel, käpard ja lambapea. Muudkui latrate, aga ma ütlen teile, minuga te kaua ei mängi. Kust te selle koera

tõite? Kust te leidsite ta? Kas teadsite, et see koer on meie polkovniku oma? Ta võttis mult koera ara, kui me väljas kokku juhtusime. Näete, missugune hirmus häbilugu! Rääkige õigust, kas te varastasite ta või ei varastanud?»

«Teatan alandlikult, härra oberleitnant, et ma ei varas
tanud teda mitte.»

«Kas te teadsite, et see on varastatud koer?»

222

«Teatan alandlikult, härra oberleitnant, teadsin küll, et on varastatud.»

«Issand jumal! Himmelherrgott! Švejk, ma lasen teid maha, tõbras, siga, vasikas, igavene peldik! Kas te olete tõesti nii loll?»

«Teatan alandlikult, olen küll, härra oberleitnant.»

«Miks te tõite mulle varastatud koera, miks te vedasite selle elaja minu korterisse?»

«Et teile rõõmu teha, härra oberleitnant.»

Ja Švejki silmad vaatasid heasüdamlikult ning õrnalt ülemleitnandile näkku, kes langes toolile ja oigas:

«Miks on jumal käristanud mind niisuguse tõpraga?»

Ülemleitnant istus vaikses meeleheites oma toolil ja .tundis, et tal ei jätku jõudu mitte üksnes selleks, et Švejkile kõrvakiilu anda, vaid ka selleks, et endale suitsu keerata. Ta ei teadnud isegi, miks ta Švejki «Bohemied» ja «Tagblatti» ostma saatis, et Švejk loeks polkovniku kuulutust varastatud koerast.

Švejk tuli tagasi, ajalehtede kuulutusküljed lahti pööratud. Ta säras üleni ja teatas rõõmsalt: «Ongi, härra oberleitnant! Härra oberst kirjeldab seda varastatud pinšerit nii kenasti, et lust lugeda, ja lubab veel sada krooni vaevatasuks, kes talle koera tagasi toob.

223

See on väga hea vaevatasu. Harilikult antakse vaevatasuks viiskümmend krooni. Keegi Božetech Košifest ainult sellest elaski. Ta varastas ühtelugu koeri, vaatas siis kuulutustest järele, kustkohast koer ara oli jooksnud, ja läks kohe sinna. Ükskord varastas ta toreda musta spitsi, aga et selle omanik ei kuulutanud, proovis ta ise ja pani kuulutused lehte. Ta kulutas ara tervelt viis krooni, kuni keegi härra viimaks teatas, et see on tema koer. Kui koer läks kaduma, arvanud ta, et on lootusetu otsida. Ta ei uskunud inimeste aususesse. Aga nüüd ta näeb, et võib siiski veel ausaid inimesi leida ja et ta on tõsiselt Tõõmus. Ta oli põhimõtteliselt selle vastu, et aususe eest tasu anda, ja kinkis Božetechile oma raamatu toa- ja aed-lillede kasvatamisest. Meie Božetech kähmas selle musta spitsi tagumist jalga pidi pihku ja virutas härrale koeraga vastu pead. Ta vandus, et ei pane enam iialgi kuulutust lehte. Parem juba koer koerakasvandusse müüa, kui keegi ei võta vaevaks tema kadumisest ajalehes kuulutada.»

«Minge magama, Švejk,» käskis ülemleitnant. «Te võite niimoodi hommikuni jaburdada.»

Ülemleitnant Lukas heitis samuti magama ja nägi öösel unes, et Švejk varastas troonipärija hobuse, tõi selle temale, ja kui tema, õnnetu ülemleitnant Lukas, paraadil selle hobuse seljas oma roodu ees ratsutas, tundis trooni-pärija oma hobuse ära.

Hommikul oli ülemleitnant otsekui pohmeluses, tal oli tunne, nagu oleks keegi talle pähe põrutanuid. Mingi iseäralik raske painaja rõhus tema südant. Hirmsatest unenägudest kurnatud, jäi ta vastu hommikut jälle magama ning ärkas koputusest uksele. Ukse vahelt vaatas sisse Švejki heasüdamlik nägu. Švejk küsis, millal ta peab härra ülemleitnandi üles ajama.

Ülemleitnant oigas voodis:

«Käige minema, tõbras! See on kohutav!»

Kui ülemleitnant Lukas oli juba ärkvel ja Švejk tõi talle hommikueine, üllatas viimane teda uue küsimusega:

«Teatan alandlikult, härra ülemleitnant, kas te ei sooviks, et ma muretseksin teile mõne uue koera?»
«Teate, Švejk, mul on tahtmine teid sõjaväljakohtu kätte anda,» ütles ülemleitnant ohates, «kuid nad mõistaksid teid õigeks, sest nad pole oma elus midagi nii kohutavalt lolli näinud. Vaadake ennast peeglist! Kas teil ei lähe süda pahaks, kui te oma lollakat lõusta näete? Te olete kõige

lollakam looduseime, keda ma iialgi olen näinud. Noh, rääkige tõtt, Švejk, kas te meeldite iseendale?»

«Teatan alandlikult, härra ülemleitnant, ei meeldi. Ma näen selles peeglis välja nagu kasepahk või midagi niisugust. See on halvasti lihvitud peegel. Hiinlase Staneki* juures oli üksvahe sihuke kõver peegel, et kui keegi ennast sellest vaatas, läks tal süda vägisi pahaks. Suu oli nii, pea nagu solgiämber, vats ees nagu õllekõhuga kanoonikul, ühe sõnaga — hirmus figuur. Härra maavalitseja läks mööda, vaatas ennast, ja peegel tuli jalamaid ara koristada.»

Ülemleitnant pööras pea kõrvale, ohkas ja pidas paremaks piimaga kohvi kallale asuda kui Švejkiga jännata.

Švejk õiendas juba köögis ja ülemleitnant Lukas kuulis, kui ta laulis:

Marsib Grenevil,

linn on elevil,

ümber Püssirohutorni*

nutsid neiukesed mornid…

Pärast seda kostis köögist teine laul:

Sõdurid on ikka olnud uhked saksad,

iga piiga hellitab meid kuidas jaksab,

sest et riik meil kõrget palka maksab,

sõdurid on ikka olnud lahked saksad…

«Sul, kaabakal, on tõesti hea elu,» mõtles ülemleitnant endamisi ja sülitas.

Ukse vahele ilmus Švejki pea.

«Teatan alandlikult, härra oberleitnant, teile tuldi kasarmust järele, peate kohe härra polkovniku juurde minema, käskjalg on siin.»

Ja lisas salatsevalt:

«Vist selle koera pärast.»

Kui käskjalg jahtis oma tulekust ülemleitnandile eestoast ette kanda, ütles viimane:

«Kuulsin juba.»

Ta ütles seda surutud häälel ja läks, heites Švejkile hävitava pilgu.

See polnud lihtne raport, vaid midagi hullemat.

Polkovnik istus väga vihaselt oma tugitoolis, kui ülemleitnant tema kabinetti astus.

«Kahe aasta eest, härra ülemleitnant, avaldasite soovi,

et teid viidaks üle Budšjovicesse üheksakümne esimesse polku,» ütles polkovnik. «Kas teate, kus on Budejovice? Vltava ääres, ja-jah, Vltava ääres, ja sellel on harujõgi Ohfa või midagi

säärast. Linn on, ma ütleksin, väga külalislahke, ja kui ma ei eksi, on seal jõe ääres bulvar. Kas teate, mis asi on bulvar? See on vette ehitatud kivisein. Ja-jah. Kuid see ei puutu meie jutusse. Me olime seal manöövritel.»

Polkovnik jäi vait, silmitses tindipott! ja vahetas kähku jutuainet.

«Minu koer on teie juures oma kõhu ara rikkunud. Ta ei taha enam midagi süüa. Näete, tindipotis on kärbes. See on imelik, et ka talve ajal kukuvad kärbsed tindipotti. See on korralagedus!»

«Räägi juba, vana kõuts, mis sul oli,» mõtles ülemleitnant endamisi.

Polkovnik tõusis ja käis kabinetis paar korda edasi-tagasi.

«Ma olen kaua aega aru pidanud, härra ülemleitnant, mis ma teiega õieti tegema peaksin, et niisugused asjad enam ei k o r d u k s, ja siis tuli mulle meelde, et te olete avaldanud soovi üheksakümne esimesse polku üle minna. Peastaap teatas meile hiljaaegu, et üheksakümne esime- .A ses polgus on ohvitseridest suur puudus, sest s e r b l a s e d < on kõik ohvitserid m a h a t a p n u d . Kinnitan oma ausõnaga, et te olete kolme päeva pärast Budejovices üheksakümne esimeses polgus, kus formeeritakse m a r s i p a t a l j o n e . Teil ei tarvitse tänada. Sõjaväes on vaja ohvitsere, kes...»

Ta ei teadnud enam, mida veel ütelda, vaatas kella ja tähendas:

«Juba pool üksteist. Viimane aeg on polgu raportile minna.»

Sellega oli see meeldiv jutuajamine lõpetatud ja ülem-leitna'ndi süda muutus palju kergemaks, kui ta kabinetist lahkus ja vabatahtlike kooli läks, kus teatas, et sõidab lähemate päevade sees rindele ja korraldab sel puhul Nekäzankal* lahkumisõhtu.

Kui ta koju jõudis, ütles ta Švejkile tähendusrikkalt:

«Kas teate, Švejk, mis asi on marsipataljon?»

«Teatan alandlikult, härra oberleitnant, marsipataljon on maršbatak ja marsirood on marškumpak.* Me käsutame ikka lühendatud nimesid.»

«Niisiis teatan teile, Švejk,» kuulutas ülemleitnant pidulikul häälel «et te sõidate minuga koos m a r š b a t a k k i , kui teile niisugused lühendused meeldivad. Ja arge arvake, et võite rindel sääraseid totrusi teha nagu siin. Kas olete rõõmus?»

«Teatan alandlikult, härra oberleitnant, olen kole rõõmus » vastas vahva sõdur Švejk. «Küll see võib tore olla, kui me mõlemad langeme sõjaväljal keisrihärra ja tema perekonna eest…»

ESIMESE JAO «TAGALAS» JÄRELSÕNA

Raamatu «Vahva sõduri Švejki juhtumised» esimest jagu («Tagalas») lõpetades tahan lugejatele öelda, et varsti ilmuvad teineteise järel ka kaks järgmist jagu «Sõjaväljal» ja «Sõjavangis». Ka nendes jagudes kõnelevad ja toimivad sõdurid ja eraisikud samuti, nagu nad kõnelevad ja toimivad tegelikkuses.

Elu ei ole peente kommete kool. Igaüks kõneleb nii, nagu oskab. Tseremooniameister dr. Guth * räägib teisiti kui «Karika» kõrtsi peremees Palivec ja käesolev romaan pole salongimaneeride õppevahend ega ka teaduslik teos selle kohta, missuguseid väljendusi võib seltskonnas tarvitada. See raamat pakub teatava ajastu ajaloolist pilti.

Kui mul oli tarvis käsutada mõnd vänget väljendust, rnida tõepoolest käsutati, siis tegin ma seda ühegi kõhkluseta. Väljenduste pehmendamist või nende tähistamist punktidega pean ma kõige narrimaks silmakirjatsemiseks. .Neid sõnu käsutatakse isegi parlamentides.

Kuskil on täiesti õigesti öeldud, et hästikasvatatud inimene võib kõike lugeda. Selle üle, mis on loomulik, võivad imestada ainult suurimad sead ja rafineeritud rõvetsejad, kes ei näe oma näruse valemoraali juures sisu, vaid tormavad vihaselt üksikute sõnade kallale.

Mõne hea aasta eest lugesin ma mingi novelli kohta avaldatud kriitikat, milles kriitik oli vihane selle üle, et autor oli kirjutanud: «Ta nuuskas ja pühkis oma nina puhtaks.» See käivat vastu kõigele ilusale ja ülevale, mida kirjandus pidavat rahvale andma.

See on ainult üks tühine näide selle kohta, missuguseid tõpranägusid maailma sünnib.

Inimesed, kes vänge väljenduse puhul nina kirtsutavad, on argpüksid, sest nad kardavad tõelist elu. Niisugused nõrgad inimesed teevad kultuurile ja inimloomusele kõige rohkem kahju. Nad tahaksid rahva ülihellade inimeste karjaks, püha Aloise tüüpi pseudokultuuri onanistideks kasvatada. Munk Eustahhius kirjutab oma raama-

tus et Püha Alois puhkes nutma, kui ta kuulis, kuidas keegi mees laskis mürinal välja oma kõhutuult, ja suutis rahuneda ainult palvetades.

Säärased inimesed on vaga pahased avalikkuse ees, kuid käivad iseäraliku heameelega avalikes väljakäikudes seintelt ebaviisakaid kiriutusi lugemas.

Kui ma olengi oma raamatus mõningaid vengeid väljendusi käsutanud, siis olen ma ainult seda konstateerinud, kuidas tegelikult räägitakse. .

Me ei või kõrtsmik Palivecilt nõuda, et ta kõneleks just nii nagu proua Laudovä*, dr. Guth, proua Olga Fastrovä* ja terve rida teisi, kes teeksid meeleldi kogu Tšehhoslovakkia vabariigist suure parkettpõrandaga salongi, kus kõik käiksid ringi frakkides, valged jändad käes, räägiksid ülipeent keelt ja kultiveeriksid rafineeritud salongi-moraali, mille varjus salongilõvid kõige halvematele pattudele ja'kõlvatustele võiksid anduda.

Kasutan siinkohal juhust ja teatan, et kõrtsmik Palivec on elus. Vangimajas istudes elas ta sõja üle, ja on jäänud samasuguseks nagu siis, kui tal oli see pahandus keiser Franz Josephi pildiga.

Kui ta luges, et temast on minu raamatus räägitud, tuli ta mind vaatama. Ta oli ostnud üle kahekümne eksemplari esimest annet ja jaganud need oma tuttavastele, aidates sellega kaasa raamatu levikule.

Ta oli siiralt rõõmus, et ma olen temast kirjutanud ja teda tuntud ropendajana kujutanud.

«Mind ei tee enarn miski teiseks,» ütles ta mulle. «Olen kogu eluaeg ropult rääkind, seda, mida olen mõelnd, ja räägin nii ka edaspidi. Ma ei hakka ometi endal mõne lehma pärast suud kinni siduma. Ja nüüd olen ma kuulsaks saand.»

Tema lugupidamine endast on tõepoolest tõusnud. Tema kuulsus on rajatud mõnedele vängetele väljendustele. Ta on sellega täiesti Tahul. Kui ma oleksin sellega, et ma tema kõneviisi täpselt ja tõetruult kirja panin, tahtnud talle etteheiteid teha, mida ma pole endastmõistetavalt iialgi mõelnud, siis oleksin kindlasti seda head inimest solvanud.

Valimatute väljendustega, lihtsalt ja ausalt avaldas ta, ilma et ta seda ise oleks teadnud, tšehhide protesti igasuguse lömitamise ja tallalakkumise vastu. Tal oli see

lugupidamatus ja ebaviisakate väljenduste kasutamine keisri kohta juba veres.

Ka Otto Katz on elus. See on tõetruu välipreestri kujutus. Pärast riigipööret jättis ta oma ameti sinnapaika, pööras kirikule selja ja on praegu kuskil Põhja-Tšehhimaal ühe pronksi- ja värvivabriku prokurist. Ta kirjutas mulle pika kirja, milles ähvardab mind, et õiendab veel minuga arved. Mingi Saksa ajaleht avaldas nimelt ühe peatüki tõlke, kus ma kujutan teda niisugusena, nagu ta tegelikkuses oli. Ma külastasin teda tookord ja kõik läks suurepäraselt. Kell kaks öösi ei seisnud ta enam jalgadel, kuid aina jutlustas ja ütles: «Mina olen Otto Katz, välipreester, te kipsipead.»

Õige palju kadunud Bretschneideri, endise Austria sala-politseiniku tüüpi inimesi nuhib ka tänapäeval vabariigis ringi. Nad tunnevad huvi iseäranis selle vastu, mida keegi räägib.

Ma ei tea, kas mul läks korda saavutada selle raamatuga seda, mida ma tahtsin. Juba seegi asjaolu, et ma kuulsin kord, kui üks mees sõimas teist: «Sa oled loll nagu Švejk!» annab tunnistust vastupidisest. Peaks aga sõna «Švejk» saama siiski uueks sõimusõnaks rikkalikus sõimusõnade ahelas, pean rahul olema ka sellega, et olen rikastanud tšehhi keelt.

Jaroslav Hašek

Teine jagu

SÕJAVÄLJALE

1 ŠVEJKI VIPERUSED RONGIS

ühes Praha—Ceske Budejovice kiirrongi teise klassi kupees viibis kolm reisijat: ülemleitnant Lukas, kelle vastas istus vanem, täiesti kiilaspäine härra, ja Švejk. Viimane seisis alandlikvaikselt kupeeuksel ja oh iga silmapilk valmis ära kuulama ülemleitnant Lukasi järjekordset sõimuvalingut. Ülemleitnant ei hoolinud põrmugi kiilaspäise eraisiku juuresolekust, ja katsudes kogu läbisõidetud tee vältel Švejki südametunnistusele koputada, sõimas Švejki igaveseks tõpraks issanda loomaaias ja muuks sääraseks.

Tüli oli tekkinud üsna tühisest asjast, nimelt pakkidest, mille eest Švejk pidi hoolt kandma. «Või üks kohver on ara varastatud!» hurjutas ülemleitnant Švejki. «Ja sina, lontrus, julged sellest veel hingata!» «Teatan alandlikult, härra oberleitnant, kohver on tõesti ara varastatud,» vastas Švejk vagusalt. «Jaamas tolgendab ju ilmast-ilma palju sulipoisse ringi ja ma kujutan

asja umbkaudu nii ette, et ühele nendest hakkas teie kohver ilmtingimata meeldima ja see sell passis ilmtingimata seda silmapilku, kui ma tulin teile pakkide juurest teatama, et meie pakkidega on kõik korras. Ainult sihukesel parajal silmapilgul võiski ta meie kohvri ara varastada. Need varganäod sihukesi silmapilke kõhe passivadki. Kaks aastat tagasi varastasid nad Loode vaksalis ühelt naiselt lapsevankri ja vankriga tükkis teki sisse mähitud väikese tüdruku. Need vargad aga olid nii nooblid, et tõid lapsukese meie tänava politseijaoskonda ja seletasid ise, et leidnud lapse hüljatuna kangtalusest. Pärast tembeldasid ajalehed vaese naise rongaemaks.»

Ja Švejk tegi resoluutse kokkuvõtte: «Jaamades on ikka ja alati varastatud ja varastatakse ka edaspidi. Teisiti ei . saagi olla!»

«Ma olen kindel, Švejk,» võttis ülemleitnant jutujätku enda kätte, «et teie asjad lõpevad ükskord väga räbalasti. Ma ei saa siiani sotti, kas te mängite eeslit või olete juba sündinud eeslina. Mis kohvris oli?»

«Õieti mitte midagi, härra oberleitnant,» vastas Švejk, pööramata pilku ülemleitnandi vastas istuva eraisiku lagedalt peakolult. Viimane ei näinud ilmutavat mingit huvi kõige toimuva vastu, vaid oli süvenenud «Neue Freie Presse» * lugemisse.

«Selles kohvris polnud muud kui peegel teie toast ja raudnagi eeskojast. Meie pole õigust-ütelda miskit kahju kannatanud, sest peegel ja nagi olid majaperemehe omad.»

Märgates ülemleitnandi ähvardavat liigutust, jätkas Švejk maheda häälega:

«Teatan alandlikult, härra oberleitnant, ma ei osanud hingeski ette aimata, et kohver võidakse ara varastada . . . Mis aga peeglisse ja nagisse puutub, siis ütlesin ma peremehele, et anname need talle jälle tagasi, kui sõjast koju tuleme. Vaenlase maal on peegleid ja nagisid kui palju tahes ja seepärast ei tarvitse meil ega majaperemehel miskit kahju karta. Otsemaid, kui vallutame mõne linna . ..»

«Pidage suu, Švejk!» kärgatas ülemleitnant hirmsa hää-jega vahele. «Ükskord ma annan teid veel sõjaväljakohtu alla! Kui teil on natukenegi arukest peakolu sees, siis mõtelge ometi ise! Teine inimene, kui ta ka tuhat aastat elaks, ei teeks poolt nii palju lollusi .kui teie nende paari nädalaga. Arvan, et olete seda ehk isegi tähele pannud?»

«Teatan alandlikult, härra oberleitnant, olen küll isegi tähele pannud, mul, nagu öeldakse, on. arenenud tähelepanuvõime, kuid see lööb välja alles sus, kui on hilja ja miski pahandus juba juhtunud. Ma olen ühtepuhku omadega pigis nagu keegi Nechleba Nekazanka tänavast, kes käis alatihti «Litametsa» kõrtsis. Too kah tahtis kogu aeg ontlikuks inimeseks saada ja alustas iga laupäev uut elu, kuid järgmisel päeval pidi ikka jälle tunnistama: «Hommikul märkasin, sõbrad; et olen tsemendi peal.» Ja alati, kui ta nõuks võttis, et nüüd läheb korralikult koju, sattus ta trellide taha. Pärast muidugi selgus, et ta on kusagil kas aia maha murdnud või voorimehe hobuse lahti rakendanud või tahtnud mõne politseipatrulli kukesabasulega oma piipu puhastada. Ta oli sellest kõigest suisa meelt heitmas, kuid kõige rohkem tegi talle hingepiina, et sihuke pigissejäämine oli kogu nende suguseltsi viga. Tema vanaisa läinud kord mööda ilma rän .. .»

«Jätke, Švejk, mind oma lobaga rahule!»

«Teatan alandlikult, härra oberleitnant, et kõik mis ma siin räägin, on sulaselge tõde. Tema vanaisa läks mööda il…»

«Švejk!» läks ülemleitnandi hari punaseks. «Ma käsin veel kord, jätke oma loba! Ma ei taha mitte kui midagi kuulda. Kui jõuame Budejovicesse, siis teen teile kõik viimseni tasa. Kas teate, Švejk, et ma lasen teid pokri pista?»

«Teatan alandlikult, härra ülemleitnant, ei tea,» ütles Švejk magusa häälega. «Te pole sellest siiani veel sõnakestki lausunud.»

Ülemleitnandi hambad hakkasid iseendast plagisema, ta ohkas südamepõhjast, kiskus sinelitaskust «Bohemie» ja hakkas lugema. Ta luges teateid suurtest võitudest ja Saksa allveepaadi «E» tegevusest Vahemeres, aga kui ta jõudis sõnumini, milles räägiti uuest Saksa leiutisest — linnade õhkulaskmisest aeroplaanidelt visatavate iseäraliste pommidega, mis lõhkevad kolm korda- järjest, segas teda Švejki hääl. Viimane pöördus kiilaspäise härra poole:

«Vabandage, kõrgeausus, ega te ei ole äkki härra Purkräbek, «Slavie» panga agent?»*

Kui kiilaspäine härra ei lausunud musta ega valget, ütles Švejk ülemleitnandile: «Teatan alandlikult, härra oberleitnant, ma lugesin üks-

kord ajalehest, et normaalsel inimesel peab olema peas umbes kuus- kuni seitsekümmend tuhat kärva ja et mustad juuksed, nagu paljudel juhtudel on võidud tähele panna, on harilikult hõredamad.» Švejk jätkas halastamatult:

«Siis ükskord «Spireki» kohvikus rääkis keegi arstiteaduse tudeng, et juuste väljalangemine on tingitud hingelisest vapustusest kuue nädala jooksul pärast nurgavoodit.»

Nüüd juhtus midagi väga hirmsat. Kiilaspäine härra kargas püsti, käratas Švejkile: «Marsch heraus, Sie Schweinkerl!»[1] ja virutas Švejki koridori. Kui kiilaspea kupeesse tagasi tuli, valmistas ta ennast tutvustades ülem-leitnandile väikese üllatuse.

Švejk oli pisut eksinud. Külaspäine indiviid ei olnud teps mitte «Slavie» panga agent härra Purkräbek, vaid ainult kindralmajor von Schwarzburg. Erariides kindralmajor sooritas parajasti inspektsioonireisi mööda garnisone ja sõitis Budejovicet rabama.

Ta oli kõige hirmuäratavam kindralinspektor, kes ku-j nagi on ilmale tulnud, ja mingi korralageduse leidmise puhul oli tal garnisoniülemaga ainult üks jutt: «Kas teil on revolver?»

«On.»

«Tubli! Teie asemel teaksin ma, mis sellega teha, sest see, mis ma siin näen, ei ole kellegi garnison, vaid seakari.»

Ja tõepoolest — alati pärast tema inspekteerimiskäiku laskis keegi enda siin või seal maha, nii et kindralmajor von Schwarzburg võis rahuldusega konstateerida: «Nii on õige! See on ehtne sõjamees!» Näis, nagu poleks talle sugugi meelt mööda, kui keegi pärast tema inspektsiooni veel elusse jäi. Tal oli otse maania ohvitsere kõige sandimatele kohtadele ümber paigutadä. Kõige tühisemastki asjast oli küllalt, et ohvitser pidi jätma oma garnisoni ja rändama Tšernogooria* piirile või mingisse ahastamapanevasse joomarite garnisoni kuskil Galiitsia räpases pärapõhjas.

«Härra ülemleitnant,» küsis ta, «mis kadetikoolis te õppisite?»

«Prahas.»

[1] Välja, siga *(saksa k.)*.

«Te olete kadetikoolis käinud ja ei tea isegi seda, et ohvitser on vastutav oma alluva eest! Tore lugu küll! Teiseks lobisete oma tentsikuga nagu mõne vana semuga. Te lubate tal rääkida, ilma et talt oleks midagi küsitud. Veelgi toredam lugu! Kolmandaks lubate tal solvata oma ülemusi. See on kõige toredam lugu! Ma teen sellest kõigest oma järeldused. Mis teie nimi on, «härra ülemleitnant?»

«Lukas.»

«Mis polgus te teenite?»

«Ma olin. . .»

«Tänan. Jutt ei ole sellest, kus te olite. Ma tahan teada, kuhu te praegu kuulute?»

«üheksakümne esimesse jalaväepolku, härra kindralmajor. Mind viidi sinna üle ...»

«Ah teid viidi üle? Siis tehti väga hästi. Teile ei tee paha juba lähemal ajal koos üheksakümne esimese jalaväepolguga lahinguväljale sattuda.»

«Selle kohta on otsus juba olemas, härra kindralmajor.»

Kindralmajor pidas nüüd terve loengu selle kohta, et tema viimaste aastate tähelepanekute järgi on ohvitserid hakanud-oma alluvatega kõnelema familiaarsel toonil ja ta näeb selles ohtlikku demokraatlike põhimõtete levimist. Sõdureid on tarvis hirmu all hoida, sõdur peab oma ülemuse ees värisema, teda kartma. Ohvitser peab mehi endast kümne sammu kaugusel hoidma, ta ei tohi lubada, et sõdurid mõtleksid oma peaga või et nad üldse mõtleksid. Selles seisabki viimaste aastate traagiline viga. Ennemalt kartsid mehed ohvitsere nagu tuld, praegusel ajal aga...

Kindralmajor heitis lootusetult käega:

«Praegusel ajal on enamik ohvitsere oma sõdurid käest ara lasknud. See oligi, mis ma tahtsin öelda.» , Kindralmajor võttis jälle oma lehe ja süvenes lugemisse. , Ülemleitnant Lukas, näost valge, läks koridori, et oma viha Švejkile välja valada.

Ta leidis Švejki akna juures seismas, niisugune õndsust õhkuv rahulik nägu ees, nägu võib olla ainult kuusel imikul, kes on rinda saanud, oma kõhu täis lutsinud ja tudib nüüd magusasti.

ülemleitnant seisatas ja tegi Švejkile pealiigutuse, osutades tühjale kupeele. Ta astus Švejki järel kupeesse ja tõmbas ukse kinni.

«Švejk,» alustas ta pühaliku-häälega, «viimaks ometi on käes see silmapilk, kus te saate paar kõrvakiilu, milliseid ilmas veel pole nähtud. Miks te tülitasite seda kiilaspeaga härrat? Kas teate, et see on kindralmajor von Schwarzburg?»

«Teatan alandlikult, härra oberleitnant,» vastas Švejk märtri nägu ette manades, «mul ei ole eluilmas vähematki mõtet pähe tulnud kedagi solvata ja mul ei olnud vähematki aimu kellestki härra kindralmajorist. Ta on justament nagu «Slavie» panga agent härra Purkräbek ise. See käis tihtilugu meie tänava kõrtsis ja ükskord, kui ta laua taha magama jäi, kirjutas keegi hea mees tindipliiatsiga ta paljale pealaele: «Aupaklikult teie teenistuses! Koguge oma lastele kaasavara ja raha korteri sisustamiseks elukindlustuse abil tariif III c alusel!» Ja teate, kõik läksid ära ja mina jäin temaga üksipäini. Mul ei vea ka iialgi, ja toogi kord, kui ta ärkas ja peeglisse vaatas, läks tal kops üle maksa ja ta arvas, et mina olen seda teinud ja tahtis mulle samuti paar kõrvakiilu anda.»

Sõna «samuti» kostis Švejki suust nii liigutavalt mahedalt ja etteheitvalt, et ülemleitnant laskis käe jõuetult langeda.

Švejk aga seletas edasi:

«See härra ei oleks tohtinud sihukese väikese eksituse pärast vihastada. Tal peaks tõesti kuus-kuni seitsekümmend tuhat kärva peas olema, nagu seisis selles artiklis, kus räägiti, mis ühel normaalsel inimesel kõik peab olema. Ma ei võinud elu seeski aimata, et üldse võib olla miskisugust plesspeaga kindralmajorit. See on, nagu öeldakse, saatuslik eksitus, rnis võib juhtuda igaühega, kui inimene midagi ütleb, teine aga hakkab kõhe sõnast kinni. Mõned head aastad tagasi jutustas meile ükskord rätsep Hyvl, kes käis Steiermargis õmblemas, kuidas ta sõitnud Leobeni* kaudu Prahasse ja tal olnud kaasas Mariborist* ostetud sink. Sõidab rongis ja mõtleb ise, et ta on ainuke tšehh reisijate hulgas. Kui ta aga Sankt Moritzi* juures oma singi kallale asus, hakkas mees, kes tema vastas istus, singile armunult silmi tegema ja suud vesistama. Kui rätsep Hyvl seda märkas, ütles ta iseendale kuuldavalt: «Eks sinagi, nannipunn, sööksid hea meelega.» Mees talle puhtas tšehhi keeles vastu: «Näed isegi, et sööksin, kui sa ainult annaksid.» Nad sõidki singi koos ära, enne kui Budejovicesse jõudsid. Selle mehe nimi oli Vojtech Rous.»

Ülemleitnant Lukas vaatas korraks Švejkile otsa ja lahkus kupeest. Ta istus jälle oma kohale.

Kuid juba veidi aja pärast ilmus uksele Švejki puhtsüdamlik nagu.

«Teatan alandlikult, härra oberleitnant, viie minuti parast oleme Täboris*. Rong seisab viis minutit. Kas käsite söögipoolist tellida? Vanasti võis siin vaga häid…» Ülemleitnant kargas vihaselt kupeest välja ja sisistas vahekäigus Švejkile:

«Ma hoiatan teid viimast korda — mida vähem te ennast näitate, seda õnnelikum ma olen! Kõige õnnelikum oleksin ma siis, kui ma teid üldse ei näeks, ja olge kindel, et ma hoolitsen selle eest. Ärge tulge mu silma allagi! Kaduge, et ma teie varjugi ei näeks, te igavene lojus ja lollpea!»

«Just nii, härra oberleitnant!»

Švejk lõi käe kõrva aarde, tegi sõjamehelikult ümberpöörd, läks koridori lõppu, istus nurka vagunisaatja istmele ja tegi juttu kellegi raudteelasega: «Vabandust, kas ma võin teilt midagi küsida?» Raudteelane ei ilmutanud erilist tahtmist juttu ajada ning noogutas vaid vaevumärgatavalt ja ükskõikselt pead. «Minu juures käis tihtipeale üks tore mees, nime poolest Hofmann,» alustas Švejk, «ja see kinnijtas ühtepuhku, et need hädapidurid ei tööta ka iialgi, tähendab, kui tõmbad sellest käepidemest, siis ei mõjugi. Ma pole õigust ütelda ealeski sihukeste asjade vastu huvi tundnud, aga kuna see pidurdamisvärk nakkas mulle täna silma, siis tahaksin hea meelega teada, mis teha, kui peaks juhtumisi tarvis minema?»

Švejk tõusis ja astus koos raudteelasega käepideme juurde, kuhu oli kirjutatud «H ä d a p i d u r».

Raudteefane pidas oma kohustuseks Švejkile ara seletada, kuidas hädapiduri mehhanism töötab.

«Seda rääkis ta teile õigesti, et seda käepidet peab tõmbama, aga seda ta valetas, et pidur ei tööta. Rong jääb alati seisma, sest pidur on kõigi vagunite kaudu veduriga ühendatud. Hädapidur peab töötama.»

Seejuures olid mõlema käed hädapiduri käepideme küljes ja kindlasti jääbki mõistatuseks, kuidas võis juhtuda, et nad tõmbasid ja rong jäi seisma.

Nad ei suutnud kuidagi üksmeelele jõuda, kes seda tegi ja kumb neist õieti hädapidurit tõmbas.

Švejk kinnitas, et tema see ei võinud olla, et tema seda ei teinud, sest ega ta mõni ulakas poisinolk ole.

«Ma imestan isegi,» ütles,ta konduktorile heasüdamlikult, «miks rong nii järsku seisma jäi. Sõitis, sõitis, ja äkki — seisab. Mulle teeb see rohkem muret kui teile.»

Keegi tähtis isand astus raudteelase kaitseks välja ja kinnitas, et ta kuulnud, kui see sõdur esimesena hädapidurist juttu teinud.

Seevastu korrutas Švejk väsimatult midagi oma aususest ja kinnitas, et ta pole rongi hilinemisest vähimalgi määral huvitatud, sest ta on teel sõtta.

«Küll jaamaülem asja selgeks teeb,» otsus'tas konduktor. «See lõbu läheb teil kakskümmend krooni maksma.»

Reisijad olid vahepeal vaguneist välja roninud, Ülem-konduktor andis vilet. Keegi naine jooksis oma kohvriga kohkunult üle raudtee põllule.

«Einoh, see lust on kakskümmend krooni väärt,» arutas Švejk asjalikult, täielikku rahu säilitades. «See pole sugugi palju. Kui meie keisrihärra ükskord Zižkovis käis,* peatas keegi Franta Snor sedasi tema tõlla, et laskis keset sõiduteed keisrihärra ette põlvili. Pärast ütles selle rajooni politseikomissar Snorile nuttes, et ta poleks tohtinud seda tema rajoonis teha, vaid oleks pidanud tegema seda üks tänavavahe edasi, mis kuulub juba politseiülem Krausi alla, — avaldanud seal oma truualamlikkust. Ja härra Snor pandi kinni.»

Švejk vaatas just sel hetkel üle õla, kui ülemkonduktor pealtkuulajate juurde astus.

«Noh, nüüd võime kohe edasi sõita,» arvas Švejk. «Pole hoopiski hea, kui rong hiljaks jääb. Oleks veel rahu ajal, siis jumal temaga, kuid sõja ajal peab igaüks teadma, et igas rongis sõidab sõjamehi, kindralmajoreid, oberleitnante, tentsikuid. Iga sihuke hilinemine on riskantne asi. Napoleon hilines Waterloo alla viis minutit* ja kogu tema kuulsusest jäi järele ainult paha hais . . .»

Samal silmapilgul trügis läbi pealtkuulajate hulga ülem-leitnant Lukas. Ta oli surnukahvatu ega saanud suust muud kui ühe sõna:

«Švejk!» Švejk tõstis käe kõrva äärde ja teatas:

«Teatan alandlikult, härra oberleitnant, minu kaela aetakse, nagu oleksin ma rongi kinni pidanud. Raudteevalitsus on ka väga imelikud plommid hädapidurite külge pannud. Inimene ei või neile ligigi minna, nii on kohe

lament lahti ja talt nõutakse kakskümmend krooni, nagu minugi käest.»

Ülemkonduktor oli juba väljas, andis vilet ja rong hakkas jälle liikuma.

Pealtkuulajad läksid kupeedesse oma kohtadele. Ka ülemleitnant Lukas ei lausunud enam sõnalgi ja läks samuti istuma.

Ainult konduktor jäi Švejki ja raudteelase juurde. Konduktor võttis taskuraamatu ja koostas kogti vahejuhtumi kohta protokolli. Raudteelane põrnitses vihaselt Švejki, kes küsis talt täie südamerahuga:

«Kas te raudteel juba ammu teenite?»

Kuna raudteelane ei suvatsenud vastata, jutustas Švejk, et ta tundvat kedagi František Mlicekit Praha lähedalt Uhfinevesist, kes tõmmanud ükskord samuti sihukest hädapidurit ja ehmatanud nii, et kaotanud kaheks nädalaks kõnevõime, mille ta saanud tagasi alles siis, kui läinud Hostivari* aedniku Vaněki juurde võõrsile, hakanud seal kaklema ja saanud härjakaraga üle turja.

«See juhtus tuhande üheksasaja kaheteistkümnenda aasta maikuus,» lisas Švejk.

Raudteelane avas klosetiukse ja lukustas ennast sinna.

Konduktor jäi Švejki juurde ja nõudis temalt kakskümmend krooni trahvi, ähvardades Švejki vastasel korral Täboris jaamaülema kätte toimetada.

«Suurepärane,» ütles Švejk, «ma ajan hea meelega haritud inimestega juttu ja mind rõõmustab väga seda Täbori jaamaülemat näha.»

Švejk võttis mundrikuue taskust piibu, pani põlema, pahvis õhku vänget sõduritubaka suitsu ja jätkas:

«Mõned head aastad tagasi oli Syitavy jaama ülemaks härra Wagner. Oli see aga tulehark, kes piinas oma alluvaid, kus aga sai, kuid kõige rohkem kiusas ta kedagi j rööpaseadjat Jungwirti, kuni see vaeseke läks ja uputas enda meeltesegaduses jõkke ära. Enne seda jättis ta jaamaülemale kirja, kus lubas jaamaülemat öösiti kummitama hakata. Tõsijutt! Ja hakkaski kummitama. Istub meie jaamaülem-vennike öösel telegraafiaparaadi juures, äkki käib kell ja jaamaülem saab telegrammi: «Kuidas elad, kaabakas? Jungwirt.» Nii kestis nädal otsa ja jaamaülem hakkas vaimule vastuseks igasse ilmakaarde ameti-telegramme saatma: «Anna mulle andeks, Ju-ngwirt.» öösel aga toksis aparaat talle vastuse: «Poo ennast silla

juures semafori otsa üles! .Jüngwirt.» Jaamaülem tegi, nagu kästud. Selle eest pandi Svitavy naaberjaama telegrafist hiljem trellide taha. Näete siis, missugused asjad sünnivad maa ja taeva vahel, millest meil pole aimugi.»

Rong sõitis Täbori jaama, ja enne kui Švejk konduktori saatel rongilt maha läks, kandis ta ülemleitnant Lukäšile nagu kord ja kohus ette:

«Teatan alandlikult, härra oberleitnant, mind viiakse härra jaamaülema juurde.»

Ülemleitnant Lukas ei teinud väljagi. Teda oli haaranud täielik apaatia kõige vastu. Tal tuikas peas vaid üks mõte, et kõige parem on kõigele sellele, nii Švejkile kui ka vastas istuvale külaspäisele kindralmajorile, sülitada, külma rahuga edasi istuda, Budejovices rongilt maha minna, kasarmus oma ilmumisest ette kända ja mõne marsirooduga rindele sõita. Rindel, kui vaja, lasta ennast maha tappa ja lahkuda sellest närusest maailmast, kus tolgendab ringi säärane lontrus nagu Švejk.

Kui rong hakkas liikuma, heitis ülemleitnant Lukas pilgu aknast välja ja nägi perroonil Švejki, kes oli süvenenud asjalikku jutuajamisse jaamaülemaga. Švejki ümbritses rahvahulk, kelle seas võis näha ka mitut raudteelase mundris meest.

Ülemleitnant Lukas ohkas. See õhe ei väljendanud kahetsustunnet. Ta südamel oli kergem, et Švejk oli jäänud perroonile. Isegi kiilaspäine kindralmajor ei tundunud talle enam nii vastiku koletisena.

Rong ronis juba ammugi puhkides Ceske Budejovice poole, kuid rahvahulk perroonil Švejki ümber ei vähenenud.

Švejk kinnitas, et ta pole süüdi, ja pani ka rahvahulga selles veenduma, nii et keegi naine tähendas koguni: «Juba jälle kiusavad ühte sõdurit.»

Rahvahulk oli samal arvamusel ja keegi mees pöördus jaamaülema poole ning teatas, et ta maksab Švejki eest kakskümmend krooni. Ta olevat kindel, et see sõdur pole rongi kinni pidanud.

«Vaadake talle otsa,» viitas ta Švejki süütust süütumale .näole, kes rahvahulga poole pöördudes aina kinnitas:

«Inimesed, ma pole süüdi.»

Siis tuli sandarmivahtmeister, tiris kellegi kodaniku rahvahulgast välja, kuulutas ta areteerituks ja viis ära, tähendades:

«Te veel vastutate oma sõnade eest. Ma teile näitan, mis tähendab rahvast üles ässitada! Kui sõdureid niiviisi hellitada, siis ei või neilt keegi loota, et Austria sõja võidaks.»

Õnnetu kodanik ei osanud selle peale muud ütelda kui puhtast südamest tunnistada, et ta on ju karniomanik Vana värava kõrvalt ega ole seda asja hoopiski niiviisi mõtelnud. Vahepeal oli lahke härra, kes uskus, et Švejk pole süüdi, kantseleis trahvi ära maksnud ja viis nüüd Švejki kolmanda klassi restorani, kus tegi talle õlut välja, ja kui selgus, et kõik Švejki paberid ja sõduri sõidupilet olid jäänud ülemleitnant Lukäši kätte, anidis mees Švejkile suuremeelselt viis krooni pileti- ja taskurahaks.

Kui härra lahkus, ütles ta Švejkile usaldavalt: «Nõndaks, kulla sõjamees, ma ütlen teile: kui satute venelaste kätte vangi, siis tervitage minu poolt õllepruul Zemanit Zdolbunovist*. Te kirjutage ta nimi üles. Olge ainult mõistlik ja ärge liiga kauaks rindele jääge.»

«Ärge seda kartke,» ütles Švejk. «Võõraid maid on alati põnev näha, pealegi veel tasuta.»

Švejk jäi üksipäini laua aarde istuma, ja see aeg, kui ta õilsalt heategijalt saadud viit krooni vähehaaval maha jõi, vatrasid perroonil sagivad inimesed, kes olid Švejki ja jaamaülema jutust ilma jäänud ja rahvamurdu ainult eemalt näinud, et keegi jaamahoonet pildistanud spioon olevat kinni nabitud. Selle jutu aga lükkas ümber keegi naine, kes kinnitas, et tegemist pole mingi spiooniga. Ta olevat kuulnud, et üks tragun kolkinud naiste peldiku juures ohvitseri, sest ohvitser roninud peldikusse traguni kallima järele, kes tragunit rongile saatnud.

Nendele pöörastele versioonidele, mis iseloomustasid sõjaaja närvilikkust, tegid lõpu sandarmid, kupatades perrooni tühjaks. Švejk aga tipsutas vähehaaval edasi, mõeldes õrnusega oma ülemleitnandile. Mis ta peale hakkab, kui Ceske Budejovicesse jõuab ja tervest rongist oma tentsikut ei leia?

Enne reisirongi .saabumist täitus kolmanda klassi restoran sõduritest ja eraisikutest. Ülekaalus olid igasugustest polkudest ja väeliikidest ning kõige erinevamaist rah-

vustest sõdurid, keda sõjakeeris oli paisanud Tābori laatsarettidesse ja kes sõitsid nüüd jälle sõjaväljale uusi haavu, vigastusi ja haigusi saama, sõitsid oma hauale lihtsat puuristi teenima, mille küljes kuskil troostitul Ida-Galiitsia tasandikul lipendab veel aastaid hiljem tuule ja vihma käes roostetanud keisrikulliga Austria sõdurimüts ja mille otsa laskub vahel vana kurb vares, meenutades aastate eest olnud priskeid söömaaegu, kui tema jaoks oli käetud ääretu laud isuäratavate inimlaipade ja hobusekor-justega, kui just sellise sõdurimütsi all, mille otsas ta istub,'olid kõige maitsvamad suutäied — inimese silmad.

Üks nende piinade kandidaatidest, kes pärast operatsiooni sõjaväelaatsaretist välja oli kirjutatud, istus Švejki juurde. Tal oli seljas määrdunud, verine ja porine sinel, ise oli ta kuidagi kössis, kõhetu ja nukker. Ta pani väikese kompsu lauale, otsis taskust näruse rahakoti ja hakkas oma rahanatukest üle lugema.

Siis tõstis ta pilgu Švejkile ja küsis:

«Magyarul?»[1]

«Tšehh olen, kalla sõber,» vastas Švejk. «Juua tahad?»

«Nem tudom, barätom.»[2]

«Ei sellest ole lugu, seltsimees,» vastas Švejk ja nihutas, oma täie kruusi nukra sõjamehe ette. «Võta üks mehine sõõm!»

Sõdur taipas, jõi ja tänas:

«Köszönöm szivesen!»[3]

Ta hakkas uuesti oma rahakoti sisu uurima ja ohkas lõpuks.»Švejk taipas, et ungarlane tahaks kangesti veel kännu õlut tellida, kuid rahast jääb napiks. -Seepärast laskis Švejk ka ungarlasele ühe õlle tuua, mispeale ungarlane ütles jällegi oma tänusõnad ning hakkas Švejkile midagi žestide abil seletama, näidates oma läbilastud käele ja rääkides seejuures rahvusvahelises keeles: «Pauh-pauh-pauh!»

Švejk noogutas kaastundlikult' pead. Kössis paraneja aga seletas Švejkile edasi, näidates vasaku käe labaga poole meetri kõrgusele maast ja tõstes siis kol-m sõrme, et tal on kolm väikest last.

«Nincs ham, nincs ham,» jätkas sõdur, tahtes öelda, et kõdus pole midagi süüa. Pisarad voolasid tal silmist ja ta

1 Ungarlane (ung. k.).
2 Ei saa aru, sõber (ung. k.).
3 Tänan väga (ung. k.).

pühkis neid määrdunud sinelivarrukaga, milles oli näha Ungari kuninga eest ta kehasse tunginud kuuli auku.

Ei ole imeks panna, et Švejkil säärase meelelahutuse juures kulus vähehaaval kõik see viis_krooni ja et ta niisama vähehaaval, kuid vältimatult lõikas läbi oma tee Budejovicesse. Iga kruusi õllega, mis ta lubas endale ja millega ta kostitas tervenevat ungarlast, jäi tal sõduri sõidupileti ostmise võimalus ikka väiksemaks.

Jälle sõitis üks rong Budejovice poole, Švejk istus ikka laua ääres ja kuulas, kuidas ungarlane kordas oma sõnu: «Pauh-pauh-pauh! Härom gyermek, nincs ham. filjen!»[1]

Viimase sõna juures lõi ta Švejkiga kokku.

«Joo aga, madjar,» kostis Švejk. «Tõmba nina täis! Ega teie meid niiviisi küll ei kostita . . .»

Kõrvallauas rääkis üks tšehhi sõdur, kuidas ungarlased neile ülestõstetud käsi näidanud, kui nad kahekümne kaheksanda rügemendiga* Szegedisse* jõudsid.

See oli sulatõde, ent too tšehhi sõdur pidas seda endale ilmselt solvavaks. Hiljem oli see üpris tavaliseks nähtuseks

1 Kolm last, süüa pole. Elagu (ung. k.).

kõigi tšehhi sõdurite juures ja seda tegid lõppude lõpuks ka ungarlased ise, kui neile ei meeldinud enam Ungari kuninga eest verd valada.

Siis istus see sõdur samuti Švejki lauda ja pajatas, kuidas nad Szegedis ungarlastele tuupi teinud ja nad mitmest kõrtsist välja peksnud. Seejuures märkis ta tunnustavalt, et ungarjased on suured löömamehed ja ta oli ka ise noaga ühe vopsu selga saanud, nii et teda tuli tagalasse ravimisele saata.

Nüüd, kui ta tagasi läheb, pistab tema pataljoni kapten ta aga. arvatavasti pokri, sest ta ei saanud mahti ungarlasele seila haava eest nagu kord ja kohus kätte maksta, et ka ungarlasele midagi mäletada jääks ja terve rügemendi au oleks päästetud.

«Ihre Dokumenten, väsi tokument?»[1']

Selliste kaunite sõnadega kõnetas Švejki sõjaväepatrulli veltveeblist ülem, kellel oli kaasas neli tääkidega sõdurit.

«Mina näep, tema istup, nicht iahren[2], istup, joop, ainult joop, burš!»

«Ei ole, kulla mees,» vastas Švejk. «Härra oberleitnant Lukas üheksakümne esimesest rügemendist võttis mu p-a-berid kaasa ja mina jäin jaama maha.»

«Was ist das Wort[3] «kulla mees»?» pöördus veltveebel ühe oma sõduri, vana maakaitseväelase* poole, kes nähtavasti kõiki sõnu oma veltveebli ees meelega moonutas, sest ta ütles ükskõikselt:

««Kulla mees», das ist wie: Herr Feldwebel.»[4]

Veltveebel jätkas Švejkiga juttu:

«Iga šoldaat peab tokument olema, ilma tokument laskma auf Bahnhbfs-Militärkommando den lausigen Bursch, wie einen tollen Hund5 pokri panema.»

Švejk viidi jaama sõjaväekomandantuuri. Vahitoas istus vahtkond, kamp samasuguseid mehi kui see, vana ijiaakaitseväelane, kes oma igipõlisele vaenlasele, Tema Veltveebellikule Kõrgusele, nii toredasti sõna «kulla mees» tõlkida oskas.

Vahituba oli kaunistatud värviliste trükipiltidega, mil-

1 Teie dokumendid (saksa ja vigases tšehhi k.).
2 Ei sõida (saksa k.).
3 Mis tähendab sõna (saksa k.).
4 See on sama mis härra veltveebel (saksa k.).
5 Täitanud sõduri nagu marutõbise koera jaama sõjaväekomandantuuris (saksa k.).

lega sõjaministeerium varustas sel ajal kõiki kantseleisid, kus liikusid sõdurid, samuti nagu koole ja kasarmuidki.

Vahvat sõdurit Švejki tervitas kõigepealt pilt, mille allkiri kõneles, et pildil kujutatakse stseeni, kuidas keiser-liku-kuningliku kahekümne esimese kütipolgu rühmaülem František Hammel ning kapralid Paulhart ja Bachmayer innustavad mehi vastu pidama. Teisel seinal rippus pilt allkirjaga: «Honveediväe 5. husaaripolgu rühmaülem Jan Danko luurab vaenlase patarei asukohta.»

Paremat kätt, pisut madalamal, rippus plakat: «Erakordseid mehisuse näiteid.»
Seesuguste plakatitega, mille tekste erakordsete väljamõeldud näidetega vorpisid sõjaministeeriumi kantselei-des igasugused sõjaväkke mobiliseeritud saksa ajakirjanikud, tahtis vana arulage Austria vaimustada oma sõdureid, kes neid plakateid kunagi ei lugenud. Kui sääraseid erakordseid mehisuse näiteid brošüüridena rindele saadeti, keerasid sõdurid neist plotskit või käsutasid paberit veelgi otstarbekamalt, mis vastas nende väljamõeldud erakordse vapruse näidete väärtusele ja vaimule.
See aeg kui veltveebel läks otsima kedagi ohvitseridest, luges Švejk plakatit:

Voorisõdur Josef Bong

Sanitaarkomando sõdurid kandsid raskesti haavatuid kaarikutele, mis seisid jäärakus varjul. Kui kaarikud olid täis, sõideti nendega sidumispunkti. Venelased, kes märkasid voori, hakkasid seda granaatidega tulistama. Granaadikild tappis 3. keiserliku-kuningliku voorieskad-roni 'voorisõduri Josef Bongi hobuse. «Mu vaene Hall, oledki otsas!» kurtis Bong. Sel hetkel tqbas granaadi-kild ka teda ennast. Sellest hoolimata võttis ta oma hobuse kaariku eest lahti ja tiris raske koorma varjulisse kohta. Siis läks ta tagasi oma tapetud hobuse riistade järele. Venelased andsid vahetpidamata tuld. «Tulistage aga pealegi, neetud metslased, hobuseriistu ma siia ei jäta!» pigistas ta läbi hammaste, hobuseriistu lahti kiskudes. Viimaks sai ta valmis ja roomas koos hobuseriistadega kaariku juurde tagasi. Siin sai ta sanitaride käest kõvasti võtta, et oli nii kaua ara olnud. «Ma ei tahtnud hobuseriistu maha jätta, nad on üsna uued. Neist oleks kahju, mõtlesin ma. Ega meil sääraseid asju ülearu ole,» vabandas tubli sõdur ja sõitis sidumis-punkti. Alles seal teatas ta, et on haavatud. Tema ritt-meister ehtis ta rinda hiljem hõbemedaliga vapruse eest.

Kui Švejk oli loo läbi lugenud ja veltveebel polnud ikka veel tagasi, ütles ta vahitoas istuvatele maakaitseväelastele:
«Väga hea näide mehisusest. Nii jäävad meie sõjaväe hobuseriistad* alati päris uueks. Kui ma veel Prahas olin, lugesin Praha kroonuteatajast veel toredama näite kellestki vabatahtlikust.doktor Josef Vojnovist. Ta teenis Ga-liitsias seitsmendas jäägripataljonis, ja kui läks täägivõit-luseks, sai kuuli pähe. Kui ta sidumispunkti toodi, käratas ta, et ei lase ennast sihukese kriimustuse pärast siduda. Ta tahtis oma rühmaga kõhe uuesti rünnakule minna, kui granaat viis tal jalalaba ara. Teda taheti jälle ara kanda, kuid tema lonkas kepi najal lahinguväljale ja kaitses ennast vaenlase vastu kepiga. Siis tuli uus granaat ja rebis tal ara käe, milles ta hoidis keppi.Ta võttis kepi teise kätte ja möirgas, et ei jäta neile. Jumal teab, mis ta veel oleks teinud, kui šrapnell poleks teda veidi aja pärast täitsa ära tapnud. Võib-olla oleks ka temale vapruse eest hõbemedal antud, kui ta poleks lõpuks surma saanud. Kui ta pea otsast ara lendas, veeres see tükk maad ja karjus

veel: «Täida, sõdur, käsku, täida oma kõhust, olgu käsk mis tahes, hoolimata ohust!»»
«Aah, teada puha, mis nad ajalehes kõik kokku ei lobise,» tähendas keegi vahtkonna meestest. «Aga kui üks sihuke kirjasolkija ise selle möllu sisse satuks, läheks ta tunni ajaga ogaramast ogaraks.»
Maakaitseväelane sülitas.
«Meil. Cäslavis oli keegi kirjamees Viinist, sakslane, aukraadilt fähnrich*. Ei -tahtnud meiega sõnagi tšehhi keelt rääkida, aga kui marsiroodu saadeti, kus olid afnult tšehhid koos, oli tal tšehhi keel jalamaid selge.» Uksele ilmus veltveebel, tegi kurja näo ja käratas:

«Wenn man olema drei Minuten weg, da hört man nichts anderes ais1 «tšehhi keel» ja «tšehhid»!»

Ta läks kohe ära, ilmselt restorani. Enne minekut aga osutas Švejkile ja ütles maakaitseväelasest kapralile, et ta selle täitanud närukaela kohe leitnandi juurde viiks, kui viimane tuleb.

«Härra leitnant hullab jälle jaama telegraafipreiliga,» tähendas kapral, kui veltveebel oli läinud. «Keerutab teise ümber juba kaks nädalat ja iga kord, kui telegraafiruu-mist tagasi tuleb, on hirmus karvane ja kirub; «Das ist aber eine Hure, sie will nicht mit mir schlafen.»»[2]

Ka sedapuhku oli leitnant marus. Kui ta veidi aja pärast tuli, oli kuulda, kuidas ta raamatuid vastu lauda pildus.

«Pole parata, vennas, pead tema juurde minema,» ütles kapral Švejkile kaasatundvalt. «Tema käest on palju mehi läbi käinud, noori ja vanu sõdureid.»

Ja juba ta viiski Švejki kantseleisse, kus laialipillutud paberitega laua taga istus pööraselt vihase näoga nooruke leitnant.

Nähes Švejki ja kapralit, laskis ta kuuldavale üsna paljutähendava:

«Ahaa!»

Seejärel kõlas kaprali ettekanne:

«Teatan alandlikult, härra leitnant, se.e mees leiti jaamast ilma paberiteta.»

Leitnant nokutas pead, nagu tahaks ta öelda, et ta aimas jufja aastaid tagasi, et Švejk leitakse jaamast ilma dokumentideta just sel päeval ja just sel tunnil. Kes aga

1 Kui olla kas või kolm minutitki ara, siis ei kuule muud kui (saksa k.).

2 On see aga lirva, ei taha minuga magada (saksa k.).

oleks -näinud sel silmapilgul Švejki, oleks saanud mulje, et mõeldamatu on säärase näo ja olemisega mehelt mingeid dokumente tahtagi. Švejk nägi sel hetkel välja, nagu oleks ta taevast mõnelt teiselt planeedilt alla kukkunud ja vaatab nüüd imestunud pilgul uut maailma, kus temalt nõutakse senitundmatuid ja tema arust totraid asju, nagu on mingisugused dokumendid.

Leitnant silmitses Švejki ja mõtles pisut, mis ta peaks talle ütlema või mida küsima.

Lõpuks ta küsis:

«Mis te tegite jaamas?»

«Teatan alandlikult, härra leitnant, ootasin Ceske Bude-jovice rongi, et oma üheksakümne esimesse rügementi sõita, kus ma olen härra oberleitnant Lukäši tentsik. Ma pidin härra oberleitnandi maha jätma, sest mind viidi trahviasja pärasf jaamaülema juurde. Mind kahtlustati selles, et ma pidasin hädapiduri abil kinni kiirrongi, millega me sõitsime.»

«See jutt teeb hulluks!» pistis leitnant karjuma. «Rääkige selgelt ning lühidalt ja ärge ajage lolli loba!»

«Teatan alandlikult, härra leitnant, juba sellest silmapilgust peale, kui istusime härra oberleitnant Lukäšiga kiirrongile, mis pidi meid kõige kiiremini meie Üheksa-

kümne esimesse keiserlikku-kuninglikku jalaväerügementi viima, tabasid meid igasugused ärapardused. Kõigepealt läks meil kaduma kohver, siis jälle, et oleks selge pilt, tegi keegi kindralmajor, täitsa plesspea . . .»

«Himmelherrgott!» ohkas leitnant.

«Teatan alandlikult, härra leitnant, mina ei saa teisiti, kui pean kõik ükshaaval ara rääkima, siis alles saab asjast selge pildi, nagu armastas ikka ütelda kadunud kingsepp Petrlik, kui ta käskis oma õpipoisil püksid maha lasta, et teda spannrihmaga parkida.»

Kuna leitnant ei saanud muud kui vihaselt nohiseda, jätkas Švejk:

«Ma ei meeldinud miskipärast härra plesspeaga kind-ralmajorile ja härra ülemleitnant Lukas, kelle .tentsik ma ojen, kihutas mu koridori. Koridoris hakatigi mind selles süüdistama, millest ma teile juba rääkisin. Enne kui asi joonde sai, olin üksi perroonile jäänud, rong ära sõitnud, härra ülemleitnant kohvrite.ga ja kõigi oma ja minu dokumentidega tükkis läinud ja mina jäin nagu vaenelaps ilma dokumentideta, suu ammuli, vahtima.»

Švejk vaatas leitnandile niisuguse liigutamapaneva hellusega silma, et viimasele oli täiesti selge: kõik see, mis ta kuuleb selle selli suust, kes jätab juba sündimisest saadik lolli mulje, on sulaselge tõde.

Siis luges leitnant Švejkile üles kõik rongid, mis pärast kiirrongi Budejovice poole olid läinud, ja esitas talle küsimuse, miks ta need rongid mööda laskis.

«Teatan alandlikult, härra leitnant,» vastas Švejk südamliku muhelusega, «selle aja sees, kui ma järgmist rongi ootasin, juhtus minuga sihuke õnnetus, et istusin laua taga ja jõin kruus kruusi järel õlut.»

«Säärast oinast pole ma veel iial näinud,» mõtles leitnant endamisi, «tunnistab kõik üles. Kui palju on neid siit läbi käinud, kuid kõik on salanud! See aga ütleb külma rahuga: «Lasksin kõik rongid mööda, sest kaanisin kruus : kruusi järel õlut.»»

Kõik oma-arvamused'võttis leitnant kokku lausesse, millega ta pöördus Švejki poole:

«Teie, sunnikunahk, olete degenerant. Teate, mis tähendab, kui kellegi kohta öeldakse, et ta on degenerant?»

«Meie lähedal Bojište ja Katariina tänava nurgal, teatan alandlikult, härra leitnant, elas kah keegi degenerant. Tema isa oli poola krahv ja ema ämmaemand. Ta ise oli

tänavapühkija, kuid kõrtsis ei lubanud ennast teisiti kui härra krahviks hüüda.»

Leitnant pidas paremaks kõigele kuidagiviisi lõpp teha ja ütles järsult:

«Teate mis, te lambapea, te lollide loll, nüüd lähete kassa juurde, ostate pileti ja sõidate Budejovicesse! Kui ma peaksin teid veel siin nägema, talitan teiega nagu väejooksikuga. Afotreten!»;[1]

Kui Švejk ei liigutanudki ja kätt ikka mütsi ääres hoidis, käratas leitnant:

«Marsch hinaus![2] Kas te ei kuulnud — abtreten! Korporal Palänek, viige see lambapea kassa juurde ja ostke talle pilet Budejovicesse!»

Kapral Palänek ilmus veidi aja pärast jälle kantseleisse. Paläneki selja tagant paokil ukse vahelt vaatas, sisse Švejki heasüdamlik nägu.

«Mis veel?»

«Teatan alandlikult, härra leitnant,» sosistas ka"pral Palänek salapäraselt, «sellel mehel pole piletiraha ja minul ka mitte. Jumalamuidu ei taheta ka vedada, tal pole ju ühtegi paberit, et ta polku sõidab.»

1 Võite minna (saksa k.).

2 Marss — välja (saksa k.).

Leitnant ei lasknud selle raske küsimuse saalomonlikku lahendust pikalt oodata.
«Mingu jalgsi,» otsustas ta. «Las panevad polgus hilinemise pärast istuma. Kes temaga siin jändama hakkab!»
«Pole parata, vennas,» ütles kapral Palänek kantseleist väljudes Švejkile, «pead jalgsi Budejovicesse põrutama, kulla mees. Meil on vahitoas päts leiba, anname sulle tee peale kaasa.»
Ja poole tunni pärast, kui Švejki oli kostitatud veel musta kohviga ja talle peale leivapätsi ka pakike sõduri-tubakat teele kaasa antud, lahkus ta pimedal 'ööl laborist, ning pimeduses kõlas va.id tema laul. Ta laulis vanaaegset sõdurilaulu:

Otsejoones Jaromeri
astusin kui mööda nööri.
Kui ei usu, ara usu,
köhale sain õhtuks ..

Kurat seda teab, kuidas küll juhtus, aga selle asemel et Budejovice suunas lõunasse minna, astus vahva sõdur Švejk järjest l ä ä n e poole.
Ta astus külmetades ja sinelit kõvemini ümber Uiskudes mööda lumist maanteed nagu Napoleoni kaardiväe viimane sõdur, kes tuleb Moskva sõjakäigult. Vahe seisis ainult selles, et Švejk laskis lõbusat laulu:

Looduse rüppe ma patseerin, metsa rohelisse leeri ...

Laul kajas öövaikuses lumiste metsatukkade vahel kaugele ja külades hakkasid koerad haukuma.
Kui Švejk laulust tüdines, istus ta kruusahunnikule, pani piibu põlema, puhkas pisut ning marssis jälle edasi, vastu Budejovice anabasise uutele seiklustele.

Švejki budejovice anabasis

Antiikaja väepealik; Xenophon käis ilma maakaardita läbi terve Väike-Aasia ja jumal teab kus veol. Vanad goo-tid sooritasid oma - sõjaretki samuti topograafiat tundmata. Marssida aina edusi, rajada teed läbi tundmatute maade, olla ümber piiratud vaenlastest, kes ootavad parajat võimalust su kaela käänata, — seda nimetataksegi anabasiseks. Kellel on nuppu, nagu Xenophonil või kõigil neil röövsuguharudel, kes tulid Euroopasse jumal teab kust Kaspia või Aasovi mere äärest, see saadab oma retkel korda tõelisi imetegusjd.
Kui Rooma leegionid samuti ilma maakaardita, jõudsid Caesari juhtimisel põhjas asuva Gallia mere * äärde, võtsid nad nõuks marssida tagasi Rooma hoopis teist teed mööda, et veel rohkemat korda saata. Ja nad jõudsidki Rooma. Sellest ajast peale arvatavasti räägitaksegi, et kõik teed viivad Roonla.

Samuti viivad kõik teed ka Ceske Budejovicesse. Vahva sõdur Švejk oli selles kaljukindel ka siis, kui ta Budejovice kandi asemel nägi enda ees Milevsko küla *.

Švejk astus peatumata edasi, sest mingi Milevsko ei tohi ometi üht vahvat sõdurit takistada ükskord Ceske. Budejovicesse jõudmast.

Nii jõudis Švejk Milevskost läänes asuvasse Kvetovisse. Ta oli kõik sõdurilaulud, mis ta teadis, läbi laulnud ja tal tuli enne Kvetovisse jõudmist alustada otsast peale:

Kui me sõtta läksime,

neiukesed nutsivad . ..

Kvetovist Vräži viival teel, mis läheb aina edasi lääne poole, sattus Švejkile vastu keegi kirikust tulev vanaeit ja tegi temaga ehtsa ristiinimese kombel juttu:

«Tere-terekest, sõjamees, kuhukaugele tee viib?»

«Lähen Budejovicesse, emake, oma rügementi, lähen sõtta,» vastas Švejk.

«Taivake, siis lähte küll võltsi, sõjamees!» ütles eit koh-kunult. «Te ei saa jo ealeski pärale. Kui te siit läbi Vräži otseteed edesi lähte, saate jo Klatovysse.»

«Mina arvan, et ka Klatovyst * saab Budejovicesse,» ütles Švejk alandlikult. «Tõsi küll, see on kenake astumine, iseäranis siis, kui inimesel on oma rügementi kure ja kui inimene ei taha, et tal pahandusi tuleks, ehkki tai on head tahtmist õigeks ajaks kõhale jõuda.»

«Eks meil olnd kah üks seoke üleannetu,» ohkas eideke, «keegi Mašekite Tonicek, minu sõtsetütre sugulane. See pidi sõitma Plzenisse * landveeri ja eks ta sõit kah. Ei läind nädalit aigagi, kui sandarmid teda juba taga otsisi-vad, — ei jõund teine oma rigimenti. Läks veel nädal aiga ja tema oli köksti jälle siin, volnariided seljas, ütles teine, et läsknuvad teda kodumaile uurlaubesse.2 Eks külavanem läind kõhe jälle sandarmisse ja siis talle alles tehti uurlaubet. . . Nüüd saatis teine väeliini pealt juba kirjagi, olla haavata saand, jalg olla alt ära.»

Eideke silmitses Švejki kaastundliku pilguga.

«Sa, sõidan, mine, näe, sinna metsa ja sidi seal, ma toon sulle kardulasuppi, see annab sooja. Meie onn on siit

1 Maakaitseväkke (saksa k.).

2 Puhkusele (saksa k.).

näha, otse metsatuka taga, terake paremat kätt. Ära sa meie Vräži külast küll läbi metsa Malcini peale mine, seal on sandarmid justku kaarnad kallal. Etem on otse läbi metsa Malcini peale minna. Sealt edasi hoia Cižoväst kõrvale. Seal on sandarmid nigu verekoerad ja muudku nuu-sivad desenteerisid. Mine silmalt läbi metsa Sedleci peale Horaždovice lähedal. Seal on väega kena sandarm, see laseb igaühe külast läbi. On sul miski paber kaasas?»

«Ei ole, emake!»

«Siis ära sinna küll oma nina pista, mine paremb juba Raxiomyšli peale, aga proovi jõuda sinna õhtaks, siis on kõik sandarmid trahteris. Seal leiad Dolejšä" tänavas Floriani * taga seokese väikese maja, mis on. alt siniseks värvitud. Seal küsi peremeest, Melichärekit. See on minu veli. Tervita teda minu poolt, küll tema näitab, kuda sinna Budejovicesse minna.»

Švejk pidi metsatukas üle poole tunni ootama, kuni vanaeit viimaks tuli ja kartulisuppi tõi. Pott oli padja sisse mähitud, et supp ära ei jahtuks. Seeaeg kui Švejk kartulisupist sooja sai, võttis eit räti seest kannika leiba ja tüki pekki, toppis need Švejkile tasku, õnnistas teda ristimärgiga ja ütles, et ka temal on kaks pojapoega seal.

Siis seletas ta veel kord pikalt-laialt, missugustest küladest võib läbi minna, missugustest tuleb kõrvale hoida. Viimaks otsis ta jakitaskust krooni raha, et Švejk võiks Malcinis teele viina osta, sest sealt on Radomyšlini ikka tükk maad.

Švejl? keeras eide nõuande kohaselt enne Cižovät itta Radomyšli peale ja lohutas ennast arutlustegavet ta peaks ükskõik mis ilmakaare poolt Budejovicesse sattuma.

Malcinis seltsis temaga vana harmoonikamängija. Švejk leidis ta kõrtsist, kui ta endale pikale Radomyšli teekonnale viina ostis.

Marmoonikamängija pidas Švejki väejooksikuks ja soovitas tal koos Horaždovicesse tulla. Tal olevat seal tütar mehel ja mees olla samuti väejooksik. Harmoonikamängija oli Malcinis ilmselt üsna sügavalt klaasipõhja vaadanud.

«Ta hoiab oma meest juba kaks kuud laudas peidus,» seletas ta Švejkile. «Ta peidab ka sinu ara ja te võite seal sõja lõpuni redutada. Kahekesi ei hakkaks teil igav.»

Kui Švejk viisakalt ara ütles, sai vanamees väga pahaseks, keeras otse üle põllu vasakule ning ähvardas Cižovässe minna ja Švejki sandarmitele üles anda.

õhtul otsis Švejk Radomyšlis Dolejšä tänavas Floriani taga üles peremees Melichäreki. Ta andis peremehele edasi õe tervitused Vräžist, kuid need ei avaldanud viimasele mingit mõju.

Peremees nõudis Švejkilt aina pabereid. Ta oli eelarvamustega inimene ja korrutas vahetpidamata midagi röövlitest, hulgustest ja varastest, kes kõlavad karjakaupa. ringi kogu Piseki ümbruses.

«Lasevad sõjaväest jalga, kroonut teenida ei taha, kõlavad muudkui igal pool ümberkaudu ringi ja varastavad, mis saavad,» ütles ta Švejkile järsult otse suu sisse. «Ja kõik teevad veel niisuguse süütu näo ette, nagu ei oskaks nad viienigi lugeda.»

«Jah, no muidugi, tõtt on ju valus kuulata,» lisas ta, kui , Švejk pingilt tõusis. «Kui inimesel oleks südametunnistus puhas, istuks ta edasi ja näitaks oma paberid ette. Aga kui tal neid ei ole . . .»

«Olgu siis jumalaga, vanaisa.»

«Jumalaga jah! Ja teine kord otsige mõnda rumalamat.»

Kui Švejk pimedusse kadus, torises vanamees veel tükk aega:

«Ütleb, et läheb Budejovicesse oma polku. Tuleb Täborist? Aga ise, rajakas, läheb kõigepealt Horaždovicesse ja alles siis Pisekisse. See teeb ju reisi ümber ilma.»

Švejk kõndis jälle peaaegu öö otsa, kuni ta kuskil Putimi lähedal põllult rõugu leidis. Ta hakkas õlgedesse auku kraapima, kui kuulis kõhe enda kõrval häält:

«Mis polgust? Kuhu lähed?»

«Üheksakümne esimesest, Budejovicesse lähen.»

«Mis sa sealt otsid?»

«Minu oberleitnant on seal.»

Otse Švejki kõrval pahvatas naerma tervelt kolm meest. Kui naer vaibus, päris Švejk, mis polgust nemad siis on. Tuli välja, et kaks on kolmekümne viiendast ja kolmas, suurtükiväelane, samuti Budejovicest.

Kolmekümne viienda mehed pannud juba kuu aja eest rindelesaatmise eel plehku, suurtükiväelane aga on koguni mobilisatsioonist saadik jooksus. Ta on ise siitsamast Pu-timist ja ka rõuk kuulub talle. Magab iga öö siin rõugus. Eile leidnud metsast need kaks ja võtnud enda juurde . rõuku.

Kõik kolm hellitasid lootust, et sõda lõpeb kuu või kähe pärast. Neil oli ettekujutus, et venelased on juba

Budapesti all ja Morava * ääres. Seda rääkis kogu Putim. Traguni ema pidi neile hommikul enne valget süüa tooma. Kolmekümne viienda mehed lähevad siis Strakonice peale, ühel neist olevat seal tädi, sellel jälle sealpool Sušicet mägedes tuttav, kelle saeveskis leiab hea redu-paiga.

«Ja sina üheksakümne esimesest võid kaasa tulla, kui sa tahad,» soovitati Švejkile. «Sülita oma oberleitnandile!»
«See pole niisama lihtne,» vastas Švejk ja puges sügavale rõugu sisse.
Kui ta hommikul ärkas, olid teised juba läinud ja keegi, arvatavasti tragun, oli jätnud ta jalgade juurde kannika leiba teemoonaks.
Švejk läks edasi, hoidudes metsatukkadesse, ja kohtas Stekno lähedal hulgust, vana santlaagrit, kes tervitas Švejki kui ammust sõpra, pakkudes talle suutäie puskarit.
«Nendes hilpudes ara ringi huigu,» õpetas santlaager Švejki. «Sinu kroonumunder võib sulle veel kuradima palju paha teha. See kant kubiseb sandarmitest ja kerjamisest selles riides ei tule siin tuhkagi välja. Sandarmid nüüdsel ajal meiesuguseid enam ei jahigi nagu ennemalt, nüüd ajavad üksipäinis teiesuguseid taga.»

«Ja-jah, ainult teiesuguseid,» kordas ta sellise enesekindlusega, et Švejk otsustas parem. mitte iitsatadagi üheksakümne esimesest rügemendist. Pidagu hulgus teda kelleks tahes. Miks purustada vana heasoovliku santlaagri illusioone.
«Kuhu sa siis põrutad?» küsis hulgus veidi aja pärast, kui mõlemad olid piibud tossama pannud ja tüürisid vähehaaval lonkides külast mööda.
«Budejovicesse.»
«Taeva pärast, seal nabivad su otsemaid kinni!» kohkus hulgus. «Sa ei jõua silmagi pilgutada. Sul peaksid olema teised riided, hästi närused, ja kui käid, pead tegema, nagu lonkaksid.
Aga sa ära karda midagi. Me paneme siit nüüd Strakonicesse, sealt Volynisse, siis Dubisse, ja vanakurat ise peaks risti ees olema, kui me sulle erariideid ei saa. Strakonice kandis on veel palju lolle ja ausaid inimesi. Juhtub vahel, et nad ei pane isegi ööseks uksi lukku,. päeval aga on seal harilikult kõik uksed lahti. Praegu talvisel ajal juhtub mõni minema naabreid vaatama ja sul on niuhti erariided käes. Mis sul vaja läheks? Saapad on olemas, nii et ainult midagi kehavarjuks. Sinel on sul vana?»
«Vana.»
«Selle võid jätta. Külakohas käivad paljud sineliga:
Ainult pükse ja pintsakut läheks vaja. Ja kui sul on teised hilbud ümber, siis teeme kroonu püksid ja kuue juut Herrmani juures Vodnanys rahaks. See ostab igasugust kroonu kraami kokku ja sahkerdab külasid mööda maha.»
«Päevaga jõuame Strakonicesse,» tegi ta oma plaane edasi. «Siit on nelja tunni tee Schwarzenbergi* vana lambalauda juurde. Mul on seal üks tuttav karjane, juba vana mees. Tema juures olemegi ööd, hommikul aga põrutame Strakonicesse ja seal kuskil viksime sulle teised riided.»
Lambalaudas leidis Švejk eest sõbraliku vanamehe, kelle pea mäletas veel vanaisa jutte sellest ajast, kui Prantsus Moskvas käis. Ta oli hulgusest aastat kakskümmend vanem ja nimetas viimast nagu Švejkigi «poisiks».
«Eks ta olnd sedasi, poisid,» pajatas vanamees, kui nad istusid kolmekesi lee ümber, kus kees kartulipada, «et minu vanaisa oli kah desenteer nigu see sinu soldan siin. Eks ta saadud jälle Vodnanys kätte ja malgutati nii armutult läbi, et tagumik narmendas. Tema oli veel õnnega

koos. Aga Jarešite poeg Ražicest, vana tiigivahi Jareši vanaisa *, sai Pisekis tina, et oli kroonust plehku pand. Aga enne kui ta Piseki valli peal maha kõmmutati, aeti ta veel läbi kadalipu ja anti kuussada kepihoopi, nii et surm oli talle ainult kergenduseks ja lunastajaks. Ja millal sina siis jooksu panid?» pöördus ta silmi vesistades Švejki poole.

«Pärast mobiliseerimist, kui meid kasarmusse viidi,» vastas Švejk, kes mõistis, et sõdurimunder ei hävita vana lambakarjuse usaldust.
«Ronisid kah üle müüri?» päris lambur uudishimulikult. Tal oli vist meeles vanaisa jutustus, kuidas too oli üle kasarmu müüri roninud.
«Kuidas siis teisiti, vanaisa.»
«Kas karauul oli kõva? Kas sulle tuld ka anti?»
«Aga muidugi, vanaisa.»
«Ja kuhu sa's nüüd arvad minna?»
«See on ju peast päris põrund, tahab iga hinna eest Budejovicesse minna,» vastas hulgus Švejki asemel. «Teadagi, inimene on noor, arunatukest napilt ja muudkui ronib hukatuse sisse. Ma pean teda terakese utsitama. Näppame kuskilt teised riided ja ongi asi ants. Ajame miskit moodi kevadeni läbi, siis aga sokutame ennast kuskile talusse tööle. Tänavu tuleb inimestest kibe puudus, nälg on ukse ees. Räägitakse, et kõik jumalamuidu ringihulkujad kihutatakse põllutööle. Ma arvan, etem on juba priitahtlikult minna. Jaah, inimesi jääb väheseks, aina notitakse teisi.»
«Sa arvad, et tänavu sõjale lõppu ei tulegi?» küsis lambur. «Sul, poiss, võib ka õigus olla! Eks pikki sõdu ole küll nähtud. Napoleoni sõda, enne seda, nagu meile räägiti, Rootsi sõda, Seitsmeaastane sõda. * Eks inimesed ole ise sõjad ära teenind. Jumal taevas ei võind enam teps mitte näha, kuda inimesed on suureliseks läind. Eks sa ütle, enam ei olnd lambalihagi meelt mööda, ei võetud teist suu sissegi. Varemalt vooris siia inimesi karjakaupa, mangusid, et ma altkäe mõne lamba müüksin. Viimastel aegadel aga muud põleks sööndki kui üksipäinis sea- ja linnuliha, kõik ainult või ja rasva sees praetud. Teadagi, et taevane jumal vihastas inimeste ülbuse üle. Küll võtavad aru jälle pähe, kui peavad maltsa keetma, nagu Napoleoni sõja ajal. Eks meie härrased läind ka nii ahneks, et ei teand enam, mis tegid. Vana Schwarzenbergi

vürstihärra ise kihutas ainult uhkes tõllas ringi, aga noor vürst, see tattnina, haisutas jälle oma automobiiliga. Küll taevane jumal määrib talle veel bensiini moka peale.»
Vesi ahjus keevate kartulite peal hakkas mulisema ja vana lambakarjus tähendas pärast hetkelist vaikimist prohvetlikult:
«Ei võida meie keisrihärra seda sõda. Rahval ei ole miskit tahtmist, sõdida, sest ta ei lasknud ennast kuningaks kroonida.* Nõnda räägib Strakonice kooliõpetaja. Nüüd määrigu, nagu öeldakse, kellele tahes mett moka peale. Kui sa, vana rajakas, lubasid ennast kroonida lasta, siis pea ka sõna.»
«Võib-olla teeb ehk nüüd selle tüki ära,» arvas santlaager.
«Nüüd, poiss, on igaüks valmis selle peale sülitama,» ütles lambakarjus vihaselt. «Sa peaksid nägema, kui all Skocices mehed, vahel kokku juhtuvad. Igaühel on keegi sõjaväljaljal ja sa saaksid alles kuulda, mis nad räägivad. Pärast seda sõda tulla vabadus, ei jää enam keisrikodasid ega keisreid, keisritelt ja vürstidelt võetakse kõik maad ja mõisad käest. Kellegi Korinka nabisid sandarmid juba sihukeste juttude eest kinni, et ära sa ässita ühtigi rahvast üles. Jah, mis teha tänapäev on jäme ots sandarmite käes.»
«Eks ta olnd ennemaltki nii,» tähendas hulgus. «Ma mäletan, oli Kladnos nihuke sandarmi-rittmeister Rotter. See võttis kätte ja hakkas kasvatama neid - noh, mis nad nüüd olidki - politseikoeri, sihukesi hundikoera moodi, et kui neid utsitada, siis nuusivad kõik välja. Rittmeistril oli neid koeri Kladnos ikka hea persetäis. Koertel oli kohe omaette maja, kus nad elasid nagu saksalapsed. Ükskord tuli tal pähe koeri meie, vaeste ringihulkujate kallal proovida. Andis käsu, et sandarmid püüaksid kõik Kladno kandis ringihulkujad kinni ja toimetaksid otse tema kätte. Ma panin Lanyst lõikama ja hoidsin ikka sügavamasse metsa, aga sest põlnd kasu kedagi. Enne kui ma metsa-vahi majja sain, kuhu ma minna tahtsin, nabisid nad mu kinni ja viisid rittmeistri ette. Teie, vennikesed, ei oska arvatagi, mis välku ma nende koertega rittmeistri juures nägin. Esiotsa anti mind igale koerale nuusutada, siis kästi mul redelit mööda üles ronida, ja kui ma olin juba päris kõrgel,

lasti üks sihuke elajas mulle järele. See tõbras tõi mu redelilt alla, ronis mulle otsa, lõrises ja tahtis

263

hambad otse näkku lüüa. Siis viidi see tõbras ära, mulle aga öeldi, et ma ennast kuhugi ära peidaksin ja et võin minna, kuhu tahan. Võtsin kätte, panin Kacaki orgu metsa ja peitsin ennast kuristikku. Kuni poole tunni pärast oli kaks sihukest hunti mul järel, murdsid mu maha, ja seeaeg kui üks mul kõrist kinni hoidis, jooksis teine Kladnosse. Tunni aja pärast oli rittmeister Rotter koos sandarmitega kohal, kutsus koera ära, andis mulle viis krooni ja lubas tervelt kaks päeva Kladnos kerjata. Aga kus mina, panin kohe lõikama, nagu oleks tuli takkus! Läksin Berouni kanti ja ei ole mina oma jalga enam Kladnosse tõstnud. Kõik santlaagrid tegid sealtkandist vehkat, sest rittmeister proovis oma vigureid kõigi kallal. See oli oma koertest püsti hull. Sandarmijaoskondades räägiti, et kui ta jaoskonda kontrollima tuli ja kuskil hundikoera nägi, siis lõi ülevaatusele käega ja pummeldas suurest rõõmust terve päeva koos vahtrneistriga.»

Seeaeg kui lambur kartulitelt vett valas ja kaussi haput lambapiima kallas, heietas hulgus oma mälestusi. sandarmite õigusejagamisest:

«Lipnices * elas vahtmeister linna ääres, korter oli tal kohe sandarmijaoskonnas. Mina aga, vana loll, mõtlesin, et sandarmijaoskond peab ikka kuskil silmapaistvas kohas olema, - platsi peal või umbes nii, mitte aga mõnes kõrvalises tänavas. Käisin-kerjasin agulis ringi, ikka majast majja, ja silte nagu ei vaadanudki. Lähen ühte nihukesse puumajja teisele korrale, teen ukse lahti ja jorutan, et «Andke jumala nimel vaesele rändajale. ..» Oh issakene, jalad võttis nõrgaks. Tuli välja, et oli sandarmijaoskond:
Püssid seina ääres, krutsifiks laua peal, kõiksugu papred kappides, keisrehärra ise sihib laua kohalt mulle otsa. Enne kui jõudsin iitsatadagi, kargas vahtmeister ligi ja andis mulle sealsamas ukse juures niisuguse kõrvakiilu, et lendasin uperkuuti trepist alla ega pidand enne kinni kui Kejžlices. Näed siis, kuda sandarmid õigust jagavad.»

Mehed lasksid toidul hea maitsta ja kobisid kohe pärast kehakinnitust soojas onnis lavatsitele magama.

Öösel ajas Švejk riided vaikselt selga ja tegi minekut. Idakaarest tõusis kuu ja selle kahvatus valguses seadis Švejk oma sammud hommiku poole, korrates endamisi:

«Ei või olla, et ma Budejovicesse ei jõua.»

Kui Švejk metsast välja jõudis ja paremat kätt linnakest nägi, keeras ta algul põhja poole, siis lõunasse. Seal

264

märkas ja jälle mingit asulat. (See oli Vodnany.) Švejk tegi osava kaare ümber linnakese, minnes üle aasade. Protivini kohal kõrguvate lumiste mägede tagant tervitas teda hommikupäike.

«Ainult edasi!» sisendas vahva sõdur Švejk endale. «Isamaa kutsub! Ma pean jõudma Budejovicesse.»

Kuid õnnetuseks ei suundunud Švejki sammud Protivinist mitte lõunasse Budejovice peale, vaid hoopis põhja, Piseki poole.

Keskpäeva paiku nägi Švejk enda ees mingit küla. Väikesest künkast alla ronides arutas Švejk endamisi:

«Nii, see asi ei lähe, vaja õige küsida, kuidas pääseb Budejovicesse.»

Külla jõudes oliŠvejk väga üllatatud, kui nägi esimese maja juures seisval tulbal silti «Putimi küla».

«Sa taevane arm!» ohkas Švejk. «Ma olen jälle Putimis, kus ma ühe öö rõugus magasin.»

See aga ei üllatanud teda põrmugi, kui teisel pool tiiki asuvast väikesest valgeks võõbatud majast, mille seinal ilutses «kana» (nagu mõnes kandis nimetati keisri kotkast), astus välja sandarm, kes otsekui ämblik ronib oma võrku vaatama.

Sandarm tuli otse Švejki poole ega võtnud vaevaks lausuda muud kui:
«Kuhu?»
«Budejovicesse, oma rügementi.»
Sandarm muigas tigedalt-pilkavalt:
«Te ju tulete Budejovicest. Teie Budejovice on teil juba selja taga.»
Ja sandarm tiris Švejki jaoskonda.
Putimi sandarmivahtmeister oli kogu ümbruskonnas selle poolest kuulus, et tegutses suure taktitundega ja sealjuures kiiresti. Areteerituid või kinnipeetuid ei sõimanud ta kunagi, vaid võttis nad niisuguse ristküsimuste tule alla, et ka täiesti süütu tunnistas end süüdi.

Jaoskonna kaks sandarmit tulid talle iga kord appi ja nii toimus ristküsitlus alati kogu sandarmijaoskõnna personali irvitamise saatel.

«Kriminalistika tugineb kavalusele ja viisakale käitumisele,» armastas sandarmivahtmeister oma alluvatele alati ütelda. «Pole mingit mõtet kellegi peale karjuda. Süüaluste ja kahtluse all olevate inimestega peab viisakalt ümber käima, kuid seejuures silmas pidama, et nad küsimuste voolu suisa upuksid.»

«Tere tulemast, sõjamees,» ütles sandarmivahtmeister. «Olge lahke, võtke istet, olete pikast teekonnast niigi väsinud, ja rääkige meile, kuhu lähete.»
Švejk kordas, et läheb Ceske Budejovicesse, oma polku.
«Siis olete küll teed segi ajanud,» ütles vahtmeister muheldes. «Te ju tulete Ceske Budejovice poolt, mida ma võin teile kohe selgeks teha. Teie silmade ees ripub Tšehhimaa kaart. Vaadake ise, sõdur. Meist lõuna pool on Protivin, Protivinist lõunas on Hluboka ja veelgi lõuna pool - Ceske Budejovice. Näete nüüd, et te ei lähe mitte Budejovicesse, vaid tulete sealt.»
Vahtmeister saatis Švejkile lahke pilgu, kuid Švejk teatas siiski täie rahu ja väärikusega:
«Ei, ma lähen siiski Budejovicesse.»
See oli kindlam kui Galilei ütlus «Ta liigub siiski!»: sest viimane ütles seda kindlasti üsna vihaselt.

«Teate mis, sõdur,» ütles vahtmeister Švejkile ikka niisama viisakalt, «ma soovitan siiski mitte salata, ja te jõuate ise lõpuks samale arusaamisele, et salgamine teeb ülestunnistuse ainult raskemaks.»
«Selles asjas on teil täielik õigus,» vastas Švejk, «iga

sugune salgamine teeb ülestunnistamise raskemaks ja vastupidi.»

«Non, näete nüüd, sõdur, jõuate samale järeldusele. Vastake mulle puhtast südamest, kust te tulete, et minna oma Budejovicesse. Ma ütlen meelega «oma» Budejovicesse,. sest vististi peab olema veel mõni muu Budejovice, mis asub Putimist kuskil põhja pool ega ole siiamaani veel ühelegi kaardile kantud.»
«Ma tulen Taborist.»
«Mis te tegite Taböris?»
«Ootasin Budejovice rongi.»
«Miks te siis rongiga Budejovicesse ei sõitnud?»
«Mul ei olnud piletit.»
«Miks teile kui sõdurile priipiletit ei antud?»
«Mul ei olnud ühtegi paberit.»
«Ahaa, siis on selge,» ütles sandarmivahtmeister võidurõõmsalt ühele sandarmitest. «Poiss ei olegi nii loll, kui teeb, hakkab ennast kenasti sisse mässima.»
Vahtmeister tegi, nagu poleks ta viimast vastust dokumentide suhtes kuulnudki, ja alustas uuesti küsitlust:

«Nojah, te hakkasite tulema Täborist. Kuhu te siis sealt läksite?»
«Ceske Budejovicesse.»
Vahtmeistri ilme muutus pisut rangemaks ja tema pilk langes maakaardile.
«Kas te oskate kaardi peal näidata, kuidas te Budejovice poole läksite?»
«Mina kõiki neid kohti ei mäleta, meeles on ainult see, et ükskord olin juba Putimis.»
Kogu sandarmijaoskonna personal vahetas küsivaid pilke, vahtmeister jätkas:
«Täboris olite siis jaamas. On teil midagi. kaasas? Pöörake taskud pahupidi.»
Kui Švejk oli põhjalikult läbi otsitud ja talt midagi peale piibu ja tuletikkude ei leitud, päris vahtmeister Švejki käest:
«Öelge mulle, miks teil ei ole midagi, mitte kui midagi kaasas ?»
«Mul ei ole. midagi tarvis.»
«Oh issand küll!» ohkas vahtmeister. «On teiega aga häda! Te ütlesite, et olite juba ükskord Putimis. Mis te siin tookord tegite?»
«Läksin Putimist mööda Budejovicesse.»

«Näete kuidas te vassite! Ise ütlete, et läksite Budejovicesse, meie aga tõestasime teile, et te tulete Budejovicest.»
«Küllap ma tegin siis ringi.»
Vahtmeister vahetas jälle kogu jaoskonna personaliga tähendusrikkaid pilke.
«Need teie ringid viivad mind mõttele, et te kolate lihtsalt meie ringkonnas edasi-tagasi. Kui kaua te olite Täbori jaamas?»
«Viimase Budejovice rongi ärasõiduni.»
«Ja mis te tegite seal?»
«Ajasin sõduritega juttu.»
Uus väga palju ütlev pilk sandarmivahtmeistri silmist personali poole.
«Aga millest te nendeta näiteks rääkisite ja mis te neilt küsisite?»
«Küsisin, mis polgust nad on ja kuhu sõidavad.»
«Suurepärane! Aga miks te ei küsinud neilt, kui palju on näiteks polgus mehi ja missugused üksused on polgus?»
«Seda ma küll ei küsinud, sest see on mul juba ammu ilma pealuu sees.»
«Siis olete põhjalikult informeeritud meie sõjaväe organisatsioonist?»
«Iseendastki mõista, härra vahtmeister.»
Vahtmeister vaatas vqidurõõmsalt sandarmite poole ja põrutas välja viimse trumbi:
«Kas vene keelt oskatet»
«Ei oska.»
Vahtmeister andis saatjale märku, ja kui see oli koos Švejkiga kõrvaltuppa läinud, kuulutas ta tõemeeli, oma täielikust võidust vaimustuses olles ja triumfeerivalt käsi hõõrudes:
«Kas kuulsite? Ei oska vene keelt! See on tulest ja veest läbi käinud sell. Kõik tunnistas üles, ainult kõige tähtsamat ei tunnistanud. Homme saadame ta Pisekisse ringkonnaülema juurde. Kriminalistika tugineb kavalusele ja viisakale käitumisele. Kas nägite, kuidas ma ta küsimuste vooluga suisa üle uputasin? Ja kes oleks võinud temast seda uskuda! Näeb välja nii lihtsameelse ja rumalana, aga just säärastele inimestele tulebki kavalusega läheneda. Pange ta nüüd kuskile luku taha, mina aga lähen protokolli kirjutama.»
Ja kohe pärast lõunat asus vahtmeister, heameelenaera-

tus näol, asja juurde, sepitsedes kuni õhtuni protokolli, kus igas lauses ilutses sõna «spionageverdächtig» [1].

Mida kauem sandarmivahtmeister Flanderka oma veidras saksa kroonukeeles kirjutas, seda selgemaks sai talle kogu lugu. Ja kui ta lõpetas: «So melde ich gehoršam, wird den feindlichen Offizier heutigen Tages, nach Bezirksgendarmerienkommando Pisek, überliefert,» [2] muheles ta oma tööst rõõmu tundes ning hüüdis sandarmisõdurit:

«Kas te sellele vaenlase ohvitserile midagi süüa andsite?»

«Teie käsu kohaselt, härra vahtmeister, toidame ainult neid, kes on toodud ja üle kuulatud enne kella kahtteist.»

«Antud juhul on tegemist suure erandiga,» ütles vahtmeister uhkelt. «See on mõni kõrgem ohvitser, võib-olla staabitegelinski. Ega siis venelased siia mõnda jefreitorit spioneerima saada. Saatke kedagi «Väikese Kassi» kõrtsi talle midagi lõunaks vaatama. Kui kõik peaks otsas olema, siis tehku midagi. Siis keetku veel teed rummiga ja saatku kõik siia. Ärge ainult sõnakestki hingake, kelle jaoks. Üldse mitte kellelegi mitte üks piuks, kes meie juures on. See on sõjasaladus. Mis ta praegu teeb?»

«Palus terakese tubakat, istub vahitoas ja on nii rahulik , nagu oma kodus. Räägib, et meil on väga soe, ja küsib, kas ahi ei aja suitsu sisse. Talle meeldivat siin meie juures väga. Aga kui ahi peaks suitsu sisse ajama, lasku me korsten puhtaks pühkida. kuid ainult õhtupoolikul ja mitte iialgi siis, kui päike seisab otse korstna kohal.»

«Peenike jutt sellel poisil,» utles vahtmeister vaimustusest tulvil häälega. «Teeb näo, nagu ei läheks talle kordagi. Aga küll ta teab, et ta maha lastakse. Säärasest mehest peab lugu pidama, ehkki ta on meie vaenlane. Säärane mees läheb silma pilgutamata surma. Ei tea, kas meiesugused saaksid sellega hakkama? Meid võtaks värisema, me lööksime verest välja. Tema aga istub külma rahuga ja ütleb: «Teil on väga soe ja ahi ei aja suitsu sisse.» Vaat, see on iseloom, härra sandarm! Selleks on vaja, et inimesel oleksid raudsed närvid, ennastsalgavust, meelekindlust ja vaimustust. Kui Austrias oleks sellist vaimustust! ... Aga heakene küll, jätame selle jutu. Ka

I Spionaažis kahtlustatav (saksa k,).

2 Nii teatan ma, alandlikult, et vaenlase ohvitser saadetakse täna Piseki ringkonna sandarmivalitsusse (saksa k.).

meil on vaimustust. Ka lugesite «Narodni Politikast» suurtükiväe oberleitnandist Bergerist, kes ronis kõrge kuuse otsa ja seadis okste vahele oma vaatluspunkti? Kui meie omad taganesid, ei saanud ta enam alla, sest ta oleks vangi langenud. Ta jäi ootama, kuni meie omad vaenlase jälle tagasi löövad, ja ootas kaks nädalat, enne kui meie omad tagasi tulid. Terve kaks nädalat istus puu otsas, ja et mitte nälga surra, sõi terve ladva paljaks ja toitis ennast okste ja okastega. Kui meie omad tulid, oli ta niivõrd nõrk, et ei jaksanud enam puust kinni hoida,kukkus alla ja oligi valmis. Pärast surma sai ta kuldmedali vapruse eest.» .

Ja vahtmeister lisas veel tõsiselt:

«See on juba ennastsalgavus, härra sandarm, see on kangelaslikkus! Nojah, hakkasime jälle lobisema. Jookske nüüd ja tellige lõunasöök teda ennast aga saatke seniks siia.»

Sandarm tõi Švejki sisse ja vahtmeister andis talle peanokutusega sõbralikul mõista, et ta istet võtaks, ning hakkas pärima, kas tal on vanemaid.

«Ei ole.»

Vahtmeister mõtles endamisi: seda parem, ei ole kedagi, kes õnnetut leinama jääksid. Seejuures silmitses ta Švejki muhedat nägu ja patsuta talle äkki mingitest südamlikest-soojadest tunnetest haaratuna õlale, kummardus lähemale ja küsis isalikuI toonil:

«Noh, kuidas teile meeldib Tšehhimaal?»

«Meeldib, igal pool,» vastas Švejk. «Igal pool oma teel kohtasin väga toredaid inimesi.»

Vahtmeister noogutas nõusaolevalt:

«Meil on väga tore ja lahke rahvas. Mõnda üksikut vargust või kaklust ei maksa tähelegi panna. Ma

olen sellel kohal juba viisteist aasta, aga kui rehkendama hakata, tuleb umbes kolmveerand tapmist iga aasta kohta.»
«Mis see tähendab, kas ei tapetagi täiesti ära?» küsis Švejk.
«Oh ei, ma ei mõelnud nii. Me oleme viieteistkümne aasta jooksul ühteteistkümmend tapmiselugu uurinud. Viis neist oli sooritatud röövimise eesmärgil, ülejäänud kuus aga olid niisama harilikud, üsna tühised asjad.»
Vahtmeister vaikis pisut ja siirdus jälle oma ülekuulamismeetodi juurde:
«Mis te tahtsite Budejovices teha?»

270

«Teenida üheksakümne esimeses rügemendis.» Vahtmeister palus Švejki, et see läheks vahituppa tagasi, ja et ära ei ununeks, kirjutas oma ettekandele Piseki ringkonna sandarmivalitsusse ruttu juurde järgmised sõnad:
«Valdab täielikult tšehhi keelt kavatses Ceske Budejovices 91. jalaväepolku astuda.»
Vahtmeister hõõrus heameele pärast käsi, rõõmustades kogutud materjali rikkalikkuse ja oma ülekuulamismeetodi vaieldamatute tulemuste üle. Talle tuli meelde tema eelkäija, vahtmeister Bürger, kes kinnipeetutega üldse ei rääkinud, ei küsinud neilt midagi ja saatis nad otseteed ringkonnakohtusse koos lühikese raportiga: «Areteeritud sandarmi ettekande põhjal ringihulkumise ja kerjamise pärast.» On see siis kellegi ülekuulamine?
Vahtmeister imetles oma ettekande lehekülgi,- naeratas enesega rahulolevalt, võttis kirjutuslaua sahtlist välja Prahast saabunud Tšehhimaa sandarmivalitsuse salajase eeskirja tavalise märkusega «Täiesti salajane» ja luges selle veel kord läbi:
«Kõigile sanqarmijaoskondadele antakse käesolevaga karm korraldus iseäranis kõiki jaoskonna piiridest läbi-

271

käivaid isikuid hoolikalt silmas pidada. Meie vägede ümberpaiknemine Ida-Galiitsias on andnud mõnedele ne väeasadele võimaluse pärast Karpaatidest ületulekut ja keisririigi aladel positsioonidele asuda, mistõttu rinne on meie läänepiirist üle nihkunud. See uus situatsioon võimaldanud Vene salakuulajail rindejoone liikuvuse juures meie keisririigi sügavasse tagalasse, iseäranis Sileesiasse ja Määrimaale tungida, kust suur hulk Vene sakuulajaid on vastavalt salajastele andmetele Tšehhimaale suundunud. On kindlaks tehtud, et nende hulgas on palju Venemaa tšehhe, kes an saanud haridusee kõrgemates sõjakoolides ja kes valdavad täielikult tšehhi keelt, olles seega kõige kardetavamad salakuulajad, sest nad võivad teha ja tegelikult teevadki tšehhi elanikkonna hulgas riigivastast prapagandat. Seda arvesse võttes käsib Tšehhimaa, sandarmrvalitsus kõik kahtlased isikud kinni pidada ja kõvendada valvet iseäranis nendes kohtades, kus on lähedal garnisanid, sõjavägede kogunemispunktid ja raudteejaamad, kust sõidavad läbi sõjaväerongid. Kinnipeetud tuleb otsekohe läbi otsida ja kõrgematesse instantsidesse edasi saata.»
Sandarmivahtmeister Flanderka naeratas jälle rahuldustundega ja pani salajase, eeskirja teiste salajaste paberite hulka mapi vahele, millele oli kirjutatud «Sekretrervaten».
Salajasi eeskirju ali palju. Neid koostas siseministeerium koos sisekaitseministeeriumiga, kellele allus sandarmeeria.
Tšehhimaa sandarmivalitsuses Prahas jõuti neid vaevu paljundada ja laiali saata.
Mapis olid:
Korraldus kohaliku elanikkanna meelsuse kontrolli kohta.
Juhend selle kohta, kuidas jutuajamistes kohaliku elanikkonnaga välja selgitada, missugust mõju avaldavad tema meelsusele sõjateated.

Küsimustik kohaliku elanikkanna suhtumisest väljalastud sõjalaenudesse ja korjandustesse.
Küsimustik sõjaväkke kutsutute ja kutsealuste hulgas valitsevate meeleolude kohta.
Küsimustik kohalike omavalitsuste liikmete ja haritlaste hulgas valitsevate meeleolude kohta.
Korraldus viivitamatult kindlaks teha, missuguste polii-

tiliste parteide paale hoiab kahalik elanikkand ja kui tugevad on üksikud parteid.

Korraldus kontrollida kohalike paliitiliste parteide liidrite tegevust ja määrata kindlaks teatavate, kohaliku elanikkonna hulgas poolehoidu omavate poliitiliste parteide lojaalsuse aste.

Küsimustik selle kohta, missuguseid ajalehti, ajakirju ja brbšüüre loetakse sandarmijaoskonna piirides.

Eeskiri selle kohta, kuidas kindlaks teha, kellega puutuvad kokku ebalojaalsuses kahtlustatavad isikud ja milles seisab nende ebalojaalsus.

Eeskiri selle kohta, kuidas värvata kahaliku elanikkonna hulgast palgalisi pealekaebajaid ja informeerijaid.

Eeskiri kohaliku elanikkonna hulgast värvatud ja sandarmijaoskanna teenistusse võetud palgaliste informeerijate kohta.

Iga päev tõi uue eeskirja, juhendi, järelepärimise ja korralduse. See pöörane hulk Austria siseministeeriumi väljamõeldisi kasvas vahtmeister Flanderkal üle pea. Tal oli terve virn pabereid vastamata, vastused aga ülid kõik stereütüüpilised, et tema jaoskonnas on kõik korras ja kohaliku elanikkonna lojaalsuse aste on I a.

Keisririigi elanike lojaalsuse ja kehtiva võimu sisse uskumise astmete tähistamiseks mõtles Austria siseministeerium välja järgmise süsteemi: I a, I b, I c - II a, II b, II c - III a, III b, III c - IVa, IV b, IV c. Viimane rooma «neli» ning sinna juurde kuuluv täht «a» tähendas riigi reetmist ja silmust, juurdekuuluv täht «b» koonduslaagrit ja juurdekuuluv täht «c» vajadust järele uurida ning areteerida. Sandarmivahtmeistri lauasahtel üli kõikvõimalikke ringkirju ja registreid täis tuubitud. Võimud tahtsid ju teada, mida iga üksik kodanik võimu kohta arvab.

Kui palju oli vahtmeister Flanderka kogu selle trükitoodangu pärast, mille hulk kasvas halastamatult iga postiga, meeleneites käsi ringutanud. Kui ta nägi jälle tuttavat ümbrikku templiga «Portofrei-dienstlich» I, hakkas tal süda peksma, ja öösel kõike olnut mõttes läbi seedides jõudis ta veenõumusele, et ta ei jõuagi näha sõja lõppu, sest Tšehhimaa sandarmivalitsus röövib talt viimse aruraasu, ja ta ei saagi rõõmustada Austria relvade võidu üle,

I Margivaba, ametlik (saksa k.),

sest selleks ajaks on tal kõik kruvid peas lahti. Ringkonna sandarmivalitsus aga pommitab teda iga päev järelepärimistega, miks ta pole vastanud küsimustikule nr. 721a/f ;/ t.kI72345 d, kuidas on täidetud eeskirja nr. 822gfeh Z, missuguse on korralduse 88992., /123456 praktilised tagajärje jne.

Kõige rohkem tegi talle peavalu eeskiri kohaliku elanikkonna hulgast palgaliste pealekaebajate ja informeerijate värbamise kohta. Kui ta lõppude lõpuks arusaamisele jõudis. et nendes paikades. kust saab alguse Blata jõgi ja kus kogu rahvas on kole puupäine, on võimatu kedagi leida, tärkas tal mõte kaubelda teenistusse külakarjane «Pepik, hopp!». See oli tema hüüdnimi. Ta oli kretiin, kes alati hüppas. kui oma nime kuulis, üks õnnetu, loodusest ja inimestest hüljatud vigane olend, kes hoidis aastas paari kuldna ja näruse toidu eest küla karja.

Selle siis laskiski vahtmeister enda juurde kutsuda ja ütles:

«Kas tead.. Pepik, kes on vana Prochazka *?»
«Möh.»

«Ära mökita ja pea meeles, et nii nimetatakse keisrit. Kas tead, mis mees on keiser?».
«Keisel on keisel.»
«Tubli poiss, Pepik! Pea nüüd meeles, kui käid majast majja süüa saamas ja kuuled kellegi suust, et keiser on tõbras või midagi sellesarnast, siis tuled jalamaid minu juurde ja räägid mulle kõik ära. Selle eest saad kakskümmend hellerit. Ja kui kuuled kellegi suust, et me kaotame sõja, siis tuled jälle, pea meeles, minu juurde ja räägid ära, kes niiütles, ja saad jälle kakskümmend hellerit. Kui ma aga kuulen, et sa midagi varjad, siis läheb sul kole räbalasti. Võtan su kinni ja saadan - Pisekisse. Ja nüüd - hopp!»
Pepik hüppas, vahtmeister andis talle kaks kahekümnelist ja kirjutas ringkonna sandarmivalitsusele rahuliku südamega ettekande, milles teatas, et on leidnud informeerija.
Järgmisel päeval tuli vahtmeistri juurde kirikuõpetaja ja teatas talle saladuse katte all, et täna hommikul olevat külakarjane Pepik Hopp talle vastu tulnud ja rääknud:
«Almuline hälla, hälla vahtrneistel ütles eile, et keislihälla on tõblas ja et me kaotame sõja. Möh. Hopp!»
Selle põhjal, mis selgus edasisest kõnelusest õpetajahärraga, laskis vahtmeister Flanderka külakarjase kinni võtta. Karjane sai hiljem Hradcanys riigireetmise eest kaksteist aastat. Süüdistuses öeldi, et ta on ajanud kardetavaid ja riigivastaseid jutte, ässitanud rahvast, haavanud Tema Keiserlikku Majesteeti ja sooritanud veel teisigi kuritegusid ning üleastumisi.
Pepik Hopp pidas ennast kohtus ülal nagu karjamaal või külarahva hulgaski. Iga küsimuse peale mõkitas ta nagu kits, pärast otsuse väljakuulutamist aga häälitses
«Möh, hopp!» ja.lõi kepsu. Selle eest karistati teda distsiplinaarkorras: üksikkong, kõva nari ja nädalas kolm päeva ainult vett ja leiba.
Sellest ajast saadik polnudki vahtmeistril enam informeerijat ja ta pidi piirduma sellega, et mõtles ühe välja, andes talle väljamõeldud nime Ja suurendades niiviisi oma kuuteenistust viiekümne krooni võrra, mille ta «Väikese Kassi» kõrtsis maha jõi. Pärast kümnendat kannu hakkas teda alati südiupetunnistus piinama, õlu muutus suus mõruks ja ta kõrv tabas naabrite suust ikka ühe ja sama

arvamuse: «Meie vahtmeistri-härra on täna kuidagi tusane, tujust ära.» Siis läks ta koju ja pärast tema lahkumist ütles iga kord keegi: «Meie omadel on kuskil Serbias jälle nahk tuliseks pargitud, et vahtmeister ei saanud sõnagi suust.»
Vahtmeister aga kandis kodus küsimustelehte jälle ühe vastuse: «Elanikkonna meelsus:1a.»
Tihtipeale piinas vahtmeistrit unepuudus. Ta ootas ühtelugu inspekteerimist ja revideerimist. Öösiti nägi ta unes silmust, seda, kuidas ta võlla alla viiakse ja kuidas ta veel viimsel hetkel kuuleb, kui võlla juures seisev sisekaitseminister ise küsib: «Wachmeister, wo ist die Antwort des Zirkulars No1789678/ 23792 XYZ?»
Kuid nüüdsest peale on asjalood teised! Igast sandarmijaoskonna nurgast oleks nagu kostnud vana jahimeheõnnitlus: «Kivi kotti!» Sandarmivahtmeister Flanderka ei kahelnud selles, et ringkonna sandarmeeriaülem patsutab talle õlale ja ütleb: «Ich gratuliere thnen, Herr Wachmeister.» [2]
Sandarmivahtmeister manas oma vaimusilma etie muidki meeliülendavaid, tema kroonuliku aju voltide vahelt esilekerkivaid pilte, nagu autasud, kiire tõus ametiredelil, tunnustus tema kui kriminalisti võimetele, mis avab talle tee karjäärile.
Ta kutsus sandarmisõduri ja küsis:
«Kas süüa muretsesite?»
«Talle toodi suitsuribi kapsaste ja kneedlitega, suppi enam ei olnud. Jõi klaasi teed ja tahab saada veel teisegi.»
«Saagu!» lubas vahtmeister suuremeelseIt. «Kui tal on tee joodud, siis tooge ta minu juurde.»

«Nooh? Kas maitses hästi?» küsis vahtmeister, kui vahisõdur tõi poole tunni pärast kere täis parkinud ja alati rahuloleva Švejki.

«Söök oli vägev, härra vahtmeister, ainult kapsaid oleks võinud terake rohkem olla. Aga mis sinna parata, ma tean, et te ei oodanud minu tulekut. Ribi oli hea, vist kodus nuumatud ja kodus suitsutatud kesiku liha. Ja tee rummiga maitses ka hästi.» :

Vahtmeister silmitses Švejki ja tegi siis juttu:

'1789678 I Vahtmeister, kus on vastus ringkirjale nr. 2'170<) XYZ?(saksa k.). 2 Õnnitlen teitl, härra vahtmeister (saksa k.).

«Kas on tõsi, et Venemaal juuakse palju teed? On seal ka rummi?»

«Rummi leidub ilmas igal pool, härra vahtmeister.»

«Ära sa mul keeruta,» mõtles vahtmeister endamisi.

«Oleksid pidanud enne mõtlema, mis ütelda!» .

Ja usaldavaIt Švejki poole kummardudes küsis ta edasi: «Kas tüdrukud onVenemaal ilusad?»

«Ilusaid tüdrukuid leidub ilmas igal pool, härra vahtmeister.»

«Vaata loru!» mõtles vahtmeister uuesti. «Või tahad ennast sellest supist hea meelega välja keerutada!»

Ja vahtmeister põrutas nagu neljakümne kahesest:

«Mis te tahtsite üheksakümne esimeses rügemendis teha?»

«Tahtsin koos rügemendiga rindele minna.» Vahtmeister vaatles rahulolevalt Švejki ja tähendas:

«See on tore. See on kõige lihtsam viis Venemaale sattuda. Tõsijutt, väga hästi välja mõeldud.»

Vahtmeister lausa säras, uurides, missugust mõju avaldavad tema sõnad Švejkisse, kuid ta ei suutnud viimase silmist muud kui täielikku rahu välja lugeda.

«See mees ei pilguta silmagi,» kohkus vahtmeister oma südame põhjas. «See on ehtne sõjaline kasvatus. Oleksin mina tema olukorras ja ütleks mulle keegi nõnda, sõeluksid mu püksid juba ammugi püüli . . .»

«Me saadame teid hommikul Pisekisse,» pillas vahtmeister nagu muuseas. «Olete kunagi Pisekis olnud?»

«Kümnendal aastal keisrimanöövritel.»

Pärast seda vastust venis naeratus vahtmeistri näol veelgi laiemaks ja võidukamaks. Ta tundis sisimas, et oli oma küsitlemise süsteemiga iseennastki ületanud.

«Kas tegite terve manöövri kaasa?»

«Seda küll, härra vahtmeister. Jalaväes.»

Ja Švejk vaatas jälle niisama rahulikult nagu ennegi vahtmeistrile otsa, kes lausa kiheles rõõmu pärast ega suutnud end talitseda. Ta tahtis ka selle asjaolu kähku oma ettekandesse kirjutada. Ta hüüdis sandarmisõduri, laskis Švejki ära viia ja asus ettekannet täiendama:

«Tal oli järgmine plaan: pugeda 91. jalaväepolgu ridadesse ja paluda ennast rindele saata, et esimesel võimalusel Venemaale pääseda, sest ta nägi, et meie asutuste valvsuse tõttu pole muud võimalust sinna tagasi saada.

Ta oleks võinud oma kavatsused 91. jalaväepolgus tõesti

teostada. sest nagu ta pika ristküsitluse tulemusena tunnistas, tegi ta juba 1910. aastal jalaväelasena kaasa kogu keisrimanöövri Piseki ümbruses. Sellest on näha, et ta on suur asjatundja oma alal. Rõhutan veel kord, et kogutud süüdistusandmed on minu ristküsitlemise-süsteemi tulemus.»

Uksele ilmus sandarm.

«Härra vahtmeister, ta tahab peldikusse.»

«Bajonett auf!» [I] kamandas vahtmeister. «Ah ei, tooge ta siia!»

«Te tahate minna peldikusse?» küsis vahtmeister armastusväärseit. «Kas selle taga ei peitu aga

midagi muud?»
Ja ta puuris oma pilgu Švejkile näkku.
«Selle taga peitub tõesti ainult suur häda, härra vahtmeister.» vastas Švejk.
«Vaadake, et selle taga midagi muud ei oleks.» lisas vahtmeister paljutähendavalt ja pani revolvri vööle. «Ma tulen kaasa.»
«See on vahva riist.» ütles ta teel Švejkile, «seitsmepauguline ja väga täpne.»
Enne õue astumist kutsus vahtmeister sandarmi ja sosistas talle kõrva:
«Pange tääk otsa, ja kui ta sisse läheb, minge peldiku taha ja seiske seal, et ta mustuseaugu kaudu välja ei roniks.»
Peldik kujutas endast harilikku väikest laudadest putkat, mis konutas kurvalt keset õue ligidalt sõnnikuhunnikust väljavoolava virtsakraavipeal. See oli vana põline peldik. milles terved põlvkonnad oma ihulisi tarbeid olid õiendanud. Nüüd istus seal Švejk ja hoidis ühe käega kinni ukse külge kinnitatud nöörijupist. Samal ajal vaatas sandarmisõdur läbi akna Švejki tagumikku, et ta endale põgenemiseks mingit käiku ei uuristaks.
Sandarmivahtmeistri kullisilmad aga sihtisid peldiku ust. Ise ta arutas, kumba jalga ta peaks tulistama, kui Švejk üritaks põgeneda.
Kuid uks läks lihtsalt lahti ja Švejk astus rahulolevalt välja, tähendades vahtmeistrile:
«Ega ma ülearu kaua ei istunud? Ehk pidasin teid liiga pikalt kinni?»
I Tääk külge (saksa k.).

«Oh ei. mitte sugugi vastas vahtmeister ja mõtles oma sisimas: «On aga peenetundelised ja ontlikud inimesed. Teab, mis teda ootab, kuid peab end väärikalt ülal. Kas meie omad oleksid tema asemel samasugused?»
Vahtmeister jäi vahituppa ja istus Švejki kõrvale sandarm Rampe tühjale narile. Rampe oli öösises vahikorras ja pidi hommikuks kõik külad läbi käima, Kuid tema istus sel ajal Protivinis «Musta Hobuse» kõrtsis, lõi kingseppmeistritega marjast ja pajatas kaartide segamise ajal, et Austria võidab kindlasti söja.
Vahtmeister pani piibu põlema ja laskis ka Švejkil piibu täis. toppida. Sandarmisõdur ajas puid ahju ning sandarmijaoskond muutus talvise õhtu saabuvas hämaruses köige mugavamaks paigaks maamunal, hubaseks nurgakeseks. soojaks pesakeseks, kus peetakse videvikutundi.
Kõik vaikisid. Vahtmeister mõlgutas mingeid mõtteid. Viimaks pahvatas ta sandarmisõdurile:
«Minu arust pole õiglane spioone üles puua. Inimene, kes ohverdab ennast kohusetäitmisele, oma isamaa teenimisele, nagu öeldakse. väärib ausat surma kuuli läbi. Mis teie arvate, härra sandarm?»
«Kindel see. et tuleks maha lasta, aga mitte üles puua,» nõustus sandarmisõdur. «Ütleme. et ka meid võidakse

saata ja öelda: «Luurake välja, kui palju on venelelastel maschienengewehrabtellungis [I] kuulipildujaid!» Ajaksime teised riided selga ja läheksime. Miks peaks mind sellepä rast nagu mõnda mõrtsukat üles poodama?»
Sandarmisõdur sai nii vihaseks, et tõusis püsti ja hüüdis:
«Mina nõuan, et mind maha lastaks ja sõjaväeliste auavalduste saatel maha maetaks.»
«Seal on muidugi oma konks,» seletas Švejk. «Kui mees pole pea peale kukkunud, siis katsu sa talt midagi välja pressida.»
«Küll pressivad,» tõendas vahtmeister ägedalt, «kui ka nemad pole pea peale kukkunud ja kui neil on oma meetod. Te veendute selles ise.»
«Jah, veendute ise,» kordas ta juba rahulikumai toonil, pehmendades oma sõnu sõbraliku naeratusega. «Meie juures ennast välja ei keeruta. Eks ole tõsi, härra sandarm?»

Sandarm nokutas nõusolevalt ja lisas, et mõne mehe laul on juba ammugi lauldud ja teda ei aita miski, isegi mitte see, kui ta täitsa rahuliku näo teeb, sest mida rahulikuma näo inimene teeb, seda rohkem ta ennast paljastab.

«Neil on minu kool, härra sandarm,» tähendas vahtmeister uhkelt. «Rahu pole muud kui seebimuil, teeseldud rahu on corpus delicti [2].» Kuid ta jättis oma teooria tõestamise katki ja kõnetas sandarmisõdurit: «Mis me täna õhtusöögiks laseme tuua?»

«Kas te täna kõrtsi ei lähegi, härra vahtmeister?»

See küsimus seadis vahtmeistrt ette uue raske probleemi, mis nõudis väga kiiret lahendamist.

Mis siis, kui kinnivõetu tema öösist äraolekut kasutades jalga laseb? Sandarmisõdur oli küll kindel ja hoolas inimene, kuid tema käest oli juba kaks hulgust plehku pannud. Tegelikult oli asi nii, et ta ei viitsinud nendega talve aja lumes Pisekini sumada, laskis nad Ražice lähedal põllul lahti ja pani moe pärast paugu õhku.

«Saadame oma eide õhtust tooma ja laseme tal kannuga õlut kanda,» lahendas vahtmeister selle raske probleemi.

«Las eit jookseb natuke.»

Ja Pejzlerka eit, kes neid kraamis ja koristas, sai tõepoolest joosta.

I Kuulipildujajaos (saksa k.).

2 Süütõend (lad.. k.).

Liiklus sandarmijaoskonna ja «Väikese Kassi» vahelisel teel ei katkenud õhtul hetkekski. Pejzlerka eide raskete ja suurte kottade loendamatud jäljed sellel kommunikatsioonil rääkisid selget keelt, et vahtmeister teeb «Väikesest Kassist» puudumise jaoskonnas kuhjaga tasa.

Ja siis, kui Pejzlerka moor ilmus lõpuks kõrtsi jutuga, et härra vahtmeister laseb kenasti tervitada ja tahab, et talle pudel kontušovkat * saadetaks, lõi kõrtsmiku uudishimu lõkkele.

«Kes neil sealon?» kordas Pejzlerka eit. «Keegi kahtlane tüüp. Parajasti, kui ma ära tulin, hoidsid mõlemad tal kaela ümbert kinni, vahtmeistri-härra paitas ta pead ja rääkis: «Oh sa mu kullake, väike vene sellike, sa mu kallis spioonike!»»

Aeg oli juba kaugelt üle kesköö. Sandarmisõdur magas risti üle lavatsi, munder seljas, ja norskas valjusti.

Vastas istus vahtmeister, tilk kontušovkat pudelipõhjas.

Ta hoidis Švejkil kaela ümbert kinni. Pisarad jooksid tal üle päikesest põlenud põskecle, habe kleepus kontušovkast ja ta lällutas ainult:

«Ütle mulle, ega venelastel pole sihukest head kontušovkat, ütle, et ma võiksin rahulikult magama jääda. Tunnista üles nagu mees..»

«Ei ole.»

Vahtmeister langes Švejkile kaela.

«Sa teed mulle rõõmu. Tunnistasid üles. Nii pead tegema ka ülekuulamisel. Kui oled süüdi, siis ära salga.»

Ta upitas end püsti, läks taarudes oma tuppa ja lällutas:

«Kui m-ma poleks kohe algul õige o-otsa peale s-sattunud, oleks kõik v-võinud m-minna teisiti.»

Enne kui ta täies mundris asemele vajus, kiskus ta kirjutuslaua sahtlist välja oma ettekande ja proovis lisada sinna järgmist:

«Ich muss noch dazu beizufügen, das die russische Kontuszowka II § 56 alusel. . .» Ta laskis paberile tindipläraka, lakkus selle keelega ära, varises pikali, lollakas naeratus näol, ja jäi magama nagu ront.

Sandarmisõdur, kes lamas vastasseina ääres koikul, hakkas hommiku eel nii kõvasti norskama ja

läbi nina niisugust vilet ajama, et äratas Švejki üles. Švejk tõusis ja läks raputas sõdurit. Siis viskas ta uuesti pikali. Juba hakkasid kuked kirema, päike pistis nina üle silmapiiri ja öösisest jooksmisest väljapuhanud Pejzlerka moor tuli ahju kütma. Ta leidis, et uksed on lahti ja kõik magavad rasket und. Petrooleumilamp vahitoas suitses veel. Pejzlerka eit pistis lärmama ning kiskus vahisõduri ja Švejki voodist välja. Vahisõdurile põrutas ta:
«Häbi ei ole riided seljas magada. Nagu põrsad!» Švejkile tegi ta aga märkuse, et pangu vähemalt püksiauk kinni, kui naisterahvast näeb.
Lõpuks nõudis ta energiliselt, et unine vahisõdur läheks ja ajaks vahtmeistri-härra üles. Mis kord see on, kui nii kaua põõnatakse!
«Olete aga toredasse kampa sattunud,» urises eit Švejkile, kui vahisõdur läks vahtmeistrit üles ajama. «Üks suurem lakekrants kui teine. Joovad ennast lausa seaks. Mulle pole kolm aastat koristamise eest makstud, aga iga kord, kui meelde tuletad, ütleb vahtmeister: «Pea lõuad, vanarnoor, või ma lasen su pokri pista! Me teame, et su poeg on metsavaras ja varastab härraste puid.» Ja nii ma näen juba neljandat aastat häda ja vaeva.»
Eit ohkas südame põhjast ja torises edasi:
«Kõige rohkem hoidke ennast vahtmeistri eest, see on
I Ma pean veet lisama, et vene kontušovka (saksa k.).

üks igavene rebane, teist sihukest ei leia. Muud ei ole, kui et keda kinni nabida ja trellide taha pista.»
Tükk tööd oli vahtmeistrit maast lahti saada. Sandarm nägi ränka vaeva, kuni sai talle selgeks leha, et hommik juba käes:
Lõpuks ta siiski ärkas, hõõrus silmi ja hakkas ähmaselt eelmist õhtut meelde tuletama. Järsku läbis teda hirmus mõte. Sandarmisõdurile häguste silmadega otsa vaadates küsis ta:
«Pani. plehku?»
«Oh ei, ta on aus inimene.»
Sõdur käis mööda tuba edasi-tagasi, vaatas aknast välja, tuli laua juurde, kiskus ajalehe küljest tükikese paberit ja mudis selle sõrmede vahel väikeseks nutsakuks.
Oli näha, et tal midagi keelel kipitab.
Vahtmeister vahtis teda ebalevalt, kuid tahtes täielikule selgusele jõuda, mida too mõtleb, küsis lõpuks:
«M'a aitan härra sandarmit. Tegin eile kindlasti jälle sigadusi?»
Sandarmisõdur saatis oma ülemusele etteheitva pilgu.
«Kui te teaksite, härra vahtmeister, mis te eile kõik rääkisite, missuguseid kõnesid te talle pidasite!»
Ta kummardus vahtmeistri kõrva juurde ja sosistas:
«Et kõik meie, tšehhid ja venelased, oleme üks slaavi veri, et Nikolai Nikolajevitš * on juba tuleval nädalal. Prerovis * ja Austria variseb kokku, nõudsite, et ta salgaks kõik maha, kui teda üle kuulatakse, ja keerutaks kokku igasugust putru, et ta peaks niikaua vastu, kuni kasakad ta vabastavad, kinnitasite, et õige varsti lendab kõik kuradile, et kordub sama lugu mis hussiitide sõdade * ajal ja talupojad lähevad sõjakootidega Viini peale, et keiser on vana tudi ja paneb varsti kõrvad pea alla, et keiser Villem on metselajas, et te hakkate talle vangimajasse raha saatma, et ta saaks paremat toitu, ja palju muid sihukesi jutte. . .»
Sandarmisõdur tõmbus vahtmeistrist eemale.
«Ma mäletan seda hästi, sest esiotsa võtsin õige vähe. Aga pärastpoole panin kõvasti pihta ega mäleta enam midagi.»
Vahtmeister heitis pilgu sandarmi poole.
«Mina aga mäletan jälle,» teatas ta, «kui härra sandarm ütles, et me oleme venelaste vastu käkid, ja karjus meie vanaeide kuuldes: «Elagu Venemaa!»

Sandarmisõdur hakkas rahutult edasi-tagasi käima.
«Möirgas nagu härg,» lisas vahtmeister, «vajus siis ristivoodisse ja hakkas norskama.»
Sõdur jäi akna alla seisma, trummeldas sõrmedega vastu klaasi ja teatas:
«Ega teiegi, härra vahtmeister, oma keelt eide kuuldes hammaste taga hoidnud ja mul on meeles, et te ütlesite talle: «Ära unusta, vanarnoor, et kõik keisrid ja kuningad mõtlevad ainult oma tasku peale ja sellepärast peavadki sõda, olgu see kas või niisugune tudi nagu meie vana Prochazka, keda ei või enam peldikust välja lasta, sest muidu pasandaks ta kogu Schönbrunni * täis.»»
«Kas ma nii rääkisin?!»
«Aga muidugi, härra vahtmeister, nii te just rääkisitegi, kui läksite õue oksendama ja karjusite veel: «Vanamoor, pistke mulle näpud kurku!»» .
«Ja ka tema ajas kenakest loba,» pistis vahtmeister vahele. «Kust ta tuli sihukese lolluse peale, et Nikolai Nikolajevitš saab Tšehhimaa kuningaks?»
«Seda ma ei mäleta,» vastas sandarmisõdur areidi. «Kuidas ta võibki mäletada. Ta oli täis kui tatikas, silmad peas kui seal, ja kui tahtis välja minna, siis ei leidnud ust üles ja ronis ahju peale.»
Mõlemad jäid vait. Viimaks lõpetas vahtmeister pika vaikimise:
«Ma olen talle ühtepuhku rääkinud, et viin on kole mõrtsukas, Ta ei kanna kuigi palju, aga joob. Mis siis, kui see sell oleks meie käest plehku pannud? Mis me oleksime enda õigustuseks öelnud? Oh issand, kuidas pea lõhub!»
«Ma ütlen teile, härra sandarm,» jätkas vahtmeister, «et ta ei jooksnud ainult sellepärast ära, et ta on kardetav ja peenike poiss. See on täitsa klaar. Kui teda seal üle kuulama hakatakse, siis ütleb ta, et meil olid uksed kogu öö lahti, et me olime juua täis ja ta oleks võinud tuhat korda jalga lasta, kui ta milleski süüdi oleks. See on veel meie õnn, et säärast selli ei usuta, ja kui me kinnitame vandega, et see on väljamõeldis ja alatu vale, siis ei aita teda ka issand jumal ja ta saab veel ühe paragrahvi kaela. Tema mängu juures üks paragrahv ees või taga ei tähenda midagi. .. Oh, kui mu pea nii hullusti ei valutaks!»
Vaikus. Natukese aja pärast häälitses vahtmeister: «Kutsuge meie eit siia!»

«Kuulge,» ütles vahtineister Pejzlerka eidele ja vaatas talle valjult näkku, «leidke kuskilt ristikuju ja tooge siia.»
Pejzlerka eide küsiva pilgu peale käratas vahtrneister:
«Tehke kähku!»
Vahtmeister. võttis lauasahtlist kaks küünalt, millelolid ametlike kirjade pitseerimisest pärit lakijäljed küljes, ja kui Pejzlerka eit ilmus viimaks ristikujuga, asetas vahtmeister selle laua servale, pani küünlad põlema ja ütles tõsiselt:
«Võtke istet, vanamutt.»
Võdisev Pejzlerka eit vajus sohvale ja vahtis kohkunult vahtmeistrit, küünlaid ja. ristikuju. Teda haaras hirm, ja selle järele, kuidas ta käed rüpes värisesid, võis näha, et värisesid ka tema põlved. Vahtmerster kõndis eide ees paar korda tähtsalt edasi tagasi, jäi siis seisma ja teatas pühalikult:
«Eile õhtul olite te suure sündmuse pealtnägijaks. Teie rumal aru ei võta seda ehk kinni. See sõdur on salakuulaja, spioon.»
«Oh Jeesus Maria!» kar.jatas Pejzlerka eit. «Püha Skocice jumalaema!»
«Kuss! Selleks, et tema käest midagi välja pinnida, pidime rääkima igasuguseid asju. Te ju kuulsite, mis imelikke asju me rääkisime?»
«Kuulsin küll, andke andeks,» vastas Pejzlerka eit väriseva häälega.
«Kuid kõiki neid jutte ajasime me ainult selleks, et see salakuulaja meid usaldaks ja oma patud üles tunnistaks. See läkski meil kõrda. Me pinnisime temalt kõik välja. Ta on meil nüüd pihus.»
Vahtmeister peatas hetkeks oma kõnevoolu, et küünlatahte kärpida, siis aga jätkas tõsiselt,

vaadates Pejzlerka eidele valjult näkku:
«Te kuulasite kõike pealt ja olete seega saladusse pühendatud. See saladus on ametisaladus. Sellest ei tohi kellelegi sõnakestki hingata, isegi mitte surivoodil, muidu ei maeta teid pühitsetud mulda.»
«Jeesus! Maria! Joosep!» pistis Pejzlerka eit halisema.
«Et ma õnnetu oma jala siia tõstsin!»
«Ärge uluge! Tõuske püsti, astuge ristikuju ette, tõstke parema käe kaks sõrme üles ja vanduge! Korrake, mis ma ees ütlen!»

Pejzlerka eit lohistas end laua juurde, kogu aeg hädaldades:
«Oh püha Skocice jumalaema! Oli mul vaja oma jalga siia tõsta!»
Ristikujult vaatas talle vastu Kristuse märtrinägu, küünlad suitsesid ja kõik see tundus Pejzlerka eidele õudse ja ebamaisena. Ta võdises üle keha, ta põlved nõtkusid ja käed värisesid.
Vanaeit tõstis kaks sõrme ja sandarmivahtmeister ütles rõhuga ning pühalikult ette:
«Vannun kõigevägevama jumala ja teie ees, härra vahtmeister, et sellest, mis ma siin kuulsin ja nägin, ei lausu ma kellelegi kuni oma surmatunnini mitte sõnakestki, kui mult seda ka peaks küsitama. Andku jumal mulle selleks jõudu!»
«Suudelge nüüd veel ristikuju!» käskis vahtmeister, kui Pejzlerka eit oli valjusti nuuksudes vande andnud ja tagus jumalakartlikult risti ette.
«Ja nüüd viige ristikuju tagasi, kust te ta laenasite, ja öelge, et meil oli seda ülekuulamise juures tarvis.»
Vapustatud Pejzlerka eit lahkus ristikujuga kikivarvul astudes toast. Aknast võis näha, et ta vaatas maanteelt järjest vilksti üle õla sandarmijaoskonna poole, nagu tahaks ta kinnitust leida, et see polnud hoopiski uni, vaid et ta tõepoolest oli mõne silmapilgu eest midagi kohutavat oma elus läbi elanud.
Vahtmeister kirjutas vahepeal oma ettekande, mida ta öösi tindiplärakatega oli täiendanud, uuesti ümber. Ta oli tindiplekke koos tähtedega ära lakkunud, nagu oleks paberil olnud marmelaad.
Nüüd töötas ta ettekande täielikult ümber. Seejuures meenus talle, et oli jätnud Švejkilt siiski ühe asja küsimata. Ta käskis Švejki otsekohe enda juurde kutsuda ja küsis talt:
«Kas pildistada oskate?»
«Oskan.»
«Aga miks teil aparaati kaasas pole?»
«Sest mul pole aparaati,» kõlas julge ja selge vastus. «Aga kui teil oleks aparaat olnud, kas siis oleksite pildistanud?» päris vahtmeister.
«Oleks seal küüned, ta roniks puu otsa,» vastas Švejk puhtsüdamlikult ja ei pannud vahtmeistri küsivat pilku mikski. Selle pea hakkas just samal hetkel jälle nii hul-

lusti valutama, et ta ei osanud muud välja mõelda kui järgmise küsimuse:
«Kas jaama on raske pildistada?»
«Kergem kui miskit muud,» vastas Švejk, «sest jaam ei liiguta ennast, vaid seisab ühe koha peal paigal, ja jaamale ei tule ütelda, et ta teeks naeruse näo.»
Nüüd võis vahtmeister oma ettekandele lisada: «Zu dem Bericht, No 2172, melde ich. . .»
Ja vahtmeister kirjutas edasi:
«Muuseas tunnistas ta minu ristküsitluse tule all, et oskab pildistada ja pildistab kõige parema meelega raudteejaamu. Kuigi päevapildiaparaati tema juurest ei leitud, võib oletada, et see on kuskile peidetud ja ta ei kanna seda sellepärast kaasas, et mitte tähelepanu äratada, mida tõendab ka

tema enese ülestunnistus, et ta pildistaks, kui tal aparaat kaasas oleks.»
Vahtmeister, kelle pea oli eilsest raske, ajas oma seletuse pildistamisest ikka segasemaks ja laskis muudkui edasi:
«See on kindel ja see selgub ka tema enese ülestunnistusest, et ta ei saanud jaamahooneid ja üldse strateegilise tähtsusega kohti pildistada, kuna tal ei olnud päevapildiaparaati kaasas, kuid see on vaieldamatu, et ta oleks seda teinud, kui tal nimetatud päevapildistamise vahend, mille ta on ära peitnud, kaasas oleks olnud. Ainult sellele asjaolule, et tal ei olnud päevapildiaparaati käepärast, võime olla tänulikud, et tema juurest ei leitud mingeid päevapilte.»
«Sellest jätkub,» ütles vahtmeister ja kirjutas alla.
Vahtmeister oli oma tööga täiesti rahul ja luges ettekande sandarmisõdurile väga uhkelt ette.
«Kukkus hästi välja,» ütles ta sandarmile. «Näete nüüd, kuidas tuleb kirjutada ettekandeid. Ettekandes peab kõik viiinseni -sees olema. Ulekuulamine, vennike, ei olegi sugugi lihtne asi ja kõige tähtsam on ettekandes kõik ilusasti üles lugeda, et neil seal kõrgemal suu ammuli jääks. Tooge see meie- sell siia, et asjad temaga ukskord klaariks saaksid.»
«Härra sandarm viib teid nüüd Pisekisse bezirksgendarmeriekommandosse 2,» utles ta Švejkile tähtsalt. «Ees-
I Ettekande nr.' 2172 juurde teatan ma.., (saksa k.).
2 Ringkonna sandarmeeriavalitsusse (saksa k.).

kirja kohaselt tuleks teid viia, käed raudus. Kuid ma arvan, et te olete ontlik inimene, ja me ei pane teil käsi raudu. Ma olen kindel, et te ei tee ka tee peal katset jooksu panna.» Vahtmeister oli Švejki heasüdamlikust näoilmest ilmselt liigutatud j a lisas:
«Ja ärge kandke minu peale viha. Võtke nüüd, härra sandarm, minu bericht.»
«Jumal kaitsku teid!» ütles Švejk hardalt. «Tänan teid, härra vahtmeister, kõige eest, mis te minu heaks tegite, ja kui tuleb juhus, siis ma kirjutan teile, aga kui peaksin kunagi mööda minema, astun teie poole sisse.»
Švejk ja sandarm väljusid ning keerasid maanteele. Kui keegi oleks neile vastu sattunud ning näinud, kui sõbralikult nad juttu puhusid, oleks ta pidanud neid vanadeks tuttavateks, kellel on juhuslikult ühine tee linna, näiteks kirikusse.
«Ma poleks iialgi arvanud, et tee Budejovieesse on seotud sihukeste raskustega,» seletas Švejk. «See tundub mulle otsekui too lugu lihunik Chauraga Kobylisyst*. Too sattus ükskord öösel Morani platsile Palacky* ausamba juurde ja käis hommikuni ausamba ümber ringi, sest talle, paistis, et müüril ei olegi lõppu. Ta oli täielikus meeleheites ja hommikuks nii väsinud, et hakkas karjuma. «Patrull!» Kui politseinikud ligi jooksid, küsis ta neilt, kuidas pääseb Kobylisysse. Ta käivat juba viis tundi miskit müüri pidi ja sellele ei tule ikka veel lõppu. Politseinikud. võtsid ta kaasa ja ta peksis neil kõigil üksikkongis näod sisse.»
Sandarm ei lausunu,d selle peale sõnagi ning mõtles endamisi:
«Mis sa mul seletad. Hakkad jälle midagi Budejovieest kokku luiskama.»
Nad möödusid kalatiigist ja Švejk küsis sandarmilt, kas ümbruskonnas on ka palju röövpüiidjaid.
«Siin on puha röövpüüdjad,» vastas. sandarm. «Endise vahtmeistri tahtsid vette ära uputada. Tiigivaht laskis neile tammi pealt harjaseid tagumikku, kuid sellest polnud mingit tolku. Neil oli igaühel plekitükk pükstes.»
Sandarm hakkas rääkima progressist, sellest, kuhu inimesed on välja jõudnud ja kuidas nad üksteist tüssavad, ning arendas uut teooriat, et praegune sõda on inimkon-
Ettekanne (saksa k.).

nale suureks õnneks, sest lahingus tapetakse korralikkude inimeste kõrval ka palju lurjuseid ja

kaabakaid.
«Inimesi on ilmas niigi ülearu,» arvas sandarm sügavamõtteliseIt. «Rahvast on siginenud hullupööra ja kõigil on elamine-olemine kitsaks jäänud.»
Nad jõudsid ühe trahteröömaja juurde.
«Täna on kuradima vinge tuul,» ütles sandarm. «Ma arvan, et üks pisike naps ei peaks meile liiga tegema. Ainult ärge te kellelegi öelge, et ma teid Pisekisse viin. See on riiklik saladus.»
Sandarmi silmade ees hakkas tantsima kõrgemate asutuste eeskiri kahtlusaluste isikute ning kõigi sandarmijaoskondade kohustuste kohta, et «kahtlusalused isikud tuleb kohalikust elanikkonnast isoleerida ja rangelt silmas pidada, et nende edasitoimetamine kõrgematesse instantsidesse ei annaks ümbruskonnas põhjust ülearusteks juttudeks.»
«Ärge siis millegagi välja andke, mis lind te olete,» ütles sandarm veel kord. «Mitte kellelgi pole sellega asja, mis te olete korda saatnud. Paanikat ei tohi tekitada.»
«Paanika on sõjaajal üks kole asi,» jätkas, ta. «Ütleb keegi sõnakese ja juba läheb jutt nagu laviin üle kogu ümbruskonna. Saite aru?»
«Ei ma tekita miskit paanikat,» lubas Švejk ja pidas, ennast ka vastavalt ülal. Kui kõrtsmik nendega juttu tegi, tähendas Švejk erilise rõhuga:
«Mu vend ütleb, et tunni ajaga oleme Pisekis.»
«Ah teie vennal on urlaub?» päris uudishimulik kõrtsmik sandarmilt, kes vastas silma pilgutamata:
«Jah, täna lõpeb ära.»
Kui kõrtsmik natukeseks ära jooksis, ütles sandarm Švejkile muheldes:
«Me võtsime ta kenasti alt. Ainult mitte mingit paanikat! Praegu on sõjaaeg.»
Kui sandarm enne trahterisse astumist arvamust avaldas, et üks piske naps ei peaks neile liiga tegema, siis oli ta optimist, sest ta unustas, et kõrtsis võib ka rohkem saada. Kui ta oli juba kaksteist napsi hinge alla visanud, arvas ta täie enesekindlusega, et ringkonna sandarmivalitsuse ülem on vähemalt kella kolmeni lõunal ja pole mingit mõtet sinna varem jõuda, liiatigi et on tuiskama hakanud. Kui nad ka, pärast lõunat kella neljaks Pisekisse jõuavad, jääb aega ülegi. Õigust ütelda on neil aega kella

kuueni. Siis tuleks käia küll pimedas, aga eks ilm, näitii. Ja üldse on ükstapuha, kas minna kohe või pärastpoole - Pisek eest ära ei jookse.
«Olgem rõõmsad, et istume soojas toas,» kõlas tema kaalukas otsus. «Kaitsekraavides on sihukese koerailmaga palju hullem kui meil siin ahju juures.»
Suur vana kahhelkiviahi õhkus soojust ja sandarmisõdur kinnitas, et välisele soojusele võib edukalt lisada sisemist mitmesuguste magusate ja kangete viinade näol, nagu räägitakse Galiitsias. Selle üksiku kõrtsi peremehel oli kaheksat sorti viina ja igavuse peletamiseks proovis ta neid kõiki tuule vingumise saatel, mis ulus ta maja iga nurga ümber.
Sandarmisõdur õhutas väsimatult kõrtsmikku, et see nendega sammu peaks, ja süüdistas teda väheses joomises, mis aga oli ilmne ülekohus, sest kõrtsimees seisis vaevu jalul, tahtis aina kaarte mängida ning kinnitas, et olevat öösel idakaarest suurtükimürinat kuulnud, mille peale sandarm lällutas:
«Ainult mitte mi-mingit pa-paanikat! Selle kohta on i-instruktsioon.»
Ja ta hakkas seletama, et instruktsioon on viimase aja ettekirjutuste kogu. Seejujures lobises ta välja mõnegi salajase korralduse sisu. Kõrtsmiku pea ei jaganud enam midagi ja ainus, mis ta keel ütlema paindus, oli, et ega eeskirjadega sõda ei võideta.
Ilm oli juba pime, kui sandarm arvas, et nad peaksid nüüd Švejkiga Piseki tee jalge alla võtma. Tuisus polnud näha sammu tahagi ja sardarm kordas aina:
«Põrutame muudkui nina järele kuni Pisekisse välja.» Kui ta seda kolmandat korda ütles, ei kostnud tema hääl enam maanteelt, vaid kuskilt alt, kuhu ta libises mööda lumist teeveert. Püssile toetudes

ronis ta suure vaevaga jälle maanteele tagasi. Švejk kuulis, kuidas ta endamisi naeris: «Nagu liumägi!» Kuid hetke pärast polnud teda jälle kuulda, sest ta libises teeveerest uuesti alla, röökides seejuures nii valjusti, et hääl käis tuulest üle:
«Ma kukun! Paanika!»
Sandarm muutus otsekui agaraks sipelgaks, kes kusagilt alla libisedes ikka ja jälle visalt samasse üles tagasi ronib.
Viis korda varises ta teeveerelt alla, ja jõudes viimaks jälle Švejki juurde, ütles nõutult ning ahastades:
«Te võite mul kergesti käest kaotsi minna.»

«Ärge kartke, härra sandarm,» ütles Švejk. «Kõige parem oleks, kui me ennast kokku seoksime. Nii ei kaota me teineteist. Kas teil on käerauad ligi?»
«Igal sandarmil peavad käerauad alati kaasas olema,» tähendas sandarm iseteadlikult ja prantsatas Švejki kõrvale pikali. «See on meie igapäevane leib.»
«Paneme siis oma käed kokku,» soovitas Švejk. «Ainult prooviks.»
Sandarm pigistas ühe käeraua meisterliku võttega Švejki randme ümber, teise kinnitas oma parema käe külge, ja nii olid mõlemad ühendatud nagu siiami kaksikud. Nad tuigerdasid maanteel, kuid ei pääsenud teineteisest eemale, ja kui sandarm tiris Švejki üle mõne kivihunniku ning kukkus, kiskus ta ka Švejki endaga kaasa. Rauad lõikusid lihasse ja viimaks arvas sandarm, et nii see asi edasi ei lähe ja käerauad tuleb jälle maha võtta. Pärast pikki ning kasutuid katseid ennast ja Švejki raudadest vabastada ohkas sandarmisõdur:
«Me oleme igavesest ajast igavesti ühendatud.»
«Aamen,» lisas Švejk ja mõlemad jätkasid vaevalist teekonda.
Sandarmit haaras täielik meeleheide. Kui nad õhtul pärast koledaid kannatusi Pisekisse sandarmivalitsusse jõudsid, ütles sõdur Švejkile trepil ülima masendusega:
«Nüüd läheb märuliks. Me ei saagi teineteise külest lahti.»
Kui vahtmeister laskis ringkonnaülema rittmeister Königi kutsuda, läks tõepoolest märuliks.
Rittmeistri esimesed sõnad olid:
«Hingake mulle näkku!»
Rittmeister oma kiire ja kogenud haistmismeelega orienteerus silmapilk ja eksimatult olukorras ning põrutas:
«Ahaa, kohe tunda: rumm, kontušovka, «kurab, pihlakaviin, pähkliviin, kirsiviin ja vaniljeviin!»
«Härra vahtmeister,» pöördus ta oma .alluva poole, siin on teile näide, milline sandarm ei pea olema. Säärane temp on kuritegu, mida tuleb arutada söjakohtus. Aheldada ennast süüaluse külge, ilmuda, juua täis, total besoffen l, ronida siia nagu siga! Võtke neil käerauad maha!»
«Mis on?» küsis ta sandarmisõdurilt, kes tõstis käe kõrva äärde.
I Täiesti joobnud (saksa k.).

«Teatan alandlikult, härra rittmeister, tõin kaasa ettekande.»
«Teie enese kohta läheb ettekanne kohtusse,» ütles rittmeister järsult. «Härra vahtmeister, pange mõlemad mehed trellide taha, hommikul tooge nad ülekuulamisele, ettekanne Putimist aga uurige läbi ja saatke mulle koju.»
Piseki rittmeister oli tõeline ametnik: range alamatega käitumises ja ehtne tähenärija asjaajamises.
Tema ringkonna sandarmijaoskondades ei võidud iialgi öelda, et nüüd on äike möödas. Iga rittmeistri poolt allakirjutatud korraldusega ilmus äike ikka ja uuesti pea kohale. Kuid igasuguseid noomitusi, märkusi ja hoiatusi saatis rittmeister kogu oma ringkonda terve päev läbi.
Sünge äikesepilv rippus sõja puhkemisest peale Piseki ringkonna sandarmijaoskondade kohal.

Meeleolu oli tõesti masendav. Bürokratismi äike sähvis lakkamatult ja lõi sandarmivahtmeistrite, allohvitseride, reameeste ja kirjutajate pihta. Iga lolluse pärast sadas distsiplinaarkaristusi.

«Kui me tahame sõda võita,» rääkis ta oma ringkäikudel mööda sandarmijaoskondi, «peab a olema a ja b peab olema b ja igal pool tuleb i-le täpp peale panna.»

Ta haistis igal pool enda ümber reetmist ja taloli kindel veendumus, et igal sandarmil tema ringkonnas on mingi sõjaajast sünnitatud patt südamel, et igaüks on sellel tõsisel ajal oma teenistuses midagi kahe silma vahele jätnud.

Kõrgemalt poolt aga pommitati teda ennast paberitega, milles sisekaitseministeerium juhtis tema tähelepanu sellele, et Piseki ringkonnast ja ümbrusest mobiliseeritud sõdurid jooksevad sõjaministeeriumist saadud andmete kohaselt vaenlase poole üle.

Talle tehti peapesu ja nõuti, et ta hoolitseks lojaalsuse eest ringkonnas. Sellega oli hirmus lugu. Naised tema ringkonnast läksid oma mehi sõtta saatma ja ta teadis, et mehed andsid lahkudes oma naistele kindla lubaduse nad ei lase ennast oma keisrihärra eest maha nottida.

Must-kollase keisririigi silmapiirile hakkasid tõusma revolutsioonipilved. Serbias ja Karpaatides läksid vaenlase poole üle terved pataljonid, läks üle kahekümne kaheksas polk, üheteistkümnes polk*. Viimasesse kuulusid Piseki ringkonnast ja selle ümbrusest võetud sõdurid. Nekrutid Vodnanyst tulid selles revolutsioonieelses õhkkonnas kohale, mustast organsiinist valmistatud nelgiõied rinnas. Piseki jaamast sõitsid läbi Prahast mobiliseeritud sõdurid ja viskasid tagasi sigaretid ja šokolaadi, mis Piseki seltskonnadaamid neile loomavagunitesse andsid. Kord, kui üks marsipataljon läbi sõitis, hüüdsid mõned. Piseki juudid: «Heil, nieder mit den Serben!»[1] Neil löödi näod nii segi, et nad ei võinud ennast nädalapäevad tänaval näidata.

Kuid samal ajal, kui juhtusid kõik säärased asjad, mis näitasid selgelt, et Austria hümni «Jumal, kaitse meie keisrit!» mängimine kirikutes orelil on vaid pudenev kassikuld ja üldrahvalik silmakirjatsemine, saabusid sandarmijaoskondadest kõigile küsimustikkudele vastused a' la Putim, et kõik on kõige paremas korras, mingit agitatsiooni kusagil sõja vastu ei tehta, elanikkonna meeloolu on rooma «üks» a, vaimustuse aste rooma «üks» a ja b.

«Te pole sandarmid, vaid lihtlabased külakardavoid!» oli tal viisiks oma kontrollkäikudel öelda. «Selle asemel et tõsta oma valvsust tuhande protsendi võrra, muutute pikkamööda orikateks.»

I Heil, maha serblased (saksa k.).

Teinud säärase zooloogilise avastuse, lisas rittmeister: «Vedelete aga kenasti kodus ja arvate: «Mit ganzem Krieg kann man uns Arsch lecken.»»[1]

Sellele järgnes alati õnnetute sandarmite kõikmõeldavate kohustuste üleslugemine, terve loeng üldisest olukorrast ja sellest, et kõik peavad end käsile võtma, et kõik läheks tõepoolest nii, nagu minema peab. Täiusliku sandarmi hiilgava kuju ettemaalimisele, kelle eesmärgiks on Austria monarhia tugevdamine, järgnesid ähvardused, distsiplinaarkaristused, ümberpaigutused ja sõimuvaling.

Rittmeister oli kaljukindel, et tema üksi seisab siin valvel ja kaitseb midagi, kõik sandarmid talle alluvais sandarmijaoskondades aga on logardid, egoistid, lurjused ja sulid, kelle peakolud ei võta muud vastu kui viina, õlut ja veini. Ja kuna neil pole küllaldasi sissetulekuid, et nad võiksid pummeldada ja prassida, siis võtavad nad altkäemaksu ja õõnestavad sellega vähehaaval, kuid vääramatult Austria. keisririiki. Ainuke inimene, keda ta usaldas, oli vahtmeister tema enda ringkon-navalitsusest, aga seegi kõneles kõrtsis olles ühtepuhku:

«Täna võtsin meie ogara vanatoi jälle haneks.»

Rittmeister uuris Putimi sandarmivahtmeistri «berichti» Švejki kohta.
Tema ees seisis sandarmivahtmeister: Matejka ja mõtles endamisi, et rittmeister võiks oma «berichtidega» tükkis persse sõita, sest all «Ädalheinas» ootasid teda mehed «kuutkümmend kuut» mängima.

«Ma ütlesin teile viimati, Matejka,» tähendas rittmeister, «et kõige suurem loll, keda ma iialolen kohanud, on Protivini vahtmeister, kuid selle berichti järgi otsustades on Putimi vahtmeister ta üle trumbanud. Sõdur, kelle tõi siia see lontrus, see lakard sandarm. kellega ta oli kinni nagu koer koera küljes, pole mingi salakuulaja. Ta on kõige harilikum desertöör. Kirjutab siin säärast totrust, millest iga tita esimesel pilgul taipab, et see sell oli nii lakku täis nagu paavsti prelaat*.»
Ta uuris veel pisut Putimist saadud ettekannet ja andis siis käsu:
«Tooge see sõdur jalamaid siia! Ma pole eluilmas lugenud nii lolli sõnademulinat. Vähe sellest, kõigele lisaks
I Võite kogu oma sõjaga perse minna (saksa k.).

saadab ta seda kahtlast selli tooma säärase lojuse nagu see tema sandarm. Need mehed tunnevad mind veel vähe! Oodaku aga, kui ma vihaseks saan! Enne kui nad mu ees kolm korda päevas hirmu pärast püksi ei tee, ei hakka nad mõistma, et minuga ärgu tembutagu.»

Rittmeister hakkas pikalt-laialt seletama, kuidas sandarmeeria vilistab tänapäeval kõigi korralduste peale, kuidas koostatakse ettekandeid, millest on kohe näha, et iga vahtmeister võtab neid asju vaid naljaks ning ajab kõik ainult rohkem sassi.

Kui ülemalt poolt sellele tähelepanu juhitakse, et pole võimatu, et nende ringkondades liigub salakuulajaid, hakkavad sandarmivahtmeistrid neid hulgakaupa tootma, ja kui see sõda peaks veel kaua kestma, saab sandarmeeriast suur hullumaja.

Andku kantselei Putimisse, telegramm, et vahtmeister oleks homme Pisekis. Küll ta selle «tohutu tähtsusega sündmuse», millest vahtmeister oma ettekande alguses kirjutab, tal peast välja peksab.
Rittmeister võttis Švejki vastu küsimusega:
«Mis rügemendist te ära jooksite?»
«Ei miskist rügemendist.»
Rittmeister silmitses Švejki ja märkas tema rahulikus näos nii palju muretust, et küsis:
«Aga kuidas te siis mundri saite?»
«Iga sõdur saab mundri, kui ta sõjaväkke võetakse,» vastas Švejk rahuliku naeratusega. «Ma teenin üheksakümne esimeses rügemendis ja pole oma rügemendist ära jooksnud, vaid v a s t u p i d i.»
Sõna «vastupidi» ütles ta niisuguse rõhuga, et rittmeister manas näole kahetseva ilme ja: küsis:
«Kuidas vastupidi?»
«See on väga lihtne lugu,» kijnnitas Švejk. «Ma lähen oma rügementi, ma otsin teda, kuid ei jookse temast mitte eemale. Ma ei taha midagi muud kui võimalikult kiiresti oma rügementi jõuda. Ma olen juba väga närviline, kui ma mõtlen, et mind ootab terve rügement, aga mina lähen Ceske Budejovicest vististi koguni kaugemale. Härra vahtmeister näitas mulle Putimis kaardi pealt, et Budejovice on lõunas, tema aga saatis mind selle asemel põhja poole.»
Rittmeister lõi käega, nagu tahaks ta ütelda:

«See vahtmeister teeb veel hullemaidki asju, kui et saadab inimesi põhja poole.»
«Te siis ei leia kuidagi oma rügementi?» ütles ta. «Te otsite teda?»

Švejk tegi talle kogu olukorra selgeks. Ta meenutas Taborit ja kõiki teisi kohti, kustkaudu oli viinud ta tee Budejovice poole: Milevsko - Kvetov - Vraž – Malein Cižova - Sedlee - Horaždovice - Radomyšl - Putim - Stekno - Strakonice - Volyn - Dub - Vodnany - Protivin ja jälle Putim. Suure

vaimustusega kirjeldas Švejk oma võitlust saatusega, seda, kuidas ta kõigest jõust ja raskusi kartmata on püüdnud jõuda oma üheksäkümne esimesse rügementi Budejovices, ja et kõik tema jõupingutu-sed on olnud asjatud. .

Švejk kõneles tuliselt, rittmeister joonistas pliiatsiga masinlikult paberile nõiutud ringi, millest vahva sõdur Švejk ei suutnud oma polku otsides kuidagi välja pääseda.

«See on lausa Heraklese vägitegu,» tähendas lõpuks rittmeister, olles huviga ära kuulanud Švejki kahetsusavalduse, kui sügavalt teda kurvastavat asjaolu, et on pidanud polgust nii kaua eemalolema. «Seda oleks olnud tore vaadata, kui te ümber Putimi keerutasite.»

«Kõik oleks juba ammugi korras,» arvas Švejk, «kui poleks olnud toda vahtmeistrit tolles õnnetus urkas. Ta ei küsinud üldse, mis mu nimi on ja mis polgust ma olen ja ülepea oli ta kuidagi väga veider mees. Ta oleks võinud mind kohe Budejovicesse saata ja kasarmus oleks talle öeldud, kas ma olen seesamane Švejk, kes otsib oma rügementi, või mõni kahtlane tüüp. Ma oleksin võinud täna juba teist päeva rügemendis olla ja oma sõdurikohustusi täita.»

«Miks te juba Putimis ei öelnud, et tegemist on eksitusega.»

«Ma nägin kohe ära, et nendega pole miskit mõtet rääkida. Juba vana kõrtsimees Rampa Vinohradyst ütles, kui keegi tahtis talt raha laenata, et vahel tuleb inimesele sihuke moment peale, kus ta on kõige vastu kurt nagu kivi.»

Rittmeister ei pidanud pikka aru, arvas vaid, et kui inimene, kes tahab oma rügementi jõuda, teeb säärase ümbermaailma-reisi, siis on see inimliku degenereerumise

ülim tundemärk, ja silmas pidades kroonukeele stiili kõiki reegleid ning ilunõudeid, laskis masinal järgm\se kirja lüüa:

Keiserliku-kuningliku 91. jalaväepolgu lugupeetud staabile Ceske Budejovices.

Juuresolevalt saadetakse teie korraIdusse Josef Švejk, kes ,tema enese kinnitust mööda, on ülalnimetatud polgu jalaväelane, ja nagu ta ise seletas, kinni võetud Piseki iingkonnas Putimis sandarmijaoskonna poolt ja kahtlustatud deserteerimises. Nimetatud Josef Švejk kinnitab samuti, et ta oli teel ülalnimetatud paika. Teie korraIdusse saadetav on alla keskmist kasvu. sümmeetrilise näo ja ninaga, silmad sinised, erilisi tundemärke pole. Lisas b. 1 saadetakse teile ülalmainitud isiku toitlustamise arve lahkeks ülekandmiseks sisekaitseministeeriumi arvele palvega kinnitada teie korraldusse saadetava kohalejõudmist. Lisas c. 1 saadetakse kinnitamiseks kroonute kuuluvate esemete nimekiri, mis kinni võetul tema kinnipidamise momendil seljas olid.

Rongisõit Pisekist Budejovicesse möödus Švejkil kiiresti ja ladusalt. Tema seltsiliseks oli noor sandarm, uustulnukas, kes ei lasknud Švejki silmist ja värises hirmu pärast, et Švejk jooksu ei paneks. Kogu tee vaevas teda raske probleem: «Mis ma siis küll tegema peaksin, kui mulle korraga väike või suur häda peale tuleb?»

Ta lahendas selle küsimuse nii, et Švejk pidi talle vaderiks tulema.

Kogu tee Budejovice raudteejaamast Maria kasarmuteni pidas noor sandarm Švejkil kramplikult silma peal ja igale tänavanurgale või teeristile lähenedes tegi ta nagu muuseas juttu sellest, mitu lahingupadrunit antakse iga eskortimise puhul, mispeale Švejk vastas kindla arvamisega, et ükski sandarm ei hakka tänaval kedagi tulistama, sest see võib kergesti õnnetuse tekitada.

Sandarm vaidles talle vastu ja nii jõudsidki nad kasarmusse.

Kasarmus oli juba teist päeva korrapidajaks ülemleitnant Lukäš. Kui Švejk koos paberitega tema juurde toodi, istus ta paha aimamata kantseleis laua taga.

«Teatan alandlikult, härra oberleitnant, ma olen jälle siin!» raporteeris Švejk piduliku näoga.

Tervet seda stseeni nägi pealt lipnik Kotatko, kes jutustas hiljem, et ülemleitnant Lukaš oli Švejki ettekande peale püsti karanud, peast kinni haaranud ja tagurpidi Kotatko käte vahele langenud. Kui ülemleitnant Lukaš jälle mõistuse juurde tuli, kordas kogu aeg au andnud Švejk:
«Teatan alandlikult, härra oberleitnant, ma olen jälle siin!»
Ülemleitnant Lukäš võttis surnukahvatuna ja vabiseva käega Švejki saatekirja, kirjutas alla, nõudis, et kõik lahkuksid, ütles sandarmile, et kõik on korras, ja jäi Švejkiga üksi kantseleisse.
Nii lõppes Švejki Budejovice anabasis.
Ei ole kahtlust, et Švejk oleks ka ise Budejovicesse jõudnud, kui talt liikumisvabadust ära poleks võetud. Kui kroonuasutused uhkeldasidki, et just nemad toimetasid Švejki tagasi teenistuskohta, siis on see lihtsalt eksitus. Švejki energia ja visa tahte juures sõdima minna tähendas kroonuvõimude vahelesegamine ainult talle kaigaste kodarasse loopimist.
Švejk ja ülemleitnant Lukaš vaatasid teineteisele silma.
Ülemleitnandi silmades välkus midagi hirmsat, ähvardavat ning meeleheitlikku, Švejk aga vaatas ülemleitnan-

dile vastu nagu kaotatud ja jälleleitud kallimale õrnalt, pilk täis armastust.
Kantseleis valitses kirikuvaikus. Koridorist kostis edasi- tagasi käimist. See oli keegi kohusetundlik üheaasta-vabatahtlik, kes oli jäänud õppustelt koju, sest tal oli nohu, mida võis tunda tema nohisevast häälestki. Ta käis ja tuupis pähe, kuidas kindluses keisrikoja liikmeid vastu peab võtma. Läbi ukse kostis selgesti: «Sobald die höchste Herrsehaft in der Nähe der Festung anlangt, ist das Gesehütz auf allen Bastionen und Werken abzufeuern, der Platzmajor empfängt dieselbe mit dem Degen in der Hand zu Pferde, und reitet sodann vor.».
«Pidage lõuad!» röögatas ülemleitnant koridori. «Käige kuradile! Kui teil on palavik, siis olge pikali voodis.»
Oli kuulda, kuidas usin vabatahtlik eemaldus. Koridori lõpust kostis nohinal nagu kauge kaja: «In dem Augen blicke, als der Kommandant salutiert, ist das Abfeuern des Gesehützes zu wiederholen, welches bei dem Absteigen der höchsten Herrsehaft zum drittenmale zu gesehehen hat.»[2]
ÜIemleitnant ja Švejk vaatasid jälle teineteisele sõnagi lausumata otsa. Viimaks ütles ülemleitnant Lukäš tigeda irooniaga.
«Tervitan teid lugupidamisega, Švejk, Ceske Budejovicesse jõudmise puhul! Kellele on määratud surra poomise läbi, see ei upu. Teie vangistamiskäsk on juba alla kirjutatud ja homme ilmute rügemendi raportile. Rohkem ma teie üle vihastama ei hakka. Ma olen teie pärast küllalt kannatanud ja nüüd on mu kannatus katkenud. Kui ma ainult mõtlen, et võis in nii kaua elada koos säärase idioo-diga nagu teie. . .»
Ülemleitnant Lukäš hakkas kantseleis edasi-tagasi käima.
«Ei, see on lihtsalt kohutav! Ma imestan, et ma pole teid maha lasknud. Mis mulle oleks tehtud? Ei midagi.
Mind oleks õigeks mõistetud. Kas saate aru?»
I Niipea kui kõrgestisündinud härrased ilmuvad kindluse lähedusse, antakse kõigi vallide ja fortide suurtükkidest aupauk ja platsmajor sõidab hobusel, paljas mõõk käes, neile otsekohe vastu (saksa k..)
2 Sel silmapilgul, kui kindluse komandant annab au, antakse suurtükkidest teine aupauk, mida korratakse, kui kõrged isikud astuvad kindluse territooriumile (saksa k.).

«Teatan alandlikult, härra oberleitnant, saan väga hästi aru.»
«Jätke, Švejk, oma tõpratembud, muidu juhtub tõesti midagi. Viimaks ometi saate oma palga! Te

olete läinud oma lollustega juba nii kaugele, et nüüd on katastroof käes.»
Ülemleitnant Lukäš hõõrus käsi: «Nüüd on teiega aamen, Švejk!»
Ta läks tagasi oma laua taha ja kirjutas väikesele paberitükile paar rida, kutsus kantselei ukse ees seisva vahisõduri, andis käsu Švejk prohvuse juurde viia ja see paber prohvusele üle anda.
Švejk läks iile õue ja ülemleitnant vaatas varjamatu rõõmuga, kuidas prohvus avas ukse, millel oli must-kollane silt «Regimentsarrest» I, kuidas Švejk ukse taha kadus ja kuidas prohvus mõne aja pärast samast uksest üksipäini välja tuli.
«Jumal tänatud,» mõtles ülemleitnant kuuldavait. «Nüüd on ta ometi kindlas kohas.»

Maria kasarmute pimedas piinakongis tervitas Švejki

I Polgu arestimaja (saksa k.).

südamlikult tüse üheaasta-vabatahtlik, kes vedeles õlgkotil. Vabatahtlik oli momendil ainus arestimaja külaline ja tundis seal juba teist päeva igavust. Švejki küsimusele, miks ta kinni istub, vastas ta, et üsna tühise asja pärast. Ta oli öösel turuplatsil arkaadi all ühele suurtükiväeleitnandile joobnud peast eksikombel vastu kõrvu virutanud.
Õigust öelda ei olnudki seal mingit virutamist. Ta oli äianud leitnandil vaid mütsi peast. Juhtus nii, et too suurtükiväeleitnant seisnud öösel arkaadi all ja passinud arvatavasti mõnda libu. Leitnant olnud seljaga vabatahtliku poole ja vabatahtlik arvanud, et see on üks tema tuttav vabatahtlik, František Materna.
«See on samasugune väike könn,» seletas ta Švejkile. «Ma hiilisin talle selja tagant vaikselt ligi, lõin tal mütsi peast ja ütlesin: «Servus, Frand!» See tobe sell kohe patrulli vilistama ja patrull võttis mu kinni.»
«Võib ju olla,» oletas üheaasta-vabatahtlik, «et ta saigi ehk selle jama juures paar täit vastu kõrvu, kuid ma arvan, et see ei tähenda midagi, sest tegemist oli ilmse eksitusega. Ta ise tunnistas, et ma ütlesin: «Servus, Frand!» Tema ristinimi aga on hoopis Anton. Asi peaks täitsa selge olema. Ainuke, mille pärast ma võin rängalt
vastu kaela saada, on see, et ma lasksin haigemajast jalga, ja kui nüüd see «Krankenbuchi» lugu peaks välja tulema. . .»
«Kui mind mobiliseeriti ja siia toodi,» pajatas ta edasi, «oli mul linnas tuba juba ette üüritud ja ma püüdsin reumat saada. Kolmel korral tõmbasin nina täis, viskasin vihmasaju ajal linna taga pikali kraavi ja kiskusin saapad jalast. Kuid sellest ei olnud mingit tolku. Siis käisin talvel nädal aega öösiti Malšes* suplemas, kuid tagajärjed olid hoopis vastupidised. Jah, vennas, ma sain niisuguse karastuse, et magasin maja hoovis, kus ma elan, terve öö lumehanges, ja kui majaelanikud mu hommikul üles äratasid, olid mu jalad nii soojad, nagu oleksid mul vildid jalas olnud. Oleks ma vähemalt angiinigi saanud, kuid ka see ei tulnud ja jäigi tulemata. Isegi va lollakat tripperit ei osanud ma saada. Käisin küll iga päev «Port Arturis», mõned kolleegid said seemnejuha põletiku ja läksid lõikusele, minule aga ei hakanud mingi asi külge. Jah, vennas, kohe põrgu häda! Viimaks sain «Roosis» tuttavaks ühe invaliiqiga Hlubokast. See ütles, et tuleksin ühel pühapäeval tema juurde, ja järgmisel päeval on mul jalad all

nagu pakud. Tai oli kodus mingisugune nõelaga.prits, ja tõsijutt - ma sain suure vaevaga Hlubokast koju, tagasi. See kuldne hing ei tüssanud mind. Nii oligi mul viimaks lihaste reuma käes. Jalamaid haigemajja ja asi vask. Siis naeratas õnn mulle veel teist korda. Budejovicesse toodi üle minu õemees, doktor Masak Zižkovist, ja temale olen ma tänu võlga, et mind nii kaua haigemajas peeti. Ta oleks veelgi venitanud, kuni oleksin päris vabaks saanud, kuid nüüd ajasin selle õnnetu «Krankenbuchiga» ise oma asja untsu. Idee oli hea ja igapidi vägev. Hankisin endale suure raamatu,

kleepisin sildi-peale, sildile maalisin kirja «Krankenbuch des 91. Reg.»I. Joonistasin lahtrid ja kõik muu tipp-topp sisse, kirjutasin lahtritesse väljamõeldud nimed, temperatuuri, mis haigus ja läksin iga päev pärast lõunat, kui arstide visiit oli läbi, raamat kaenra all linna. Väravas pidasid vahti maakaitseväelased, nii et ka sellest küljest polnud mul mingit ohtu karta.
Näitasin neile raamatut ja nemad lõid mulle tsegi kulpi. Siis läksin ühe tuttava maksuvalitsuse ametniku juurde, ajasin erariided selga ja põrutasin kõrtsi, seal aga ajasime tuttavate, kambas igasuguseid riigivastaseid jutte. Pärastpoole läksin juba nii häbematuks, et enam ei pannudki teisi riideid selga, vaid käisin kroonumundris mööda kõrtse ja linna, Haigemajja oma koikusse tulin alles enne hommikut tagasi, ja kui öösel patrulli pihku sattusin, näitasin neile üheksakümne esimese polgu «Krankeqpuchi», ja rohkem ei tahetud mult. midagi. Haigemaja väravas pistsin jälle sõnagi lausumata raamatu ette ja pääsesin alati kuidagiviisi oma voodisse. Ma läksin kole jultunuks ja arvasin, et mulle ei hakka keegi külge, kuni turuplatsil kangi all juhtus öö ajal see saatuslik eksitus, mis näitab selgesti, vennas, et ükski, puu ei kasva taevasse. Eks uhkus käi ikka enne langemist. Õnn on kerge purunema. Ka Ikaros põletas oma tiivad. Inimene tahab olla gigant, kuid ta on vaid pask, vennas.Ära usu juhust ja viruta endale hommikul ja õhtul vastu kõrvu, et sul meeles seisaks - ettevaatus ei tee kunagi liiga, kõik üleliigne aga on kurjast. Bakhanaalide ja orgiate tagatipuks on alati moraalne kassiahastus. See on juba looduse seadus, kulla mees. Vastik on isegi mõelda, et panin sõjaväest pääsemise võimaluse nahka. Ma oleksin võinud olla feld-

I 91. rügemendi haigeteraamat (saksa k.).

dienstunfähig[1]. Missugune hiilgav protektsioon! Ma võiksin vedelda praegu kusagil täiendusvalitsuse kantseleis, kuid mu enese ettevaatamatus kaevas mulle augu.» Vabatahtlik lõpetas oma pihtimuse piduliku tiraadiga: «Ka Kartaago langes ja Niinive* muudeti varemeiks, kulla sõber. Aga ikkagi — pea püsti! Argu nad arvaku, et ma lasen ainsatki pauku, kui mind väeliinile saadetakse. Regimentsraport![2] Viskavad koolist välja! Elagu keiserlik-kuninglik kretinism! Ei hakka ma koolis oma küüru kurnama ja eksameid tegema. Kadett, fähnrich, leitnant, ober-leitnant. Ma situn nende peale! Offiziersschule. Behand-lung jener Schüler derselben, welche einen Jahrgang repe-tieren müssen!3 Kogu sõjavägi -on sant. Kas püssi kan-takse vasakul või paremal õlal? Mitu tärni on kapralil? Evidenzhaltung Militärreservemänner!4 Himmelherrgott, meil pole suitsu, vennas! Tahate, ma õpetan teid lakke sülitama? Vaadake, kuidas seda teha tuleb. Mõtelge seejuures midagi ja teie soov läheb täide. Kui teile meeldib õlu, võin teile sealt kännust suurepärast vett pakkuda. Kui teil on nälg ja te tahate hästi süüa, soovitan teile «Pürjelite Lehtlat». Samuti.soovitan ma teile igavuse peletamiseks luuletusi kirjutada. Ma tegin siin valmis ühe epopöa:

On's prohvus kodus? Põõnab, sell, siin kaugel eesliinist, näeb und, et karts on kindralstaap ja teade saabub Viinist, et rinne laguneb ja algab kaos. Siis, ahmi täis kui ehtsas kindralstaabis, laob kartsanaridest me prohvus barrikaadi, suust voolab sülg ja krambid maos. Kui püsima jääb kindlus naridest, siis kisendab ta, ise valvel seisev: «Veel Austria impeerium ei värise!

Au isamaale, elagu me keiser!»»*

«Näete, seltsimees,» jätkas paks vabatahtlik, «proovigu veel keegi öelda, et meie rahva hulgas pole austust meie kalli keisririigi vastu. Pokri pandud mees, kellel pole isegi suitsu ja keda ootab regimentsraport, annab kõige kaunimat truualamlikkuse eeskuju ja ülistab oma lauludes

1 Väliteenistuseks kõlbmatu (saksa k.).
2 Rügemendi raport (saksa k.).
3 Ohvitseride kool. Teiseks aastaks jäetud kursantide õppus (saksa k.).

* Tagavaraväelaste arvelevõtmine (saksa k.)

oma suurt isamaad, kellele ähvardatakse igast küljest kere peale anda. Temalt võeti vabadus, kuid tema suust voolavad värsid täis vankumatut truudust. Morituri te salutant, caesar! Surmaminejad tervitavad sind, keiser! Kuid prohvus on närakas. On aga peenikesed sulid sinu teenistuses, Austria! Ma andsin talle üleeile viis krooni, et ta mulle sigarette ostaks, kuid see litapoeg räägib mulle täna hommikul, et siin on suitsetamine keelatud ja see võib talle pahandusi tuua, need viis kroopi aga annab ta mulle palgapäeval tagasi. Ma ei usu, vennas, tänapäeval midagi. Kõige kaunimad tõed on purustatud. Varastada arestante?! Ja seesinane närukael laulab veel päev läbi: «Wo man singt, da leg' dich sicher nieder, böse Leute haben keine Lieder!»'1 On aga lurjus, pätt, kaabakas, juudas!»

Nüüd päris vabatahtlik Švejki käest, milles seisab tema süü.

«Otsisid oma rügementi!» imestas vabatahtlik. «See oli alles vahva ring. Täbor, Milevsko, Kvetov, Vräž, Malcin, Cižovä, Sedlec, Horaždovice, Radomyšl, Putim, Stekno, Strakonice, Volyfi, Dub, Vodnany, Protivin, Putim, PL-sek, Budejovice. Okkaline tee. Ja ka teil tuleb homme polgu raportil olla? Vennas, tapalaval näeme jälle. Meie oberst Schröder saab homme suurt rõõmu tunda. Te ei või kujutledagi, kuidas mõjuvad temasse polgus juhtunud pahandused. Tormab hoovis ringi nagu marutõbine peni, keel suust väljas justkui surnud märal.

Ja tema kõned ja noomimised, ja kuidas ta seejuures sülitab nagu tatine kaamel. Tema lärmil pole lõppu ja te ootate kogu aeg, et sellest võib terve Matia kasarm iga hetk kokku variseda. Ma tunnen teda hästi, sest olen ükskord juba olnud säärasel rügemendi raportil. Ma tulin teenistusse, säärsaapad jalas ja silinder peas, sest rätsep ei jõudnud mundrit õigeks ajaks valmis. Läksin niiviisi, säärsaapad jalas ja silinder peas, vabatahtlike kooli järel ka õppeplatsile. Astusin rivisse ja marssisin vasakul tiival kaasa. Oberst Schröder sõitis hobuse seljas otse minu juurde ja palju ei puudunud, et ta oleks mu'pikali ajanud. «Donnerwetter!» röögatas ta, nii et see oleks Sumavani* kostnud. «Was machen Sie hier, Sie Zivilist?»2 Vas-

1 Kus lauldakse, seal maga rahus, kus pole kurjust, seal laul on ladus (saksa k.).

2 Mis te siin teete, tsivilist (saksa k.).

tasin talle viisakalt, et olen üheaasta-vabatahtlik ja võtan osa õppustest. Te oleksite pidanud seda oma silmaga nägema. Ta pragas pool tundi ja märkas alles siis, et ma annan au, endal silinder peas. Ta käratas ainult, et olgu ma homme polgu raportil, ja kihutas maruvihaselt oma hobusel nagu mõni metsik ratsanik jumal teab kuhu. Siis sõitis ta jälle tagasi ja pistis uuesti pragama, märatsema ja endale vastu rindu taguma, käskis mind jalamaid õppe-platsilt minema kihutada ja peavahti saata. Polgu raportil väänas ta mulle kaks nädalat kasarmuaresti, käskis mul mingisugused laost saadud võimatud räbalad selga ajada ja ähvardas mul paelad pealt maha võtta.

«Üheaasta-vabatahtlik on midagi ülevat, ta on sõjalise au, kuulsuse ja kangelaslikkusega embrüo!» latras see lollakas oberst valju häälega. «Vabatahtlik Wohltat, kes ülendati pärast harilikku eksamit kapraliks, läks vabatahtlikult rindele ja võttis vangi viisteistkümmend vaenlast. Kui ta nad kõhale tõi, kiskus granaat ta puruks. Viie minuti pärast saabus päevakäsk, et vabatahtlik Wohltat on ülendatud kadetiks. Ka teid ootaks seesugune hiilgav tulevik, ülendamine ja autasud, teie nimi kantaks polgu kuldraamatusse.»»

Vabatahtlik sülitas.

«Näete nüüd, seltsimees, missuguseid lojuseid sünnib maamunale. Ma sülitan vabatahtliku paelale ja kõigile privileegidele! «Teie, vabatahtlik, olete eesel!» Kui uhkelt see kõlab: «Teie olete eesel,» aga mitte jämedalt: «Sina oled eesel.» Ja pärast surma antakse teile signum laudis*

või suur hõbemedal. Keiserlik-kuninglik suur-tükiliha tärnidega ja ilma tärnideta! Iga härg on meist palju õnnelikum. Härg tapetakse tapamajas ara ega veeta teda enne mööda õppeplatse ja tulevahetusse.»

Paks vabatahtlik käänas oma kere teisele õlekotile ja pajatas edasi:

«See on selge, et sellele kõigele peab ükskord lõpp tulema, see ei või igavesti kesta. Katsuge põrssale kuulsust sisse pumbata, ta läheb teil ükskord ikka lõhki. Kui sõidan väeliinile, kirjutan vaguniuksele:

Lidskymi hnäty zürodnime län.
Acht Pferde oder acMundvierzig Mann.]»

1 Siin väetist põldudele, neli tonni kogus. Nelikümmend kaheksa meest või kahekša hobust (tšehhi ja saksa k.).

Uks läks lahti ja prohvus astus kongi, tuues kähe mehe peale veerand portsu sõdurileiba ja värsket vett.

Vabatahtlik, jäädes õlekotile lamama, kõnetas prohvust järgmiste sõnadega:

«Kui suuremeelne ja õilis on sinust külastada arestante, oo üheksakümne esimese rügemendi püha Agnes *! Ole tervitatud, heategevuse ingel, kelle süda on täis kaas-tunnet! Sa pead kandma raskeid korve söögi ja joogiga, et kergendada meie kannatusi. Ealeski ei unusta me heategusid, mis sa meie vastu oled üles näidanud.. Sa oled valguskiir meie pimedas vangikongis.»

«Küll teil polgu raportil kaob naljaisu,» urises prohvus.

«Ainult ara lõhki mine, könn!» vastas vabatahtlik narilt, «ütle parem, mis sa teeksid, kui sa peaksid vangistama kumme vabatahtlikku? Ära vaata nii totra näoga, Maria kasarmute võtmehoidja! Sina, suslik, paneksid kaksküm-mend luku taha ja laseksid kümme välja. Taeva pärast, kui ma oleksin sõjaminister, sa alles saaksid mu käest vatti. Kas tead teoreemi, et langemisnurk võrdub peegeldumisnurgaga? Ma palun sult ainult ühte: näita mulle, anna mulle kindel tugipunkt maailma-ruumis, ja ma tõstan üles terve maakera koos sinuga, sa täispuhutud könn!»

Prohvuse silmad läksid punni, ta hakkas vihast värisema ja virutas ukse kinni.

«Siin on vastastikuse abistamise selts prohvuste kõrvaldamiseks,» tähendas vabatahtlik, leivaportsu õiglaselt kaheks jaotades. «Arestimaja määrustiku paragrahv kuueteistkümnenda järgi peab arestant kuni otsuse tegemiseni saama sõduri pajuki, kuid siin valitseb preeria seadus: kes enne jaole jõuab, paneb vangi toidu nahka.»

Nad istusid narile ja hakkasid sõdurileiba järama.

«Prohvuse najal saab kõige paremini selgeks, kuidas sõda teeb. inimesest metslase,» jätkas vabatahtlik oma arutlusi. «Meie prohvus oli enne sõjaväeteenistusse astumist kindlasti noor ideaalidega mees, valgejuukseline keerub, kõigile lahke ja vastutulelik, kaitses õnnetuid, keda ta kodukandis kirikupühade ajal alati leidis, kui kakeldi mõne tüdruku pärast. Ei ole kahtlust, et kõik pidasid temast lugu, aga nüüd... Jumalapärast, missuguse heameelega ma virutaksin talle vastu lõugu, peksaksin teda peadpidi vastu nari, topiksin ta kuni kaelani peldikusse. Ka see, sõber, näitab, kuidas sõjamehe töö muudab mõtted jõhkraks.»

Ta alustas laulu:

Ei kartnud mamsel kuraditki,
kuid lõpuks kohtas kahurväelast…

«Kulla sõber,» seletas ta edasi, «kui me vaatleme kõike meie kalli keisririigi mastaabis, jõuame paratamatult sellele järeldusele, et tema asjad on täpselt tiii, nagu Puš-kini onuga *, kelle kohta Puškin kirjutas, et see on juba säherdune poolsurnud kõdu, et muud ei jää, kui

õhata ja mõelda nii,
miks juba kurat sind ei vii!»

Jälle kostis võtme ragin lukuaugus ja prohvus süütas koridoris petrooleumilambi.

«Valguskiir pimeduses!» hüüdis vabatahtlik. «Vaimuvalgus tungib sõjaväe ridadesse! Head ööd, härra prohvus, tervitage kõiki untreid ja nähke ilusat und! Näiteks sellest, et te olete mulle need viis krooni juba ara maksnud, mis ma teile sigarettide ostmiseks andsin ja mis te minu terviseks maha jõite! Magage hästi, peletis!»

Oli kuulda, kuidas prohvus urises midagi homsest polgu raportist.

«Oleme jälle üksi,» tähendas vabatahtlik. «Nüüd tahan ma pühendada enne und mõne minuti loengule, kuidas iga aastaga laienevad meil untrite ja ohvitseride teadmised zooloogiast. Elava sõjamaterjali ja mõistusega suurtükiliha valmistamiseks on tarvis põhjalikult tunda loodusteadust või lugeda Koci kirjastuses väljaantud raamatut «Majandusliku edu allikad», kus igal leheküljel võid leida sõnu, nagu veis, põrsas, siga. Kuid viimasel ajal võime tähele panna, et meie eesrindlikud sõjaväelised ringkonnad võtavad nekrutite tituleerimiseks tarvitusele uusi termi-ijeid. Üheteistkümnenda roodu kapral Althof tarvitab sõna «engadiini kits»*, jeireitor Müller, saksa õpetaja Kaš-perske Horyst, nimetab* nekruteid «tšehhi haisuloomadeks», veltveebel Sondernummer «härgkonnadeks» ja «jorkširi metssigadeks» ning lubab seejuures iga nekruti õlgi täis toppida. Ta teeb seda niisuguste suurepäraste teadmistega, nagu oleks ta põlisest loomade täistoppijate sugu-võsast pärit. Kõik sõjaväelised ülemused püüavad sisendada sõduritesse isamaa-armastust sääraste iseäralike viisidega, nagu metsik kära ja tants nekruti ümber, mis mee-

nutab Aafrika metslaste sõjakisa, kes valmistuvad nüf-gima süütut antiloopi või küpsetama söömiseks varutud misjonäri kintsu. Sakslaste kohta see igatahes ei käi. Kui veltveebel Sondernummer laseb kuuldavale «Saubande» [1], siis lisab ta kähku «die tschechische»[2], et sakslased ei solvuks ega peaks seda enda kohta käivaks. Seejuures jõllitavad kõik üheteistkümnenda roodu nahad silmi nagu õnnetud koerad, kes oma apluses on neelanud alla söögiõlis immutatud käsna ega saa seda enam kõrist kätte. Ma juhtusin ükskord kuulama jefreitor Mülleri juttu kapral Althofiga, mis puudutas sõjaväkke võetute väljaõpetamist. Sellest jutust kostsid aina sõnad nagu «ein Paar Ohrfeigen»[3]. Algul arvasin, et nad on omavahel tülli läinud ja saksa sõjaväeline üksmeel on hävimise ohus, kuid eksisin rängalt. Jutt oli tegelikult ainult sõduritest.

«Kui üks säärane tšehhi siga ei õpi ka pärast kolme-kümnendat korda «nieder!»4 seisma sirgelt nagu tikk,» õpetas kapral Althof asjatundlikult, «siis ei aita ka see, kui sa talle paar korda vastu lõugu annad. Viruta talle ühe käe rusikaga kõhtu, tiri* tal teise käega müts üle kõrvade ja kamanda: «Kehrt euch!»[5] Kui ta ümber pöörab, anna talle jalaga tagumikku ja sa näed, kuidas ta enese nagu tikk sirgu ajab ja kuidas lipnik Dauerling naerab.»»

«Nüüd aga, vennas, pean sulle midagi Dauerlingist rääkima,» jätkas vabatahtlik. «Üheteistkümnenda roodu nekrutid kõnelevad temast nii, nagu mõnes Mehhiko' piiriäärses farmis elav üksik vanamoor mõnest kuulsast Mehhiko bandiidist. Dauerlingil on inimsööja, Austraalia suguharu antropofaagi * kuulsus, kes õgib teise suguharu liikmeid, kui need ta kätte satuvad. Tal on suurejooneline elukäik. Varsti pärast tema sündimist pillas lapsehoidja ta maha ja väike Konrad Dauerlirig lõi oma peakese puruks, ni,i et tal on pea siiamaani lapik, nagu oleks sabaga täht vastu Põhjanaba põrganud. Kõik arvasid, et temast ei saa midagi, kui ta selle peaajupõrutuse üle elab; ainult tema isa, kes oli polkovnik, ei kaotanud lootust ja kinni-tas, et

ajupõrutus ei või poisile kahju teha, sest noor Dauerling pühendub suureks saades iseendastmõistetavalt

1Seakari (saksa k.).
2Tšehhi (saksa k.).
3Paar kõrvakiilu (saksa fe.).
4Pikali (saksa k.).
5Dmberpöörd (saksa k.).

sõjaväeteenistusele. Pärast ränka võitlust alamreaalkooli nelja klassiga, mis ta tegi läbi kodus õppides, kusjuures üks tema koduõpetaja läks enneaegu halliks .ning kaotas mõistuse, teine aga tahtis meeleheites Viini Püha Stephani kiriku tornist alla hüpata, astus noor Dauerling Hainburgi kadetikooli *.

Kadetikoolides ei pandud kunagf rõhku eelharidusele, sest enamalt jaolt oldi arvamusel, et seda pole Austria tegevväeohvitserile vaja. Oskuses sõda mängida nähti sõjalise hariduse ideaali. Haridus aitab hinge õilistada, ent seda pole sõjas tarvis. Mida jõhkramad on ohvitserid, seda parem!

Kadetikooli õpilane Dauerling ei paistnud silma isegi neis ainetes, mida iga teine nii või teisiti omandas. Ka kadetikoolis andis tunda see asjaolu, et Dauerling oli lapsena oma peakese puruks löönud.

Tema vastused eksameil kõnelesid sellest õnnetusest selget keelt ja paistsid silma oma rumaluse poolest, nii et nad tunnistati oma ääretu totruse ning segasuse pärast lausa klassikalisteks ja kadetikooli õppejõud ei nimetanud teda teisiti kui «unser braver Trottel» '. Tema totrus oli nii hiilgav, et ta võis hellitada lootust mõne aastakümne pärast Theresia sõjaväeakadeemiasse * või sõjaministeeriumi jõuda.

Kui puhkes sõda ja kõik noored kadetid ülendati lipnikuks, oli Hainburgi ülendatute seas ka Konrad Dauerling, ja nii sattus ta üheksakümne esimesse rügementi.»

Vabatahtlik tõmbas hinge ja seletas edasi:

«Sõjaministeeriumi väljaandel on ilmunud raamat «Drill oder Erziehung» [2], millest Dauerling luges, et sõdurit tuleb mõjutada hirmuga. Hirmu astmest oleneb ka õppuste edu. Oma töös hirmu abil oli tal ikka edu. Sõdurid esinesid tervete jagude kaupa ambulantsi minekuks, et pääseda tema röökimise kuulamisest, kuid seda ei krooninud edu. Kes esines ambulantsi pääsemiseks, sai kolm päeva «ver-schärft»[3]. Muide, kas teate, mis tähendab «verschärft»? See tähendab, et teid kihutatakse terve päev õppustel taga, aga ööseks pannakse teid kartserisse. Nii juhtus, et Dauerlingi roodus polnud enam ühtegi haiget. Kõik haiged tema

1Meie vahva lollpea (saksa k.).
2Drill ehk kasvatus (saksa k.).
3Valju aresti (saksa k.).

roodust istusid kartseris. Dauerling tarvitab õppustel ikka ainult sedasama k;isarmu sundimatut tooni, alustades sõnaga «siga» ja lõpetades imeväärse zooloogilise mõista-, tusega — «sigakoer». Seejuures on ta väga vabameelne. Ta annab sõdurile vabaduse valida. Ta küsib: «Mida sa tahad, elevant, paar täit vastu nina või kolm päeva «ver-schärft»?» Kui keegi valib valju aresti, saab ta lisaks veel kaks korda rusikaga vastu nina, mille juurde Dauerling seletab: «Sina, argpüks, kardad oma londi pärast, aga mis sa siis teed, kui raskesuurtükivägi põmmutama hakkab?»

Kord, kui ta ühel nekrutil silma peast välja lõi, kirus ta: «Päh, was für Geschichten mit einem Kerl, muss so wie so krepieren.» ' Sedasama on öelnud ka feldmarssal Konrad von Hötzendorf *: «Die Soldaten müssen so wie so krepieren.» [2]

Dauerlingi kõige armastatumaks ja mõjuvamaks vahendiks on loengud. Ta kutsub kokku kõik tšehhid ja räägib Austria sõjalisest missioonist, kusjuures ta selgitab sõjalise kasvatuse üldisi põhimõtteid alates ahelate käsutamisest * ja lõpetades poomise'ning mahalaskmisega. Talve algul, enne kui ma haigemajja läksin, olime õppeplatsil õppustel üheteistkümnenda rooduga kõrvuti. Kui anti «vabalt!», pidas Dauerling oma roodu tšehhidest nekrutitele järgmise kõne:

«Ma tean,» alustas ta, «et te olete lurjused ja et teil kõigil tuleb lollus peast välja peksta. Oma tšehhi keelega ei jõua te isegi võllani. Ka meie ülemjuhataja on sakslane.* Kas kuulete? Himmellaudon*, nieder!»[3]

Kõik viskusid pikali, Dauerling jalutas nende ees edasi-tagasi ja kõneles:

««Nieder!» on «nieder!» ja selleks ta ka jääb, kas või kärvake selles poris, kaabakad! «Nieder!» oli tuntud juba vanas Roomas. Sel ajal pidid kõik mehed seitsmeteistkümnendast kuni kuuekümnenda eluaastani sõjväes teenima. Siis teeniti kolmkümmend aastat lageda taeva all ega püherdatud põrsaste moodi kasarmus. Ja sel ajal oli sõjaväes ka ühine keel ja käsklused. Mis näo oleksid tei-'nud härrad Rooma ohvitserid, kui mehed oleksid rääkinud etruski keelt! Ka mina tahan, et te kõik vastaksite saksa

1 . Päh, milleks niisugune lärm ühe mehe pärast, — niikuinii peab ta kärvama *(saksa k.)*.
2 Sõdurid peavad niikuinii kärvama *(saksa k.)*.
3 Kurat ja põrgu, pikali *(saksa k.)*.

keeles, aga mitte oma mulinaga. Vaadake, kui tore on teil pori sees lamada! Ja nüüd kujutlege, et kellelgi saab lamamisest isu otsa ja ta ajaks end püsti. Mis ma sel juhul teeksin? Ma kisuksin ta näo kõrvadeni lõhki, sest see on sõnakuulmatuse avaldus, mäss, vastuhakkamine, ühe ontliku sõduri kohustuste ignoreerimine, määrustiku ja distsipliini rikkumine, üldse teenistuseeskirjadele sülitamine, mille tulemuseks on see, et säärast selli ootab silmus ja «Verwirkung des Anspruches auf die Achtuag der Standesgenossen»[1].»

Vabatahtlik vaikis ja jätkas, kui oli vaikimise aegu kasarmuelust ilmselt uue teema leidnud.

«Üks niisugune lugu juhtus kapten Adamickaga. Adamicka oli täiesti apaatne inimene. Kui ta kantseleis istus, vaatas ta harilikult tühjusesse nagu vaikne hullumeelne ja tal oli säärane nägu, nagu tahaks ta öelda: «Sööge mind, kärbsed!» Pataljoni raporti ajal mõtles ta jumal teab millele. Ükskord esines pataljoni raportil üks üheteistkümnenda roodu sõdur tema ees kaebusega, et lipnik Dauerling on teda õhtul tänaval tšehhi seaks nimetanud. Ta oli olnud eraelus raamatuköitja, rahvusliku iseteadvusega tööinimene.

«Ah või nii,» ütles kapten Adamicka vaikselt, sest tal oli kõmme alati väga vaikselt rääkida, «või seda ütles ta teile õhtul tänaval. Enne tuleb kindlaks teha, kas teil oli linnaluba. Abtreten!»

Mõne aja pärast laskis kapten Adamicka kaebusega esineja enda juurde kutsuda.

«On kindlaks tehtud,» ütles ta jälle vaikselt, «et teil oli sel päeval linnaluba kella kümneni. Seepärast teid ei karistata. Abtreten!»

Siis hakati kaptenist rääkima, et tal on õiglustunnet, ja ta saadeti sõjaväljale, kulla sõber. Tema asemele aga tuli siia major Wenzl. See mees on vanakurat ise, kui on tegu rahvusliku tagakiusamisega. Too mees pani lipnik Dauerlingile päitsed pähe. Major Wenzlil on tšehhi naine ja tal on kole hirm rahvuslike tülide ees. Kui ta mõned head aastad tagasi kaptenina Kutnä Horas* teenis, sõimanud ta pommis pai ühes restoranis kelnerit tšehhi pätiks. Siinjuures tuleb mainida, et major Wenzl räägib seltskonnas

1 Õiguse minetamine pälvida võrdõigusliku kaaskodaniku lugupidamist *(saksa k.)*.

nagu koduski eranditult tšehhi keelt ja tema pojad õpivad tšehhi koolis. Sõna oli öeldud, see seisis varsti kohalikes ajalehtedes ja keegi saadik esitas Viini parlamendis arupärimise kapten Wenzli käitumise kohta restoranis. Wenzlil oli sellepärast suuri pahandusi, sest just samal ajal toimus parlamendis sõjaväekohustuse seaduse vastuvõtmine* ja äkki säärane skandaal joobnud kapten Wenzliga Kutnä Horast.

Kapten Wenzl sai hiljem teada, et selle tembu mängis talle vabatahtlikust kadetstellvertreter * Zitko. See oligi tema loo lehte pistnud, sest tema ja kapten Wenzli vahel valitses vaen veel sellest ajast peale, kui Zitko oli kord ühes seltskonnas kapten Weqzli juuresolekul kukkunud arutlema, et jätkub sellest kui heita pilk issanda loo-dfld maailma, vaadata, kuidas pilved katavad silmapiiri, kuidas taevarannal kerkivad kõrged mäed, kuulata, kuidas metsas mühiseb kosk ja kuidas linnud laulavad, — jätkub sellest, seletanud kadetstellvertreter Zitko, et tulla mõttele: mis on üks kapten looduse ülevuse kõrval! Ta on null nagu iga kadetstellvertretergi.

Kuna kõik ülemused olid tookord purjus, tahtis kapten Wenzl õnnetu filosoofi Zitko nagu koera läbi peksta. Pärast seda vaen nende vahel aina kasvas ja kapten kiusas Zitkot, kus aga sai, seda enam, et kadetstellvertreter Zitko i ütlus sai lööklauseks.

«Mis on kapten Wenzl looduse ülevuse kõrval?» See kõlas terves Kutnä Horas.

«Ma piinan seda rajakat nii kaua, kuni ta ise endale otsa teeb,» ütles kapten Wenzl, kuid Zitko läks erru ja hakkas filosoofiat õppima. Sellest ajast pärinebki major Wenzli viha nooremate ohvitseride vastu. Isegi leitnant pole tema viha ja raevu eest kaitstud, rääkimata siis ka-dettidest ja lipnikest.

«Ma litsun ta laiaks nagu lutika,» on major Wenzlil kombeks öelda, ja häda sellele lipnikule, kes kihutab mõne sõduri tühise asja pärast pataljoni raportile. Major Wenzl lahendab ainult suuri ja raskeid süütegusid, nagu see, kui tunnimees jääb püssirohukeldri ukse ees magama või kui keegi saab veel millegi hirmsamaga hakkama. Näiteks, kui mõni sõdur ronib öösel üle Maria kasarmute müüri ja jääb müüriharjale magama, satub öösel maakaitse- või suurtükiväelaste patrulli küüsi, saab ühe sõnaga nii hullude asjadega hakkama, et teeb rügemendi nimele häbi.

«Issand jumal!» kuulsin ma teda ükskord koridoris karjuvat. «Juba kolmas kord on maakaitseväe patrull ta kinni nabinud! Pistke see metslane jalamaid kartsa! Niisugused tuleb rügemendist minema kihutada, kuhugi voori, las veavad sõnnikut. Ta ei mõtelnud patrullile isegi vastu hakata! Need pole sõdurid, vaid tänavapühkijad! Süüa ärge talle enne ülehomset andke, võtke talt madrats, ärge andke isegi tekki! Toppige ta üksikusse, sihuke sitaratas!»

Nüüd kujutlege, vennas, et varsti pärast major Wenzli tulekut meie juurde saatis see loll lipnik Dauerling pataljoni raportile ühe mehe selle eest, et see polevat teda meelega tervitanud, kui Dauerling sõitis pühapäeval pärast lõunat kellegi daamiga troskas üle turuplatsi. Nagu unt-rid rääkisid, oli tookord pataljoni raportil lausa kurat ja põrgu lahti. Pataljoni kantselei veltveebel tegi, et koos oma paberitega koridori sai, major Wenzl aga röökis Dauerlingi peale:

«Ma ei luba seda, Himmeldonnerwetter, ma keelan selle! Kas teate, härra fähnrich, mis tähendab pataljoni raport? Pataljoni raport pole mõni Schweinfest M Kuidas võiski sõdur teid näha, kui te sõitsite üle platsi? Kas te ei tea, mis teile on õpetatud, et au tuleb anda nendele ülemustele, kellele vastu satutakse! See ei tähenda, et sõdur peab nagu vares ringi vahtima ja härra fähnrichi otsima, kes sõidab üle turuplatsi. Palun vaikige! Pataljoni raport on väga tõsine asi. Kui sõdur teile kinnitas, et ta pole teid märganud, sest ta andis just samal silmapilgul au minule, vaade minu, saate aru,

major Wenzli poole, ega võinud näha selja taga troskat, milles istusite teie, siis ma arvan, et seda peab uskuma. Edaspidi ärge palun tülitage mind enam sääraste tühiste asjadega!»

Sestsaadik sai Dauerling teiseks meheks.»

Vabatahtlik haigutas.

«Me peame ennast rügemendi raporti ajaks välja magama. Ma tahtsin teid ainult osaliselt valgustada, mis meil polgus sünnib. Polkovnik Schröder ei salli major Wenzlit ja on üldse üks igavene naljatilk. Kapten Sägner, kes on üheaasta-vabatahtlike kooli ülem, peab Schrö-derit tõeliseks sõjameheks, ehkki Schröder ei karda midagi hullemini kui rindele minekut. Sägner on tulest ja veest läbi käinud mees ega salli nagu Schrödergi reservist tul-

1 Seapidu, jooming seatapmise puhul *(saksa k.).*

nud ohvitsere. Ta ütleb nende kohta, et need on haisvad tsivilistid. Vabatahtlikkudele vaatab ta kui metsloomadele, kellest tuleb sõdimise masinad teha, neile tärnid peale õmmelda ja nad eesliinile saata. Tapetagu neid seal suursuguste kaadriohvitseride asemel, keda tuleb seemneks hoida.»

«Age üldse käib tervest armeest juba mädahais välja,» lisas vabatahtlik tekki peale kiskudes. «Sõduritemass pole küll veel praeguseni ärganud. Silmad jollis, lasevad nad ennast liinile ajada, kus nad nuudliteks lõigatakse, ja alles siis, kui seesugune kuuli pihta saab, ohkab ta ainult: «Emake...» Ei ole nüüdsel ajal enam kangelasi, on ainult tapaloomade kari ja lihunikud kindralstaapides. Aga lõppude lõpuks hakkavad kõik mässama ja sellest tuleb üks kuradima tohuvabohu. Elagu armee! Head ööd!»

Vabatahtlik jäi vait. Kuid natukese aja pärast hakkas ta teki all vähkrema ja küsis: «Magate, sõber?»

«Ei maga, mõtlen,» vastas Švejk teiselt narilt. «Millest te mõtlete, sõber?»»

«Suurest hõbemedalist vahvuse eest, mille sai keegi tisler Mlicko Krälovske Vinohradyst Vävra tänavast, sest ta oli esimene oma rügemendis, kellel granaat kõhe sõja algul jala alt ara rebis. Ta sai puujala ja hakkas igal pool oma medaliga uhkustama, et ta on oma rügemendi esimene ja üleüldse kõige esimene sõjasant. Ükskord läks ta Vinohradys «Apollosse» ja kukkus seal tapamaja lihunikkudega kaklema. Need kiskusid tal lõpuks puujala alt ja virutasid talle sellega vastu pead. See, kes jala alt ara kiskus, ei teadnud, et see on järeltehtud jalg, ehmatas ja kukkus meelemärkuseta pikali. Politseijaoskonnas pandi Mlickole jalg jälle alla, kuid sellest saadik sai Mlicko oma suurele hõbemedalile vahvuse eest vihaseks, läks ja tahtis selle pandimajja panna. Seal võeti ta medaliga tükkis kinni. Tal oli sellest suuri pahandusi. On olemas miski sõjainvaliidide aukohus ja see tegi otsuse — Mlickolt suur hõbemedal ara võtta. Pärast otsustati ta ka jalast ilma jätta ...»

«Kuidas nii — jalast?»

«Väga lihtsalt. Dhel ilusal päeval tuli tema juurde komisjon ja teatas, et ta pole väärt kandma kunstlikku jalga, see võeti tal alt ara ja viidi minema.»

«Või jälle saab rängalt nalja,» jätkas Švejk, «kui sõja-

väljal langenu omaksed saavad ühel ilusal päeval sihukese medali koos kirjaga, et neile antakse medal ja riputagu nad see tähtsale kohale. Vyšehradis Božetechi tänavas sai üks isa vihaseks, arvates, et kroonu teeb temaga nalja, ja riputas medali peldiku seinale. Neil oli aga ühine peldik ühe politseinikuga ja too kaejpas mehe peale, et see on riigi äraandja. Vaene mees sai igavest vaeva ja valu näha.»

«Sellest järgneb, et igasugune kuulsus on nagu kulu-rohi,» ütles vabatahtlik. «Alles hiljuti anti Viinis välja «Uheapta-vabatahtliku meelespea» ja seal on tšehhi keeles ara trükitud üks haarav laul:

Vaenuväljal vabatahtlik langes
kodumaa ja keisrikrooni eest.
Langes vapralt, relva üle andes,
innustades oma seltsimeest.

Nüüd ta lamab kirstu sees lafetil,
kapten talle risti rinda seab.
Meenutagem sangarlikke hetki,
vaikses palves langetagem pea!»

Vabatahtlik vaikis pisut aega ja arvas siis: «Mulle paistab, et meie võitlusvaim langeb, sellepärast teen ma ettepaneku, kulla sõber, laulda öises pimeduses ja meie vangikongi vaikuses üht laulu suurtükimehest Jabürekist. See tõstab võitlusvaimu. Ainult me peame karjuma nii kõvasti, et kostaks kõigisse Maria kasar-mutesse. Sellepärast teen ma ettepaneku laulda ukse juures.»

Natukese aja pärast kostiski arestikambrist niisugune möirgamine, et aknaklaasid koridoris värisesid:

Uks mees meil kahurväest,
kes laadis, lallalla!
Ta laadis kõigest väest,
ei andnud alla ta.
Jäi ilma ühest käest,
kuid laadis, lallalla!
Jäi ilma teisest käest,
ei andnud alla ta.
Mees ilma jäi ka peast,:
ei andnud alla ta,
vaid laadis kõigest väest,
ja laulis lallalla!

Õuest kostis samme ja hääli.

«See on prohvus,» ütles vabatahtlik, «temaga koos tuleb leitaant Pelikan, kes on täna valvekorras. See on reser- • vist tulnud ohvitser, minu vana sõber «Ceskä Besedast» *. Oli eraelus ühe kindlustusseltsi matemaatik. Tema käest saame sigarette. Lärmame ainult edasi.» Ja jälle kostis: «Uks mees meil kahurväest...» Kui uks lahti läks, pistis prohvus, kes oli ohvitseri juuresoleku tõttu ilmselt verest väljas, valju häälega pragama:

«See siin pole mõni loomaaed!»

«Pardon,» vastas vabatahtlik, «siin on Rudoliinumi filiaal *, kontsert vangide heaks. Parajasti lõppes programmi esimene number «Sõjasümfoonia».»

«Jätke!» ütles leitnant Pelikan teeseldud kärmusega. «Ma arvan, te peaksite teadma, et kell üheksa tuleb magama heita ja mitte lärmi lüüa. Teie kontsertnumber kostab isegi turuplatsile.»

«Teatan alandlikult, härra leitnant,» ütles vabatahtlik, «me ei ole saanud nagu kord ja kõhus proove teha, ja kui kõlabki mingi disharmoonia ...»

«Ta teeb seda iga õhtu,» katsus prohvus leitnanti oma

vaenlase vastu üles ässitada. «Ta peab ennast üldse väga harimatult ülal.»

«Lubage, härra leitnant, teiega nelja silma all rääkida,» ütles vabatahtlik. «Las prohvus ootab ukse taga.»

Kui see soov oli täidetud, ütles vabatahtlik sõbramehe moodi:

«Lase Suitsud rivitult, Franta!»

««Sport»? Kas sul kui leitnandil ka midagi paremat pole? Aitäh sellegi eest! Anna tikku kah!»

Kui leitnant oli läinud, tähendas vabatahtlik põlastavalt:

««Sport»! Ka hädas peab inimene oma lippu kõrgel hoidma. Pange ette, vennas, tehke enne ööd üks suits. Homme ootab meid viimsepäeva kohus.»

Enne uinumist tuli vabatahtlikul pähe laulda veel:

Mäed, orud, helde noorusmaa, teid ma iial tagasi ei saa.
Mängurõõmud, kaotused ja leiud, imekaunis naabrineiu ...

Kui vabatahtlik kirjeldas polkovnik Schröderit kui metslast, siis ta eksis, sest õiglustunne polnud polkovnik Schröderit veel täiesti maha jätnud. See ilmnes selgeli pärast neid öid, kui polkovnik Schröder oli jäänud rahule seltskonnaga, kelle seas ta oli veetnud oma õhtu restoranis. Aga mis siis, kui ta polnud rahul?

Sel ajal kui vabatahtlik tegi oma hävitavat kriitikat kasarmus valitsevate olude kohta, istus polkovnik Schröder restoranis ohvitseride seltskonnas ja kuulas pealt, kuidas ülemleitnant Kretschmann, kes oli .tulnud jalavigastusega (teda oli üks lehm löönud) Serbiast, jutustas serblaste positsioonidele sooritatud rünnakust. Ta oli jälginud seda staabis, kuhu ta oli komandeeritud.

«Nojah, siis hüpati kaevikuist välja. Tervelt kahe kilomeetri pikkusel lõigul roomavad mehed läbi traattõkete ja tormavad vaenlase käijale. Käsigranaadid vöö vahel, gaasimaskid kaelas, püssid käes, valmis tuld andma ja täägivõitlusse astuma. Kuulid aina vinguvad. Uks sõdur langeb parajasti kaevikust väljaronimise peal, teine langeb rinnatisel, kolmas langeb mõni samm kaugemal, sõdurite mass aga vajub hurraaga edasi, edasi suitsu ja tolmu sees. Vaenlane annab igast küljest tuld, kaeviku-test, mürsuaukudest, ja sihib meie peale kuulipildujatest. Jälle langeb sõdureid, üks meie rühm tahab vallutada

vaenlase kuulipildujat. .Ühed langevad, aga teised on juba kaugel ees. Hurraa! Oks ohvitser langeb ... Enam pole kuulda jalaväe püssituid, see tõotab midagi hirmsat. Jälle langeb terve rühm ja kuulda on vaenlase kuulipilduja raginat: ratatatata ... Langeb ... Vabandage, ma ei jaksa enam, ma olen juua täis ...»

Vigastatud jalaga ohvitser jäi vait. Ta konutas toolil, pilk nüri. Polkovnik Schröder naeratas armulikult ja vaatas, kuidas vastas istuv kapten Spira lõi rusikaga lauale, nagu tahaks ta kellegagi vaielda, ja kordas sõnu, millel polnud mingit mõtet ja millest oli võimatu aru saada, mis nad õieti tähendavad või mis ta nendega öelda tahab.

«Mõelge, palun, hästi järele: meil on püssi all Austria maakaitseväe ulaanid, Austria maakaitseväelased, Bosnia jäägrid, Austria jäägrid, Austria jalaväelased, Ungari jalaväelased, Tirooli keiserlikud kütid, Bosnia jalaväelased, Ungari honveediväe jalaväelased, Ungari husaarid, maakaitseväe husaarid, ratsajäägrid, tragunid, ulaanid, suurtükiväelased, voor, sapöörid, sanitarid, madrused. Kas saate aru? Aga Belgia? Esimene ja teine mobilisatsioon annavad operatiivsõjaväe, kolmas mobilisatsioon tagalateenistuse ...» Kapten Spiro lõi rusikaga vastu lauda. «Maakaitsevägi on rahu ajal tagalateenistuses . . .»

Kõrval püüdis keegi noor ohvitser, et polkovnik saaks ettekujutuse tema võitlusvaimu tugevusest, oma naabrile hästi lärmakalt seletada:

«Tiisikushaiged inimesed tuleks väeliinile saata, sellest on neile ainult käsu, ja peale selle on parem, kui langevad haiged, aga mitte terved.»

Polkovnik naeratas enda ette. Äkki aga tõmbus ta kulm kortsu ja ta kõnetas major Wenzlit:

«Ma panen imeks, et ülemleitnant Lukas meist eemale hoidub. Sellest ajast saadik, kui ta siia saabus, pole ta "kordagi meie hulgas olnud.»

«Ta kirjutab värsse,» tähendas kapten Sägner pilkavalt. «Vaevalt jõudis siia, kui armus insener Schreiteri naisesse, kellega tutvus teatris.»

Polkovnik vaatas tusaselt enda ette lauale.

«Räägitakse, et ta oskab kupleesid laulda?»

«Oo, kadetikoolis tegi ta meile alati oma kupleedega nalja,» vastas kapten Sägner. «Ja anekdoote teab ta ka, nii et lust kuulda. Ei tea, miks ta meie kampa ei tule.»

Polkovnik vangutas tusaselt pead:

«Ei ole tänapäeval meie vahel enam õiget seltsimehelikkust. Mul on meeles, kuidas ennemalt ikka iga ohvitser kasiinos omalt poolt elu lõbusamaks püüdis teha. Ma mäletan, et üks ohvitser, keegi ülemleitnant Dankl, kiskus enese alasti, viskas põrandale kõhuli, pistis endale heeringa-saba tagumikku ja etendas meile näkineidu. Teine jälle, leitnant Schleisner, oskas nagu täkk kõrvu liigutada ja hirnuda, kassi näugumist ja kimalase suminat järele aimata. Mäletan ka kapten Skodayd. Alati, kui aga tahtsime, tõi ta kasiinosse naisi. Need olid kolm õde ja tal .nagu koerad välja õpetatud. Ta tõstis nad lauale ja siis hakkasid nad meie ees takti järgi riidest lahti võtma. Tal oli väike taktikepp, ja tõele au andes — ta oli tore kapell-meister. Ja mis ta nendega kõik diivanil ara tegi! ükskord laskis ta tuua vanni sooja vett, pani selle kõhe keset tuba ja me pidime nende naistega üksteise järel vannis suplema, tema aga tegi meist pilte.»

Nende mälestuste juures tõmbus polkovnik Schröderi nägu õndsalikule naerule.

«Ja missuguseid pante me vannis lunastasime!» jätkas polkovnik võikalt' suud matsutades ja oma toolil kihele-des. «Aga nüüd? Mis lõbutsemine see on? Isegi too kupleelaulja ei näita ennast. Nooremad ohvitserid ei oska tänapäeval isegi juua. Praegu pole veel kaksteist, aga juba on lauas, nagu näete, viis joobnut. Omal ajal istusime kaks päeva järjest lauas, ja mida rohkem jõime, seda kainemaks läksime, kuigi kallasime endale vahetpidamata õlut, veini ja likööri sisse. Tänapäeval pole enam õiget sõjamehelikku vaimu. Kurat teab, miks see nii on! Ei ühtegi teravmeelset nalja, ainult üks otsatu jorutamine. Kuulake ainult, mis seal teises lauaotsas Ameerikast räägitakse.»

Laua teisest otsast kostis kellegi tõsine hääl:

«Ameerika ei või ennast sõtta segada. Ameeriklased on inglastega nugade peal. Ameerika ei ole sõjaks ette valmistatud.»

Polkovnik Schröder ohkas:

«See on reservist tulnud ohvitseride loba. Kurat ise on nad meile kaela saatnud. Säärane saks määris alles eile kuskil pangas paberit, tegi tuutusid ja müüs nende sees vürtsi ja kaneeli või jälle saapamääret või seletas koolis lastele, et nälg ajab hundi metsast välja, nüüd aga tahab kaadriohvitseridega ühe pulga peal olla, igal pool oma

tarkust näidata ja igale poole oma nina toppida. Aga kui meil on mõni kaadriohvitser nagu ülemleitnant Lukas, siis see härra ülemleitnant ei tõsta oma jalgagi meie hulka.»

Polkovnik Schröder läks koju halvas tujus, ja kui ta hommikul ärkas, oli ta tuju veelgi räbalam, sest lehtedes, mida ta-voodis lamades luges, leidis ta sõjateadetest korduvalt ikka ühe ja sama

lause, «et meie väed tõmmati tagasi varem ettevalmistatud positsioonidele». Austria armeel olid jälle käes kuulsusrikkad päevad, täpselt samasugused kui Sabaci all*.

Nende muljete mõju all asus polkovnik Schröder kell kümme hommikul toimingute juurde, mida vabatahtlik oli vahest täie õigusega viimsepäeva kohtuks nimetanud.

Švejk ja vabatahtlik seisid õues ja ootasid polkovnikut. Kohal olid juba allohvitserid, korrapidaja-ohvitser, polgu adjutant ja polgu kantseleil veltveebel, kaenlas paberid süüaluste kohta, keda ootas õigusejumalanna mõõk — «Regimentsraport».

Viimaks tuli morn polkovnik üheaasta-vabatahtlike kursuse ülema kapten Sägneri saatel. Polkovnik tagus piitsaga närviliselt vastu saapasääri.

Raporti vastu võtnud, kõndis polkovnik Schröder hauavaikuse saatel mitu tiiru edasi-tagasi Švejki ja vabatahtliku eest läbi, kes sedamööda, kuhupoole polkovnik läks, . tegid «rechtsschaut» või «linksschaut»1. Polkovnik kõndis nii kaua ning Švejk ja vabatahtlik pöörasid pead vasakule ja paremale nii püüdlikult, et pidid endal pead otsast maha käänama.

Viimaks jäi polkovnik vabatahtliku ette seisma, kes tahtis ette kanda:

«Üheaasta-vabatahtlik ...»

«Tean,» lõikas polkovnik vahele, «mitte vabatahtlik, vaid vabatahtliku-jätis. Kes te olite eraelus? Üliõpilane, õppisite klassikalist filosoofiat? Niisiis — põhjajoonud haritlane...»

«Härra kapten,» hüüdis ta Sägnerile, «tooge terve vaba-|ahtlike kool siia!»

«Ja-jah,» rääkis polkovnik vabatahtliku poole pöördudes edasi, «või armuline härra klassikalise filosoofia studioo-

1 Paremale vaat, vasakule vaat *(saksa k.)*. .

sus, kes määrib meiesuguste nime! Kehrt euch!'[1] seda ma arvasin. Sinel selja tagant kortsus. Nagu oleks plika juurest tulnud või lõbumajas aelenud. Ma teen teist, vennike, saepuru!»

Üheaasta-vabatahtlike kool marssis hoovi.

«Karreesse!» kamandas polkovnik ja kursantide rivi asus kokkusunutud nelinurgana polkovniku ja süüaluste ümber.

«Vaadake seda meest!» Pisendas! polkovnik ja näitas nuudiga vabatahtliku poole. «Ta jõi maha teie au, ühe-aasta-vabatahtlike au, kellest peab kasvamä korralike oh-vitseride kaader, kes viiksid sõdureid lahinguväljal vastu kuulsusele. Aga kuhu viib see lakekrants oma mehi? Ühest kõrtsist välja, teisest sisse. Kogu meeste rummi paneks ta üksipäini nahka. Kas teil on enda vabanduseks midagi öelda? Ei ole. Vaadake teda! Tal ei ole enda vabanduseks mitte midagi öelda, kuid eraelus studeeris klassikalist filosoofiat. Tõepoolest — klassikaline juhus!»

Polkovnik hääldas viimaseid sõnu paljutähendava aeglusega ja sülitas:

«Klassikaline filosoof, kes öösel lakku täis peaga lõi ohvitseril mütsi maha. Mensch![2] Hea seegi, et too oli m i n g i suurtükiväeohvitser.»

Viimastesse sõnadesse oli koondatud kogu üheksakümne esimese polgu viha Budejovice suurtükiväelaste vastu. Häda suurtükiväelastele, kes sattusid öösel jalaväepolgu patrulli kätte või vastupidi. See vaen oli kõhutav, lepitamatu, lausa vendetta*, veritasu, mis läks pärandina ühe aastakäigu käest teise kätte üle ja millel olid mõlemal pool oma ajaloolised traditsioonid, nagu seegi, et jalaväelased viskasid suurtükiväelasi Vltavasse või vastupidi. Kaklused toimusid «Port Arturis», «Roosis» või muudes Lõuna-Tšehhimaa pealinna lõbustusasutustes.

«Sellest hoolimata tuleb niisuguse asja eest kõige karmimalt käristada,» jätkas polkovnik. «See sell tuleb ühe-aasta-vabatahtlike koolist välja visata, moraalselt hävitada. Meil on sõjaväesJuillalt sääraseid intelligente. Regi-mentskanzelei!3»

Polgukantselei veltveebel astus tähtsalt juurde, paberid ja pliiats käes.

1ürnberpöörd *(saksa k.)*.
2Inimene; *siin:* vaat kus tüüp *(saksa k.)*.
3Polgukantselei *(saksa k.)*.

Valitses vaikus nagu kohtusaalis, kus mõistetakse kohut mõrtsuka üle ja kõhtu eesistuja kuulutab: «Kuulake otsust . . .»

Ja polkovnik kuulutas just samasuguse häälega:

«Üheaasta-vabatahtlik Marekit käristatakse: kolm nädalat valju aresti ja pärast karistuse ärakandmist kööki kartuleid koorima.»

Polkovnik pöördus vabatahtlike kooli poole ja andis käsu kolonni rivistuda. Oli kuulda, kuidas mehed kähku nelja ritta võtsid ja minema marssisid. Seejuures tähendas polkovnik kapten Sägnerile, et samm ei klapi ja käskis nendega pärast lõunat hoovis rivisammu korrata.

«Samm peab mürtsuma, härra kapten. Ja veel üks asi. Peaaegu oleksin unustanud. Öelge neile, et terve vabatahtlike kool saab viis päeva kasarmuaresti, et ükski ei .unustaks oma endist kaaslast, seda närukaela Marekit.»

Närukael Marek seisis Švejki kõrval ja tegi täiesti ükskõikse näo. Paremini ei oleks tema käsi võinudki käia. Kindlasti on palju parem köögis kartuleid koorida, jahust klimpe veeretada ja konte närida kui vaenlase marutule all, endal püksid täis, karjuda: «Einzeln abfallen! Bajonett auf!»[1]

Tulnud kapten Sägneri juurest tagasi, peatus polkovnik Schröder Švejki ees ja uuris teda tähelepanelikult. Sel silmapilgul esindas Švejki kogu olemust tema ümmargune naeratav nägu, mida piirasid suured kõrvad, tolknedes potina pähelöödud sõdurimütsi alt. Kogu tema näoilme kõneles täielikust rahust ja sellest, et ta ei tunne end milleski süüdi olevat. Tema silmad küsisid: «Vabandage, olen ma ehk midagi paha teinud?» Tema silmad kõnelesid: «Vabandust, võin ma ehk milleski kasulik olla?»

Polkovnik koondas oma tähelepanekud küsimusse, mille ta esitas polgukantselei veltveeblile: «Idioot?»

Ja polkovnik nägi, kuidas suu tema ees seisvas heasüdamlikus näos läks laiale naerule.

«Teatan alandlikult,'härra oberst, idioot,» vastas veltveebli eest Švejk.

Polkovnik Schröder andis adjutandile peaga märku ja läjvs temaga kõrvale. Siis hüüdis ta veltveeblit ja nad vaatasid Švejki pabereid.

1 Ühekaupa tagasi! Täägid *(saksa k.)*.

«Ahaa, see on siis ülemleitnant Lukäši tentsik,» ütles polkovnik Schröder. «Ta kandis ette, et see läks tal Täboris kaduma. Ma arvan, et härrad ohvitserid peavad ise oma tentsikuid kasvatama. Kui härra ülemleitnant Lukas endale kord juba säärase lootusetu lolli tentsikuks valis, siis nähku ka ise temaga vaeva. Tal on selleks aega küll, kui ta kuskil ei käi. Teie pole teda ju samuti iialgi meie seltskonnas näinud? Noh, näete siis. Tal on aega maailm, et oma tentsikut õpetada.»

Polkovnik Schröder astus Švejki juurde ja ütles, vahtides tema heasüdamlikku näkku:

«Kolm päeva verschärft, te loll lojus, ja kui olete selle aja ara istunud, lähete uuesti ülemleitnant Lukäši juurde.»

Nii sai Švejk polgu arestimajas vabatahtlikuga jälle kokku ja ülemleitnant Lukášile tegi see arvatavasti suurt heameelt, kui polkovnik Schröder laskis ta enda juurde kutsuda ning teatas:
«Härra ülemleitnant, kui te nädal aega tagasi polku saabusite, esitasite mulle raporti, et teile antaks uus tentsik, sest teie vana tentsik oli Täbori jaamas kaduma läinud. Kuna ta on nüüd jälle tagasi, siis . . .»
«Härra polkovnik ...» proovis ülemleitnant Lukas paluvalt vahele rääkida.

525

«...ma otsustasin,» jätkas .polkovnik rangelt, «panna ta kolmeks päevaks kartserisse ja saata siis jälle teie juurde ...»
Ulemleitnant Lukas vaarus masendatult polkovniku ka-binetist välja.
Need kolm päeva, mis Švejk vabatahtlik Mareki seltskonnas veetis, möödusid tal väga lõbusalt. Igal õhtul korraldasid nad naridel isamaalikke etendusi.
õhtuti võis kuulda, kuidas arestimajas lauldi Austria hümni ja «Prinz Eugen, der edle Ritter». Sellele järgnes terve rida sõdurilaule. Kui aga tuli prohvus, tervitati teda lauluga:

Ära pelga, vana prohvus,
ei sina kergelt sure.
Su järgi ülemkurat
kord põrgust ise tuleb.
Maa alla veab sind jeekim,
teeb suure väävlitule.
Seal vardas, keset leeki,
sa küpsed, kuid ei siye.

Vabatahtlik joonistas nari kohale seinale prohvuse pildi ja kirjutas selle alla vana laulu sõnad:

Läksin mina Prahas vor,sti ostma,
loll tuli vastu, mis sa kostad.
Vaatasin, kes on see ohmus,
polnud loll, vaid meie prohvus.
Tegin sääred jalamaid,
tahtis hammustada, mait.

Sel ajal kui mõlemad prohvust õrritasid, nagu õrritatakse Sevillas punase mantli abil andaluusia härgi, ootas ülemleitnant Lukas hirmuvärinaga, millal ilmub Švejk ja teatab, et ta asub jälle oma kohustusi täitma.

3 ŠVEJKI JUHTUMISED KIRÄLYHIDAS

Üheksakümne esimene polk kolis Litava aarde Most-Királyhidasse*.
Just siis, kui Švejkil kolmepäevase kartseris istumise järel jäi veel ainult kolm tundi vabadusse pääsemiseni, viidi ta koos vabatahtlikuga peavahti ja toimetati sealt sõdurite eskordi saatel jaama.
«See oli juba ammugi teada, et meid Ungarisse saadetakse,» ütles vabatahtlik teel Švejkile. «Seal formeeritakse marsipataljonid, sõduritele õpetatakse lahinglaskmist, nad saavad madjaritega kakelda ja siis sõidame laulu lüües Karpaatidesse. Siia, Budejovicesse, aga tulevad ungari garnisonid ja siis toimub üks suur veresegamine. On olemas säärane teooria, et teisest rahvusest naiste vägistamine on parim vahend degeneratsiooni vastu. Kolmekümneaastase sõja ajal tegid seda rootslased ja

hispaanlased, Napoleoni aegu prantslased ja nüüd jälle hakkavad Budejovice kandis sedasama tegema mad-
327
järid. Kuid viimasel jujjul ei ole tegemist toore vägistamisega. Asjad arenevad iseenesestki. Kujuneb lihtne vahetus. Tšehhi sõdur magab madjari tüdrukuga ja vaene tšehhi tüdruk võtab enda juurde madjari honveedi. Aastasadade pärast aga seisavad antropoloogid* huvitava ja üllatava küsimuse ees, kust on Maise kallastel elunevatel inimestel pärit teravad põsenukid.»

«Sihuke vastamisi paaritamine on ülepea üks huvitav asi,» arvas Švejk. «Prahas on kelneriks keegi neeger Kristiän. Tema isa oli Abessiinia kuningas, kes näitas ennast Prahas ühes Stvanice* tsirkuses. Temasse armus kõrvuni üks koolipreili, kes kirjutas laulukesi karjapois-test ja metsaojakestest ning avaldas neid «Ladas»*. Koolipreili läks neegriga võõrastemajja ja tegi temaga hoora-tööd, nagu öeldakse pühakirjas, ja oli väga imestanud, kui talle sündis päris valge poisslaps. Nojah, aga kahe nädala pärast hakkas poiss pruuniks minema. Läks aina pruunimaks ja pruunimaks ja kuu aja pärast hakkas minema mustaks. Poole aasta pärast oli ta niisama must kui ta isa, Abessiinia kuningas. Koolipreili läks poisiga nahahaiguste kliinikusse, et poisil musta värvi maha saada, kuid seal öeldi talle, et poisil on ehtsa mooramaamehe must nahk seljas ja sinna ei saa midagi parata. Koolipreili läks sellepärast peast segaseks ja hakkas ajakirjadele küsimusi saatma, et kas on olemas miskisuguseid abinõusid mooramaamehe musta naha vastu. Ta viidi Katefinkasse*, väike mooramaamees aga anti vaestelaste varjupaika, kus temaga sai igavest nalja. Pärastpoole õppis ta kelneriks ja tantsis öölokaalides. Nüüd sünnib temast suure eduga tšehhi mulatte, kes ei ole enam nii mustad kui ta ise. Keegi arstiteaduse tudeng, kes käis ühtelugu «Karikas», seletas meile ükskord, et see värvi asi polegi niisama lihtne. Sihuke segavereline sünnitab jälle segaverelise ja seda on juba raske valgest inimesest eraldada. Järsku aga võib kes teab mitmendas põlves ilmuda jälle mustanahaline. Kujutage, missugune lament: te võtate mõne tüdruku naiseks, ta, lirva, on täitsa valge, kuid sünnitab teile järsku mustanahalise! Ja kui ta käis veel üheksa kuud tagasi ilma teieta «Varietes»* maadlust vaatamas, kus esines ka mõni neeger, siis ma arvan, et see paneb teid terake pead murdma.»

«Teie neegri Kristiäni juhtumit tuleb mõtestada ka sõja seisukohalt,» ütles vabatahtlik. «Oletame, et see neeger

328
võeti sõjaväkke. Ta on prahalane ja kuulub seega kahekümne kaheksandasse rügementi. Te olete ju kuulnud, et kahekümne kaheksas läks venelaste poole üle. Küll venelased oleksid teinud suured silmad, kui nad ka musta Kristiäni vangi oleksid võtnud. Vene ajalehed oleksid kindlasti kirjutanud, et Austria kihutab sõtta oma asumaade vägesid, mida tal muidugi pole, ja et Austria on võtnud appi oma mustanahalised reservid.»

«Räägitakse, et Austrial on ju asumaa,» pillas Švejk vahele, «kuskil põhjas. Mingisugune keiser Franz Josephi maa .,..»

«Jätke niisugused jutud, mehed,» ütles üks eskordi sõdureid. «Praegusel ajal mingisugusest keiser Franz Josephi maast rääkida on ohtlik asi. On parem, kui te nimesid ei nimeta ...»

«Vaadake ometi maakaardilt,» segas vabatahtlik end jutu sekka, «et meie kõigearmulisema keisri Franz Josephi maa on tõepoolest olemas. Statistika järgi on seal ainult jäämäed ja sealt, veetakse Praha jäävabrikutele kuuluvate jäälõhkujatega jääd välja. Meie jäätööstus on ka välis-maal kõrget hinnangut ja lugupidamist leidnud, sest see on tulutoov, kuigi ohtlik ettevõte. Kõige suuremad ohud jää vedamisel keiser Franz Josephi maalt varitsevad polaarjoonest ületulekul. Kas oskate seda ette kujutada?»

Sõdur mõmises endale midagi habemesse, aga kapral, kes oli eskordi ülem, astus lähemale ja jäi kuulama vabatahtliku edasist juttu, kes jätkas tõemeeli:

«See Austria ainuke asumaa võib varustada jääga kogu Euroopat ja on väga tähtis rahvamajanduslik tegur. Selle maa koloniseerimine areneb küll väga aeglaselt, sest osalt ei taha kolonistid sinna minna, osalt külmuvad nad seal ara. Kuid klimaatiliste tingimuste paranemisega, mille vastu tunnevad suurt huvi kaubandusministeerium ja välisministeerium, on lootust, et suured jääväljad leiavad siiski täieli-kku ärakasutamist. Mõne hotelli ehitamine tõmbaks sinna kokku hulga turiste. Ja üldse oleks vaja, et jääväljadele rajataks turistide jaoks teed ja jäämägedele maalitaks liiklusmärgid. Ainsaks raskuseks on eskimod, kes takistavad meie kohalike organite tööd…»

Kapral kuulas suure huviga. Ta oli tegevväe mees, enne kroonuteenistust talusulane, paistis silma lolluse ja tooruse poolest, toppis oma nina igasse asjasse, millest tal vä-

hematki aimu polnud, ja tema unistuseks oli «naha» paelad peale saada.

«… Need sellid,» jätkas vabatahtlik, «ei taha kuidagi saksa keelt ara õppida. Haridusministeerium ehitas suurte kulude ja ohvritega neile koolimaja, härra kapral, kusjuures viis ehitajat külmus ära …»

«Müürsepad jäid elusse,» pistis Švejk vahele, «sest nad tõmbasid piipu ja said sedasi sooja.»

«Mitte kõik,» seletas vabatahtlik, «kahega läks räbalasti, sest nad unustasid tõmbamise ja piibud, kustusid ara, nii et nad tuli jää sisse matta. Kuid viimaks sai jääpankadest ja raudbetoonist kool siiski valmis ja maja seisis väga korralikult püsti, kuid eskimod tegid maja ümber tuled, põletasid jäässe külmunud ja lagunenud kaubalaevade puuosi ning saavutasid, mis tahtsid. Jää, mille peale kool oli ehitatud, sulas ara ja kogu kool vajus merre — koos koolijuhataja ja valitsuse esindajaga, kes pidi järgmisel päeval kooli pidulikul sisseõnnistamisel viibima. Kui valitsuse esindaja oli juba kaelani vees, võis kuulda, kuidas ta karjus: «Gott, strafe England!»[1] Nüüd saadetakse sinna arvatavasti sõjavägesid, et nad eskimote hulgas korra majja looksid. Teadagi, nendega on raske sõdida. Kõige rohkem teevad meie vägedele kahju taltsutatud jääkarud.»

«See veel puudus!» tähendas kapral sügavamõtteliselt. «Ilma selletagi on igasuguseid sõjalisi leiutusi ülearu. Võtame näiteks gaasimaskid gaasiga mürgitamise jaoks. Tõmbad maski pähe ja oledki ära mürgitatud, nagu meile allohvitseridekoolis õpetati.»

«See on puha tühi hirmutamine,» seletas Švejk vahele. «Sõdur ei tohi midagi karta. Kui kukud lahingus peldikusse, siis pole muud, kui laku ennast puhtaks ja mine võitle edasi, mürgiste gaasidega aga oleme kõik kasarmus ära harjunud, kui sööme värsket sõdurileiba ja kruu-pidega hernesuppi. Nüüd aga on kuulda, et venelased olevat leiutanud ka midagi allohvitseride vastu ...»

«Mingisuguse isevärki elektrivoolu,» lisas vabatahtlik. «Juhivad kure allohvitseri kraele tärnide peale ja käibki pauk, sest tärnid on tselluloidist. See on jälle uus häda.» Ehkki kapral oli juhm külamats, hakkas ta pea siiski viimaks jagama, et tema kulul tehakse nalja, ja ta läks neist eemale, patrulli etteotsa.

1 Jumal, kärista Inglismaad (saksa k.).

Juba läheneti jaamale, kus Budejovice rahvas oli oma rügemendiga jumalaga jätmas. Hüvastijätmisel ei olnud küll ametlikku iseloomu, kuid jaamaesine plats oli rahvast täis, kes ootas väeosa saabumist.

Kogu Švejki huvi keskendus spaleeris seisvale rahvale. Ja nagu ikka, nii juhtus ka nüüdv et korralikud sõdurid tulid tagapool, kuid needsinatsed tääkide vahel esimestena. Korralikud sõdurid topiti pärast loomavagunitesse, Švejk ja vabatahtlik aga enne neid erilisse vangivagunisse, mis sõjaväerongides alati otse staabivaguni järele haagiti. Ja vangivagunis on ikka ruumi laialt.

Švejk ei suutnud end talitseda, lehvitas spaleeris seisvale rahvale mütsi ja hüüdis:

«Nazdar!»[1]

See mõjus nii kaasakiskuvalt, et rahvahulk hüüdis valjusti vastu: «Nazdar!» Hüüd levis ja varsti kaikus terve jaamaesine. Kuskil eemal jaama kandis hakati karjuma:

«Juba tulevad!»

Kapral, eskordi ülem, oli ahmi täis ja kisendas Švejkile, et see lõuad peaks. Kuid tervitushüüded levisid nagu laviin. Sandarmid tõrjusid spaleeri tagasi, et eskordile teed teha. Rahvahulk aga röökis aina «Nazdar!» ja vehkis mütside ning kübaratega.

See oli tõeline manifestatsioon. Jaama vastas asuva hotelli akendest lehvitasid mingid daamid taskurätikutega ja hüüdsid:

«Heil!»

Heil-hüüdeid kostis ka rahvahulga tervituste «Nazdar!» sekka ja kellelegi vaimustussesattunule, kes käsutas juhust ja hüüdis: «Nieder mit den Serben!» pandi jalg taha ning ta sai kunstlikult tekitatud rüseluses pisut tallata.

«Juba tulevad!» kandus nagu elektrisäde edasi.

Ja tulidki, kusjuures Švejk lehvitas tääkide vahel astudes rahvahulgale sõbralikult kätt, vabatahtlik aga andis tõsiselt au.

Nii jõudsid nad jaama ja läksid juba ootava ešeloni juurde, kus ,palju ei puudunud, et jäägrite orkester oleks neile tervituseks Austria hümni mänginud, sest kapellmeis-ter oli ootamatust manifestatsioonist pea kaotanud. Õnneks ilmus õigel ajal kõhale seitsmenda ratsadiviisi ülem-

Tervist (tšehhi k,).

välipreester paater Lacina, must kõvakübar peas, ja hakkas korda looma.

Tema ilmumine oli väga lihtsalt seletatav. Paater Lacina, kõikide ohvitserikööki de hirm, täitmatu õgard ja lakekrants, oli eelmisel päeval Budejovicesse saabunud ja nagu kogemata lahkuva rügemendi ohvitseride väikesele olengule sattunud. Ta sõi ja jõi kümne mehe eest ning läks parasjagu purjus päi ohvitseride kööki kokkade käest ülejääke lantima. Ta õgis mitu kausitäit lihakastet ja kneedleid, jäiras nagu metskass kontide küljest liha ja nuhkis lõpuks köögis välja ka rummi, mida lakkus seni, kuni hakkas röhitsema. Läks siis tagasi lahkumisolengule, kus hiilgas jällegi joomisega..Sellel alal olid tal rikkalikud kogemused: ja seitsmenda ratsadiviisi ohvitserid maksid tema pärast alati juurde. Hommikul tuli tal pähe, et peab rügemendi esimeste ešelonide ärasõidu ajal korda pidama.

Ja nüüd tormaski ta spaleeride vahel edasi-tagasi ja tegutses jaamas säärase agarusega, et polgu teelesaatmist korraldavad ohvitserid peitsid end ta eest jaamaülema kantseleisse.

Seepärast ilmuski paater Lacina just parajal silmapilgul jaama ette, et rabada jäägrite orkestri kapellmeistri käest taktikepp, millega see tahtis hakata juba Austria hümni dirigeerima.

«Halt!»[1] hüüdis ta. «Mitte enne, kui ma märku annan. Vabalt! Ma tulen kohe tagasi.»

Ta läks jaama eskordile järele ja peatas selle hüüdega «Halt!»

«Kuhu nüüd?» küsis ta kapralilt, kes oli selles uues olukorras täiesti nõutu, karmi häälega.

Tema asemel vastas Švejk vastutulelikult:

«Meid viiakse Brucki. Kui tahate, härra oberfeldkuraat, võite meiega koos sõita.»

«Sõidangi,» teatas paater Lacina, pöördus eskordi poole ja käratas: «Kes ütleb, et ma ei või sõita? Vorwärts! Marsch!»[2]

Kui ülemvälipreester vangivagunisse jõudis, heitis ta pingile pikali: Hea südamega Švejk võttis oma sineli seljast ja toppis paater Lacinale pea alla, mispeale vabatahtlik ütles kohkunud kapralile poolsosinal:

1 Pidage (saksa k.).

2 Edasi — marss (saksa k.).

«Oberfeldkuraadi eest tuleb hoolt kända.»
Paater Lacina sirutas end mõnusalt pingil ja hakkas seletama:
«Raguu seentega, härrad, on seda parem, mida rohkem ta sisaldab seeni. Kuid seened tuleb enne koos sibulatega ara praadida ja alles siis lisada loorberilehti ja sibulat ...»
«Te suvatsesite sibulat juba enne panna,» märkis vabatahtlik, mispeale kapral mõõtis teda ahastava pilguga, sest paater Lacina, olgugi et joobnud, oli kaprali silmis ikkagi ülemus.
Kaprali olukord oli tõepoolest ahastamapanev.
«Just nii, härra oberfeldkuraadil on täielikult õigus,» tähendas Švejk, «mida rohkem sibulaid, seda parem. Pako-mefices oli õllepruul ja see pani isegi õlle sisse sibulat, sest sibul tekitab janu. Sibul on ülepea väga kasulik asi. Küpsetatud sibulat pannakse isegi paisetele ...»
Paater Lacina ütles pingil lebades- poolkuuldavalt nagu läbi une:
«Kõik oleneb vürtsist, sellest, rnis vürtsi ja kui palju te panete. Pipart ja paprikat ei tohi jälle liiga palju olla ...»
Ta rääkis aina aeglasemalt ja tasemini:
«Ne-nelki ja si-sidruni-it... ja vü-vürtsi ja ... muskaati ei-ei tohi pa-lju ...»
Sõna jäigi tal suhu ja ta vajus unne. Ta norskas ja laskis aeg-ajalt nina kaudu vilet. Viimaks jäi ta täiesti vait.
Kapral vahtis teda aukartlikul pilgul, konvoisõdurid aga kihistasid oma pinkidel tasakesi naeru.
«Ega see niipea tõuse,» arvas Švejk natukese aja pärast. «Ta on täis kui sitikas.»
Kapral vehkis hirmunult käega, et Švejk vaikiks.
«Ei sest ole lugu,» jätkas Švejk, «ei see asja muuda, ta on päris ametlikult täis. Ise veel kapteni aukraadis! Neile välipreestritele, ükskõik mis kraadis, on juba jumalast peale pandud ennast igal võimalikul juhul maani täis võtta. Ma teenisin välipreester Katzi juures ja see võis omaenese ninagi maha juua. See, mis too siin teeb, on naljaasi selle kõrval, mis minu oma tegi. Me jõime temaga koos armulauariistad maha ja oleksime ka issanda jumala enese maha joonud, kui keegi oleks meile tema eest kas või punase pennigi andnud.»

Švejk astus paater Lacina juurde, keeras ta näoga seina poole ja ütles asjatundjana:
«See norskab Bruckini välja.»
Švejk läks jälle oma kõhale ja teda saatis õnnetu kaprali ahastav pilk. Viimaks arvas kapral:
«Peaksin minema ja ette kandma.»
«Jätke see,» ütles vabatahtlik. «Te olete eskortenkomman-dant1. Te ei tohi meid üksi jätta. Eeskirjade kohaselt ei tohi te ka ühtegi konvoisõdurit teatama saata, kuni teil pole vahetust. Nagu näete, on tegemist kõva pähkliga. Pauguga märku anda, et keegi siia tuleks, ka ei kõlba. Siin ei ole midagi säärast juhtunud. Teisest küljest on jälle eeskiri, et vangivagunis ei tohi peale vangide ja neid saatva eskordi ühtegi võõrast olla. Kõrvalistel isikutel on sissepääs kõvasti keelaiud. Kui te tahaksite oma üleastumise jälgi kaotada ja ülemvälipreestri sõidu peal vaikselt vagunist välja visata, — ka ei lähe läbi, sest siin leidub tunnistajaid, kes nägid, et lasksite ta vagunisse, kus ta ei tohi olla. Jah, härra kapral, see tähendab kindlasti paela mahavõtmist.»

1 Eskordi, konvoi ülem *(saksa k.)*. .

Kapral tegi argliku katse vastu vaielda, et fema pole ülemvälipreestrit sisse lasknud, vaid too on ise sisse trüginud ja ülernvälipreester on ikkagi tema ülemus.

«Siin olete üksipäini teie ülemus,» kinnitas vabatahtlik ja Švejk täiendas tema sõnu:

«Kui ka keisrihärra ise tahaks meie juurde trügida, siis ei pea te seda mitte lubama. Sama mis vahipostilgi, kui korrapidaja-ohvitser tuleks valvuri juurde ja saadaks ta suitsu tooma, sõdur aga hakkaks veel pärima, mis sorti ta peaks tooma. Niisuguste asjade eest ootab festung1.»

Kapral julges iitsatada: Švejk olla esimesena ülemväli-preestrile öelnud, et ta võib nendega koos sõita.

«Mina võin seda endale lubada, härra kapral,» vastas , Švejk, «sest mina olen idioot, kuid teist ei oska seda keegi oodata.»

«Kas olete juba ammu kaadriväes?» päris vabatahtlik nagu muuhulgas kaprali käest.

«Kolmas aasta. Varsti peaksin rühmaülemaks saama.»

«Nüüd matke see lootus maha,» ütles vabatahtlik küüniliselt. «Ma ütlesin juba, et sellest loost paistab paela mahavõtmine.»

«Kas pole üks kama kõik,» arvas Švejk, «saada surma «nahana» või lihtsõdurina, ehkki see on tõsi, et degradeeritud mehi saadetavat esimestesse ridadesse.»

Ülemvälipreester liigutas end.

«Põõnab rahulikult,» kuulutas Švejk, kui oli kindlaks teinud, et ülemvälipreestriga on kõik kõige paremas korras. «Ta näeb praegu kindlasti õgimisest und. Ma kardan ainult, et ta teeb ennast täis. Kui minu välipreester Katz nina täis tõmbas, ei näinud ta midagi unes. Ükskord . . .»

Ja Švejk hakkas pajatama oma juhtumistest välipreester Otto Katziga — nii üksikasjalikult ja kaasakiskuvalt, et keegi ei märganudki, kui rong liikuma hakkas.

Alles siis kätkes Švejki jutt, kui tagumistest vagunitest hakkas kostma lärmi. Kaheteistkümnes rood, kus olid ainult sakslased Krumlovist ja Kašperske Horyst, möirgas laulda:

Wann.ich kumm, wann ich kumm, wann ich wieda, wieda kumm.2

1 Kindlusevangla *(saksa k.)*.

2 Kui ma jõuan, kui ma jõuan ükskord jälle tagasi *(saksa k.; esitatud kõlaefekti järgi)*.

Ühest teisest vagunist röökis keegi meeltheitja eemalduva Budejovice poole:

Und du, mein Schatz,
hleibst hier.[1]

Holarioo,
holarioo, hoioo!

See joodeldamine ja kriiskamine oli nii ahastav, et sõbrad pidid mehe loomavaguni lahtiselt ukselt eemale tirima.

«Imelik lugu, et meid pole veel siiani kontrollima tuldud,» ütles vabatahtlik kapralile. «Eeskirja kohaselt oleksite pidanud meie saabumisest kõhe jaamasešeloni ülemale ette kandma ja mitte mingi pommis ülemvälipreestriga jändama.»

Õnnetu kapral vaikis jonnakalt ja vahtis vaenulikult tahapoole jooksvaid telegraafiposte.

«Kui ma sellele mõtlen, et meie saabumisest pole kel-lelegi ette kantud,» jätkas vabatahtlik mürgiselt, «ja kui esšeloni ülem peaks veel järgmises jaamas meie juurde ronima, siis kihvatab minus sõjamehe veri. Me oleme nagu mõned . . .»

«Mustlased või santlaagrid,» torkas Švejk vahele. «Mulle paistab, nagu kardaksime me jumalavalgust ega julgeks endast kuskil ette kända, et meid kartsa ei pistetaks.»

«Peale selle tuleb tuhande kaheksasaja seitsmekümne üheksanda aasta kahekümne esimese novembri korralduse alusel,» seletas vabatahtlik, «sõjaväe vangide vedamise juures kinni pidada järgmistest ettekirjutustest: Esiteks — vangivagun peab olema varustatud trellidega; see on selge nagu vesi ja siin on sellest ettekirjutusest ka kinni peetud. Me istume vägevate trellide taga. Selles punktis oleks siis asi korras. Teiseks — tuhande kaheksasaja seitsmekümne üheksanda aasta kahekümne esimese novembri keiserliku-kuningliku korralduse lisas öeldakse, et igas van-givagunis peab olema peldik. Kui seda ei ole, peab vagun olema varustatud kaetu-d paraskiga — vangistatute ja neid saatvate vahisõdurite kehaliste vajaduste rahuldamiseks. Praegusel juhul aga ei saa ühest õigest väljakäiguvõima-lustega varustatud vangivagunist juttugi olla. Me oleme lihtsalt ühes kogu maailmast eraldatud kupees. Pealegi pole siin mingit paraskit…»

1 Ja sina, minu aare, jääd siia *(saksa k.)*

«Võite aknast välja teha,» vastas kapral lausa meeleheites.

«Pidage meeles,» ütles Švejk, «et vangid ei tohi akende ligi minna.»

«Ja kolmandaks,» jätkas vabatahtlik, «peab vagunis olema joogiveenõu. Ka selle eest pole te hoolt kandnud. A propos!' Kas teate, kus jaamas lõunat jagatakse? Ei tea? Ma teadsin, et te pole isegi seda järele uurinud…»

«Nagu näete, härra kapral,» segas Švejk end jälle jutu sekka, «pole vangide vedamine naljaasi. Meie eest tuleb hoolt kända. Me pole mõned lihtlabased sõdurid, kes peavad ise enda eest muret tundma. Meile tuleb ju kõik kätte toimetada. Selle kohta on olemas käsud ja paragrahvid, millest kõik peavad kinni pidama, mis kord see muidu oleks. «Inimene vangis on nagu titt mähkmetes,» armastas öelda üks minu tuttav vurle, «tema eest tuleb hoolt kända, et ta ei külmetaks, ei ärrituks, oleks oma saatusega rahul ja et talle vaesekesele liiga ei tehtaks.»»

«Ah jaa,» tähendas Švejk veidi aja pärast, suunates sõbraliku pilgu kapralile. «Kui kell saab üksteist, siis olge lahke ja öelge.»

Kapral vaatas Švejkile küsivalt otsa.

«Teie, härra kapral, tahate mult vist hea meelega küsida, miks te peate ütlema, kui kell saab üksteist? Kella üheteistkümnest alates on minu kõht juba loomavagunis, härra kapral,» ütles Švejk erilise rõhuga ja seletas pidulikult edasi: «Rügemendi raportil mõisteti mulle kolm päeva. Oma karistust hakkasin ma kandma kell üksteist ja täna kell üksteist pean ma lahti saama. Kella üheteistkümnest peale ei ole mul siin enam miskit pistmist. Ükski sõdur ei pea istuma kauem, kui on määratud, sest sõjaväes peab valitsema distsipliin ja kord, härra kapral.»

Meeleheitele aetud kapral ei suutnud sellest hoobist tükil ajal toibuda, kuid lõpuks katsus ta vastu punnida, et ta pole mingeid pabereid saanud.

«Pai härra kapral,» kostis vabatahtliku hääl, «ega paberid siis ise eskordi ülema juurde tule. Kui mägi ei lähe Muhamedi juurde, siis peab eskordi ülem ise paberite järele minema. Nüüd olete jälle täbaras olukorras. Kindlasti pole teil mingit õigust meest, kes peab vabaks saama, kinni pidada. Teisest küljest ei tohi te kehtivate ettekirju-

1 Muide, muuseas (prantsuse k.).

tuste kohaselt jälle mitte kedagi vangivagunist välja lasta. Ma ei oska ette kujutadagi, kuidas te sellest saatanlikust olukorrast välja rabelete. Mida edasi, seda hullemaks. Praegu on juba pool üksteist.»

Vabatahtlik pistis uuri tasku.

«Ma olen väga põnevil, härra kapral, mis te poole tunni pärast ette võtate.»

«Poole tunni pärast on minu kõht loomavagunis,» kordas Švejk unistavalt, mispeale hirmunud nirrg masendatud kapral pöördus švejki poole ja ütles:
«Mulle näib, kui see teile sobib, et siin on palju mugavam kui loomavagunis. Ma arvan ...»
Tema arvamuseavalduse katkestas ülemvälipreester, kes karj.atas läbi une:
«Rohkem sousti!»
«Maga, maga,» ütles Švejk emalikult, toppides sineli-hõlma, mis vahepeal oli pingilt maha langenud, talle pea alla. «Näe söömisest ilusat und.»
Vabatahtlik aga alustas laulu:

Maga, mu maimuke, maga.

Öö juba akende taga.

Jumal teeb kalli-kalli,

inglike kiigutab hälli.

Maga, mu maimuke, maga.

Masendatud kapral ei reageerinud enam millelegi. Ta vahtis tummalt aknast välja ja laskis asjadel vangide kupees täieliku korralageduse radu kulgeda.
Konvoisõdurid mängisid vaheseina ääres «kintsukloppi-mist» ja ühe mehe tagumiku pihta käisid teiste kured ja mõjukad löögid. Kui kapral juhtus ringi pöörama, vaatas talle ikka mõne jalaväelase tagumik väljakutsuvalt otsa. Konvoiülem ohkas ja pööras näo jälle akna poole.
Vabatahtlik mõtiskles mõne aja millegi üle ja kõnetas siis masendatud kapralit:
«Kas olete kunagi lugenud ajakirja «Svet Zvifat»*?»
«See ajakiri käis meie küla kõrtsimehel,» vastas eskordiülem ilmse rõõmuga, et jutt kaldus mujale. «Kõrtsimees armastas hullupööra säntise kitsi*, kuid need surid tai kõik ära. Siis ta küsiski sellelt ajakirjalt nõu.»
«Kulla sõber,» ütles vabatahtlik, «lugu, millest ma nüüd rääkida tahan, näitab teile väga selgelt, et ükski inimene pole eksimatu. Ma loodan, härrased, et te jätate seal taga

oma «kintsukloppimise», sest see, mis ma teile jiÄustan, on juba sellegi poolest väga huvitav, et te ei saa paljudest erialalistest terminitest aru. Ma jutustan teile ühe loo ajakirjast «Svet Zvirat», et te unustaksite meie tänased sõjaviletsused.
Kuidas ma õieti omal ajal selle väga huvitava ajakirja «Svet Zvifat» toimetajaks sain, oli mulle endalegi mõnda aega üsna keeruliseks mõistatuseks, kuni jõudsin veendumusele, et see võis juhtuda ainult täielikus meeltesegaduses, milleni viis mind mu suur armastus oma vana semu Häjeki* vastu. Häjek toimetas kohusetundlikult seda ajakirja, kuni armus ajakirja omaniku härra Fuchsi tütresse ja härra Fuchs kihutas ta päevapealt minema, tehes tingimuseks, et ta muretseb korraliku toimetaja.
Nagu näete, valitsesid tookord väga imelikud teenistus-vahekorrad.
Kui mu sõber Häjek mind ajakirja omanikule tutvustas, võttis too härra mind väga lahkelt vastu ja küsis mult, ka s mul on loomadest üldse mingit aimu, ning oli väga rahul minu vastusega, et ma olen loomadest alati väga palju lugu pidanud, näen nendes üleminekuastet inimese juurde ja olen ikka, peaasjalikult loomakaitse seisukohalt, loomade kirgi ja püüdlusi austanud. Dkski loom ei soovi midagi muud kui seda, et enne nahkapanemist tapetagu ta võimalikult valutult.
Karpkalal on sündimisest saadik kinnisidee, et köögitüdrukust on väga inetu lõigata tal kõht elusast peast lahti. Komme kukel kaela maha käänata on aga pinnuks loomakaitseseltsi

silmas, kes nõuab, et linde ei tapaks mingid käpardid. Praetud trullingute kõverassetõmbunud ke-had räägivad selget keelt ägedast protestist, mida nad avaldavad surres selle vastu, et neid Podolis elusalt margariini sees praetakse. Kalkuni kints . . .

Sealkohal katkestas härra Fuchs mu jutu ja küsis, kas ma tunnen linnukasvatust, koeri, küülikuid, mesilastepida-mist, kogu loomariigi mitmekesisust, kas oskan teistest ajakirjadest pilte välja lõigata, et neid ümber trükkida, kas võin välismaa ajakirjadest loomade kohta spetsiaalseid artikleid tõlkida, kas mõistan käsutada Brehmi* ja kas võiksin kirjutada koos temaga loomade elu käsitlevaid juhtkirju, pidades seejuures silmas katoliku usupühi, ilmade muutust aasta ringi, traavivõistlusi, ajujahti, polit-seikoerte väljaõpetamist, kroonu- ja kiriku-pühi, — lühi-

dalt, kas mul on olukorra hindamiseks ajakirjanikule omast pilku ja kas ma oskan seda käsutada lühikeses ja sisukas juhtkirjas.

Ma seletasin talle, et olen väga palju mõtelnud, kuidas säärast ajakirja nagu «Svet Zvifat» õigesti juhtida, ja kuivõrd ma tunnen kõiki eespool nimetatud alasid, siis võin vabalt ja väärikalt toimetada kõiki salle ajakirja osakondi ja rubriike. Minu püüdeks on tõsta ajakirja tase enneolematule kõrgusele. Reorganiseerida .sisu ja vorm. Sisse seada uusi rubriike, nagu näiteks «Loomade naljanurk», «Loomade lood loomadest», seejuures rangelt silmas pidades poliitilist olukorda. Serveerida lugejatele järjest üllatusi, nii et nad ühe looma juurest teise juurde minnes toibudagi ei jõua. Rubriik «Loomariigi päevakaja» peab vahelduma «Koduloomade küsimuse lahendamise uue programmi» käsitlusega ja rubriigiga «ühiskondlikud liikumised loomade seas».

Ta katkestas jälle mu jutu ja ütles, et sellest olevat küllalt, ja kui mul peaks korda minema pooledki ideed ellu viia, siis kingib ta mulle paari pisiviandotte, kes viimasel Berliini sulgloomade näitusel esimese auhinna, nende omanik aga eeskujuliku paaritamise eest kuldmedali saanud.

Ma pean ütlema, et püüdsin oma valitsemisprogrammi ajakirja lehekülgedel nii ellu viia, nagu minu võimed lubasid, ja tegin lõpuks isegi avastuse, et ma ületasin iseend oma artiklites.

Ma tahtsin publikut millegi enneolematult uuega üllatada ja mõtlesin seepärast välja uusi loomi.

Ma lähtusin printsiibist, et näiteks elevant, tiiger, lõvi, ahv, mutt, hobune, siga ja nii edasi on igale ajakirja «Svet Zvirat» lugejale juba ammuilma läbi ja lõhki tuntud olendid, et lugejat tuleb põrutada millegi uudsega, uute avastustega. Seepärast proovisin «väävelkõhulise vaalaga».* See minu uut liiki vaal oli tursasuurune, varustatud sipelgahappega täidetud põiega ja erilise kloaa-giga, mille kaudu väävelkõhuline vaal paiskas uimastavat mürgist hapet väikeste kalade peale, keda ta süüa tahtis. Seda hapet nimetas üks inglise teadlane hiljem — ei mäleta enam, mis nime mina talle andsin — «vaalahappeks». Vaala rasv on kõigile tuntud, kuid uus hape äratas rea lugejate tähelepanu ja nad pöördusid toimetuse poole küsimusega, missugused firmad seda hapet toodavad.

Võin teile kinnitada, et ajakirja «Svet Zvifat» lugejad on üldse väga uudishimulikud inimesed.

Varsti pärast «väävelkõhulist vaala» avastasin terve rea muid loomi. Nimetaksin nende hulgast «täispuhutud hüppajat» — imetajat kängurude perekonnast, «söödavat härga» — lehma algtüüpi, «seepiat-infusoori», mille ma liigitasin näriliste hulka.

Iga päevaga tuli mul uusi loomi juurde. Ma ise olin väga hämmastunud oma edust sel alal. Varemalt ei osanud ma hingestki aimata, et faunat on tarvis nii tugevasti täiendada ja et Brehmi raamatust «Loomade elu» võis nii palju loomi puududa. Kas võisid Brehm ja kõik tema järglased

midagi teada minu avastatud islandi ehk niinimetatud «meretagusest-nahkhiirest» või Kjlimandžaaro* tipult leitud kodukassist, niinimetatud «ärrituvast kits-kassist»?

Kas loodusteadlastest teadis keegi senini midagi «insener Khüni * kirbust»? Ma leidsin ta merevaigu seest ja ta oli täitsa pime, sest ta elas maa all eelajaloolise muti kärvades, kes oli samuti pime. Muti esiema oli aga paaritunud — nagu ma kirjutasln — pimeda maa-aluse «koopa-matsaraadiga» Postojna koopas, mis olevat omal ajal praeguse Läänemereni ulatunud.

Sellest tühisest asjast algas suur poleemika «Casi»* ja «Cechi»* vahel. «Cech» tsiteeris oma kireva lehekülje vestes minu artiklit minu avastatud kirbu kohta ja tegi järelduse, et «mis jumal teeb, on hästi tehtud». «Cas» lõi loomulikult ehtsa realisti viisil kogu minu kirbuloo ja ühes sellega auväärse «Cechi» pihuks ja põrmuks. Küllap sellest ajast peale hakkaski minu kui looduseuurija ja uute olevuste avastaja õnnetäht kustuma. Ajakirja «Svet Zvifat» tellijad hakkasid nurisema. Selleks andsid põhjust minu mitmesugused väikesed artiklid mesilaste ja kodulindude pidamise kohta. Ma arendasin neis oma uusi teooriaid, mis kutsusid esile lausa paanika, sest pärast minu lihtsaid nõuandeid sai tuntud mesinik Pazourek halvatuse ja Sumavas ning Podkrkonošis surid välja kõik mesilased. Kodulinnud jäid taudi ja kärvasid samuti. Tellijad saatsid ähvarduskirju ja jätsid ajakirja tellimise.

Läksin siis üle metsalindude juurde ega unusta siiamaani seda lamenti, mis mul oli «Selsky Obzori»!1 toime-

«Küla Silmaring» (tšehhi k.).

taja, klerikaalide parlamendisaadiku direktor Josef M. Kadlcäkiga.

Lõikasin inglise ajakirjast «Country Life»[1] välja mingi suguse linnu pildi. Lind istus pähklipuu oksal. Ma nimetasin ta «pähklirääguks»*, täpselt samuti nagu oleksin kadakapõõsas istuvat lindu loogiliselt võttes kadakalinnuks nimetanud.

Siis läks lahti! Härra Kadlcäk tungis mulle lahtise postkaardiga kallale, et tegemist on pasknääriga, aga mitte mingi pähklirääguga, mis on saksa sõna «Eichelhäher» tõlge.

Saatsin talle kirja, kus esitasin kogu oma teooria pähkliräägu kohta, põimisin sekka ohtralt sõimusõnu ja väljamõeldud tsitaate Brehmi raamatust.

Parlamendisaadik Kadlcäk vastas «Selsky Obzoris» juhtkirjaga.

Minu šeff härra Fuchs istus nagu ikka kohvikus ja luges kohalikke ajalehti, sest ta oli viimasel ajal hakanud õige tihti jälgima märkusi minu haaravate artiklite kohta ajakirja «Svet Zvirat» veergudel. Kui ma kohvikusse jõudsin, näitas ta laual vedeleva «Selsky Obzori» poole ja ütles mi-. dagi vaikselt, vaadates mulle oma kurbade silmadega otsa. Kurbus oli ilmunud ta silmadesse viimasel ajal. Lugesin valjusti kogu kohvikupubliku kuuldes: «Austatud toimetus!

Ma olen märkinud, et teie ajakiri võtab tarvitusele ebatavalisi ja põhjendamatuid oskussõnu ning hoolib kõle vähe tšehhi keele puhtusest, mõeldes välja igasuguseid loomi ja linde. Ma tõendasin, et teie toimetaja võttis üldtuntud ja igivanast ajast käsutatud «pasknääri» asemel tarvitusele «tõrulinnu», mis on orjalik tõlge saksakeelsest nimetusest «Eichelhäher» — «pasknäär».

«Pasknäär!» kordas ahastades ajakirja omanik. Lugesin rahulikult edasi:

«Seepeale sain teie ajakirja «Svet Zvifat» toimetajalt äärmiselt jämeda, minu isikut haavava ja ebaviisaka kirja, milles mind nimetatakse kuritegelikult asjatundmatuks lambapeaks. See väljend väärib täielikku hukkamõistmist. Nii ei vasta viisakad inimesed asjaliku teadusliku märkuse peale. Tahaksin väga teada, kumb meist on suurem lambapea. Ma ei oleks võib-olla tõepoolest pida-

«Maa Elu» (ingl. k.).

nud tegema oma märkust lahtise postkaardiga, vaid saatma kinnise kirja. Kuid ma olin tööga koormatud ega pööranud sellele pisiasjale tähelepanu. Nüüd pärast teie ajakirja «Svet Zvirat» toimetaja toorest kallalekippumist pean ma aga tema teguviisi avalikult häbiposti naelutama.

Teie härra toimetaja eksib rängasti, kui ta peab mind harimatuks lambapeaks, kellel pole mingit aimu, kuidas üht või teist lindu nimetatakse. Ma tegelen juba aastaid ornitoloogiaga* ja ei ammuta oma teadmisi mitte ainult raamatutest, vaid elava looduse uurimisest. Mul on puurides rohkem linde, kui teie toimetaja, kes liigub peaasjalikult Praha joogikohtades ja kõrtsides, neid kogu oma elu ajal on näinud.

Kuid need on kõrvalised asjad, kuigi teie ajakirja «Svet Zvifat» toimetajale ei teeks paha endale selgeks teha, keda lambapeaks nimetada, enne kui tema kallaletungid näevad trükimusta ja jõuavad Määrimaale Misteki lähedale Fryd-lanti, kus teie ajakirjal oli enne selle artikli ilmumist samuti tellijaid.

Asi ei seisa muidugi isiklikus poleemikas mõne peast põrunud poisikesega, vaid küsimuses endas, ja sellepärast kordan ma uuesti, et nimetuste väljamõtlemine orjaliku tõlkimise teel on lubamatu, kui meil on olemas kõigile tuntud emakeelne nimetus «pasknäär».»

«Ja-jah, pasknäär!» oigas minu šeff veelgi ahastavama häälega.

Mina aga lugesin rahulikult edasi, laskmata ennast segada:

«See on sigadus, kui säärast asja teeb asjatundmatu ja jõhker inimene. Kes on pasknääri kunagi pähklirääguks nimetanud? Teoses «Meie linnud» 148. leheküljel seisab ladinakeelne nimetus «Garrulus glandarius B. A.». See ..ongi minu lind — pasknäär.

Teie ajakirja toimetaja tunnistab arvatavasti, et mina tunnen oma lindu paremini, kui seda võib tunda võhik. Pähklirääk on dr. Eaveri järgi Nucifraga caryocatactes B., kusjuures see B-täht ei tähenda mitte sõna «blb»1-esitähte, nagu kirjutab mulle teie toimetaja. Tšehhi linnuteadlased tunnevad ainuüksi harilikku pasknääri ja mitte mingisugust teie tõrulindu, mille leiutas see härra, keda

Loll, idioot *(tšehhi k.)*.

tema teooria põhjal võiks tituleerida nimega, mis algab b-tähega. Jultunud kallaletungid minule ei muuda asja karvavõrdki.

Pasknäär jääb pasknääriks, kui ka ajakirja «Svet Zvifat» toimetaja nii pinguaks, et teeks püksi. See näitab ainult, kuivõrd kergemeelselt ja ebaasjalikult kirjutab teie toimetaja, olgugi et ta viitab väga rohmakalt Breh-mile. See kasimata suuga toimetaja kirjutab, et pasknäär kuulub Brehmi järgi (vt. 452. lk.-) krokodilliliste seltsi. Kuid seal räägitakse hoopis õgijast ehk harilikust pajuharakast (Lanius minor L.). Siis teatab see võhik, kui pehmelt öelda, et pasknäär kuulub, j-ällegi Brehmi järgi, viieteistkümnendasse sugukonda, samal ajal kui Brehm liigitab vareslased seitsmeteistkümnendasse sugukonda, kuhu kuuluvad varesed — liik hakke —, kusjuures teie toimetaja on nii rõve, et nimetab ka mind hakiks (Coloeus) harakate liigist, siniseks vareseks tahumata tohmanite perekonnast, kuigi sellel leheküljel on juttu ainult laane-näärist ja kirjust kepsakast . . .»

«Laanenäär,» ohkas minu ajakirja väljaandja, haarates kähe käega peast. «Andke siia, ma loen ise lõpuni.»

Ma kohkusin, sest ta hääl hakkas kähisema, kui ta luges:

«Musträstas ehk türgi kuldnokk* jääb ka tšehhi keelde tõlgituna musträstaks, nagu hallrästas jääb hallrästaks.»

«Hallrästast tuleks nimetada kadakalinnuks, härra šeff,» kinnitasin ma, «sest ta elab Kadakapõõsas.»

Härra Fuchs virutas ajalehega vastu lauda, ronis piljardi alla, korrates kähinal artikli viimaseid sõnu:

«Turdus, musträstas.»

Siis röögatas ta piljardi alt:

«Kuradile see pasknäär, pähkliräák! Ma hammustan, härrad!»

Viimaks kisti ta välja, ta sai peaaju põletiku ja heitis kolmandal päeval oma perekonna keskel hinge.

Tema viimsed sõnad mis ta enne surma mõistuse selginemise hetkel ütles, olid:

«Mulle pole tähtsad isiklikud huvid, vaid üldine heaolu. Sellelt seisukohalt võtke vastu minu arvamine nii sisuliselt kui ka . . .» Kõõksatas ja oligi valmis.»

Vabatahtlik jäi vait. Siis tähendas ta kapralile mürgiselt:

«Ma tahtsin sellega vaid seda öelda, et iga inimene võib vahel täbarasse olukorda sattuda ja vigu teha.»

Kõigest kokku taipas kapral ainult nii palju, et talle tema vigu ette heidetakse ja pöördus seepärast jälle akna poole ning jäi süngelt vahtima, kuidas kõik neist mööda kihutab.

Mõnevõrra suuremat huvi jutustuse vastu näitas üles Švejk, eskordi sõdurid aga vahtisid üksteisele totralt otsa.

Ja Švejk alustaski:

«Sellesinatse maamuna peal ei jää midagi saladuseks. Kõik asjad tulevad kord päevavalgele,- ja nagu te kuulsite, pole ka see tobe pasknäär mitte miski pähkliräák. Kuid tõtt ütelda on väga huvitav, et ikka leidub inimesi, kes nihukesele liimile lähevad. Tõsi küll, loomade väljamõtlemine on väga raske asi, aga sihukest väljamõeldud looma rahvale näidata on tõepoolest veelgi raskem. Mõned head aastad tagasi leiutas Prahas keegi Mestek näkineiu ja näitas teda Vinohradys Havliceki tänaval rahvale sirmi tagant. Sirmi sees oli auk ja igaüks võis näha poolpimedas kõige harilikumat kanapeed ja selle peal pikali üht Zižkovi tüdrukut. Ta jalad olid mähitud rohelise loori sisse, mis pidi kujutama saba, ta juuksed olid samuti roheliseks värvitud, käes olid tal kindad ja nende küljes papist uimed, ka rohelised, selgroo köhale aga oli nööriga midagi tüüri taolist kinnitatud. Lastele alla kuueteistkümne aasta oli sissepääs keelatud, aga kõik, kes olid vanemad kui kuusteist, pidid sissepääsu eest maksma ja kõigile meeldis väga, et näkineitsil oli paks tagumik ja sellele maalitud: «Jällenägemist!» Mis aga puutub rindadesse, siis need olid nigelad, rippusid nabani nagu mõnel äraaetud hooral. Kell seitse õhtul lõpetas Mestek näitamise ja hõikas: «Merineitsi, võite koju minna!» See ajas riided selga ja kell kümme oli teda juba näha Täbori tänaval patseerimas. Igale vastutulevale meesterahvale ütles ta nagu muuseas: «Noorhärra, lähme teeme natuke nalja.» Et tal polnud kollast passi, siis nabis härra Drašner ta ühe haarangu ajal koos teiste sihukeste linnukestega kinni ja Mesteki äril oligi ots peal.»

Sel silmapilgul kukkus ülemvälipreester pingilt maha ja magas põrandal edasi. Eskordi ülem vahtis kukkunut lollaka näoga, siis aga hakkas teda üldise vaikuse saatel teiste abita pingile tagasi upitama. Oli ilmne, et kapral oli igasuguse autoriteedi kaotanud. Kui ta lootusetu hää-

lega ütles, et keegi võiks teda ka aidata, siis jäid kõik konvoisõdurid tummalt pealt vaatama ja keegi ei liigutanud sõrmegi.

«Jätnud ta sinnasamasse norskama, kus oli,» tähendas Švejk. «Mina tegin oma välipreestriga alati nõnda.. Ükskord jätsin ta peldikusse magama, teinekord magas mul kapi otsas, kord jälle võõras majas pesukünas, ja jumal teab, kus ta kõik ei põõnanud.»

Korraga sai eskordi ülem meelekindluse tagasi. Ta tahtis näidata, et tema on siin ikkagi ülemus, ja käratas seepärast toorelt:

«Pidage pudrumulk kinni ja ärge mulisege! Argu iga tentsik laiutagu ilmaasjata oma lõugu! Nagu lutikas!»

«Just nii! Teie aga olete jumal, härra kapral,» vastas Švejk filosoofilise rahuga, «kes terves ilmas tahab rahu ning üksmeelt luua ja laskub sellepärast vihasesse poleemikasse. Te olete «valurikas ema» *.»

«Issandl jumal!» hüüatas vabatahtlik käsi ringutades. «Täida meie südamed armastusega kõigi unterohvitseride vastu, et me mitte põlgusega nende peale ei vaataks! Saada õnnistust meie koosolemisele sellessinatses ratastega vangikongis!»

Kapral läks näost punaseks ja kargas püsti:

«Ma keelan ara igasugused märkused! Kas kuulsite, vabatahtlik?»

«Te pole milleski süüdi,» rääkis vabatahtlik rahustaval toonil edasi. «Arvutu hulga liikide ja seltside juures on loodus jätnud loomad igasugusest intellektist ilma. Kas olete kuulnud kunagi inimlikust rumalusest? Kas poleks parem, kui te oleksite sündinud mõnda teist liiRi imetajana ja kui te ei kannaks inimese ja jupijumala narri nimetust? Te eksite rängalt, kui arvate end olevat kõige täiuslikuma ja kõige arenenuma olendi. Tarvitseb teilt vaid tärnid maha võtta, kui oletegi null, keda tapetakse asja ees, teist taga kõikides kaevikutes ja kõikidel väerinnetel. Kui teile veel üks tärn peale panna ja teha teist uus loom, keda hüütakse «nahaks», — ka siis ei saa teist mingit tolku. Teie vaimne silmaring jääb veelgi kitsamaks, ja kui te oma kultuuriliselt arenemata köndid kusagile lahinguväljale jätate, siis ei nuta teid ükski hing terves Euroopas taga.»

«Ma lasen teid kartsa pista!» karjus konvoiülem meeleheites.

Vabatahtlik muigas.

«Te tahate mind vist sellepärast kartsa pista, et ma teid sõimasin. Sel juhul te valetaksite, sest teie vaimne tasapind ei võimalda teil üldse mingitest solvamistest aru saada. Peale selle olen ma valmis teiega ükskõik mille peale kihla vedama, et te pole kogu meie jutuajamisest mõhkugi aru saanud. Kui ma ütleksin teile, et te olete embrüo, siis unustate selle sõna veel enne, kui jõuame järgmisse jaama, isegi kiiremini — veel enne, kui meist kihutab mööda järgmine telegraafipost Te olete surnud ajudega tainas. Ma ei suuda kõige parema tahtmise juures kujutleda, et võiksite kõike seda, mis te mu suust kuulsite, iialgi kuigivõrd selgelt edasi anda. Peale selle võite ükskõik kellelt siin küsida, kas minu jutus oli ainustki halvustavat vihjet teie vaimse silmaringi kohta või kas ma haavasin teid millegagi.»

«Tõsi jah!» kinnitas Švejk. «Teile pole siin keegi sõnakestki lausunud, mida võiksite kuidagi kõveriti seletada. Eks -ta ole muidugi sant lugu, kui keegi tunneb ennast haavatuna. Ükskord istusin «Tunneli» öölokaalis ja me ajasime juttu orangutangidest. Meie lauas istus keegi madrus ja see seletas, et tihtipeale on orangutangi mõnest habetunud kodanikust raske eraldada, sest orangutangil on lõug karvadesse kasvanud nagu . .. noh, ütleme, nagu sellel mehel seal kõrvallauas. Me vaatasime kõik tema poole. Karvase lõuaga mees tuli madruse juurde ja andis talle vastu kõrvu. Kuid madrus lõi tal õllepudeliga pea lõhki, habemes mees kukkus pikali ja jäi meelemõistuseta maha. Meie aga jätsime madrusega jumalaga, sest kui ta nägi, et ta selle

mehe uimaseks lõi, pani ta kohe minema. Siis äratasime mehe üles, kuid me poleks pidanud seda tegema, sest ta kutsus meile jalamaid politseipatrulli kaela, kuigi meil polnud selle asjaga kõige vähematki pistmist, ja patrull viis meid jaoskonda. Seal ta muudkui tänitas, et me olevat teda orangutangiks nimetanud, et me pole muust rääkinudki kui ainult temast. Ja muudkui ajab oma joru. Meie jälle, et asi pole nii, et ta ei ole orangutang. Aga tema ajab aina, et on, et ta on oma kõrvaga kuulnud. Ma1 palusin jaoskonnaülemat, et see talle asja ara seletaks. Ja see seletaski talle asja üsna ilusasti ara, kuid mees ei tahtnud teadagi, ajas aina jaoskonnaülemale vastu, et ta ei saa aru ja et jaoskonnaülem on meiega ühes mestis. Siis laskis härra jaoskonnaülem ta kinni pista, et ta

ennast välja magaks. Meie tahtsime «Tunnelisse» tagasi minna, kuid ei saanud, sest ka meid pisteti trellide taha. Näete siis, härra kapral, mis võib tulla väikesest ja tühisest arusaamatusest, mis ei ole kõne väärtki. Okrouhlices oli jälle keegi kodanik, kes sai väga pahaseks, kui teda Nšmecky Brodis tiigermaoks nimetati. Kas vähe on sõnu, mille eest ei saa kedagi karistada! Kui me ütleksime teile näituseks, et te olete biisamrott. Kas te võiksite sellepärast meie peale vihastada?»

Eskordi ülem läks põlema. Ei saa öelda, et see oleks olnud karjumine. Viha, raev, meeleheide — kõik ühines terveks võimsate röögatuste vooluks, kusjuures seda kontsertnumbrit täiendas vile, mida tekitas nina kaudu norskav ülemvälipreester.

Sellele röökimfšele järgnes täielik masendus; kapral istus pingile ja ta vesihallid, ilmetud silmad kinnitusid kauguses asuvatele metsadele ja mägedele.

«Härra kapral,» ütles vabatahtlik, «praegu, kus te silmitsete mühavaid mägesid ja lõhnavaid metsi, tuletate te mulle meelde Dante kuju. Needsamad suursugused luu-letaja-näojooned, mehine süda ja õrn, kõige üleva suhtes vastuvõtlik hing. Jäägegi palun niiviisi istuma, see sobib teile suurepäraselt. Millise vaimustusega, ühegi teeskluseta, kui sundimatult te põrnitsete maastikku! Te mõtlete kahtlemata sellele, kui kaunis on siin kevadel, kui nende lagedate paikade asemel laiub kirevate aasalillede vaip ...»

«Ja seda vaipa kallistavad ojakesed,» lisas Švejk, «ja härra kapral istub mõnel kännul, kastab pliiatsiotsa suus märjaks ja kirjutab «Maly Ctenäfi» * jaoks luuletust.»

Kapral oli jäänud täiesti ükskõikseks. Vabatahtlik kin-nitas, et ta on näinud konvoiülema pead modelleerituna kuskil skulptuuride näitusel.

«Vabandage, härra kapral, kas te pole poseerinud skulptor Stursale?» *

Kapral pööras pilgu vabatahtliku poole ja ütles tusaselt:

«Ei ole.»

Vabatahtlik jäi vait ja viskas pingile siruli.

Konvoisõdurid mängisid Švejkiga kaarte. Oma meeleheites tuli kapral mängijate juurde ja hakkas kiibitsema, avaldades viimaks arvamust, et Švejki käik ässaga polnud õige. Ta poleks pidanud trumpama ja tal oleks jäänud seitsmik viimaseks käiguks.

«Ennemalt olid kõrtsides kiibitsate kohta toredad sildid,» ütles Švejk. «Mul on üks veel praegugi meeles: «Kü-bits, hoia mokad maas, muidu vastu kõrvu saad ...»»

Ešelon lähenes jaamale, kus pidi toimuma vagunite ülevaatus. Rong jäi seisma.

«Kontroll ongi juba köhal,» tähendas halastamatu vabatahtlik ja saatis tähendusrikka pilgu kaprali poole.

Kontroll astus vagunisse.

Ešeloni ülemaks oli staabi poolt määratud reservist tulnud ohvitser doktor Mräz.

Säärastesse narridesse ülesannetesse pandi alati reservist tulnud ohvitserid. Doktor Mräzil polnud taolisest ametist vähematki aimu. Vaguneid lugedes jäi tal ikka üks vagun puudu, kuigi ta oli eraelus olnud reaalgümnaasiumi matemaatikaõpetaja. Peale selle ei läinud viimases jaamas vagunitekaupa esitatud meeste arv kokku Budejovice jaamas pealelaaditud meeste arvuga. Kui ta pabereid vaatas, paistis talle — võta või jäta —, et kaks välikööki on ülearu. Kui selgus, et hobused on ešelonis arusaamatul viisil paljunenud, tõusid tal ihukarvad püsti. Ohvitseride nimekirjas jäi tal kaks kadetti puudu. Polgu kantseleis, mis asus esimeses vagunis, otsiti kogu aeg ühte kirjutusmasi-nat taga. Sellest tohuvabohust hakkas tal pea valutama. Ta oli võtnud juba kolm aspiriinipulbrit ja toimetas nüüd rongi kontrollimist, valulik ilme näol.

Doktor Mräz astus koos saatjaga vangivagunisse, heitis pilgu paberitesse ja võttis vastu ahmi täis eskordiülema raporti, et vagunis on kaks areteeritut ja nii ja nii palju vahisõdureid. Seepeale uuris doktor Mräz veel kord pabereist, kas raport on õige, ja laskis pilgul ringi käia.

«Keda te siin veel veate?» küsis ta karmilt, näidates ülemvälipreestri poole, kes magas kõhuli pingil, tagumine kehapool rongiülemale uurakil vastu vaatamas.

«Teatan alandlikult, hä-ä-rra le-leitnant,» kogeles kapral, «et see ... et.. .me ...»

«Mis see-see-see!» torises doktor Mräz. «Rääkige selgesti!»

«Teatan alandlikult, härra leitnant,» vastas Švejk kaprali asemel, «see härra, kes seal kõhuli magab, on keegi juua täis oberieldkuraat. Ta kleepis ennast meile külge ja ronis meie vagunisse, aga et ta on meile ülemus, siis ei võinud me teda välja ajada, sest see oleks olnud super-

357

ordinatsiooni * rikkumine. Ta ajas vist vangivaguni ja staabivaguni segi.»

Doktor Mräz ohkas ja pistis pilgu oma paberitesse. Mingist ülemvälipreestrist, kes oleks pidanud koos ešeloniga Brucki sõitma, polnud nimekirjades kriipsugi. Ta silm hakkas närviliselt tõmblema. Viimases jaamas oli äkki hobuseid juurde siginenud, kuid nüüd oli vangivagu-nisse veel pagan teab kust üks ülemvälipreester juurde tekkinud.

Rongiülem ei osanud muud välja mõelda, kui kutsus eskordiülema ja käskis kõhuli magaja ringi keerata, sest selles asendis oli võimatu tema isikut kindlaks teha.

Pärast pikki pingutusi läks kapralil korda ülemväli-preestrit seljale keerata, kusjuures viimane lõi silmad jahti. Nähes enda ees ohvitseri, ütles ta:

«Ah, servus, Fredy, was gibfs neues? Abendessen schon fertig?» !

Pärast seda sulges ta jälle silmad ja pööras näo seina poole.

Doktor Mräz tundis silmapilk era sellesama õgardi ohvitseride kasiinos toimunud õhtusöögilt, selle kõikide ohvitseride-koosviibimiste tuntud toiduhävitaja, ja laskis kuuldavale vaikse ohke.

«Selle eest lähete raportile,» ütles ta kapralile. Doktor Mräz tegi juba minekut, kui Švejk ta kinni pidas:

«Teatan alandlikult, härra leitnant, ka minu koht ei ole siin vagunis. Ma pidin ainult kella üheteistkümneni kinni istuma, sest just täna sai mu karistusaeg täis. Ma sain kolm päeva ja peaksin praegu koos teistega loomavagunis olema. Et kell on juba ammu üksteist läbi, siis palun teid, härra leitnant, et mind pandaks maha või viidaks üle loomavagunisse, kus on minu koht, või saadetaks härra oberleitnant Lukäši juurde.»

«Mis nimi?» päris doktor Mräz jälle oma pabereid vaadates.

«Švejk, Jozef, teatan alandlikult, härra leitnant.» «Ahaa, või teie.oletegi see kuulus Švejk,» tähendas doktor Mräz. «Te pidite tõepoolest kell üksteist välja saama. Kuid härra ülemleitnant Lukas palus mind, et

1 Ilus tervis, Fredy, mis uudist? Kas õhtusöök on juba valmis (saksa k.).

teid enne Brucki välja ei lastaks, sest siis on kindel, et te teel jälle mõne tembuga hakkama ei saa.»

Kui ešeloniülem oli läinud, ei suutnud kapral hoiduda mürgist märkust tegemast:

«Näete nüüd, Švejk, ei olnud kõrgema ülemuse poole pöördumisest sittagi tolku. Oleksin tahtnud, oleksin võinud teile mõlemale väänata.»

«Härra kapral,» ütles vabatahtlik, «sitaga loopimine on muidugi enam-Vähem veenev argument, kuid intelligentne inimene ei tarvita sääraseid sõnu, kui ta on ärritatud või kui ta tahab kellelegi karvu kärata. Ja siis teie naeruväärne ähvardus, et oleksite võinud meile mõlemale väänata. Mis kuradi pärast te siis seda ei teinud, kui teil võimalus oli? Arvatavasti väljendub selles teie kõrge vaimne tase ja äraütlematu delikaatsus.»

«Mul on sellest juba kõrini!» käratas kapral. «Ma võin teid mõlemaid kohtu alla anda.»

«Aga mispärast, kullakene?» küsis vabatahtlik ilmsüütult.

«See on juba minu asi,» vastas kapral julgust kogudes.

«Teie asi?» kordas vabatahtlik muiates. «Teie ja samuti ka meie. Nagu kaardimängus: täna mulle, homme sulle. Ennem juba ütleksin, et teid on ärritanud märkus, et peate raportile minema, ja sellepärast te haugutegi meie peale, mis tähendab võimu kuritarvitamist.»

Kapral kogus kokku viimse vaprusenatukese, et hirmuäratavat nägu näidata, ja käratas:

«Te olete ropu suuga lontrused!»

«Teate, mis ma teile ütlen, härra kapral,» tähendas Švejk. «Ma olen vana soldat, teenisin kroonut juba enne sõda ja pean märkima, et sõimuga ei jõuta ealeski kuigi kaugele. Tookord, kui ma teenisin — sellest on aastaid tagasi —, oli meil roodus, nagu ma mäletan, keegi nahk Schreiter. Ta oli üleajateenija, kuid oleks võinud juba ammugi kapralina koju minna, tema aga oli — nagu öeldakse — peast pisut nikastanud. See mees istus meil, sõduritel, alalõpmata turjal, tolknes meil sabas nagu sitt ratta küljes ja muudkui torises, et nii pole recht' ja nii on jälle kõik vorschrifti2 vastane. Näris meid, kuidas oskas, ja muudkui jorises: «Teie pole sõdurid, vaid raud-

1 Õige (saksa k.).

2 Ettekirjutus, eeskiri (saksa k.).

teevahid!» Mul läks ühel ilusal päeval hari punaseks ja ma läksin roodu raportile. «Mis sa tahad?» küsis kapten. «Teatan alandlikult, härra kapten, kaeban meie härra veltveebli Schreiteri peale: me oleme ikkagi Tema Keiserliku Kõrguse sõdurid, aga mitte mõned raudteevahid. Me teenime keisrihärrat ega ole mõned hernehirmutised.»

«Vaata, limukas, et sa mu silmast käod!» vastas kapten. Kuid mina põrutasin selle peale, et palun mind alandlikult pataljoniraportile lubada.

Kui ma pataljoniraportil oberstleitnandile ara seletasin, et me pole miski raudteevahid, vaid Tema Keiserliku Kõrguse sõdurid, laskis ta mu kaheks päevaks kartsa panna, mina aga nõudsin, et mind rügemendiraportile lastaks. Rügemendiraportil karjus härra oberst mu seletuse peale, et ma olen loll ja saatis mu kuradile. Mina jälle: «Teatan alandlikult, härra oberst, lubage mul minna brigaadiraportile.» Ta lõi sellest vedelaks, laskis meie naha Schreiteri jalamaid kantseleisse kutsuda ja see pidi kõigi ohvitseride juuresolekul minu käest «raudteevahtide» eest vabandust paluma. Siis jooksis Schreiter mulle hoovis järele ja teatas, et tänasest päevast peale ta mind enam ei sõima, kuid teeb kõik, et mu tee viiks garnisoni vangimajja. Sellest ajast peale hoidsin silmad hoolega lahti, kuid jäin siiski vahele. Seisin ükskord lao juures postil. Iga tunnimees oli endast ikka midagi seinale mälestuseks jätnud. Kas oli sinna siis naisterahva asi joonistatud või mõned laulusõnad kirjutatud. Mul ei tulnud midagi mõistlikku pähe ja ma kirjutasin igavuse pärast viimase rea alla: «Nahk Schreiter on lontrus.» Eks see naha-närakas kaevanud kohe ära, sest ta luusis kogu aeg mu

kännul nagu polit-seipeni. Õnnetul kombel oli minu kirja köhal veel üks teine kiri: «Sõtta ei tiku me, sõja peale situme.» See aga oli tuhande üheksasaja kaheteistkümnendal aastal, kui me konsul Prochaska * pärast Serbiasse pidime marssima. Mind saadeti paugupealt Terezini * sõjakohtu kätte. Kohtu-härrad tegid oma viisteist pilti nendest kirjadest lao seinal ja ka minu kirjutusest. Minu käekirja uurimiseks lasti mul kümme korda kirjutada: «Sõtta ei tiku me, sõja peale situme.» Viisteist korda pidin ma nende ees kirjutama: «Nahk Schreiter on lontrus.» Viimaks tuli üks grafoloog ja laskis mul kirjutada: «See oli 29. juunil 1897, kui Krälov Dvür Läbe * ääres sai hirmu tunda mässava ja üleujutava

354

Läbe pärast.» «Sellest on vähe,» ütles kohtu-uurija, «meil on jutt sittumisest. Dikteerige talle midagi niisugust, kus on palju s- ja t-tähti.» Siis dikteeritigi mulle: «Serblane, sant, sügelised, sitavares, satikas, titt, logard.» Kõhtu käekirjaeksperdil oli sellest pea juba nii kirju, et ta vaatas ühtejärge selja taha, kus seisis sõdur täägiga, ja ütles viimaks, et ma pean kirjutama kolm korda järjest: «Päike hakkab juba põletama, küll on kuum,» sest see minevat Viini. Kõik materjalid saadetigi Viini ja lõpuks selgus, et kirjad seina peal pole minu käega kirjutatud, allkiri aga on küll minu oma, mis ma olin ennegi omaks võtnud. Mulle mõisteti kuus nädalat selle eest, et olin ajal, kui pidin postil seisma, tegelnud kirjutamisega ega võinud seeaeg, kui ma seinale kirjutasin, valvata.»

«Näete siis, te ei jäänud ikkagi karistusest ilma,» ütles kapral rahunenult. «Te olete suur suli. Mina selle kohtu nahas ei oleks teile mitte kuus nädalat, vaid kuus aastat väänanud.»

«Ärge olge nii julm,» võttis vabatahtlik jutujätku enda kätte. «Mõtelge parem omaenese lõpu peale. Korrapidaja-ohvitser ju alles ütles teile natukese aja eest, et teil tuleb minna raportile. Te peaksite niisuguse asja vastu suure hoolega valmisuma ja veel viimast korda oma kapraliks-olemise üle järele mõtlema. Mis te õieti kujutate endast universumi kõrval? Kui mõtelda ainult, et meile lähim kinnistäht on sellest ešelonist kakssada seitsekümmend viis tuhat korda kaugemal kui päike ja et tema parallaks * moodustab ainult ühe sekundi. Kui te asuksite kinnis-tähena maailmaruumis, oleksite kindlasti niiiühine, et teid ei võiks näha ka kõige tugevamate teleskoopide abil. Teie tühisuse jaoks ei ole maailmaruumis üldse mõistet. Poole aastaga teeksite te taevavõlvil nii tibatillukese kääre, aasta jooksul nii väikese ellipsi, et nii väikest arvu, kui nende valjendamiseks vaja, pole üldse olemaski. Näete, kui tühine te olete. Teie ,parallaksi poleks üldse võimalik mõõta.»

«Sel juhul võiks härra kapral uhke olla, et teda ei saa keegi mõõta,» tähendas Švejk. «Kuid mis temaga ka ei juhtuks, raportil peab ta ikkagi rahulik olema ja mitte ärrituma, sest iga ärritumine teeb tervisele kahju. Praegu, sõjaajal, peab aga igaüks oma tervist hoidma, sest sõjaaja raskused nõuavad igaühelt, et ta poleks hädine surmavari.»

355

«Kui teid, härra kapral, istuma pannakse,» jätkas Švejk armastusväärse naeratusega, «ja kui teid tabavad kannatused, siis ärge heitke meelt. Ja kui nemad jäävad oma arvamise juurde, siis jääge ka teie oma juurde. Ma tundsin ühte söemeest, kedagi František Skvori, kes sõja algul koos minuga riigireetmise pärast Prahas politseivalitsuses istus. Ta hukati vist hiljem miskisuguse pragmaatilise sanktsiooni * järgi. Kui sellelt mehelt ülekuulamisel küsiti, kas tal on midagi protokolli kohta öelda, vastas ta:

Jäägu nagu oli, eks midagi ikka olnd, ega kunagi pole olnd, et kudagi polnd.

Nende sõnade, eest pandi ta pimedasse kongi ja ei antud talle kahel päeval ei juua ega süüa. Siis viidi ta jälle ülekuulamisele, kuid tema jäi ikka oma juurde, et «jäägu nagu oli, eks midagi ikka

olnd, ega kunagi pole olnd, et kudagi polnd». Kui ta hiljem sõjakohtu alla anti, läks ta nende sõnadega vististi ka võlla alla.»

«Räägitakse, et nüüdsel ajal puuakse paljusid üles või lastakse maha,» tähendas üks vahisõdureist. «Hiljaaegu loeti meile õppeplatsil ette päevakäsk, kus räägiti, et Moto-lis lasti maha üks tagavaraväelane Kudrna *, sest ta oli vihastanud, kui ta Benešovis oma naist jumalaga jättis ja kapten lõi mõõgaga tema väikest poega, kes oli naisel süles. Üleüldse nabitakse nüüd kõik poliitilised kinni. Uks toimetaja Määrimaalt lastigi juba maha. Meie kapten ütles, et sama saatus ootab ka teisi.»

«Eks igal asjal ole oma piir,» pistis vabatahtlik kahemõtteliselt vahele.

«Selles on teil õigus, säärasele toimetajale oli see paras,» arvas kapral. «Need toimetajad kihutavad rahvast ainult mässama. Nagu ülemineva aasta, kui ma alles jef-reitor olin, teenis minu all keegi toimetaja. See mind teisiti ei nimetanudki kui sõdurite surmaks. Kui ma talle klenk-übtingeid tegin, nii et ta leemetas, siis ütles ta alati: «Palun mind inimeseks pidada.» Ma talle näitasin inimest, kui kasarmu hoov oli porilompe täis! Viisin ta ühe lombi juurde, kamandasin «Nieder!» [2], ja see sell pidi sinna sisse pikali viskama, nii et vesi pritsis nagu vannitoas. Pärast lõunat pidi tal kõik jälle läikima ja munder pidi olema

1 Sõjaväelisi harjutust (saksa k.).

2 Pikali (saksa k.).

puhas nagu klaas. Ta nühkis ja ähkis ja tegi kõiksugu märkusi, kuid teisel päeval oli ta jälle nagu siga mudas. Ma seisin ta juures ja küsisin: «Noh, härra toimetaja, kes on kõrgem, kas «sõdurite surm» või teie «inimene»?» Oli aga haritlane!»

Kapral heitis vabatahtliku poole võidutseva pilgu ja pajatas edasi: .

«Ta jäi oma vabatahtlikupaelast ilma just oma hariduse pärast, sest ta kirjutas ajalehtedesse, kuidas sõdureid piinatakse. Aga miks mitte piinata, kui sihuke koolitatud inimene ei oska püssilukkugi lahti võtta, ehkki sa näitad talle mõni kümme korda ette! Kui sa talle «linksschaut!» ütlesid, siis keeras ta oma molu nagu kiuste paremale ja jõllitas sulle justkui vares otsa. Püssivõtete juures ei teadnud ta, millest kõigepealt kinni võtta, kas rihmast või padrunisalvest. Kui sa talle näitasid, kuidas käsi peab mööda rjhma alla libisema, siis põrnitses ta sind nagu vasikas vastset väravat. Ta ei teadnud sedagi, kummal õlal tuleb püssi kända. Au andis nagu ahv. Aga pöörded marssimise ja sammu õppimise juures — taevas halasta! Kui tuli teha «ümberpöörd!», siis oli talle üks kärna kõik, kumma jala pealt. Läks muudkui pläts-pläts-pläts mõni kuus sammu edasi ja pööras siis nagu kass keksides ringi. Marssimisel tõstis jalga nagu podagrahaige või kargas nagu mõni vanapiiga kirikupühal tantsu lüüa.»

Kapral sülitas.

«Ma andsin talle meelega hästi roostes püssi, et ta puhastamise ära õpiks. Hõõrus teist nagu isane koer emast. Oleks ta kas või kaks kilo takku juurde ostnud, ta poleks oma püssi ikkagi puhtaks saanud! Mida rohkem ta puhastas, seda hullemini rooste läks. Raporti ajal käis ta püss käest kätte ja kõik imestasid, kuidas võib üks püss nii rpostes olla. Meie kapten ütles talle alati, et temast ei saa mingit sõdurit ja et tõmmaku ta ennast parem oksa, kui et sööb jumalamuidu kroonu leiba. Tema aga pilgutas ainult prillide tagant oma silmi. Tema jaoks oli suur püha, kui ta kartsas või kasarmuarestis ei istunud. Nendel päevadel kirjutas ta harilikult ajalehtedele sõdurite piinamise kohta oma sõnumeid, kuni ükskord tehti tema kastis läbiotsimine. Taevake, oli seal aga raamatuid! Kõik ikka desarmeerimisest ja rahust rahvaste vahel. Selle eest rändas ta garnisoni vangimajja ja sellest ajast peale saime temast rahu,

kuni ta ükskord jälle meie kantseleisse ilmus ja paindi pajukeid välja kirjutama, et mehed temaga kokku ei puutuks. Niisugune oli selle haritlase kurb lõpp. Kuid ta oleks võinud olla suur härra, kui poleks oma lolluse pärast vabatahtliku õigusi kaotanud. Oleks võinud olla leitnant.»

Kapral ohkas.

«Ta ei osanud isegi oma sineliselga korralikult volti seada. Koguni Prahast tellis igasuguseid õlisid ja määrdeid nööpide puhastamiseks, kuid iga nööp oli tal ikkagi punane nagu Eesav *. Aga keel oli tal väle. Kui istus kantseleis, siis muud ei teinudki, kui aina filosofeeris. Eks talle meeldinud ennegi targutada. Nagu ma ütlesin, oli ta tõeline «inimene». Kui ta ükskord lombi juures, kuhu ta komando «Nieder!» peale pikali pidi viskama, niiviisi arutas, ütlesin talle: «Kui sa siin inimesest ja porist seletad, siis tuleta meelde, et inimene on porist loodud ja seal on ka tema õige koht.»»

Kõik südamelt ara puistanud, jäi kapral enesega väga rahule ja ootas, mis ütleb selle peale vabatahtlik. Kuid hoopis Švejk tuli oma arvamusega lagedale:

«Samasuguste tükkide ja samasuguse piinamise eest pistis keegi Konicek kolmekümne viiendas rügemendis mõned head aastad tagasi surnuks kaprali ja tagatipuks ka iseenda. See lugu oli «Kuryris» *. Kapralil oli keres midagi kolmkümmend täägihaava, millest rohkem kui tosin olid surmavad. Siis istus sõdur veel surnud kapralile otsa ja torkas ka enese tema seljas istudes surnuks. Ja üks teine lugu juhtus aastaid tagasi Dalmaatsias. Seal lõigati kap-ralil kõri läbi ja keegi ei tea tänapäevani, kes seda tegi. Kõik jäigi saladuseks ja teada on ainult niipalju, et tapetud kaprali nimi oli Fiala ja pärit oli ta Turnovi lähedalt Dräbovnyst. Siis tean ma veel ühest kapralist Rejmänekist seitsmekümne viiendast...»

Selle meeldiva jutu katkestas just samal hetkel vali kraaksatus pingilt, kus magas ülemvälipreester Ladna.

Paater ärkas kogu oma ilus ja aus. Tema ärkamisega käisid kaasas samad nähtused, mis olid kaasnenud ka noore hiiglase Gargantua hommikuse ärkamisega, nagu jutustab vana naljahammas Rabelais *.

Ülemvälipreester peeretas, röhitses pingil ja haigutas, ajades suu kõrvuni lahti. Viimaks upitas ta end istukile ja küsis hämmastusega:

«Kurat ja põrgu, kus ma olen?»

Kapral, nähes kõrge ülemuse ärkamist, vastas ülima aukartusega:

«Teatan alandlikult, härra oberfeldkuraat, te olete vangivagunis.»

Üle paatri näo libises imestuse helk. Ta istus mõne hetke vaikselt ja pingutas oma mälu. Asjata, öösel ja hommikul läbielatu ning nüüd siin trellitatud akendega vagunis ärkamise vahel lainetas täieliku teadmatuse meri.

Viimaks päris ta kapralilt, kes seisis ikka veel aupaklikult tema ees:

«Aga kelle käsul ma siis ... nii ...»

«Teatan alandlikult, ilma käsuta, härra oberfeldkuraat.»

Paater tõusis, tegi paar sammu pinkide vahel edasi-tagasi ja pobises endamisi, et see kõik on talle väga udune. Istus jälle ja küsis:

«Kuhu me õige sõidame?»

«Brucki, teatan alandlikult.»

«Ja miks me Brucki sõidame?»

«Teatan alandlikult, et kogu meie üheksakümne esimene rügement viiakse sinna.»

Paater jäi jälle pingsalt mõtlema, mis temaga õieti on juhtunud, kuidas ta vagunisse sattus ja miks pagana päralt ta Brucki sõidab, pealegi veel üheksakümne esimese polguga ja mingisuguse eskordi saatel.

Ta esialgne pohmelus haihtus sedavõrd, et ta silm hakkas ka vabatahtlikku seletama. Seepärast pöörduski ta vabatahtliku poole küsimusega:

«Te olete intelligentne inimene ja võite mulle ehk midagi varjamata ära seletada, kuidas ma teie juurde sattusin?»

«Hea meelega,» ütles vabatahtlik sõbramehetoonil. «Te lihtsalt seltsisite hommikul rongile istumise ajal meiega, sest olite korraliku auru all.»

Kapral saatis vabatahtlikule valju pilgu.

«Ronisite meie juurde vagunisse ja oligi kõik,» jätkas vabatahtlik. «Viskasite pingile pikali ja Švejk siin pani oma sineli teile pea alla. Rongi kontrollimise ajal eelmises jaamas pandi teid ešelonis sõitvate ohvitseride nimekirja, avastati teid nii-öelda ametlikult ja selle eest läheb meie kapral raportile.»

«Nõndaks!» ohkas paater. «Järgmises jaamas peaksin

staabivagunisse üle kolima. Tea, kas lõunat on juba jagatud?»

«Lõuna tuleb alles Viinis, härra feldkuraat,» poetas kapral sõna vahele.

«Siis teie panitegi mulle sineli pea alla,» kõnetas pastor Švejki. «Olen teile südamest tänulik.»

«Pole tänuväärt,» vastas Švejk. «Ma tegin, mis peab tegema iga sõdur, kui ta näeb, et ülemusel ei ole midagi pea all ja ta on ... pisut ära seatud. Iga sõdur peab austama oma ülemust, ka siis, kui too pole kaine. Mul on välipreestritega suuri kogemusi, ma olin ennemalt härra feldkuraat Otto Katzi tentsik. Välipreestrid on lõbusad ja heasüdamlikud inimesed.» .

Ülemvälipreestrit haaras eilsest saadud kassiahastuse mõjul demokratismitulv, ta võttis taskust sigaretid ja pakkus Švejkile: «Pane suitsu!»

Siis pöördus ta kaprali poole:

«Ah sina lähed siis minu pärast raportile? Ara karda, ma seisan su eest, sinuga1 ei juhtu midagi.»

«Sinu aga võtan ma enda juurde,» ütles ta Švejkile.

«Elad minu juures nagu vanajumala selja taga.»

Paatrit valdas uus suuremeelsuse hoog ja ta lubas kõigile head teha, vabatahtlikule šokolaadi ja vahisõduritele r rummi osta, kaprali seitsmenda ratsaväediviisi staabi päevapildiosakonda sokutada, areteeritud vabaks lasta ja mitte kellestki halba mäletada. Sealsamas hakkas ta kõi-' gile oma portsigarist suitsu jagama, lubades areteerituil suitsetada ja tõotades hoolitseda selle eest, et nende karistust kergendatakse ja nad jälle normaalsele sõjaväe-elule tagasi antakse.

«Ma ei taha, et te minust halba mäletaksite,» ütles ta, - «Mul on suured tutvused ja minuga koos ei juhtu teile midagi. Te jätate mulle üldse korralike inimeste mulje, kellest jumalal on hea meel. Kui te oletegi pattu teinud, siis peate kandma oma karistust, ja ma näen, et te oma karistust, mis teile jumalast peale on pandud, rõõmuga ja nurinata kannate.»

Ta pöördus Švejki poole:

«Miks teid karistati?»

«Ma jäin minust olenemata põhjustel oma polku hiljaks,» vastas Švejk hardalt, «ja jumal saatis mulle polgu raporti kaudu karistuse, härra oberfeldkuraat.»

«Jumala arm ja tema õiglus on lõpmata,» ülemvälipreester pühalikult, «tema teab, kellele karistust saata, sest üksipäinis karistuse läbi näitab ta oma kõike-nägelikkust ja kõikvõimsust.»

«Aga mispärast teie istute, vabatahtlik?»

«Sellepärast, et armuline jumal võttis saata mulle reumatismi ja ma läksin upsakaks,» vastas vabatahtlik. «Pärast karistuse kandmist pean ma kööki tööle minema.»

Kui paater kuulis köögi mainimist, ütles ta suure paatosega:

«Mis jumal teeb, on hästi tehtud! Mõistlik inimene võib ka seal karjääri teha. Haritud inimesi tuleb just kööki saata, et nad seal kombineeriksid, sest asi ei seisa selles, kuidas keeta, vaid selles, kui suure armastusega eineid koostatakse, mis nägu neile antakse ja nii edasi. Võtame näiteks sousti. Kui üks haritud inimene teeb sibulasousti, siis võtab ta iga liiki rohelist, praeb võiga ära, lisab siis vürtsi, pipart, paprikat, terakese muskaati, ingverit. Üks harilik lihtlabane kokk aga keedab sibula ara ja raputab loomarasvas kõrvetatud jahu peale. Tõsijutt — ma näeksin teid kõige meelsamini kuskil ohvitseride köögis. Harimata inimene võib läbi saada mingis igapäevases töös ja elus, kuid kokakunsti alal annab harimatus end kõhe tunda. Eile õhtul anti meile Budejovice ohvitseride kasiinos muuhulgas ka neere madeirakastmes. Andku jumal sellele, kes need oli valmistanud, kõik tema patud andeks, sest ta pidi olema tõeliselt haritud inimene! Tõsi jah, sealses ohvitseride köögis ongi keegi kooliõpetaja Skutecist. Ma olen neidsamu neere madeirakastmes söönud ka kuuekümne neljanda maakaitseväepolgu ohvitseride sööklas. Sinna oli raputatud köömneid justkui pipart mõnes harilikus kõrtsis. Ja kokk, kes need valmistas, — kes ta võis olla eraelus? Mõne suurtalu karjasöötja.»

Ülemvälipreester vaikis mõne aja ja viis siis jutu kokakunsti küsimustele vanas ja uues testamendis, kus räägitakse, kui suuft rõhku pandi sel ajal pärast jumalateenistust ja muid usutalitusi maitsvatele toitudele. Siis tegi ta kõigile ettepaneku midagi laulda, mispeale Švejk alustaski, kuid nagu alati viltu lüües:

Marina Hodoninist
oli kahe tiivaga.
Tema kannul härra pastor
tuli vaadi viinaga.

Kuid ülemvälipreestrit see sugugi ei pahandanud.

«Poleks vaaditäit veini vajagi, kui siin oleks vähemalt tilk rummigi käepärast,» ütles paater täitsa sõbralikult muheldes. «Marina aga jäägu sinnapaika, see veab ainult patuteele.»

Kapral pistis käe teenistusvalmilt sinelitaskusse ja tõi välja lapiku plasku rummiga.

«Teatan alandlikult, härra oberfeldkuraat, kui te pahaks ei pane...» ütles ta tasa ja tema häälest võis tunda, kui raske on talle see ohver.

«Mispärast pahaks, vennas!» vastas paater rõõmsalt, erksaks muutunud häälega. «Joon meie õnneliku reisi terviseks!»

«Oh sa kuram!» ohkas kapral endamisi, kui nägi, et ühe põhjaliku lonksu tagajärjel oli pool pudeli sisust läinud.

«Ah teid võrukaela! Või hakkate veel kõigele lisaks vanduma! Siis peab teid issand jumal käristama,» ütles välipreester muheldes ja vabatahtlikule tähendusrikkalt silma pilgutades.

Paater kummutas lapiku pudeli veel kord suule, siis ulatas Švejkile ja ütles käskivalt:

«Põhi peale!»

«Käsk on käsk,» ütles Švejk heasüdamlikult, ulatades

tühja pudeli kapralile tagasi. Kaprali silmades välgatas pentsik helk, mis on omane ainult vaimuhaigetele.

«Aga nüüd lasen Viinini veel pisut nurru,» tähendas ülemvälipreester. «Ja et te mu üles ajate, kui Viini jõuame!»

«Kuid teie,» pöördus ta Švejki poole, «teie lähete meie söökla kööki, võtate toidunõud ja toote mulle lõuna. Ütlete, et härra oberfeldkuraat Lacinale. Vaadake, et nad kahekordse portsjoni annavad! Kui peaksid kneedlid olema, siis ärge pealt võtke, saate viletsamad. Siis tooge köögist mulle pudel veini ja võtke kaasa katelok, et nad sinna pisut rummi kallaksid.

Paater Lacina hakkas taskuis tuhnima.

«Kuulge,» ütles ta kapralile, «mul ei ole peenikest raha, laenake mulle üks kulden. — Soh, võtke . . . Mis te nimi on?» .

«Švejk.»

«Siis võtke, Švejk, see kulden jootrahaks. Härra kapral, laenake mulle veel üks kulden! — Näete, Švejk, selle teise kuldna saate siis, kui kõik on korralikult joonde aetud. Siis andku nad mulle ka sigarette ja sigareid. Kui peaks šokolaadi antama, siis norige kahekordne portsjon välja, kui aga konserve, siis vaadake, et saaksite suitsukeelt või hanemaksa. Ja kui peaks emmentali juustu antama, siis kat-suge, et teile servast ei lõigata, ja kui ungari salaami, siis mitte otsast, vaid keskelt, mõni rasvasem tükk.»

Ülemvälipreester sirutas end pingile ja jäi hetke pärast jälle magama.

«Ma arvan, et te olete väga rahul meie leidlapsega,» ütles vabatahtlik kapralile paatri norina vahele. «Läbi ja läbi täitsamees.»

«Nagu öeldakse, ei ripu enam tissi küljes, härra kapral, vaid imeb juba pudelist,» lisas Švejk.

Kapral heitles silmapilgu iseendaga, vabanes äkki igasugusest alandlikkusest ja tähendas enesekindlalt:

«Ta on vägatagasihoidlik inimene.»

«Ta tuletab mulle oma peenrahapuudusega meelde kedagi Mlickot, ühte müürseppa Dejvicest,» seletas Švejk. «Ka sellel polnud peenikest raha, kuni ta viimaks kõrini võlgadesse jäi ja petmise pärast kinni pandi. Ta lõi jämeda raha läbi, kuid peenikest tal polnudki.»

«Seitsmekümne viiendas polgus,» seletas üks vahisõdu-ritest, «laskis üks kapten enne sõda terve polgu kassa

kõrist alla ja ta kihutati sõjaväest minema. Kuid nüüd on ta jälle kapten. Ja üks veltveebel, kes varastas kroonu lõkmekalevit, mida oli üle kahekümne kanga, on praegu staabiveltveebel. Aga üks jalaväelane lasti hiljaaegu Serbias selle eest maha, et ta sõi ühe korraga ara oma konservid, millest pidi jätkuma kolmeks päevaks.»

«See ei puutu asjasse,» kuulutas kapral, «kuid mis tõsi, see tõsi, et laenata vaeselt kapralilt kaks kuldnat jootrahaks …»

«Võtke oma kulden,» ütles Švejk, «ma ei taha teie kulul rikkaks saada. Ja kui ta mulle veel teise kuldna annab, siis saate ka selle tagasi, et teil poleks virisemist. Te peaksite uhke olema, et mõni ülemus teilt raha laenab. Kuid te olete suur egoist. Praegu on tegemist ainult kähe näruse kuldnaga, aga ma tahaksin näha, mis te siis teete, kui peaksite ülemuse eest oma elu ohverdama, kui ülemus lamab haavatuna kuskil vaenlase tule all ja te peaksite ta päästma ja oma kätel ära kandma, nemad aga kõrvetavad teid šrapnellide ja kõige muuga.»

«Teiesugune könn teeks endal püksid täis!» andis konvoiülem vastu.

«Eks neid püksi tegijaid ole igas lahingus küllalt,» seletas jälle üks vahisõduritest. «Hiljaaegu jutustas keegi haavatud kamraad Budejovices, et ta tegi ennast rünnaku ajal kolm korda täis.

Kõigepealt siis, kui nad kaevikuist välja traattõkete ette ronisid, teist korda siis, kui nad tõkkeid läbi hakkasid lõikama, ja kolmat korda laskis ta püksi, kui venelased, täägid ees, neile vastu tormasid ja hurraa karjusid. Nad putkasid siis kaevikute poole tagasi ja nende roodus polnud ainsat-ki meest, kellel oleksid püksid kuivaks jäänud. Oks surmasaanu lamanud brustveri peal ja jalad rippunud teisel üle kaeviku aare alla. Šrapnell viis tal rünnaku ajal pool pead ara, lõikas kõhe nagu .noaga läbi. See sõdur tegi veel viimsel silmapilgul ennast nii täis, et pükstest ja saabastest tilkus kõik koos verega kaevikusse ja tema pool pealuud koos ajudega oli just selle all. Ükski inimene ei või ette teada, mis temaga võib juhtuda.»

«Mõnikord jälle läheb inimesel lahingus süda sandiks. Miski asi hakkab lihtsalt vastu,» seletas Švejk. «Prahas Pohofeleci tänavas «Panoraamis» rääkis üks paraneja, kes oli Przemyšli juures pihta saanud, et seal kindluse all tulnud täägirünnaku ajal tema kallale üks venelane, mees

nagu mägi, vehkinud tema poole täägiga, aga endal nina tilgub. Nii kui ta seda tilkumist, seda tatirida vaadanud, läinud tal süda silmapilk sandiks ja ta pidanud esmaabi-punkti minema. Seal peetud teda koolerahaigeks ja saadetud Pesti koolerabarakki, kus ta tõepoolest jäänudki koolerasse.»

«Kas see oli lihtsõdur või kapral?» küsis vabatahtlik.

«Kapral,» vastas Švejk rahulikult.

«Seda võib ka iga vabatahtlikuga juhtuda,» tegi kapral tobeda vahemärkuse ja jäi vabatahtlikule võidurõõmsalt otsa yahtima, nagu tahaks ta ütelda:

«Said nüüd, mis sa selle peale ütled?»

Kuid vabatahtlik ei lausunud musta ega valget ja heitis pingile pikali.

Rong lähenes Viinile. Need, kes ei maganud, vaatasid akendest välja. Viini ümbritsevad traattõkked ja kindlus-tused tekitasid kogu rongis masendust.

Kui vagunist, kus sõitsid mägilased Kašperske Horyst, oli kostnud siiamaani väsimatult «Wann ich kumm, wann ich kumm, wann ich wieda, wieda kumm», siis nüüd vaikis ka see Viini ümbritseva okastraadirägastiku rõhuva mõju tõttu.

«Kõik on korras,» märkis Švejk kaitsekraave vaadates. «Kõik on kõige paremas korras, ainult Viini elanikud võivad oma püksid puruks rebida, kui nad grüünesse sõidavad. Siin peab inimene ettevaatlik olema!»

«Viin on ülepea tähtis linn,» jätkas Švejk. «Kui palju metsloomi on juba üksipäinis Schönbrunni loomaaias.* Kui ma mõned head aastad tagasi Viinis olin, siis käisin ikka kõige parema meelega ahve vaatamas, aga kui mõni kõrge isik keisrikojast juhtus mööda sõitma, siis ei lastud kedagi kordonist läbi. Minuga oli kaasas keegi rätsep kümnendast rajoonist ja see võeti kinni, sest ta tahtis iga hinna eest ahve näha.»

«Kas lossis käisite?» päris kapral.

«Seal on kõle tore,» vastas Švejk. «Mina küll ei käinud, kuid mulle rääkis keegi, kes oli käinud. Kõige toredam on seal burgwache '. Iga mees pidavat vähemalt kaks meetrit pikk olema, pärast aja väljateeninust aga saavat trafika *. Ja printsesse on seal nagu kärbseid sõnniku-hunniku otsas.»

Lossi vahtkond (saksa k.).

Rong läbis mingi jaama, kust kostsid neile järele Austria hümni helid, mida mängis arvatavasti eksikombel sinna sattunud orkester, sest alles hea tüki aja pärast jõudsid nad jaama, kus pidi olema nende peatus, lõunasöök ja pidulik vastuvõtt.

Kuid vastuvõttu ei saanud hoopiski võrrelda tollega, mis oli sõja algul, kui rindele sõitvad sõdurid sõid end ägi-semiseni täis igas jaamas, kus neid sõbralikult tervitasid lollakates valgetes kleitides ja veel lollakamate nägudega neitsid, kuratlikult totrad lillekimbud käes, kusjuures kõige lollakamad olid mõnede daamide tervituskõned, kelle mehed on praegu suured isamaalased ja vabariiklased.

Viinis oli neid tervitamas kolm daami Austria Punasest Ristist, kaks mingi Viini prouade ja preilide sõjalise seltsi liiget, üks Viini magistraadi ametlik esindaja ja sõjaväe esindaja.

Kõigi nende nägudelt peegeldus väsimus. Sõjaväeešelone saabus päeval ja öösel, sanitaarronge haavatutega sõitis läbi iga tund. Jaamades manööverdati iga natukese aja tagant ühelt teelt teisele ronge sõjavangidega. Ja kõige selle juures pidid olema igasuguste korporatsioonide ja seltside liikmed. Nii oli see päevast päeva, ja esialgse vaimustuse asemele oli astunud igavus. See teenistus toimus muidugi vahetuste kaupa, kuid kõigil neil, kes ilmusid ükskõik millistesse Viini jaamadesse, oli ees samasugune väsinud nägu nagu neilgi, kes ootasid täna rongi Budejovice polguga.

Loomavagunitest vaatasid välja lohutute nägudega sõdurid nagu poomisele minejad.

Daamid astusid nende juurde ja jagasid neile präänikuid suhkrust kirjadega: «Sieg und Rache!», «Gott strafe England!», «Der Oesterreicher hat ein Vaterland. Er liebfs und hat auch Ursache für's Vaterland zu kämpfen.» '

Võis näha, kuidas mägilased Kašperske Horyst järasid präänikuid, ent lohutu ilme nende nägudelt ei kadunud.

Siis anti käsk roodude kaupa jaama taga seisvate väliköökide juurde toidu järele minna.

Sealsamas oli ka ohvitseride köök. Švejk seadis oma sammud sinna, et ülemvälipreestrilt saadud ülesandeid täita. Vabatahtlik aga jäi ootama, millal talle toit kätte

1 «Võit ja kättemaks!», «Jumal, kärista Inglismaad!» «Austerlasel on isamaa. Ta armastab seda ja tal on põhjust isamaa eest võidelda» (saksa k.),

tuuakse. Eskordist läks kaks meest, et tervele vangivagunile toitu tuua.

Švejk täitis oma ülesanded korralikult. Kui ta üle rööbaste tagasi tuli, märkas ta ülemleitnant Lukäši, kes käis rööbaste vahel edasi-tagasi ja ootas, ehk jääb ohvitseride köögist ka temale midagi.

Ülemleitnant Lukas oli väga ebameeldivas olukorras, sest tal oli ülemleitnant Kirschneriga ajutiselt ühine tentsik. See sell aga hoolitses üksipäini,õrna ülemuse eest ja teostas täielikku sabotaaži, kui olid mängus ülemleitnant Lukäši huvid.

«Kellele te seda viite, Švejk?» küsis õnnetu ülemleitnant.

Švejk laskis suure sületäie sineli sisse keeratud kraami maha, mis ta oli ohvitseride köögist välja lantinud. Hetkeks jäi ta nõutuks, kuid kogus end silmapilk. Ta nägu oli täis päikest ja rahu, kui ta vastas:

«See on teile, teatan alandlikult, härra oberleitnant. Ma ei tea ainult, kus vagunis on teie kupee, samuti ei tea ma, kas härra ešeloniülemal peaks midagi selle vastu olema, kui ma teiega kaasa tuleksin. See ešeloniülem on siga.»

Ülemleitnant Lukas vaatas Švejkile küsivalt otsa. Too jätkas aga usaldavalt ja heasüdamlikult:

«Tõsijutt, ta on siga, härra oberleitnant. Kui ta rongi kontrollis, teatasin talle kõhe, et kell on juba üksteist, ma olen kogu oma karistuse kandnud ja minu kõht on loomavagunis või siis teie juures, kuid tema tegi jutule järsu lõpu, et jäägu ma aga sinna, kus ma olen, et ma teile, härra oberleitnant, tee peal jälle miskit pahandust ei teeks.»

Švejk manas naole kannataja ilme.

«Nagu oleksin ma teile, härra oberleitnant, ülepea miskit pahandust teinud!»

Ülemleitnant Lukas ohkas.

«Ei ole ma teile iialgi miskit pahandust teinud,» jätkas Švejk. «Ja kui ongi miskit olnud, siis on kõik kogemata juhtunud, ainult jumala juhtimist mööda, nagu armastas ütelda vana Vanicek Pelhfimovist, kui ta kandis kolmekümne kuuendat karistust. Ma ei ole midagi meelega teinud, härra oberleitnant, ma olen alati tahtnud kõike ontlikult ja hästi teha, ja kas mina olen siis süüdi, kui meile mõlemale pole sellest miskit tulu olnud, vaid ainult häda ja vaeva kaela tulnud!»

«Ärge ainult nutke, Švejk,» ütles ülemleitnant Lukas lohutavalt, kui nad staabivaguni juurde jõudsid. «Ma korraldan kõik, et te minu juurde jääksite.»

«Teatan alandlikult, härra oberleitnant, ma ei nuta. Mul läks meel ainult sellepärast nii kurvaks, et me mõlemad oleme kõige õnnetumad inimesed selles sõjas ja terves ilmas ja pole meie võimuses sinna midagi parata. Küll ' võib saatus kuri olla, kui ma vaid mõtlen, et ma olen juba sündimise poolest kõle püüdlik ...»

«Rahunege, Švejk!»

«Teatan alandlikult, härra oberleitnant, kui see ei käiks distsipliini vastu, siis ma ütleksin, et ma ei saa üldse rahuneda, kuid nüüd pean ma ütlema, et olengi teie käsu kohaselt juba päris rahulik.»

«Ronige siis aga vagunisse, Švejk.»

«Teatan alandlikult, juba roningi, härra oberleitnant.»

Mosti sõjaväelaagris valitses öine vaikus. Sõdurid värisesid barakkides külma käes, ohvitseride barakkides aga lükati aknad valla, sest ruumid olid liiga kuumaks köetud.

Üksikute objektide juurest, kus seisid vahipostid, kostis aeg-ajalt valvurite samme, kes peletasid liikumisega und eemale.

All-linnas särasid keiserliku-kuningliku konservivabriku tuled, kus töö käis ööd ja päevad läbi ning töödeldi igasuguseid jäätmeid konservideks. Tuul puhus vabriku poolt piki alleed sõjaväelaagri suunas ja tõi kaasa supikonservideks keedetavate mädanevate kõõluste, kapjade, sõrgade ja kontide haisu.

Tühjast paviljonist, mida rahu ajal oli kasuianud päevapiltnik sõdurite pildistamiseks, kes siinsel sõjaväe lasketiirul oma noorusaega raiskasid, avanes vaade alla Litava orgu. Seal vilkus «Maisitõlviku» nimelise lõbumaja punane latern. Soproni ümbruses tuhande üheksasaja kaheksandal aastal toimunad suurte manöövrite aegu oli isegi ertshertsog Stephan seda lõbumaja oma külaskäiguga austanud ja nüüd käis seal iga päev terve ohvitserkond.

See oli kõige nooblim lõbumaja, kuhu lihtsõdureid ega vabatahtlikke ei lastud. Need käisid «Rooside Majas», mille rohelised tuled samuti tühjaksjäetud päevapildiateljeest paistsid.

Samasugune vahetegemine valitses hiljem ka rindel, kui monarhia ei suutnud oma vägesid enam millegi muuga aidata kui liikuvate lõbumajadega brigaadistaapide juures. Neid lõbumajasid nimetati «puffideks».

Nii olid olemas keiserlikud-kuninglikud Offizierspuffid ', keiserlikud-kuninglikud Unteroffizierspuffid[2] ja keiserlikud-kuninglikud Mannschaftspuffid [3].

Most Litava ääres säras tuledes, samuti ka üle jõe asuv Királyhida. Siinpoolset nimetati Tsisleitaaniaks, sealpoolset Transleitaaniaks *. Mõlemas, nii Ungarile kui ka Austriale kuuluvas linnas mängisid mustlasorkestrid, särasid kohvikute ja restoranide aknad, lauldi ja joodi. Kohalikud

pürjelid ja ametnikud käisid kohvikutes ja restoranides koos oma prouakeste ja täiskasvanud tütardega ning Most Litava ääres — Bruck an der Leithe — kui ka Királyhida ei kujutanud endast muud kui suurt lõbumaja.

Laagri ühes ohvitseride barakis ootas Švejk öösel oma ülemleitnant Lukäši, kes oli õhtul linna teatrisse läinud ega olnud veel tagasi. Švejk istus ülemleitnandi ülestehtud voodil, tema vastas laual istus major Wenzli tentsik.

Major Wenzl oli pärast seda, kui tema täielik andetus oli

1 Ohvitseride lõbumajad (saksa k.).

2 Allohvitseride lõbumajad (saksa k.).

3 Sõdurite lõbumajad (saksa k.).

Serbias Drina * ääres kõigile selgeks saanud, jälle rügementi tagasi tulnud. Temast räägiti, et ta lasknud pontoonsilla juba siis lahti võtta ja ära korjata, kui pool tema pataljonist oli alles teisel pool jõge. Nüüd oli ta määratud Királyhida sõjaväelasketiiru ülemaks ja tal oli tegemist ka laagri majandusasjadega. Ohvitseride hulgas liikus jutt, et major Wenzl saab nüüd jälle jalad alla. Lukäši ja Wenzli toad olid ühe ja sama koridori peal.

Major Wenzli tentsik Mikulášek, nässakas rõugearmi-line poiss, kõlgutas jalgu ja kirus:

«Mis pagana lugu see on, et minu vana kõdu ei tule ega tule? Huvitav, kus see vana kõuts terve öö läbi tolgendab? Oleks ta mulle toa võimegi andnud, siis viskaksin ennast külje :peale ja muudkui tinutaksin. Mul on seal veini laialt.»

«Räägitakse, et varastatud kraam,» pillas Švejk vahele ja tõmbas mõnuga oma ülemleitnandi sigaretti, sest viimane oli tal toas piibu põletamise ära keelanud. «Sa peaksid ju nägema, kust see vein tuleb?»

«Mina teen seda, mis- kästakse,» ütles Mikulášek piriseva häälega. «Annab mulle nõudekirja, mina võtan veini hospidali jaoks välja ja toon koju.»

«Aga kui ta ütleks, et varasta polgu kassa ara, kas sa ka seda teeksid?» küsis Švejk. «Tagaselja oled küll mees siunama, tema silma all aga värised nagu haavaleht.»

Mikulášek pilgutas oma pisikesi silmi.

«Selle üle ma mõtleksin veel.»

«Midagi sa ei mõtleks, sa igavene tattnina!» käratas talle Švejk ja vaikis kohe, sest uks läks lahti ja sisse astus ülemleitnant Lukas. Otsekohe võis märgata, et ta on väga heas tujus, sest tal oli müts tagurpidi peas.

Mikulášek ehmatas nii, et unustas laualt maha kärata ja andis istudes au, unustades ka selle, et tal polnud mütsi peas.

«Teatan alandlikult, härra oberleitnant, kõik on korras,» teatas Švejk, võttes kõigi ettekirjutuste kohase sõdurliku hoiaku, endal sigarett suus.

Ent ülemleitnant Lukas ei pannud seda tähelegi ja astus otse Mikulášeki poole, kes istus ikka laual, käsi kõrva ääres, ja jälgis pärani silmi ülemleitnandi iga liigutust.

«Ülemleitnant Lukas,» ütles ülemleitnant üsna ebakindlal sammul Mikulášeki ette astudes. «Aga mis teie nimi on?»

Mikulášek ei saanud sõrgagi suust. Lukas tõmbas tooli lähemale, istus Mikulášeki ette, vahtis talle näkku ja käskis:

«Švejk, tooge mulle kohvrist revolver.» Kogu see aeg, kui Švejk kohvrist revolvrit otsis, oli Mikulášek vait nagu sukk ja vaatas hirmunult ülemleitnanti. Kui ta sel hetkel oleks taibanud, et

ta istub laual, oleks ta veel hullemini ehmatanud, sest tema jalad puudutasid istuva ülemleitnandi põlvi.

«Ma küsin, mis on teie nimi, noormees?» käratas ülemleitnant üles Mikulášeki poole vaadates. Mikulášek aga ei saanud ikka sõna suust. Nagu ta pärast seletas, tabanud teda ülemleitnandi ootamatu ilmumise puhul otsekui halvatus: tahtnud maha karata, aga ei saanud, tahtnud vastata, aga ei saanud, tahtnud käe kõrva ' äärest alla lasta, aga sedagi ei saanud.

«Teatan alandlikult, härra oberleitnant, revolver pole laetud,» ütles Švejk. «Siis laadige, Švejk!»

«Teatan alandlikult, härra oberleitnant, meil ei ole ühtegi padrunit ja teda on kaunis raske laua pealt maha lasta. Julgen tähendada, härra oberleitnant, see on Mikulášek, härra major Wenzli tentsik. Tal jäävad alati keele-paelad kangeks, kui ta juhtub mõnda härra ohvitseri nägema. Ta on üldse kõle häbelik rääkima. Ja ülepea on ta, nagu ma ütlen, üks tattnina ja käpard. Härra major Wenzl jätab ta alati koridori, kui ta ise linna läheb, ja siis tolgendab ta nagu hunnik õnnetust barakis teiste tentsikute juures. Oleks tal veel põhjust ehmatada, aga ta pole ju miskit paha teinud!»

Švejk sülitas ja tema hääles ja toonis kõlas major Wenzli tentsiku vastu viimase arguse ja sõdurile vääritu käitumise pärast täielik põlgus. «Lubage, et ma nuusutan teda,» jätkas Švejk. Švejk tiris ülemleitnandile üksisilmi ja lollakalt otsa vahtiva Mikulášeki laualt maha, pani ta seisma ja nuusutas tema pükse.

«Veel ei ole,».teatas ta, «aga varsti võib tulla. Kas tohin ta välja visata?»

«Visake, Švejk!»

Švejk tõukas väriseva Mikulášeki koridori, tõmbas ukse enda järel kinni ja ütles talle koridoris: «Ma päästsin su elu, lollpea. Et sa siis, kui major Wenzl

on tagasi, mulle vaikselt pudeli veini tood. Ilma naljata! Ma päästsin su elu — tõsijutt. Kui minu oberleitnant on pommis, siis on asi kuri. Ainult mina oskan sel juhul temaga hakkama saada ja ei keegi muu.»

«Ma olen . . .»

«Pasapeeter oled,» võttis Švejk tal põlastavalt sõna suust. «Istu lävel ja oota, kuni su major Wenzl tuleb.»

«Viimaks ometi tulite,» kõnetas ülemleitnant Švejki. «Ma tahan teiega rääkida. Ja ärge seiske jälle nii lollakalt valvel. Istuge, Švejk, ja jätke see «just nii». Pidage suu ja hoidke kõrvad lahti! Kas teate, kus on Királyhidas Soproni tänav? Jätke ükskord oma «teatan alandlikult, härra ober-Ifeitnant, ei tea». Kui ei tea, siis öelgegi, et ei tea ja asi vask. Kirjutage endale, kuskile paberile: «Soproni tänav 16.» Selles majas on rauakauplus. Kas teate, mis on raua-kauplus? Herrgott, ärge öelge jälle «teatan alandlikult», öelge, kas teate või ei tea. Nii, kas teate, mis on rauakauplus? Teate, — hüva. See kauplus kuulub kellelegi ungarlasele Käkonyile. Kas teate, kes on «ungarlane»? Himmelherrgott, kas teate või ei tea? Teate, — hüva. Kaupluse peal on teine kord ja ta elab seal. Kas teate seda? Ah ei tea, kurat võtaks! Siis teen teile teatavaks,

et ta elab seal. Kas saite aru? Saite, — hüva. Kui polks saanud, laseksin teid kartsa panna. Kas märkisite üles, et selle tüübi nimi on Käkonyi? Hüva. Siis lähete homme hommikul nii kümne paiku alla linna, otsite selle maja üles, lähete teisele korrale ja annate selle kirja proua Käkonyile.»

Ülemleitnant Lukas lõi rahatasku lahti ja ulatas Svej-kile haigutades valge, aadressita ümbriku.

«See on väga tõsine asi, Švejk,» õpetas ta edasi. «Ettevaatus pole iialgi ülearune, ja nagu näete, pole sellepärast ümbrikul ka aadressi. Ma jään teile kindlalt lootma, et viite kirja nagu kord ja kõhus kätte. Märkige endale veel, et selle daami nimi on Etelka. Kirjutage «proua Etelka Käkonyi». Ma ütlen veel kord, et kiri tuleb igal juhul täiesti salaja kätte anda ja vastust oodata. Et te vastust peate ootama, see on kirjas öeldud. Mis te veel tahate?»

«Härra Ülemleitnant, kui mulle vastust ei anta, mis ma siis teen?»

«Pidage meeles, et peate iga hinna eest vastuse saama,» vastas ülemleitnant ja haigutas jälle täie suuga. «Nüüd aga lähen magama, sest ma olen tänasest tõesti väga väsinud. Mis me kõik ei joonud! Iga teine oleks pärast säärast õhtut ja ööd samuti väsinud.»

Ülemleitnant Lukášil ei olnud algul mõtteski kuhugi kauemaks jääda. Ta läks õhtul laagrist linna ainult selleks, et käia Királyhidas ungari teatris, kus mängiti mingisugust ungari operetti matsakate juudi näitlejannadega peamistes osades. Juuditaride suurepärane eelis seisis selles, et nad pildusid tantsides jalgu üles, neid ei katnud ei trikood ega püksid ja nad olid härrade ohvitseride edukama ligimeelitamise huvides end paljaks raseerinud nagu tatarlannad. Rõdudel ei saadud sellest küll mingit naudingut, kuid see-eest oli seda rohkem nautida suurtükiväeohvitseridel, kes istusid all parteris ja olid kogu selle ilu jälgimiseks käärpikksilmad kaasa võtnud.

Ülemleitnant Lukáši see veetlev sigadus põrmugi ei huvitanud, sest riidehoiust laenatud teatribinokkel polnud akromaatiline Ja ta nägi reite asemel vaid mingeid lillakaid liikuvaid laike.

Esimesele vaatusele järgnenud vaheajal kütkestas teda hoopis keegi daam, keda saatis keskmistes aastates mees. Daam tiris meest riidehoiu poole ja nõudis, et nad läheksid jalamaid koju, et tema ei hakka sääraseid asju vaa-

tama. Ta väljendas oma nõuet kaunis valjus saksa keeles, millele tema saatja vastas ungari keeles:

«Ja-jah, inglike, lähme pealegi, ma olen sinuga nõus. See on tõepoolest labane tükk.»

«Es ist ekelhait!» ' vastas daam vihaselt, kui härra talle mantlit selga aitas. Tema silmad lausa põlesid pahameelest säärase häbematuse üle, suured mustad silmad, mis sobisid hästi tema oivalise figuuriga. Seejuures libistas ta pilgu ülemleitnant Lukášile ja teatas veel kord kategooriliselt:

«Ekelhaft, wirklich ekelhaft!»[2] See andis alguse lühikesele romaanile. » Ülemleitnant Lukas uuris riidehoidjalt järele, et see oli Käkonyi abielupaar, ja et mehel on Soproni tänavas nr. 16 rauakauplus.

«Ta elab proua Etelkaga teisel korral,» lisas riidehoidja vana kupeldajamoori täpsusega. «Proua on Sopronist pärit sakslane, mees aga ungarlane. Siin ju kõik vered segamini.»

Ka Ülemleitnant Lukas võttis garderoobist oma sineli ja läks linna, kus ta suures «Ertshertsog Albrechti» veinikeldris ja kohvikus sai kokku mitme üheksakümne esimese polgu ohvitseriga.

Ta rääkis vähe, kuid jõi seda rohkem ja arutas endamisi, mis ta peaks õieti kirjutama sellele rangele, moraalsele ja kaunile daamile, kes ahvatles teda palju enam kui kõik need püüneahvid kokku, nagu teised ohvitserid näitlejannasid nimetasid.

Üsna ülevas meeleolus läks Ülemleitnant Lukas väikesesse «Püha Stepani Risti» kohvikusse, astus väikesesse üksikkabinetti ja kihutas sealt välja kellegi rumeenlanna, kes lubas enese teenistusvalmilt ihualasti võtta ja endaga teha, mis aga härrad soovivad. Siis palus Ülemleitnant Lukas endale tinti, sulge, paberit ja pudeli konjakit ning kirjutas hoolikalt kaaludes valmis kirja, mis talle endale näis kõigist eales kirjutatud kirjadest kõige ilusamana:

Armuline proua!

Ma olin eile linnateatris etendusel, mis Teid nii sügavalt pahandas. Ma jälgisin Teid juba kogu esimese vaatuse, Teid ja Teie abikaasat. Nagu ma märkasin ...

1 See on vastik (saksa k.).

2 Vastik, tõepoolest vastik (saksa k.).

«Mis mehesse puutub, siis mis õigusega on säärasel tüübil nii veetlev naine?» küsis ülemleitnant Lukas iseendalt. «See mees näeb välja hagu karvadest puhtaks kaabitud paavian.»

Ta kirjutas edasi:

... jälgis teie härra abikaasa suurima huviga neid jälkusi, mida esitati laval ja mis Teis, armuline proua, uratasid vastikust, sest see polnud kunst, vaid inimese kõige intiimsemate tunnete võigas ülespiitsutamine.

«On sellel naisel alles rinnad!» arutas ülemleitnant Lukas endamisi. «Ainult julgesti edasi!»

Andke mulle, andeks, armuline proua, et mina, Teile tundmatu inimene, olen avameelne Teie ees. Ma olen oma elus näinud palju naisi, kuid ükski pole avaldanud mulle niisugust muljet kui Teie, sest Teie arusaamised elust ja vaated elule langevad täiesti ühte minu vaadetega. Ma-olen kindel, et Teie härra abikaasa on suur egoist, kes Teid armuline proua, tassib kaasa ...

«See ei lähe,» tähendas ülemleitnant Lukas iseendale ja kriipsutas sõna «schleppt mit» ' maha ja kirjutas asemele:

...viib vaid enda huvides neile'teatrietendustele, mis vastavad üksnes tema maitsele. Ma armastan otsekohesust ega taha sugugi Teie eraellu tungida, aga ma sooviksin kõnelda Teiega nelja silma all puhtast kunstist ...

«Siinsetes hotellides see ei kõlba,» arutas ülemleitnant. «Ma peaksin ta Viini viima, võtan endale komanddeeringu ja...»

Seepärast julgen ma; armuline proua, paluda Teilt kohtamist, et rhe võiksime ausal viisil lähemalt tuttavaks saada. Loodan, et te ei loobu kohtamisest sellega, keda juba lähemal ajal ootavad rasked sõjakäigud ja kes Teie armuliku nõusoleku puhul hoiaks lahingute tules kõige kaunima mälestuse hingest, kes sai minust aru, samuti nagu mina temast. Teie otsus on mulle käsuks, Teie vastus otsustavaks hetkeks minu elus.

Tassib kaasa (saksa k.).

Ta kirjutas alla, tegi konjakipudelile põhja peale, tellis veel ühe pudeli, jõi ühe klaasikese teise järel ning valas iga lause juures siiraid pisaraid, kui ta viimased read veel kord üle luges.

Kell näitas üheksandat hommikutundi, kui švejk ülemleitnant Lukäši äratas:

«Teatan alandlikult, härra oberleitnant, et olete teenistusse mineku maha maganud, mina aga pean nüüd teie kirjaga Kirälyhidasse minema. Ma ajasin teid juba kell seitsme ajal üles, siis pool kaheksa, siis kell kaheksa, kui marsiti mööda õppustele, kuid teie keerasite ainult teist külge. Härra oberleitnant . . . kuulge, härra oberleitnant!»

Ülemleitnant Lukas torises midagi ja tahtis jälle teist külge keerata, kuid see ei läinud tal korda, sest Švejk raputas teda armutult ja karjus:

«Härra oberleitnant, ma lähen nüüd selle kirjaga Kirälyhidasse!»

Ülemleitnant haigutas:

«Kirjaga? A-ah, minu kirjaga. See on väga salajane asi, kas mõistate? Jäägu see omavahele. Abtreten . . .»

Ülemleitnant mässis end jälle teki sisse, mille Švejk oli tal pealt ära kiskunud, ja magas edasi. Švejk aga astus sel ajal juba Kirälyhida poole.

Soproni tänavat ja maja number kuusteist poleks olnudki nii väga raske üles leida, kui Švejk poleks juhuslikult vana sapööri Vodickaga kokku sattunud. Too oli määratud Steiermargi meeste juurde,

kelle kasarm oli all laagris. Vodicka oli elanud varem Prahas Pojištel ja seepärast ei jäänud säärase kokkusaamise puhul muud üle kui Bruckis «Musta Lamba» kõrtsi astuda, kus ettekandjaks oli kõigile tuntud tšehhi tütarlaps Rüženka, kellele olid võlgu kõik tšehhi vabatahtlikud, kes kunagi siin laagris olid viibinud.

Sapöör Vodicka, vana suli, mängis viimasel ajal Rüženka kavaleri, pidas arvet kõigi laagrist ärasõitvate marsiroodude kohta ja käis õigel ajal läbi kpik tšehhi vabatahtlikud, tuletades neile meelde, et nad ei käoks sõjakärasse oma võlgu maksmata.

«Kaugele põrutad?» päris Vodicka, kui nad olid kummutanud esimese klaasi head veini.

«See on saladus,» vastas švejk, «kuid sinule kui vanale seltsimehele võin usaldada . . .»

Švejk seletas talle kõik üksikasjaliselt ara ja Vodicka avaldas arvamust, et tema kui vana sapöör ei või lasta Švejkil üksi minna ja tuleb temaga koos kirja ära andma.

Nad heietasid mõnuga möödunud aegadest ja kõigest, mis pähe tuli, kuni nad viimaks, kui kell oli juba kaksteist läbi, «Mustast Lambast» lahkusid. Kõik näis neile endastmõistetava ning lihtsana. Lisaks sellele oli neil südamel kiridel tunne, et nad ei karda kedagi.

Kogu tee Soproni tänavasse maja number kuusteistkümmend juurde ilmutas Vodicka ääretut vaenu ungarlaste vastu ja jahvatas väsimatult, kuidas ta nendega igal pool kaklevat, kus ja kunas ta nendega kakelnud ja mis teda nendega kus ja millal kaklemast on takistanud.

«Ükskord Pausdorfis, kuhu me, sapöörid, kambas veini läksime võtma, saime ühel madjarirajakal juba kõri pihku. Kõik oli kenasti pime, sest niipea kui löömaks läks, panime laelambi pudeliga partsti puruks, ja ma tahtsin ialle überschwungiga' parajasti vastu peakolu valada, kui tema pistab äkki röökima: «Tondo, see olen mina, Purkräbek, kuueteistkümnendast maakaitseväepolgust!»

Sõduririhmaga (saksa k.).

Palju ei puudunud, et oleks loll prohmakas juhtunud. Kuid selle tegime nendele narridele madjaritele Nezideri järve * ääres kuhjaga tasa. Käisime seal kolme nädala eest niisama ringi luusimas. Seal lähedal külas on korteris mingi honveedi kuulipildujajagu. Me vajusime juhuslikult ühte* kõrtsi sisse, kus need nagu pöörased oma tšaardašši tantsisid, ja suud kõrvuni lahti, oma keeles röökisid: «Uram, uram, biro uram» või «Länyok, länyok, länyok a faluba.»' Me istusime vastaslauda, panime überschwungid enda ette lauale ja arutasime omavahel: «Oodake, te närukaelad, me teile näitame «länyokit»!» Kuid keegi Mejstfik, kellel oli rusikas nagu Valge mägi *, käratas kohe, et läheb tantsima ja lööb mõnelt matsilt tüdruku üle. Neil olid kuradima ägedad totsid, oli teistel ikka tissi ja tussi, tegu ja nägu, ja kui need madjari jäärad neid pitsitasid, oli näha, et tüdrukutel on rinnad liha täis ja kõvad nagu kõrvitsad ja et see pigistamine on neile väga meeltmööda: küllap teadsid, mis on hea. Eks meie Mejstfik kargaski ringi kes-kele ja kukkus ühelt honveedilt kõige marudamat eite ara kiskuma. Honveed hakkas midagi mulisema, aga Mejstfik tegi talle otsemaid ühe tulise, ja sellel kõhe sussid püsti. Ega meiegi enam pikka aru pidanud, überschwungid kätte, ots ümber rusika, et tääk käest ara ei lendaks, ja sekka. Ma veel karjusin: «Süüdi või süütu — andke aga igaühele!» Ja siis läks loputamiseks. Madjarid tahtsid akendest välja kärata, meie neil akende peal jalust kinni ja tagasi kõrtsituppa. Kes polnud oma poiss, see muudkui sai. Eks külavanem ja sandarmid proovinud oma nina vahele pista. Said ka oma sauna. Kõrtsmik samuti oma jao, sest kukkus saksa keeli sõimama, me olevat tal ilusa õhtu untsu ajanud. Siis panime veel mööda küla neid taga ajama, kes meie eest tahtsid redusse pugeda. Ühe nende «naha» leidsime näiteks küla lõpus talulakast heinte alt. Tema oma plika juhatas kätte, sest poiss oli kõrtsis teisega tantsu löönud. Plika jälle lõi meie

Mejstfikule serva ja tuli temaga Királyhida teed mööda üles mäele kaasa. Tee ääres metsa servas olid küünid. Plika kiskus meie Mejstfiku ühte küüni. Pärast tahtnud veel viis krooni saada, aga Mejstfik andnud talle vastu vahtimist. Jõudis meile alles mäe peal laagri lähedal järele ja seletas, ta

1 «Härra, härra, härra kohtunik» või «Neiud, neiud, külaneiud» (ungari k.).

arvanud, et madjari tüdrukud on kuuma verega, kuid see siga lamanud nagu nott ja ainult kõbisenud midagi... Madjarid on igatepidi ühed lupardid,» lõpetas oma jutu vana sapöör Vodicka, mille peale Švejk tähendas: «Mispoolest madjar on süüdi, et ta on madjar.» «Kuidas pole süüdi?» vihastas Vodicka. «Kah jutt, igaüks on süüdi! Ma tahaksin näha, kui nad sinu ükskord niiviisi pihile võtaksid, nagu juhtus minuga esimesel päeval, kui ma siia kursustele sõitsin. Meid aeti kõhe samal päeval pärast lõunat nagu loomakari kooli ja üks sihuke lollakas hakkas seal sehkendama ja seletama, mis on blindaažid, kuidas vundamenti tehakse, kuidas see välja mõõdetakse, ja kellel sehkendus, nagu ta ütles, hommikuks valmis pole, see seotakse kinni ja pistetakse kartsa. «Kurat ja ptirgu,» mõtlesin, «mis asja ma rindel ennast nendele kursustele meldisin, kas selleks, et eesliinilt vehkat teha, või selleks, et õhtul pliiatsiga vihupaberit määrida nagu mõni koolijunts?» Mul läks latv nii punaseks, et ei saanud enam paigalgi istuda ja sellele jahupeale, kes meile seletas, mitte otsagi vaadata. Ma olin nii maruvihane, et oleksin nad kõik ribadeks lõhkunud. Ei hakanud isegi kohvi-laket ootama ja põrutasin barakist otsemaid Királyhidasse ega mõtelnud oma vihas millelegi muule kui linnas mõni vaikne kõrts leida, nina täis tõmmata ja pisut lamenti teha, mõnel silmnägu siniseks lüüa ja siis kerge südamega koju minna. Inimene jahib, jumal juhib. Jõe äärest aedade vahelt leidsingi tõepoolest sihukese kõrtsi, vaikse kui kabeli, justament lööma jaoks loodud. Seal istusid ainult kaks külalist, ajasid omavahel madjari keeles juttu. See ajas mind veel rohkem turri ja ma tõmbasin veel enne ja veel põhjalikumalt nina täis, kui oli plaanis. Silm oli udune ja ma ei pannud tähelegi, et kõrval on veel üks tuba ja et sel ajal, kui ma kuraasi võtsin, oli sinna kaheksa husaari tulnud. Nii kui ma neile kahele esimesele külalisele tohlaka valasin, kargasid need kaheksa mulle karvu. Ja siis lõid need tõpranäod-husaarid mu nii üles ja tegid mööda aedu mulle niisugust transvaali, et ma ei saanud üldse enne koju, kui hommik oli käes, ja ma pidin kõhe ambulantsi minema, ütlesin seal, et kukkusin kivilöövi. Nädal otsa mähiti mind märgadesse linadesse, 'et mu selg mädanema ei läheks. Taha veel, vennas, sihukeste lontruste seltskonda sattuda! Need pole inimesed, need on elajad.»

«Kuidas kuts külale, nõnda küla kutsale,» tähendas Švejk. «Ära pane imeks, et nad nii marru läksid, kui nad pidid kõik oma viinad lauale jätma ja sind pimedas mööda aedu taga ajama. Nad oleksid pidanud sinuga kõik sotid sealsamas kõrtsis klaariks tegema ja su siis välja viskama. Oleks olnud parem neile ja samuti sinule, kui nad sinuga kohe laua juures arved ära oleksid õiendanud. Ma tundsin Libenis ühte kõrtsipidajat Paroubekki. ükskord jõi keegi traadisepp ennast tema juures kadakamarja viinast täis ja kukkus vanduma, et viin olevat lahja, et peremees valavat vett hulka, et kui ta teeks sada aastat traaditööd, estaks kogu teenitud raha eest tema kadaka-marjaviina ja jooks selle ühe korraga ära, siis võiks ta veel köiel kõndida ja teda, Paroubekki, süles kanda. Ta ütles Paroubekile veel, et see on suur suller ja Cachtice metslane *. Paroubek läks põlema, virutas talle ta

hiirelõksude ja traa.dipuntraga vastu pead, viskas ta uksest välja ja materdas teda teibaga, millega aknarulood alla lastakse, mööda uulitsat edasi. Võmmis teda kuni Invaliidide platsini, läks nii metsikuks, et kihutas ta Karlinis üle Invaliidide platsi, sealt üles Zižkovisse ja sealt üle «Juuda Ahju» * Malešicesse, kus ta viimaks teiba mehe turjal kätki lõi ja võis Libenisse tagasi minna. Oma ägeduses ja vihas unustas ta aga, et rahvas istub tal alles kõrtsis ja et need vurled hakkavad seal kindlasti ise peremeest mängima. Eks olnudki, kui ta lõpuks kõrtsi tagasi jõudis. Kõrtsiakna ruloo oli poolenisti alla lastud, kaks politseinikku seisid ukse ees, samuti kõvasti krillis, — eks võtnud nemadki, kui kõrtsis korda tegid. Pooled viinad olid ara joodud, tänaval vedeles tühi rummivaat, leti alt leidis Paroubek kaks maani täis tüüpi, keda politseinikud polnud üldse märganud. Kui nad välja tiriti, pakkusid nad Paroubekile kahte kreutserit, sest nad polevat rohkem joonud ... ülearune ägedus saab ikka oma karistuse. See on justament nagu sõjaski: esiotsa lööme vaenlase pihuks ja põrmuks, ajame teda tega, muudkui aga ajame, aga pärast ei jõua ise enam jalgadele valu anda.»

«Mul on nende sellide näod hästi meeles,» pajatas Vodicka edasi. «Kui mõni nendest husaaridest mulle ette juhtub, teen kõik tasa. Kui meie, sapöörid, kord vihaseks saame, siis ei tunne me halastust. Ega me mõned raud-kärbsed * ole. Kui olime Przemyšli all liinil, oli meil seal kapten Jetzbacher, siga mees, maamunalt teist sihukest

ära otsi. See oskas meid piinata, nii et keegi Bitterlich meie roodust, rahvuseft sakslane, aga muidu igatepidi täitsa poiss, kihutas endale tema pärast kuuli pähe. Me rääkisime siis kokku, et niipea kui venelaste kuulid vilistama hakkavad, olgu lõpp ka meie kaptenil Jetzbacherü. Kohe, kui venelased hakkasid tuld andma, kihutasime kaptenile tulevahetuse ajal viis kuuli keresse. Aga see madu oli visa hingega nagu kass, lõpu tegemiseks tuli talle veel kaks kuuli anda, et pärast midagi välja ei tuleks. Ainult mõmises, kuid nii naljakalt, et naera või lõhki.» Vodicka hirnus naerda.

«Liinil juhtub sihukesi asju iga päev. Keegi minu semu jutustas — ta on praegu samuti meil sapööris —, et kui ta oli pindevülemina Belgradi all, lasknud nende rood rünnaku ajal oma oberleitnandi maha, samasuguse koera. Oberleitnant oli rännakul oma käega kaks sõdurit maha lasknud, sest sõduritel polnud enam võhma edasi minna. Kui ta nägi, et surm on silma ees, hakkas korraga tagane-missignaali vilistama. Räägivad, et mehed pidid ennast tema ümber surnuks naerma.» Säärast haaravat ja õpetlikku juttu ajades leidsid Švejk ja Vodicka viimaks üles härra Käkonyi rauakaupluse Sop-roni tänavas number kuusteist. Kui nad seisatasid maja ukse ees, arvas Švejk: «Oleks parem, kui sa ootaksid siin. Ma jooksen kähku üles, annan kirja ära, ootan, kuni saan vastuse, ja olen kohe jälle all.»

«Kas mina lasen sind üksi minna?» tegi Vodicka imestunud näo. «Kas ma pole sulle küllalt rääkinud, et sa ei tunne madjareid. Me peame siin silmad lahti hoidma. Ma talle annan ...»

«Kuule, Vodicka,» ütles Švejk tõsiselt, «praegusel momendil pole jutt madjarist, vaid tema prouast. Kui me istusime selle tšehhi ettekandjaga, siis ma ju rääkisin, et viin oma ülemleitnandi kirja ja et see on suur saladus. Minu ülemleitnant pani mulle südamele, et sellest asjast ei tohi ükski hing teada saada. Sinu ettekandja oli samal arvamusel, et tõsi jah — see on väga diskreetne asi. Keegi ei tohi teada, et härra oberleitnant kirjutab abielus naisele. Sa ise kiitsid takka ja noogutasid pead. Ma ju seletasin teile nagu kord ja kõhus, et ma pean oma ülemleitnandi käsu täpselt täitma, ja nüüd tahad sa järsku vägisi kaasa tulla!»

«Sa ei tunne mind veel, Švejk,» vastas vana sapöör Vodicka samuti väga tõsiselt. «Kui ma kord ütlesin, et ma ei lase sind üksi, siis kirjuta endale kõrva taha, et mina oma sõnast ei tagane. Kaks meest on ikka kaks meest.»

«Jäta see, Vodicka! Tead, kus on Vyšehradis Neklanova tänav? Seal oli lukussepp Vobornikul töökoda. Ta oli õiglane mees ja ühel ilusal päeval, kui ta pummeldamast tuli, tõi ta ühe kõrtsiplika enda juurde magama. Pärast seda tuli tal kaua-kaua lamada ja iga päev, kui naine ta peahaava sidus, ütles ta mehele: «Näed sa, Tonicek, oleksid sa üksi tulnud, oleksin su ainult läbi sakutanud, nüüd aga pidin lauakaaluga virutama.» Vobornik ise aga ütles, kui ta juba rääkida võis: «Sul, naisuke, on õigus, kui teine kord kuhugi lähen, ei too kedagi kaasa.»»

«See veel puuduks, et too madjar meile millegagi vastu kolu virutaks,» vihastas Vodicka. «Ma võtan ta kõri pihku •ja kupatan ta teiselt korralt trepist alla, nii et ta lendab nagu šrapnell. Nende põrgu madjaritega ei või pikka pidu pidada. Mis neid hellitada!»

«Vodicka, sa pole ju nii palju võtnud. Mina võtsin kaks kortlit rohkem kui sina. Saa aru, me ei tohi miskit lamenti teha. Selle eest pean ju mina vastutama. Asi puutub ikkagi naisterahvasse.»

«Valan ka temale, Švejk, mul üks kama kõik! Sa ei tunne veel vana Vodickat. Zäbehlices «Rooside Saarel» ei tahtnud kord üks pläsu minuga tantsima tulla, ütles, et mul on nägu paistes. See oli muidugi tõejutt, et mul nägu paistes oli, sest ma tulin otseteed Hostivafist ühelt tantsupeolt. Aga sa mõtle ise, missugune blamaaž ja veel sihukese lirva poolt! Ma siis ütlesin: «Saagu teie nägu samasuguseks, kõrgeauline preilna, et teil kahju poleks!» Ja valasin talle vastu sihverplaati, nii et ta lendas koos laua ja õllekruusidega. Laua ääres aga istusid tema isa ja ema ja kaks venda. Ma ei teinud tervest «Rooside Saarest» väljagi. Mul oli seal tuttavaid Vršovicest ja need tulid mulle afpi. Me kolkisime oma viis perekonda koos lastega läbi. Lärm pidi Michlesse * kuulda olema. Eks pärast seisnudki ajalehtedes, et selle ja selle heategeva seltsi sellel ja sellel aiapidul kolkisid selle ja selle linna need ja need kodanikud … Ja sellepärast ütlen ma, et nii nagu nemad aitasid mind, aitan mina alati iga oma sõpra, kui peaks lahti minema. Ma ei jäta sind miski hinna eest maha! Sa ei tunne madjareid… Sa ei peaks mind ära

tõukama, kus me teineteist nii paljude aastate järel jätte nägime ja pealegi veel säärases olukorras.»

«Noh, tule siis kaasa,» otsustas Švejk. «Kuid ettevaatlikult, et meil miskit pahandust ei tuleks.»

«Ära karda, vennas,» ütles Vodicka tasa, kui nad trepile lähenesid. «Ma talle virutan …»

Ja lisas veelgi tasemini:

«Saad näha, selle pagana madjariga pole meil suurt vaeva.»

Kui keegi oleks olnud trepikojas ja mõistnud tšehhi keelt, siis oleks ta juba trepil kuulnud Vodicka kaunis kõvasti kuulutatud lipukirja: «Sa ei tunne madjareid ...» Selle lipukirja oli ta omaks võtnud vaikses kõrtsis Litava ääres mägedest ümbritsetud kuulsas Kirälyhida aedlinnas, mida: sõdurid ikka ja alati vandudes mäletavad, kui nad mõtlevad kõigile neile utsinatele enne ilmasõda ja ilmasõja ajal, utsinatele, kus neid praktiliseks tapmiseks ja verevalamiseks teoreetiliselt ette valmistati.

Švejk ja Vodicka seisid härra Käkonyi korteri ukse taga. Enne kellanupule vajutamist tähendas Švejk: «Oled sa, Vodicka, kunagi kuulnud, et ettevaatus on tarkuse ema?»

«Mis mul sellest,» vastas Vodicka. «Argu olgu tal aega oma lõugu lahti teha …»

«Ega mulgi ole kellegagi -pikalt-laialt õiendada, Vodicka.»

Švejk andis kella ja Vodicka ütles valjult:

«Ein, zwei', ja ta lendab trepist alla.»

Uks läks praokile, teenija pistis pea välja ja küsis ungari keeles, mis nad soovivad.

«Nem tudom,»[2] lausus Vodicka põlastavalt. «Sa, tüdruk, õpi tšehhi keel ära.» « «Verstehen Sie deutsch?»[3] küsis Švejk.

«A pischen.» [4]

«Also, sagen, Sie der Frau, ich will die Frau sprechen, , sagen Sie, dass ein Brief ist von einem Herr, draussen in Kong.» 5

'Uks, kaks (saksa k.).

2 Ei mõista (ungari k.).   .

3 Kas mõistate saksa keelt (saksa k.).

4 Pisut (vigases saksa k.).

5 Siis öelge prouale, et ma tahan prouaga riskida, öelge talle, et ühelt härralt väljas koridoris on kiri (vigases saksa *.).

«Ma panen imeks,» ütles Vodicka Švejki kannul eeskotta astudes, «et sa sihukese sõnnikuga üldse juttu teed.»

Nad tõmbasid ukse kinni ja jäid eeskotta seisma. Švejk tähendas:

«Tore elamine neil siin, koguni kaks vihmavarju ripub nagis ja see Jeesus Kristus pole ka paha.»

Ühest toast, kust kostis taldrikute ja lusikate klõbinat, tuli teenija jälle välja ja ütles Švejkile:

«Frau ist gesagt, dass sie hat ka Zeit, wenn was ist, dass mir geben und sagen.»[1]

«Also,» ütles Švejk pidulikult, «der Frau ein Brief, aber halten Küschen.»[2]

Švejk võttis taskust ülemleitnant Lukäši kirja.

«Ich,» näitas Švejk näpuga endale, «Antwort warten hier in die Vorzimmer.»[3]

«Miks sa ei istu?» küsis Vodicka, kes oli juba seina ääres istet võtnud. «Seal on tool. Mis sa seisad nagu ker-

1 Proua ütles, et tal pole aega, kui midagi on, siis andke minu kätte ja öelge mulle (vigases saksa k.).

2 Prouale on kiri, aga suu pidada (vigases saksa k.).

3 Mina ootan siin eestoas vastust (vigases saksa k.).

jus! Ära alanda ennast selle madjari ees. Saad näha, et selle mehega tuleb veel löömist. Aga ma talle annan . . .»

Mõne silmapilgu pärast küsis ta jälle:

«Kuule, kus sa saksa keele oled ara õppinud?»

«Iseendast,» vastas Švejk.

Mõnda aega valitses vaikus. Siis kostis toast, kuhu teenija koos kirjaga kadus, kõledat röögatust ja lärmi. Keegi virutas midagi rasket vastu põrandat, seejärel võis selgesti kuulda, et lendasid klaasid ja purunesid taldrikud ning sinna sekka kostis kisa:

«Baszom az anyat, baszom az istenet, baszom a Kjisztus Mariat, baszom az atyädot, baszom a világot!»[1]

Uks lendas lahti, esikusse kargas õitsvates aastates mees, suurätt kaela ümber, ja vehkis asja üleantud kirjaga. Vana sapöör Vodicka istus uksele lähemal ja vihane härra kisendas kõigepealt tema poole:

«Was soil das heissen, wo ist der verfluchter Kerl, welcher dieses Brief gebracht hat?»[2]

«Tasem!» ütles Vodicka tõustes. «Ara lärma ühtigi nii palju, muidu võid välja lennata. Aga kui teada tahad, kes kirja tõi, siis küsi sellelt mehelt. Ainult räägi temaga viisakamalt või muidu oled paugupealt ukse taga.»

Nüüd oli Švejki kord veenduda kaela ümber seotud suurätiga marruläinud härra sõnavara rikkuses, kes patras maast ja ilmast ja sellest, et nad olid just lõunat söönud.

«Me kuulsime, et te lõunat sõite,» nõustus Švejk oma vigases saksa keeles ja lisas tšehhi keeles:

«Eks me arvanud isegi, et tülitame teid ilmaaegu lõunasöögi ajal.»
«Ara alanda ennast!» ütles Vodicka.. Marruläinud härra, kes vehkles nii, et suurätt pidas veel vaid ühte nurka pidi kinni, karjus edasi, et ta mõelnud esiotsa, et kirjas on juttu mõnede ruumide andmisest sõjaväele selles majas, mis kuulub tema abikaasale.
«Siia mahuks kenake hulk sõjamehi,» arvas Švejk, «kuid nagu te ise võisite veenduda, ei olnud selles kirjas juttu mitte sõjavägede majutamisest.»
Härra haaras peast kinni, laskis kuuldavale terve rea igasuguseid ähvardusi, seletas, et on samuti reservleitnant

1 Rõve sõim ungari keeles.
2 Mis see peab tähendama, kus on see neetud lurjus, kes kirja tõi (saksa k.).

ja läheks meeleldi teenistusse, kuid ta neerud olevat haiged. Tema ajal polnud ohvitserid nii allakäinud, et oleksid teiste kodurahu rikkunud. Ta saadab kirja polgu staapi, sõjaministeeriumi, avaldab selle ajalehtedes.
«Härra,» tähendas Švejk aupaklikult, «selle kirja kirjutasin mina. Ich geschrieben, kein Oberleitnant.[1] Allkiri on niisama võltsitud, Unterschrift, Name, falsch.[2] Teie naine meeldib mulle väga. Ich liebe Ihre Frau.[3] Ma olen teie naisesse kõrvuni armunud, nagu ütles Vrchlicky*. Kapitales Frau.»[4]
Marruläinud härra tahtis Švejkile kallale karata, kes seisis rahulikult ja silmagi pilgutamata tema ees, kuid vana sapöör Vodicka, kes jälgis härra iga liigutust, pani talle jala ette, haaras tal kirja käest, millega too ikka edasi vehkis, ja pistis tasku. Kui härra Käkonyi end püsti upitas, kähmas Vodicka tal turjast kinni, tassis ukse juurde, tõmbas ukse ühe käega lahti ja järgmisel hetkel võis juba kuulda, kuidas midagi kõlinal trepist alla lendas.
See sündis kiiresti nagu muinasjutus, kus kurat tuleb inimese hinge järele.
Marruläinud härrast jäi maha ainult suurätt. Švejk tõstis selle üles, koputas viisakalt toa uksele, kust viie minuti eest oli väljunud härra Käkonyi ja kust kostis naise nuttu.
«Ma tõin teile suuräti ara,» ütles Švejk diivanil nuuksuvale prouale maheda häälega. «Mõni astub ehk peale. Mul on au!»
Švejk lõi kannad kokku, tõstis käe kõrva aarde ja läks välja. Trepikojas ei olnud võitlusest mingeid jälgi, seal oli asi Vodicka ettekuulutust mööda arenenud päris ladusalt. Alles õuevärava juurest leidis Švejk ärarebitud kägaras krae. Seal oli toimunud ilmselt kurbmängu viimane vaatus, kui härra Käkonyi haaras meeleheites kinni koduväravast, et teda ei saaks tänavale tirida.
See-eest oli aga tänaval lärmi laialt. Härra Käkonyi oli tiritud vastasmaja trepikäiku, kus teda veega uhati. Keset sõiduteed võitles vana sapöör Vodicka nagu lõvi mitme honveedi ja honveediväe husaari vastu, kes olid oma kaas-maalase eest välja astunud. Vodicka kaitses end meister-

1 Mina kirjutasin, mitte ülemleitnant (vigases saksa k.).
2 Allkiri, nimi on võltsitud (vigases saksa k.).
3 Ma armastan teie naist (saksa k.).
4 Vägev naine (vigases saksa k.).

likult, vehkides rihma küljes kõlkuva täägiga nagu koodiga. Ta ei olnud üksi. Tema kõrval võitles mitu tšehhi sõdurit erinevaist polkudest, kes olid parajasti tänaval olnud.
Švejk, nagu ta hiljem kinnitas, ei teadnud isegi, kuidas ta kähmlusse sattus, ja kuna tal tääki polnud, siis kuidas talle kellegi araksläänud pealtvaataja kepp pihku oli hakanud.
Kähmlus kestis üsna kaua, kuid igat ilusal asjal on oma lõpp. Saabus «bereitschaft»[1] ja võttis kõik kinni.

Švejk sammus Vodicka kõrval kepiga, mille patrulli ülem käskis kui corpus delicti2 kaasa võtta.
Švejk sammus rahulikult, kepp õlal nagu püss.
Vana sapöör Vodicka vaikis kangekaelselt kogu tee. Alles siis, kui peavahti jõuti, sõnas ta Švejkile süngelt:
«Eks ma öelnud sulle, sa ei tunne madjareid.»

1 Valvemeeskond (saksa k.).
2 Süütõend (lad. k.).

4 UUED KATSUMISED

Polkovnik Schröder silmitses mõnutundega ülemleitnant Lukäši kaamet nägu ja suuri sinkjaid ringe tema silmade all. Ülemleitnant Lukas ei söandanud oma kohmetuses polkovnikule otsagi vaadata, vaid piilus vargsi, otsekui midagi uurides, sõjaväelaagri üksuste dislokatsiooni plaani, mis oli polkovniku kantselei ainuke ehe.
Polkovnik Schröderi ees laual lebas mitu ajalehte siniste pliiatsijoontega ümbritsetud artiklitega, millest ta laskis silmadel veel kord üle käia. Siis tõstis ta pilgu jälle ülemleitnant Lukäšile ja küsis:
«Nõndaks, te siis teate juba, et teie tentsik Švejk on vangistatud ja antakse tõenäoliselt diviisi kohtu alla?»
«Just nii, härra polkovnik.»
«Sellega,» ütles polkovnik erilise rõhuga, jälgides ülemleitnant Lukäši kahvatut näoilmet, «ei ole kogu asi muidugi veel lõpetatud. See teie tentsiku Švejki lugu on päris kindlasti pahandanud kohalikke elanikke ja sellesse pahandusse kistakse ka teie nimi, härra ülemleitnant.

Diviisi staabist saadeti meile juba kogu materjal. Siin on ka mõned seitungid, mis kõnelevad sellest vahejuhtumist. Lugege mulle valjult ette.»
Ta ulatas ümberkriipsutatud artiklitega ajalehed ülemleitnant Lukäšile, kes hakkas monotoonse häälega lugema, nagu veeriks ta laste lugemikust: «Mesi on palju toit-vam ja kiiremini seeditav kui suhkur.» .
«Milles on meie tuleviku pant?»
«Seda kirjutab «Pester Lloyd»?»* küsis polkovnik.
«Just nii, härra polkovnik,» vastas ülemleitnant Lukas ja jätkas lugemist:
«Sõda nõuab kõigilt Austria-Ungari keisririigi rahvakihtidelt üksmeelt. Kui me tahame oma riigi julgeolekut kindlustada, peavad kõik rahvad üksteist toetama, sest meie tuleviku pant seisab just selles endastmõistetavas lugupidamises, mida üks rahvas tunneb teise vastu. Meie vaprate sõdurite ülim eneseohverdamine väeliinil, kus nad väsimatult edasi tungivad, ei oleks võimalik, kui tagala, see meie kuulsusega käetud armee majanduslik ja poliitiline tuiksoon, poleks üksmeelne, kui meie armee tagalas peaksid pead tõstma meie riigi jagamatust purustavad ele-mendid, kes oma kuritahtliku kihutustööga õõnestavad riigi ühtsuse autoriteeti ja külvavad segadust meie keisririigi rahvaste üksmeele hulka. Me ei või sellel ajaloolisel silmapilgul vaikides pealt vaadata käputäie inimeste teguviisi, kes püüavad kitsastest rahvuslikkudest huvidest lähtudes segada meie keisririigi kõigi rahvaste üksmeelset tööd ja võitlust nende alatute õiglase karistamise eest, kes tungisid ilma ühegi põhjuseta meie keisririigile kallale, et röövida temalt kõik kultuuri ja tsivilisatsiooni saavutused. Me ei või vaikides mööda minna selliste vastikute tüüpide haiglase hingeelu väljapurskamisest, mis püüab lõhkuda üksmeelt meie rahvaste südametes. Meil on tulnud 6ma ajalehes juba korduvalt tähelepanu juhtida nähtusele, mille puhul sõjaväevõimud on sunnitud olnud tarvitusele võtma kõige karmimaid abinõusid nende Tšehhi polkude üksikute isikute suhtes, kes ei

austa oma polkude kuulsusrikkaid traditsioone ja külvavad meie Ungari linnades oma arutu nurjatusetegemisega vaenu kogu tšehhi rahva vastu, kes kui tervik ei ole milleski süüdi ja kes on alati kindlalt seisnud keisririigi huvide eest, mille kohta annab tõendust terve rida väljapaistvaid tšehhi rahvu-

391

sest väejuhte, kelle hulgast meenutagem kuulsa marssali Radecky kuju ja teisi Austria-Ungari keisririigi kaitsjaid. Nendele helgetele kujudele on vastandiks mõningad allakäinud kaabakad tšehhi rahva põhjakihtidest, kes on käsutanud maailmasõda selleks, et vabatahtlikult sõjaväkke astuda ja meie keisririigi rahvaste üksmeele vahele talva taguda, rahuldades seejuures omaenese madalaid instinkte. Me oleme juba ükskord juhtinud tähelepanu polk nr.… nurjatustele Debrecenis*. Selle polgu skandaalitse-misi arutati Pesti* parlamendis ja mõisteti need hukka. Hiljem rindel läks selle polgu lipp ... tsensuurikärbe ... Kelle südamel lasub see patt? ... Tsensuurikärbe ... Kes kihutas tšehhi sõdureid ... tsensuurikärbe ... Missuguste jämedusteni võivad minna võõrad meie Ungari, aladel, sellest annab kõige parema tõenduse juhtum Királyhidas, sellel Ungari eelpostil Litava ääres. Mis rahvusest olid need sõdurid Bruckis Litava ääres asuvast lähedasest sõjaväelaagrist, kes tungisid kallale sealsele kaupmehele härra Gyula Käkonyile ja piinasid teda? Ametivõimud on kohustatud seda kuritööd ilmtingimata uurima ja sõjaväe juhtkonnale, kes selle juhtumiga kindlasti juba tegeleb, küsimuse esitama, millist osa mängis selles ennekuulmatus Ungari kuningriigi alamatele kallalekippumises ülemleitnant Lukasch, kelle nime seotakse viimaste päevade sündmustega linnas, nagu teatab meile meie kohalik korrespondent, kes on kogunud juba rikkaliku materjali kogu selle skandaali kohta, mis on lausa kisendav praegusel tõsisel ajal. «Pester Lloydi» lugejad tunnevad kahtlemata suurt huvi uurimise käigu vastu ja me ei jäta neid sellest iseäranis tähtsast juhtumist lähemalt informeerimata. Samal ajal ootame Királyhidas ungari elanike kallal toimepandud kuriteost ka ametlikku informatsiooni. On päevselge, et Pesti parlament võtab selle küsimuse üles, ja lõpuks peab selgeks saama, et tšehhi sõdurid, kes läbi Ungari kuningriigi alade rindele sõidavad, ei tohi vaadata püha Stephani kroonimaadele* nii, nagu oleksid need neile rendile antud. Kui mõned selle rahvuse liikmed, kes Királyhidas nii suurejooneliselt demonstreerisid keisririigi rahvaste solidaarsust, ei taha ka nüüd mõista olukorra tõsidust, siis argu nad palju muretsegu, sest sääraseid inimesi õpetab sõja ajal alistuma ning meie ühise isamaa kõige kõrgematest huvidest lugu pidama kuul, silmus, vangimaja ja tääk.» «

392

«Kes on artiklile alla kirjutanud, härra ülemleitnant?»

«Bela Barabäs, toimetaja ja parlamendisaadik, härra polkovnik.»

«See on tuntud metsaline, härra ülemleitnant. Aga enne, kui see lugu «Pester Lloydi» sattus, oli ta juba «Pesti Hirlapis»* ilmunud. Nüüd lugege mulle ette ungarikeelse artikli ametlik tõlge «Sopronyi Naplo»* veergudelt.»

Ülemleitnant Lukas luges valjusti ette artikli, milles toimetaja pani erilist rõhku järgmiste väljendite tarvitamisele: «Riikliku tarkuse käsk», «riiklik distsipliin», «inimeste laostumine», «inimväärikuse ja inimtunde porisse tallamine», «kannibalide märatsemine», «veretöö inimühiskonna parimate esindajate kallal», «mamelukkide* jõuk», «kulissidetagune mäng». Edasi läks säärases vai

mus, nagu oleksid ungarlased kõige rohkem tagakiusatav rahvus oma kodumaal. Artikkel kõlas nii, nagu oleksid tšehhi sõdurid tulnud ja toimetaja pikali löönud

ning teda siis jalgadega kõhtu peksnud, toimetaja aga valu pärast röökinud ja keegi selle röökimise stenografeerinud.

«Meil on mood mõnedest kõige tähtsamatest asjadest kartlikult vaikida ja neist mitte kirjutada,» hädaldas Soproni päevaleht «Sopronyi Naplo». «Igaüks meist teab, mida kujutab endast tšehhi sõdur Ungaris ja rindel. Me kõik teame, mis tempe teevad tšehhid ja kelle käsi on sealjuures mängus, mismoodi tšehhid ennast üal peavad ja kes seda põhjustab. Võimud pühendavad oma tähelepanu muidugi teistele tähtsatele küsimustele, kuid nende tähelepanu sfääri peab nagu kord ja kõhus kuuluma ka üldine järelevalve, et ei saaks juhtuda sääraseid asju, nagu juhtus neil päevil Királyhidas. Meie eilset artiklit kärpis tsensor viieteistkümnest kõhast. Seepärast ei jää meil muud, kui teatada, et ka täna ei ole meil võimalik tehnilistel põhjustel Királyhida juhtumit kuigi, laialt käsitleda. Meie poolt väljasaadetud kaastööline tegi köha peal kindlaks, et võimud ilmutavad selle skandaali puhul suurt agarust ja uurimine käib täie hooga. Meile tundub imelikuna vaid see, et mõned sellest löömingust osavõtnud viibivad siiani vabaduses. See käib peaasjalikult ühe härra kohta, kes kuulduste kohaselt viibib senini karistamatult sõjaväelaagris ja kannab ikka veel oma «papagoirügemendi» * tunnusmärke. Tema nimi seisab üleeilses «Pester Lloydis» ja «Pesti Naplos». See on tuntud tšehhi šovinist

Lukas, kelle sigatsemise puhul esitas parlamendis arupärimise meie saadik Geza Savanyi Királyhida ringkonnast.»

«Sama armastusväärse tooniga,» teatas polkovnik Schrõder, «kirjutavad teist, härra ülemleitnant, Kiralyhida nädalaleht ja ka Pressburgi* lehed. Kuid nende artiklid ei tarvitse teid enam huvitada, sest kõik nad on ühe liistu järele vorbitud. Poliitiliselt on see täiesti seletatav, sest meie, austerlased, olgu siis sakslased või tšehhid, oleme ungarlaste vastu siiski veel väga ... Te mõistate mind härra ülemleitnant. Nendes artiklites on oma kindel tendents. Ennem juba huvitaks teid «Komärensky Vecerniku»* artikkel, kus kinnitatakse, et te katsunud proua Käkonyit otse söögitoas lõuna ajal tema abikaasa juuresolekul vägistada. Te olevat tema abikaasat mõõgaga ähvardanud ja sundinud meest oma naisele käterätiku suhu toppima, et naine, kisa ei teeks.. See on viimane teade teie kohta, härra ülemleitnant.» Polkovnik puhkes naerma ja jätkas: «Võimud ei ole oma kohust täitnud. Siinsete ajalehtede eeltsensuur on ju ungarlaste käes ja nad teevad meiega, mis tahavad. Meie ohvitser on sääraste ungari sigadest tsiviilajakirjanike haavamiste vastu kaitsetu ja alles meie terava väljaastumise, see tähendab meie diviisikohtu telegrammi põhjal astus riigi prokuratuur Pestis samme, et kõigis nimetatud toimetustes mõningaid areteerimisi toime panna. Kõige kõvema sauna saab «Komärensky Vecerniku» toimetaja, nii et ta ei unusta surmatunnini oma õhtulehte. Diviisi kõhus tegi mulle kui teie ülemusele ülesandeks teid üle kuulata, samuti saatis kohus mulle kõik ülekuulamise kohta käivad materjalid. Kõik oleks hästi, kui poleks olnud seda teie õnnetut Švejki. Temaga koos on seal keegi sapöör Vodicka, kelle juurest leiti pärast löömingut, kui nad peavahti toodi, teie kiri proua Käkonyile. Teie Švejk kinnitas ülekuulamisel, et tegemist polevat teie kirjaga, et ta on selle ise kirjutanud, aga kui talle kiri ette pandi ja kästi see ümber kirjutada, et käekirja võrrelda, .neelas ta kirja alla. Siis saadeti polgu kantseleist diviisi kohtule teie ettekanded Švejki käekirjaga võrdlemiseks ja siin on järeldus.»

Polkovnik lehitses materjale ja näitas ülemleitnant Lukäšile järgmist kohta:

«Kaebealune Švejk keeldub etteöeldud lauseid kirjuta-

mast, põhjendades oma keeldumist kinnitusega, et ta on kirjutamise üleöö ära unustnud.»

«Ma ei pööra sellele, härra ülemleitnant, üldse mingit tähelepanu, mis see teie Švejk või too sapöör on diviisi kohtule seletanud. Švejk ja sapöör kinnitavad, et tegemist olnud vaid väikese naljaga, millest aga pole aru saadud, ja eraisikud tunginud neile esimesena kallale, nemad aga pidanud vastu andma, et sõjaväe au kaitsta. Ülekuulamisel tehti kindlaks, et see teie Švejk on üldse üks suur suller. Nagu seisab protokollis, vastanud ta küsimusele, miks ta üles ei tunnista, järgmist: «Ma olen täpselt sama-

suguses olukorras, nagu akadeemilise kunstniku Panuška teener ükskord mingi neitsi Maarja pildi pärast. Kui jutt laks pühapildile, mida ta kavatses varastada, ei jäänud sellel teenril muud üle, kui vastata: «Kas ma pidin siis verd sülitama?»» Ma kannan endastmõistetavalt polgu staabi nimel selle eest hoolt, et diviisi kohtu poolt antaks kõigisse ajalehtedesse kõigi siinsete lehtede alatute artiklite kohta õiendus, õiendused lähevad veel täna välja ja ma arvan, et olen teinud kõik võimaliku asja summutamiseks, mis nende ungari tsiviilajakirjaniku-lurude tõp-raliku teguviisi pärast päevakorrale on kerkinud.

Ma arvan, et ma olen õienduse hästi kokku seadnud:

«N. diviisi kohus ja N. polgu staap teatavad, et kohalikus ajalehes ilmunud artikkel, nagu oleksid N. polgu mehed avalikku korda rikkunud, ei vasta üheski punktis tõele ja on esimesest kuni viimase reani väljamõeldis. Mõningate ajalehtede vastu on alustatud uurimist, et süüdlasi karmilt karistada.»

«Diviisi kohus oma kirjas.meie polgu staabile on arvamisel,» jätkas polkovnik, «et antud juhul pole õigupoolest tegemist millegi muuga kui süstemaatilise ässitustööga sõjavägede vastu, mis saabuvad Tsisleitaaniast Trans-leitaaniasse. Ja võrrelge seejuures, kui palju vägesid on läinud rindele meie poolt ja kui palju nende poolt! Ma ütlen teile, et mulle on tšehhi sõdur rohkem meeltmööda kui need ungari kaabakad. Kui ma ei eksi; siis olid ungarlased need,, kes andsid Belgradi all tuld meie teisele marsipataljonile, kes jälle ei teadnud, et tuleandjad olid ungarlased, ning avasid tule deutschmeistrite* pihta, kes olid paremal tiival, kusjuures deutschmeistrid sattusid omakorda segadusse ja hakkasid tulistama Bosnia polku, kes seisis kõrval. Oli aga puder ja kapsad! Mina olin

parajasti brigaadi staabis lõunal. Eelmisel päeval pidime leppima singi ja konservidest supiga, kuid sel päeval oli meil korralik kanalihasupp, filee riisiga ja pirukad chau-deau'ga*. Enne seda olime õhtul linnas ühe Serbia veinikaupmehe üles poonud ja meie kokad leidsid ta keldrist kolmkümmend aastat seisnud veini. Te võite kujutleda, . kuidas me kõik seda lõunat ootasime. Olime supi juba ära söönud ja asusime just kana kallale, kui järsku laskmine, mürin-kärin. Meie suurtükivägi, kellel polnud aimugi, et meie väeosad tulistavad omasid, hakkas meie joonele tuld andma ja üks mürsk kukkus just meie brigaadi staabi kõrvale. Serblased arvasid, et meie juures on mäss lahti, ja hakkasid meid igast küljest tulistama ja meile üle jõe peale tulema. Brigaadi kindral kutsuti telefoni juurde ja diviisi ülem lõi hirmsat lärmi, et mis tõpra-tempe seal brigaadi lõigus tehakse. Ta on just praegu armee staabist käsu saanud kell kaks kolmkümmend viis vasakul tiival serblaste positsioonidele pealetungi alustada, meie aga oleme reservis ja peame tule kohe lõpetama. Nojah, kus sa ikka saad säärases olukorras teha, et «Feuer einstellen!»[1]. Brigaadi keskjaam teatab, et mitte kellegagi ei saa ühendust peale seitsmekümne viienda polgu staabi, kes saanud just asja naaberdiviisilt käsu «Aus-harren!»[2], et nad ei saa kuidagi meie diviisi kätte, et serblased on vallutanud kõrgendikud 212, 226 ja 327, et nad nõuavad ühte pataljoni sidepidamiseks ja meie diviisiga telefoniühenduse jaluleseadmiseks. Katsusime oma diviisiga ühendust saada, kuid side oli juba katkenud, sest serblased olid vahepeal mõlemalt tiivalt meile selja taha tunginud ja võtnud meie tsentrumi kolmnurga sisse, kuhu olid jäänud kõik polgud, suurtükivägi, moonavoor koos kogu autokolonniga, laod ja välilaatsaret. Ma ei saanud kahel päeval sadulast maha, meie diviisiülem aga langes koos brigaadiülemaga vangi. Ja kõiges olid süüdi ungarlased, kes avasid meie teise marsipataljoni pihta tule. Süü aga aeti muidugi mõista meie polgu kaela.» Polkovnik sülitas.

«Nüüd olete oma nahal tunda saanud, härra ülemleitnant, kui osavasti käsutati ara teie seiklused Királyhidas.» Ülemleitnant Lukas köhatas nõutult. «Härra ülemleitnant, käsi südamele: mitu korda olete

1 Tuli lõpetada (saksa k.).

2 Vastu pidada (saksa k.).

selle proua Käkonyiga maganud?» pärjs polkovnik ülemleitnandilt sõbramehena.
Polkovnik Schrõder oli täna väga heas tujus.
«Ah, jätke jutt, härra ülemleitnant, et te alles alustasite kirjavahetust! Kui mina teie aastates olin ja kord kolm nädalat Egeris* topograafilistel kursustel viibisin; siis oleksite pidanud nägema, kuidas ma kõik see kolm nädalat muud ei teinudki kui ungarlannadega magasin. Iga päev uuega: noortega, vallalistega, vanematega; abielus naistega, kuidas just juhtus, ja triikisin neid nii põhjalikult, et polku tagasi tulles käisid jalad risti-rästi all. Kõige hullemini võttis võhma välja ühe advokaadi naine. See alles näitas, mida ungari naised oskavad. Lõi mulle hambad ninasse ega lasknud terve öö läbi silma kinni pigistada ...»
«Ah või alles alustasite kirjavahetust...» patsutas polkovnik ülemleitnandile familiaarselt õlale. «Teame küll! Ärge siis rääkige, mul on kogu sellest asjaloost oma arvamus. Õiendasite temaga, mees sattus peale, siis veel see teie kohtlane Švejk...
Aga teate, härra ülemleitnant, kui mõelda, mis see teie Švejk teie kirjaga tegi, siis on ta ikka kange vaimuga poiss. Sellest mehest on tõsijutt kahju. Ma ütlen, see on kasvatus. See mulle meeldib sellest poisist. Igatahes uurimine selles asjas tuleb lõpetada. Teid, härra ülemleitnant, on ajalehtedes häbistatud. Teie siiajäämine oleks täiesti asjatu. Selle nädala sees saadetakse marsipataljon Vene rindele. Teie olete üheteistkümnendas kompaniis kõige vanem ohvitser ja sõidate kaasa kui kompaniekommandant[1]. Brigaadis on selles suhtes kõik juba joonde aetud, öelge veltveeblile, et ta otsiks teile Švejki asemele mõne teise tentsiku.»
Ülemleitnant Lukas saatis polkovnikule tänuliku pilgu. Polkovnik jätkas:
«Švejkist aga saab teile kompanieordonnanz[2].»
Polkovnik tõusis, sirutas kahvatunud ülemleitnandile käe ja ütles:
«Sellega on kõik korras. Soovin teile palju õnne, saage Idarinde lahingutes kuulsaks! Ja kui peaksime elus veel kord kohtuma, tulge ikka meie seltskonda ja ärge hoidke ennast eemale nagu Budejovices ...»
1 Rooduülem (saksa k.).
2 Roodu käskjalg (saksa k.).

397
Ülemleitnant Lukas kordas kogu kodutee:
«Kompaniekommandant, kompanieordonnanz ...»
Ja tema silme ette tõusis selgelt Švejki kuju.
Kui ülemleitnant Lukas roodu veltveeblile Vanškile käsu andis, et see talle Švejki asemele uue tentsiku otsiks, ütles Vaněk:
«Ma arvasin ikka, härra oberleitnant, et te selle Švejkiga rahul olete.»
Saanud kuulda, et polkovnik on Švejki üheteistkümnenda roodu käskjalaks määranud, hüüatas Vaněk:
«Issand jumal, tule appi!»

Diviisi kohtu kõrval asuvas trellidega varustatud barakis tõusti eeskirja kohaselt kell seitse hommikul ja korjati räpasel põrandal vedelevad aluskotid kokku. Narisid ei olnud. Ettekirjutuse kohaselt pandi õlekotid pika ruumi ühte otsa ja tekid sinna peale. Need, kes olid asemete koristamisega valmis, istusid seina äärde pingile ja otsisid täisid — sellega tegelesid rindelt tulnud mehed — või lõid igasugustest juhtumustest jutustades aega surnuks.
Švejk ja vana sapöör Vodicka istusid ukse kõrval pingil, nendega koos veel mõned sõdurid mitmesugustest polkudest ja väeosadest.
«Vaadake, mehed, seda madjarirajakat seal akna all,» ütles Vodicka, «kuidas see lontrus palvetab, et tal hästi läheks! Kas teil ei tule tahtmist ta lõusta ühest kõrvast teiseni lõhki kiskuda?»
«Misjaoks, see on täitsamees,» arvas Švejk. «Ta istub sellepärast siin, et ei tahtnud kroonut teenida. Ta on sõja vastu, miskisugusest ususektist, pandi vangi, sest pole nõus kedagi tapma, peab kinni

jumala-käsusõnast, kuid nemad näitavad talle, kui magus on jumalasõna. Enne sõda elas Määrimaal keegi härra Nemrava. Kui ta kroonusse võeti, ei tahtnud ta isegi püssi õlale võtta, sest püssi kandmine käis tema põhimõtete vastu. Teda peeti selle eest kinni, nii et ta oli must, ja viidi uuesti vandetõotust andma. Kuid tema ei vandunud, ütles, et see käib tema põhimõtete vastu, ja jäägi oma juurde.»

«Rumal inimene,» tähendas vana sapöör Vodicka. «Ta oleks võinud vanduda ja pärast kõik vandega tükkis sitale saata.»

«Mina olen juba kolm korda vannet andnud,» ütles üks jalaväelane. «Ja olen deserteerimise pärast kolmat korda

siin. Kui mul poleks arsti tunnistust, et. ma viisteist aastat tagasi meeltesegaduses oma tädi maha lõin, oleks mind rindel juba kolm korda maha lastud. Aga nüüd aitab mu õnnis tädi mu iga kord hädast välja ja viimaks ehk pääsengi sellest sõjast terve nahaga koju.»

«Miks sa, vennas, oma tädi maha lõid?» rjäris Švejk.

«Aga mispärast inimesi maha lüüakse?» vastas sõbralik sõdur. «Seda võib igaüks ise arvata, et ikka raha pärast. Vanamooril oli viis hoiuraamatut ja parajasti siis, kui läk-sin teda vaatama, ise täitsa närudes ja kaltsudes, sai ta intressiraha. Peale tema ei olnud mul ainsatki hinge siin issanda maailmas. Eks ma läinudki paluma, et ta mu peale halastaks, aga tema, raibakas, ütles, et mingu ma tööle, et ma olevat noor tugev ja terve mees. Sõna kasvas sõnast ja ma koputasin talle ahjuroobiga ainult paar korda vastu pead. Lõin tal sihverplaadi nii segi, et ei tundnud enam isegi ära, kas ta on mu tädi või ei ole. Istusin siis tema juures põrandal ja muudkui arutasin: «Kas on tädi või ei ole?» Nii leidsidki naabrid mind järgmisel päeval tädi juures istumas. Siis olin Slupi hullumajas, ja kui meid enne sõda Bohnicesse* komisjoni ette saadeti, tunnistati, et olen terveks saanud. Ma pidin kohe kroonusse minema ja need aastad tasa teenima, mis vahele olid jäänud.»

Jutuvestjaist astus mööda kõhetu, pikk, vaevatud välimusega sõdur, viht käes.

«See on keegi kooliõpetaja meie viimasest marsiroo-dust,» tutvustas teda Švejki kõrval istuv jääger. «Läheb oma küljealust puhtaks pühkima. Väga korralik inimene. Sattus siia ühe omanuputatud laulu pärast.»

«Tule siia, õpetaja!» hüüdis ta mehele, kes kõndis vihaga. Mees tuligi tõsiselt pingi juurde.

«Lase oma lugu täidest tulla!»

Vihaga hulkunud sõdur köhatas hääle puhtaks ja laskiski tulla:

On rinne täitanud ja tasub verehinda,
kel küüned on, see kratsib end.
Peab verist võitlust voodis härra kindral
ja tema mundrit rapsib väike vend.
Suur täi armeed meil sisse piiras,
aukandjadki kõik täide kätte jäid.
Ja Preisi täid, nii rammusat ja tiirast,
nüüd paaritamas vana Viini täi.

Piinatud näoga õpetajast sõdur istus pingile ja ohkas:

«See on kõik ja sellesama pärast on mind juba neli korda kohtu-uurija juures üle kuulatud.»

«Aga see on ju nii tühine asi,» ütles Švejk kaalukalt. «Kogu küsimus seisab selles, keda nad seal kohtus vanaks Viini täiks peavad. See on hea, et te lõpupoole räägite paaritamisest. Sellega võib nii palju vett segada, et nad

jäävad lausa lollilt vahtima. Te seletage neile ainult, et «všiväk»[1] on isane täi, sest emast täid võib paaritada ikkagi ainult isane täi. Muidu ei rabele te sellest supist välja. Te ei kirjutanud oma laulu kindlasti mitte kellegi haavamiseks, — see on selge. Dtelge ainult härra kohtu-uurijale, et te kirjutasite laulu omaenese lõbuks ja nagu isast siga hüütakse «orikaks,» nii hüütakse isast täid «všiväkiks».»

Õpetaja ohkas:

«See kohtu-uurija tunneb halvasti tšehhi keelt. Ma olen seda asja talle juba niiviisi seletanud, kuid tema põrutas mulle, et isane täi on tšehhi keeles «vešäk»[2]. Kohe sedasi ütleski: «Mitte «všiväk», vaid «vešäk». Femininum, sie gebildeter Kerl, ist «veš», also maskulinum ist «vešäk». Wir kennen uns're Pappenheimer.»»[3]

«Siis on teie asi ühe sõnaga sant,» arvas Švejk. «Kuid ärge lootust kaotage, sest kõik võib veel hästi minna, nagu ütles mustlane Janecek Plzenis, kui talle tuhande kaheksasaja seitsmekümne üheksandal aastal kahekordse röövmõrtsukatöö eest köis kaela pandi. Ja aimas õieti. Ta viidi viimasel silmapilgul võlla alt ära, sest keisri sünnipäeval ei või kedagi puua, aga päev, millal teda puua taheti, langes justament keisri sünnipäevale. Ta poodi alles järgmisel päeval pärast keisri sünnipäeva. Ja meest tabas veel sihuke õnn, et kolmandal päeval anti talle armu ja tema protsessi tuli otsast alata, sest kõik asjaolud näitasid, et tõeline mõrtsukas oli keegi teine Janecek. Ta tuli vangide surnuaialt välja kaevata ja nagu õige inimene kunagi Plzefii katoliku kiriku käimistule matta. Alles hiljem tuldi selle peale, et mustlane oli evangeeliumi usku

1 Tšehhikeelses originaalis esineb luuletuses ja Švejki kõneluses sõna «všiväk», millele tugineb edasine sõnademäng. «Všiväk» tähendab «täikraed», «lurjust», millega on mõeldud keiser Franz Josephit, ega tähenda hoopiski «isatäid», nagu soovitab seletada Švejk.

2 Nagi, varn (tšehhi k.).

3 Naissoost, teie ninatark, on «veš», järelikult on meessoost «vešäk». Me oma selle tunneme (saksa k.).

ja ta tuli evangeeliumiusuliste surnuaiale ümber matta, ja siis ...»

«Siis saad sa paar täit vastu vahtimist,» lõikas vana sapöör Vodicka vahele. «Mida see luru küll välja ei mõtle! Näeb, et inimesel on diviisi kõhtu pärast isegi muret maailm, aga tema, tõhk, kukub eile, kui m^id ülekuulamisele viidi, mulle mingist jeeriku roosist * rääkima ...»

«Ega see minu jutt ole. Seda rääkis kunstnik Panuska teener Matej ühele vanaeidele, kes pärinud, mis nägu see Jeeriku noos on. Teener siis rääkiski: «Võtke kuiva lehmasitta, pange taldrikule, valage veega üle, ja kui läheb roheliseks, ongi jeeriku roos valmis,»» kaitses ennast Švejk. «Ega mina seda plära välja mõtelnud, kuid ma pidin ju millestki rääkima, kui me ülekuulamisele läksime. Ma tahtsin sind, Vodicka, ainult trööstida ...»

«Sinust .ka kellegi trööstijat!» ütles Vodicka ja sülitas põlastavalt. «Inimesel on pea musta muret täis, kuidas sellest puntrast ja värgist välja pääseda, et nende madjari molkustega sotid sirgeks teha, kuid tema tahab inimest mingi lehmasitaga trööstida.

Aga mismoodi ma nendele madjari lorudele kätte maksan, kui ma pogris sitsin? Kõigele lisaks pean veel variseri mängima ja kohtu-uurijale seletama, et pole mul madjarite vastu miskit viha ega vaenu. See, vennike, on hullem kui koera elu. Kui mulle üks sihuke sell pihku satub, siis ma ta kaela keeran nagu kutsikal! Ma talle näitan «Isten, äldy meg a magyart»i', ma teen neile kõik tasa, saavad minust veel rääkida!»

«Miks meil peaks miskit muret olema?» ütles Švejk. «Küll kõik läheb joonde! Peaasi on kohtus ikka ja alati valetada. Kes laseb ennast pehmeks rääkida ja tunnistab üles, see on ikka kadunud mees.

Ülestunnistamisest ei tule ealeski midagi head. Kui ma ükskord Moravskä Ostravas tööl olin, juhtus seal nihuke lugu: keegi kaevur kolkis inseneri nelja silma alNäbi, nii et keegi ei näinud. Advokaat, kes teda kaitses, ajas talle peale, et salaku maha ja talle ei saa midagi teha. Kõhtu eesistuja aga koputas talle aina südamele, et ülestunnistamine on karistust ker-gendav asjaolu. Kuid mees kinnitas ühtesoodu oma, et tal pole midagi tunnistada. Sellega ta näitas, et tal pole süüd, ja saigi vabaks. Selsamal päeval oli ta Brnos ...»

1 Jumal, kaitse madjareid (Ungari hümni algus).

«Sa tont ja tuhat!» kaotas Vodicka kannatuse. «Mulle jätkub! Ma ei saa aru, misjaoks sa kõike seda jutustad? Eile oli meiega ülekuulamisel täpipealt samasugune mees. Kui kohtu-uurija küsis, mis ta eraelus tegi, vastas ta: «Tegin Kfiži juures tuult.» Ja niiviisi üle poole tunni, kuni kohtu-uurija hakkas taipama, et mees tõmbas Kfiži-nimelise sepa juures lõõtsa, ja küsis uuesti:- «Ah te olite siis sepa abimees?» Mees aga vastu: «Ei olnud habemes, öövahil Franta Hybšil oli habe ees.»»

Koridorist kostsid sammud ja vangivalvuri hüüd:

«Zuwachsb!»[1]

«Meid saab jälle rohkem,» rõõmustas Švejk. «Ehk on mehel mõni koni kaasas.»

Uks avanes ja sisse tõugati seesama üheaasta-vaba-tahtlik, kes oli Budejovices koos Švejkiga kartseris istunud ja sealt mingi marsiroodu kööki saadetud.

«Kiidetud olgu Jeesus Kristus!» lausus ta üle ukse astudes, mispeale Švejk vastas kõigi eest:

«Igavesti — aamen!»

Vabatahtlik tunnistas rahulikult Švejki, asetas teki, mis tal kaasas oli, maha, istus pingile tšehhi koloonia sekka, harutas sääresidemed lahti, võttis sidemete vahelt osavalt peidetud sigaretid välja, jagas need meestele ja otsis siis saapa seest tükikese tikukarbi väävlikülge ning mõned pikuti lõhkiaetud tuletikud.

Vabatahtlik tõmbas tuld, pani sigareti põlema, andis teistele tulist otsa ja teatas ükskõikselt:

«Mind süüdistatakse mässu tõstmises.»

«See on kööme,» rahustas teda Švejk. «Rohkem naljaasi.»

«Teadagi,» arvas ka vabatahtlik, «kui me sedaviisi mitmesuguste kohtute abil tahame võita. Kui nad tahavad iga hinna eest minu üle kohut mõista, mõistku pealegi. Lõppude lõpuks ei muuda üks protsess kogu olukorda.»

«Kuidas te siis mässu tõstsite?» päris sapöör Vodicka, silmitsedes vabatahtlikku ilmse poolehoiuga.

«Ma ei tahtnud peavahis peldikuid puhastada,» vastas vabatahtlik. «Kuni mind viidi polkovniku enda ette. On see aga üks suur siga! Pistis minu peale karjuma, et mind on rügemendiraportil kartsa pandud, et ma olen harilik-kartsavang ja et ta paneb üldse imeks, et maa veel minu-

1 Täiendus (saksa k.).

sugust kannab ega ole jätnud häbi pärast pöörlemist ning et sõjaväkke on sattunud inimene, kellel on vabatahtliku õigused ja võimalus ohvitseriks saada, kuid kes tekitab oma käitumisega ülemustes ainult vastikust ja põlgust. Ma vastasin, et maakera pöörlemist ei saa takistada minusuguse vabatahtliku olemasolu, et looduse seadused on tugevamad kui vabatahtliku pael, ja ma tahaksin näha, kes saab mind sundida peldikut puhastama, mida mina pole täis teinud, kuigi mul on viimaseks täielik õigus säärase sigadesöögi juures, mida saame polgu köögist, kust antakse ainult mädanenud kapsaid ja raiskuläinud lambaliha. Ma ütlesin polkovnikule veel, et tema arvamus, miks maa mind kannab, on veidravõitu, sest minu pärast ei saa ju mingit maavärisemist tekkida. Härra polkovnik ei

teinud kogu mu kõne ajal muud, kui plagistas hambaid nagu vana mära, kellel on jäätanud naeris suhu sattunud. Siis aga põrutas mulle:

«Kas lähete peldikuid puhastama või ei lähe?»

«Teatan alandlikult, ma ei hakka ühtegi peldikut puhastama.»

«Kas lähete puhastama, Sie Einjähriger! '»

[1] Teie üheaastane, s. t. üheaasta-vabatahtlik (saksa k.).

«Teatan alandlikult, ei lähe.»

«Oh kurat ja tuhat türklast, te lähete ja puhastate mitte ühe, vaid sada peldikut!»

«Teatan alandlikult, ei puhasta sadat ega ühtegi peldikut.»

Ja nii ühtejärge: «Lähete puhastama?» — «Ei lähe!» Peldikud .lendasid sinna-tänna, nagu mõnes Pavla Moudrä* lastelaulukeses. Polkovnik jooksis kantseleis nagu arust ara edasi-tagasi, istus viimaks ja ütles:

«Mõelge hästi järele, ma annan teid mässu tõstmise eest diviisi kohtu alla. Ärge arvake, et olete esimene vabatahtlik, kes selles sõjas maha lastakse. Serbias poosime kaks vabatahtlikku kümnendast roodust üles ja ühe üheksandast roodust lasksime maha nagu kutsika. Ja mispärast? Kangekaelsuse pärast. Need kaks, kes üles poodi, keeldusid Sabaci all ühe cužaki'1 naist ja väikest poega* surnuks torkamast, üheksanda roodu vabatahtlik aga lasti selle eest maha, et ta ei tahtnud pealetungile minna ja seletas, et tal on lampjalad ja need on paiste läinud. Niisiis, kas lähete peldikut puhastama või ei lähe?»

«Teatan alandlikult, ei lähe.»

Polkovnik vaatas mulle otsa ja ütles:

«Kuulge, olete ehk slavofiil?»

«Teatan alandlikult, ei ole.»

Siis viidi mind ära ja teatati, et mind on mässu tõstmise pärast kõhtu alla antud.»

«Teeksid kõige paremini, kui mängiksid idiooti,» ütles Švejk. «Kui ma garnisoni vangimajas istusin, oli seal meiega üks tark ja haritud mees, kaubanduskooli õpetaja. Ta deserteeris lahinguväljalt ja tema üle pidi tulema vägev protsess, et teda teiste hirmutamiseks süüdi mõista ja üles puua. Kuid mees keerutas end väga lihtsalt välja. Ta tegi, nagu oleks juba pärivuselt nõdrameelne. Kui staabiarst teda läbi vaatas, teatas ta, et ta ei deserteerinud, vaid et tal on juba väikesest peast kõle himu reisida ja alati suur tung kuskile kaugele kaduda. ükskord arga-nud ta Hamburgis, töine kord jälle Londonis ega teadnud isegi, kuidas ta sinna sattus. Ta isa oli joomahaige ja võtnud endalt enne tema sündimist elu, ema aga prostituut, joonud hirmsasti ja surnud deliiriumi. Noorem õde oli end uputanud, vanem rongi alla visanud, vend Vyše-

1 Partisani (serbia k.).

hradis raudteesillalt alla hüpanud, vanaisa oma naise tapnud, end petrooleumiga üle valanud ja tule otsa pannud, teine vanaema ajanud mustlastega ringi ja mürgitanud end vangimajas tuletikkudega ara, keegi onupoegadest oli süütamiste pärast korduvalt kõhtu all olnud ja Kartouzys* endal klaasitükiga kaelasooned läbi lõiganud, lelletütar heitnud end Viinis kuuendalt majakorralt alla, tema ise aga pole mingit kasvatust saanud ja ei osanud kümne aastaselt veel rääkidagi, sest kui ta oli kuue kuune, mähitud teda ükskord laual, kõik läinud ära, kass tõmmanud ta laualt maha ja ta põrutanud kukkudes oma pea. Tal on aeg-ajalt ägedad peavalud ja niisugustel silmapilkudel ta ei

teadvat, mis ta teeb, ja et nihukeses olukorras olevat ta ka eesliinilt Prahasse tulnud ja alles hiljem, kui sõjaväepolitsei ta «Fleki»* kõrtsis kinni nabis, tulnud tal aru pähe. Issake, te oleksite pidanud nägema, mis hea meel tal oli, kui ta sõjaväest vabaks lasti! Ja kuidas viis maniakki, kes temaga ühes kambris istusid, kirjutasid endale igaks juhuks paberitükikeste peale:

Isa — alkohoolik. Ema — prostituut.
I õde — (uputas enese).
II õde (rong).
Vend (sillalt).
Vanaisa f naise, petrooleum, tuli otsa.
II vanaema (mustlased, tuletikud) -†, jne.

Üks neist hakkas seda kõike staabiarstile ette luiskama, kuid ei jõudnud onupojanigi, kui staabiarst ütles, — see oli juba kolmas juhus —, et sinu, võrukaela lelletütar heitis ennast Viinis kuuendalt majakorralt alla, sa ise pole saanud mingit kasvatust ja seepärast kasvatab sind paranduslaager. Ta viidi paranduslaagrisse ja seoti kitseks ning jalamaid olid kadunud halb kasvatus, joomatõbine isa ja prostituudist ema, ta ise aga pidas paremaks vabatahtlikult eesliinile minna.»

«Praegusel ajal ei usu sõjaväes enam keegi päritud nõdrameelsusse, sest siis tuleks ju kõik kindralstaabid hullumajja pista.»

Rautatud ukse lukuaugus ragises võti ja sisse astus prohvus.

«Jalaväelane Švejk ja sapöör Vodicka härra kohtu-uurija juurde!»

Mõlemad tõusid püsti ja Vodicka ütles Švejkile: -

«Kannäe raibakaid, iga päev ülekuulamine, aga mis sellest tolku! Põrgu lugu, parem mõistku meid ükskord süüdi, aga argu jännaku meiega. Nii vedeleme kõjk jumala päevad maha ja madjari reod jooksevad karistamatult ringi . . .»

Teel ülekuulamisele diviisi kõhtu kantseleisse, mis asus mujal barakis, arutas sapöör' Švejkiga aina edasi, millal nad küll ükskord tõelise kõhtu ette pääsevad.

«Uks ülekuulamine teise peale,» pahandas Vodicka. «Kui sealt midagi paistakski! Raiskavad hulga paberit ara, inimene aga ei saa kohut nähagi. Mädane trellide taga! Ütle ausalt, kas see nende supp ka süüa kõlbab? Ainult mädad kapsad ja külmavõetud kartulid. Kurat ja põrgu, sihukest lolli ilmasõda pole ma. veel söönud! Mina kujutasin sõda hoopis teisiti ette.»

«Mina aga olen päris rahul,» ütles Švejk. «Kui ma veel aastaid tagasi ajateenistuses olin, rääkis meie nahk Solpera ikka, et sõjaväes peab igaüks teadma, mis ta kõhus, ja andis sulle sihukese hoobi vastu lõugu, et jäi igaveseks meelde. Või õnnis ülemleitnant Kvajser, kes ütles alati, kui ta püsse kontrollima tuli, et sõduril ei tohi olla hinge, sest sõdurid on ainult kroonu nuuma peal olevad lojused. Rük annab neile süüa, kohvi ja piibutubakat ja nad peavad selle eest vedama nagu härjad.»

Sapöör Vodicka jäi mõtlema ja ütles veidi aja pärast:

«Kui sa, Švejk, kohtu-uurija ees oled, ara siis vassi, vaid korda seda, mis viimase ülekuulamise ajal rääkisid, et me vahele ei jääks. Peaasi, et sa nägid oma silmaga, kui need madjari kaagid mulle kallale kargasid. Me ju võtsime selle riski üheskoos ette.»

«Ära karda,» rahustas teda Švejk, «ainult rahulikult ja ilma ägeduseta. Mis see ara ei ole mingisuguse diviisi kõhtu -ees seista! Oleksid sa näinud, kui kähku tegid sõjakohtud vanal ajal. Meil teenis aega üks kooliõpetaja Heräl. ükskord, kui kogu meie tuba istus kasarmuarestis ja me vedelesime kõikudel, jutustas ta, et Praha muuseumis on sihuke sõjakohtu ülestähenduste raamat Maria Theresia ajast. Igal polgul oli oma timukas, kes tappis oma polgu mehi. Tal oli tükitöö, iga mehe pealt Theresia taaler. Ülestähendused räägivad, et timukas teeninud teinekord kuni viis taalrit päevas ...»

«Teadagi,» lisas Švejk asjatundlikult, «siis olid polgud suured ja küladest võeti mehi järjest juurde.»

«Kui ma Serbia rindel olin,» seletas Vodicka, «maksti meie brigaadis neile, kes tahtsid, partisanide poomise eest sigarettidega. Sõdur sai mehe poomise eest kümme sigaretti, naise või lapse pealt viis. Pärastpoole hakkas intendantuur koonerdama ja partisane hakati karja kaupa maha laskma. Minuga koos teenis keegi mustlane. Me ei teadnud kaua aega, et ta sihukese äriga tegeleb. Meile paistis silma ainult see, et teda alati öösiti kantselaisse kutsuti. Seisime tookord Drina ääres. Ühel ööl, kui ta ära oli, tuli kellelgi pähe tema asjades tuhnida. Sellel maidal oli seljakotis tervelt kolm kärpi «Sporti», igas kärbis sada sigaretti! Kui ta hommikul kuuri tagasi tuli, tegime talle lühikese lõpu. lõime ta pikali ja keegi Beloun kägistas ta rihmaga ara. Oli reol aga visa hing nagu kassil!»

Vana sapöör Vodicka sülitas.

«Vaata, et ei suregi ara. Tal olid juba püksid täis, silmad pealuust väljas, aga eluvaim oli ikka sees nagu poolenisti-läbilõigatud kaelaga kukel. Me tõmbasime ta nagu kassi sirgu, kaks meest peast, kaks jalgadest, ja käänasime tal kaela kahekorra. Siis ajasime talle ta enese seljakoti koos sigarettidega pähe ja viskasime kenasti urinasse. Kes oleks tahtnudki sääraseid sigarette tõmmata! Hommikul hakati teda taga otsima.»

«Oleksite pidanud teatama, et ta on deserteerinud,» arvas Švejk kaalukalt, «et tegi iga päev ettevalmistusi ja rääkis, et viskab varvast.»

«Selle peale me ei mõtelnudki,» vastas Vodicka. «Meie olime oma töö teinud, ja mis üle selle, polnud enam meie mure. Rindel oli väga lihtne: iga päev läks keegi kaduma, ja mine otsi neid Drinast taga. Järjest ujus mõni tursunud partisan meie punsunud maakaitseväelasega kõrvuti mööda Drinat kenasti alla Doonau poole. Mõned uued mehed, kes esimest korda sihukest pilti nägid, said väikese palaviku.» .«Neile oleks pidanud hiniini andma,» ütles Švejk.

Nad olidki jõudnud barakki, kus asus diviisi kõhtu kant-selei, ja patrull viis n-ad kõhe kaheksandasse tuppa, kus pika laua ja paberivirna taga istus kohtu-uurija Ruller. Tema ees lebas mingi seaduseraamat ja sellel seisis pooleldi tühi teeklaas. Paremat kätt seisis laual elevandiluu imitatsioonist krutsifiks tolmuse Kristusega, kes vaatas ahastades risti alusel vedelevat sigaretituhka ja konisid.

Kohtu-uurija Ruller raputas parajasti ristilöödud jumalapoja meelehärmiks krutsifiksi alusele värsket sigareti-tuhka ja kiskus teise käega seaduseraamatu külge klee-punud teeklaasi lahti.

Saanud klaasi seaduseraamatu kütkeist kätte, jätkas ta ohvitseride kasiinost laenatud raamatu lehitsemist.

See oli Fr. S. Krause teos paljutõotava pealkirjaga: «Forschungen zur Entwicklungsgeschichte der geschlechtlichen Moral.»[1]

Kohtu-uurija silmitses mehe ja naise suguosade kohma-kaid joonistusi sinna juurde kuuluvate värssidega, mis teadlane Fr. S. Krause oli avastanud Berliini Läänevaksali peldikust. Seepärast kohtu-uurija ei pööranudki tähelepanu nendele, kes sisse astusid.

Ta tõstis pilgu piltidelt alles siis, kui Vodicka köhatas.

«Was geht los?»2 küsis ta ja lehitses raamatut edasi, silmitsedes naiivseid joonistusi, visandeid ja skeeme.

«Teatan alandlikult, härra kohtu-uurija,» vastas Švejk» «minu sõber Vodicka on külmetanud ja köhib pisut.»

' Uurimusi sugulise moraali arenemisloost (saksa k.). 2 Mis on (saksa k.).

Alles nüüd jäi kohtu-uurija Švejki ja Vodickat silmitsema.

Ta püüdis näole valju ilmet manada.

«Viimaks ometi,» ütles kohtu-uurija ja hakkas sorima laual olevat paberivirna. «Ma lasksin teid kella üheksaks kutsuda, aga praegu on pool üksteist.»

«Kuidas sa, härg, seisad?» küsis ta Vodickalt, kes arvas heaks vabalt seista. «Alles siis, kui ma ütlen «vabalt», võid sa oma koibadega teha, mis tahad.»

«Teatan alandlikult, härra kohtu-uurija,» ütles Švejk, «tal on reuma.»

«Sina pea parem lõuad koos!» urises kohtu-uurija Ruller. «Vastad siis, kui ma sult midagi küsin. Kolm korda oled sa mu juures ülekuulamisel olnud, aga iga sõna kisu su suust nagu tangidega välja. Kus, pagan, need paberid on? On mul teie, riivatutega, aga vaeva! Või mõtlete kohut tühja asja pärast tülitada! Vaadake siia, värdjad,» ütles ta, kiskudes aktivirnast välja mahuka toimiku, mis kandis pealkirja:

Schwejk &Woditschka

«Ärge arvake, et te mingi lollaka löömingu pärast saate divisionsgerichtii1 hõlma all vedelda ja ennast mõnda aega väeliinilt kõrvale hoida. Teie, igaveste põikpeade pärast olen ma pidanud isegi armee kohtusse helistama.»

Ta ohkas.

«Ara tee ennast ühtigi nii tähtsaks, Švejk! Küll rindel läheb honveedidega kaklemise isu üle,» jätkas kohtu-uurija. «Uurimine teie asjas lõpetatakse ja te mõlemad lähete tagasi oma väeossa, kus saate distsiplinaarkorras oma karistuse ja lähete marsirooduga rindele. Ja kui te, nadi-kaelad, peaksite mulle veel kord pihku sattuma, siis saate niisuguse sauna, et jääb eluks ajaks meelde! Siin on teile vabastamiskäsk ja pidage ennast korralikult ülal. Viige nad tuppa number kaks!»

«Teatan alandlikult, härra kohtu-uurija,» ütles Švejk, «me mõlemad võtame teie sõnad südamesse ja oleme teile tuhat korda tänulikud teie headuse eest. Oleks see eraelus, siis julgeksin teile ütelda, et olete kuldaväärt mees. Ja samal ajal peame mõlemad teilt tuhat korda vabandust paluma, et pidite meie pärast nii palju vaeva nägema. Me ei ole tõesti seda väärt.»

Diviisi kohus (saksa k.).

«Käige juba kus kurat!» käratas kohtu-uurija Švejkile. «Kui härra oberst Schröder poleks teie mõlema eest sõnakest poetanud, siis ei tea, millega see asi oleks lõppenud.»

Vodicka tundis ennast jälle vana Vodickana alles koridoris, kui patrull viis nad tuppa number kaks.

Sõdur, kes neid saatis, kartis, et jääb lõunasöögile hiljaks, ja pragas:

«Tehke kiiremini, poisid, venite nagu täid.»

Selle peale arvas Vodicka, et argu ta oma supimulku palju laiutagu ja tänagu õnne, et ta on tšehh. Oleks ta madjar, kisuks Vodicka ta lõhki nagu heeringa.

Et kirjutajad kantseleidest olid toidu järele läinud, pidi Švejki ja Vodickat saatev sõdur nad diviisi kõhtu arestimajja tagasi viima, kusjuures ta ei saanud kogu kroonu-kirjutajate vihatud suguseltsi sajatamata jätta:

«Poisid riisuvad jälle kogu rasva mu supi pealt ära,» hädaldas ta traagiliselt, «ja liha asemel jätavad mulle ainult kõõlused ja köndid. Eite olin samuti kahte meest laagrisse viimas ja keegi pani minu jaoks kõrvalepandud pool pätsi leiba nahka.»

«Teie siin diviisi kõhtu juures ei mõtle ka millelegi muule kui ainult õgimisele,» tähendas Vodicka, kes oli juba täiesti oma sõiduvees.

Kui Švejk ja Vodicka vabata-htlikule ara rääkisid, kuidas neil oli läinud, hüüatas see:

«Ah marsiroodu, sõbrad! «Dobry vitr!» ' — nagu öeldakse tsehhi turistide ajakirjas. Ettevalmistused matkaks on juba tehtud, meie kuulsusrikkad väeülemad on kõige eest hoolitsenud ja marsruudi välja töötanud. Teid võetakse Galiitsia ekskursioonile. Asuge aga rõõmsa meele ja kerge südamega teele. Saagu teile lõpmata armsaks needsinatsed maakohad, kus teid tutvustatakse kaitsekraavidega. Seal on imeilus ja ülimalt huvitav. Te tunnete end kaugel võõrsil otsekui kõdus, otsekui kodupaigas, peaaegu samuti kui kalli kodukolde ees. Astuge kõige ülevamate tunnetega sellele maale, millest juba vana Humboldt * rääkis: «Ma pole kogu maailmas midagi suu-repärasemat näinud kui see totter Galiitsia!» Arvukad ja hinnalised kogemused, mis meie kuulsusrikas armee oman-d^s esimese sõjakäigu ajal Galiitsiast taganedes, on kahtlemata teejuhiseks teise sõjakäigu plaani koostamisel.

1 Head tuult (tšehhi k.).

Hoidke ainult nina kogu aeg Venemaa poole ja laske rõõmu pärast kõik paugud õhku!»

Pärast lõunat, enne kui Švejk ja Vodicka kantseleisse läksid poetas end nende juurde õnnetu kooliõpetaja, täide-laulu looja, viis mõlemad kõrvale ja ütles salapäraselt:

«Kui jõuate Vene poolele, ärge unustage venelastele otsekohe hüüdmast: «Zdravstvuite, russkije bratja, rnõi bratja tšehhi, mõi net avstriitsõ.»»![1]

Kui nad barakist lahkusid, tahtis Vodicka demonstreerida oma vaenu madjarite vastu ja näidata, et vangipõli pole suutnud tema veendumusi kõigutada ega murda Ta astus madjarile, kes ei tahtnud sõjaväes teenida jala peale ja käratas talle:

«Pane saapad jalga, tohman!»

Pärast tähendas sapöör Vodicka Švejkile pahaselt:

«Ta oleks pidanud mulle midagi ütlema, midagi kostma, siis oleksin selle madjari pudrumulgu kõrvun'i lõhki kiskunud. Aga tema, põrunu, on vait ja laseb endale jala peale astuda! Pagana pihta, Švejk, ma olen kole vihane,

' Tere, vene vennad, meie oleme tšehhi vennad me pole austerlased (vene k.).

et nad meid süüdi ei mõistnud! See kukub ju sedasi välja, nagu oleks meie üle ainult irvitatud, nagu poleks kogu lament madjaritega tuhkagi väärt. Ja meie võitlesime nagu lõukoerad. Sina ajasid selle asja untsu, et meid süüdi ei mõistetud, vaid anti sihuke tunnistus, nagu ei oskaks me korralikult kakeldagi. Kelleks nad meid peavad? See oli lõpuks täitsa mehine konflikt!»

«Kallis mees,» tähendas Švejk sõbralikult, «ma ei saa sotti, miks see sind ei rõõmusta, et diviisi kohus meid ametlikult täitsa ontlikkudeks inimesteks tunnistas, kelle vastu ei või midagi olla. See on tõsi, et ma katsusin ülekuulamisel ennast igal viisil välja rääkida. Nii peabki tegema, sest valetamine on kohustuslik, nagu räägib advokaat Bass oma kundedele. Kui kohtuuurija küsis, miks ma selle härra

Käkonyi korterisse tungisin, vastasin talle lihtsalt: «Ma arvasin, et kõige parem viis härra Käkonyiga tuttavaks saada on talle külla minna.» Kohtu-uurija ei küsinud enam midagi, talle oli sellestki küllalt. Pea meeles,» jätkas Švejk oma arutlusi, «sõjakohtu ees ei tohi mitte kui midagi üles tunnistada. Kui ma garnisoni arestimajas istusin, tunnistas üks kõrvalkambri sõdur kõik üles, ja kui teised sellest teada said, kütsid nad tal kere kuumaks ja sundisid oma ülestunnistusest lahti ütlema.»

«Kui ma oleksin midagi autut teinud, poleks ma samuti üles tunnistanud,» arvas sapöör Vodicka. «Aga kui see kohtu-uurijast vurle küsis: «Kas kaklesite?» siis ütlesin: «Jah, kaklesin.» — «Kas lõite kedagi?» — «Jah, lõin, härra kohtu-uurija.» — «Kas seejuures kedagi haavasite?» — «Kindlasti, härra kohtu-uurija.» Las teab, kellega tal tegemist. Tõesti häbilugu, et meid vabaks lasti! Kukub nii välja, nagu ei tahaks ta uskuda, et ma oma rihma nende madjarireode turjal tantsitasin, et ma-neist nuudlid tegin, neil näod üles lõin. Sa ise olid ju juures, kui kolm madjarit mulle ühe korraga kallale kargasid ja silmapilk hiljem kõik maas vedelesid ja ma neil seljas trampisin. Ja kõige seile peale lõpetab sihuke tatine kohtu-uurija meie asja uurimise! Kukub nii välja, nagu ütleks ta mulle: «Endal nina ligane, aga muudkui kaklema!» Kui sõda on läbi ja ma olen jälle eraelus, otsin selle tõpranäo kuskilt üles ja näitan siis alles, kuidas ma kakelda oskan. Ja siis sõidan siia, Királyhidasse, ja löön siin niisugust lamenti, mida veel ilma peal pole nähtud, ja kui inimesed saavad kuulda, et ma olen Királyhidasse neid kaake, neid

pätte, neid mõrtsukaid vaatama tulnud, poevad kõik keldritesse peitu.»

Kantseleis läks kõik käbekähku. Keegi veltveebel, kelle suu oli veel lõunasöögist rasvane, ulatas Švejkile ja Vodickale väga tõsise näoga paberid ega jätnud juhust kasutamata, et neile mõlemale kõnet pidada, milles ta apelleeris nende sõjaväelise vaimu poole. Kuna ta oli wasser-polak[1], siis vürtsitas ta oma kõnet sääraste murdeväljenditega, nagu «marekvium», «glupi rolmopsie», «krajcovä sedmina», «svina porypanä» ja «dum varn bane na mjesj-nuckovy väsi gzichty».[2]

Kumbki suundus oma väeossa ja hüvastijätul ütles Švejk Vodickale:

«Kui sõda on läbi, eks tule vaatama. Sa leiad mind iga õhtu pärast kella kuut Bojištš tänavast «Karika» kõrtsist.»

[1] «Vesipoolakas» *(saksa-tšehhi segakeeles)* — Sileesiast pärit pool-poolakas-poolsakslane.

[2] «Porgandisööjad», «rumalad rollmopsid», «ristiklibud», «räpased sead», «annan teile paar täit vastu ümmargust nägu» *(poola-saksa segakeeles).*-

«Kindel see, et tulen,» vastas Vodicka. «Saab seal ka rusikaid proovida?»

«Seal juhtub iga päev midagi,» lubas Švejk. «Ja kui peakski liiga vaikne olema, eks me mõtle siis ise midagi välja.»

Nad lahkusid, ja kui olid juba tükk maad teineteisest eemal, hüüdis vana sapöör Vodicka Švejkile järele:

«Kui tulen, siis hoolitse kindlasti, et oleks lõbus!»

Švejk hüüdis vastu:

«Tule aga kindlasti, kui sõda läbi!»

Nad läksid kumbki oma suunas edasi. Tükk aega hiljem kostis teise barakkiderea nurga tagant Vodicka hääl:

«Švejk, ae, Švejk! Mis õlut on «Karikas»?»

Nagu kaja kostis Švejki vastus:

«Velkopopovici õlut!»

«Ma arvasin, et smichovi oma,» hüüdis sapöör Vodicka kaugelt.

«Seal käib ka naisi!» kärjus Švejk.

«Siis pärast sõda kell kuus õhtul!» kisendas Vodicka eemalt.

«Tule parem pool seitse, kui peaksin hiljaks jääma,» vastas Švejk.

Siis kostis üsna kaugelt veel Kord Vodicka hüüd:

«Kas sa siis kell kuus ei saa?»

«Hea küll, tulen kell kuus!» kuulis Vodicka kaugeneva sõbra vastust.

Nii lahkus vahva sõdur Švejk vanast sapöörist Vodickast.

«Wenn die Leute auseinander gehen, da sagen sie auf Wiedersehen.»[1]

1 Kui inimesed teineteisest lahkuvad, ütlevad nad jällenägemi seni (saksa k.). . . .

5 MOSTIST LITAVA ÄÄRES SOKALISSE

ülemleitnant Lukas käis üheteistkümnenda marsiroodu kantseleis vihaselt edasi-tagasi. Kantseleiks oli roodu baraki koridorist laudseinaga eraldatud poolpime kong, kus olid laud, kaks tooli, petrooleumipiasku'ja koiku.

Tema ees seisis majandusveltveebel Vaněk, kes koostas siin sõdurite palgalehti, pidas meeskonna köögiarveid, oli kogu roodu rahandusministriks, veetis selles kongis terved jumala päevad ja magaski samas.

Ukse kõrval seisis kerekas jalaväelane, üleni habemes nagu Krakonoš*. See oli Baloun, ülemleitnandi uus tentsik, eraelus mölder kuskilt Cesky Krumlovi lähedalt.

«Olete mulle tõepoolest haruldase tentsiku leidnud,» ütles ülemleitnant Lukas veltveeblile. «Tänan teid südamest meeldiva üllatuse eest! Ma saadan ta esimest päeva ohvitseride kööki lõunat tooma ja tema sööb mul pool lõunat ära:»

«Andke andeks, maha loksus,» tähendas tüse hiiglane.

«Kena küll, loksus maha! Maha võis loksuda ainult supp või soust, aga mitte frankfurdi praad. Sa tõid ju praest ainult niisuguse tükikese, mis mahub parajasti küüne alla. Aga kuhu sa õunakoogi panid?»

«Ma ...»

«Ara valeta, sa sõid selle ära!»

Ülemleitnant Lukas ütles viimased sõnad nii tõsiselt ja nii karmi häälega, et Baloun tõmbus tahtmatult kaks sammu tagasi.

«Ma uurisin köögist järele, mis jneil täna lõunaks oli. Kõigepealt supp maksakneedlitega. Kuhu sa kneedlid panid? Õngitsesid tulles välja, see on selgem kui selge. Siis loomaliha kurgisalatiga. Mis sa lihaga tegid? Panid samuti nahka? Kaks lõiku frankfurdi praadi. Aga tõid ainult pool lõiku,

ahah? Kaks õunakooki! Kuhu sa need panid? Toppisid kah keresse, sa armetu ja ilge orikas? Ütle, kuhu sa õunakoogid panid? Ah kukkusid muda sisse? Sa igavene suli! Kas sa võid mulle näidata seda kohta, kuhu nad kukkusid? Ah koer jooksis kõhe nagu vile peale ligi, kähmas suhu ja viis ara? Jeesus Kristus, ma annan sulle vastu kõrvu, nii et su pea läheb paiste nagu tünder! Ja see siga ajab veel tagasi! Tead, kes sind nägi? Rechnungsfeldwebel1 Vaněk nägi siit. Ta tuli minu juurde ja kandis ette: «Teatan alandlikult, härra oberleitnant, et see teie siga Baloun õgib teie lõunat.» Vaatan aknast välja ja näen — tema õgib, nagu poleks, nädal otsa toitu näinud. Kuulge, Sie2 Rechnungsfeldwebel, kas te tõesti ei leidnud mulle mõnda muud lojust kui see päevavaras?»

«Teatan alandlikult, härra oberleitnant, Baloun paistis terves meie marsiroodus kõige korralikum mees olevat. Ta on niisugune tümikas, et ei pea ühtegi püssivõtet meeles. Anna siis sihukesele püss kätte, toob veel õnnetuse kaela! Viimasel harjutusel õppepadrunitega ei puudunud palju, et oleks naabril silma peast lasknud. Arvasin vähemalt tentsikuteenistusse panna.»

«Et ta iga kord oma ülemuse lõunasöögi kinni pistaks,» lisas Lukas. «N,agu oma portsust ei jätkuks! On su kere nüüd täis?»

«Teatan alandlikult, härra oberleitnant, ma ei sa,a iialgi oma kõhtu täis! Kui mõnel jääb leiba üle, ostan sigaret-

' Majandusveltveebel. (saksa k.). 2 Teie (saksa k.).

tide eest ära, aga ikka on vähe. Ma olen juba sündimisest saadik seesugune. Arvan iga kord, et nüüd olen täis, aga pole. Läheb terake aega mööda ja kõht hakkab jälle korisema nagu enne sööki, tuletab, sinder, ennast jälle meelde. Vahel arvan, et no nüüd on tõepoolest juba küllalt, et enam ei lähe raasugi alla, aga võta näpust. Kui näen, et keegi sööb, või tunnen ainult lõhna, on kõhus jalamaid seoke tunne, nagu oleks ta korstnaluuaga puhtaks tõmmatul. Mu kõht hakkab kõhe jälle oma õigust taga nõudma ja ma pistaksin kas või raudnaelu. Teatan alandlikult, härra oberleitnant, ükskord ma palusin juba, ehk saaksin kaks portsu. Käisin Budejovices selle asja pärast polgu arsti jutul, kuid see pistis mu kähe portsu asemel kolmeks päevaks laatsaretti ja kirjutas mulle päevas ainult tillukese kausi paljast supivedelat. Ütles, ma sulle, sindrinahale, näitan, mis on nälg. Tule sa veel kord siia, küll siis näed, kui lähed välja nagu piitsavars! Ma ei või, härra oberleitnant, näha üksipäinis mitte ainult häid asju, vaid ka harilikud söögid teevad mulle pöörast isu, nii et suu hakkab paugupealt vett jooksma. Palun teid alandlikult, härra oberleitnant, et mulle kahekordne ports määrataks. Kui ei peakski liha saama, siis vähemalt muud: kartuleid, kneedleid, natuke sousti, — seda jääb ju alati üle ...»

«Aitab, mulle jätkub sinu häbematustest, Baloun,» vastas Ulemleitnant Lukas. «Kas olete varemalt kuulnud, Sie, Rechnungsfeldwebel, et mõni sõdur on olnud nii häbematu kui see sunnik siin? õgib ara minu lõuna ja tahab veel, et talle kahekordne portsjon määrataks. Ma sulle, Baloun, veel teen söögiisu!»

«Sie, Rechnungsfeldwebel,» pöördus ta Vaněki poole, «viige ta kapral Weidenhoferi juurde, las seob ta õhtuf õues köögi juurde, kui guljašši hakatakse jagama, kaheks tunniks kinni. Ja sidugu keriasti kõrgemale, et ta kikivarvul seisaks ja näeks, kuidas guljašš katlas keeb. Korraldagu nii, e.t see lontrus oleks veel kinni, kui köögis guljašši jagatakse, et tal jookseks suust sülge nagu näljasel koe-ralital, kes nuusib vorstipoe ees. öelge kokkadele, las jagavad ka terna portsjoni välja!»

«Just nii, härra oberleitnant! Lähme, Baloun!»

Kui nad olid väljumas, pidas Ulemleitnant nad uksel veel korraks kinni, vaatas Balouni kohkunud näkku ja hüüdis võidurõõmsalt:

«Said, mis tahtsid, Baloun. Head isu! Kui sa veel kord mulle niisuguse vembu mängid, saadan su ilma armuta välikohtu kätte.»

Kui Vaněk tagasi tuli ja teatas, et Baloun on juba kinni seotud, ütles ülemleitnant Lukas:

«Te teate mind, Vaněk, ma ei armasta seesuguseid asju teha, kuid mis sinna parata. Esiteks, teate isegi, kui koeralt kont ara võetakse, ta uriseb. Ma ei taha, et minu kõrval elab alatu molkus. Teiseks, Balouni kinnisidumisel on suur moraalne ja psühholoogiline mõju kõigile meestele. Need sellid teavad, et nad on marsiroodus ja lähevad täna-homme sõjaväljale ning teevad viimasel ajal, mis tahavad.»

Ülemleitnant Lukas nägi väga piinatud välja. Ta jätkas tasase häälega:

«Üleeile Nachtübungi[1] ajal, nagu teate, pidime tegutsema suhkruvabriku taga Einjährigfreiwilligenschule[2] vastu. Esimene rühm, Vorhut[3], liikus enam-vähem vaikselt mööda maanteed, sest seda juhtisin ma ise, aga teine, kes

[1] öine õppus *(saksa k.)*.
[2] Dheaasta-vabatahtlike kool *(saksa k.)*.
[3] Eelvägi, avangard *(saksa k.)*.

pidi liikuma vasakul ja saatma eelpostid suhkruvabriku juurde, — need käitusid nii, nagu tuleksid nad grüünest. Laulsid ja trampisid, et laagrissegi pidi kuulda olema. Paremal tiival liikus kolmas rühm metsa äärt mööda maastikku rekognostseerima*. Nad olid meist tubli kümne minuti tee eemal, kuid isegi selle maa tagant oli näha, kui need maidad suitsetasid, põlevad suitsuotsad aina vilkusid pimeduses. Ja neljas rühm, kes pidi olema Nach-hut[1], ilmus kurat teab mis kombel äkki meie Vorhuti ette, nii et teda peeti vastaseks, ja ma pidin taganema omaenese Nachhuti ees, kes tungis meile kallale. See on siis üheteistkümnes marsirood, mille ma üle võtsin! Mis asja ma nendega peale hakkan? Kuidas nad end tõelises lahingus ülal peavad?»

Ülemleitnant Lukas pani seda öeldes käed risti ja nägi välja nagu märter ning tema ninaots venis pikaks.

«Ärge tehke väljagi, härra ülemleitnant,» katsus veltveebel Vaněk lohutada. «Ärge vaevake selle pärast pead. Ma olen juba kolmes marsiroodus olnud, kõik nad löödi terve pataljoniga tükkis puruks ja me läksime uuesti formeerimisele. Kõik need marsiroodud olid nagu ühe vitsaga löödud, ükski neist polnud teie roodust karvavõrdki parem, härra oberleitnant. Kõige närum oli üheksas rood. See tiris vangi ka kõik oma untrid ja rooduülema. Mind päästis ainult see, et ma olin parajasti polgu moonavooris roodule rummi ja veini toomas ja nemad panid ilma minuta minema.

Kas te ei teagi, härra oberleitnant, et selle viimase Nachtübungi ajal, millest te rääkisite, läks Einjährigfreiwilligenschule, kes pidi meie roodu ümber haarama, Nezideri järveni välja? Marssisid aga ühtesoodu kuni hommikuni edasi ja nende eelpostid sattusid sohu. Neid juhtis härra kapten Sägner ise. Nad oleksid Sopronini välja põrutanud, kui poleks valgeks läinud,» jätkas veltveebel salapärase häälega. Talle säärased lood meeldisid ja ta pidas kõik taolised juhtumid meeles.

«Kas teate, härra oberleitnant,» ütles Vaněk usaldavalt silma pilgutades, «härra kapten Sägner* pidada meie mar-sipataljoni ülemaks saama? Esiotsa arvati, nagu staabi-veltveebel Hegner rääkis, et pataljoni ülemaks saate teie, sest te olete meil kõige vanem ohvitser, siis aga olevat

[1] Järelvägi, arjergard *(saksa k.)*.

diviisist brigaadi teade tulnud, et on määratud härra kapten Sägner.»

Ülemleitnant Lukas hammustas huulde ja süütas sigareti. Ta teadis neid asju ja oli kindel, et talle tehakse ülekohut. Kapten Sägner oli temast ametiredelil juba kahel korral mööda roninud. Kuid Vaněkile ei öelnud ta muud kui:

«Mis puutub siia kapten Sägner .. .»

«Ei meeldi mulle kuidagi,» kostis veltveebel sõbramehelikult. «Staabiveltveebel Hegner rääkis, et kapten Sägner tahtnud sõja algul Serbias kuskil Tšernogooria-kandis välja paista ja kihutanud oma pataljoni ühe roodu teise järel serblaste kuulipilduja tule alla, kuigi olukord oli täiesti lootusetu ja jalaväest üksi ei olnud mingit tolku. Serblasi oleks nendest mägedest võinud välja kõrvetada üksipäinis suurtükivägi. Kogu pataljonist jäi järele airtult kaheksakümmend meest, kapten Sägneril endal lasti käsi läbi, pärast sai ta hospidalis veel kõhutõve ja ilmus Budejovices jälle meie polku. Eile õhtul olevat ta kasiinos seletanud, et minevat rõõmuga eesliinile ja jätvat sinna kas või terve pataljoni, kuid see-eest näitab ennast ja saab signum laudise[1]. Serbia eest sai pika nina, kuid nüüd kas langeb koos terve marsipataljoniga või saab oberst-leitnandiks. Pataljon igatahes saab ta käes päevi näha. Ma arvan, härra oberleitnant, et säärane afäär puutub ka meisse. Staabiveltveebel Hegner rääkis hiljaaegu, et teie ei saa kapten Sägneriga' kuigi hästi läbi ja kõige-pealt saadab ta lahingusse üheteistkümnenda roodu, pealegi veel kõige hullemasse lõiku.»

Veltveebel ohkas.

«Mina olen jõudnud arvamusele, et seesuguses sõjas nagu praegu, kus on nii suured väehulgad mängus ja rinne nii pikk, võiksime suuremat edu saavutada ennem juba mõistliku manööverdamisega kui mingisuguste meeleheitlike rünnakutega. Ma nägin seda Dukla mäekurus* kümnendas marsiroodus. Tookord läks kõik päris ladusasti, tuli käsk «nicht schiessen»[2] ja sellepärast ei antudki tuld, vaid oodati, kuni venelased jõuavad päris ligi. Me oleksime nad ühegi pauguta vangi võtnud, kuid meie vasakul tiival seisid tookord «raudkärbsed» ja need napakad maa-

1 Kiituse märk (lad. k.).

2 Mitte tulistada (saksa k.). . •

kaitseväelased läksid nii ahmi täis, kui venelased lähenesid, et hakkasid mäeveerult mööda lund nagu kelgumäelt alla tulema. Me saime käsu, et püüaksime brigaadi juurde jõuda, sest venelased on vasakult tiivalt läbi murdnud.

Ma olin tookord parajasti brigaadi staabis, et Kompanieverpflegungsbuchi ' allkirja saada, sest ma ei leidnud kuidagi oma polgu moonavoori, kui esimesed mehed kümnendast marsiroodust brigaadi staabi juurde hakkasid jõudma, õhtuks tuli neid sada kakskümmend, ülejäänud aga olevat taganemise ajal ara eksinud ja sõitnud lund mööda lausa nagu toboganiga * otse venelastele sülle. Oli seal aga hirmus küll, härra oberleitnant. Venelastel olid Karpaatides positsioonid ülal ja all. Ja siis, härra oberleitnant, see kapten Sägner ...»

«Jätke mind selle kapten Sägneriga ükskord rahule!» ütles ülemleitnant Lukas. «Ma tean kõike seda isegi ja ärge lootke, et olete mõne tormijooksu või lahingu ajal jälle kogemata kuskil polgu moonavooris rummi ja veini toomas. Mind hoiatati, et te joote kole palju, ja kes vaatab teie punast nina, taipab kohe, kellega tal tegemist.»

«See on mul Karpaatidest, härra oberleitnant. Seal tuli tahes-tahtmata juua. Toit toodi mägedesse külmana, kaitse-kraavid olid lumes, tuld teha ei tohtinud, nii et ainult rumm hoidis meil elu sees. Poleks mind olnud, oleks juhtunud see, mis juhtus teistes roodudes, kus rummi polnud ja mehed külmusid ara. See-eest saime kõik rummist punased ninad. Sellel oli ka oma halb külg, sest pataljonist tuli käsk, et patrulli lähevad ainult need mehed, kelle ninad on punased.»

«Praegu on talv juba seljataga,» pillas ülemleitnant tähendusrikkalt vahele.

«Rumm, härra oberleitnant, nagu veingi on sõjaväljal ükskõik mis aastaajal asendamatu kraam. Ma ütleksin, tõstab tuju. Poole kateloki veini või veerand liitri rummi eest lähevad mehed ükskõik kelle vastu... Kes see lojus .jälle koputab, kas ta ei või siis ukselt lugeda: «Nicht klopfen!»? Herein!»2

ülemleitnant Lukas pöördus toolil ukse poole ja nägi, kuidas uks läks pisitasa ja vaikselt lahti. Ja niisama tasa astus üheteistkümnenda marsiroodu kantseleisse vahva

1 Roodu toitlusraamatusse (saksa k.).

2 Mitte koputada! Sisse (saksa k.).

421

sõdur Švejk, andes juba uksel au, mida ta tegi ilmselt juba siis, kui vaatas kirja «Nicht klopfen!» ja koputas uksele.

Tema tervitus oli täielikus kooskõlas tema lõpmata rahuliku ja muretu näoga. Ta nägi välja nagu Kreeka varguse-jumal Austria jalaväelase tagasihoidlikus mundris.

Ulemleitnant Lukas sulges hetkeks silmad selle pilgu ees, millega vahva sõdur Švejk teda embas ja süleles.

Umbes samasuguse hella pilguga vaatas ka kadunud ja jälleleitud poeg oma isa, kui see tema auks vardas lammast keeras.

«Teatan alandlikult, härra oberleitnant, ma olen jälle siin,» kuulutas Švejk ukse juurest seesuguse siira sundimatusega, et Ülemleitnant Lukas sai otsekohe enesevalitsuse tagasi. Sellest ajast peale, kui polkovnik Schröder oli teatanud, et Švejk talle jälle kaela saadetakse, oli Ülemleitnant Lukas oma sisimas seda kohtumist iga päev ikka-edasi lükanud. Igal hommikul ütles ta enesele: «Täna ta veel ei tule, ehk on seal jälle mõne tembu teinud ja teda ei lastagi veel välja.»

Kuid Švejk lõi oma armsa ja lihtsa sisseastumisega kõik need oletused ja lootused pihuks ning põrmuks.

Siis pööras Švejk pilgu veltveebel Vangki poole, võttis sinelitaskust oma paberid ja ulatas need talle meeldivalt naeratades:

«Teatan alandlikult, härra rechnungsfeldwebel, pean need paberid, mis mulle polgu kantseleis välja kirjutati, teile edasi andma. Nende järgi tuleb mind palgale ja toidule võtta.»

Švejk käitus üheteistkümnenda marsikompanii kantseleis nii vabalt ja seltskondlikult, nagu oleksid nad Vane-kiga kõige paremad sõbrad. Kuid veltveebel reageeris sellele vaid kuivade sõnadega:

«Pange paberid lauale!»

«Olge nii hea, Sie, Rechnungsfeldwebel ja jätke mind Švejkiga üksi,» ütles Ülemleitnant Lukas ohates. .

Vaněk lahkus ja jäi ukse taha seisma, et pealt kuulata, mis need kaks õige räägivad.
Esiotsa ei kuulnud ta midagi, sest ei Švejk ega ülemleitnant Lukas lausunud sõnagi. Nad silmitsesid teineteist tükk aega. Lukas vahtis Švejki, nagu tahaks ta teda hüpnotiseerida, seisis nagu kukk kana ees, et viimasele selga karata.

422

Švejk vaatas ülemleitnant Lukášile oma alatise sooja ja leebe pilguga vastu, otsekui tahaks ta öelda: «Me oleme jälle koos, mu kallis tuvike, nüüd ei lahuta meid ükski vägi, mu kullake.»

Ja kui ülemleitnant ei teinud tükk aega ühtki häält, siis kõneles Švejki silmade vaade nukra õrnusega: «Räägi siis ometi, mu kullake, ütle midagi!»

Ülemleitnant Lukas lõpetas selle rõhuva vaikuse sõnadega, millesse ta püüdis paigutada tubli annuse irooniat:

«Tere tulemast, Švejk! Tänan teid, et sisse astusite. Ohoo, missugune kallis külaline!»

Ent ta ei suutnud end enam vaos hoida ja tema möödunud päevade viha avaldus hirmuäratavas rusikahoobis lauale, nii et tindipott kargas kõrgele ja tint pritsis palgalehele.

Ühtaegu kargas püsti ka ülemleitnant Lukas ise, astus Švejki ette ja käratas:

«Lojus!» .

Siis hakkas ta kitsas kantseleiruumis edasi-tagasi tormama, sülitades iga kord Švejki eest läbi minnes.

«Teatan alandlikult, härra oberleitnant,» ütles Švejk, kui ülemleitnant ei jätnud mööda kantseleid tormamist, kähmas aina laualt pabereid ja loopis neid raevukalt kägardades nurka. «Ma andsin kirja tipp-topp ara. Leidsin proua Käkonyi õnnelikult üles ja ma pean ütlema, et ta on väga ilus naine, kuigi ma nägin teda ainult nutmas ...»

Ülemleitnant Lukas istus veltveebli koikule ja oigas kähiseval häälel:

«Millal sellele ometi lõpp tuleb, Švejk?»

Švejk poleks nagu kuulnudki ja laskis edasi:

«Mul oli seal ka väike pahandus, kuid ma võtsin kõik süü oma kaela. Nad ei tahtnud küll uskuda, et mul on selle prouaga kirjavahetus, ja sellepärast, pidasin paremaks uurimise ajal kirja alla neelata, et ei jääks mingeid jälgi. Peale selle sattusin ma seal palja juhuse tõttu — teisiti ei oska ma seda seletada — väikese ja üsfra tühise tüli sekka. Ka sellest tulin puhtalt välja, nad tunnistasid mu õigeks, lõpetasid diviisi kohtus kogu asja uurimise ja saatsid mu polgu raportile. Sain paar minutit polgu kantseleis olla, kui tuli härra oberst, sõimas mind terake ja ütles, et pean kohe kui käskjalg teie juurde ilmuma, härra oberleitnant. Ta käskis teile teatada, et te marsiroodu asjas otsekohe tema juurde läheksite. Sellest on küll juba

üle poole tunni möödas, kuid härra oberst ei võinud teada, et mind veel polgu kantseleisse tiritakse ja et mul tuleb seal rohkem kui veerand tundi istuda, sest minu palk kogu selle aja eest oli kinni peetud ja see tuli mulle polgus, aga mitte roodus välja maksta, sest ma istusin ju polgu arestimajas. Üldse on neil kõik seal nii segamini ja sassis, et inimene võib aru kaotada ...»

Kui ülemleitnant Lukas kuulis, et ta pidi juba poole tunni eest polkovnik Schröderi juures olema, hakkas ta kähku sinelit selga ajama ja ütles:

«Te tegite mulle jälle karuteene, Švejk.»

Ta ütles seda niivõrd ahastava, lootusetu häälega, et Švejk püüdis teda mõne sõbraliku sõnaga lohutada ja hüüdis uksest väljatormavale ülemleitnant Lukášile järele:

«Küllap härra oberst ootab, tal pole niikuinii midagi teha.»

Silmapilk hiljem, kui ülemleitnant oli läinud, astus kantseleisse veltveebel Vaněk.

Švejk istus toolil ja lisas väikesse raudahju tuld, loopides avatud uksest kivisöetükke sisse. Ahi ajas suitsu ja vastikut haisu, kuid Švejk õiendas edasi ega pööranud Vaněkile mingit tähelepanu, kes silmitses Švejki, mõne hetke, virutas siis ahjuukse jalaga kinni ja ütles Švejkile, et see end koristaks.

«Härra rechnungsfeldwebel,» kostis Švejk väärikalt, «lubage teile teatada, et ma ei või kõige parema tahtmise juures teie käsku täita ja ennast siit ega laagrist üldse koristada, sest ma allun kõrgematele korraldustele.»

«Ma olen siin nimelt käskjalg,» lisas ta uhkelt. «Härra oberst Schröder saatis mu üheteistkümnendasse marsi-roodu härra oberleitnant Lukäši tasutusse, kelle juures ma olin ennemalt tentsikuks, kuid oma kaasasündinud intelligentsi tõttu sain ma aukõrgendust ja mind määrati käsk-jalaks. Me oleme härra oberleitnandiga juba vanad tuttavad. Mis te eraelus olite, härra rechnungsfeldwebel?»

Veltveebel Vaněk oli vahva sõduri Švejki familiaarsest sõbramehetoqnist nõnda jahmunud, et unustas kogu oma väärikuse, mida ta roodu sõdurite ees ikka suure rõõmuga demonstreeris, ja vastas nii, nagu oleks ta Švejki alluv:

«Ma olen rohukaupmees Vaněk Kralupyst *.»

«Ka mina õppisin apteekriametit,» ütles Švejk, «kel-legi härra Kokoška juures Prahas Perštynal. Ta oli üks suur veidrik, ja kui ma ükskord keldris kogemata bensiinivaadi põfema panin ja ta paljaks põles, andis ta mulle hundipassi ja väikekaupmeeste selts ei võtnud mind enam kuskile tööle, nii et ma ei saanudki selle lollaka ben-

siinivaadi pärast enam edasi õppida. Kas olete ka lehmadele rohtu valmistanud?»

Vaněk raputas pead.

«Meil tehti lehmade jaoks pühapiltidega! rohtu. Meie peremees Kokoška oli kõle usklik mees ja ükskord luges ta kuskilt, et püha Pelegrinus * aidanud puhitustega veiseid. Ta laskis kuskil Smichovis püha Pelegrinuse pilte trükkida ja need kahesaja kuldna eest Emmause kloosWis ära pühitseda. Siis panime neid pilte lehmarohu kotikestesse. Rohi tuli sooja vee sisse segada ja küna seest lehmale joota. Seejuures tuli loomale väike püha Pelegrinuse palve ette lugeda, mis oli meie selli Taucheni tehtud. Kui püha Pelegrinuse pildid olid valmis, tuli teisele küljele veel mingi väike palve trükkida. Eks meie vana Kokoška kutsunud Taucheni õhtul enda juurde ja ütelnud, et Tau-chen pildi ja lehmarohü juurde hommikuks väikese palve teeks. Kui ta kell kümme kauplusesse tuleb, olgu laul trükikotta saatmiseks valmis, sest lehmad ootavad juba ammugi pikisilmi palvet. Emba-kumba — kui laul on hea, laob ta Tauchenile kuldna pihu peale, kui ei saa hakkama, kadugu kähe nädala pärast. Härra Tauchen valas öö läbi higi ja tuli hommikul täiesti magamata kauplust lahti tegema, endal aga pole ridagi kirja pandud. Ta oli isegi lehmarohü pühaku nime ara unustanud. Meie teener Ferdinand aitas ta viimaks hädast välja. See oli iga asja peale mihkel. Kui me pööningul kummeliteed kuivatasime, ronis ta alati üles, võttis saapad maha, ajas jalad kummelitesse ja õpetas meid, et nii saab higistamisest lahti. Ta oskas pööningul tuvisid püüda, rahapulti lahti muukida ja õpetas meid kaubaga muudki suli tegema. Minul, õpipoisil, oli kõdus vägev apteek, mis ma kõik kauplusest koju olin tassinud, et sihukest ei olnud isegi «halastajatel vendadel» *. Eks tema siis aidanudki härra Taucheni hädast välja. Ütles ainult: «Andke minu kätte, härra Tauchen, las ma vaatan seda asja.» Härra Tauchen saatis mu kõhe õlut tooma. Sain vaevalt õllega tagasi, kui meie,teenril Ferdinandil oligi pool tööd tehtud ja muudkui luges ette:

Ma tulen taevast ülevalt,
häid sõnumeid toon teile sealt.
On üles leitud imejuured,
kõik tõved võtab lehmalt, sealt.
Kes ostab neid Kokoška juurest,
saab vaevast lahti paugupealt.

Kui õlu oli joodud ja kenake lonks kõhutilkade piiritust peale võetud, arenes asi kähku, ja silmapilk tegi ta toreda lõpu:

Need juured Pelegrinus ise pani mulda,
kaks kuldnat pakk me müüme puhast kulda,
sest püha Pelegrinus karja õnne kaitseb
ja vaene talupoeg veel palju rõõmu maitseb.
Kui ostab rohtu ta, mis hoiab korras lehmi,
siis tänulaul tal taeva poole lehvib…

Kui härra Kokoška kauplusse jõudis, läks härra Tauchen temaga koos kontorisse, ja kui härra Tauchen sealt välja tuli, ei näidanud ta meile mitte üftte kuldnat, nagu talle lubati, vaid kahte, ja tahtis raha härra Ferdinandiga poo leks jagada. Aga kui teener Ferdinand kahte kuldnat nägi, läks ta ahneks ja ütles, et kas kõik temale või mitte midagi. Härra Tauchen ei andnudki talle siis mitte midagi ja jättis mõlemad kuldnad endale, mind aga viis kaupluse tagaruumi, andis vastu kõrvu ja ütles, et ma saan veel sada samasugust kõrvakiilu, kui julgen kuskil rääkida, et laulusalmi ei koostanud ega kirjutanud mitte härra Tauchen. Kui aga Ferdinand peaks meie vanale kaebama minema, siis pean ütlema, et teener Ferdinand valetab. Ma pidin seda suure estragonhappe pudeli ees vandega kinnitama. Teener aga hakkas meile lehmade rohuga kätte maksma. Rohtu me segasime pööningul suurtes kas-tides, tema aga pühkis igalt poolt hiiresitta kokku, tõi selle pööningule ja puistas rohu sjsse. Pärastpoole korjas ta tänavalt veel hobuse pabulaid, kuivatas need toas ara, hõõrus uhmris peeneks ja puistas jälle lehmade rohu sisse, mida me koos püha Pelegrinuse piltidega müüsime. Kuid sellestki ei olnud talle küllalt. Ta kusi rohukasudesse ja tegi sinna ka muud ning pööras kõik segamini, nii et kastides oli nagu kliipuder …»

Telefon helises. Veltveebel kargas aparaadi juurde, kuulas hetke ja viskas toru pahaselt minema:

«Ma pean polgu kantseleisse minema. Nii äkki! See ei meeldi mulle.»

Švejk jäi üksi.

Natukese aja pärast helises telefon uuesti.

Švejk alustas juttu.

«Vaněk? Läks polgu kantseleisse. Kes räägib? üheteistkümnenda roodu käskjalg. Aga kes seal räägib? Ah kaheteistkümnenda marsiroodu käskjalg. Servus, kolleeg! Mis

mu nimi on? Švejk. Aga sinu nimi? Braun. Ega keegi mütsitegija Braun Karlinist Pobfežna tänavast pole su sugulane? Ah ei ole, ei tunne ... Mina kah ei tunne, ma sõitsin sealt ükskord trammiga mööda ja silt hakkas silma. Mis uudist? — Ei tea miskit uudist. Millal sõidame? — Ei ole veel kellegagi ärasõidust juttu olnud. Aga kuhu me peaksime sõitma?»

«Vaat kus loll — marsirooduga rindele!»

«Ei ole sellest veel midagi kuulnud.»

«Oled sa aga tore käskjalg! Kas sa siis ei tea, et kui sinu leitnant…»

«Minu oma on ülemleitnant...»

«Üks kama kõik. Kas sinu ülemleitnant läks polkovniku juurde nõupidamisele?»

«Jah, polkovnik kutsus ta enda juurde.»

«Näed siis, meie oma läks samuti ja kolmeteistkümnenda marsiroodu oma kah. Just praegu rääkisin telefoni teel nende käskjalaga. Mulle see ruttamine ei meeldi. Sa ei tea, kas moosekandid pakivad juba?»

«Ei tea midagi.»

«Ära mängi matsi! Räägivad, et teie veltveebel sai **jt** orderi vagunite peale. Palju teil roodus mehi on?»

«Ei tea.»

«Oh sa juhmard, ega ma sind ära söö! (Torust kostis, kuidas mees telefoni juures ütles kõrvale: «Franta, võta teine toru, siis kuuled, kui tobe käskjalg on üheteistkümnendas marsiroodus.») — Halloo! Magad sa seal või mis sul on? Siis vasta, kui kolleeg küsib. Sa ei tea siis midagi? Ara salga! Kas teie veltveebel ei rääkinud, et lähete konserve saama? Ah pole temaga nendest asjadest juttu olnud. Oled sa ka üks igavene jahupea! Ah sul pole sellega miskit pistmist? (Torust kostis naeru.) Sul mõni. kruvi vist logiseb. Kui midagi teada saad, tõmba kohe kaheteistkümnendasse traati, kulla lambapea. Kust sa pärit oled?»

«Prahast.»

«Siis peaksid targem olema… Veel midagi: kas teie veltveebel läks. arhmugi kantseleisse?»

«Ta kutsuti sinna natukese aja eest?»

«Ja seda sa ei võinud varem ütelda! Meie oma läks ka natukese aja eest, nii et midagi on tulemas. Kas sul moonavooriga ei olnud juttu?»

«Ei olnud.»

«Jeesus Kristus! Ja ise räägid, et oled Prahast. Sa ei tunne ka millestki muret. Kus sa loogad terve päeva?»

«Ma tulin alles tund aega tagasi diviisi kohtust.»

«Siis on teine tubakas, sõber, ma tulen veel täna sind vaatama. Anna kaks ärakella.»

Švejk tahtis piibu põlema panna, kui jälle helises telefon.

«Minge perse oma telefoniga!» kirus Švejk mõttes. «Ei hakka ma teiega aega raiskama.»

Telefon plärises aga armuheitmatult edasi. Švejk kaotas viimaks kannatuse, võttis toru ja käratas:

«Halloo! Kes räägib? Siin üheteistkümnenda marsiroodu käskjalg Švejk.»

Vastusest tundis Švejk ara oma ülemleitnant Lukáši hääle.

«Mis te kõik teete seal? Kus on Vaněk, kutsuge Vaněk silmapilk telefonile!»

«Teatan alandlikult, härra oberleitnant, telefon helises just nüüdsama.»

«Kuulge, Švejk, mul pole aega teiega lobiseda. Telefonikõne sõjaväes ei ole mõni lobaajamine läbi telefoni, et kedagi lõunale kutsuda. Telefonikõned peavad olema selged ja lühikesed. Telefonikõnede puhul pole vaja ka seda «teatan alandlikult, härra oberleitnant». Nõndaks, ja nüüd

küsin ma teilt, Švejk, kas Vaněk on lähedal? Las tuleb jalamaid telefoni juurde!»

«Ei ole lähedal, teatan alandlikult, härra oberleitnant. Ta kutsuti natukese aja eest, võib-olla umbes veerand tundi tagasi, meie kantseleist polgu kantseleisse.»

«Kui tulen tagasi, küll siis õiendan teiega, Švejk! Kas te ei või lühidalt rääkida? Pange hästi tähele, mis ma teile ütlen. Kas kuulete selgesti, et pärast ei oleks seletamist, et telefon ragises? Kohe, kui panete toru käest...»

Paus. Uus helin. Švejk võtab telefonitoru ja sealt sajab talle sõimu nagu rahet:

«Lojus, kaabakas, igavene lontrus! Mis te tegite, miks te toru ära panite?!»

«Vabandage, te ise ütlesite, et paneksin toru käest.»

«Ma olen tunni aja pärast kodus, Švejk, ja siis hoidke oma nahk... Aga nüüd pange kohe riidesse, minge barakki, otsige mõni rühmaülem üles, kas või Fuchs, ja öelge talle, et ta võtaks otsekohe kümme meest ja läheks nendega lattu konserve saama. Korrake, mis ta peab tegema!»

«Peab minema kümne mehega lattu kompaniile konserve saama.»

«Viimaks ometi jätsite oma lollused. Ma helistan vahepeal polgu kantseleisse Vaněkile, et ta läheks lattu ja võtaks konservid vastu. Kui ta peaks aga vahepeal barakki jõudma, jätku kõik sinnapaika ja jooksku marss-marss lattu. Ja nüüd riputage toru kõnksu otsa.»

Švejk ei otsinud asjatult hea tükk aega mitte ainult rühmaülem Fuchsi, vaid ka teisi allohvitsere. Need olid kõik köögi juures, närisid kontide küljest liha ja lõbustasid ennast kinniseotud Balouni vaatamisega. Kuigi Baloun seisis kogu jalatallaga maa peal, sest talle halastati, pakkus ta siiski huvitavat vaatepilti. Keegi kokkadest tõi ribikondi, millel oli liha küljes, ja pistis kinniseotud habemikule koljatile Balounile hammaste vahele. Balounil ei olnud võimalust kätega tegutseda, ta keeras konti ettevaatlikult suus, hoides seda hammaste ja igemete abil tasakaalus, ja järas liha metslase ilmega.

«Kes teist on rühmaülem Fuchs?» päris Švejk, kui ta viimaks untrid üles leidis.

Kui rühmaülem Fuchs nägi, et teda küsib keegi tavaline jeekim, ei võtnud ta vaevaks vastatagi.

«Nonoh, kaua ma pean pärima?» käratas Švejk. «Kus on rühmaülem Fuchs?»

Rühmaülem Fuchs astus ette ja pistis kõle tähtsalt kõikvõimalike sõnadega sõimama, et ta pole lihtsalt rühmaülem, vaid härra rühmaülem, et sõdur ei pea kisama «Kus on rühmaülem?», vaid küsima «Teatan alandlikult, kus on härra rühmaülem?». Kui tema rühmas jätab keegi «Ich melde gehorsam» ütlemata, siis saab ta vastu lõugu.

«Vaiksemalt!» põrutas Švejk kaalukalt. «Pange ennast kõhe valmis, minge barakki, võtke sealt kümme meest ja nendega marss-marss lattu — võtate konservid välja!»

Allohvitser Fuchs oli nii jahmunud, et sai suust ainult ühe sõna:

«Mi-is?»

«Ei ole siin mingit «mi-issi»!» vastas Švejk. «Mina olen üheteistkümnenda marsikompanii käskjalg, rääkisin mõni silmapilk tagasi telefoni teel härra ülemjeitnant Lukä-šiga ja tema ütles: «Kümne mehega marss-marss. lattu!» Kui te ei kavatse minna, härra rühmaülem Fuchs, lähen kohe tagasi ja helistan. Härra ülemleitnant nõuab, et läheksite ilma ühegi jututa. Ja üldse ei ole siin midagi pikalt seletada. «Telefonikõne,» ütleb härra ülemleitnant Lukas, «peab olema lühike ja selge. Kui on öeldud, et «rühmaülem Fuchs läheb», siis tuleb minna. See on käsk ja mitte mõni lobaajamine telefoni teel, kui kedagi lõunale

kutsutakse. Sõjaväes, iseäranis aga sõjaajal, on igasugune venitamine kuritegu. Kui see rühmaülem Fuchs, kui te talle teatate, kohe ei lähe, siis helistage jalamaid mulle, ja küll ma temast juba jagu saan. Rühmaülem Fuchsist jääb ainult märg plekk järele.» Härrad, te ei tunne veel ülemleitnant Lukäši.»

Švejk silmitses võidukalt allohvitsere, kes olid tema esinemisest tõepoolest kohkunud ja löödud.

Rühmaülem Fuchs torises midagi arusaamatut ja tegi kähku minekut. Švejk hüüdis talle järele:

«Kas ma võin härra ülemleitnandile telefoneerida, et kõik on korras?»

«Olen kohe kümne mehega laos,» hüüdis rühmaülem Fuchs, kes oli juba baraki juurde jõudnud. Švejk aga lahkus sõnagi lausumata allohvitseride-trobikonna juurest, kes olid niisama jahmunud kui rühmaülem Fuchski.

«Läheb lahti,» ütles väike kapral Blažek, «hakkame koli-sid kokku panema.»

Kui Švejk üheteistkümnenda marsiroodu kantseleisse tagasi jõudis, ei saanud ta ikkagi mahti piipu põlema panna, sest jälle helises telefon. Ülemleitnant Lukas rääkis Švejkiga uuesti:

«Kus te kõlate, Švejk? Ma helistan juba kolmandat korda, kuid keegi ei vasta.»

«Käisin mehi otsimas, härra oberleitnant.»

«Kas nad läksid juba?»

«Läksid muidugi, kuid ma ei tea, kas nad juba lattu jõudsid. Ehk lähen-jooksen veel kord vaatama?»

«Kas rühmaülem Fuchsi leidsite üles?»

«Leidsin, härra oberleitnant. Esiteks ütles mulle «Mi-is?», ja alles siis, kui ma talle seletasin, et telefonikõned peavad olema lühikesed ja selged ...»

«Jätke lobisemine, Švejk! ... Kas Vaněk on juba tagasi?»

«Ei ole, härra ülemleitnant.»

«Ärge röökige nii meeletult telefoni! Ega te ei tea, kus , see neetud Vaněk võiks olla?»

«Ei tea, härra oberleitnant, kus see neetud Vaněk võiks olla.»

«Ta oli polgu kantseleis ja läks kuhugi. Ma arvan, et ta on kantiinis. Minge talle sinna järele, Švejk, ja öelge, et ta läheks kõhe toidulattu. Siis veel midagi: otsige silmapilk kapral Blažek üles ja öelge talle, et ta päästaks

selle Balouni kohe lahti ja saadaks minu juurde. Riputage toru könksu otsa!»

Švejk hakkas tõepoolest agaralt tegutsema. Kui ta kapral Blažeki üles leidis ja talle ülemleitnandi käsu Balouni lahtipäästmise kohta edasi andis, torises kapral Blažek:

«Kui vesi juba püksis, siis tuleb hirm nahka.»

Švejk läks lahtipäästmist vaatama ja saatis siis Balouni tükk maad, sest nende tee läks kantiinist mööda, kust Švejk pidi leidma veltveebel Vaněki.

Baloun vaatas Švejkile kui oma päästjale ja tõotas talle, et jagab temaga iga pakki, mis ta kodunt peaks saama.

«Meil kodus tapetakse varsti siga,» ütles Baloun quk-ralt. «Kas sulle meeldib pekkvorst verega või ilma vereta? Ütle ainult, ma kirjutan kõhe täna õhtul koju. Mu siga võib oma sada viiskümmend kilo raske olla. Buldogipeaga. Sihukesed on kõige paremad sead. Nendega juba vastu pükse ei saa. Väga hea tõug ja annab palju välja. Pekk on oma kaheksa sõrme paks. Kui ma kõdus olin, tegin ikka ise maksavorsti ja pugisin ennast alati nii täis, et mine või lõhki. Mineva-aastane siga kaalus sada kuuskümmend kilo. Oli alles siga!» ütles ta vaimustusega ja pigistas lahkudes tugevasti Švejki kätt. «Ma nuumasin ta ainult kartulitega üles ja imestasin isegi, kui kenasti ta juurde võtab. Singid panin soola, üks kena käntsakas soolasinki ara keeta, kartulikneedlid, rasvakõrned ja kapsad — keele viib alla! Peale õlut — küll maitseb suurepäraselt. Ja inimesele tuleb suur rahu südamesse. Selle kõik võttis meilt sõda.»

Habemik Baloun laskis kuuldavale raske ohke ja läks polgu kantseleisse, Švejk aga seadis sammud vanade kõrgete pärnade alleed mööda kantiini poole.

Veltveebel Vaněk istus seeaeg südamerahuga kantiinis ja pajatas .kellelegi tuttavale staabiveltveeblile, kui palju võis enne sõda email- ja tsementvärvide pealt puhast teha.

Staabiveltveebel ei olnud võimeline enam millestki aru saama. Enne lõunat oli tulnud keegi Pardubice mõisnik, kelle poeg oli laagris, andnud talle viisaka altkäemaksu ja kostitanud teda kogu hommikupoole linnas.

Nüüd istus ta täielikus meeleheites, sest talle ei maitsenud enam ükski söök ega jook, ta ei teadnud, mis ta rääkis, jutu peale emailvärvidest aga ei teinud üldse väljagi.

Tal oli tegemist omaenesegi mõtetega ja ta lällutas enda

ette, et Trebonist peaks raudteeharu Pelhrimovisse minema ja sealt jälle tagasi tulema.

Kui Švejk sisse astus, katsus Vaněk staabiveltveeblile veel kord arvude abil selgeks teha, kui palju võis ehitusel ühelt kilolt tsementvärvilt teenida, mispeale staabiveltveebel vastas:

«Tagasiteel ta suri, jättes järele ainult kirjad.»

Märgates Švejki, ajas ta selle kellegi teise temale vastiku inimesega segi ja hakkas Švejki kõhurääkijaks sõimama.

Švejk astus Vaněki juurde, kellel oli samuti kõva kilk peas, kuid kes oli seejuures väga lahke ja armas.

«Härra rechnungsfeldwebel,» teatas talle Švejk, «te peate kohe toidulattu minema, seal ootab juba rühmaülem Fuchs kümne mehega ja võtab konserve välja. Ja otsekohe, marss-marss! Härra ülemleitnant helistas juba kaks korda.»

Vaněk puhkes naerma:

«Ara mind põrunuks pea, kullake. Ma peaksin siis iseendale vihane olema, vennas. Iga asjaga on aega maailm, ega tuli takus ole, lapsuke. Oleks härra oberleitnant nii palju marsiroodusid teele saatnud kui mina, siis ta võiks midagi teada ega vaevaks kedagi asjata oma jooksutami-

sega. Ma sain juba polgu kantseleis käsu, et homme sõidame, et paneksime kolid kokku ja läheksime kohe teemoona järele. Aga mis tegin mina? Ma tulin kenasti siia, võtsin kortli viina ette, istun lõbusasti ja lasen asjadel oma rada areneda. Konservid jäävad konservideks, moona-võtmine moonavõtmiseks. Mina tunnen seda toiduladu paremini kui härra oberleitnant ja tean kõik, mida ohvitseride nõupidamistel härra obersti juures räägitakse. Kõik on ainult härra obersti fantaasia, et laos on konserve. Meie polgu laos pole ilmaski mingeid konservide tagavarasid olnud. Vahetevahel on konserve saadud brigaadist või laenatud teistelt polkudelt, kes on seisnud naabruses. Üksipäini Benešovi polgule oleme üle kolmesaja purgi konserve võlgu. He-he-hee! Las räägivad oma nõupidamistel, mis heaks arvavad. Kiiret pole kuhugi. Küllap laohoidja ütleb neile endalegi, kui nad sinna jõuavad, et nad on hulluks läinud, ükski marsirood pole veel konserve teele kaasa saanud. Eks ole, sa vana kartul?» pöördus ta staabi-veltveebli poole. See aga oli kas tukkuma jäänud või oli talle väike deliiriumihoog peale tulnud, sest ta vastas: «Kui ta läks, hoidis ta pea kohal vihmavarju.» «Parem on kõigele käega lüüa,» jätkas veltveebel Vaněk. «Kui polgu kantseleis täna öeldigi, et homme sõidame, siis ei usu seda isegi imikud. Mismoodi me ilma vaguniteta sõidame? Minu kuuldes helistati jaama. Seal pole ühtegi tühja vagunit. Täpipealt sama lugu oli viimase marsiroo-duga. Istusime tookord kaks päeva jaamas ja ootasime, kuni keegi meie peale halastas ja meile rongi andis. Ka siis ei teadnud me veel, kuhu sõidame. Isegi oberst ei teadnud. Me sõitsime läbi terve Ungari ja ikka ei teadnud keegi, kas sõidame Serbiasse või Venemaale. Igas jaamas võeti otseühendus diviisi staabiga. Aga meid oli määratud ainult mingiks augutäiteks. Viimaks topiti meid Dukla alla, löödi puruks ja me sõitsime uuesti tagasi formeerimisele. Pole mingit kiiret! Aeg kõik asjad arutab ja ühegi asjaga pole ruttu. Jawohl, nochmal![1] Täna on neil siin väga head veini,» seletas Vaněk edasi, ilma et oleks kuulnudki, kuidas staabiveltveebel omaette pobises:

«Glauben Sie mir, ich habe bisher wenig von meinem Leben gehabt. Ich wundere mich über diese Frage.»[2]

J Nõndaks, veel kord (saksa k.).

,Uskuge mind, siiani on mul elust vähe head olnud. Ma panen teie küsimust imeks (saksa k.).

«Mis tühja ma peaksin marsipataljoni ärasõidu pärast muret tundma. Marsiroodul, millega ma esimest korda kaasa sõitsin, oli kõik kahe tunniga valmis. Teised meie marsipataljoni roodud seadsid end tervelt kaks päeva teele. Aga meie roodu ülem leitnant Prenosil, suur vurle, ütles meile: «Ärge tormake, poisid!» ja kõik läks nagu -lepase reega. Hakkasime oma koli alles kaks tundi enqp rongi ärasõitu kokku panema. Teeksite hästi, kui võtaksite samuti istet...»

«Ei või,» ütles vahva sõdur Švejk hirmuäratava ennastsalgavusega. «Kui keegi helistab, pean kantseleis olema.»

«Minge siis pealegi, kullake, aga pidage eluaeg meeles, et see pole teist ilus ja üks õige käskjalg ei pea olema iialgi seal, kus teda vaja on. Ärge olge teenistuses kunagi nii püüdlik. Ei ole midagi hullemat kui pöörane käskjalg, kes tahab terve sõjaväe asjad ara ajada, kullake.» Kuid Švejk oli juba uksest väljas ja tõttas oma marsi-roodu kantselei poole.

Vaněk jäi ihuüksi, sest kuidagi ei võinud öelda, et staabiveltveebel oleks talle mingiks seltsiks olnud.

Viimane oli tervenisti iseendasse süvenenud, silitas veinipudelit ja lällutas väga hämmastavaid ja seosetuid asju läbisegi tšehhi ja saksa keeles:

«Ma olen sellest külast mitu korda läbi käinud ja mul polnud vähematki aimu, et sihuke küla on maamunal olemas. In einem halben Jahre habe ich meine Staatsprüfung hinter mir und meinen Doktor gemachtJ1 Minust on saanud vana sant. Tänan teid, Lucia. Erscheinen sie in schön ausgestatteten Bänden[2] — ehk on teie hulgas kedagi, kes seda mäletab.»

Veltveebel Vaněk hakkas igavuse pärast mingit marssi,, trummeldama. Tal aga ei tulnud kuigi kaua igavust tunda, sest uks läks valla, sisse astus ohvitseride köögi kokk Jurajda ja vajus prantsti toolile.

«Saime täna käsu konjakit teele kaasa võtta,» lällutas ta. «Et meie suurtes korvpudelites oli veel rummi, siis pidime nad tühjaks tegema. Oli aga kõvasti võtmist. Köögi-toimkond on lääbakil maas. Ma läksin portsjõnide lugemisega segi. Härra polkovnik tuli hiljem ja tema jaoks ei

1 Poole aasta pärast on mul riigieksamid seljataga ja doktori kraad käes (saksa k.).
2 Nad ilmuvad ilusas köites (saksa k.).

jäänud midagi. Nüüd tehakse talle munarooga. Ei noh, nalja sai laialt.»

«Huvitav avantüür,» tähendas Vaněk, kes armastas veini kõrvale ikka ilusaid sõnu poetada.

Kokk Jurajda hakkas filosofeerima, mis vastas tegelikult tema endisele tegevusalale. Enne sõda andis ta välja okultistlikku* ajakirja ja raamatute sarja «Elu ja surma saladused».

Sõjaväes oli ta ennast polgu ohvitseride kööki sokutanud, ja kui ta süvenes vahel vanaindia suteri Pragnä-Paramitä* («Ilmutatud tarkus») tõlke lugemisse, laskis tihtilugu mõne prae kõrbema. Polkovnik Schröder hindas teda kui polgu haruldust, sest milline ohvitseride köök võis uhkustada okultistist kokaga, kes elu ja surma saladustesse tungides üllatas kõiki säärase filee või raguuga, et Komarova all surmavalt haavatud leitnant Dufek hüüdis lakkamatult aina Jurajdat! «Jaa,» ütles asja ees, teist taga Jurajda, kes püsis vaevalt toolil ja haises kümne sammu kaugusele rummist. «Kui härra polkovnik täna söögist ilma jäi ja ainult, kee-detud kartuleid nägi, siis langes ta gaki seisundisse. Teate, mis on gaki? See on näljaste hingede seisund. Ma ütlesin: «Kas teil, härra oberst,

on küllalt jõudu taluda saatusest ettemääratut, et teile ei jäänud vasikaneerupraadi? Karma* määrab ette, et teie, härra oberst, saate täna õhtul haruldase munaroa hakitud vasikamaksaga.»»

«Kulla sõber,» ütles ta vähe aja pärast veltveeblile tasase häälega, kusjuures ta tegi kogemata käeliigutuse, tõugates enda ees laual seisvad klaasid ümber.

«On olemas kõigi nähtuste, vormide ja asjade mitteolemine,» lausus okultistist kokk pärast seda juhtumit süngelt. «Kuju on mitteolemine ja mitteolemine on kuju. Mitteolemine pole kujust lahutatav, kuju pole mitteolemisest lahutatav. Mis on mitteolemine, see on ka kuju, mis on kuju, see on ka mitteolemine.»

Okultistist kokk jäi vait, toetas pea käele ja jäi täisvalatud märga lauda põrnitsema.

Staabiveltveebel lällas midagi aina edasi, millel ei olnud otsa ega aru:

«Vili kadus põllult, kadus ... in dieser Stimmung erhielt er Einladung und ging zu ihr1... nelipühad on kevadel.»

1 Selles meeleolus sai ta kutse ja läks tema juurde (saksa k.).

Veltveebel Vaněk trummeldas ikka lauale, jõi ja vahetevahel meenus talle, et kümme meest koos rühmaülemaga ootavad teda toidulao juures.

Selle asjaolu meenumisel muigas ta iga kord omaette ja rehmas käega.

Kui ta hilja õhtul üheteistkümnenda marsiroodu kantse-leisse tagasi tuli, leidis ta Švejki telefoni juurest.

«Kuju on mitteolemine ja mitteolemine on kuju,» lällutas ta, kõbis koos riietega koikusse ja jäi otsekoh magama.

Švejk aga istus truult telefoni juures, sest kaks tundi tagasi oli ülemleitnant Lukas temaga rääkinud ja öelnud, et ta on ikka veel polkovniku juures nõupidamisel, kuid unustanud lisada, et Švejk võib telefoni juurest lahkuda.

Siis rääkis temaga telefoni teel rühmaülem Fuchs, kes oli kogu see aeg kümne mehega asjatult veltveeblit oodanud ja lõpuks märganud, et toiduladu on kinni.

Siis läks ka tema kuhugi ara ja kümme meest lonkisid üksteise järel oma barakki tagasi.

Vahetevahel viitis Švejk sellega aega, et võttis telefonitoru ja kuulas. Neil oli mingi uut süsteemi telefon, mis oli alles hiljuti armees tarvitusele võetud ja millel oli see paremus, et sellega võis kogu liinil võõraid telefonikõnesid üsna selgesti ja hästi pealt kuulata.

Moonavoor sõimles suurtükiväekasarmuga, sapöörid ähvardasid väliposti, polügoon kirus kuulipildurite rühma. Ja Švejk istus truult telefoni juures ... Nõupidamine polkovniku juures kestis.

Polkovnik Schröder arendas uusimat väliteenistuse teooriat ja rõhutas eriti miinipildujate tähtsust. Ta kõneles kokku maast ja ilmast, olukorrast Lõuna- ja Idarindel kaks kuud tagasi, tiheda sideme tähtsusest üksikute väeosade vahel, mürkgaasidest, tuleandmisest vaenlase aeroplaanide pihta ja meeste varustamisest sõjaväljal ning läks siis üle sisemistele vahekordadele sõjaväes. .

Ta kõneles ohvitseride suhtumisest meestesse ja meeste suhtumisest allohvitseridesse, ülejooksmisest rindel vaenlase poole, poliitilistest päevasündmustest ja sellest, et viiskümmend protsenti tšehhi sõduritest on «politisch verdächtig»'.

1 Poliitiliselt kahüased (saksa k.).

«Jawohl, meine Herrn, der Kramarsch, Scheiner und Klõfatsch.» *

Enamik ohvitsere mõtles seejuures, millal see vana kõdu ometi oma lobisemise jätab, kuid polkovnik Schröder vatras aina edasi uute marsipataljonide uutest ülesannetest, polgu surmasaanud ohvitseridest, tsepeliinidest, traattõketest, sõjaväe vandetõotusest.

Viimase puhul meenus ülemleitnant Lukãšile, et siis, kui kogu marsipataljon vannet andis, jäi'vahval sõduril Švej-kil vanne andmata, kuna ta oli sel ajal diviisi kõhtu juures kinni. Ja talle tuli äkki naer peale. See oli mingi hüsteeriline naer, mis nakatas teisigi ohvitsere, kelle hulgas ta istus. Naer tõmbas endale polkovniku tähelepanu, kes oli jõudnud parajasti kogemusteni, mida Saksa väed olid omandanud Ardennidest taganedes. Polkovnikul läksid sõnad suus segi ja ta lõpetas:

«Härrad, siin pole midagi naerda!»

Siis suundasid kõik ohvitseride kasiinosse, sest brigaadi staap kutsus polkovnik Schröderi telefoni juurde.

Švejk aga tukkus oma telefoni juures, kuni teda viimaks äratas helin.

«Halloo!» kuulis ta. «Siin polgu kantselei.»

«Halloo!» vastas Švejk. «Siin üheteistkümnenda marsiroodu kantselei.»

«Tee kähku,» kuulis ta häält, «võta pliiats ja paber, võta telefonogramm vastu.» «Üheteistkümnendale marsiroodule ...» Sellele järgnes mingi imelik lausete segu, sest samal ajal rääkisid teineteisega kaheteistkümnes ja kolmeteistkümnes marsirood ja telefonogramm läks häältesaginas täiesti kaotsi. Švejk ei saanud ühestki sõnast aru. Viimaks saabus vaikus ja Švejk kuulis, kui öeldi: .«Halloo, halloo, loe nüüd ette, ära venita!»

«Mis ma pean ette lugema?»

«Mis sa pead ette lugema, sa härg? Telefonogrammi!»

«Missuguse telefonogrammi?»

«Sa saatana silmamuna, kas sa oled kurt või! Telefonogrammi, mis ma sulle üle andsin, tainapea!»

«Ma ei kuulnud midagi, keegi segas vahele!»

«Sa igavene ahv, kas sa arvad, et mul on aega ainult sinuga lobiseda? Kas sa võtad telefonogrammi vastu või ei? On sul pliiats ja paber? Ah pole, sa tõbras, kas ma pean sinu järele ootama, kuni sa leiad? On aga sõdurid!

Noh, kas saab juba? Oled valmis? Viimaks ometi! Kui **oled** valmis, siis kuula: 11. Marschkumpanie ' ... Korda!»

«11. Marschkumpanie...»

«Kumpaniekommandant[2]... On kirjas? Korda!»

«Kumpaniekommandant...»

«Zur Besprechung morgen [3]... Oled valmis? Korda!»

«Zur Besprechung morgen ...»

«Urn neun Uhr. — Unterschrift.[4] Kas sa, ahv, tead, mis on Unterschrift? See on allkiri. Korda!»

«Un neun Uhr. — Unterschrift. Kas sa, ahv, tead, mis on Unterschrift? See ... on ... allkiri.»

;<01ed sa aga jahupea. Pane allkiri: oberst Schröder, tõbras! On valmis? Korda!»

«Oberst Schröder, tõbras.»

«Väga hea, sa härg. Kes võttis telefonogrammi vastu?»

«Mina.»

«Himmelherrgott, kes see sihuke mina on?»

«Švejk. Veel midagi?»

«Jumal tänatud, muud ei midagi. Kuid sinu nimi peaks olema Lehm. Mis teie pool uut on?»

«Ei midagi. Kõik on vana viisi.»

«Ja sul, paistab, on selle üle hea meel? Teil olevat täna keegi kinni seotud?»
«See oli ainult härra oberleitnandi käskjalg, pani tema toidu nahka. Ega sa ei tea, kuhu me sõidame?»
«Inimene, see on küsimus, millele ei oska ka vana ise vastata. Head ööd. On teil seal kirpe?»
Švejk pani toru käest ja hakkas veltveebel Vaněkit ära-tama, kes pistis vihaselt vanduma. Kui Švejk teda raputama hakkas, virutas ta Švejkile vastu nina. Seepeale kee-ras ta end kõhuli ja hakkas jalgadega põtkima.
Siiski läks Švejkil korda Vaněkit niivõrd ärkvele saada, et see end silmi hõõrudes selili pööras ja ehmunult küsis, mis lahti on.
«Siiamaani pole midagi lahti,» vastas Švejk. «Tahaksin teiega nõu pidada. Just praegu saime telefonogrammi, et härra obefleitnant Lukas peab homme hommikul kell üheksa härra polkovniku juurde nõupidamisele minema. Ma ei tea, mis teha. Kas minna kohe teatama või alles

1 Marsirood (saksa k.).
2 Rooduülem (saksa k.).
3 Nõupidamisele homme (saksa k.).
4 Kell üheksa. Allkiri (saksa k.).

hommikul? Ma kõhklesin tükk aega, kas ajada teid üles, sest te norskasite nii magusasti, aga siis mõtlesin, et mis ikka, parem juba nõu küsida ...»
«Jumala pärast, laske mul magada!» oigas Vaněk ja haigutas täiest suust. «Minge parem hommikul ja ärge mind äratage!» Ta keeras end küljeli ja jäi otsekohe uuesti magama.
Švejk läks jälle telefoni juurde, istus, pani pea lauale ja jäi tukkuma. Ta ärkas telefonihelina peale.
«Halloo, kas üheteistkümnes marsirood?»
«Jah, üheteistkümnes marsirood. Kes küsib?»
«Kolmeteistkümnes. Halloo! Mis kellaaeg on? Ma ei saa keskjaama kätte. Miskipärast ei tule mulle veel vahetust.?»
«Meie kell seisab.»
«Siis olete samasugused kui meiegi. Ega sa ei tea, millal sõiduks läheb? Kas oled polgu kantseleiga rääkinud?»
«Seal ei tea nad mitte kui sitta nagu meiegi.»
«Ärge ropendage, preili! Kas saite konservid kätte? Meie omad läksid tooma, kuid tulid tühjalt tagasi. Ladu oli kinni.»
«Meie omad tulid samuti tühjalt.»
«See on kõik üks asjatu paanika. Mis sa arvad, kuhu me sõidame?»
«Venemaale.»
«Mina arvan, et ennem juba Serbiasse. Eks seda saa näha, kui Pestis oleme. Kui veetakse paremale, siis on selge, et Serbiasse, kui vasakule, siis Venemaale. Kas teil on ranitsad juba käes? Räägitakse, et nüüd tõstetakse palka. Kas «nelja lehte» mängid? Ah mängid? Tule siis homme mängima. Meie lõhume siin iga õhtu. Kui palju teid seal telefoni juures on? Üksi? Sülita sellele telefonile ja mine magama! On teil aga imelik kord! Ara mängi lolli! Noh, viimaks ometi tuli mulle vahetus. Põõna hästi!»
Ja Švejk jäigi telefoni juures magusasti magama, unustades toru konksule riputamast, nii et keegi ei võinud segada tema und. Polgu kantselei telefonistega kirus, et ta ei saa üheteistkümnenda marsirooduga kuidagi'ühendust ega uut telefonogrammi edasi anda, mis nõudis, et homme kella kaheteistkümneni tuleb esitada polgu kantseleisse kõigi nende nimekiri, kes pole tüüfuse vastu süsti-tud.
Ülemleitnant Lukas istus seeaeg ikka alles ohvitseride kasiinos koos sõjaväearst Sancleriga, kes oli kaksiratsa,,

toolil, lõi piljardikiiga iga natukese aja tagant toksti vastu põrandat ja lükkis ritta järgmisi lauseid:

«Saratseni * sultan Salah-Edin tunnustas esimesena sanitaarkorpuse neutraliteeti.»

«Tuleb hoolitseda mõlema poole haavatute eest.»

«Kumbki pool peab kandma teise poole ravimite ja arstimise kulu.» ....

«Mõlemale poolele tuleks lubada arstide ja velskrite saatmist teisele poole kindrali passiga.»

«Samuti tuleks vangilangenud haavatud kindralite kaitse ja vastutuse all tagasi saata või nad välja vahetada. Ja nad võivad siis edasi teenida.»

«Kummagi poole haavatuid ei peaks vangi võtma ega ka tapma, vaid ohutusse kohta hospidali saatma; tuleb lubada nende juurde valvureid jätta, kes samuti kui haigedki kindrali passiga tagasi tuleksid. See kord tuleks kehtestada kõigi sõjaväe vaimulike, arstide, kirurgide, apteekrite, haigeravitsejate, velskrite ja muude isikute suhtes kes hoolitsevad haigete eest, ja neid ei tohiks vangi võtta vaid nad tuleks samas korras tagasi saata.»

Doktor Sander oli selle jutu juures juba kaks piljardi-keppi katki murdnud, kuid ta polnud ikka veel lõpetanud

oma inimlikku juttu haavatute kaitsmisest sõjas. Jutu sekka ajas ta järjest mingit joru kindralipassidest.

Ülemleitnant Lukas jõi oma musta kohvi ara ja läks koju, kust leidis eest habemiku hiiglase Balouni, kes praadis ülemleitnant Lukäši piiritusekeetjal kateloki sees mingit vorsti:

«Vabandage,» kogeles Baloun, «lubage, teatan alandlikult ...»

Lukas vaatas talle otsa. Sel silmapilgul näis Baloun talle suure lapsena, naiivse olendina, ning ülemleitnant Lukäšil hakkas korraga kahju, et oli lasknud Balouni ta suure nälja pärast kinni siduda.

«Keeda edasi, Baloun,» ütles ta mõõka vöölt võttes. «Homme lasen sulle lisaportsjoni leiba välja kirjutada.»

Ülemleitnant Lukas istus laua äärde ja oli säärases meeleolus, et hakkas oma tädile haledasisulist kirja kirjutama:

Kallis tädike!

Just praegu sain käsu olla valmis oma marsirooduga rindele sõiduks. Võib olla, et see on viimne kiri, mis sa minult saad, sest kõikjal käivad ägedad lahingud ja meie kaotused on väga suured. Seepärast on mul raske lõpetada seda kirja sõnaga «Nägemiseni!», õigem oleks ütelda Sulle «Jää jumalaga!».

«Hommikul lõpetan,» mõtles ülemleitnant Lukas ja läks magama.

Kui Baloun nägi, et ülemleitnant on raskesse unne vajunud, hakkas ta jälle nagu prussakas öösel korteris tuhnima ja nuhkima. Ta avas ülemleitnandi kohvri ja hammustas šokolaaditahvli küljest tüki, kuid ehmatas, sest Ülemleitnant liigutas end unes. Ta pani hammustatud šokolaadi kähku kohvrisse tagasi ja jäi vaikselt kuulatama.

Siis läks ta tasahilju vaatama, mis Ülemleitnant oli kirjutanud.

Ta luges kirja läbi ja oli liigutatud, iseäranis «Jää jumalaga!» pärast.

Ta heitis ukse kõrvale õlekotile ja mõtles kodule ning seatapmisele.

Ta ei suutnud tõrjuda silme eest elavat pilti, kuidas ta pekkvorsti sisse auku torkab, et õhk välja pääseks. Muidu võib vorst lõhki keeda.

Kui talle meenus, et kord oli naabril võist lõhki läinud ja kogu pekisisu laiali keenud, vajus ta rahutusse unne.

Ta nägi unes, nagu oleks ta endale ühe käpardi lihuniku appi kutsunud ja see toppis maksavorsti nii täis, et vorst, läks lõhki. Lihunik oli unustanud, kuidas verivorsti teha, ta rikkus ara kogu vorstipudru, siis aga tuli puudu maksavorsti pulkadest. Edasi nägi ta midagi välikohtust. Ta oli kinni nabitud, sest varastas väliköögist tüki liha. Viimas nägi ta ennast Bruckis Litava ääres läbi sõjaväelaagri viival alleel ühe pärna küljes rippumas.

Švejk ärkas ühel ajal ärkava hommikuga, mis tungis sisse koos kõigi roodu köökides keedetava konservkohvi lõhnadega, riputas telefonitoru masinlikult konksu otsa, nagu oleks ta just praegu kõne lõpetanud, ja sooritas kantseleis väikese hommikuse jalutuskäigu, lüües seejuures laulu.

Ta alustas laulu keskelt, kuidas sõdur endale tütarlapse riided selga ajas ja veskisse oma kallima juurde läks, kus mölder ta oma tütre juurde magama pani, enne seda aga oma emandale käsu andis:

Kuule, mammi, anna õhtust

tüdrukul', mis täidaks kõhtu!

Möldriemand andiski jultunud poisile süüa. Seejärel algas perekondlik tragöödia.

Hommikul, kui tõusid vanad,
ukse pealt nad kirja leidsid:
«Teie tütar Anna Näna pole enam süütu neitsi.»

Švejk laulis lõpu nii valjusti, et kantselei hakkas elama, see tähendab, veltveebel Vaněk ärkas üles ja päris, mis kellaaeg on.

«Just praegu puhuti äratussignaali.»

«Siis tõusen alles pärast kohvi,» otsustas Vaněk, kellel oli alati iga asjaga aega küll. «Niigi hakkavad päeval jälle tuld takka tegema ja inimest ilmaasjata jooksutama, nagu eile nende konservidega ...»

Vaněk haigutas ja küsis, kas ta kaua vatras, kui koju tuli.

«Ajasite jah terakese jamajuttu,» ütles Švejk. «Te arutasite kogu aeg omaette midagi kujudest, et kuju ei ole kuju

ja see, mis pole kuju, on kuju ja see kuju pole jälle kuju. Kuid see väsitas teid üsna ruttu ara ja te hakkasite varsti norskama ja norskasite nii, nagu oleks puid saetud.»

Švejk jäi vait, läks ukse juurde, tuli jälle veltveebli voodi ette tagasi, jäi seal seisma ja alustas:

«Mis aga minusse puutub, härra rechnungsfeldwebel, kui ma kuulsin, mis te nendest kujudest rääkisite, siis tuli mulle meelde keegi laternasüütaja Zätka. Ta töötas Letnä gaasivabrikus ja käis laternaid süütamas ning jälle ara kustutamas. Ta oli haritud inimene j.a külastas kõiki Letnä joogikohti, sest laternate süütamise ja kustutamise vahel oli pikk aeg. Pärast hommikul ajas ta gaasivabrikus just samasuguseid jutte nagu teiegi, ainult et tema rääkis: «Täringul on kandid ja selle-

pärast on täring kandiline.;» Ma kuulsin seda omaenese kõrvaga, kui üks purjus politseinik viis mind tänava reostamise pärast eksikombel gaasivabrikusse, mitte politseijaoskonda.»

«Pärastpoole käis gelle Zätka käsi väga halvasti,» lisas švejk tasa. «Ta astus Maria kogudusse ja hakkas koos taevatalledega * Karli platsil Ignäci kirikus paater Jemelka jutlustel käima, ükskord, kui Karli platsil püha Ignäci kirikus jutlustasid misjonärid, unustas ta oma rajooni gaasilaternad ja need põlesid kolm ööd ja päeva järjest.»

«See on väga halb,» jätkas Švejk, «kui inimene võtab kätte ja kukub korraga filosofeerima. See lõhnab alati delirium tremensi ' järele. Aastaid- tagasi toodi seitsmekümne viiendast meie juurde üle keegi major Blüher. Temaga oli ka nii, et kutsus meid kord kuus välja, pani karreesse ja kukkus meiega arutama, mis on sõjaväeline ülemus. Ta ei joonud muud kui üksnes slivovitsi. «Sõdurid, iga ohvitser on iseenesest kõige täiuslikum olend,» seletas ta meile kasarmu hoovis, «kellel on sada korda rohkem mõistust kui teil kõigil kokku. Teie, sõdurid, ei suuda ohvitserist üldse midagi täiuslikumat kujutleda isegi siis, kui pingutaksite kogu eluaeg oma aju. Iga ohvitser on vajalik olend, kuna teie, sõdurid, olete juhuslikud olendid, kes võivad olla, kuid kelle olemine pole hädavajalik. Kui peaks tulema sõda ja teie, sõdurid, langete keisrihärra eest, on see tore. Sellega ei muutuks miski, aga kui teie eest langeks teie ohvitser, siis te alles näeksite, kuidas te temast

1 Alkoholism, joomahullus (lad. k.).

sõltute ja missugune kaotus see on. Ohvitser peab olema ja teie olemine sõltub õigust öelda ainult ohvitseridest, teie olemine tuleb ohvitseridest, ilma ohvitserideta te poleks midagi, te ei laseks ilma ülemuseta peerugi. Teie jaoks, sõdurid, on ohvitser moraalne seadus, ükskõik, kas te sellest aru saate või mitte. Et igal seadusel peab olema seaduseandja, siis on selleks ainult teie ohvitser, kelle ees te täidate ja peate täitma oma kohustusi ja kelle iga käSku te peate tingimata täitma, olenemata sellest, kas see teile meeldib või ei.»

Ükskord jälle, kui ta oli oma jutu lõpetanud, käis ta mööda rivi ja küsis kõigi käest järjest:

«Mis sa tunned, kui õhtul kasarmusse tulles hiljaks jääd?»

Talle anti sihukesi segaseid vastuseid, et ma pole ilmaski hiljaks jäänud või et mul on iga kord hiljaks jäädes kõhus sant tunne. Keegi kartis kasarmuaresti jne. Major Blüher laskis kõik need jalamaid kõrvale võtta, et nad pärast lõunat hoovis karistuseks klenkübungeid teeksid, sest nad ei oska seletada, mis nad tunnevad. Enne kui järjekord minuni jõudis, tuli mul meelde, mida ta meiega viimati arutas, ja kui ta minuni jõudis, ütlesin ma külma rahuga:

«Teatan alandlikult, härra major, kui ma hiljaks jään, tunnen ma eneses mingit rahutust, hirmu ja südametunnistuse piina. Aga kui mul on linnaluba ja ma tulen õigeks ajaks kasarmusse tagasi, siis valdab mind mingi õnnis tunne ja üle minu ronib mingi sisemine rahu.»

Kõik ümberringi hakkasid naerma, major Blüher aga röögatas mulle:

«Ole sinu, mollusk, ronivad ainult lutikad, kui sa kõikus norskad! Või sina, armetu jeekim, hakkad nalja tegema!»

Ja tegi mulle niisugust säru, et hoia alt.»

«Sõjaväes teisiti ei saa,» arvas veltveebel Vaněk, sirutades end laisalt asemel. «See on nii juba igivanast ajast, et vasta, kuidas tahad, ja tee, mis sa teed, ikka on sinu pea kohal mustad pilved ja sähvib välku. Ilma selleta ei saa olla distsipliini.»

«Väga hästi öeldud,» arvas Švejk. «Mul ei lähe iialgi meelest, kuidas nekrut Pech pokri pisteti. Roodu leitnandiks oli keegi Moe. See võttis nekrutid kokku ja küsis igaühelt, kust ta pärit on.

«Teie, nekrutid, neetud kollanokad,» ütles ta neile, «te peate õppima selgelt ja lühidalt vastama, nagu piitsaga plaksutama. Hakkame pihta. Kust te olete, Pech?»

Pech oli haritud inimene Ja vastas:

«Dolni Bousov, Unter Bautzen, kakssada kuuskümmend seitse elamut, tuhat üheksasada kolmkümmend kuus tšehhi rahvusest elanikku. Jicini ringkond, Sobotka vald, endine Kosti kogukond, püha Katfina kirik neljateistkümnendast sajandist, restaureerinud krahv Väclav VratislavNetolicky, kool, postkontor, telegraaf, Tšehhi raudtee kaubajaam, suhkruvabrik, saeveski, Valchi mõis, kuus laata aastas.» Leitnant Moe kargas talle kallale,-pani talle ühe lataka teise järel vastu kõrvu ja karjus: «See on sulle üks laat, see teine laat, kolmas, neljas, viies, kuues.» Kuigi Pech oli nekrut, palus ta ennast pataljoniraportile. Kantseleis olid tookord koos igavesed naljahambad ja panid kirja, et Pech palub Dolni Bousovi aastalaatade pärast pataljoni raportile. Pataljoniülemaks oli major Rohell. «Also, was gibts?» ' küsis ta Pechilt ja see põrutas: «Teatan alandlikult, härra major, et Dolni Bousovis on kuus laata aastas.» Major Rohell pistis ta peale röökima, trampis jalgadega ja laskis rnehe silmapilk sõjaväe hospidali hullude osakonda viia. Sellest ajast peale sai Pechist kõige hullem sõdur — lausa rist.»

«Sõdureid on raske kasvatada,» ütles veltveebel Vaněk haigutades. «Sõdur, keda pole sõjaväes käristatud, ei ole mingi sõdur. See võis ehk rahu ajal nii olla, et sõduril, kes teenis oma aja ühegi karistuseta ära, oli pärast eraelus kergem teenistust saada. Sõjas on tänapäeval kõige paremad sõdurid just need, kes rahu ajal olid kõige halvemad ja istusid ilmast-ilma kartsas. Ma mäletan reamees Sylvanust kaheksandast marsiroodust. See sai varemalt ühe karistuse teise otsa. Ja missugused karjstused! Ei olnud tal häbi seltsimehelt viimast kreutserit ara varastada, aga kui lahingusse läks, siis lõikas esimesena traattõkked läbi, võttis kolm meest vangi ja laskis ühe kohe teel maha, sest ta ei usaldanud teda. Ta sai suure hõbemedali, kaks tärni õmmeldi talle peale ja ta oleks ammugi juba rühmaülem, kui teda poleks hiljem Dukla juures üles poodud. Tuli puua. Pärast ühte lahingut palus ta ennast luurele saata, aga üks teine patrull, ühest teisest rügemendist leidis ta laipu

1 Mis on (saksa k.).

röövimas. Tema juurest saadi kätte kaheksa kella ja hulk sõrmuseid. Ta tõmmati brigaadi staabi juures oksa.»

«Sellest on näha,» tähendas Švejk targalt, «et iga sõdur peab iseendale seisukoha kätte võitma.»

Telefon helises. Veltveebel Vanek läks telefoni juurde. Häälest tundis ta ara ülemleitnant Lukäši, kes küsis, kuidas on lugu konservidega. Siis oli kuulda põrkimist.

«Tõsijutt, härra oberleitnant, konserve pole!» karjus Vanek telefonitorusse. «Kus neid saabki olla, kui see on ainult intendantuuri fantaasia! Oli täitsa mõttetu inimesi sinna saata. Ma tahtsin teile telefoni teel ütelda. — Et olin kantiinis? Kes see ütles? See kokk-okultist ohvitseride köögist? Olin tõepoolest seal. Kas teate, härra oberleitnant, kuidas see okultist kogu seda paanikat nende konservidega nimetas? «Sündimata hirm!» Mitte sugugi, härra oberleitnant, olen täitsa kaine. Mis Švejk teeb? On siin. Kas pean kutsuma?»

«Švejk, telefoni juurde!» ütles veltveebel ja lisas vaikselt: «Kui ta peaks teilt küsima, mis olekus ma koju tulin, siis öelge, et tipp-topp.» Švejk telefoni juures:

«Švejk, teatan alandlikult, härra oberleitnant.» «Kuulge, Švejk, kuidas on lugu konservidega? Kas kõik on korras?»

«Ei ole, härra oberleitnant, ei ole neist kippu ega kõppu.»

«Ma tahaksin, Švejk, et seni, kuni me laagris oleme, ilmuksite igal hommikul minu juurde. Kui hakkame sõitma, siis olete kogu aeg minu juures. Mis te öösel tegite?»

«Olin terve öö telefoni juures.»

«Kas midagi uut oli?»

«Oli küll, härra oberleitnant.»
«Švejk, ärge hakake jälle jaburdama. Kas teatati kuskilt midagi tähtsat?»
«Teatati küll, härra oberleitnant, kuid alles kella üheksaks.»
«Miks te mulle kohe ei teatanud?»
«Ma ei tahtnud teid tülitada, härra oberleitnant, ei pidanud paslikuks.» .
«No öelge siis juba, pagan võtaks, mis .tähtsat on kell üheksa?»
«Telefonogramm, härra oberleitnant.»
«Ma ei saa teist aru, Švejk.»
«Ma kirjutasin üles, härra oberleitnant: «Võtke vastu te-

lefonogramm. Kes on telefoni juures? ... On kirjas? .. . Loe ette või midagi niisugust.»»

«Kurat ja põrgu, Švejk, on teiega aga rist! Öelge, milles on asi, või ma tulen ja näitan teile . . . Mis seal tahetakse?»

«Jälle miski nõupidamine, härra oberleitnant, täna hommikul kell üheksa härra obersti juures. Tahtsin esiotsa teid öösel üles ajada, aga siis mõtlesin ümber.»

«Või veel, mind öösel igasuguste lolluste pärast üles ajada, kui hommikul on aega küll niisugustest asjadest rääkida! Wieder ein Besprechung, der Teufel soil das alles buserieren! ' Pange toru ara, kutsuge Vanek telefonile!»

Veltveebel Vanek telefoni juures:

«Rechnungsfeldwebel Vanek, Herr Oberleutnant.»

«Vanek, otsige mulle jalamaid teine tentsik. See lontrus Baloun sõi mul öösel kõik šokolaadi ara. Kas kinni siduda? E] ole vaja, me anname ta sanitariks. Mees nagu mägi, võib lahinguväljalt haavatuid kända. Ma saadan ta kohe teie juurde. Ajage polgu kantseleis kõik asjad joonde ja olge kohe roodus tagasi. Arvate, et varsti sõidame?»

«Ei ole kiiret kuskile, härra oberleitnant. Kui pidime üheksanda marsirooduga sõitma, siis veeti meid neli päeva ninapidi. Kaheksandaga oli sama lugu. Ainult kümnendaga oli pisut parem. Me olime felddienstfleck[2], päeval saime käsu ja juba õhtul sõitsime, aga see-eest veeti meid pärast läbi kogu Ungari ja me ei teadnud, missugust auku missugusel lahinguväljal nad meiega kinni tahtsid toppida.»

Kogu see aeg, mis ülemleitnant Lukas oli olnud üheteistkümnenda marsiroodu ülem, viibis ta niinimetatud sünkretismi seisundis, mis filosoofiliselt tähendab seda, et ta püüdis mõistete konflikte kuni vaadete segiajamiseni kompromisside abil lepitada.

Seepärast vastas ta:

«Jah, võib olla, et see on nii. Te siis arvate, et me täna ei sõida? Kell üheksa on meil härra polkovniku juures nõupidamine. A propos 3, kas teate, et olete dienstführender4? Ma ainult niisama ütlen. Tehke mulle . . . Oodake, mis te nüüd peategi mulle tegema? ... Allohvitseride nimekiri

1 Jälle nõupidamine, kurat seda kõike võtku (saksa k.).
2 Lahinguvalmis (saksa k.).
Muide (pr. k.).
4 Korrapidaja (saksa k.).

andmetega, mis ajast nad teenivad ... Siis roodu moona-tagavara. Rahvus? Ja-jah, rahvus ka . . . Aga peaasi, saatke mulle uus tentsik. Mis lipnik Pleschner peab täna meestega tegema? Vorbereitung zum Abmarsch.l1 Arved? Tulen ja kirjutan pärast lõunat alla. Ärge laske kedagi linna .. . Laagri kantiini? Pärast lõunat tunniks ajaks ... Kutsuge Švejk telefoni juurde! . . .»

«Švejk, te jääte seniks telefoni juurde.»
«Teatan alandlikult, härra oberleitnant, ma pole veel kohvi joonud.»
«Siis tooge endale kohv sinna ja jääge kantseleisse telefoni juurde, kuni ma teile helistan. Teate, mis mees on käskjalg?»
«See on jooksupoiss, härra oberleitnant.»
«Et te kohal oleksite, kui ma teile helistan. Tuletage. Vanekile veel kord meelde, et ta mulle mõne tentsiku vaataks. Švejk, halloo, kuhu te kadusite?!»
«Ma olen siin, härra oberleitnant, just praegu toodi kohv.»
«Švejk, halloo!».
«Kuulen, härra oberleitnant, kohv on täitsa külmaks läinud.»
«Te teate ju hästi, missugune peab olema üks tentsik, Švejk. Visake talle pilk peale ja öelge mulle pärast, mis mees ta on. Pange toru ära.»
Vanek rüüpis musta kohvi, kuhu ta valas pudelist, millel oli silt «Tinte» (ettevaatuse pärast), rummi, vaatas Švejkile otsa ja ütles:
«See meie ülemleitnant karjub nii kõvasti telefonitorusse, et ma kuulsin iga ta sõna. Teie, Švejk, olete härra oberleitnandiga vist hea tuttav?»
«Me oleme nagu särk ja püksid,» vastas Švejk. «Üks käsi peseb teist. Me oleme temaga koos nii mõndagi üle elanud. Kui mitu korda on tahetud meid lahutada, aga ikka oleme teineteist jälle leidnud. Ta usaldas alati kõik asjad minu hoolde, nii et ma mõnikord ka ise iraeks panin. Te kuulsite just praegu, et ma teile veel kord meelde tuletaksin, et peate talle mõne uue tentsiku leidma, mina aga pean talle pilgu peale viskama ja ütlema, mis ma mehest arvan. Härra oberleitnant ei ole mitte iga tentsikuga rahul.» ,

1 Ettevalmistused ärasõiduks (saksa k.).

Kui polkovnik Schröder kõik marsipataljoni ohvitserid nõupidamisele kutsus, siis tegi ta seda muidugi suure heameelega, sest ta sai jälle võimaluse suu tühjaks rääkida. Peale selle tuli teha mingi otsus vabatahtlik Mareki süüasjas, kes ei tahtnud peldikuid puhastada ja kelle polkovnik Schröder oli mässu tõstmise eest diviisi kohtu kätte saatnud.
Marek oli just eile öösel diviisi kohtust peavahti tagasi toodud, kus ta oli valve all. Temaga koos oli polgu kantseleisse saadetud diviisi kõhtu võimatult segane saatekiri, kus viidati sellele, et juhul kui vabatahtlik keeldub peldikuid puhastamast, ei ole tegemist mässuga, kuid siiski «Subordinatsionsverletzüngiga»', millise süüteo ta võib lunastada korraliku käitumisega sõjaväljal. Nendel põhjustel saadetakse kaebealune üheaasta-vabatahtlik Marek jälle oma polku tagasi, uurimine distsipliinirikkumise asjas katkestatakse sõja lõpuni ja uurimist alustatakse uuesti sel juhul, kui vabatahtlik Marek peaks uusi süütegusid korda saatma.
Peale selle oli arutada veel teinegi juhtum. Diviisi kohtust saadeti koos vabatahtlik Marekiga peavahti keegivale-

1 Subordinatsioonirikkumisega (saksa k.).

rühmaülem Teveles, kes oli alles hiljuti ilmunud polku, kuhu ta saadeti Zagrebi haigemajast. Tal oli suur hõbemedal, vabatahtliku tunnused ja kolm tärni peal. Ta pajatas pikalt-laialt kuuenda rriarsiroodu vägitegudest Serbias ja sellest, et oli ainsana alles jäänud. Uurimisel tehti kindlaks, et sõja algul oli kuuenda marsirooduga kaasa läinud tõepoolest keegi Teveles, kuid sellel polnud vabatahtliku õigusi. Nõuti teateid brigaadist, mille koosseisu oli saadetud kuues marsirood, kui 2. detsembril 1914 Belgradist taganeti, ja tehti kindlaks, et

hõbemedaliga autasustatute ja autasustamiseks esitatute hiilgas ei olnud ühtegi Tevelesi. Seda aga ei saadud kindlaks teha, kas reamees Teveles oli Belgradi sõjakäigu ajal rühmaülemaks ülendatud, sest kogu kuues marsirood oli koos oma ohvitseridega Belgradis püha Savva kiriku juures teadmata kaduma läinud. Teveles ütles diviisi kohtus enda kaitseks seda, et talle oli tõesti hõbemedal lubatud ja seepärast ostis ta selle hospidalis ühe bosnialase käest. Mis puutub aga vabatahtliku tunnustesse, siis õmmelnud ta need endale peale purjus päi ja need jäänudki peale, kuna ta olevat kogu aeg purjus, sest tema organism on pärast düsenteeriat väga nõrk.

Kui polkovnik Schröder avas nõupidamise, seletas ta enne nende kähe juhtumi juurde asumist, et ärasõitu ei tule kaua oodata ja seepärast on vaja enne seda tihedamini kokku tulla. Brigaadist olevat talle teatatud, et seal oodatavat käske diviisist. Mehed peavad valmis olema ja rooduülemad hoolitsegu tähelepanelikult selle eest, et keegi ei puuduks. Siis kordas ta veel kord kõike seda, mida oli rääkinud eile, andis jälle ülevaate sõjasündmustest ja rõhutas, et ükski asi ei tohi murda sõjaväe võitlusvaimu ja pealetungivalmidust.

Tema ette lauale oli kinnitatud sõjavälja kaart, sinna olid pistetud nööpnõelad lipukestega, kuid lipukesed olid laiali ja rinded segamini. Väljakistud nööpnõelu lipukestega vedeles ka laua all.

Kogu sõjavälja oli öösel hirmsasti segi paisariud kass, keda kirjutajad polgu kantseleis pidasid. Kass oli öösel Austria-Ühgari sõjaväljal oma asju õiendanud ja tahtnud julkadele mulda peale kraapida, kuid kiskunud lipukesed välja ja ajanud oma hunniku kõikidele positsioonidele laiali, teinud rinded ja sillapead märjaks ja reostanud kõik armeekorpused ära.

Polkovnik Schröderil olid väga lühinägelikud silmad.

Hinge kinni pidades jälgisid marsipataljoni ohvitserid, kuidas polkovnik Schröderi sõrm lähenes kassimustusele.

«Siit, härrased, läheb tee Bugi aarde Sokalisse,» seletas polkovnik Schröder prohvetlikult ja pistis nimetissõrme mälu järgi Karpaatide kõhale. Ta sattus ühe julga sisse, millega kass oli püüdnud sõjavälja kaarti plastiliseks muuta.

«Was ist das, meine Herren?» ' küsis ta imestusega, kui talle midagi sõrme külge kleepus.

«Wahrscheinlich Katzendreck, Herr Oberst,»[2] vastas kapten Sägner väga viisakalt kõikide eest.

Polkovnik Schröder tormas kõrvalasuvasse kantseleisse, kust hakkas kostma hirrnsat vandumist ja kõledat ähvardamist, et ta laseb neil kõik kassi tagant puhtaks lakkuda.

Ülekuulamine oli lühike. Tehti kindlaks, et kassi oli toonud kähe'nädala eest kantseleisse kõige noorem kirjutaja Zwiebelfisch. Selle asjaolu selgumise järel korjas Zwiebel-fisch oma seitse asja kokku ja vanemkirjutaja viis ta peavahti, kus ta pidi istuma härra polkovniku edaspidise korralduseni.

1 Mis see on, mu härrad (saksa k.).

2 Tõenäoliselt kassisitt, härra polkovnik (saksa k.).

Sellega oli kogu nõupidamine õieti lõppenud. Kui polkovnik vihast punetava näoga ohvitseride juurde tagasi tuh, unustas ta, et pidi veel vabatahtlik Mareki ja vale-rühmaülem Tevelesi saatust arutama. Ta ütles päris lühidalt:

«Palun härrasid ohvitsere valmis olla ja minu edaspidiseid korraldusi ning juhendeid oodata.»

Nii jäidki vabatahtlik ja Teveles peavahti valve alla ja kui nende juurde jõudis ka Zwiebelfisch, võisid nad taguda marjast, parast marjase mängimist aga tülitada oma vangivalvurit nõudmisega, et too nende õlekottidest kirbud kinni püüaks.

Siis pisteti nende juurde veel jefreitor Peroutka kolmeteistkumnendast marsiroodust, kes eile, kui laagris levis teade et sõidetakse väeliinile, kadus ära ja leiti hommikul patrulli poolt Bruckist «Valgest Roosist». Ta seletas et tahtnud enne arasõitu näha krahv Harrachi kuulsat klaasivabnkut Bruckis, tagasiteel aga eksinud ara ja jõudnud alles hommikul puruväsinult «Valgesse Roosi» (tegelikult aga magas ta «Valge Roosi» Roosikese juures).

Olukord oli endist viisi selgusetu. Kas läheb sõiduks või ei lahe? Švejk kuulas üheteistkümnenda marsiroodu kantseleis istudes telefoni kaudu kõige erinevamaid pessimistlikke ja optimistlikke arvamusi. Kaheteistkümnes marsirood teatas telefoni teel, nagu oleks keegi kantseleis kuulnud, et enne on oodata laskeharjutus! liikuvate kujude pihta ja alles pärast feldmässigschiessübungeid'1 läheb sõiduks. Seda optimistlikku arvamust ei jaganud kolmeteist-kumnes marsirood, kust helistati, et just praegu tulnud kapral Havlik linnast ja kuulnud ühelt raudteelaselt et vagunid on juba jaamas.

Vanek rebis Švejki käest toru ja karjus vihaselt, et raudteelased ei tea tuhkagi ja et ta ise tuli just praegu polgu kantseleist.

Švejkile valmistas telefoni Juures istumine tõelist heameelt ja kõigile küsimustele «Mis on uut?» vastas ta et siiani pole midagi kindlat

Sama vastuse andis ta ka ulemleitnant Lukäši küsimustele «Mis teil uuemat on?»

1 lahinglaskeharjutusi (saksa)

«Ei ole siiani midagi kindlat, härra oberleitnant,» vastas Švejk stereotüüpiliselt.

«Pange toru ära, härg!»

Siis tuli terve rida telefonogramme, mis Švejk pikkade arusaamatuste järel siiski vastu võttis. Kõigepealt see, mida ei saadud talle öösel edasi anda, kui ta oli jätnud toru kõnksu otsa riputamata ja magas. Telefonogramm käis süstitute ja süstimatute kohta.

Siis tuli hilinenud telefonogramm konservide kohta. See asi oli juba eile selgeks saanud.

Siis telefonogramm kõikidele pataljonidele, roodudele ja polgu üksustele:

«Brigaadi telefonogramm nr. 75692, ärakiri.1 Brigaadi käskkiri nr. 172. Aruannetes toiduainete tarvitamise kohta polgu köökides tuleb tarvisminevate toiduainete üleslugemisel pidada kinni järgmisest uuest järjekorrast: 1. liha, 2. konservid, 3. värske juurvili, 4. kuivatatud juurvili, 5. riis, 6. makaronid, 7. kruubid ja tangud, 8. kartulid — endise järjekorra asemel: 4. kuivatatud juurvili, 5. värske juurvili.»

Kui Švejk selle veltveebel Vanekile ette luges, teatas viimane pidulikult, et säärased telefonogrammid visatakse peldikusse:

«Keegi lollpea armee staabis mõtles midagi välja ja nüüd läheb see jama kõikidesse diviisidesse, brigaadidesse ja polkudesse.»

Siis võttis Švejk vastu veel ühe telefonogrammi, mis loeti nii kiiresti ette, et Švejk jõudis ainult mõned sõnad oma plokki sirgeldada. Telefonogramm nägi välja nagu šifreeritud kiri:

«In der Folge genauer erlaubt gewesen oder das selbst einem hingegen immerhin eingeholet werden.» '

«See on kõik üks jama,» ütles Vanek, kui Švejk kirjapandu pööraselt imestades endale kolm korda valjusti ette luges. «Muud ei midagi kui lollus. Aga kurat teda teab, võib-olla on ka šifreeritud, kuid meil roodus pole lahtišifreerimise võimalust. Selle võib samuti minema visata.»

«Ma arvan sedasama,» ütles Švejk. «Kui ma teataksin härra oberleitnandile, et in der Folge genauer erlaubt

1 Järelikult täpsemalt on lubatud või iseenesest vastupidi tuleb ikkagi asendada (saksa k.).

gewesen oder das selbst einem hingegen immerhin ein-geholet werden, võiks ta veel solvuda.»

«Mõned inimesed on nii kergesti solvuvad, et kohe kole,» jätkas Švejk, laskudes jälle oma mälestustesse. «Ükskord sõitsin ma trammiga Vysocanyist * Prahasse. Libenis istus peale keegi härra Novotny. Kohe, kui tundsin ta ära, läksin tema juurde platvormile ja tegin juttu, et me oleme mõlemad Dražovist. Aga tema käratas mulle, et ta ei tundvat mind ja argu ma teda tülitagu. Ma hakkasin talle jutustama, et talle meelde tuleks, kuidas ma veel väikese poisi-klutina koos emaga nende juures käisin, ja et ema nimi oli Antonie, isa nimi aga Prokop ja ametilt oli ta poesell. Kuid tema ei tahtnud ka siis teada, et me teineteist tunneme. Siis rääkisin ma talle veel lähemalt, et Dražovis oli kaks Novotnyd, Tonda ja Josef, et tema ongi seesamune Josef ja mulle kirjutati tema kohta Dražovist, et ta olevat oma naise maha lasknud, kui naine oli meest kord joomise pärast hurju!anud. Kui ta siis äigas rusikaga, aga mina kargasin kõrvale ja, ta lõi esimese platvormi klaasi kätki, selle suure, mis on juhi ees. Meid võeti trammist maha ja viidi politseijaoskonda ning seal selgus, miks ta nii kõle kergesti pahaseks sai. Tema nimi polnud üldse Josef Novotny, vaid Eduard Doubrava, ja pärit oli ta Ameerikast Montgomeryst, ja siia oli ta sõitnud oma sugulasi külastama.»

Telefonikella helin katkestas Švejki jutu ja kärisev hääl kuulipildujajaost päris jälle, kas läheb sõiduks. Hommikul olevat härra obersti juures nõupidamine olnud.

Uksele ilmus lubivalge näoga kadett Biegler, kõige suurem lollpea roodus, kes vabatahtlikkude koolis püüdis koledasti oma teadmistega kelkida. Ta noogutas Vanškile, et see temaga koridori tuleks. Seal oli neil pikk jutt. Vanek tuli tagasi ja muigas põlastavalt.

«On see alles oinapea,» ütles ta Švejkile. «On meie marsiroodus aga eksemplare! Ta oli samuti «nõupidamisel, ja kui nad laiali läksid, käskis härra oberleitnant, et kõik rühmaülemad teeksid relvade ülevaatuse ja oleksid seejuures karmid. Ja nüüd tuleb ta minult küsima, kas ma laseksin Zläbeki kinni siduda, sest too olevat püssi petrooleumiga puhastanud.»

Vanek läks ägedaks.

«Sihukest lollust minult küsima, kui teab, et sõidame sõjaväljale! Härra oberleitnant tegi eile õigesti, et laskis

oma tentsiku lahti päästa. Ma põrutasin sellele piimahabemele, mõtelgu parem järele ja argu ajagu mehi marru.»

«Kui jutt on juba tentsikust,» ütles Švejk, «siis teate ehk, kas härra oberleitnandile on juba kedagi leitud?»

«Ärge olge rumal,» vastas Vanek. «Iga asjaga on aega küll. Pealegi arvan ma, et härra oberleitnant harjub Balou-niga ara. Eks see Baloun pane tal mõnikord jälle midagi nahka, aga kui rindele jõuame, küllap ta sellestki harjumusest lahti saab. Seal juhtub tihti, et kummalgi pole midagi hamba alla panna. Kui ma ütlen, et Baloun peab jääma tentsikuks, siis pole oberleitnandil midagi teha. See on minu mure ja härra oberleitnandil pole selles asjas sõnagi rääkida. Ainult mitte kiirustada.»

Vanek heitis koikusse ja ütles:

«Švejk, rääkige mulle mõni anekdoot sõjaväe elust.»

«Seda võib,» vastas Švejk. «Ainult ma kardan, et keegi helistab meile jälle.»

«Lülitage telefon välja, Švejk, keerake juhe lahti või võtke toru konksu otsast ära.»

«Hea küll,» ütles Švejk ja võttis toru konksu küljest. «Ma räägin teile midagi, mis klapib praeguse olukorra juurde, ainult et tookord olid tõsise sõja asemel manöövrid. Paanika oli samasugune kui praegu, sest ei teatud, mil-

lal peame kasarmutest välja astuma. Meil teenis keegi Sic Poficist, tubli mees, kuid usklik ja arg. See kujutas endale, et manöövrid on midagi hirmsat, et inimesed varisevad seal janu pärast maha ja sanitarid korjavad neid üles nagu mahalangenud puuvilja. Seepärast jõi ta tagavaraks, ja kui me kasarmutest manöövritele marssisime ning Mniše-kisse jõudsime, ütles ta: «Poisid, ma ei kannata enam välja, ainult issand jumal ise võib mind päästa!» Siis jõudsime Hofovicesse. Seal oli meil kaks päeva peatust, sest juhtus mingi eksitus. Me olime nii kiiresti edasi läinud, et palju ei puudunud ja me oleksime koos teiste polkudega, kes liikusid koos meiega tiibadel, terve vastase staabi vangi võtnud. See oleks aga kõle lament olnud, sest meie väekoondis pidi mööda pükse saama ja vastane võitma — vastase poolel oli üks ertshertsogi-raibe. Siis sai see Sic igavese tükiga hakkama. Lõime laagri üles, tema võttis kätte ja läks Hofovice taha külasse endale midagi ostma ning tuli lõunaks laagrisse tagasi. Oli palav ilm ja ta oli kenasti nokastanud. :Tee ääres nägi ta posti, posti küljes kästi ja kastis klaasi taga üsna väikest püha Jan Nepomucky kuju. Ta luges püha Jani ees palve ja ütles talle: «Sul on siin palav, oleks sul või natuke'Juuagi. Seisad siin päikese käes ja aina higistad.» Siis loksutas ta oma välipudelit, jõi ja ütles: «Ma jätsin sulle, püha Jan Nepomukist, kah lonksukese.» Kuid siis ta ehmatas, jõi kõik ära ja püha Janile ei jäänud tilkagi. «Jeesus Maria!» ahastas ta. «Püha Jan Nepomukist, sa pead mulle andeks andma, ma tasun sulle selle eest, võtan su endaga laagrisse kaasa ja joodan sind nii, et sa enam jalulgi ei seisa!» Eks Sic lõigi püha Jan Nepomuckyt haletsedes klaasi kätki, võttis pühamehe kuju välja, pistis põue ja tõi laagrisse. Pärast see püha Jan Nepomucky magas temaga koos õlgedel, ta kandis teda rännakutel seljakotis ja tal oli kaardimängus päörast õnne. Kus aga laagris olime, seal aina võitis, aga kui jõudsime Prächefii ümbrusse ja jäime Drahehices ööma jäle, siis mängis kõik viimseni maha. Kui hommikul välja narssisime, rippus püha Jan Nepomucky, silmus kaelas, tee ääres pirnipuu otsas. Ongi kogu anekdoot ja nüüd riputan ma toru jälle konksu otsa.»

Ja telefon hakkas kõhe uue elu närvilisi võnkeid edasi andma, sest vana rahulik kooskõla laagris oli häiritud.

Samal ajal uuris ülemleitnant Lukas oma toas just äsja polgu staabist saadud šifrit ühes juhendiga, kuidas seda

kasutada ja sellega koos saabunud salajast sifreentud ka ku kus oli antud marsruut, mida mööda marsipataljon pidi minema Galiitsia piirile (esimene etapp). .

7217-1238-475-2121—35=Moson *.

8922—375—7282=Räb*.

4432-1238-7217—35-8922-35 = Komarno *.

7282-9299-310-375-7881-298-475-7979 = Budapest.

Saanud lahtišifreerimisega valmis, ohkas ülemleitnant Lukas: «Der Teufel soil das buseneren.»

Kolmas jagu

MEHINE NAHATÄIS

l

LÄBI UNGARI

Viimaks jõudis kätte oodatud silmapilk, kus kõik topiti vagunitesse, igaühte normikohaselt nelikümmend kaks meest või kaheksa hobust. Hobustel oli muidugi mugavam sõita kui meestel, sest hobused võisid magada püstijalu, kuid mis tähtsust sellelgi oli. Sõjaväeešelon viis Galiitsiasse jälle uue karja tapale aetavaid inimesi.

Üldiselt võttes tundsid need olendid ikkagi teatavat kergendust, sest rongi liikuma hakates oli ometigi midagi kindlat, kuna enne seda valitses vaid piinav teadmatus ja paanika, kas läheb sõiduks juba täna või homme või ülehomme. Mõned olid tundnud end otsekui surmamõistetuna, kes hirmuvärinaga oma timuka tulekut ootavad. Timukas tuligi ja hinge asus rahu, et viimaks ometi saabub kõigele lõpp.

Seepärast vist röökiski üks sõdur vaguniukselt nagu peast põrunu:

«Sõidame! Sõidame!»

465

Roodu veltveeblil Vanekil oli olnud tuline õjgus kui ta Švejkile ütles, et kiiret pole kuhugi.

Kulus mitu päeva, enne kui jõudis kätte vagunitesse asumise silmapilk, ja samal ajal räägiti vahetpidamata kpnservidest, mispeale kogenud Vanek kuulutas, et'see kõik on vaid paljas fantaasia. Mis konservid! Pigem võib juba välimissat oodata, sest see oli peetud ka eelmisele marsiroodule. Kui konserve saab, siis jääb valimissa ara Vastupidisel korral aga asendatakse konservid välimissaga.

Guljašikonservide asemel ilmuski ülemvälipreester Ibl kes tabas kolm kärbest ühe hoobiga. Ta pidas valimissa korraga kolmele marsipataljonile, õnnistades kahte neist teele Serbiasse, ühte Venemaale.

Seejuures esines ülemvälipreester vaimustava kõnega ja võis kohe tunda, et selle aine oli ta ammutanud sõdurite kalendritest. Kõne oli niivõrd hingehaarav, et teel Mošoni poole tuli see Švejkile, kes sõitis koos Vanekiga samas vagunis improviseeritud kantseleis, jälle meelde ja ta ütles veltveeblile:

«Võib ikka väga kena pilt olla, nagu feldkuraat meile rääkis, kui päev kaldub õhtusse ja päike oma kuldse paistega vajub mäe taha ja lahinguväljalt, nagu ta ütles, kostab surijate viimseid hingetõmbeid, jalust rabatud hobuste kprskamist, haavatud meeste oigamist ja inimeste hädakisa, kui majad nende pea kohal põlevad. Mulle meeldib väga, kui inimesed ajavad suust lollust ruudus.» Vanek noogutas nõusolevalt pead: «Oli tõepoolest paganama liigutav lugu.»

«Jah, väga ilus ja õpetlik,» tähendas Švejk. «Mulle jäi kõik suurepäraselt meelde, ja kui ma sõjast tagasi tulen, siis jutustan seda lugu «Karikas». Kui härra preester seda kõike meile rääkis, ajas ta ennast nii prangi, et mul hakkas kõhe hirm — ta võib ühe jalaga libastuda, välialtari peale maha prantsatada ja onia kolu vastu monst-rantsi puruks lüüa. Ta tõi väga ilusa näite meie armee ajaloost, kui seal teenis veel Radecky ja kui lahinguväljal lõõmasid küünid, nii et õhtupuna sulas tulekahjude-kumaga ühte justkui oleks ta seda omaenese ihusilmaga näinud » Ülemvälipreester Ibl aga oli juba samal päeval Viinis ja pajatas seal ühele teisele

marsipataljonile oma hinge-naaravat lugu, mida Švejk meenutas ja mis oli talle niivõrd meeldinud, et ta ristis selle loo lolluseks ruudus.

466

«Kallid sõdurid,» kõneles ülemvälipreester Ibl, «kujutlege tndale, et on aasta tuhat kaheksasada nelikümmend kaheksa ja lõppenud on võidukas lahing Custozza all, kus Itaalia kuningas Albert, pidi kümme aastat kestnud visa võitluse järel jätma verega väetatud lahinguvälja meie sõdurite isale marssal Radeckyle, kes oma kaheksa-kümne neljandal eluaastal saavutas säärase hiilgava võidu *.

Ja vaadake, kallid sõdurid! Vana väepealik peatas oma ratsu kõrgel künkal allaheidetud Custozza ees. Teda ümbritsesid tema ustavad väejuhid. Silmapilgu tõsidus valdas kõiki, sest, kallid sõdurid, feldmarssalist mitte kuigi kau-gel võis näha sõdurit, kes võitles surmaga. Haavatud lipukandja Hrt, käed-jalad purustatud, tundis kuulsuse väljal lamades endal feldmarssal Radecky pilku.. Vapper haavatud lipukandja surus surmaeelse vaimustuse kram-pides juba külmaks muutuva käega oma kuldmedalit. Suursugust feldmarssalit nähes elustus veel kord tema südame tukse, tema purustatud kehas ärkas viimne elujõud ja surija püüdis üleinimlike jõupingutustega roomata oma feldmarssali poole.

«Ära näe vaeva, mu vahva sõdur,» hüüdis talle feldmarssal, tuli hobuse seljast maha ja tahtis talle käe ulatada.

«Ei saa, härra feldmarssal,» ütles hingevaakuv sõdur. «Mu mõlemad käed on haavatud. Aga ma palun ainult ühte, öelge mulle täit tõtt, kas lahing on lõplikult võidetud?»

«Lõplikult, kallis vend,» ütles feldmarssal armulikult. «Kahju, et sinu haavad ei lase sul täit rõõmu tunda!»

«Jah, Teie HiilgHs, minu tund on tulnud,» ütles sõdur kõlatu häälega ja naeratas rõõmsalt.

«On sul janu?» küsis Radecky.

«Päev oli palav, härra feldmarssal, üle kolmekümne kraadi kuuma.»

Seepeale võttis Radecky oma adjutandilt välipudeli ja ulatas surijale. Sõdur jõi suurte sõõmudega.

«Jumal tasugu teile tuhandekordselt!» hüüdis ta ja püüdis suudelda oma ülema kätt.

«Kui kaua sa teenid?» küsis Radecky.

«Üle neljakümne aasta, härra feldmarssal! Asperni * all sain kuldmedali. Olin ka Leipzigi all * ja sain suurtükiristi *. Viis korda olen surmavalt haavata saanud,

467

nüüd aga on minu tunnike tulnud. Kuid mis rõõm ja õnnistus, et minu silm sai veel tänast päeva näha! Mis loeb mulle surm, kui me saavutasime kuulsusrikka võidu ja keisrihärra saab tagasi oma maa!»

Sel silmapilgul, kallid sõdurid, kostsid laagrist meie hümni «Jumal, kaitse meie keisrit!» ülevad helid, võimsalt ja suursuguselt käikusid nad üle lahinguvälja. Lamav sõdur, kes jättis jumalaga oma eluga, püüdis veel kord end püsti ajada.

«Elagu Austria!» hüüdis ta vaimustatult. «Elagu Austria! Kõlagu igavesti see imekaunis laul! Au meie väepealikule! Elagu armee!»

Surija kummardus veel kord feldmarssali parema käe kõhale ja suudles seda. Siis langes ta maha ja viimne vaikne ohe tungis ta õilsast rinnast. Väepealik seisis paljapäi ühe oma kõige parema sõiduri surnukeha juures.

«Säärast ilusat surma võib ainult kadestada,» ütles feldmarssal liigutatult, peites näo ristipandud käte varju.

Kallid sõdurid, ka mina soovin teile, et teie kõigi surm oleks niisama ilus!»

Seda ülemvälipreester Ibli kõnet meenutades oli Švejkil täielik õigus preestrit ennast «lolliks ruudus» nimetada, kusjuures ta ei teinud talle vähematki ülekohut.

Seejärel viis Švejk jutu kuulsatele käskkirjadele, mis sõduritele enne rongile asumist ette loeti. Uks oli Franz Josephi poolt allakirjutatud käskkiri Austria-Ungari armeele, teine Idarinde armeekoondise ülemjuhataja erts-hertsog Joseph Ferdinandi käskkiri. Mõlemad käskkirjad rääkisid sündmustest Dukla mäekurus 1915. aasta 3. aprillil, millal kahekümne kaheksanda polgu kaks pataljoni koos kõigi oma ohvitseridega polgu orkestri helide saatel venelaste poole üle läksid.

Mõlemad käskkirjad loeti ette väriseval häälel ja nad kõnelesid tõlgituna järgmist:

Käskkiri armeele 17. aprillist 1915: «Valust täidetud südamega käsin 28. keiserlik-kuningliku jalaväepolgu arguse ja riigireetmise pärast minu vägede koosseisust maha kustutada. Polgu lipp oma au rüvetanud polgult ära võtta ja sõjaväe muuseumi anda. Polku, kes juba kõdus oli moraalselt laostunud ja läks sõjaväljale riiki reetma, pole tänasest päevast enam.

Franz Joseph !»

468

Ertshertsog Joseph Ferdinandi käskkiri:

«Tšehhi väeosad pole sõjategevuse jooksul, iseäranis viimaste lahingute ajal, õigustanud neile osutatud usaldust. Iseäranis suure pettumuse valmistasid nad positsioonide kaitsmisel, kus neil pikemat aega tuli olla kaevikutes Seda asjaolu käsutas vaenlane tihtilugu ära, luues ühenduse ja sidemeid nimetatud väeosade alatute elementidega.

Vaenlane toetudes nendele äraandjatele, suunas oma rünnakud harilikult ja alati just nende rindelõikude pihta, kus viibisid säärased väeosad.

Vaenlasel läks tihtipeale korda meid ootamatult tabada, vastupanu peaaegu leidmata meie positsioonidesse tungida ja küllalt suurt hulka kaitselolijaid vangi võtta.

Saagu need alatud närukaelad, kes reetsid keisri ja keisririigi, kes ei rüvetanud mitte üksnes meie kuulsa ning vapra armee kuulsusrikast lippu, vaid ka selle rahvuse au, kelle hulka nad end lugesid, tuhandekordselt häbi, hukkamõistu ja põlastuse osaliseks!

Varem või hiljem tabab neid kuul või timuka silmus.

Iga tšehhi sõdur, kellel on vähegi ausust südames, on kohustatud teatama oma ülemustele säärastest lurjustest, ässitajatest ja äraandjatest.

Kes seda ei tee, on ise samasugune äraandja ja lurjus.

Käesolev käskkiri tšehhi polkudes kõikidele meestele teatavaks teha.

Meie monarhi käskkirjaga on 28. keiserlik-kuninglik polk armee koosseisust juba maha kustutatud ja kõik vangilangenud ülejooksikud tasuvad verega oma raske süü eest.

Ertshertsog Joseph Ferdinand.»

«Pisut hiljavõitu loeti need käskkirjad meile ette,» ütles Švejk Vanekile. «Ma panen väga imeks, et nad alles nüüd meile ette loeti, kui keisrihärra oli oma käskkirja juba seitsmeteistkümnendal aprillil välja andnud. Asi võib ju nii paista, nagu ei oleks tahetud teda mingitel põhjustel meile otsekohe ette lugeda. Oleksin mina keisriks, ma ei salliks sihukest venitamist. Kui ma annan käskkirja seitsmeteistkümnendal aprillil, siis tuleb see ka seitsmeteistkümnendal kõikides polkudes ette lugeda, sadagu taevast kas või pussnuge.»

469

Vaguni teises otsas Vaneki vastas istus ohvitseride köögi okultistist kokk ja oli ametis kirjutamisega. Tagapool istusid ülemieitnant Lukáši tentsik, habetunud koljat Baloun, ja

üheteistkümnenda marsiroodu juurde komandeeritud telefonist Chodounsky. Baloun näris kuivatatud sõdurileiva tükki ja seletas hirmul olles telefonist Chodounskyle, et pole tema süü, kui ta selles trügimises rongile asumise ajal staabivagunisse oma ülemleitnandi juurde ei pääsenud.

Chodounsky aga ajas teisele veel suurema hirmu nahka, et nüüd ei tehta enam nalja ja säärase tembu eest võib kuuli saada.

«Millal nendele piinadele ükskord ometi lõpp tuleb!» hädaldas Baloun. «Kord manöövrite ajal Votices oli mul surm juba peaaegu silmade ees. Marssisime näljas ja janus, ja kui pataljoni adjutant ligi sõitis, siis karjusin: «Andke meile vett ja leiba!» Adjutant keeras hobuse minu poole ja ütles, et kui see oleks sõjas, peaksin ma rivist välja astuma ja ta käsiks mu maha lasta, kuid nüüd laseb ta mu garnisoni vangimajja panna. Mul vedas tol korral hullupööra, sest kui ta staapi teatama sõitis, hakkas ta hobune teel perutama, ta kukkus maha ja — jumal tänatud! — murdis kaelaluu.»

Baloun laskis kuuldavale raske ohke ja hakkas kurku sattunud leivatüki pärast läkastama, toibudes aga sihtis ihaldavalt ülemieitnant Lukäši kahe reisikoti poole, mis olid tema hoole alla antud.

«Härrad ohvitserid said maksakonserve ja ungari salaami, — sihukese jupi,» tähendas ta nukrameelselt.

Seejuures vahtis ta oma ülemleitnandi kahte kotti ahne pilguga justkui kõigist mahajäetud koer, kes on õõnes nagu hunt, istub vorstmaakri ukse ees ja kisub vorstikeetmise lõhnu ninna.

«Ei teeks paha, kui meid kuskil mehise lõunasöögiga oodataks,» arvas Chodounsky. «Kui me sõja algul Serbiasse sõitsime, siis õgisime igas jaamas mis kõle, nii vägevalt kostitati meid igal pool. Hanekintsude kõige paremast lihast lõikasime välja täringud ja nupud ning mängisime šokolaaditahvlitel «hunti ja lambaid». Horvaatias Oseki linnas tõid kaks meest sõjaveteranide liidust meile vagunisse suure katlatäie smooritud jäneseliha. Kuid seda oli meile juba liiast ja me kallasime katla sisu neile pähe. Kogu tee me muud ei teinud, kui oksendasime vagu-

nist välja. Kapral Matejka meie vagunist vitsutas ennast nii täis, et me pidime talle laua kõhu peale panema ja laual kargama — nagu kapsaid tampima. Alles siis sai ta kergendust ja tal tuli eest ja tagant kõiksugu sodi välja. Kui me läbi Ungari sõitsime, loobiti meile igas jaamas vagunitesse praetud kanu. Me ei söönud midagi muud kui ajusid. Kaposväris* viskasid madjarid vagunitesse suuri praetud sealihakäntsakaid. Uks kamraad sai terve praetud seapeaga vastu kolu ja ajas siis seda heldet andjat, rihm käes, üle kolme rööbastee taga. Bosnias seevastu ei saanud me enam vettki. Kuid Bosnias oli jälle, igasugust viina, nii palju kui süda soovis, ja veini nagu vett, kuigi joomine oli keelatud. Mäletan, et ühes jaamas pakkusid mingid prouakesed ja preilikesed meile õlut, meie aga küsime nende õllenõusse. Küll kargasid kähku vagunist eemale!

Olime kõik kogu tee nagu poolunes, minu silm ei seletanud isegi risti ässa. Ja järsku tuli nagu välk selgest taevast käsk — kõik vagunitest välja! Kaardimängki jäi pooleli. Uks kapral — nime enam ei mäleta karjus oma meestele, et nad laulaksid: «Und die Serben müssen sehen, dass wir Oesterreicher Sieger, Sieger sind.»[1]

1 Ja serblased peavad nägema, et austerlased on võitjad *(saksa k.)*.

Kuid keegi virutas talle jalaga tagumikku, nii et ta suures kaares üle rööbaste lendas. Siis tuli jälle käsk — püssid püramiididesse! Rong keeras otsa ümber ja sõitis otsekohe tühjalt tagasi. Ja

teadagi, nagu ikka paanika korral — viis kogu meie kähe päeva toidumoona ära. Siis hakkasid umbes nii kaugel, nagu siit nende puudeni, lõhkema šrapnellid. Teisest küljest kihutas pataljoniülem hobuse seljas kõhale ja kutsus kõik ohvitserid nõupidamisele. Siis tuli meie oberleitnant Macek, läbi ja läbi tšehh, kuid rääkis ainult saksa keelt, ja seletas, ise valge kui lubi, et edasi sõita ei saa, et raudtee on õhku laetud, et serblased on öösel üle jõe tulnud ja asuvad praegu vasakul tiival. Kuid nad on meist veel kaugel. Me saame abiväge ja lööme nad pihuks ja põrmuks. Kui peakski midagi juhtuma, argu siis keegi alla andku, sest serblased lõikavat vangidel kõrvad ja ninad ara ning torkavat silmad peast. Sellest aga, et meie lähedal lõhkevad šrapnellid, ei maksa meil väljagi teha: meie suurtükivägi laskvat sektorit sisse. Järsku kostis kuskilt mägede tagant tatatata-tatatatatata. Seal pidid jälle, meie kuulipildujad sisse laskma. Siis kostis vasakult suurtükkide kõmatusi. See oli meile uudiseks ja me viskasime kõhuli maha. Üle meie lendas mitu granaati, mis panid jaama põlema. Paremalt poolt hakkasid üle meie peade vilistama kuulid, eemalt aga kostis püssipauke ja luku-raginat. Oberleitnant Macek andis käsu püramiidist püssid võtta ja laadida. Dienst-führender[1] läks tema juurde ja teatas, et see pole ülepea võimalik, sest meil pole laskemoona, ja ülemleitnant peaks ise väga hästi teadma, et pidime saama moona järgmisel etapil enne eesliinile jõudmist. Rong laskemoonaga oli sõitnud meie ees ja arvatavasti juba serblaste kätte sattunud. Oberleitnant Macek oli mõni aeg lausa keeletu, siis aga andis käsu: «Bajonett auf!»[2] ega teadnud isegi — milleks, ainult niisama, ehmatusest, et midagi, teha. Seisime siis tükk aega lahinguvalmis, siis viskasime jälle liiprite vaHele pikali, sest kuskilt ilmus aeroplaan ja allohvitserid röökisid: «Alles decken, decken!»[3] Siis selgus, et see on meie oma aeroplaan, ja meie suurtükivägi tulistas ta eksikombel alla. Me tõusime jälle püsti. Ei mingeid

' Korrapidaja (saksa k.).

* Täägid külge (saksa k.).

Kõik varju, varju (saksa k.).

käske. Seisime vabalt. Kuskilt kihutas meie juurde üks ratsaeväelane. Karjus juba kaugelt: «Wo ist

Bataillonskommando?» Pataljoniülem ratsutas talle vastu, ratsaväelane ulatas kirja ja kihutaski juba ära paremale. Pataljoniülem luges kirja sõidu peal läbi ja läks äkki justkui lolliks: kiskus mõõga välja, kihutas meie juurde. «Alles zurück, alles zurück!»[2] karjus ta ohvitseridele. «Direktion Mulde, einzeln abfallen!»[3] Siis läks märuliks. Nad oleksid seda nagu ooda nudki ja hakkasid meie pihta igast küljest tuld andma. Vasakut kätt oli maisipõld. Oli alles põrgu! Me roomasime orgu, seljakotid jätsime nende äraneetud liiprite vahele. Oberleitnant Macek sai kõrvalt kuuli pähe, nii et ei jõudnud suudki lahti teha. Enne kui orgu jõudsime, oli meil palju surnuid ja haavatuid. Jätsime need sinnapaika ja lidusime õhtuni. Kogu ümbrus oli enne meid meie omade poolt juba nagu puhtaks pühitud. Ainus, mis me nägime, oli tühjaksröövitud moonavoor. Viimaks jõudsime jaama, kus saime uue käsu: rongile istuda ja tagasi staabi juurde sõita. Seda käsku ei saanud me aga täita, sest staap oli päev enne seda terves koosseisus vangi langenud, mida me teadsime juba hommikul. Tolknesime ringi nagu vaesedlapsed, keegi ei tahtnud meist teadagi ja meid saadeti seitsmekümne kolmandasse rügementi, et taganeksime nendega koos. Tegime seda suurima rõõmuga, kuid pidime enne terve päeva marssima, kui seitsmekümne kolman-dale rügemendile järele jõudsime. Siis olime.. .»

Keegi ei kuulanud teda enam, sest Švejk ja Vanek mängisid marjast, ohvitseride köögi okultistist kokk kirjutas ikka veel väga üksikasjalist kirja oma naisele, kes mehe äraoleku ajal oli hakanud uut teosoofilist * ajakirja välja andma ja Baloun tukkus pingil. Nii ei jäänud telefonist Chodounskyl muud, kui veel kord tähendada:

«Jah, seda ei unusta ma iialgi…»

Ta tõusis püsti ja läks marjasemängijate juurde kiibitsema.

«Paneksid parem mu piibu põlema, kui et tuled võõraid kaarte piiluma,» ütles Švejk Chödounskyle sõbralikult. «Marjas on palju tähtsam asi kui terve sõda ja teie neetud seiklused Serbia piiril kokku ... Küll käisin lollisti, anna või iseendale vastu, kõrvu! Ma oleksin võinud kuningaga

1 Kus on pataljoni staap (saksa k.).
2 Kõik tagasi, kõik tagasi (saksa k.).
3 Suund nõkku, ühekaupa taanduda (saksa k.).

veel vähekese oodata, sest soldat tuli alles nüüd pihku. Olen ma aga lojus.»

Okultistist kokk lõpetas seeaeg kirja, luges läbi ja oli ilmselt rahul, kuivõrd peenelt ta oli tsensuurist mööda hiilinud.

Kallis naine!

Kui saad need read kätte, olen ma juba mitmendat päeva rongis, sest me sõidame rindele. Mulle ei meeldi kuidagi, et pean rongis luuslanki lööma ega saa kasulik olla, sest meie ohvitseride köögis toitu ei valmistata ja süüa saadakse jaamadest. Oleksin sõidul läbi Ungari oma härradele ohvitseridele rõõmuga segeli guljašši valmistanud, aga sellest ei tule midagi välja. Võib-olla siis, kui jõuame Galiitsiasse, läheb mul korda valmistada ehtsat galiitsia šoulet — hautatud hane kruupide või riisiga. Usu mind, kallis Helenka, ma püüan kogu hingest teha võimalikult meeldivaks meie härrade ohvitseride elu, mis on täis muret ja pingutusi. Mind saadeti polgust marsipataljoni käsutusse, mis oli minu palavaim soov, et ma võiksin ohvitseride väliköögi töö kas või väga tagasihoidlike vahenditegagi vajalikule tasemele seada. Sa mäletad, kallis Helenka, et Sa soovisid mulle, kui ma polku läksin, häid ülemaid. Sinu soov on täide läinud ja ma ei või nende üle vähemalgi määral nuriseda, hoopis vastupidi — kõik härrad ohvitserid on meie parimad sõbrad, minusse aga suhtuvad isalikult nagu oma pojasse. Esimesel võimalusel teatan Sulle meie väliposti numbri . . .

Selle kirja oli tinginud asjaolu, et okultistist kokk oli rikkunud oma suhted polkovnik Schröderiga, kes teda siiani oli soosinud, kuid kes marsipataljoni ohvitseride lahkumisõhtul jälle mingi õnnetu juhuse tõttu vasika-neerudest ruleti portsjonist ilma jäi, ning polkovnik Schröder saatis ta marsipataljoniga sõjaväljale, usaldades polgu ohvitseride köögi kellelegi Klärovi pimedatekooli õnnetule õpetajale.

Okultistist kokk laskis silmad veel kord kirjast üle käia. Kiri näis talle väga diplomaatiliselt kirjutatuna, et end .lahinguist natukegi kaugemale hoida, sest ütle mis tahad, aga köök on ikkagi soe kõht rindel.

Tõsi küll, ta oli eraelus hauataguse elu küsimusi käsit-

leva okultistliku ajakirja omanikuna .ja toimetajana pika artikli kirjutanud, et keegi ei pea surma kartma, samuti ühe artikli hingede rändamisest.

Siis astus ka tema Švejki ja Vaneki juurde kiibit-sema. Sel momendil olid- mõlemad mängijad unustanud igasugused sõjaväeliste aukraadide vahed. Nad ei mänginud enam kahekesi ja kolmandaks käeks marjases oli Chodounsky.

Käskjalg Švejk sõimas jämedalt veltveebel Vanekit:

«Ma panen imeks, et te nii lollakalt mängida võite! Näete küll, et tal pole lüüa! Mul ei ole ühtegi ruutut, aga teie ei käi kaheksat, vaid tulete nagu viimane põrunud eesel risti soldatiga välja, ja see tubakas võidab.»

«Mis te ulute ühe mahamängitud tihi pärast!» kostis veltveebel viisakalt vastu. «Te ise mängite nagu idioot. Kas ma pean selle ruutu kaheksa väikesest sõrmest välja imema, kui mul pole samuti ühtegi ruutut? Mul on ainult suured ärtud ja ristid, te igavene litsikubjas.»

«Siis te, ninatark, oleksite pidanud trumpama,» tähendas Švejk irvitades. «Täpselt samasugune lugu juhtus ükskord Valeši juures all veinikeldris, ühel sihukesel tossil olid kah kõik võimalused trumbata, kuid tema ei trumbanud, sokutas aina väikesed kaardid ette ja laskis teistel lüüa. Aga endal missugused lehed käes! Igast mastist ja ikka kõige kõvemad. Nagu mul praegugi sellest miskit käsu pole, kui te trumpamata jätate, nii polnud ka tol korral ei mul ega kellelgi sellpst miskit tolku, ja kui asi oleks nii edasi läinud, oleksime muudkui maksnud. Viimaks ma põrutasin: «Härra Herold, ärge mängige lolli ja olge hea ning trumbake!» Aga tema mulle .vastu, et ta võib mängida, kuidas tahab, et pidagu mina oma mokk . maas. sest temal on ülikooli haridus. .No see lugu läks tal kalliks maksma. Peremees oli meite tuttav, ettekandja-preili veel rohkemgi kui tuttav, ja politseipatrullile seletasime asja tipp-topp ara, et miskit korrarikkumist pole olnud. Esiteks on see tema poolt sigadus politseipatrulli väljakutsumisega öörahu rikkuda, kui ta mõne kõrtsi ees jää peal pikali kukub ja oma nina puruks lööb. Et meie ei puudutanud teda sõrmeotsagagi, kui ta marjases suli tegi, ja kui^sulitegemine välja tuli, jooksis ta niisuguse kuruga välja, et lendas karmauhti pikali. Peremees ja ettekandja kinnitasid meie sõnu, et me pidasime end tema vastu tõesti džentlmenlikult ülal ja et ta midagi paremat

ei väärinudki. Istus teine kella seitsmest õhtul poole ööni üheainsa kruusi õlle ja soodavee juures ja mängis jumal teab kui tähtsat isandat, sest ta olevat ülikooli professor, aga marjasest teadis niisama palju kui siga pühapäevasest päevast... Kelle kord on kaardid teha?»

«Mängime kauftsvikki,» tegi okultistist kokk ettepaneku. «Kümme ja kaks hellerit silm.»

«Jutustage meile parem hingede rändamisest,» palus veltveebel Vanek, «nagu te kantiinipreilile jutustasite, kui oma nina puruks lõite.»

«Hingede rändamisest olen minagi üht-teist', kuulnud,» ütles Švejk. «Mõni hea aasta tagasi võtsin kätte ja mõtlesin, nagu öeldakse, et harin ennast ise, et ma teistes! maha ei jääks, ja läksin Praha töösturite ühingu lugemislauda. Aga et mul oli närune väljanägemine ja püksi-põhjad paistsid läbi, siis ei tulnud eneseharimisest midagi välja. Mind ei lastud sisse, vaid visati välja, sest arvati, et ma olen tulnud endale talveriide.d varastama. Siis panin ükskord pühapäevariided selga, läksin muuseumi raamatukokku * ja laenasin seal sõbraga kahepeale ühe vahva raamatu hingede rändamisest. Sealt ma lugesingi, et keegi India keiser oli pärast surma seaks muutunud, aga kui see siga tapeti, siis muutus ta ahviks, ahvist sai ta mägra-koeraks ja mägrakoerast ministriks. Pärastpoole, kui ma kroonut teenisin, veendusin ma, et selles asjas peab terake tõtt olema, sest igaüks, kellel oli mingi tärnike peal, nimetas sõdureid kas meresigadeks või üldse mõne muu elaja nimega. Seepärast võib arvata, et lihtsõdurid olid tuhat aastat tagasi mõned kuulsad väejuhid. Aga sõjaajal on sihuke hingede rändamine üks paganama loll asi. Kurat teab, kui palju kordi peab inimene enne muutuma, kui ta saab näiteks telefonistiks, kokaks või pindeville*miks. Järsku kisub granaat ta tükkideks ja tema hing läheb mõne suurtükiväehobuse sisse. Kui patarei sõidab väljs» mõnele kõrgendikule, keset patareid aga plahvatab uus granaat ja tapab just selle hobuse, kuhu oli asunud kadunu hing, rändab hing kohe jälle mingisuguse moonavoori lehma sisse. Lehmast tehakse meestele guljašši, hing aga rändab minupärast kas või telefonisti kehasse, telefonist ...»

«Ma panen imeks,» ütles ilmselt solvunud telefonist Chodounsky, «miks peaksin mina nende rumalate naljade märklauaks olema?»

«Kas see Chodqunsky, kellel on eradetektiivbüroo silma märgiga nagu püha kolmainsus *, on teie sugulane?» päris Švejk süütult. «Mulle meeldivad väga eradetektiivid. Aastaid tagasi teenisin kroonus koos kellegi Stendleri-nime-lise eradetektiiviga. Sellel oli sihuke käbi moodi pea, nii et meie veltveebel ütles talle alati: ta on kroonus kahe-kümne aasta jooksul palju käbi moodi päid näinud, aga säärast käbi ei osanud ta hingeski aimata. «Kuule, Stend-ler,» ütles veltveebel alati, «kuitänavu poleks manöövreid, siis ei kõlbaks teie käbipea üldse sõjaväeteenistusse, aga nüüd võib suurtükiga teie käbi järele vähemalt sektori sisse lasta, kui jõuame kohta, kus ei leidu mõnda paremat orientiiri.» Sai see mees meie veltveebli käes aga päevi näha! Mõnikord rännaku ajal saatis veltveebel ta viissada sammu ette ja andis siis käsu: «Suund — käbi moodi pea!» Sellel Stendleril oli üleüldse, ka eradetektiivina, ühtepuhku äpardusi. Sageli jutustas ta meile kantiinis, missuguseid hädasid ja viperusi tal on tulnud üle elada. Ta sai näiteks ülesande välja uurida, kas mõne maruvihaselt nende juurde tormanud kliendi naine ei aele teistega ringi, ja kui aeleb, siis kellega ta aeleb, kus ja kuidas aeleb. Või jä-lle ümberpöördult. Keegi säärane 'armukade naine tahtis teada saada, kellega ta mees ringi ajab, et võiks talle kõdus suure skandaali teha. Stendler oli hari-

."fyif"1?

tud inimene, kõneles abielutruuduse rikkumisest ainult valitud sõnadega ja pidi tihtilugu lausa liutma puhkema, kui jutustas meile, kuidas kõik tahtnud, et ta tabaks temakese või tema in flagranti[1]. Teistsugune mees oleks rõõmus olnud, kui oleks sihukesele paarikesele in flagranti peale sattunud, ja seda asja, silmad jollis, kõrvalt vahtinud, aga härra Stendler, nagu ta'ütles, oli sellest kaugel. Alati rääkis ta väga peenetundeliselt, et ta ei või niisugust rõvedat liiderdamist silma otsaski sallida. Sageli jooksid meil suud vett nagu koertel, kelle nina ees kee-detud sinki tassitakse, kui ta jutustas meile igasugustest poosidest, mille juures ta oli paarikestele peale sattunud. Kui me kasarmuarestis istusime, siis kirjeldas ta ikka neid meile. Rääkis teine: «Niisuguses poosis nägin seda ja seda prouat selle ja selle härraga . . .» Ja aadressid nimetas meile ara. Ise oli ta seejuures väga kurb. Ohkas alati: «Neid kõrvakiile, mis ma mõlemalt poolt olen saanud! Kuid mitte see ei masendanud mind niivõrd, kui see, et võtsin altkäemaksu, üht säärast altkäemaksu ei unusta ma surmatunnini. Mees oli alasti ja naine oli alasti, hotellitoas, ja ukse, tõprad, olid lahti jätnud. Diivanile nad ei mahtunud, sest mõlemad olid paksud, arrle-lesid vaibal nagu kassipojad. Vaip oli kulunud, must, tolmune ja vaibal vedelesid sigaretikonid. Kui ma sisse astusin, kargasid mõlemad püsti. Mees jäi minu ette seisma ja hoidis kätt ees nagu viigilehte. Naine aga pööras minu poole selja ja ma nägin tema nahal selgelt vaiba mustrit, selgroo külge aga oli kleepunud sigaretikoni. «Vabandage, härra Zemek,» ütlen mina, «olen eradetektiiv Stendler Chodounsky juurest ja mulle on teie proua abikaasa nõudel ametikohustuseks tehtud teid in flagranti tabada. See daam, kellega teil siin on lubamatud suhted, on proua Grotovä.» Ma pole eluilmas niivõrd rahulikku kodanikku näinud. «Lubage, ma panen ennast riidesse,» ütles ta nagu iseendastmõistetavalt. «Süüdi on ainult minu naine, kes sunnib mind oma põhjendamatu armukadedusega lubamatuid vahekordi soetama. Ta on mind kui oma meest põhjendamatuist kahtlustest aetuna etteheidete ja vastiku usaldamatusega haavanud. Kui aga pole enam mingeid kahtlusi, siis ei saa ka häbi varjata .. Kus on mu aluspüksid?» küsis ta seejuures rahulikult.

Kuritöö paigal (lad. k.).

«Voodi peal.» Seeaeg, kui ta aluspükse jalga kiskus, seletas ta edasi: «Kui aga ei saa enam häbi varjata, siis jääb üle ainult lahutus. Kuid sellega häbiplekki maha ei pese. Ja lahutus on üldse üks väga keeruline asi,» pajatas ta riidesse pannes. «Kõige parem oleks, kui mu abikaasa võtaks oma kannatuse kokku ega laseks asja avaliku skandaalini. Tehke, muide, mis tahate, aga. ma jätan teid armulise prouaga üksi.» Proua Grotovä oli vahepeal voodisse roninud, härra Zernek ulatas mulle käe ja lahkus.» Ma ei mäleta enam päris hästi Stendleri juttu, mis ta voodis lamava prouaga edasi rääkis, sest ta kõneles väga intelligentselt, et abielu eesmärk ei seisa selles, et igaühte otseteed õnne juurde viia, et igaühe kohus abielus on oma lihahimu maha suruda ja oma ihu õilsamaks ning hingelisemaks muuta. Stendler jutustas, et «seejuures hakkasin ma ennast vähehaaval riidest lahti võtma, ja kui olin juba riidest lahti ja mõistus läinud ning ma olin metsik nagu põder innaajal, astus tuppa minu hea tuttav Stach, samuti eradetektiiv, meie konkurendi härra Sterni büroost, kuhu härra Grot oli pöördunud abisaamiseks oma naise vastu, kellel olevat mõningaid tutvusi meestega. Stach ei öelnud muud kui: «Ahaa, härra Stendler on proua Grotoväga in flagranti, — õnnitlen!» Pani ukse vaikselt kinni ja kadus. «Nüüd on juba ükskõik,» ütles proua Grotovä, «ärge rutake riietumisega, minu kõrval on koht vaba.» — «Minul, armuline proua, tulebki just varsti kõhast juttu,» ütlesin talle ega teadnud isegi, mis ma rääkisin. Mäletan ainult, et rääkisin midagi abikaasade vahelisest tülist, mille all kannatab ka laste kasvatamine.» Siis jutustas ta meile veel, kui kähku ta riidesse pani ja jalga laskis, ning kuidas ta otsustas, et räägib kõik otsekohe oma šefile härra Chodounskyle ara. Ütles, et läks selleks pisut julgust võtma, ja enne kui kõhale jõudis, oli tema laul juba lauldud. Vahepeal oli jõudnud sinna oma šefi Sterni ülesandel seesama Stach, et ta annaks harta Chodounskyle hoobi, paljastades, millised on tema eradetektiiv-büroo ametnikud. See jälle ei osanud midagi paremat välja mõelda, kui saata poiss kohe härra Stendleri naise järele, et see õiendaks ise oma mehega ja karistaks teda selle eest, kui mees on saadetud kuhugi ametikohustusi täitma ja leitakse konkurendi büroo poolt in flagranti. «Sellest ajast peale on mu kolu veel rohkem käbi moodi,» armastas Stendler alati ütelda, kui jutt sinnapoole käidus.»

480

«Kui mängiksime nüüd «viit ja kümmet»?»

Mängiti.

Rong peatus Mošoni jaamas. Oli juba õhtu ja kedagi ei lastud vagunist välja.

Kui rong jälle liikuma hakkas, kostis ühest vagunist vali hääl, püüdes rongi mürinast otsekui üle karjuda: keegi sõdur Kašperske Horyst ülistas pühalikus õhtu-meeleolus meeletult röökides vaikset ööd, mille varjus läheneti Ungari tasandikule:

Gute Nacht! Gute Nacht!
Allen Müden sei's gebracht.
Neigt der Tag stiile zur Ende,
ruhen alle fleiss'gen Hände,
bis der Morgen ist erwacht.
Gute Nacht! Gute Nacht![1]

«Halt Maul, du Elender!»[2] karjus keegi sentimentaalsele lauljale vahele ja too jäi vait.

Ta kisti akna juurest eemale.

Kuid virgad käed ei puhanud kuni hommikuni. Nagu kogu rongis küünalde valgel, nii mängiti ka siin väikese seinale riputatud petrooleumilambi paistel «tšaparit» ja Švejk kuulutas iga kord, kui keegi löömisel vahele jäi, et see on kõige õiglasem mäng, sest igaüks võib vahetada nii palju kaarte kui tahab.

«Tsvikis võid osta ainult ässa ja seitsme,» kinnitas Švejk, «sest siis võid passida. Muid kaarte osta ei või. Siis lähed juba riski peale välja.»

«Mängime nüüd «zdravickot»,» tegi Vanek ettepaneku ja kõik olid nõus.

«Risti seitse,» teatas Švejk kaarti võttes. «Igaüks pangu kümme hellerit ja igaühele neli kaarti kätte. Laduge raha välja, ehk võidame.»

Ja kõikide nägudelt võis lugeda sellist rahulolu, nagu polekski sõda ja nagu ei viibikski nad rongis, mis viib

1 Head ööd! Head ööd! Väsib ilm ja vaikseks jääb. Lõppenud on päevatöö, puhkavad kõik virgad käed, kuni hommik loitma lööb. Head ööd! Head ööd (saksa k.).

8 Pea lõuad, sa lontrus (saksa k.).

neid väeliinile suurtesse veristesse lahingutesse ja tapatalgutesse, vaid nagu istuksid nad mõnes Praha kohvikus kaardilaua ümber.

«Seda ma ei arvanud,» ütles Švejk ühe partii järel, «et saan tuusa, kui läksin tühja käega kõiki nelja kaarti vahetama. Kuhu te ronite oma kuningaga? Ma löön selle kuninga nässu!»

Seeaeg, kui vagunis löödi kuningat ässaga, lõid kaugel rindel kuningad üksteist oma alamatega.

Staabivagunis, kus istusid marsipataljoni ohvitserid, valitses sõidu algul imelik vaikus. Suurem jagu ohvitsere oli süvenenud väikesesse kalingurköites raamatusse pealkirjaga: «Die Sünden der Väter. Novelle von Ludwig Ganghofer»' ja kõik uurisid ühteaegu saja kuuekümne esimest lehekülge. Pataljoniülem kapten Sägner seisis akna all, käes sama raamat ja lahti löödud samalt saja kuuekümne esimeselt leheküljelt.

Ta silmitses maastikku ja mõtles selle üle, kuidas õigupoolest kõigile kõige arusaadavamalt selgitada, mis selle raamatuga tuleb teha. Tegemist oli ju valju saladusega. Ohvitserid mõtlesid seeaeg, et polkovnik Schröder on viimsegi arunatukese kaotanud. Kuigi ta oli juba ammu opakas, ei võidud siiski oodata, et lõplik lolliksminemine temaga nii äkki juhtub. Enne rongi ärasõitu oli ta kutsunud ohvitserid viimasele nõupidamisele, kus ta teatas neile, et igale ohvitserile on määratud Ludwig Ganghoferi raamat «Die Sünden der Väter» ja ta on lasknud raamatud pataljoni kantseleisse viia.

«Härrad, ärge iialgi unustage saja kuuekümne esimest lehekülge!» ütles ta kole salapärase ilmega.

Ohvitserid süvenesid sellesse leheküljesse/kuid ej suut-, *nud* midagi taibata. Sellel leheküljel astus keegi Martha kirjutuslaua juurde, võttis sahtlist mingi näitemänguosa ja arutas valjusti, et publik peab kangelase osale kaasa tundma. Siis ilmus sellel leheküljel keegi Albert, kes püüdis kogu aeg naljatades kõnelda, kuid naljad käisid eelnenud tegevuse kohta. Seepärast tundus kõik säärase lorina, et ülemleitnant Lukas hammustas oma sigaretipitsi otsa ära.

Isade patud. Ludwig Ganghoferi* romaan *(saksa k.).*

«Vanamees on päris hulluks läinud,» arvas igaüks endamisi. «Tema laul on lauldud. Nüüd viiakse ta sõjaministeeriumi üle.»

Kui kapten Sägner oli kõik mõttes hästi läbi kaalunud, eemaldus ta aknast. Tal polnud märkimisväärseid pedagoogilisi kalduvusi ja seepärast võttis tal enne palju aega, kuni ta peas vestluse kavaga saja kuuekümne esimese lehekülje tähtsusest valmis sai.

Enne kui alustada, pöördus ta ohvitseride poole sõnadega «Meine Herren»', nagu oli teinud ka vana polkovnik, kuigi Sägner enne rongile astumist oli pöördunud ohvitseride poole ikka sõnaga «Kameraden»[2].

«Also, meine Herren . ..» Ja kapten Sägner hakkas seletama, et ta on saanud eile õhtul polkovnikult juhendid Ludwig Ganghoferi raamatu «Die Sünden der Väter» saja kuuekümne esimese lehekülje kohta.

«Also, meine Herren,» jätkas ta pühalikult, «see on ** täiesti salajane informatsioon välikirjavahetuse šifreerimise uuest süsteemist.»

Kadett Biegler tõmbas välja taskuraamatu ja pliiatsi ning ütles iseäranis teenistusvalmil toonil:

«Olen valmis, härra kapten.»

Kõik vaatasid selle tainapea poole, kelle püüdlikkus vabatahtlike koolis ulatus lausa totruseni. Ta oli astunud sõjaväkke vabatahtlikuna ja seletanud kõhe esimesel võimalusel vabatahtlike kooli ülemale, kui see tutvus kursantide perekondlike oludega, et tema esiisad kirjutanud oma nime õieti Bügler von Leithold ja nende vapil olnud kuretiib kalasabaga.

Sellest ajast peale sai ta. oma vapi järgi hüüdnimeks «Kalasabaga Kuretiib», teda hakati rängalt taga kiusama ja ta muutus korraga vastikuks, sest tema vapp ei sobinud kuidagi kokku tema isa auväärse jänese- ja küüliku-nahkadeäriga. Ei aidanud ka see, et noor entusiast -püüdis ausalt neelata kogu sõjateadust, paistis silma oma usinusega ja ei teadnud mitte üksnes seda, mis talle õppida anti, vaid vaevas peale selle oma pead — mida edasi, seda rohkem — sõjakunsti ja sõdade ajalugu käsitlevate teoste uurimisega, millele ta alati jutu juhtis, kuni ta üle trumbati ja tal suu kinni pandi. Ohvitseride ring-

1 Minu härrad *(saksa k.).*

2 Seltsimehed *(saksa k.).*

konnas pidas ta end üheväärseks kõrgemate aukandjatega.

«Sie, Kadett,»' ütles kapten Sägner, «kui ma pole teile sõna andnud, siis olge vait, sest keegi pole teilt midagi küsinud. Küll olete teie aga pagana tark sõjamees!... Ma teen teile praegu teatavaks täiesti salajase informatsiooni, teie aga muudkui võtate ja kirjutate oma taskuraamatusse. Taskuraamatu kaotamise korral ootab teid sõjavälja-kohus.»

Kõigele lisaks oli kadett Biegleril veel see halb harjumus, et ta püüdis kõiki enda väljavabandamisega alati veenda, nagu mõtleks ta ainult head.

«Teatan alandlikult, härra kapten,» vastas ta, «et tasku-raamatu võimaliku kaotamise korral ei šifreeri keegi seda lahti, mis ma kirjutanud olen, sest ma stenografeerin ja keegi ei saa minu lühendustest aru. Ma kasutan inglise stenografeerimissüsteemi.»

Kõik vaatasid teda põlgusega, kapten Sägner viskas käega ja jätkas oma loengut.

«Ma rääkisin juba uuest välikirjavahetuse šifreerimise süsteemist. Teile on võib-olla arusaamatu, miks polkovnik soovitas teil lugeda just Ludwig Ganghoferi romaani «Die Sünden der Väter» saja kuuekümne esimest lehekülge. See, mu härrad, on uue šifreerimismeetodi võti, mis on võetud tarvitusele armeekorpuse staabi korralduse alusel, kelle käsutusse meid saadetakse. Nagu te teate, on sõjaväljal tähtsate teadete'šifreerimiseks palju meetodeid. Kõige uuem, mille me käsutusele võtame, on täiendav arvudemeetod. Sellega kaotab kehtivuse teile möödunud nädalal polgu staabist antud šifr ja'selle lahti-lugemise juhend.»

«Erzherzogs Albrechtssystem,»[2] tähendas usin kadett Biegler omaette, «8922=R, üle võetud Gronfeldi meetodist.»

«Uus süsteem on väga lihtne,» kõlas vagunis kapteni hääl. «Ma sain teise köite ja informatsiooni härra polkovniku enda käest.

Kui me näiteks saame käsu: «Auf der Kote 228, Maschie-nengewehrfeuer linksrichten!»[3], siis mu härrad, saame järgmise kirp: «Sache — mit — uns — das — wir — auf-

1 Teie, kadett *(saksa k.).*
2 Ertshertsog Albrechti süsteem *(saksa k.).*
3 Kõrgendikul 228 kuulipildujatuli vasakule suunata *(saksa k.).*

sehen — iri — die — versprachen — die — Martha — dich _ das — ängstlich — dann — wir — Martha — wir — den — Wir — Dank — wohl — Regiekollegium — Ende — wir – versprachen — wir — gebessert — versprachen — wirklich — denke— Idee — ganz — herrscht — Stimme — letzten.» See on väga lihtne ja ilma igasuguste ülearuste kombinatsioonideta. Staabist telefoni teel pataljoni, pataljonist telefont teel kompaniisse. Kui ülem on saanud taolise kirjaliku teate, dešifreerib ta selle järgmisel viisil. Võtame kätte «Die Sünden der Väter», avame selle saja kuuekümne esimeselt leheküljelt ja hakkame vastasasuva saja kuuekümnenda lehekülje ülalt äärest peale otsima sõna «Sache». Palun, härrased! Esmakordselt esineb «Sache» saja kuuekümnendal leheküljel järjest lugedes viiekümne teise sõnana. Siis otsime vastasolevalt saja kuuekümne esimeselt leheküljelt ülalt alates viiekümne teise tähe. Pange tähele, see on «A». Edasi on teates sõna «mit». See on saja kuuekümnendal leheküljel järjest lugedes seitsmes sõna, mis vastab seitsmendale tähele saja kuuekümne esimesel leheküljel ja on «U». Seejärel tuleb «uns», see on, palun mind tähelepanelikult jälgida, kahek-sakümne kaheksas sõna, mis vastab kaheksakümne ka-heksandale tähele vastasoleval saja kuuekümne esimesel leheküljel, milleks on «F», ja meil. ongi käes «Auf». Ja nii muudkui edasi, kuni loeme välja terve käsu: «Kõrgen-dikul 228 kuulipildujatuli vasakule suunata!» Väga teravmeelne, härrad, lihtne ja võimatu lahti šifreerida, kui pole võtit, Ludwig Ganghoferi «Die Sünden der Väter» saja kuuekümne esimest lehekülge.»

Kõik uurisid sõnatult kurikuulsaid lehekülgi ja jäid nõutult mõtlikuks. Mõni aeg valitses vaikus, kuni kadett Biegler muretsevalt hüüatas:

«Herr Hauptmann, ich melde gehorsam: Jesus Maria! Es stimmt nicht!» '

Asi oli tõesti väga mõistatuslik.

Kuidas ka ei pingutatud, ei leidnud keegi peale kapten Sägneri saja kuuekümnendalt leheküljelt mainitud sõnu ja saja kuuekümne esimeselt leheküljelt, mis kujutas võtit, neile vastavaid tähti:

«Meine Herren,» kogeles kapten Sägner, kui ta veen-

1 Härra kapten, ma teatan alandlikult: Jeesus Maria! See asi ei klapi *(saksa k.).*

dus, et kadett Biegleri ahastav hüüatus vastas tõele, mis siis lahti on? Minu «Die Sünden der Väter» sisaldab liike seda, teie omades aga pole?»

«Lubage, härra kapten,» ütles jälle kadett Biegler. Lubage juhtida teie tähelepanu sellele, et Ludwig Gangrueri romaan on kahes köites. Palun veenduda, et tiitelehel seisab: «Roman in 2 Bänden.» ' Meil on esimene, teil aga teine jagu,» jätkas põhjalik kadett Biegler. :Ja

sellepärast on päevselge, et meie saja kuuekümnes ja saja kuuekümne esimene lehekülg ei lähe teie omadga kokku. Meil on siin hoopis midagi .muud. Teie lahtišifeeritud teates peab. esimene sõna olema «Auf», meil aga tuleb välja «Heu»!»

Nüüd oli kõigile päris selge, et Biegler polegi vabst nii väga rumal.

«Ma sain teise köite otse brigaadi staabist,» ütles kp-ten Sägner. «Tegemist on ilmselt mingi eksitusega. Hära polkovnik"tellis teie jaoks esimese köite. Selle segaduson päris kindlasti lekitanud brigaadi staap,» jätkas ta, ngfu oleks asi talle päris selge ja nagu oleks ta seda juba :is teadnud, kui alustas oma vestlust väga lihtsast šifreerimismeetodist. «Polgule aga ei teatatud, et jutt on teisest köitest, ja nüüd on tagajärjed käes.»

Kadett Biegler vaatas seeaeg kõigile võidurõõmsalt otsa, leitnant Dub aga sosistas ülemleitnant Lukäšile, et «Kalasabaga Kuretiib» andis Sägnerile nina pihta, nii et aitas.

«Imelik lugu, härrad,» arutas kapten Sägner, tahtes sellega jutuajamist nagu elustada, sest vaikus oli väga rusuv. «Brigaadi kantseleis istuvad juhmardid.»

«Lubage tähendada,» andis endast uuesti märku tüüi kadett Biegler, kes tahtis jälle oma.tarkusega hiilata, «et sellised salajase, valjult salajase iseloomuga asjad peaks minema diviisist brigaadi kantseleisse. Armeekorpuse salajasi asju peaks teatama valjult salajaste ringkirjadega ainult diviiside ja brigaadide üksuste ülematele. Ma tunnen šifrite süsteeme, mida käsutati sõdades Sardiinia ja Savoia pärast,* Inglise-Prantsuse sõjakäig ajal Sevastoopoli vastu, * bokserite ülestõusu, ajal Hiinas * ja viimases Vene-Jaapani sõjas. Neid süsteeme anti edasi...»

1 Romaan kahes köites *(saksa k.).*

«Meile on need süsteemid niisama head kui vana põhk, kadett Biegler,» ütles kapten Sägner põlastuse ja vaenulikkusega. «Selge on see, et süsteem, millest oli juttu ja mida ma-teile selgitasin, ei ole mitte ainult kõige parem süsteem, vaid — võib ütelda — täiesti lahendamatu. Meie vaenlaste staapide kõik vastuluureosakonnad võivad potile minna! Rebigu end või lõhki, meie šifrit nad lahti ei loe. See on midagi täiesti uut. Säärane šifr on täiesti enneolematu.»

Püüdlik kadett Biegler köhatas pahaendeliselt.

«Lubage, härra kapten,» jätkas ta, «juhtida teie tähelepanu Kerickhoffi raamatule sõjaväes kasutatavast šifreerimisest. Selle raamatu võib igaüks «Sõjateaduse entsüklopeedia» kirjastusest tellida. Seal kirjeldatakse üksikasjaliselt meetodit, millest teie, härra kapten, meile just rääkisite. Selle leiutajaks on polkovnik Kircher, kes teenis Napoleon I ajal Saksi vägedes. See on Kircheri meetod, šifreerimine sõnade abil, härra kapten. Teate iga sõna avatakse võtme vastas asuva lehekülje abil. Seda meetodit on täiendanud ülemleitnant Fleissner oma raamatus «Handbuch der militärischen Kryptographie» [1] mida iga-

1 Sõjaväe salakirjade käsiraamat *(saksa k.).*

üks võib osta sõjaväeakadeemia kirjastusest Wiener Neu-stadtis *. Palun, härra kapten.» Kadett Biegler avas oma kohvri, võttis sealt raamatu, millest oli juttu, ja jätkas: «Fleissner toob sellesama näite, palun vaadake kõik oma silmaga. Sama näide, millest me kuulsime.

Teade: Auf der Kote 228, Maschienengewehrfeuer links-richten.

Võti: Ludwig Ganghofer «Die Sünden der Väter». Zweiter Bänd. '"

Ja palun vaadake edasi. Šifr: Sache mit uns das wir aufsehen in die versprachen die Martha ... ja nii edasi. Just nii, nagu me mõne silmapilgu eest kuulsime.»

Selle vastu polnud enam midagi öelda. Sellel tattninal «Kalasabaga Kuretiival» oli õigus.

Keegi sõjavägede peastaabi kindraleist oli oma töö ker-geks teinud. Leidis Fleissneri raamatu salajase sõjalise kirjavahetuse šifreerimisest ja oligi kõik korras.

Kogu see aeg võis näha, et ülemleitnant Lukas surus endas maha mingit imelist hingelist ärritust. Ta hammustas huuli, tahtis nagu midagi ütelda, hakkaski viimaks rääkima, ent hoopis midagi muud, kui oli esialgu kavatsenud.

«Seda ei maksa võtta nii traagiliselt,» ütles ta kummalise erutusega. «Seeaeg, mis me Bruckis Litava ääres laagris viibisime, vahetati mitu korda teadete šifreerimise süsteemi. Enne kui jõuame rindele, tulevad jälle uued süsteemid. Kuid ma arvan, et sõjaväljal polegi mahti sääraseid krüptogramme lugeda. Enne kui keegi meist taolise šifreeritud näite lahendada jõuab, pole kompaniid, pataljoni ja brigaadi ammu enam ollagi. Praktilist tähtsust sellel pole.»

Kapten Sägner noogutas väga vastumeelselt pead.

«Praktikas,» nõustus ta, «vähemalt minu kogemuste põhjal Serbia väeliinilt, ei olnud kellelgi mahti šifreeritud kirjade lugemiseks. Ma ei ütle, et šifritel poleks tähtsust pikemaajalises kaevikusõjas, kui me kaevume maasse ja oleme ootel. Ja et šifreid muudetakse, on samuti tõsi.»

Kapten Sägner taganes kogu rindel: «Peamine põhjus, miks staabid kasutavad tänapäeval eesliinil ikka vähem ja vähem šifrit, seisab selles, et

1 Teine köide (saksa k.).

meie välitetefonid on viletsad ega anna üksikuid silpe iseäranis suurtükitule ajal kuigi selgelt edasi. Te lihtsalt ei kuule mitte midagi ja nii tekib ainult asjatu segadus.»

Ta vaikis viivu.

«Segadus, härrased, on aga kõige hullem, mis sõjaväljal võib olla,» lisas ta prohvetlikult ja vaikis jälle. %'

«Kõhe jõuame Rabi,» ütles ta aknast välja vaadates. «Meine Herren! Mehed saavad siin igaüks sada viiskümmend grammi ungari salaami. Pool tundi puhkust.»

Ta vaatas marsruuti.

«Kell 4.12 ärasõit. Kell 3.58 kõik vagunitesse. Vagunitest väljuda roodude kaupa, üheteistkümnes kõige pealt ja teised tema järel. Zugsweise, Direktion Verpflegsmaga-zin No 6.1 Kontrollijaks väljaandmise juurde — kadett Biegler!»

Kõik vaatasid kadett Biegleri poole pilguga, millest võis lugeda: «Sul, piimahabe, tuleb aga löömist.»

Kuid püüdlik kadett Biegler võttis kohvrist juba lehe paberit ja joonlaua, tõmbas paberile jooned, andes igale marsiroodule oma lahtri, ja hakkas kõigilt rooduülemailt roodude nimelist koosseisu nõudma, mida ükski peast ei teadnud. Nad võisid Bieglerile oma taskuraamatuisse tehtud segaste märkmete põhjal vaid mingeid ebamääraseid arvulisi andmeid anda.

Kapten Sägner hakkas vahepeal õnnetut raamatut «Isade patud» lugema. Kui rong jäi Rabi jaamas seisma, lõi ta raamatu kmni ja tähendas:

«See Ludwig Ganghofer kirjutab päris hästi.»

Ülemleitnant Lukas tormas esimesena staabivagunist välja ja seadis sammud vaguni poole, kus asus Švejk.

Švejk ja tema kaasl'ased olid ammugi kaardimängu jätnud ja ülemleitnant Lukäši tentsikul Balounil oli juba säärane nälg, et ta hakkas oma ülemuste vastu mässama ja seletas, et ta teab väga hästi, kuidas härrad ohvitserid õgivad. Praegu olevat hullem kui pärisorjuse ajal. Ennemalt midagi säherdust sõjaväes ei olnud. Nagu tema vanaisa kõdus jutustanud, jaganud ohvitserid veel kuuekümne kuuenda aasta sõjas* sõduritega kanu ja leiba. Balouni hädaldamisel polnud otsa ega äärt, kuni Švejk

1 Rühmade kaupa, suund toiduladu nr. 6 (saksa k.).

pidas vajalikuks hakata kiitma sõjaväe korda praeguses sõjas.

«Sul on aga noor vanaisa, kes mäletab ainult kuuekümne kuuenda aasta sõda,» ütles Švejk sõbralikult, kui nad Rabi jõudsid. «Mina aga tunnen kedagi Ronovskyt ja sellel oli vanaisa, kes veel pärisorjuse ajal oli Itaalias, teenis seal oma kahtteistkümmend aastat ja tuli koju kaprali auastmes. Ta ei leidnud miskit tööd ja selle vanaisa isa võttis ta enda juurde tööle, ükskord sõitnud nad mõisa-teole kände vedama, üks känd aga, nagu jutustas vanaisa, kes oli oma isa sulaseks, olnud nõnda jurakas, et nad ei saanud talle tuultki alla. Vanaisa öelnud: «Jätame selle raipe siia, hakka nüüd sellega ennast tapma.» Metsavaht aga, kes seda kuulis, kukkunud karjuma ja viibutanud malakat, et pangu aga känd peale. See meie Ronovsky vanaisa ei öelnud selle peale muud, kui et sina oled alles tattnina, mina aga vana väljateeninud soldat. Nädala aja pärast saarlud ta uuesti kroonukäsu, pidanud jälle Itaa^ liasse minema ja ,seal uue kümme aastat ara teenima. Ta kirjutas koju, et kui tagasi tuleb, lööb metsavahi pea kirvega lõhki. Õnneks aga suri metsavaht enne ara.» Sel silmapilgul ilmus vaguniuksele ülemleitnant Lukas. «Švejk, tulge siia,» ütles Lukas. «Jätke oma lollakad jutud ja tulge tehke mulle parem üks asi selgeks.» «Otsekohe, teatan alandlikult, härra oberleitnant.» Ülemleitnant Lukas viis Švejki eemale ja pilk, mille ta-Švejkile kinkis, oli ülimalt kahtlustav.

Ülemleitnant Lukas oli kapten Sägneri loengu ajal, mis lõppes viimase lüüasaamisega, jõudnud tõelise detektiivi võimeteni, milleks ei olnud küll vaja kuigi keerulisi mõttekäike, sest Švejk oli enne ärasõitu ülemleitnant Lukäšile öelnud: «Härra oberleitnant, pataljonis on mingisugused raamatud härrade leitnantide jaoks. Ma tõin need rügemendi kantseleist ära.»

Kui nad olid jõudnud üle teise rööbastee ja kadunud külma veduri taha, mis ootas juba nädalapäevad mingit sõjamoonarongi, küsis ülemleitnant' Lukas ilma pikemata:

«Švejk, kuidas nende raamatutega tookord lugu oli?»

«Teatan alandlikult, härra oberleitnant, see on väga pikk lugu, teie aga vihastate iga kord, kui ma teile kõik täpselt ette kannan. Nagu tookordki, kui te rebisite katki selle sõjalaenu kohta käiva kirja ja tahtsite mulle vastu

kõrvu anda ja ma rääkisin teile, et olen miski raamatust lugenud, et ennevanasti pidid inimesed sõja ajal maksma akende eest, iga akna pealt kakskümmend hellerit' ja hanede pealt niisama palju .. .»

«Niiviisi, Švejk, ei jõuaks me kuigi kaugele,» ütles ülemleitnant Lukas ja jätkas ülekuulamist, kusjuures ta otsustas ette: et Švejk ei saaks jälle mõnd numbrit välja visata, peab kõik jääma valju saladuskatte alla.

«Kas tunnete Ganghoferit?»

«Kes see peaks olema?» küsis Svepk huvitatult. .

«See on saksa kirjanik, te igavene lambapea,» vastas ülemleitnant Lukas.

«Jumala eest, härra oberleitnant, ma ei tunne isiklikult ühtegi saksa kirjanikku,» ütles Švejk usukannataja näoga. «Ma tundsin isiklikult ainult ühte tšehhi kirjanikku, kedagi Ladislav Häjekit Domažlicest. See oli ajakirja «Svet Zvifat» toimetaja ja ma müüsin talle kord ühe igavese krantsi puhast tõugu spitsi pähe. Ta oli väga lõbus ja korralik mees. Ta käis ikka ühes ja samas kõrtsis ja luges seal alati oma jutte ette, sihukesi haledaid, et kõik hirnusid naerda. Tema aga nuttis ja maksis kõrtsis kõigi eest ja me pidime talle laulma:

Domažlice tornijalg on

kirjuks tätoveeritud.
Hirmus tihti torni all on
ilmselt kurameeritud.
Nimed seinal seisvad kaua,
paarikesed ammu hauas...»

«Te ei üle teatris, Švejk, et röögite nagu ooperilaulja,» arvas ülemleitnant Lukas kohkunuit, kui Švejk viimase rea «paarikesed ammu hauas» ara oli laulnud. «Ma ei küsinud teilt seda. Ma tahtsin ainult teada, kas te märkasite, et raamatud, millest te mulle ise rääkisite, olid Ganghoferi omad. Mis nende raamatutega juhtus?» käratas ülemleitnant Lukas vihaselt.

«Nendega, mis ma rügemendi kantšeleist pataljoni tõin?» kordas Švejk küsimust. «Need olid tõepoolest selle mehe kirjutatud, kelle kohta te küsite, kas ma teda tunnen, härra oberleitnant. Ma sain otse rügemendi kantseleist telefonogrammi. Need raamatud taheti sealt pataljoni kantseleisse saata», kuid pataljoni kantseleist olid kõik koos korrapidajaga kadunud. Kõik tahtsid ju tingimata kantiinis olla, sest kui sõidetakse rindele, siis ei tea mitte keegi ette, kas ta enam kunagi saabki kantiinis istuda. Nojah, härra oberleitnant, nad olid kõik kantiinis, istusid ja jõid. Ka teistest marsiroodudest ei saadud kedagi telefoni teel kätte. Teie aga andsite mulle käsu, et mina kui käskjalg pean nii kaua telefoni juures olema, kuni tuleb meie käsutusse määratud telefonist Chodounsky. Nii ma istusingi ja ootasin, kuni mulle vahetus tuleb. Rügemendi kantseleis sõimati, et kedagi ei saa kätte, et on saadud telefonogramm, mille põhjal pataljoni kantselei peab rügemendi kantšeleist välja võtma miski raamatud kogu marsi-pataljoni härrade ohvitseride jaoks. Ma tean, härra oberleitnant, et sõjaväes peab tegutsema kiiresti, ja seepärast ütlesin telefoni teel rügemendi kantseleisse, et ma tulen ise nendele raamatutele järele ja viin nad pataljoni kantseleisse ara. Sealt sain sihukese raske ranitsa, et ma vaevalt jaksasin selle jneie roodu kantseleisse tassida. Roodus vaatasin raamatud läbi ja hakkasin selle asja üle mõtlema. Rügemendi majandusveltveebel ütles rügemendi kantseleis küll, et rtigementi tulnud telefonogrammi põhjal teatakse pataljonis, mis nendest raamatutest, nimelt m i s s u g u n e k ö i d e tuleb välja valida. Need raamatud olid nimelt k a h e s k ö i t e s, esimene köide eraldi ja

teine köide eraldi. Ma pole eluilmas nii naernud, sest ma olen oma elus palju raamatuid lugenud, kuld kunagi pole alustanud lugemist teisest köitest. Majandusveltveebel aga ütles mulle veel: «Siin on teile esimene köide ja siin teine köide. Härrad ohvitserid teavad ise, m i s s u g u s t k ö i d e t nad peavad lugema.» Ma siis arvasin, et kõik on porujommis, sest kui üht raamatut tuleb hakata lugema ikka algusest peale, siis sihukest romaani, nagu «Šünden d er Väter» — ma oskan ju saksa keelt —, mis ma tõin, tuleb hakata lugema e s i m e s e s t köitest peale. Ega me mõned juudid ole, et loeme tagant ettepoole! Sellepärast ma küsisingi teilt telefoni teel, härra oberleitnant, kui te kasiinost tagasi tulite ja ma teile nendest raamatutest teatasin, et kas siis nüüd on asjad sõjaväes pahurpidi ja

kas ei tuleks ka raamatuid tagantpoole ettepoole lugeda, esiotsa teine ja seejärel esimene köide. Aga teie ütlesite mulle, et ma olen lakku täis tõbras, kui ma sedagi ei tea, et issa-meie palves on «issa-meie» ikka alguses ja «aamen» lõpus...»

«Kas teil hakkas paha, härra oberleitnant?» päris Švejk osavõtlikult, kui nägi, et kahvatuks muutunud ülemleitnant Lukas kustunud veduri tendritrepist kinni haaras.

Ülemleitnant Lukäši lubivalge nägu ei väljendanud vähemalgi määral viha, seal oli mingi lootusetu nreeleheide. «Edasi, edasi, Švejk, nüüd on juba ükskõik, mul on, juba parem...»

«Ja mina, nagu ma ütlesin, olin sellelsamal arvamisel,» kõlas tagavarateel Švejki mahe hääl. «Kunagi ostsin ma ühe röövliromaani, kus oli juttu Rõzsa Sändorist Bakonyi metsast *. Sellel puudus samuti esimene osa ja ma pidm alguse ise juurde mõtlema, sest isegi sihukese röövliloo puhul ei saa läbi ilma esimese osata. Eks mul olnud kohe täitsa selge, et oleks ju lausa narrus, kui härrad ohvitserid loeksid alguses teist köidet ja alles siis esimest, ja kukuks kõle rumalasti välja, kui ma ka pataljonis räägiksin seda, mis öeldi rügemendi kantseleis, et küllap härrad ohvitserid teavad juba isegi, mi.ssugust köidet nad lugema peavad. Mulle tundus kogu see lugu nende raamatutega, härra oberleitnant, ülepea kõle veidra ja mõistatuslikuna. Ma teadsin, et härrad ohvitserid loevad üldse vähe, kuid sõjakärinas ...»

493

«Jätke oma lollused enesele, Švejk!» oigas ülemleitnant Lukas.

«Härra oberleitnant, ma küsisin teilt ju kõhe telefoni teel, kas tahate mõlemat jagu ühekorraga, kuid teie ütlesite mulle just nagu praegugi, et jätku ma oma lollused endale, et kes see hakkab vee) mingisuguste raamatutega jändama. Siis ma mõtlesingi, et kui see on teie arvamine, küllap siis on teisedki härrad samal arvamisel. Ma küsisin ka meie Vaneki käest, sest ta on olnud rindel ja tal on juba kogemusi. Tema rääkis, et esiotsa arvanud kõik ohvitserid, et kogu sõda on vaid üks käkitegu, ja vedanud sõjaväljale kaasa terved raamatukogus, nagu sõidaksid nad suvitama. Ohvitserid saanud sõjaväljal ertshertsogin-nadelt kingituseks igasugu luuletajate kogutud teoseid, nii et tentsikud äganud nende raskuse all ja neednud oma sündimise päeva. Vanek jutustas, et nendest raamatutest polnud miskit tolku, ei kõlvanud plärupaberikski, sest nad olid trükitud heale paksule paberile. Ja kui inimene peldikus sihukesi luuletusi pühkimiseks kasutas, siis, vabandage, härra oberleitnant, oli terve tagumik marraskil. Lugemiseks aega ei jäänud, sest kogu aeg tuli taganeda, ja raamatud visati kus seda ja teist. Hiljem sai harjumuseks, et nii kui kostis esimene suurtükipauk, viskas tentsik kõik juturaamatud jalamaid metsa. Selle jutu peale tahtsin ma veel kord teie arvamist kuulda, härra oberleitnant. Kui ma teilt telefoni teel küsisin, mis ma nende raamatutega pean tegema, ütlesite teie, et kui ma olen kord midagi oma lolli peakolusse võtnud, siis ei jäta ma enne, kui olen vastu lõugu saanud. Sellepärast viisin ma, härra oberleitnant, pataljoni kantseleisse ainult selle romaani esi-mese jao, teise jao aga jätsin seniks meie roodu kantseleisse. Mul oli hea kavatsus, et lugegu härrad ohvitserid enne esimene jagu läbi, siis aga annan neile ka teise jao nagu raamatukogus kunagi. Kuid äkki tuli käsk, et sõidame, ja tervele pataljonile anti telefonogramm, et kõik ülearused asjad tuleb rügemendi lattu ara anda. Ma küsisin veel härra Vaneki käest, kas selle romaani teist osa tuleb ka ülearuseks asjaks lugeda või ei. Tema ütles mulle, et Serbia, Galiitsia ja Ungari kurbade kogemuste põhjal ei veeta väeliinile mingisuguseid juturaamatuid, et käsu on ainult kastidest, kuhu sõdurid panevad läbiloetud lehed, sest ajalehepaberisse saab suurepäraselt tubakat või heinu keerata, mida sõdurid varjendites suitsetavad. Romaani

494

esimene jagu oli pataljonis juba välja jagatud, teise jao aga viisin lattu tagasi.»

Švejk vaikis ja lisas kohe:

«Seal laos on ka igasugust koli, härra oberleitnant, isegi Budejovice regendi tsilinder, millega ta meie rügementi tuli ...»

«Teate, mis ma teile ütlen, Švejk,» alustas ülemleitnant Lukas raske ohkega, «te ise ei oska aimatagi oma tegude ulatust. Mulle endale on juba vastik teid lakkamatult lolliks sõimata. Teie lolluste kohta ei leidu üldse enam sõnu. Kui ma teid lolliks nimetan, siis on see teile lihtsalt meelituste ütlemine. Te olete nii hirmsa asjaga hakkama saanud, et kõik teie koletud vembud selle aja jooksul, mis ma teid tunnen, on selle uue kuriteo kõrval lausa inglite laul. Kui te, Švejk, teaksite, mis te olete teinud! . . . Kuid te ei saa seda iialgi teada. Kui needsamad raamatud kunagi jutuks peaksid tulema, siis ärge katsuge iitsatadagi, et mina olen teile telefoni teel midagi selle teise köite kohta ütelnud . . . Kui kunagi peaks jutt sellele minema, kuidas lugu selle esirrfese ja teise köitega õieti oli, siis ärge tehke väljagi. Teie ei tea midagi, te pole midagi kuulnud, te ei mäleta mitte midagi. Ärge katsugegi mind selle pahanduse sisse tõmmata, te igavene...»

Ülemleitnant Lukas kõneles säärase häälega, nagu oleks tal kõrge palavik. Seda silmapilku, - kui ta hetkeks vaikis, kasutas Švejk süütu küsimuse esitamiseks:

«Härra oberleitnant, palun alandlikult vabandust, miks ei saa ma iialgi teada, mis hirmsa asjaga ma jälle hakkama olen saanud? Härra oberleitnant, ma julgen seda ainult seepärast küsida, et edaspidi niisugustest asjadest hoiduda, sest kõigile on teada, et inimene õpib vigade najal, nagu see rauavalaja Adamec Dankovkast, kes jõi kogemata soolhapet ...»

Švejk ei saanud lõpetada, sest ülemleitnant Lukas katkestas tema elust võetud näite sõnadega:

«Te igavene loll! Ma ei seleta teile midagi. Ronige kõhe vagunisse ja öelge Balounile, et ta Budapesti jõudes tooks mulle staabivagunisse natuke saia ja siis selle maksapasteedi, mis on kohvrjs stanniolpaberi sees. Peale selle ütelge Vanekile, et ta on muul. Ma olen kolm korda käskinud, et ta annaks mulle roodu täpse nimekirja. Ja kui mul seda täna vaja oli, siis oli mul ainult vana möödunud nädala nimekiri.»

«Zum Befehl, Herr Oberleutnant!» haugatas Švejk ja loivas oma vaguni poole.

Ülemleitnant Lukas jalutas mööda raudteed ja mõtles seejuures:

«Ma oleksin pidanud talle paar korda vastu kõrvu andma, kuid mina lobisen temaga nagu semuga.»

Švejk ronis tõsiselt oma vagunisse. Ta tundis aukartust iseenda vastu. Ega iga päev juhtu, et ta midagi nii hirmsat korda saadab, et keegi ei tohi isegi teada, mida nimelt.

«Härra rechnungsfeldwebel,» ütles Švejk oma kõhale istudes. «Härra oberleitnant Lukas paistab täna väga heas tujus olevat. Ta käskis mul teile öelda, et olete muul, sest ta on teile juba kolmel korral käsu andnud roodu täpne nimekiri esitada.»

«Kuradi kurat, ma nendele rühmaülemaatele veel riputan soola saba peale!» ägestus Vanžk. «Mis saan mina parata, kui iga niisugune rühmaülema-lontrus teeb mis tahab ega saada mulle rühma nimekirja? Kas ma pean need nimekirjad sõrmest välja imema? On aga kord meie roodus! See oti võimalik ainult üheteistkümnendas marsi-

1 Just nii, härra Ulemleitnant (saksa k.).

roodus. Ma aimasin seda, ma teadsin seda juba ette. Ma ei kahelnud minutitki, et meil on nii palju korralagedust. Ühel päeval jääb köögis neli portsu puudu, teisel päeval jääb jälle kolm portsu üle. Kui need masuurikad teataksid mulle vähemalt seda, kes lamab hospidalis. Veel mineva kuu oli mul kirjas keegi Nikodem ja ma sain alles palga maksmisel teada, et see Nikodem on Budžjovice haigemajas õitsvasse tiisikusse ara surnud. Meie aga saime kogu aeg ka tema peale moona. Mundrigi

võtsime talle välja, aga jumal seda teab, kuhu see on jäänud. Ja härra oberleitnant nimetab mind veel muulaks, kui ta isegi ei saa roodus korda majja.»

Veltveebel Vanek kõndis vagunis vihaselt edasi-tagasi.

«Oleksin mina rooduülem, klapiks mul kõik nagu kord ja kohus. Mul oleks igast mehest selge pilt. Untrid peaksid mulle kaks korda päevas rühma nimekirja andma. Kuid untrid ei kõlba koera hänna allagi! Kõige hullem on rühmaülem Zyka. Ainult nali ja anekdoodid, aga kui ma teatan, et Kolafik tema rühmast on moonavoori komandeeritud, teatab ta mulle järgmisel päeval jälle sama koosseisu, nagu vedeleks see Kolafik roodus ja tema rühmas. Ja kui ma pean niimoodi päevast päeva jahvatama, siis ütleb ta veel, et mina olen muul… Niiviisi meie härra oberleitnant endale küll sõpru ei leia. Veltveebel roodus pole mõni jefreitor, kellega igaüks pühib .. .»

Baloun, kes kuulas, suu ammuli, ja tahtis ilmselt jutule kaasa lüüa, ütles Vaneki eest selle ilusa sõna välja, mille Vanek oli jätnud ütlemata.

«Teie seal pidage suu kinni!» uratas vihane veltveebel.

«Kuule, Baloun,» pöördus Švejk nüüd tema poole, «sulle ma pidin ütlema, et viiksid Budapesti jõudes härra ober-leitnandile vagunisse natuke saia ja selle maksapas-teedi, mis on härra oberleitnandil kohvris stanniolpaberi sees.»

Koljat Baloun laskis oma pikad šimpansikäed ahastades rippu, vajus kössi ja jäi niimoodi tükiks ajaks seisma.

«Ei ole,» pomises ta vaikse rusutud häälega, põrnitsedes vaguni räpast põrandat.

«Ei ole enam,» kordas ta pisut ägedamalt. «Ma arvasin, et… Ma keerasin ta enne ärasõitu lahti... Ma nuusutasin ... kas pole pahaks läinud ...»

«Ma maitsesin!» hüüatas ta viimaks säärase varjamatu meeleheitega, et asi oli kõigile täiesti selge.

497

«Panite stanniolpaberiga tükkis nahka,» arvas veltveebel Vanek ja astus Balouni ette. Vanžk tundis rõõmu, et tal ei tule enam tagasi tõrjuda arvamust, et ta üksi on muul, nagu ülemleitnant oli lasknud talle öelda, vaid et roodu isikulist koosseisu tähistava tundmatu X-i kõikumist põhjustavad ka teised muulad. Pealegi kandus jutt nüüd mujale ja J<eerles täitmatu Balouni ning uue traagilise juhtumi ümber. Vanekil oli kange tahtmine Balounile midagi ebameeldivalt õpetlikku ütelda, kuid temast jõudis ette okultistist kokk Jurajda, kes pani oma armastatud raamatu, vanaindia suteri Pragnä-Paramitä tõlke kõrvale ja pöördus masendatud Balouni poole, kes saatuse raskuse all veel rohkem kössi oli vajunud.

«Teie, Baloun, peate jse ennast jälgima, et te ei kaotaksi usku endasse ja usku saatusesse. Te ei peaks teiste teeneid enda. kontosse kirjutama. Iga kord, kui seisate säärase probleemi ees nagu söömine, küsige alati iseendalt:; «Mis suhe on maksapasteedil minuga?»»

Švejk pidas kohaseks täiendada seda arutlust elulise näitega:

«Sa ise, Baloun, rääkisid mulle hiljuti, et teil kodus tapetakse varsti siga ja suitsutatakse ära, ja et niipea kui oleme köhal ja sa saad teada väliposti numbri, saadetakse sulle kodunt tükk sinki. Nüüd kujuta endale ette, et see sink saadetakse vänpostilt roodu ja meie härra veltveebliga lõikame kumbki endale tükikese. See maitseb meile nii, et lõikame veel tükikese, kuni selle singiga juhtub samasugune lugu, nagu ühe minu tuttava kirjakandjaga, kellegi Kozeliga. Tal oli luumädanik ja tal lõigati esiotsa jalg kuni kederluuni ara, seejärel põlveni, siis lõigati ka reis, ja kui ta poleks õigel ajal surnud, oleks teda nagu murdunud otsaga pliiatsit järjest edasi lõigatud. Kujuta endale nüüd, Baloun, rnis oleks olnud, kui me oleksime söönud ara sinu singi nagu sa keerasid keresse härra oberleitnandi maksapasteedi.»

Hiiglane Baloun vaatas kõiki kurva pilguga.

«Ainult tänu minu vaevale ja heale sõnale jäite te härra ülemleitnandi tentsikuks,» ütles veltveebel Balounile. «Teid oleks saadetud sanitarina lahingust haavatuid kandma. Dukla all läksid sanitarid meil

kolmel korral ühte haavatud lipnikku ära tooma, kes oli traattõkete ees kuuli kõhtu saanud, ja kõik nad said kuuli pähe ning jäidki

498

sinna. Alles neljas paar tõi lipniku ara, kuid lipnik oli juba hinge heitnud, kui nad esmaabipunkti jõudsid.»

Baloun ei suutnud end enam pidada ja hakkas valjusti nuuksuma.

«Kas sul häbi ei ole!» ütles Švejk põlastavalt. «Ise veel sõdur! ...»

«Mis teha, kui ma pole sõjameheks loodud,» halises Baloun. «Ma olen tõesti täitmatu õgard, sest mind on korralikust elust välja kistud. See on meil juba perekonnaviga. Minu kadunud isa vedas Protivini kõrtsis kihla, et ta sööb ühe jutiga ara viiskümmend safdelli ja kaks pätsi leiba, ning võitis. Ma ise vedasin ükskord kihla ja sõin ühe korraga ara neli hane ja kaks kausitäit kneedleid kapsastega. Kodus tuli vahel pärast lõunat pähe, et tarvis veel midagi peale hammustada. Läksin siis sahvrisse, lõikasin endale, käntsaka liha, lasksin tuua kännu õlut ja keerasin veel oma kaks kilo suitsusinki hinge alla. Mul oli majas vana sulane Vomel ja see rääkis mulle ühtepuhku, et ma ei oleks nii ablas ega harjutaks ennast nii täis õgima. Rääkis ikka, et tema mäletab oma vanaisa juttu ühest niisugusest õgardist. Kui tuli mingi sõda, ikaldus vili tervelt kaheksa aastat järgemööda ja leiba küpsetati õlgedest ning linakupardest, aga kui piima sisse võidi panna pisut kohupiima — sest leiba ju polnud — , siis oli lausa pidupäev. Nii kui see näljahäda hakkas, surnud mees kõhe nädala pärast ara, sest tema vats polnud säärase näljaga harjunud.»

Baloun tõstis oma murest murtud pilgu taeva poole:

«Ma arvan, et issand jumal küll käristab inimesi, kuid ei jäta neid siiski maha.»

«Issand jumal lõi ilma peale õgardid ja issand jumal ka hoolitseb nende eest,» tähendas Švejk. «Ükskord sind juba seoti kinni ja nüüd oled sa ara teeninud, et sind eesmisele tuleliinile saadetakse. Aga kui mina olin härra oberleitnandi tentsikuks, siis võis ta viimse kui -ühe asja minu kätte usaldada. Talle ei tulnud iialgi pähe, et ma võiksin tal midagi nahka panna. Kui anti midagi iseäralikku, ütles ta alati: «Jätke see endale, Švejk» või: «Ah, mis mul sellest, andke mulle paar suutäit, ülejäänuga aga tehke mis tahate.» Kui me Prahas elasime, saatis ta mind mõnikord restoranist lõunat tooma. Aga et portsjonid olid väikesed, siis ostsin ma omaenda viimase raha eest ühe portsjoni lisaks, et ta ei arvaks, et ma pool toitu tee peal

500

nahka, olen pannud. Peaasi, et härra oberleitnant sai kõhu täis ega mõtelnud minust midagi halba. Kuid ükskord sai ta jaole. Ma pidin talle restoranist alati toidukaardi tooma ja ta valis endale lõuna välja. Sel päeval valis ta endale täidetud tuvi. Kui mulle anti pool tuvi, mõtlesin oma arus — härra oberleitnant võiks ehk arvata, et ma olen teise poole nahka pannud. Ma ostsin siis oma raha eest veel ühe portsjoni ja tõin koju sihukese vägeva lõuna, et ka härra oberleitnant Seba, kes otsis sel päeval, kust lõunat saada, ja oli just lõunaajaks minu oberleitnanti vaatama tulnud, sai oma kere täis. Ja siis, kui tal kõht täis oli, ütles ta: «Ainult ara sa proovigi mulle rääkida, et siin oli üks portsjon. Kogu maailmas ei saa sa toidukaardi järgi kuskilt tervet täidetud tuvi. Kui mul läheb täna õnneks kuskilt raha nuiata, siis saadan sind restorani lõunat tooma, ütle ausalt, et see oli kahekordne portsjon!» Härra oberleitnant käskis mul oberleitnant Seba ees tõendada, et ma sain oma oberleitnandilt ainult ühe portsjoni raha, sest ta ei võinud ju aimatagi, et oberleitnant Seba sisse astub. Ma vastasin, et oberleitnant andis mulle raha ainult ühe lõunasöögi jaoks. «Näed sa nüüd,» ütles minu oberleitnant. «Kuid see on veel väike asi. Hiljuti tõi Švejk mulle lõunaks kaks hanekintsu. Sa kujutle: nuudlisupp, loomaliha sardellikastmega, kaks hanekintsu, terve kuhi kneedleid ja juurvilja ja peale selle veel pliinid!»»

«At-at-at, ah sa mait!» matsutas Baloun suud.

Švejk jätkas:

«See sai mulle aga komistuskiviks. Härra oberleitnant Seba saatis oma tentsiku järgmisel päeval tõepoolest meie restorani lõunat tooma. See tõi talle pisikese kögu kana-pilaffi, mitte rohkem kui parajasti garneeringuks, nagu kuuenädalase imiku kaka mähkmete sees, umbes kaks lusikatäit. Härra oberleitnant Seba kargas talle karvu, et poiss on poole nahka pannud. Tentsik vastu, et tema on süütu. Härra oberleitnant Seba aga andis talle vastu vahtimist ja seadis mind ees-kujuks: näe, missuguseid portsjone Švejk oma härra oberleitnant Lukäšile toob. Eks see süütult vastu kõrvu saanud sõdur küsinud järgmisel päeval restoranis, kui ta jälle lõunat tooma läks, kõik ilusasti järele, jutustas siis oma härrale ja see jälle rääkis minu oberleitnandile. Istun õhtul, ajaleht käes, ja loen vaenlase staabi teadaandeid sõjaväljalt, kui minu oberleitnant astub sisse, ise näost valge, ja kohe mulle kraesse, et ütelgu ma,

mis ma olen restoranis nende kahekordsete portsjonite eest maksnud, et tal on kõik teada, et mingisugune salgamine ei aita, et ta teadnud juba ammugi, et ma olen loll, aga et ma olen lausa hull, seda ei osanud ta aimatagi. Et ma olevat talle sihukest häbi teinud, et tal on kõle tahtmine mind maha lasta ja siis ka endale kuuli pähe kihutada. Mina vastu: «Härra oberleitnant, kui te mind enda juurde võtsite, siis ütlesite kõhe esimesöl päeval, et kõik tentsikud on varganäod ja suured sulid. Aga et selles restoranis anti tõepoolest väga väikesed portsjonid, siis oleksite võinud mõelda, et ka mina olen üks sihuke suli ja söön teie toitu . . .»»

«Minu jumal, kes sa oled taevas!» sosistas Baloun, kummardus ülemleitnant Lukäši kohvrit võtma ja kadus sellega tahapoole.

«Siis hakkas ülemleitnant Lukas oma taskutes tuhrama,» jätkas Švejk, «aga kui ei leidnud krossigi, pistis käe vestitasku ja andis mulle oma hõbeuuri. Ta oli väga liigutatud. «Kui palka saan, Švejk,» ütles ta, «siis pange kõik arvesse, kui palju ma teile võlgnen ... See uur aga olgu teile peale selle. Ja edaspidi ärge olge enam loll.» ükskord aga tuli meile mõlemale kitsas kätte ja ma pidin kella pandimajja viima . . .»

«Baloun, mis te seal taga teete?» hüüdis äkki veltveebel Vanek.
Vastuse asemel hakkas õnnetu Baloun lakatades köhima. Ta oli juba jõudnud ülemleitnant Lukäši kohvri avada ja pugis parajasti tema viimast saia .. .

Jaamas kihutas neist peatumatult mööda teine sõjaväe-ešelon, täis tuubitud Serbia väeliinile saadetavaid sakslasi. Nad polnud veel jahtunud sellest vaimustusest, millega nad Viinist teele asusid, ning möirgasid Viinist saadik vahetpidamata laulda:

Prinz Eugenius, der edle Ritter,
wollt' dem Ka.iser wied'rum kriegen
Stadt und Festung Belegrad
Er Hess schlagen einen Brucken,
dass man kunnt' hinüberrucken.
Mit der Armee wohl für die Stadt.[1]

1 Prints Eugen, see õilis rüütel nimelt, tõotas veel kord keisri nimel vallutada linn ja kindlus Belgrad. Käskis meestel teha silla sinna, et saaks otsejoones üle minna sõjavägi, vankrid ja kõik relvad (saksa li.).

Keegi sõjakalt kikkikeeratud vurrudega kapral toetus küünarnukkide najal meeste õlgadele, kes istusid vaguniuksel ja kõigutasid jalgu, upitas end kaugele välja ja möirgas takti vehkides kogu kõrist:

Ais der Brucken war geschlagen,
dass man kunnt' mit Stuck und Wagen
frei passier'n den Donaufluss.
Bei Semlin schlug man das Lager.
Alle Serben zu verjagen ...

Sel silmapilgul kaotas ta tasakaalu, kukkus vagunist välja ja lendas täie hooga kõhuli pööranguhoova otsa, kuhu jäigi nagu vardasse rippuma. Rong aga kihutas edasi ja viimastes vagunites alustati uut laulu:

Graf Radetzky, edler Degen,

schwur's des Kaisers Feind zu fegen

aus der falschen Lombardei.

In Verona langes Hoffen,

als mehr Truppen eingetroffen,

fühlt und rührt der Held sich frei.. .2

Pöörangu rumala käepideme otsa torgatud kapral sai silmapilkselt surma. Ei läinud kaua aega, kui tema juures seisis juba valves keegi noor sõdur jaamakomandantuuri vahtkonnast, täägiga püss käes, täites oma ülesannet kole tähtsa moega. Ta seisis sirgelt nagu tikk ja tegi nii võiduka näo, nagu oleks kaprali vardasseajamine tema vägitegu olnud.

Ta oli ungarlane, ja kui meHed üheksakümne esimese polgu pataljoni ešelonist ligemale vaatama tulid, röökis ta üle kogu jaama:

«Nem szabad! Nem szabad! Komission militär nem szabad!» 3

1 Kui see sild sai tehtud lausa valmis,

suurestükid nagu laulusalmis

veeresid meil vabal üle Doonau.

Semlinisse löödi laager lahti,

pidada et serblastele jahti.. .* (saksa k.).
* Krahv Radesky, see üllas mõõkur,
tõotas keisrile, et Võtab mõõtu
vaenlaselt ja vabastab Lombardia.
All Veronas krahv, küll kaua ootas,
sest et abiväge lisaks oli loota,
vaenlast luuras. ta leopardina ... (saksa K.).
Ei tohi! Ei tohi! Sõjaväekomandantuur ei luba (ungari ja saksa segan.).

«Selle vaevad on nähtud,» tähendas valiva sõdur Švejk, kes oli samuti uudishimulike hulgas. «Tal on küll tükk rauda kõhus, kuid see-eest teavad kõik, kuhu ta on maetud. Tema haud on otse tee ääres ja seda ei tule otsida mööda kõiki lahinguvälju... On aga täpselt ennast vardasse ajanud,» lisas Švejk asjamehe moega, vaadates kap-ralit ka teisest küljest. «Soolikad on pükstesse jäänud.»

«Nem szabad, nem szabad!» karjus noor ungari sõdur. «Komission militär bahnhof, nem szabat!» '

Švejki selja taga kostis karm hääl:

«Mis teie siin teete?»

Tema ees seisis kadett Biegler. Švejk andis au.

«Teatan alandlikult, härra kadett, vaatame surnut.»

«Ja mis te siin agiteerite? Mis teil siin tegemist on?»

«Teatan alandlikult, härra kadett, ma pole midagi agiteerinud,» vastas Švejk väärika rahuga.

Kadeti selja taga turtsatasid mõned sõdurid naerma ja kadeti ette astus roodu veltveebel Vanek.

«Härra kadett,» ütles ta, «härra ülemleitnant saatis käskjalg Švejki siia, et ta teataks, mis siin on juhtunud. . Ma olin just praegu staabivaguni juures, pataljoni käskjalg Matušic otsib teid pataljoniülema käsul. Te peate kohe härra kapten Sägneri juurde minema.»

Natukese, aja pärast kõlas signaal «vagunitesse!» ja kõik läksid oma vagunisse.

Vanek astus Švejki kõrval ja ütles:

«Kui kuskil on rohkem rahvast koos, siis hoidke oma tarkus endale. See võib teile muidu pahandusi tuua. Kuna see kapral oli deutschmeister, siis võib juhtuda, et hakkavad seletama, nagu tunneksite tema surma üle rõõmu. Biegler on ju õel tšehhide õgija.»

«Ma ei öelnud ju muud,» vastas Švejk tooniga, millest ei kõlanud vähematki kähtlüst, «kui seda, et kapral on enna_st täpselt vardasse ajanud ja soolikad on tal pükstesse jää-i nud ... Ta oleks ...»

«Jätame, Švejk, juba selle jutu.»

Ja veltveebel Vanek sülitas.

«Kas pole üks kärna kõik,» pistis Švejk veel kord vahele, «kus tal need soolikad keisrihärra eest kõhust välja ronivad, kas siin või seal. Ta on nii või teisiti oma kohustuse täitnud ... Ta oleks ...»

1 Jaama sõjaväekomandantuur ei luba (ungari ja saksa segak.).

«Vaadake, Švejk,» katkestas Vanek Švejki kõnevoolu, «kuidas pataljoni käskjalg jälle staabivaguni poole jookseb. Ma imestan, et ta pole juba rööbaste vahel siruli.»

Pisut aega enne seda toimus kapten Sägneri ja püüdliku kadeti Biegleri vahel üsna terav kõnelus.

«Ma imestan, kadett Biegler,» ütles kapten Sägner, «miks te ei tulnud mulle kohe teatama, et sõdurid ei saanud sada viitkümmend grammi ungari vorsti! Ja minul endal tuleb minna ning järele uurida, miks mehed lao juurest tühjalt tagasi tulevad. Samuti ka härrad ohvitserid, nagu käsk ei olekski käsk. Ma ju ütlesin: «Roodude kaupa rivis lao juurde!» See tähendas, et kui me ei saanudki laost midagi, pidite samuti roodude kaupa rivis vagunitesse tagasi tulema. Ma andsin käsu, kadett Biegler, et te peaksite korda, aga teie lasksite kõik liga-loga. Teil oli hea meel, et teil ei tule vorstiportsjonite lugemisega vaeva näha, ja läksite südamerahuga, nagu ma aknast nägin, seda vardasseaetud saksa kapralit vaatama. Ja kui ma lasksin teid siia kutsuda, siis ei mõistnud te muud, kui oma kadetifantaasiaga jamada, et läksite uurima, kas selle vardasseaetud kaprali juures ei tehta mingit agitatsiooni...»

«Teatan alandlikult, et üheteistkümnenda roodu käskjalg Švejk ...»

«Jätke mind rahule oma Švejkiga!» käratas kapten Sägner. «Ärge arvake, kadett Biegler, et teil läheb korda ülemleitnant Lukäši vastu intrigeerida! Meie saatsime Švejki sinna .. . Mis te vaatate mind nii, nagu tahaksin ma teid kiusata! ... Aga siiski, kadett Biegler, ma olen valmis teid kiusama... Kui te ei oska oma ülemusest lugu pidada ja püüate teda naeruvääristada, siis teen ma

teile niisugust põrgut, et te, kadett Biegler, mäletate igavesti Rabi jaama ... Kelgite oma teoreetiliste teadmistega ... Oodake, kuni saame väeliinile ... Ja kuidas te raporteerite? Ah jaa, te ei raporteerinudki mulle,, kui tulite . .. Isegr mitte teoreetiliselt, kadett Biegler ... »

«Teatan alandlikult, härra kapten, et saja viiekümne grammi ungari vorsti asemel sai iga mees kaks piltpostkaart!. Palun, härra kapten . . .» Kadett Biegler ulatas pataljoniülemale kaks piltpost-

1 Kogu jutuajamine ohvitseride vahel toimub endastmõistetavalt saksa keeles. (Autori märkus.)

kaarti. Neid andis välja sõjaväearhiivide, valitsus Viinis, mille ülemaks oli jalaväekindral Woinowich. Ühel kaardil oli karikatuur, mis kujutas vene sõdurit — habetunud vene talumeest, keda kaelustab luukere. Karikatuuri all oli tekst:

«Der Tag, an dem das perfide Russland krepieren wird,
wird ein Tag der Erlösung für ganz unsere Monarchie sein.»

Teine piltpostkaart oli välja antud Saksamaal. See oli sakslaste kingitus Austria-Ungari sõduritele.

Ülal ääres seisis kiri «Viribus unitis»2, selle all oli pilt, kuid.as sir Edward Grey * võllas ripub, võlla all aga annavad Austria sõdur ja Saksa sõdur naerdes au.

Pildi alla trükitud värss oli võetud Greinzi raamatust «Raudne rusikas», mis sisaldas pilkelaule meie vaenlaste pihta. Nende pilkelaulude kohta kirjutasid keisririigi lehed, et Greinzi värsid on otsekui piitsahoobid, täis ohjeldamatut huumorit ja ületamatut teravmeelsust.

Tekst võlla all kõlas tõlgituna järgmiselt:

Grey
Peaks kaunil kingul seisma võllas meil,
kus ükskord üles poome Edward Grey.
Et aga õilis üritus ei nurjuks,
ma ausat üldsust ette hoiatan,
er anna puud, kus kõlgutada lurjust,
meil mitte ükski kodumaine tamm.
Seks kõlbab haab, vaid libedamast liigist
mis pärit Prantsusest, sealt konnavabariigist.

Kapten Sägner ei jõudnud seda «ohjeldamatu huumori ja ületamatu teravmeelsusega värssi» lõpunigi lugeda, kui staabivagunisse tormas pataljoni käskjalg Matušic.

Kapten Sägner oli saatnud Matušici jaama komandan-tuuri telegraafist järele uurima, kas äkki pole uusi korraldusi, ja Matušic tõigi brigaadi staabist saadud telegrammi. Mingit šifrivõtit polnud vaja appi võtta, sest telegramm -oli šifreerimata ja kõlas järgmiselt: «Rasch abkochen, dann Vormarsch nach Sõkal.» [3] Kapten Sägner vangutas nõutult pead.

1 Päev, millal kärvab alatu Venemaa, saab kogu meie keisririigi vabanemispäevaks (saksa k.).

* Ühisel jõul (lad. k.).

3 Lõuna ruttu ara keeta, seejärel edasimarss Sokalisse (saksa k.).

«Teatan alandlikult,» ütles Matušic, «jaama komandant palub teid enda juurde. Seal on veel üks telegramm.»

Pisut hiljem toimus jaama komandandi ja kapten Sägneri vahel rangelt salajane jutuajamine.

Esimene telegramm «Lõuna ruttu ara keeta, seejärel edasimarss Sokalisse» oli väga veidra sisuga, sest pataljon seisis ju Rabi jaamas. * Kuid telegramm anti siiski üle. See oli saadetud šiireerimatult üheksakümne esimese polgu marsipataljonile, koopia aga seitsmekümne viienda polgu marsipataljonile, mis asus veelgi.kaugemal. Allkiri oli õige: Brigaadi ülem Ritter von Herbert.

«Suur saladus, härra kapten,» ütles jaama sõjaväekb-mandant sosinal. «Teie diviisist on tulnud salajane telegramm, et teie brigaadi ülem on hulluks läinud. Pärast seda, kui ta oli igasse kanti mitu tosinat sääraseid telegramme saatnud, viidi ta Viini. Budapestis saate veel üht säärast telegrammi näha. Kõik tema telegrammid kuuluvad muidugi annulleerimisele, kuid me pole selles suhtes siiani veel mingeid korraldusi saanud. Mul, nagu ma ütlesin, on ainult diviisi käsk šifreerimata telegrammidele mitte tähelepanu osutada. Kuid ma pean telegrammid ikkagi kätte andma, sest selles suhtes pole mul o m a instantsilt veel mingit vastust. Ma informeerisin o m a instantsi kaudu armeekorpuse staapi ja asja uurimist on alustatud ...»

«Ma olen vana sapööriväe kaadriohvitser,» lisas ta. «Olin meie strateegilise raudtee ehitamisel Galiitsias .. .»

«Härra kapten,» ütles ta hetke pärast, «meid, vanu sõjamehi, kes on teeninud algusest peale, aetaksegi ainult rindele! Praegusel ajal istub eraelust tulnud teedeinsenere, kes on lõpetanud vabatahtlike koolid,' sõjaministeeriumis nagu kirjusid koeri... Muide, te sõidate niikuinii veerand tunni pärast edasi... Mul on veel meeles, et aitasin teid kord Praha kadetikoolis kui vanema aastakäigu mees üles kangile. Me olime tookord mõlemad linnaloata jäänud. Te ju kaklesite siis ka oma klassis sakslastega. Teiega õppis koos ka Lukas. Te olite omavahel head sõbrad. Kui

1 Mõlemad ohvitserid vestlesid saksa keeles ja see lause kõlas järgmiselt: «Sie haben sich damals auch mit den deutschen Mitschülern gerauft.» (Autori märkus)

saime telegrammi marsipataljoni ohvitseride nimekirjaga, kes sõidavad jaamast läbi, siis tuli see mulle selgesti meelde ... Sellest on nüüd hulk aastaid möödas . . . Kadett Lukas meeldis mulle tookord väga .. .»

See jutuajamine asetas kapten Sägneri väga piinlikku olukorda. Ta oli selle mehe kõhe ara tundnud, kes temaga rääkis ja kes kadetikoolis oli juhtinud Austria-vastast opositsiooni, kuid hiljem sellele oma karjääriihas selja pööranud. Kõige ebameeldivamaks oli märkus ülemleitnant Lukäši kohta, kes oli alati mingitel põhjustel tagaplaanile jäänud.

«Dlemleitnant Lukas,» ütles ta rõhuga, «on väga hea ohvitser. Millal meie rong liikuma hakkab?»

Jaama komandant vaatas kella.

«Kuue minuti pärast.»

«Siis pean minema,» ütles Sägner.

«Ma arvasin, et ütlete mulle veel midagi, Sägner.»

«Niisiis hüvasti!» vastas Sägner ' ja astus jaamakomandandi ruumist välja.

Kui kapten Sägner rongi väljumise eel tagasi staabi-vagunisse jõudis, leidis ta kõik ohvitserid oma kohalt. Mängiti väikeste gruppidena «tšaparit» (frische viere), üksnes kadett Biegler ei mänginud.

Ta lehitses alustatud paksu käsikirja sõjasündmuste kohta, sest ta ei tahtnud välja paista mitte ainult sõjaväljal, vaid ka kui kirjanduslik fenomen sõjasündmuste üles-tähendajana. «Kalasaba»

ja imekspandavate tiibadega mees tahtis silmapaistvaks sõjakirjanikuks saada. Tema kirjanduslikud katsetused algasid paljutõotavate pealkirjadega, milles peegeldus küll tolleaegne militarism, kuid küsimused ise olid veel läbi töötamata. Nii seisid neljandik-lehekülgedel üksnes seni veel valmimata kirjutuste pealkirjad:

«Suure sõja sõdurite iseloomud.» — «Kes alustas sõda?»

— «Austria-Ungari poliitika ja maailmasõja sünd.» — «Sõjamärkmeid.» — «Austria-Ungari ja maailmasõda.» — «Sõja õppetunnid.» — «Populaarne loeng sõja puhkemisest.» — «Sõjalis-poliitilisi arutlusi.» — «Austria-Ungari aupäev.» — «Slaavi imperialism ja maailmasõda.» — «Sõjadokumente.» — «Dokumente maailmasõja ajaloost.»

— «Maailmasõja päevaraamat.» — «Esimehe maailma-

Nende kõneluses: «Also: Nazdar!» (Autori märkus)

sõda.» — «Meie dünastia maailmasõjas.» — «Austria-Ungari keisririigi rahvad püssi all.» — «ülemaailmne võitlus võimu pärast.» — «Minu kogemused maailmasõjas.» — «Minu sõjakäigu kroonika.» — «Kuidas sõdivad Austria-Ungari vaenlased.» — «Kellele jääb võit?» — «Meie ohvitserid ja meie sõdurid.» — «Minu sõdurite mälestusväärsed teod.» — «Suure sõja päevilt.» — «Lahingute raginas.» - «Austria-Ungari kangelaste raamat.» — «Raudne brigaad.» — «Minu kogutud kirjad sõjaväljalt.» — «Meie marsipataljoni kangelased.» — «Käsiraamat sõdurile sõjaväljal.» — «Võitluste ja võitude päevad.» — «Mis ma nägin ja kogesin sõjaväljal.» — «Kait^e-kraavides.» — «Ohvitser jutustab...» — «Austria-Ungari poegadega edasi!» — «Vaenlase aeroplaanid ja meie jalavägi.» — «Pärast lahingut.» — «Meie suurtükiväelased — isamaa ustavad pojad.» — «Kui ka kõik kuradid astuksid meie vastu .-..» — «Kaitsesõda ja pealetungisõda.» — «Veri ja raud.» — «Võit või surm.» — «Meie kangelased sõjavangis.»

Kui kapten Sägner kadett Biegleri juurde astus ja käsikirja nägi, küsis ta, miks Biegler seda kõike kirjutab ja mis ta sellega mõtleb.

Kadett Biegler vastas varjamatu õhinaga, et iga kirjutatud rida kujutab endast pealkirja raamatule, mida ta kavatseb. Kui palju on pealkirju, nii palju tuleb ka raamatuid.

«Ma tahaksin, et .minust jääks mälestus järele, kui ma peaksin lahingus langema, härra kapten. Minu eeskujuks on saksa professor Udo Kraft. Ta sündis 1870. aastal, läks vabatahtlikult maailmasõtta ja langes 22. augustil 1914 Anloys. Oma surma eel andis ta välja raamatu «Enese-kasvatus surmale keisri eest».»

Kapten Sägner viis kadett Biegleri akna juurde.

«Näidake, kadett Biegler, mis teil siin veel olemas on. Mind huvitab koledasti teie tegevus,» ütles kapten Sägner irooniliselt. «Mis vihik see teil põues on?»

«Ei ole midagi iseäralikku, härra kapten,» vastas kadett Biegler lapselikult punastades. «Olge lahke, vaadake ise.»

' U d o K r a f t: «Selbsterziehung zum Tod für Kaiser,» C. F. Arne-lang s Verlag. Leipzig. (Autori märkus.) '

Vihikukaanele oli kirjutatud:

Austria-Ungari armee sõjavägede väljapaistvate ja kuulsusrikaste lahingute skeemid.

Koostanud ajalooliste uurimuste põhjal keiserlik-kuninglik ohvitser
Adolf Biegler.
Märkuste ja seletustega täiendanud keiserlik-kuninglik ohvitser
Adolf Biegler.

Skeemid olid hirmus lihtsad.

Vihik algas lahinguga Nördlingeni all * 6. septembril 1634. aastal, järgnesid lahingud Zenta all * 11. septembril 1697. aastal, Caldiero all * 31. oktoobril 1805. aastal ja As-perni all' 22. mail 1809. aastal, siis tulid rahvaste lahing Leipzigi all 1813. aastal, lahing St. Lucia all * maikuus 1848. aastal ja Trutnovi all * 27. juunil 1866. aastal. Vihik lõppes Sarajevo * vallutamisega 19. augustil 1878. aastal. Nende lahingute skeemid ja plaanid ei erinenud üksteisest millegi poolest. Kadett Biegler oli tähistanud kõikjal ühe poole vägesid tühjade nelinurkadega, vaenlase vägesid aga läbijoonitud nelinurkadega. Mõlemal poolel oli olemas

vasak tiib, keskkoht ja parem tiib, nende taga reservid ja nooled nii siin kui seal. Nii lahing Nördlingeni all kui ka lahing Sarajevo all meenutasid jalgpallurite mängueelset paigutust mingil jalgpallimatsil ja nooled näitasid, kuhu kumbki pool pidi palli saatma.

Säärane mulje tekkis kõhe ka kapten Sägneril ja ta küsis:

«Kadett Biegler, te vist mängite jalgpalli?»

Biegler läks näost veelgi punasemaks ja pilgutas närviliselt silmi, jättes mulje, nagu hoiaks ta pisaraid tagasi.

Kapten Sägner lehitses muiates vihikut ja tema silm jäi peatuma Preisi-Austria sõja ajal peetud Trutnovi lahingu skeemi juurde kuuluvatel märkustel.

Kadett Biegler oli kirjutanud:

«Trutnovi all oleks tulnud jätta lahing pidamata, sest mägine maastik ei võimaldanud kindral Mazzuchelil laiali paigutada oma diviise, keda ähvardasid kõrgendikel, asuvad tugevat! Preisi kolonnid, piirates meie diviisi vasakut tiiba.»

«Teie arvates tuleb välja,» ütles kapten Sägner muiates ja ulatas vihiku kadett Bieglerile tagasi, «et lahingut Trutnovi all oleks võinud pidada ainult sel juhul, kui Trutnov oleks asunud tasandikul. Oh teid küll, Budejovice Benedek *!

See on teie poolt väga kena, kadett Biegler, et te selle lühikese ajaga, mis te sõjaväes viibite, olete püüdnud tungida strateegia küsimustesse, kuid see kukub teil välja nii, nagu mängiksid sõda poisiklutid, kes võtavad endale kindrali aukraade. Ka teie ise olete ennast nii kiiresti ülendanud, et lust vaadata. Keiserlik-kuninglik ohvitser Adolf Biegler! Enne kui me Budapesti jõuame, olete juba feldmarssal. Alles üleeile kaalusite kõdus oma isa juures fehmanahku. K. u. k. Leutnant Adolf Biegler!... Inimeselaps, te ei õle ju veel ohvitsergi! Te olete kadett. Ripute kuskil lipniku ja allohvitseri vahel. Te võite ennast niisama hästi ohvitseriks nimetada nagu jefreitor kuskil kõrtsis ennast «härra staabiveltveebliks hüüda.»

«Kuule, Lukas,» pöördus ta ülemleitnandi poole, «kadett Biegler on ju sinu roodus, sa tõmba see sell liistule. Ta kirjutab, et ta on juba ohvitser. Teenigu endale ohvitseri aukraad lahingus välja. Kui algab trommelfeuer ' ja me

Marutuli (saksa k.).

läheme rünnakule, las läheb oma rühmaga drahthinder-nisse läbi lõikama, der gute Junge2. A propos, Zykän palub sind tervitada, ta on Rabi jaama komandant.»

Kadett Biegler nägi, et jutt temaga on lõpetatud, andis au ja läks üleni punetava näoga läbi kogu vaguni, kuni jõudis päris koridori lõppu.

Nagu kuutõbine avas ta käimlaukse, suunas pilgu saksa- ja ungarikeelsele sildile: «Kloseti tarvitamine on lubatud ainult sõidu ajal», nuuksatas ja hakkas vaikselt nutma. Siis laskis ta püksid maha ... Ähkis ja pühkis seejuures pisaraid. Lõpetades aga käsutas ta vihikut pealkirjaga: «Austria-Ungari armee sõjavägede väljapaistvate ja kuulsusrikaste lahingute skeemid. Koostanud, keiserlik-kuninglik ohvitser Adolf Biegler.» Vihik kadus reostatuna auku, kukkus raudteele ja lendles veel kaua rööbaste vahel edasikihutava sõjaväeešeloni all.

Kadett Biegler pesi oma punetavaid silmi ja astus koridori, otsustades olla tugev, kuratlikult tugev. Pea ja kõht valutasid tal juba hommikust saadik.

Ta möödus tagumisest kupeest, kus pataljoni käskjalg Matušic pataljoniülema tentsiku Batzeriga Viini «šnopsi» (kuutkümmend kuut) mängis.

Kadett Biegler heitis pilgu lahtisest kupeeuksest sisse . ja köhatas. Mängijad vaatasid üles ja mängisid edasi. «Kas te ei tea, mis tuleb teha?» küsis kadett Biegler. «Mis mul teha,» vastas kapten Sägneri tentsik Batzer oma võimatus Kašperske Hory kandi saksa keeles. «Mi' is' d' Trump' ausganga.» 3

«Mina härra kadett, oleksin pidanud käima ruutuga,» seletas ta edasi, «suure ruutuga ja seejärel kõhe poti kuningaga ... Vaat nii oleksin pidanud tegema ...»

Kadett Biegler ei lausunud selle peale enam sõnagi ja ronis oma nurka. Kui lipnik Pleschner hiljem tema juurde tuli, et talle pudelist lonksu konjakit pakkuda, mis ta kaardimängus oli võitnud, imestas ta, kui hoolsalt kadett Biegler loeb professor Udo Krafti raamatut «Enesekasvatus surmale keisri eest».

Enne kui jõuti Budapesti, oli kadett Biegler nii vintis, et upitas end vaguniaknast välja ja karjus tühjale maastikule järelejätmatult:

1Traattõkkeid (saksa k.j.

2See tore poiss (saksa k.).

3Mul said kõik trumbid otsa (saksa k.).

«Frisch drauf! Im Gottes Namen frisch drauf!» ' Siis tiris pataljoni käskjalg Matušic ta kapten Sägneri käsul kupeesse tagasi. Ta pani kadeti kapten Sägneri tentsiku abiga pingile magama ja kadett Biegler nägi järgmise unenäo:

Kadett Biegleri unenägu enne Budapesti

Ta on major, tal on signum laudis ja raudrist. Ta sõidab tema komando all oleva brigaadj lõiku inspekteerima. Ta ei suuda enesele seletada, kuidas ta on jäänud ainult majoriks, kui tema komando all on terve brigaad. Ta1 on kuri kahtlus, et teda pidi nimetatama kindralmajoriks, kuid «kindral» läks kuskil väliposti paberivirnades ka duma.

Oma südames pidi ta tahtmatult selle üle naerma, et kapten Sagner oli teda rongis teel rindele ähvardanud traattõkkeid läbi lõikama saata. Muide, kapten Sägner oli juba ammu tema ettepanekul teise diviisi ja teise polku üle viidud, koos temaga ka ülemleitnant Lukas. Teise diviisi, teise armeekorpusesse.

Keegi oli talle jutustanud, et mõlemad olid taganedes kuskil soos häbiväärselt hukkunud.

Autos teel oma brigaadi lõigu positsioonide ülevaatusele sai talle kõik selgeks. Teda oli saatnud armeekindralstaap ise.

Temast möödusid sõdurid ja laulsid talle Austria sõdurilaulude kogumikust tuttavat laulu «Es gilt» [2]

Halt euch brav, ihr tapfren Brüder, werft den Feind nur herzhaft nieder, lasst des Kaisers Fahne weh'n.. [3]

Maastik meenutas pilte, mida avaldab «Wiener Illustrierte Zeitung».

Paremat kätt oli ühe kuuri juures näha suurtükiväge, kes andis tujd vaenlase kaevikute pihta sellesama maantee ääres, mida mööda ta oma autoga sõitis. Vasakut kätt oli

"'Julgelt ed^si! Jumala nimel julgelt edasi (saksa k.).

2 Asjalood on nii (saksa k.).
Seisku kindlalt vaprad pojad,
varisegu vaenukojad,
lehvigu me keisri lipp (saksa k.).

maja, kust tulistati. Samal ajal püüdis vaenlane uksi püssipäradega sisse lüüa. Maantee kõrval põles vaenlase aeroplaan. Silmapiiril oli näha ratsaväge ja põlevat küla. Edasi olid väikesel kõrgendikul marsipataljoni kaevikud, kust anti vaenlase pihta kuulipildujatuld. Kaugemal maantee ääres olid jällegi vaenlase kaevikud. Autojuht aga sõidab temaga mööda maanteed ikka edasi vaenlase poole.

Ta karjub läbi kõnetoru autojuhile:

«Kas sa ei näe, kuhu me sõidame? Seal on vaenlane.»

Kuid autojuht vastab rahulikult:

«Härra kindral, see on ainuke viisakas tee. Maantee on tipp-topp korras. Kõrvalteedel ei peaks kummid vastu.»

Mida lähemale vaenlase positsioonidele, seda tugevamaks muutub tuli. Granaadid lõhkevad kaitsekraavide -: -köhal mõlemal pool ploomipuude alleed.

Kuid autojuht räägib rahulikult läbi kõnetoru: «See on suurepärane maantee, härra kindral. Lase nagu lepase reega. Kui käänaksime põllule, läheksid meie kummid lõhki.»

«Vaadake, härra kindral,» kisendab autojuht kõne-torusse. «Maantee on nii hästi sillutatud, et isegi kolme-kümne ja poole sentimeetrine mortiir ei tee meile midagi. See tee on nagu rehepõrand, kivistel põlluvaheteedel aga läheksid meil kummid lõhki. Samuti ei saa me ka tagasi keerata, härra kindral!»

«Bššš-tšumm!» kuuleb Biegler ja auto teeb koletu hüppe. «Kas ma ei öelnud, härra kindral,» karjub autojuht kõnetorusse, «et see on kuratlikult hästi sillutatud maantee! Just praegu plahvatas meie ees üks kolmekümne ka-heksaline. Kuid mitte mingit auku — tee on nagu rehe-põrand. Aga kui keerata põllule, oleksid kummid läbi. Praegu antakse meie pihta nelja kilomeetri kauguselt.»

«Aga kuhu me ometi-sõidame?»

«Eks näe,» vastab autojuht. «Kuni tee on samasugune, vastutan kõige eest.»

Äkki lend, koletu lend, ja auto seisab.

«Härra kindral,» karjub autojuht, «on teil kindralstaabi kaarti?» .

Kindral Biegler paneb elektrilambi põlema ja näeb, et tal on kindralstaabi kaart põlvedel. Kuid see on Helgolandi ranniku kaart 1864. aastal Schleswigi pärast peetud Austria-Preisi sõjast Taani vastu.

«Siin on teerist,» tähendab autojuht, «mõlemad harud

viivad vaenlase positsioonidele. Kuid mulle ontähtis ainult korralik maantee, et kummid lõhki ei läheks, härra kindral .. . Mina pean vastutama staabi auto eest.. .»

Äkki kärgatus, kõrvulukustav kärgatus, ja tähed on suured nagu tõllarattad. Linnutee on paks nagu hapukoor.

Tema, Biegler, hõljub ilmaruumis autojuhi kõrval istmel. Auto on nagu kääridega istmetoe tagant pooleks :õigatud. Autost on jäänud vaid võitlev ja ründav esiosa.

«Oli õnn,» ütleb autojuht, «et te üle minu õla mulle kaarti näitasite. Te lendasite minu kõrvale, kõik muu aga lendas õhku. See oli neljakümne kahefine... Ma aimasin kõhe, et pärast teeristi pole maantee enam mitte tuhkagi väärt. Pärast kolmekümne kaheksalist võis tulla ainult neljakümne kaheline. Suuremaid seni veel ei valmistata, * härra kindral.»

«Kuhu te keerate?»

«Lendame taevasse, härra kindral, me peame sabaga tähtedest kõrvale hoidma. Need on hullemad kui neljakümne kahelised.»

«Nüüd on Marss meie all,» teatab autojuht pärast pikka vaikust.

Biegler tunneb end jälle rahulikuna.

«Kas te tunnete Leipzigi rahvaste lahingu ajalugu?» küsis ta. «Kuidas feldmarssal vürst Schwarzenberg läks 14. oktoobril 1813. aastal Liebertkowitzi peale ja kuidas 16. oktoobril toimus lahing Lindenau pärast? Kindral Mehrweldti lahinguid? Ja kuidas Austria väed tungisid Wachausse ja kuidas 19. oktoobril langes Leipzig?»

«Härra kindral,» ütleb autojuht äkki tõsiselt, «me oleme taevavärava ees, ronige maha, härra kindral! Me ei saa taevaväravast läbi, siin on kõle trügimine. Puha sõjamehed.»

«Aja mõnele otsa!» kisendab Biegler autojuhile. «Küll siis laiali lähevad.»

Ta upitab end üle autoääre ja karjub:

«Ächtung, sie Schweinbande![2] On aga tõprad, näevad kindralit, kuid ei oska «rechtschaut» [3] teha!»

Autojuht rahustab teda:

1 «Linnutee» on tšehhi keeles «mlecnä dräha», mis sõnasõnalises tõlkes tähendab «piimatee».

2 Eest ara, seakari (saksa k.).

3 Paremale vaat (saksa k.).

«Raske teha, härra kindral, enamikul pole pead otsas.»

Kindral Biegler näeb alles nüüd, et need, kes taevavärava juures trügivad, on igasugused invaliidid, kellel on sõjas mingi kehaosa — pea, käed või jalad — ara kistud ja seljakotiga kaasas. Uks uljas suurtükiväelane, räbaldunud sinel seljas, kes trügis taevavärava ees, oli pannud kogu oma kõhu koos alumiste jäsemetega seljakotti. Kellegi õilsa maakaitseväelase paunast vaatas kindral Bieglerile ojtsa pool tagumikku, mille maakaitseväe-lane oli kaotanud Lvovi all.

«Kord peab olema,» tähendas autojuht, sõites läbi tiheda inimmurru. «Nad kõik peavad kõrgema taevakomisjoni ette ilmuma.»

Taevaväravast lasti läbi ainult parooliga «Für Gott und Kaiser!» ', mis kindral Bieglerile kohe silmapilkselt meelde tuli. Ja auto sõitis paradiisi.

«Härra kindral,» ütles keegi tiibadega ingel-ohvitser, kui nad ingel-sõdurite kasarmust mööda sõitsid, «te peate peakorterisse ilmuma.»

Siis sõitsid nad mööda mingist õppeväljakust, mis kubises ingel-sõduritest, keda õpetati «Halleluujat» hüüdma.

1 Jumala ja keisri eest (saksa k.).

Nad möödusid rühmast, kus punapäine ingel-kapral parajasti ühte kohmakat paraadmundris ingel-sõdurit trillis, talle rusikaga kõhtu lõi ja ta peale karjus: «Tee oma lõuad laiemalt lahti, sa betlema siga! Kas siis nii hüütakse «Halleluujat»? Sul on nagu klimp suus. Ma tahaksin teada, kes see härg oli, kes sind, tõbrast, paradiisi laskis! Hüüa veel kord ... Mis hlahlehluhja? Või sina, siga, hakkad meil paradiisis inisema! ... Proovi veel kord, sa liibanoni seedripuu!»

Nad sõitsid edasi ja kuulsid oma selja taga veel tükk aega iniseva ingel-sõduri arglikku hüüet «Hla-hle-hlu-hja!» ning ingel-kaprali kärkimist: «Hal-le-luu-ja, hal-le-luu-ja, sa jordani lehm!»

Siis nägid nad hiiglaslikku kuma suure maja kohal, mis oli nagu Maria kasarm Ceske Budejovices, maja köhal aga kahte aeroplaani, üht vasakut, teist paremat kätt, ja nende vahele tõmmatud riidekangast suure kirjaga:

K. u. K. GOTTES HAUPTQUARTIER'

Kaks välisandarmeeria mundris inglit kiskusid kindral Biegleri autost välja, võtsid tal kraest kinni ja tassisid ta majja üles teisele korrusele.

«Pidage ennast issanda jumala ees viisakalt ülal!» käratasid nad talle ülal ühe ukse ees ja tõukasid ta sisse.

Keset tuba, mille seintel rippusid Franz Josephi ja Wilhelmi, troonipärija Karl Franz Josephi *, kindral Viktor Dankeli*, ertshertsog Friedrichi* ja kindralstaabi ülema Konrad von Hötzendorfi pildid, seisis issand jumal ise.

«Kadett Biegler,» ütles issand jumal rõhuga, «kas te ei tunne mind? Mina olen teie endine kapten Sägner üheteistkümnendast marsiroodust.»

Biegler tardus.

«Kadett Biegler,» küsis issand jumal uuesti, «mis õigusega te olete võtnud endale kindralmajori aukraadi? Mis õigusega te sõitsite, kadett Biegler, staabi autoga mööda maanteed vaenlase positsioonide vahel?»

«Teatan alandlikult...»

«Pidage lõuad, kadett Biegler, kui teiega räägib issand jumal!»

1 Keiserlik-kuninglik jumala peakorter (saksa k.)

«Teatan alandlikult,» iitsatas Biegler veel kord.

«Ah te ei taha oma lõugu pidada?» käratas talle issand jumal, avas ukse ja hüüdis:

«Kaks inglit siia!»

Sisse astus kaks inglit, püssid üle vasaku tiiva. Biegler tundis neis ara Matušici ja Batzeri.

Issanda jumala suust aga kõlas käsk:

«Visake ta peldikusse!»

Kadett Biegler langes mingi hirmsa haisu sisse.

Magava kadeti Biegleri vastas istusid Matušic ja kapten Sägneri tentsik Batzer ning lõid väsimatult «kuutkümmend kuut».

«Stink awer d' Kerl wie a' Stockiisch,» ' tähendas Batzer, kes jälgis huviga, kuidas magav kadett Biegler hakkas kahtlustäratavalt vähkrema. «Muss' d' Hosen voll ha'n.» [2]

«See võib igaühega juhtuda,» arvas Matušic filosoofiliselt. «Lase olla pealegi. Ega sinul teda ümber riietada tule. Jaga parem kaardid.»

1 See sell haiseb nagu kuivatatud tursakala (saksa k.).
2 On kindlasti püksid täis teinud (saksa k.).

Juba hakkas Budapesti valguskuma paistma, Doonau lainetel aga hüples prožektori kiirtevihk.

Kadett Biegier nägi juba midagi muud unes ja seepärast sonis ta magades: «Sagen Sie meiner tapferen Armee, dass sie sich in meinem Herzen ein unvergängliches Denkmal der Liebe und Dankbarkeit errichtet hat.» [1]

Kuna kadett Biegier hakkas nende sõnade juures jälle vähkrema, lõi ka Batzeri nina all intensiivsemalt haisema, nii et mees ei saanud teisiti, kui pidi sülitama ja ütlema:

«Stinkt wie a' Haizlputza, wie a' bescheissena Haizl-putza.» 2

Kuid kadett Biegier vähkres ikka rahutult edasi ja tema uus unenägu oli väga fantastiline. Ta oli Linzi (kaitsel võitluses Austria keisririigi pärusmaade eest. Ta nägi reduute, kindlustusi ja kaitsemüüre linna ümber. Tema peakorter oli muutunud suureks hospidaliks. Kõikjal ümberringi vedelesid haiged ja hoidsid kõhtu kinni. Linna kaitsevallide ees kihutasid Napoleon I tragunid. Tema aga, linna komandant, seisab kõigi nende juures, hoiab endal samuti kõhtu kinni ja karjub mingile Prantsuse parlamentäärile:

«Öelge oma keisrile, et ma ei anna alla . ..»

Siis tunneb ta, et valud kõhus oleksid nagu kadunud, ja tormab koos pataljoniga üle kaitsevallide linnast välja kuulsuse ja võidu teele ning näeb, kuidas ülemleitnant Lukas võtab oma rinnaga vastu Prantsuse traguni mõõga-hoobi, mis oli määratud temale, Bieglerile, ümberpiiratud Linzi linna kaitsjale.

Ülemleitnant Lukas sureb tema jalgade ees hüüdega:

«Ein Mann wie Sie, Herr Oberst, ist nötiger ais ein nichtsnutziger Oberleutenant!»[3]

Linzi kaitsja pöörab surijale liigutatult selja, kuid samal hetkel lendab kartetš ja tabab Biegleri tuharaid.

Biegier katsub mehaaniliselt püksitagumikku ja tunneb käe all märga, midagi kleepuvat. Ta pistab karjuma:

«Sanität! Sanität!» [4]

Ja kukub hobuselt. . .

1 öelge minti vaprale armeele, et ta on endale minu südames igavese armastus- ja tänumälestussamba püstitanud (saksa k.).

1 Haiseb nagu sibi, nagu täissitutud sibi (saksa k.).

'•Mees nagu teie, härra oberst, on vajalikum kui üks tühine ober-
leitnant (saksa k.).
4 Sanitarid! Sanitarid (saksa k.).

Batzer ja Matušic tõstsid kadett Biegleri põrandalt üles, kuhu ta pingilt oli kukkunud, ja panid ta oma kõhale tagasi.

Siis läks Matušic kapten Sägneri juurde ja teatas, et kadett Biegleriga sünnib veidraid asju.

«See ei tule kindlasti mitte konjakist,» ütles Matušic. «Enne võib see koolera olla. Kadett Biegler jõi igal pool jaamades vett. Mošonis nägin oma silmaga, kui ta ...»

«Nii kähku koolera ei hakka, Matušic. Öelge kõrvalkupees härra doktorile, et see läheks teda vaatama.»

Pataljoni juurde oli määratud oma «sõjaväearst», vana arstiteaduse üliõpilane ja burš Welfer. - Too mees oli meister jooma ja kaklema ning arstiasjandustki tundis ta nagu oma viit sõrme. Ta oli õppinud paljude Austria-Ungari ülikoolilinnade arstiteaduskondades ja praktiseerinud mitmesugustes haiglates, kuid doktorieksamit ei teinud ta lihtsalt sel põhjusel, et testamendis, mille oli jätnud tema onu, seisis punkt, et arstiteaduse üliõpilane Friedrich Welfer saab iga-aastast stipendiumi seni, kui Friedrich Welfer on saanud doktori diplomi.

Stipendium aga oli oma neli korda suurem kui haigla assistendi palk. MUC* Friedrich Welfer püüdis arstiteaduse doktoriks nimetamist siiralt võimalikult kaugema aja peale edasi lükata.

Onu pärijad pidid lausa hulluks minema. Nad kuulutasid Welferi nõdramõistuslikuks, tegid katset talle rikast pruuti leida, et temast ainult, lahti saada. Et pärijaid veelgi vihasemaks teha, andis MUC Friedrich Welfer, oma kaheteistkümne korporatsiooni liige, Viinis, Leipzigis ja Berliinis välja mitu kogumikku päris korralikke luuletusi, tegi kaastööd «Simplicissimusele» * ja tudeeris aina edasi, nagu poleks tal külma ega sooja.

Kuid siis algas sõda ja andis MUC*Friedrich Welferile alatult hoobi otse selga.

Luulekogumike «Lachende Lieder», «Krug und Wissen-schaft», «Märchen und Parabeln» ' autor võeti .pikema jututa sõjaväkke ja üks pärijaid hoolitses sõjaministeeriumis selle eest, et muretu vilistaja Friedrich Welfer tegi «sõjaväearsti» eksami. Doktorieksami sooritamine toimus kirjaljkult. Ta.sai rea küsimusi, millele andis ühe, ja sama

1 «Naervad laulud», «Kruus ja teadus», «Muinasjutud ja tähendamissõnad» (saksa k.).

stereotüüpse vastuse: «Lecken Sie mir, Arsch!» ' Kolme päeva pärast teatas talle polkovnik, et ta on saanud doktoridiplomi, et ta olevat juba ammugi doktoriks küps
olnud, et ülem-staabiarst suunab ta täiendusvägede hospidali ja tema kiire edasijõudmine sõltub nüüd tema enda käitumisest ning et tal olevat küll paljudes ülikoolilinnades ohvitseridega kahevõitlusi olnud, mida teavad kõik, kuid nüüd sõjapäevil need asjad unustatakse.

Luuletuskogu «Kruus ja teadus» autor hammustas huulde ja läks kroonut teenima.

Kui tuli avalikuks, et Friedrich Welfer on sõduritest patsientide suhtes korduvalt väga suurt heldust üles näidanud ja laseb neil võimalikult kauem hospidalis viibida, kuna samal ajal oli lööklauseks: «Kas vedelda haigemajas ja kärvata või kärvata kaitsekraavides, — siis parem kärvata juba haigemajas kui tuleliinil», saadeti doktor Welfer üheteistkümnenda marsipataljoniga rindele.

Pataljoni kaadriohvitserid pidasid teda millekski vähem-väärtuslikuks, samuti ei teinud temast välja ega sõlminud temaga sõbralikke sidemeid tagavarast tulnud ohvitserid, et kuristik nende ja kaadriohvitseride vahel veelgi ei suureneks.

Kapten Sägner tundis end sellest endisest MUC-ist, kes oma pika tudeerimisaja jooksul nii paljusid ohvitsere läbi oli torganud, loomulikult palju-palju kõrgemana. Kui «sõjaväearst» doktor Welfer möödus kapten Sägnerist, ei kinkinud viimane talle ainsatki pilku ja jätkas ülemleitnant Lukäšiga juttu mingitest tühistest asjadest, nagu näiteks, et Budapesti ümbruses kasvatatakse kõrvitsaid,
mispeale ülemleitnant Lukas vastas, et kadetikooli kolmandal kursusel olles oli ta mõne eraelu-kamraadiga Slovakkias käinud ja ühe slovaki evangeeliumi pastori juurde läinud. See andnud neile seaprae juurde kõrvitsasalatit,
valanud neile veini ja ütelnud:

Dyna,

svina,

ehee sa jej vina.[2]

ülemleitnant Lukas olnud sellest viga solvunud.[3]

«Budapesti me suurt ei näegi,» tähendas kapten Säg-

' Lakkuge mu perset (saksa k.).

2 Kõrvits ja siga tahavad viina (slovaki k.).

3 Kapten Sägneri ja ülemleitnant Lukasi jutuajamine toimus tsehhi keeles. (Autori märkus.)

ner. «Meid viiakse ringi. Marsruudi kohaselt saame kaks tundi seista.»

«Ma arvan, et ešelon formeeritakse ümber,» vastas ülemleitnant Lukas. «Meid viiakse kaubajaama. See on nüüd Transport-Militär-Bahnhof.»

«Sõjaväearst» Welfer läks mööda.

«Tühine asi,» ütles ta muiates. «Härrasid, kes tahavad saada aja jooksul armee ohvitserideks ja kes kelkisid veel Bruckis kasiinos oma strateegia-ajaloo tundmisega, oleks tulnud hoiatada, et tervet maiustustepakki, mis mammake talle sõjaväljale järele saatis, ühe korraga ara süüa on kahjulik. Kadett Biegler tunnistas ist, et sellest ajast peale, kui me Bruckist välja sõitsime, pistnud ta kinni kolmkümmend kreemikooki ja joonud kõikjal jaamades ainult keedetud vett, härra kapten, mis meenutab mulle Schilleri värssi: «Wer sagt von ...»»

«Kuulge, doktor,» katkestas kapten Sägner tema jutu, «jätke oma Schiller. Ja öelge parem, mis kadett Biegleril viga on?»

Sõjaväearst Welfer muigas.

«Ohvitseri aukraadi aspirant, teie kadett Biegler, on püksid täis sittunud... See pole koolera ega ka kõhutõbi, vaid lihtsalt öeldes — ta on ennast täis sittunud. Teie härra ohvitseri aukraadi aspirant jõi pisut rohkem konjakit ja on püksid täis lasknud... Õigust öelda oleks ta seda ka ilma konjakita teinud. Ta pani nahka kõik kreemikoogid, mis talle kodust saadeti... Ta on ju laps ... Nagu ma tean, ei joonud ta kasiinos kunagi rohkem kui kortli. Ta on ju karsklane!»

Doktor Welfer sülitas.

«Ta ostis ikka linzi kooke.»

«Siis pole tal midagi tõsist?» küsis kapten Sägner. «Kuid säärane lugu ... kui sellest kuulda saadakse ...»

Ülemleitnant Lukas tõusis ja ütles Sägnerile:

«Tänan väga säärase rühmaülema eest.» ,

«Ma toibutasin teda pisut,» ütles Welfer, kes ei. lakanud muigamast, «ülejäänu korraldagu härra pataljoniülem ... See tähendab, ma saadan kadett Biegleri haigemajja ... Annan tunnistuse, et tal on kõhutõbi... Raske kõhutõvejuhus. Isolaatorisse ... Kadett Biegler satub nakkushaigete barakki...»

1 Sõjaväeešelonide jaam (saksa k.).

«See on kindlasti kõige parem lahendust» jätkas Welfer samasuguse vastiku muigega. «Olla kas täissitutud kadett või siis kõhutõppe jäänud kadett...»

Kapten Sägner pöördus täiesti ametlikul toonil oma Lukäši poole:

«Härra ülemleitnant, kadett Biegler teie roodust sai kõhutõve ja jääb Budapesti ravimisele ...»

Kapten Sägnerile tundus, et Welfer naerab väga väljakutsuvalt, ent kui ta «sõjaväearsti» terasemalt silmitses, siis märkas ta, et tollel on väga ükskõikne nägu.

«Siis on ju kõik korras, härra kapten,» vastas Welfer rahulikult. «Ohvitseri aspirant . . .»

Ta viskas käega:

«Kõhutõve puhul võib igaüks püksid täis teha.»

Nii juhtus, et vapper kadett Biegler viidi Uj Buda sõja-väe-isolatsioonihospidali.

Tema täispasandatud püksid aga läksid maailmasõja keerises kaotsi.

Kadett Biegleri unistused suurtest võitudest suleti isolatsioonibaraki ühte palatisse.

Kui kadett Biegler teada sai, et tal on kõhutõbi, sattus ta sellest tõelisse vaimustusse.

Kas polnud ükskõik, kas oma kohustuste täitmisel keisri-härra eest haavata saada või haigeks jääda?

Siis tabas teda väike ebameeldivus. Kuna kõik köhad kõhutõvehaigete barakis olid täis, viidi kadett Biegler koolerahaigete barakki.

Kui kadett Biegler oli vannitatud ja talle kraadiklaas kaenlaauku pistetud, vangutas ungarlasest staabiarst pead:

«37°!»

Järsk temperatuurilangus on koolera juures kõige halvem sümptoom. Haige muutub apaatseks.

Tõepoolest, kadett Biegler ei näidanud üles mingit ärri-tust. Ta ol.i ebatavaliselt rahulik, korrates endale, et ta kannatab ju keisrihärra eest.

Staabiarst käskis kraadiklaasi kadett Bieglerile pärakusse pista.

«Koolera viimne staadium,» arvas staabiarst. «Surma tundemärgid, äärmine nõrkus, haige kaotab huvi ümbruse vastu ja tema mõistus on nõdraks jäänud. Ta naeratab surmaeelses agoonias.»

525

Kadett Biegler naeratas tõepoolest märtrina, ja kui talle kraadiklaas pärakusse pisteti, teeskles ta kogu selle manipulatsiooni juures kangelast. Ta ei teinud sellest väljagi.

«Need on koolera puhul aeglase suremise tundemärgid,» otsustas staabiarst endamisi. «Passiivsus ...»

Ta küsis veel ungarlasest sanitaar-allohvitseri käest, kas kadett Biegleril ei esinenud vannis oksendamist ja kõhulahtisust.

Saanud eitava vastuse, silmitses staabiarst Bieglerit. Kui koolera puhul kaovad kõhulahtisus ja oksendamine, annab see nagu eelmisedki tundemärgid jällegi sama pildi, mis vastab viimastele surmaeelsetele tundidele.

Kadett Biegler, kes oli toodud vannist ja pandud täiesti alasti voodisse, tundis külma ja plagistas hambaid. Kana-nahk kattis kogu ta ihu.

«Näete,» ütles staabiarst ungari keeles, «tugev külmavärin ja jäsemed muutuvad jahedaks. See tähendab surma.»

Ta kummardus kadett Biegleri köhale ja küsis Saksa keeles:

«Also, wie gehfs?» '

«S-s-se-hr-hr-gu-gu-tt,» vastas kadett Biegler hammaste plagisedes, «. .. ei-ne De-deck-ke!» 2

«Aeg-ajalt teadvus kaob, aeg-ajalt tuleb jälle tagasi,» tähendas staabiarst ungari keeles. «Keha on väga kõhn, huuled ja küüned peaksid mustaks minema ... See on mul kolmas juhus, kui haige sureb»koolerasse, aga küüned ja huuled ei lähe mustaks.»

Ta kummardus uuesti kadett Biegleri köhale ja jätkas ungari keeles:

«Süda jätab löögi vahele . ..»

«Ei-ei-ne-ne De-de-de-deck-ke-ke,» nõudis kadett Biegler hammaste plagisedes.

«See, mis ta räägib, on tema viimsed sõnad,» tähendas staabiarst sanitaar-allohvitserile ungari keeles. «Homme matame ta koos major Kochiga. Nüüd kaotab ta kõhe meelemärkuse. Kas tema dokumendid on kantseleis?»

«Kohe viiakse,» vastas sanitaar-allohvitser rahulikult.

«Ei-ei-ne-ne De-de-de-deck-ke-ke,» pigistas kadett Biegler-lahkujatele läbi hammaste järele.

' Kuidas te end tunnete (saksa k.). Väga hästi... Tekki (saksa k.).

Palatis, kus oli kuusteist voodit, lamas viis inimest. Üks neist oli surnud. Ta oli hinge heitnud kähe tunni eest ja linaga kaetud. Tal oli sama nimi mis koolerabatsilli avastajalgi. See oli kapten Koch, kelle kohta staabiarst oligi tähendanud, et ta maetakse homme koos kadett Biegleriga. Kadett Biegler ajas end voodis istukile ja nägi esimest korda, kuidas surrakse keisrihärra eest koolerasse, sest neljast ülejäänust olid kaks parajasti hinge vaakumas. Nad hingeldasid, tõmbusid mustaks ja pomisesid seejuures, kuid võimatu oli aru saada, mida ja mis keeles nad rääkisid. Nende seletamine sarnanes pigem korisemisega.

Ülejäänud kaht oli tabanud äge reaktsioon, mis viitas tervenemisele, ja nad nägid välja kui tüüfusepalavikust haaratud inimesed. Nad karjusid midagi arusaamatut ja pildusid oma kõhetuid jalgu teki alt välja. Nende juures seisis habemega sanitar, kes kõneles steieri murret (nagu taipas kadett Biegler) ja rahustas neid:

«Ka minul, mu kulla härrased, oli koolera, aga mina ei märatsenud niiviisi teki all. Teil on juba parem. Saate puhkuse ja ...»

«Ära rabele nõnda!» käratas ta ühele, kes peksis oma tekki, nii et see käis tal üle pea. «Meie juures nii ei tehta. Ole õnnelik, et sul on palavik, muidu aga oleks sind siit muusikaga ara viidud. Teie mõlemad olete juba väljaspool hädaohtu.»

Ta vaatas ringi.

«Aga need kaks seal on juba surnud. See oli ette teada,» ütles ta heasüdamlikult. «Olge rõõmsad, et teie olete väljaspool hädaohtu. Ma pean minema ja linad tooma.»

Ta tuli natukese aja pärast tagasi, laotas linad täiesti mustaks muutunud surnutele peale, painutas nende mustavate küüntega käed sirgeks, mis olid lämbumisagoonias kõveraks kiskunud, püüdis neil keelt tagasi suhu toppida, laskus seejärel voodi ette põlvili ja laskis kuuldavale:

«Heilige Marie, Mutter Gottes ...» [1]

Seejuures vaatas vana sanitar tagasi oma paranevate patsientide poole, kelle palavikuhoog tähendas murrangut uuele elule.

«Heilige Marie, Mutter Gottes,» kordas vana sanitar, kui keegi alasti mees talle äkki õlale koputas.

See oli kadett Biegler.

Püha Maria, jumalaema (saksa k.).

«Kuulge,» ütles ta, «ma olin vannis... See tähendab, mind vannitati... Mul on tarvis tekki... Mul on külm.»

«See on erakordne juhtum,» ütles sama staabiarst pool tundi hiljem kadett Bieglerile, kes puhkas teki all. «Teie, härra kadett, olete paranemas. Homme saadame teid Tarnowisse * tagavaravägede hospidali. Te olete koolerabatsillide kandja ... Meie teadus on juba niikaugele jõudnud, et võime seda kindlaks teha. Te olete üheksakümne esimesest rügemendist...»

«Kolmeteistkümnendast marsipataljonist,» vastas sanitaar-allohvitser kadett Biegleri eest, «üheteistkümnendast roodust.»

«Kirjutage!» käskis staabiarst. «Kadett Biegler, 13. marsipataljon, 11. marsirood, 91. polk, läbivaatusele Tarnowi koolerahaigete barakki. Koolerabatsillide kandja ...»

Nii sai kadett Bieglerist, vaimustatud sõjamehest, koolerabatsillide kandja.

2 BUDAPESTIS

Budapesti sõjaväejaamas tõi Matušic kapten Sägnerile komandantuurist sellesama õnnetu brigaadiülema telegrammi, kes oli sanatooriumi saadetud. Telegramm oli sama sisuga ja šifreerimata nagu viimaseski jaamas: «Lõuna ruttu valmis keeta ja marsikorras Sokalisse.» Sellele lisaks öeldi veel: «Voor liita idagrupiga. Luureteenistus likvideeritakse. 13. marsipataljonil ehitada sild üle Bugi jõe. Lähemalt ajalehtedes.»

Kapten Sägner seadis otsekohe sammud jaama komandantuuri. Teda võttis vastu väike paks sõbraliku naeratusega ohvitser.

«No on see teie brigaadi kindral aga nalja teinud,» ütles ohvitser, lastes laia naeru. «Kuid me pidime selle lolluse teile siiski kätte toimetama, sest seni pole veel diviisist korraldust tulnud, et tema telegramme ei pea adressaatidele edasi andma. Eile sõitis siit läbi seitsmekümne viienda polgu neljateistkümnes marsipataljon ja pataljoni-

529

ülem sai telegrammi, et igale mehele anda erilise autasuna Przemyšli eest * kuus krooni, ja ühtlasi käsu, et iga mees annaks kohe siin kantseleis sellest kuuest kroonist kaks krooni sõjalaenuks .. . Usaldatavate andmete järgi on teie brigaadi kindralit tabanud paralüüs.»

«Härra major,» uuris kapten Sägner jaama komandandilt, «polgu käsu kohaselt ja oma marsruudi järgi sõidame me Gödöllösse *. Mehed peavad siin sada viiskümmend grammi emmentali juustu saama. Viimases jaamas pidid nad sada viiskümmend grammi ungari salaami saama, ei saanud aga mitte midagi.»

«Vaevalt te siingi midagi saate,» vastas major endist viisi meeldivalt naeratades. «Ma ei tea, et oleks säärast käsku Tšehhi polkude suhtes. Kuid see pole muide minu asi, pöörduge varustusvalitsuse poole.»

«Millal me edasi sõidame, härra major?»

«Teie ees seisab raskesuurtükiväerong Galiitsiasse. Me saadame ta, härra kapten, tunni aja pärast välja. Kolman-dal teel seisab sanitaarrong. See sõidab ara kakskümmend viis minutit pärast suurtükiväge. Kaheteistkümnendal teel seisab laskemoonarong. Sõidab ara kümme minutit pärast sanitaarrongi, ja kümne minuti pärast sõidabki teie rong.»

«Muidugi, kui ei tule muudatusi,» lisas ta jälle naeratades, millega ta muutus kapten Sägnerile päris vastikuks.

«Vabandage, härra major,» küsis Sägner, «kas te võite mulle seletada, mis tähendab, et te ei tea mida-gi käsust saja viiekümne grammi emmentali juustu andmise kohta Tšehhi polkudele?»

«See on saladus,» vastas Budapesti sõjaväejaama koman-dant kapten Sägnerile endist viisi naeratades.

«Siis olen sisse kukkunud,» arutas kapten, Sägner endamisi, väljudes komandandi ruumist. «Mis kuradi pärast ma ütlesin sellele ülemleitnant Lukášile, et ta võtaks kõik komandörid kakku ja läheks nendega ja koos meestega varustusosakonda igale mehele sada viitkümmend grammi emmentali juustu saama!»

Enne kui üheteistkümnenda roodu ülem ülemleitnant Lukas jõudis kapten Sägneri käsu kohaselt anda korraldust kogu pataljoniga lattu minna, et saada mehe peale sada viiskümmend grammi emmentali juustu, ilmus tema juurde Švejk koos õnnetu Balouniga.

Baloun värises kogu kehast

«Teatan alandlikult, härra oberleitnant,» ütles Švejk oma sissejuurdunud paindlikkusega, «asi, millest on jutt, on erakordselt tähtis. Ma paluksin, härra oberleitnant, kogu seda asja k u s k i l k õ r v a l k l a t t i d a , nagu ütles üks minu sõber Spatina Zhofast, kui ta oli peiupoisiks ja tahtis kirikus korraga . . . »

«Milles on asi, Švejk?» katkestas tema kõnevoolu ülemleitnant Lukas, kes tundis Švejki järele juba igatsust, samuti kui Švejk tundis igatsust ülemleitnant Lukäši järele. «Lähme siis pealegi pisut kaugemale.»

Baloun loivas neile järele ega lakanud värisemast. See koljat oli hingelise tasakaalu täielikult kaotanud ja rapsis kätega, olles kõhutavas, lootusetus meeleheites.

«Mis siis on, Švejk?» küsis ülemleitnant Lukas, kui nad pisut eemale olid jõudnud.

«Teatan alandlikult, härra oberleitnant,» ütles Švejk, «alati on parem endal üles tunnistada, enne kui asi välja tuleb. Te andsite kõva käsu, härra oberleitnant, et Baloun tooks teile Budapesti jõudes maksapasteet! ja saia.»

«Kas sa said sihukese käsu või ei?» pöördus Švejk Balouni poole.

Baloun hakkas veel hullemini kätega rabelema, nagu tahaks ta kallalekippuvat vaenlast tagasi tõrjuda.

«Seda käsku, härra oberleitnant, ei saa kahjuks täita,», ütles Švejk. «Ma sõin teie maksapasteedi ära ...»

Švejk andis kohkunud Balounile müksu ribide vahele ja jätkas: «.. . Sõin ära, sest ma arvasin, et maksapasteet võib halvaks minna. Ma olen ajalehtedest korduvalt lugenud, et terved perekonnad on maksapasteedist mürgituse saanud: ükskord Zdera-zis, ükskord Berounis, ükskord Täboris, ükskord Mladä Boleslavis, ükskord Pfibramis. Kõik need mürgituse saanud surid. Maksapasteet on kõige hullem solk ...»

Kogu kehast värisev Baloun astus kõrvale, pistis sõrmed kurku ja hakkas hookaupa oksendama.

«Mis teiega on, Baloun?»

«O-o-ok-oksen-dan, hä-här-ra ülem .. . ülemleitnant, oo-oo-ok,» oigas õnnetu Baloun oksehoogude vahele. «Ma-ma-a i-i-ise s-s-sõ-sõin ... oo-ok ...»

Õnnetu Balouni suust tulid välja ka pasteedi ümber olnud stanniolpaberi tükid.

«Nagu näete, härra oberleitnant,» ütles Švejk, kaotamata raasugi oma hingelisest tasakaalust, «tuleb iga

sihuke söödud pasteeditükk välja nagu õli vee peale. Ma tahtsin süü enda kaela võtta, aga see lontrus andis ennast ise välja. Ta on muidu täitsa mees, kuid paneb kõik nahka, " mis sa iganes ta kätte usaldad. Ma tundsin ennegi ühte sihukest meest. Oli ühe panga teenija. Tema kätte võis usaldada tuhandeid. Ükskord tõi ta teisest pangast raha, talle anti tuhat krooni rohkem ja ta viis selle raha kõhe tagasi. Aga kui teda saadeti viieteistkümne kreutseri eest suitsuliha tooma, siis pani ta poole sellest tagasi tulles nahka. Ta oli nii ahne igasuguse söömise peale, et kui ametnikud saatsid teda maksavorsti tooma, lõikas ta tee peal taskunoaga vorsti lõhki, augud aga kleepis inglise plaastriga kinni, mis viie maksavorsti juures tuli talle kallim kätte kui terve maksavorst.» Ülemleitnant Lukas ohkas ja tegi minekut. «On teil mingisuguseid käske, härra oberleitnant?» hüüdis Švejk talle järele, õnnetu Baloun toppis aga muudkui sõrmi kurku.

Ülemleitnant Lukas heitis käega ja sammus toidulao poole, kusjuures täi tärkas mõte, et mis sõja võitjat võib olla Austriast, kui sõdurid panevad nahka oma ohvitseride maksapasteedi.

Vahepeal talutas Švejk Balouni üle raudtee, lohutades teda seejuures, et nad lähevad koos linna vaatama ja toovad sealt härra ülemleitnandile debretseni viinereid. Švejki ettekujutus Ungari kuningriigi pealinnast piirdus loomulikult ainult ettekujutusega ühest vorstide erisordist.

«Aga kui meie rong ara sõidab,» hädaldas Baloun, kelle täitmatule aplusele lisandus veel äraütlemata ihnsus.

«Kui sõidetakse väeliinile,» arvas Švejk, «siis ei jääda ealeski hiljaks, sest iga rong, mis sõidab väeliinile, saab väga hästi aru, et kui ta ruttab, siis viib ta lõppjaama ainult poole ešelonist. Muus osas saan ma sinust väga hästi aru, Baloun. Sinu käsi ju nii kergesti taskusse krossi järele ei roni.»

Kuid nende minekust ei tulnud midagi välja, sest kohe kõlas rongile asumise signaal, üksikute roodude mehed tulid toidulaosi tühjade kätega jälle oma vagunite juurde. Saja viiekümne grammi emmentali juustu asemel, mis nad pidid saama, anti igaühele tops tikke ja üks piltpostkaart, mille oli välja andnud Austria Sõjaväe Haudade Komitee (Viin XIX/4, Canisiusgasse). Saja viiekümne grammi emmentali juustu asemel oli igaühel peos pilt, mis kujutas

Lääne-Galiitsias asuvat Sedlce sõdurite surnuaeda mälestussambaga õnnetutele maakaitseväelastele. Samba oli valmistanud keegi rindelt kõrvalehiilinud kujur, vabatahtlikust veltveebel Scholz.

Staabivaguni juures valitses samuti iseäralik elevus. Marsipataljoni ohvitserid tunglesid kapten Sägneri ümber, kes neile midagi vihaselt seletas. Ta oli tulnud parajasti jaama komandantuurist ja tal oli käes brigaadi staabist saadud täiesti salajane telegramm süllapikkuse sisu, instruktsioonide ja näpunäidetega, kuidas käituda uues olukorras, millesse Austria 1915. aasta maikuu kahekümne kolmandal päeval oli sattunud. *

Brigaadi staap teatas, et Itaalia oli Austria-Ungarile sõja kuulutanud.

Juba Bruckis Litava ääres räägiti lõunalauas või õhtust süües täie suuga sageli Itaalia veidrast hoiakust ja käitumisest, kuid üldiselt ei oodanud keegi, et võiksid täituda selle idioodi, kadett Biegleri prohvetlikud sõnad, kes kord õhtusöögi ajal oli makaronitaldriku eemale lükanud ja kuulutanud: «Nendest söön ma kõhu täis alles Verona * väravate all.»

Kapten Sägner, uurinud läbi just praegu brigaadist saadud instruktsioonid, laskis häiresignaali anda.

Kui marsipataljoni mehed olid kõik koos, rivistati nad nelinurgana üles ja kapten Sägner luges meestele iseäranis pühalikul häälel ette brigaadi staabi käskkirja, mis oli talle telegraafi teel edasi antud:

«Itaalia kuningas, aetuna saagiihast, sai hakkama ennenähtamatu äraandmisega, unustades need vennalikud ; kohustused, mis teda kui liitlast sidusid meie keisririigiga. Selle sõja puhkemisest saadik, milles ta oleks pidaryjd kõrvuti meie vaprate vägedega välja astuma, mängis ära-andlik Itaalia kuningas maskeeritud kurjategija osa, käitudes kahekeelselt ja pidades salajasi läbirääkimisi meie d vaenlastega. See äraandmine sai teoks sõja kuulutamisega meie monarhiale 22. mai ööl vastu 23. maid. Meie kõrgem ülemjuhataja on kindel, et meie alati vaprad ja kuulsad väed vastavad salakavala vaenlase alatule äraand-misele säärase löögiga, et äraandja, kes häbiväärselt ja reeturlikult sõda alustas, tuleb arusaamisele, et ta on enda „ ise hävingusse tõuganud. Me usume kindlalt, et jumala abiga saabub peagi päev, millal Itaalia tasandikud näevad jälle Santa Lucia, Vicenza *, Novara * ja Custozza

all võitnuid. Me oleme täis võidutahet, me peame võitma ja me võidame tõesti!»

Sellele järgnes harilik «dreimal hoch!» ja sõdurid ronisid kuidagi löödult jälle rongile. Saja viiekümne grammi emmentali juustu asemel oli neile sõda Itaaliaga kaela sadanud. i

Vagunis, kus istus Švejk koos roodu veltveebli Vaneki, telefonist Chodounsky, Balouni ja kokk Jurajdaga, läks| lahti huvitav jutuajamine Itaalia sõttaastumisest.

«Täbori tänavas Prahas oli üks samasugune juhtum,» alustas Švejk. «Seal äritses keegi kaupmees Hofejši. Natuke maad eemal üle tänava oli kaupmees Pošmourny pood ja nende mõlema vahel pidas väikest poekest Havlasa. Eks sellel Hofejšil tulnud ükskord pähe, et mis oleks, kui lööks selle pisikese poodniku Havlasaga kaupmees Pošmourny vastu kampa. Ta hakkas Havlasaga läbirääkimisi pidama, et ühendada mõlemad poed üheks firmaks «Hofejši ja Havlasa». Kuid poodnik Havlasa läks salamahti kaupmees Pošmourny juurde ja seletas, et Hofejši pakub talle tema poekese eest tuhat kakssada krooni ja tahab, et ta Hofejši kompaljoniks läheks. Kui tema, Pošmourny, annaks aga tuhat kaheksasada, siis ta astub parema meelega temaga Hofejši vastu kampa. Nii nad leppisidki kokku. Havlasa keerles kogu aeg selle Hofejši ümber, keda ta reetis, ja tegi näo, nagu oleks ta Hofejši kõige parem sõber. Aga kui jutt läks sellele, et millal
nad ühte löövad, ütles ta: «Jah, eks ikka varsti. Ma ootan ainult, millal inimesed suvitamast tagasi tulevad.» Ja kui inimesed olid suvitamast tagasi, siis oli tal tõepoolest kõik ühtelöömiseks valmis, nagu ta oli sellele Hofejšile järjest lubanud. Kui Hofejši tuli ühel hommikul poodi lahti tegema, nägi ta oma konkurendi kaupluse ukse kõhal suurt firmasilti «Pošmourny ja Havlasa».»

«Ka meil oli ükskord sihuke juhtumine,» tähendas rumal Baloun. «Ma tahtsin naaberkülast vasika osta, kaubadki olid juba' koos, kuid Votice lihunik lõi mul vasika nina alt üle.»

«Nüüd, kus meil on jälle uus sõda kaelas,» jätkas Švejk, «üks vaenlane rohkem ja uus väeliin juures, peame

Kolmekordne elagu (saksa

534

sõjamoonaga kokkuhoidlikud olema. «Mida rohkem lapsi perekonnas, seda rohkem vitsu vaja,» armastas öelda vana Chovanec Motolist, kes käis väikese tasu eest naabriperedes lapsi peksmas.»

«Ma kardan ainult ühte,» ütles Baloun kogu kehast värisedes, «et selle Itaalia pärast lähevad toiduportsud väiksemaks.»

Veltveebel Vanek mõtiskles endamisi ja ütles tõsiselt: «Kõik võib tulla, sest nüüd nihkub ka meie võit pisut kaugemale.»

«Praegu läheks vaja uut Radeckyt,» arvas Švejk. «£ee juba tundis sealset kanti ja teadis, kus on itaallaste nõrk kõht, kuhu tormi joosta ja kust küljest. Ega olegi niisama kerge kuhugi sisse ronida. Seda oskab igaüks, aga välja tulla, — see on juba sõjakunst. Kui inimene kuhugile sisse ronib, siis peab ta teadma, mis kõik tema ümber sünnib, et omadega mitte vahele jääda, mida nimetatakse katastroofiks. Kui ma veel vanas korteris elasin, satuti ükskord meie majas pööningul varga peale. See sell oli märganud, kui ta pööningule ronis, et müürissepad remondivad parajasti sisehoovi. Ta kiskus ennast inimeste käest lahti, virutas kojanaise pikali ja ronis mööda tellinguid alla hoovi. Sealt aga ei pääsenud enam kuhugi. Meie isake

555

Radecky aga tundis kõiki väljapääse ja teda ei saanud keegi kätte. Ühes raamatus on selle kindrali kohta kõik ilusti sees, kuidas ta Santa Lucia alt putket tegi ja kuidas itaallased samuti sealt jooksu panid. Ja alles teisel päeval, kui ta binokliga vaatas ega näinud ühtegi itaallast, sai Radecky aru, et ta on ju võitnud, tuli tagasi ja võttis tühja Santa Lucia ara. Sealt ta saigi marssali tiitli.»

«Itaalia Itaaliaks, see on tore maa,» seletas kokk Jurajda vahele. «Ma käisin kord Veneetsias ja tean, et itaallane nimetab igaühte seaks. Kui itaallane vihastab, on tal igaüks porco maladetto'. Ka paavst* on tal porco, ja «madonna mia e porco»[2], «papa e porco»[3].»

Veltveebel Vanek aga rääkis Itaaliast vastupidi suure sümpaatiaga. Tema valmistab Kralupys oma rohukauplu-ses sidrunimahla. Seda tehakse mädadest sidrunitest. Kõige odavamaid ja kõige mädamaid sidruneid ostnud ta aga alati Itaaliast. Kuid nüüd on sidrunite saatmisel Itaaliast Kralupysse lõpp. Pole kahtlust, et sõda Itaaliaga toob igasuguseid üllatusi, sest Austria tahab Itaaliale kätte maksta.

«Lihtne öelda — kätte maksta,» muigas Švejk. «Mõni arvab, et ta maksab kätte, kuid lõpuks saab nahutada see, keda sihuke inimene oma kättemaksu tööriistaks on valinud. Kui ma aastaid tagasi Vinohradys elasin, elas alumisel korral kojamees, selle juures aga oli korteris keegi väike ametnik mingisugusest pangast. Ametnik käis ühes Krameriuse tänava õllekeldris ja läks seal kord ühe härraga riidu, kellel oli Vinohradys miskisugune kuse analüüsimise asutus. See härra ei mõtelnud ega rääkinud üldse millestki muust kui kusest, kandis alati kaasas väikesi kusepudeleid, toppis neid igaühele nina alla ja nõudis, et kusku aga pudelisse ja andku oma kusi uurimisele, sest sihukesest uurimisest oleneb inimese ja tema perekonna õnn, ja et uurimine on väga odav — ainult kuus krooni. Kõik, kes käisid selles õllekeldris, samuti ka peremees ja perenaine, andsid oma kust analüüsida. Üksipäi-nis seesama väike ametnik ajas sõrad vastu, kuigi härra ronis iga kord, kui ametnik väljakäiku läks, talle sinna järele ja aina seletas murelikult: «Ma ei tea, härra Skor-

1 Neetud siga (itaalia k.).
2 Minu madonna on siga (itaalia k.).
3 Paavst on siga (itaalia k.).

kovsky, teie kusi ei meeldi mulle aga kõhe mitte kuidagi. Kuske pudelisse, enne kui on hilja!» Rääkiski viimaks ametnikule augu pähe. Ametnik sai kuuest kroonist lahti ja seesinane härra tegi talle oma analüüsiga igavese karu-tembu nagu kõigile neile, kes seal kõrtsis käisid, kaasa arvatud ka kõrtsmik, kelle ärile ta pani kõleda põõna, sest tal käis iga sihukese analüüsi juurde pikk jutt, et tegemist on väga tõsise juhtumiga, et ükski ei tohi midagi muud juua kui vett, ei tohi suitsetada ega naist võtta, süüa aga võib ainult juurvilja. Ametnik sai nagu kõik teisedki härra peale kõle vihaseks ja valis oma kättemaksu tööriistaks kojamehe, sest ta tundis kojameest kui toorest inimest, ükskord ütles ta sellele härrale, kes neid kuseanalüüse tegi, et kojamees tunneb end juba mõnda aega haigena, tahab lasta kust uurida ja palub teda homme hommikul kell seitse kuse järele tulla. Eks härra läinudki. Ko-jamees alles magas, kui härra ta üles ajas ja talle sõbralikult ütles: «Mul on au, härra Mälek, tere hommikust. Siin, palun, on pudel ja olgetlahke, kuske sisse. Võlgnete mulle kuus krooni.» Kus siis läks põrgu lahti! Kojamees kargas aluspükste väel voodist välja, kähmas härral kõrist kinni ja virutas ta kappi, nii et härra jäi sinna nagu kulutult kinni. Siis kiskus ta härra jälle käpist välja, haaras härjakara ja ajas teda aluspükste väel mööda Celakovsky tänavat alla. Härra vingus ja kiunus nagu koer, kellele on saba peale astutud, ja kargas Havliceki tänaval trammi peale,; kojamehe aga nabis politseinik kinni ja neil läks omavahel j löömaks. Et kojamees oli ainult aluspükste väel ja tal ronisid kõik värgid välja, siis visati ta üldise pahameele tekitamise pärast «korvi» ja viidi politseisse. «Korviski» möirgas teine nagu meeletu: «Te tõpranäod, ma teile näitan! Või minu kust üürima!» Avalikus kohas vägivalla tarvitamise ja korravalvurite au haavamise eest istus ta kuus kuud kinni, pärast kohtuotsuse väljakuulutamist aga ütles solvavaid sõnu ka keisrikoja kohta ja istub võib-olla

tänapäevani. Seepärast ma räägingi, et kui tahetakse kellelegi kätte maksta, saab kannatada süütu inimene.»

Baloun pingutas seeaeg oma mõistusenatukest ja küsis viimaks kohkunult Vaneki käest:

«Vabandage, härra rechnungsfeldwebel, te arvate siis, et Itaalia sõja pärast läheb toidunorm väiksemaks?»

«See on selge nagu vesi,» vastas Vanek.

538

«Issand jumal!» karjatas Baloun, puges vaikselt nurka ja toetas pea kätele.

Nii lõppesid selles vagunis vaidlused Itaalia üle.

Kõnelused staabivagunis ühenduses Itaalia sõttaastu-misega tekkinud uuest olukorrast oleksid kujunenud väga igavaks, sest puudus kuulus sõjateoreetik kadett Biegler, kuid teda asendas teataval määral leitnant Dub kolmandast roodust.

Leitnant Dub oli eraelus tšehhi keele õpetaja ning ilmutas juba siis igal võimalikul juhul erakordseid kalduvuSi oma riigitruuduse ülesnäitamiseks. Kirjatööde teemad andis ta õpilastele alati Habsburgide dünastia ajaloost. Nooremates klassides kõhutasid õpilasi keiser Maximilian*, kes ronis kaljule ega saanud sealt enam alla, Joseph II* kui kündja ja Ferdinand Hea*. Vanemates klassides olid teemad tublisti keerulisemad. Näiteks oli septimas ülesandeks kirjutada teemal «Keiser Franz Joseph I teaduse ja kunsti, edendajana». Selle kirjatöö tagajärjel heideti üks seitsmenda klassi õpilane välja ja temalt võeti õigus mõnesse muusse Austria-Ungari keisririigi keskkooli astuda, sest ta oli kirjutanud, et selle monarhi kõige kaunim tegu olnud Franz Josephi silla* ehitamine Prahasse.

539

Dub hoolitses suure püüdlikkusega selle eest, et kõiki tema õpilased laulaksid keisri sünnipäevadel ja teistel säärastel keiserlikkudel pidupäevadel täie vaimustusega Austria hümni. Seltskonnas vihati teda, sest tema suhtes oldi kindel, et ta on nuhiks oma ametivendade hulgas. Linnas, kus ta õpetajaks oli, kuulus ta kõige suuremate lollpeade ja eeslite kolmikusse, mis koosnes temast, ringkonnaüle-mast ja gümnaasiumi direktorist. Selles kitsas ringis õppis ta politiseerima Austria-Ungari keisririigi poolt lubatud raamides. Ka nüüd hakkas ta esitama oma vaateid tardunud konservatiivse õpetaja häälega:

«Üldiselt võttes ei üllatanud Itaalia väljaastumine mind põrmugi. Ma ootasin seda juba kolme kuu eest. Selge, et Itaalia läks viimasel ajal pärast võidukat sõda Türgiga Tripolise pärast* väga upsakaks. Peale selle paneb ta liiga palju lootusi oma laevastikule ja elanikkonna meeleoludele meie mereäärsetes piirkondades ja Lõuna-Tiroolis. Juba enne sõda rääkisin ma meie ringkonnaülemaga sel-lest, et meie valifsus ei tohiks alahinnata irredentistlikku liikumist lõunas*. Ta andis mulle täieliku õiguse, sest iga selgeltnägija inimene, kelleleon südamelähedane meie keisririigi püsimine, pidi ammugi ara tundma, kuhu võib viia liigne pehmus sääraste elementide vastu. Ma mäletan veel hästi, kui ma aastat kaks tagasi rääkisin härra ringkonnaülemaga, — see oli Baikani sõja päevil meie kon-suli Prochaska afääri puhul —, et Itaalia ootab esimest soodsat võimalust meile alatult kallale tungida.»

«Ja nüüd ongi käes!» hüüatas ta säärase häälega, nagu vaidleksid kõik talle vastu, ehkki kõik juuresviibivad kaadriohvitserid mõtlesid tema kõnet kuulates endamisi, et see eraisikust pläralära võiks minna sinna, kuhu päike ei paista.

«Tõsi küll,» jätkas ta juba rahulikumal toonil, «enamasti unustati ka kooliülesannetes meie varasemad vahekorrad Itaaliaga, meie kuulsate ja võidukate vägede kan-gelaslikud päevad tuhande

kaheksasaja neljakümne kaheksandal ja tuhande kaheksasaja kuuekümne kuuendal aastal, milles't räägitakse tänases brigaadi käskkirjas. Mis minusse puutub, siis mina isiklikult olen alati oma kõhust täitnud ja andsin veel enne kooliaasta lõppu, seega üsna veidi enne sõja puhkemist, oma õpilastele kirjatöö: «Unsere Helden in Italien von Vicenza bis zur Custozza. oder.. .»»

Ja tobe leitnant Dub lisas pidulikult:

««... Blut und Leben für Habsburg, für ein österreich, ganz, einig, gross!»»[1]

Ta vaikis ja ootas nähtavasti, et teised staabivagunis olijad uue kujunenud olukorra kohta samuti oma arvamust avaldavad, tema aga tõestaks neile veel kord, et ta nägi juba viie aasta eest ette, kuidas Itaalia ükskord oma liitlaste suhtes käitub. Kuid ta eksis rängalt, sest kapten Sägner, vaadates «Pester Lloydi» õhtust väljaannet, mille pataljoni käskjalg Matušic talle jaamast oli toonud, ütles:

«Kuulge, see Weinerovä, kelle külalisetendusel me Bruckis olime, esines eile siinse Väikese teatri laval.»

Sellega lõppesid staabivagunis vaidlused Itaalia üle ...

Pataljoni käskjalg Matušic ja kapten Sägneri tentsik Batzer, kes sõitsid samuti staabivagunis ja istusid viimases kupees, vaatasid sõjale Itaaliaga puhtpraktiliselt seisukohalt, sest aastate eest, kui nad veel aega teenisid, olid nad mingitest Lõuna-Tiroolis toimunud manöövritest osa võtnud.

«Pagana sant on seal neid mägesid mööda ronida,» ütles Batzer. «Kapten Sägneril on igavene hulk kohvreid. Ma ise olen küll mägedest pärit, kuid see on hoopis midagi muud, kui sa peidad püssi hõlma alla ja lähed Vürst Schwarzenbergi mõisa maadele jänesejälgi ajama.»

«Jah, kui meid alla Itaaliasse paisatakse, ega see mullegi mokka mööda ole, kui peaksin käskudega mööda mägesid ja jääliustikke ronima. Pealegi on söök seal lõunas räbal, ainult polenta* ja poslamasla,» tähendas Matušic kurvalt.

«Ja miks meid nendesse mägedesse peaks kihutatama?» vihastas Batzer. «Meie rügement on kord juba Serbias ja Karpaatides olnud, ma olen seal mägedes juba härra kapteni kohvreid tassinud, nad kahel korral lahingutes ara kaotanud, esimest korda Serbias, teist korda Karpaatides, ja võib-olla ootab mind seesama kolmandat korda Itaalia piiril. Mis aga puutub söömisesse seal all lõunas ...»

Ta sülitas. Siis istus ta Matušicile usaldavalt lähemale ja lausus:

1 Meie kangelased Itaalias Vicenzast. Gustozzani ehk Veri 'ja elu Ilabsburgide eest, ühtse, jagamatu ja suure Austria eest (saksa k.).

«Kas tead, missuguseid väikesi kneedleid meil Kašperske Horys jahust ja toorestest kartulitest tehakse. Nad keedetakse. kastetakse muna sisse, riputatakse saiapuruga üle ja praetakse siis pekirasvas ära.»

Sõna «pekirasvas» hääldas ta väga saladuslik-pühaliku häälega.

«Kõige paremad on nad hapukapsastega,» lisas ta melanhoolselt. «Makaronid aga on paras peldikusse visata.»

Sellega lõppes ka siin jutt Itaalia iile.

Kuna ešelon seisis jaamas juba üle kähe tunni, oldi, ka teistes vagunites samal arvamusel, et rong keeratakse otsaga ümber ja saadetakse Itaaliasse.

Seda kinnitas ka see, et ešeloniga juhtus vahepeal imelikke asju. Kõik mehed kupatati jälle vagunist välja, kohale tuli sanitaarinspektsioon desinfektsioonikomandoga ja piserdas kõik vagunid kenasti lüsooliga üle, millesse suhtuti äärmiselt vaenulikult, iseäranis neis vaguneis, kus veeti kaasa sõdurileiva tagavarasid.

Kuid käsk on vanem kui meie. Sanitaarkomisjon oli käskinud desinfitseerida kõik seitsmesaja kahekümne kahek-sanda ešeloni vagunid ja seepärast piserdati suurima südamerahuga ka leivavirnad ja riisikotid lüsooliga üle Juba see asjaolu rääkis, et midagi erilist on oodata.

Siis aeti kõik jälle vagunisse ja poole tunni pärast kupatati kõik uuesti välja, sest ešeloni oli tulnud kontrollima keegi vana-vana kindralikõdu, nii et Švejk leidis vanahärra kohta jalamaid sobiva nimetuse. Seistes rivi taga, tähendas ta veltveebel Vanekile: «Paras surmale kutsariks.»

Vana kindral kõndis kapten Sägneri §aatel rivi eest läbi. Et tervele pataljonile vaimustust sisendada, seisatas ta ühe noore sõduri ees ja küsis, kust ta pärit on, kui vana ta on ja kas tal on uur. Sõduril oli küll uur, kuid ta arvas, et saab vanalt kindralilt veel teise uuri, ja ütles, et täi pole uuri, mispeale vana surmakutsarist kindral naeratas säärase lollaka näoga, nagu naeratas keiser Franz Joseph kuskil linnas linnapead kõnetades, ja ütles: «See on tubli, see on tubli.» Sjis austas kindral oma kõnetlusega kõrvalseisvat kapralit ja küsis, kas ta naine on terve.

«Teatan alandlikult,» möirgas kapral, «ma pole naisemees.»

Selle peale kordas kindral lahkelt naeratades jälle oma sõnu:
«See on tubli, see on tubli.»
Siis nõudis kindral oma raugalikus lapsikuses kapten Sägnerilt, et talle demonstreeritaks, kuidas sõdurid saavad hakkama paariks lugemisega. Vähe aja pärast kõlaski:
«Esimene — teine, esimene — teine, esimene — teine.»
Surmakutsarist kindral oli selle üle väga rõõmus. Tal oli kodus kaks tentsikut, keda ta harilikult enda ette üles rivistas ja kes talle siis lugesid:
«Esimene — teine, esimene — teine ...»
Sääraseid kindraleid oli Austrial väga palju.
Kui ülevaatus oli õnnelikult möödas, kusjuures kindral polnud kitsi kapten Sägnerile kütust jagama, lubati sõdureil jaama lähikonnas ringi hulkuda, sest tuli teade, et rong väljub alles kolme tunni pärast.
Mehed kõlasid jaama ümber ja noolisid silmadega ringi, sest jaamas oli palju rahvast ja mõnelgi sõduril läks siinseal korda endale sigaretti välja norida.
Sellest UDU näha, kuivõrd jahtunud oli esialgne vaimustus, mis varem ešelonide pidulikel vastuvõttudel jaamades ilmnes, ja langenud selleni, et meestel tuli tegelda santimisega.

Kapten Sägneri juurde tuli «Kangelaste Tervitamise Seltsi» deputatsioon, mis koosnes kahest hirmsasti vaevatud daamist, ja andis üle ešelonile määratud kingituse, nimelt kakskümmend karbikest hästi lõhnavaid suupastille, mingi Budapesti kompvekivabriku reklaamiartikli. Lõhnavate suupastillide kärbid olid ilusast plekist, kaanel värvipilt, kus Ungari honveed surub Austria maakaitseväelase kätt, nende kohal aga särab püha Stephani kroon. Ümberringi oli saksa- ja ungarikeelne tekst: «Für Kaiser, Gott und Vaterland!»[1]

Kornpvekivabrik oli koguni nii truualamlik, et asetas keisri jumalast ettepoole.

Iga karbike sisaldas kaheksakümmend pastilli, ru'i et kolme mehe kohta tuli kokku viis pastilli. Peale selle tõid need murelikud ja vaevatud daamid suure paki lendlehti. Igal lehel oli kaks palvet, mille autoriks oli Budapesti ülempiiskop Geza Szatmär-Budafalist. Palved olid trükitud nii saksa kui ka ungari keeles ja sisaldasid kõige hirmsamaid needusi kõikide vaenlasteaadressil. Palved olid kirjutatud säärase kirega, et neil puudus lõpus vaid vänge ungarikeelne sõimusõna: «Baszom a Krisztus- märiat!»

Armuline jumal pidi auväärt ülempiiskopi sõnade järgi kõik venelased, inglased, serblased, prantslased ja jaapanlased nuudliteks ja paprikaguljašiks raiuma. Armuline jumal pidi lausa vaenlaste veres suplema ja nad viimseni maha tapma, nagu toimis halastamatu Heroodes väikeste lastega.

Budapesti auväärne ülempiiskop käsutas oma palvetes näiteks sääraseid ülevaid lauseid, nagu: «Õnnistagu jumal teie tääke, et nad tungiksid sügavale teie vaenlaste makku! Juhtigu kõige õiglasem valitseja suurtükiväe tuld otse vaenlase staapide peale! Andku halastaja jumal, et kõik vaenlased lämbuksid oma haavade veres, mis te neile lööte!»

Seepärast tuleb veel kord alla kriipsutada, et nendes palvetes ei puudunud midagi muud kui «Baszom'a Krisztusmäriat!».

Kui mõlemad daamid olid kõik üle andnud, avaldasid nad kapten Sägnerile kirgliku soovi, et nad võiksid kingituste väljajagamise juures viibida. ÜOks oli koguni nii

1 Keisri, jumala ja isamaa eest (saksa k.).

julge, et tahtis selle sündmuse puhul kõnega sõdurite poole pöörduda, keda ta ei nimetanud teisiti kui «unsere braven Feldgrauen»![1]

Mõlemad daamid tegid väga solvunud näo, kui kapten Sägner nende palve tagasi lükkas. Kingitused aga rändasid laovagunisse. Auväärsed daamid kõndisid sõdurite rivi eest läbi ja üks neist käsutas juhust, et ühele suurehabemega sõdurile põsele patsutada. See habemega sõdur oli keegi Simek Budejovicest, kes ei teadnud midagi daamide kõrgest missioonist ja ütles pärast daamide lahkumist seltsimeestele:

«On siin aga häbitud lidud! Oleks sihukesel ahvil ka mingit nägu või tegu, ise justkui kurg, ainult kaks kondist jalga ja näeb välja nagu surma vari. Ja sihuke vana raspel lööb veel sõduritele külge!»

Jaamas lausa kihas ja kobrutas. Kuna kaks suurtüki-väeešeloni peeti kinni ja saadeti Steiermarki, siis oli Itaalia uudis siin tõelise paanika tekitanud. Siin seisis ka üks bosnialaste ešelon, oodates teadmata põhjusel juba kolmandat päeva. Ešelon oli täiesti ara unustatud. Bosnialased ei olnud juba kaks päeva süüa saanud ja käisid

1 Meie vaprad välihallid (saksa k.).

Üjpestis leiba kerjamas. Muud polnudki kuulda kui unustatud ja ägedalt vehklevate bosnialaste vihast kõnelust, kes sõimasid järelejätmatult: «Jeben ti boga, jeben ti dušu, jeben ti majku.»[1]

Siis aeti üheksakümne esimese polgu marsipataljon jälle kokku ja mehed võtsid vagunites oma kõhad sisse. Natukese aja pärast tuli aga pataljoni käskjalg Matušic jaama komandantuurist teatega, et sõiduks läheb alles kolme tunni pärast. Seepärast lasti kokkuaetud mehed jälle vagunitest välja.

Just enne rongi ärasõitu astus staabivagunisse väga vihasena leitnant Dub ia pöördus kapten Sagneri poole, et too laseks Švejki aega viitmata kartsa pista. Leitnant Dub, vana nuhk ja pealekaebaja juba neift päevilt, kui ta oli gümnaasiumis õpetaja, sobitas meelsasti sõduritega juttu, pinnides neilt välja nende veendumusi ja kasutades võimalust neid õpetada ning neile selgitada, miks me sõdime ja mille eest me sõdime.

Oma ringkäigul jaamahoone taga oli ta näinud Švejki laterna all seismas ja huviga mingisuguse heategeva sõja-loterii plakatit uurimas. Sellel plakatil kujutati Austria sõdurit, kes parajasti hirmunud habemikku kasakat täägiga müüri külge torkab.

Leitnant Dub koputas Švejkile õlale ja päris, kuidas talle plakat meeldib.

«Teatan alandlikult, härra leitnant, see on lollus,» vastas Švejk. «Ma olen näinud palju rumalaid plakateid, aga sihukest jama pole veel juhtunud nägema.»

«Mis teile sellel plakatil siis ei meeldi?» päris leitnant Dub.

«Mulle, härra leitnant, ei meeldi plakatil- see, kuidas sõdur käib ümber tema kätte usaldatud sõjariistaga. Ta võib ju täägi vastu müüri kätki murda. Aga peale selle ei kõlba torkamine üldse kuhugi. Sõdurit tuleks karistada, sest venelane on ju käed üles tõstnud ja annab alla. Ta on sõjavang ja vangidega tuleb mõistlikult ümber käia. Mis neist tappa, ka nemad on inimesed.» Leitnant Dub jätkas Švejki meelsuse uurimist ja küsis: «Teil on siis kahju sellest venelasest, eks ole?» «Mul on mõlemast kahju, härra leitnant, nii venelasest, et ta täägiga läbi torgatakse, kui ka sõdurist, sest ta pannakse selle eest kinni: Härra leitnant, ta murrab kindla

' Rõve sõim serbia keeles.

peale oma täägi, sest see sein, kuhu ta torkab, näeb välja täitsa nagu kivimüür. Kuid teras on rabe. Ükskord enne sõda, härra leitnant, kui ma veel aega teenisin, oli meil roodus üks härra leitnant. Isegi vana veltveebel ei oska nii vanduda nagu see härra leitnant, õppeplatsil ütles ta meile ikka: «Kui antakse «valvel!», siis pead sa oma silmad niiviisi punni ajama, nagu näeksid sa pealt, kuidas kass sinu söögi sisse situb.» Muidu oli ta aga päris mõistlik mees. ükskord jõulu eel läks ta hulluks, ostis roodule , terve koorma kookospähkleid, ja eks ma sellest ajast teagi, kuivõrd rabe on täägi teras. Pool roodu murdis nende pähklite kallal oma täägid puruks ja meie ülemleitnant laskis terve roodu kartsa panna. Me ei saanud kolm kuud kasarmust jalgagi välja, härra leitnant istus koduses arestis...»

Leitnant Dub vahtis maruvihaselt Švejki muretusse näkku ja küsis kärgatades:

«Kas te tunnete mind?»

«Tunnen, härra leitnant.»

Leitnant Dub ajas silmad punni ja trampis jalgu:

«Ma ütlen teile, et te ei tunne mind veel!»

Švejk vastas jälle sama häirimatu rahuga nagu ikka ülemusele esinedes:

«Tunnen, härra leitnant. Teatan alandlikult, te olete meie marsipataljonist.»

«Te ei tunne mind veel!» röögatas leitnant Dub uuesti. «Te tunnete mind võib-olla heast küljest, aga nüüd saate mind tundma ka halvast küljest! Ärge arvake — ma olen kuri, ma panen iga mehe nutma. Kas tunnete mind või ei tunne?»

«Tunnen, härra leitnant.»

«Ma ütlen teile viimast korda, et te ei tunne mind, te eesel! On teil vendi?»

«Teatan alandlikult, härra leitnant, üks vend.»

Leitnant Dub sattus Švejki rahulikku ja muretut nägu silmitsedes päris marru, kaotas igasuguse enesevalitsuse ja kisendas:

«Siis on see teie vend samasugune lontrus nagu te ise! Kes ta oli?»

«Gümnaasiumi õpetaja, härra leitnant. Oli samuti sõjaväes ja tegi ära ohvitserieksami.»

Leitnant Dub vaatas Švejki nii, nagu tahaks ta temast pilguga läbi torgata. Švejk kannatas leitnant Dubi tigeda

pilgu väärika rahuga välja ja kogu jutuajamine nende vahel lõppes sõnaga: «Abtreten!» Kumbki läks oma teed ja kumbki mõtles oma mõtteid. Leitnant Dub mõtles Švejkist härra kaptenile rääkida, et kapten laseks Švejki kartsa pista, Švejk aga mõtles, et ta on palju lolle ohvitsere näinud, kuid säärast nagu leitnant Dub ara otsi tervest polgust.

Leitnant Dub, kes just täna oli nõuks võtnud sõdureid kasvalada, leidis jaama tagant uued ohvrid. Need olid kaks sama polgu, kuid teise roodu sõdurit. Nad kauplesid oma vigases saksa keeles pimeduse varjus kähe lõbutüdrukuga
keda hulkus jaama ümbruses tosinate viisi.

Eemalduv Švejk kuulis veel j äris selgelt leitnant Dubi kriiskavat häält:

«Kas tunnete mind?! ...»

«Aga mina ütlen teile, et te ei tunne mind!...»

«Te saate mind veel tundma! ...»

«Te tunnete mind ainult heast küljest! ...»

«Aga mina ütlen, et te saate mind veel halvast küljest tundma! ...»

«Ma panen teid kõiki nutma, te eeslid! . ..»

«On teil vendi?»

«Need on samasugused lontrused kui teiegi!... Kes nad olid?... Ah vooris? .. . Noh, hästi... Pidage meeles, et te olete sõdurid .. . Kas olete tšehhid? ... Kas teate, mis ütles Palacky: kui poleks olnud Austriat, oleksime pidanud ta välja mõtlema ... Abtreten!...»

Kuid leitnant Dubi ringkäik ei andnud kokkuvõttes positiivseid tulemusi. Ta pidas veel kolm gruppi sõdureid kinni, kuid tema kasvatuslikud katsed «panna neid nutma» kukkusid täielikult läbi. See inimmaterjal, mida sõjaväljale veeti, oli säärane, et iga üksiku silmist võis leitnant Dub välja lugeda, et nad kõik mõtlesid temast tõesti midagi väga halba. Ta eneseuhkus oli saanud löögi ja selle tagajärjeks oligi, et ta nõudis enne rongi ärasõitu staabi-vagunis kapten Sägnerilt Švejki kinnipanemist. Põhjendades vahva sõduri Švejki isoleerimise vajadust, ütles Dub, et Švejki käitumine oli ülimalt häbematu, ja nimetas seejuures Švejki otsekohest vastust oma viimasele küsimusele mürgiseks vitijeks. Kui- asi niiviisi edasi läheb, kaotab ohvitserkond meeste silmis igasuguse autoriteedi, mille vajalikkuses ei kahtle muidugi ükski härra ohvitser. Ta ise olevat härra ringkonnaülemaga juba amrnu enne sõda rää-

kinud, et iga ülemus peab alluvate silmis oma tõelist autoriteeti hoidma. Härra ringkonnaülem olnud samal arvamisel. Iseäranis praegu, sõjaajal — mida lähemale jõutakse vaenlasele, seda enam on tarvis sõdureid teatava hirmu all hoida. Seepärast ta palubki, et Švejk saaks dist-siplinaarkaristuse.

Kapten Sägner kui kaadriohvitser vihkas kõiki eraelust igasugustelt eraelu aladelt tulnud reservohvitsere ja juhtis leitnant Dubi tähelepanu sellele, et sääraseid avaldusi võib teha ainult raporti vormis, aga mitte nii nagu söögi-kraamipoes, kus kaubeldakse kartulite hinna pärast. Mis aga puutub sellessesinatsesse Švejki, siis esimeseks instantsiks, kellele allub Švejk, on härra ülemleitnant Lukas. Säärased asjad käivad kõik ainult instantse mööda, roodust tuleb säärane asi

pataljoni ja kõik see peaks härra leitnandile teada olema. Ja kui Švejk saigi millegagi hakkama, tuleb ta saata roodu raportile, ning kui seal asi tagasi lükatakse, alles siis pataljoni raportile. Kui aga härra ülemleitnant Lukas tahab härra leitnant Dubi seletust ametlikuks ettekandeks lugeda, siis ei ole kapten Sägneril midagi selle vastu, et Švejk välja kutsutakse ja üle kuulatakse.

Ülemleitnant Lukas ei öelnud sõnagi vastu, kuid tähendas ainult, et Švejkiga aetud juttudest on tal täpselt teada, et Švejki vend oli tõepoolest gümnaasiumi õpetaja ja reservohvitser.

Leitnant Dub lõi kõhklema ja ütles, et ta nõuab karistamist ainult laiemas mõttes ja võib ju olla, et kõne all olev Švejk ei oska küllalt selgesti oma mõtteid avaldada ja seepärast jätavad tema vastused ka mulje, nagu oleksid nad häbematud, salvavad ja ülemuse vastu lugupidamatud. Pealegi on nimetatud Švejki näost näha, et ta on nõrga mõistusega.

Nii lagunesid äikesepilved Švejki pea kõhal ja ta jäi piksest puutumata.

Vagunis, kus asusid pataljoni kantselei ja ladu, ulatas marsipataljoni veltveebel Bautanzel kahele pataljoni kirju-tajale suurima lahkusega pihutäie suupastille samadest karbikestest, mis ta pataljonile pidi jagama. See oli tavaline nähtus, tt kõik, mis oli määratud meestele, pidi patal-joni kantseleis sama manipulatsiooni läbi tegema, mille osaliseks said õnnetud pastillid.

Sõja ajal oli see midagi täiesti harilikku, et isegi siis, kui inspektsioon ei avastanud mingit vargust, kahtlustati kõikvõimalike kantseleide veltveebleid ja kirjutajaid ikkagi, et nad kulutavad üle eelarve ja teevad siis sohki, et otsa otsaga kokku saada.

Kui kõik pastille õgisid, et tarvitada vähemalt sedagi rämpsu, kuna midagi muud enam polnud, mida meeste kõhu kõrvalt üle lüüa, pajatas Bautanzel kurbadest asjaoludest praegusel teekonnal:

«Ma olen olnud juba kahes marsipataljonis,- aga nii suurt puudust teel nagu praegu pole ma küll kannatanud. Jah, poisid, kui me tookord Prešovi* sõitsime, siis oli meil kuhjaga kõike, mida süda aga soovis. Mul oli kümme tuhat «Memphist», kaks ratast emmentali juustu ja kolm-sada purki konserve kõrvale pandud. Kui me Bardšjovi* all kaevikutesse jõudsime ja venelased ühenduse Muszyna* ja Prešovi vahel läbi lõikasid, siis alles sai äri tehtud. Ma andsin kahitluse kõrvalejuhtimiseks kümnendiku kõigist oma tagavaradest marsipataljonile, nagu oleksin ma kokku hoidnud, Jiõik muu aga sahkerdasin moonavoori juures maha. Oli meil keegi major Sojka, peenike siga. Polnud ta miski kangelane ja kõige parema meelega kõlas ta meil voori juures, sest ülal mäel vilistasid kuulid ja

lõhkesid šrapnellid. Ühtelugu tuli ta meie juurde jutuga, et peab kontrollima, kas pataljonis meestele ka korralikku sööki keedetakse. Harilikult ilmus ta meie juurde alla, kui tuli teade, et venelased kavatsevad jälle midagi ette võtta. Siis värises ta kogu kehast, pidi köögis tingimata rummi saama ja alles seejärel hakkas kontrollima kõiki välikööke, mis seisid ringina ümber voori. Kooke ei saanud positsioonidele paigutada ja toit tuli öösel üles tassida. Olime tookord säärases olukorras, et mingi eraldi keetmine ohvitseridele ei tulnud kõne allagi. Ainukese tee, mis meid tagalaga ühendas, olid Austria sakslased enda alla võtnud, pidasid kinni kõik parema, mis meTle tagalast saadeti, ja papid selle ise nahka, nii et meile ei jäänud midagi. Meie voor jäi ka ohvitseride moonast ilma Kogu selle aja jooksul õnnestus mul oma kantselei jaoks ainult ühie põrsast kõrvale sokutada. Lasksime selle ära suitsutada. Et see major Sojka haisu ninna ei saaks, peitsime põrsa suurtükiväelaste juurde, kus mul oli tuttav feierverker. Suurtükiväelaste juurde oli umbes tunni tee. No-jah, kui see major tuli,

hakkas ta kõigis köökides suppi proovima. Tõsi küll, liha ei olnud kuigi palju patta panna, ainult nii palju, kui palju läks korda ümbrusest põrsaid või kondiseid lehmi hankida. Peale selle tegid

preislased meile veel kõva konkurentsi, sest nemad maksid loomade rekvireerimisel oma kaks korda rohkem kui meie. Kogu selle aja jooksul, mis me Bardejovi all seisime, sain ma loomade ostmisel kõrvale panna ainult pisut üle tuhande kahesaja krooni, sedagi selle nõksuga, et enamasti andsime raha asemel pataljoni templiga kviitungi, iseäranis lõpupoole, kui nägime, et venelased on meist ida pool juba Radvanis, lääne pool aga Podolinis. Kõige hullem on õiendada säärase rahvaga nagu sealne, kes ei oska lugeda ega kirjutada ja allkirja asemel paneb kolm risti. Seda teadis väga hästi ka meie intendantuur, ja kui saatsime kedagi intendantuurist taha saama, ei olnud mul võltsitud kviitungeid tõendina juurde lisada, et ma, olen inimestele raha välja maksnud. Seda võib teha ainult seal, kus rahvas on kirjaoskaja ja oskab allkirja anda. Pealegi, nagu ma rääkisin, maksid preislased rohkem ja sularahas. Kuhu me ka ei läinud, vaadati meile kui röövlitele. Lisaks kõigele andis intendantuur veel käsu, et talupoegade poolt allakirjutatud kviitungid antakse uurimiseks üle sõjavälja-revidentidele. Neist tüüpidest kubisesid kõik kõhad. Tuleb säärane tüüp, sööb-joob ennast meie juures täis ja läheb järgmisel päeval meie peale kaebust esitama. Nojah, eks ; see major Sojka kõlanud järjest kõigis köökides ja ükskord — jumala eest, uskuge mind — tiris katlast välja terve neljanda roodu liha. Hakkas sea peast peale, ütles, et see on veel toores, ja laskis veel pisut keeta. Tõsi küll, ega sel ajal liha kuigi palju katlasse ei pandud. Terve roodu kohta tuli kõige rohkem kaksteist endisaegset kor ralikku portsu. Kuid tema pani kõik oma keresse, proovi: siis suppi ja kukkus kisama, et see on paljas vesi, et mi; kord see on, lihasupp ilma lihata. Käskis supile rasve panna ja laskis visata sinna kõik minu viimased makaronid, mis ma kogu selle aja jooksuL olin kokku hoidnud. Kuid see ei ajanudki mind nii karvaseks kui see, et supi rammusamaks tegemiseks läks ära kaks kilo võid, mille ma olin sellest ajast kokku hoidnud, kui saime veel ohvitseride moona. Või seisis mul kõiku köhal riiulil. Kus kukkus minu peale karjuma, et kelle oma see on. Ma siis ütlesin talle,.et viimase diviisi päevakäsu kohaselt tuleb sõdurite toitlustamise parandamiseks anda igale mehele lisaks viisfeisj: grammi võid või kakskümmend üRs grammi rasva, aga et võid ja rasva on vähe, siis tuleb võid nii kaua tagavaraks koguda, kuni meestele saab toidu paran-

damiseks välja anda täisnorm võid. Major Sojka sai maruvihaseks ja käratas, et ma vist ootan seda, kuni tulevad venelased ja võtavad meilt ara viimased kaks kilo võid, et kui supis pole liha, siis tuleb see või jalamaid supi sisse panna. Nii läks kogu mu tagavara kõige liha teed, ja uskuge mind, et see major, kui ta aga oma nägu näitas, tõi mulle ainult häda ja õnnetust kaela. Ta sai pisitasa nii heaks nuhkijaks, et leidis paugupealt kõik mu tagavarad üles. Kord, kui panin meeste portsust pisut loomamaksa kõrvale ja tahtsin seda endale smoorida, tuli tema, ronis kõhe nari alla ja tiris maksa välja. Kui ta möirgama hakkas, ütlesin talle, et maks on määratud mahamatmiseks, et üks suurtükiväe hobuserautaja, kes on lõpetanud veterinaaria kursused, tunnistas maksa enne lõunat kõlbmatuks. Major võttis ühe moonavoori mehe kaasa ja läks temaga üles kalju varju maksa katelokkide sees keetma. Kuid see oli tema saatus. Venelased nägid tuld ja põrutasid majori ja kateloki pihta kaheksateistkümnelisega. Kui pärast vaatama läksime, ei võinud keegi ütelda, kas vedeles seal kalju peal loomamaks või härra majori enda maks.»

Siis tuli teade, et rong sõidab välja alles nelja tunni pärast. Hatvanisse* viiv tee olevat haavatute ronge täis. Jaamas levis kuuldus, et Egeri* lähedal olevat üks sanitaarrong haavatute ja haigetega põrganud kokku rongiga, mis vedanud suurtükiväge. Budapestist sõitnud välja abirong.

Pisut hiljem töötas juba kogu pataljoni fantaasia. Räägiti kahesajast surmasaanust ja haavatust ning sellest, et kokkupõrge sünnitati tahtlikult, et sohitegemine haavatute varustamisel päevavalgele ei tuleks.

See andis tõuke pataljoni halva varustamise ja kantse-leides ning ladudes toimepandavate varguste teravaks kritiseerimiseks.

Enamik mehi oli arvamisel, et pataljoni veltveebel Bautanzel jagab kõik ohvitseridega pooleks.

Staabivagunis tähendas kapten Sägner, et marsruudi kohaselt peaksid nad juba Galiitsia piiril olema. Egeris peavad nad kogu pataljonile kolmeks päevaks leiba ja konserve saama. Egerini peaks olema kümne tunni tee. Egeris aga olevat Lvovile ettevõetud pealetungi pärast nii palju haavatuteronge, et telegrammi kohaselt ei olevat seal ühtegi pätsi leiba ega ühtegi kärpi konserve. Kapten

Sägner oli saanud käsu anda leiva ja konservide asemel igale mehele kuus krooni seitsekümmend kaks hellerit. See raha tuli välja maksta koos üheksa päeva palgaga, kui selleks ajaks ainult brigaadist raha peaks saadama. Kassas olevat vaid pisut üle kaheteistkümne tuhande krooni.

«See on sigadus polgu poolt,» ütles ülemleitnant Lukas, «saata meid nii vaesena teele.»

Lipnik Wolf ja ülemleitnant Kolaf sosistasid omavahel, et polkovnik Schröder saatnud viimase kolme nädala jooksul kuusteist tuhat krooni oma horuarvele Viini panka.

Seejärel jutustas ülemleitnant Kolaf, kuidas nimfelt raha kokku hoitakse. Rügemendilt varastatud kuus tuhat krooni pistetakse oma tasku ja raudse loogika põhjal antakse kõigile köökidele käsk, et näpistagu nad iga päev mehe pealt kolm grammi herneid. Kuu aja jooksul teeb see iga mehe pealt üheksakümmend grammi ja niimoodi peab iga roodu köögis vähemalt kuusteist kilo herneid üle jääma, kokk aga peab aruandes näitama, et herned on ära tarvitatud.

Ülemleitnant Kolaf rääkis Wolfile vaid üldtuntud juhtudest, mida ta ise oli tähele pannud.

Oli ju päris kindel, et sõjaväe administratsioonis juhtus sääraseid asju ühtelugu. See algas mõne õnnetu roodu kirjutajast-veltveeblist ja lõppes kindralipagunites närilisega, kes endale sõjajärgseks talveks toidutagavara kogus.

Sõda nõudis vaprust ka varguses.

Intendandid vaatasid üksteist armastusküllaste pilkudega, nagu tahaksid nad öelda: «Me oleme üks-keha ja üks hing, me varastame, kamraadid, me tüssame, vennad, kuid parata pole midagi, sest vastu voolu on raske ujuda. Kui ei võta sina, siis võtab teine ja räägib veel sinugi kohta, et sina ei varasta sellepärast, et oled juba ülearu kokku ahnitsenud.»

Vagunisse astus kuld-punaste lampassidega härra. See oli jällegi üks inspekteeriv kindral, kelletaolisi kõigil raudteedel ringi sõitis.

«Istuge, härrased,» tegi ta lahke peanoogutuse, olles rõõmus, et on sattunud jälle ühele ešelonile millest ta ei teadnud, et see seisab.

Kui kapten Sägner talle raporteerida tahtis, lõi kindral tõrjuvalt käega.

«Teie ešelonis pole korda. Teie ešelon ei maga. Teie ešelon peaks juba ammu magama. Kui ešelon seisab jaa-

mas, siis peab ešelonis nagu kasarmuski kell üheksa õhtul magama heitma.»

Ta kõneles nii, nagu raiuks ta puid.

«Enne üheksat tuleb mehed jaama taha peldikusse viia — ja siis kõhe magama. Muidu reostavad mehed öösel raudtee ära. Saite aru, härra kapten? Korrake, mis ma ütlesin! Või ärge korrake, vaid tehke, mis ma ütlesin. Andke häiresignaal, ajage mehed peldikusse, andke unesignaal, ja kõik magama! Kontrollige, kes ei maga — käristada! Ja-jah! On vist kõik? õhtusöök kell kuus välja jagada!»

Siis rääkis ta mingitest igiammustest asjadest, sellest, mida polnud kunagi olnudki, otsekui jutustaks ta muinaslugusid. Ta seisis seal nagu viirastus neljanda mõõtme valdkonnast.

«Õhtusöök kell kuus välja jagada,» jätkas ta kella vaadates, mis näitas kümme minutit üle üheteistkümne. «Um halb neune Alarm, Latrinenscheissen, dann schlafen gehen![1] õhtusöögiks andke siin kell kuus saja viiekümne grammi emmentali juustu asemel guljašši kartulitega!»

Sellele järgnes käsk lahinguks valmisolekut demonstreerida. Kapten Sagner laskis jälle häiresignaali puhuda

Kell pool üheksa häiresignaal, peldikusse ja siis magama (saksa k.).

ja inspekteeriv kindral, jälgides pataljoni ülesrivistamist, kõndis ohvitseride saatel edasi-tagasi ning rääkis neile väsimatult ühte ja sama, nagu oleksid ohvitserid idioodid ega suuda temast kuidagi aru saada. Seejuures näitas ta järjest käekellale ja kordas:

«Also, sehen Sie. Urn halb neune scheissen, und nach einer halbon Stunde schlafen. Das genügt vollkommen.'-Sõidu ajal käivad mehed ajutiselt niigi harva peldikus. Pearõhu panen ma magamisele. Uni annab jõudu edaspidisteks rännakuteks. Seni kui mehed on rongis, peavad nad välja puhkama. Kui vagunites ei jätku kohti, magavad mehed parteienweise[2]. Üks kolmandik meestest heidab vagunites mugavalt pikali ja magab kella üheksast südaööni, ülejäänud aga seisavad ja vaatavad neid, kes magavad. Kui esimesed on välja maganud, annavad nad kohad teisele kolmandikule, kes magab keskööst kuni kella kolmeni hommikul. Kolmas partii magab kolmest kuueni, siis aetakse nad' üles ja kogu pataljon läheb pesema. Sõidu ajal vagunitest mitte välja hü-pa-ta! Ešeloni ette patrull panna, et mehed'ei hüp-paks sõidu ajal välja! Kui vaenlane purustab sõduri jala ...» — kindral patsutas endale vastu jalga — «... on see kiiduväärt, aga murda endal jalg täie sõidu pealt asjatult välja hüpates on karistusväärt asi.»

«See on siis teie pataljon?» küsis kindral kapten Sägnerilt, silmitsedes uniseid mehi. Paljud neist ei suutnud unest üles aetuna kuidagi haigutust tagasi hoida ja ajasid nüüd. värskes öises õhus suud pärani.

«See on haigutajate pataljon, härra kapten. Mehed peavad kell üheksa magama minema.»

Kindral astus üheteistkümnenda kompanii ette, mille vasakul tiival seisis Švejk ning haigutas laia suuga. Ta hoidis seejuures küll kätt viisakalt suu ees, kuid käe alt kostis siiski säärane mögin, et ülemleitnant Lukas lõi hirmu pärast värisema, kartes, et kindfal võib tähele panna. Talle tundus, et Švejk haigutab meelega. .

Kindral, otsekui Lukäši mõtteid taibates, pöörduski Švejki poole ia astus tema juurde.

«Böhm oder Deutsch?»[3]

1 Niisiis, vaadake. Poo! üheksa sital käia ja poole tunni pärasi magama. Sellest on küllalt (saksa k.).

2 Partiide kaupa (saksa k.).

3 Tšehh või sakslane (saksa k.).

«Böhm, melde gehorsam Her.r Generalmajor.»1 «Dobrže»2 ütles kindral, kes oli poolakas, kuid oskas pisut ka tšehhi keelt. «Sa möirgad nagu lehm heinte otsas.

Hoia lõuad koomal ja ara röögi! Kas sa õhtul peldikus käisid?»

«Teatan alandlikult, ei käinud, härra kindralmajor.»

«Miks sa ei käinud koos teiste meestega?»

«Teatan alandlikult, härra kindralmajor, manöövritel Piseki kandis ütles härra polkovnik Wachtl, kui kõik mehed suitsutunni ajal rukkisse ronisid, et sõdur ei pea ühtepuhku scheissereile[3], vaid võitlemisele mõtlema. Peale selle, teatan alandlikult, mis meil oligi peldikus teha? Meil ei ole midagi sees. Marsruudi kohaselt pidime paljudes jaamades õhtusööki saama, aga ei saanud midagi. Tühja kõhuga
ära peldikusse parem ronigi.»

Olles härra kindralile üldise olukorra lihtsate sõnadega ara seletanud, vaatas Švejk talle niisuguse usaldusega otsa, et kindral luges tema silmadest välja palve neid kõiki aidata. Kui on käsk organiseeritud korras peldikusse minna, siis peab selle käsu täitmise millegagi ka seesmiselt tagama.

«Saatke nad kõik tagasi vagunitesse,» ütles kindral kapten Sägnerile. «Kuidas see tuleb, et mehed ei ole õhtust saanud? Kõik ešelonid, mis siit jaamast läbi sõidavad, peavad õhtusööki saama. Siin on toitlustuspunkt. Teisiti ei saagi olla. Toitlustamiseks on kindel plaan.»

Kindral kõneles seda tõsidusega, mis tähendas: kuivõrd kell on juba üksteist, õhtusöök aga pidi olema kell kuus, nagu ta varem ütles, siis ei jää muud, kui rongi üks öö ja järgmine päev kella kuueni õhtul jaamas kinni pidada,
et ešelon saaks guljašši kartulitega.

«Ei ole midagi halvemat,» ütles kindral surmtõsiselt, «kui et sõjas unustatakse sõdurite vedamisel nende varustamine. Minu kohus on välja selgitada, kuidas asjalood jaama komandantuuri kantseleis õieti on. Aga juhtub ka, mu härrad, et mõnikord on ešelonide ülemad ise süüdi. Subotica jaama revideerimisel Bosnia Lõunaraudteel tegin kindlaks, et kuus ešeloni ei saanud õhtusööki, sest ešeloni ülemad unustasid seda nõuda. Jaamas keedeti kuus korda guljašši kartulitega ja keegi ei tulnud seda tahtma.

' Tšehh, teatan alandlikult, härra kindralmajor (saksa k.).

Hüva (tšehhi keeles. mida kindral räägib poola aktsendiga). 3 Sittumisele (saksa k.).

Kõik valati välja hunnikusse. Kartulitest ja guljašist tekkis tõeline mägi, kuid kolm jaama edasi kerjasid ešeloni sõdurid leiba, needsamad, kes Suboticas guljašihunnikutest mööda sõitsid. Seal, nagu näete, ei olnud süüdi sõjaväe administratsioon.» Kindral laiutas käsi.

«Ešelonide ülemad ei täitnud oma kohustusi. Lähme kantseleisse.»

Ohvitserid järgnesid talle ja arutasid endamisi, miks kõik kind-ralid hulluks on läinud.

Komandantuuris tuligi välja, et guljašist ei tea tõesti keegi midagi. Tõsi küll, guljašši pidi siin keedetama iga päev kõikide ešelonide jaoks, mis läbi sõidavad, kuid site tuli käsk iga sõduri toitlustamiskuludest seitsekümmend kaks hellerit maha arvata. Seega on iga läbisõitva väeosa arvel seitsekümmend kaks hellerit mehe kohta, mille nad saavad kätte oma intendantuurist lähima palgamaksmise ajal. Mis puutub leivasse, siis antakse Vatiani jaamas igale mehele pool pätsi.

Toitlustamispunkti ülem ei löönud verest välja. Ta ütles kindralile suu sisse, et iga tund tulevad uued käsud. Vahel on ešeloni jaoks lõunasöök valmis, kuid siis saabub äkki sanitaarrong, esitab kõrgema instantsi käsu ja ongi kõik. Ešelon aga seisab tühja katla probleemi ees.

Kindral noogutas nõusolevalt pead ja tähendas, et olukord on ikkagi märgatavalt paranenud, et sõja algul oli olnud palju hullem. Ükski asi ei laabu korraga, iga asi nõuab ju kogemusi ja praktikat. Teooria on praktikale õigust ütelda ainult kammitsaks. Mida kauem sõda kestab, seda rohkem korda tuleb igasse asjasse.

«Ma võin tuua teile elulise näite,» ütles kindral, tundes suurt mõnu, et ta oli tulnud nii tähtsale mõttele. «Ešelonid, mis läbisid alles kahe päeva eest Halvani jaama, jäid seal leivast ilma, teie aga saate homme oma leiva kätte. Lähme nüüd jaama restorani.»

Jaama restoranis juhtis härra kindral jutu jälle peldikutele ja tähendas, kuivõrd inetu näeb välja, kui igal pool rööbaste vahel vedeleb kaktusi. Ta sõi seejuures biifsteeki ja kõigile hais, nagu keerleks tal suus just üks niisugune kaktus.

Kindral pani peldikutele väga suurt rõhku, nagu sõltuks .nendest keistiriigi võit.

ühenduses uue olukorraga, mis oli tekkinud Itaalia tõttu,

avaldas kindral arvamust, et just meie vägede peldikutes peitub meie kaheldamatu üleolek sõjas Itaaliaga.. Austria võit kerkis peldikutest.

Kindralihärra silmis oli kõik nii lihtne. Tee sõjalise kuulsuse poole kulges retsepti järgi: kell kuus õhtul saavad sõdurid guljašši kartulitega, kell pool üheksa tühjendab sõjavägi end peldikutes, kell üheksa aga läheb magama. Säärase sõjaväe eest põgeneb vaenlane pöörase.hirmuga.

Kindralmajor jäi mõttesse, pani kalli sigari ette ja vahtis kaua-kaua lakke. Ta pingutas mälu, mida veel rääkida, kui ta kord juba siin on, ja milliseid õpetussõnu ešeloni ohvitseridele ütelda.

«Teie pataljoni tuumik on terve,» ütles kindral järsku, kui kõik lootsid, et ta jääbki lakke vahtima ega lausu enam sõnagi. «Teie pataljoni koosseis on hea. See mees, kellega ma ennest rääkisin, lubab oma otsekohesuse ja sõjameheliku käitumisega kindlasti loota, et terve teie pataljon võitleb viimse veretilgani.»

Ta jäi vait, toetus toolikorjule, tõstis silmad jälle lakke ja jätkas samas poosis oma juttu. Üksnes leitnant Dub vaatas oma orjaliku hinge sunnil temaga koos lakke.

«Teie pataljonil aga on tarvis, et tema kangelasteod ei vajuks unustuse hõlma. Teie brigaadi pataljonidel on juba oma ajalugu, mida jätkab teie pataljon. Kuid teil pole säärast meest, kes kõik täpselt üles tähendaks ja niiviisi pataljoni ajaloo kirjutaks. Tema juurde peavad kokku jooksma kõik niidid, ta peab teadma, mis pataljoni iga kompanii korda on saatnud. See peab olema intelligentne inimene, mitte mõni tainapea või eesel. Härra kapten, te peate määrama pataljonile bataillonsgeschichtsschreiberi1.»

Siis sattus ta pilk seinakellale, mille osutid meenutasid kogu unisele seltskonnale, et aeg on juba laiali minna.

Jaama ees seisis kindrali inspektsioonirong ja ta palus härraseid, et need saadaksid teda tema magamisvagunini.

Jaama kpmandant ohkas. Kindral unustas, et ta peab maksma biifsteegi ja pudeli veini eest. Jälle pidi koman-dant omast taskust maksma. Sääraseid külaskäike juhtus iga päev mitu. Selleks oli kulunud juba kaks vagunit heinu. Ta oli lasknud need vagunid tupikusse lükata ja sõja-Vae heinamuretsejale firma Lõwensteinile maha müünud,

1 Pataljoni ajalookirjutaja (saksa k.).

nagu müüakse põllul kasvavat rukist. Kroonu oli need kaks vagunit Löwensteinilt jälle tagasi ostnud, kuid komandant jättis nad igaks juhuks sinnasamasse seisma. Võib-olla tuleb hein veel kord firma Löwensteinile maha müüa.

Selle-eest aga ütlesid kõik sõjaväe inspekteerijad, kes sõitsid läbi Budapesti peajaama, et jaama komandant söödab ja joodab hästi.

Hommikul seisis ešelon ikka veel jaamas. Toimus äratus. Sõdurid pesid end pumpade juures katelokkide seest. Kind-ral polnud veel oma rongiga ara sõitnud. Ta läks isiklikult peldikuid revideerima, kuhu mindi kapten Sägneri poolt antud pataljoni päevakäsu kohaselt «Schwarmweise unter Kommando der Schwarmkommandanten»[1], et härra kind-ralmajorile heameelt teha. Et ka leit-nant Dubile heameelt teha, määras kapten Sägner ta päevaseks korrapidajaks.

Nii oli leitnant Dub nüüd peldiku juures korda pidamas.

Pikk kaherealine peldik mahutas korraga ühe roodu kaks jagu.

Ning sõdurid kükitasid keriašti üksteise kõrval kähe sügava kraavi kõhal nagu pääsukesed telefonitraatidel, enne kui nad sügisel alustavad lendu Aafrikasse.

Igaühe põlved vaatasid mahalastud pükstest välja, igaühel rippus rihm kaelas, nagu,tahaksid nad end silmapilk üles puua ja ootavad ainult käsku.

Kõiges selles oli märgata raudset sõjalist distsipliini ja organiseeritust.

Vasakul tiival istus Švejk, kes oli end samuti teiste kõrvale litsunud, ja luges huviga jumal teab millisest Rüžena Jesenskä* romaanist väljarebitud paberitükki:

... ses pansionaadis kahjuks daamid ga ebakindel, tegelikult aga rõhk* ei enamasti endasse sulgunud käo -. < ud omaenda tubadesse või sü

omapärane kõnelus. Oleks ta käota läks inimene ja ainult kurvast d parandanud või ei tahtnud nii edu

^ nud, nägu nad ise oleksid soovinud noorele Kfickole polnud midagi jää

1 Jagude kaupa jaokomandöride juhtimisel **(saks.a k.).**

Kui Švejk silmad paberitükilt üles tõstis, pöördus ta pilk nagu kogemata peldiku ukse poole ja ta üllatus. Uksel seisis täies paraadmundris eilne härra kindralmajor oma adjutandiga ja nende kõrval leitnant Dub, kes neile midagi püüdlikult seletas.

Švejk vaatas, ringi. Kõik istusid kraavi kõhal rahulikult edasi ja ainult untrid olid kuidagi ehmunult tardunud ja liikumatud.

Švejk tundis olukorra tõsidust.

Ta kargas püsti, nagu ta oli, püksid rebadel, rihm kaelas, käsutas veel viimasel silmapilgul paberitükki ja möir* gas:

«Einstellen! Auf! Habtächt! Rechtsschaut!»1

Ning andis au.

Kaks jagu mehi, püksid rebadel, rihmad kaelas, tõusid augu ääres'püsti.

Kindralmajor naeratas muhedalt ja ütles:

«Ruht! Weiter machen!»2

Kõigepealt andis jaole eeskuju jaoülem Mälek, võttes •Jälle lähteasendi. Švejk üksi jäi püsti ja hoidis kätt kõrva

1 Jätta! Püsti! Valvel! Paremale vaat **(saksa k.).**

2 Vabalt! Edasi teha **(saksa k.).**

ääres, sest ühelt poolt lähenes talle ähvardavalt leitnant Dub, teiselt poolt aga muhelev kindralmajor.

«Teid ma nägin öösel,» ütles kindralmajor koomilises seisangus Švejkile, mispeale maruvihane leitnant Dub pöördus kindralmajori poole ja teatas:

«Ich melde gehorsam, Herr Generalmajor', der Mann ist blödsinnig und ais Idiot beka'nnt, säghafter Dummkopf.»[1]

«Was sagen Sie, Herr Leutnant?»[2] käratas kindralmajor äkki leitnant Dubile ja kukkus teda sarjama, et asi on just vastupidine. «Sõdur teab, mis ta peab tegema, kui ta ülemust näeb, kuid allohvitser ei näe ülemust ega tee temast väljagi. Samuti nagu sõjaväljalgi. Lihtne sõdur võtab häda ajal juhtimise enda kätte. Just härra leitnant Dub ise oleks pidanud andma käsu, mille andis see sõdur: «Einstellen! — Auf! — Habtacht! Rechtsschaut!»»

«Kas sa pühkisid tagumiku puhtaks?» küsis kindralmajor Švejkilt.

«Teatan alandlikult, härra kindralmajor, kõik on korras.» «Wiencej srac nie bendzeš?»[3]

1 Teatan alandlikult, härra kindralmajor, see mees on nõrgamõistuslik, Jeda tuntakse kui idiooti, erakordset lollpead (saksa k.).
2 Mis te räägite, härra leitnant (saksa k.).
3 Rohkem ei tee (poola k.).

«Teatan alandlikult, härra kindralmajor, olen fertig[1].»

«Pane siis püksid üles ja seisa jälle habtacht » Et kindralmajor ütles selle «habtacht» pisut valjemini, siis hakkasid lähemal kükitajad end augu aares püsti

Kuid kindralmajor heitis nende poole sõbralikult käega ja ütles pehmel isalikul toonil:

«Aber nein, ruht, ruht, nur weiter machen.»[2]

Švejk seisis juba nagu tikk kindralmajori ees ja kindralmajor pidas talle saksa keeles lühikese kõne:

«Ülemustest lugupidamine, sõjaväemäärustiku tundmine ja leidlikkus tähendavad sõjaväes kõik. Ja kui nendele omadustele lisandub veel vahvus, siis ei leidu vaenlast, keda peaksime kartma.»

Siis pöördus ta leitnant Dubi poole, tõukas Švejkile sõrmega kõhtu ja ütles:

«Pidage meeles: kui see mees rindele jõuab, viibimata ülendada ja esimesel võimalusel oma kohustuste eeskujuliku täitmise ja oma teadmiste eest pronksmedali saamiseks esitada . . . Wissen Sie doch, was ich schon meine . . . Abtreten!»3

Kindralmajor eemaldus peldikust, kus leitnant Dub see-aeg valjul häälel käske jagas, et kindral kuuleks:

«Erster Schwarm auf! Doppelreihen. . . Zweiter Schwarm .. .»*

Ka Švejk lahkus ja andis leitnant Dubist möödudes nagu 'kord ja kõhus atf, kuid leitnant Dub käratas siiski «Her-stellt!»5 ja Švejk pidi uuesti au andma, kusjuures ta sai jälle kuulda: «Kas tunned mind? Ei, sa ei tunne mind! Sa tunned mind ainult heast küljest, aga küll sa saad mind ka halvast küljest tundma. Ma panen su nutma!»

Viimaks võis Švejk oma vaguni poole minna, kusjuures ta mõtles: «Kord, kui ma alles Karlini kasarmus teenisin, oli seal leitnant Chudavy ja see ütles vahel, kui ta vihaseks sai: «Poisid! Kui te mind näete, siis pidage meeles, et ma olen teie vastu siga ja jään seaks niikaua, kuni te selles roodus teenite.»»

* Valmis (saksa k.).

Pole vaja vabalt, vabalt, tehke aga edasi (saksa k.).
Te mõistate, mis ma ütlesin… Võite minna (saksa k.).
Esimene jagu - püsti! Kahte ritta ... Teine jagu ... (saksa k.). suRsa K,).

Kui Švejk möödus staabivagunist, hüüdis teda ü lemleitnant Lukas ja käskis öelda Balounile, et too kiirustal koh vi keetmisega ning paneks konservpiima purgi jälle il sasti kinni, et piim halvaks ei läheks. Baloun keetis veltveebel Vaneki juures vagunis väikesel piirituselamfc ülemleitnant Lukäšile kolivi. Kui Švejk tuli käsku andma, nägi ta, et tema äraolekul on kogu vagun köhi hakanud jooma.

Ülemleitnant Lukäši konservkohvi ja -piima purgid olid juba poolenisti tühjad ja Baloun, kes lürpis kohvi otse katelokist, urgitses lusikaga piimapurgis, et oma kohvi veel paremaks teha.

Okultistist kokk Jurajda ja veltveebel Vanek kinnitasid ühest suust, et ülemleitnant Lukas saab oma jao jä tagasi, kui konservkohv ja piim saabuvad.

Ka Švejkile pakuti kohvi, kuid Švejk ütles ära ja teatas Balounile:

«Just praegu tuli armee staabi käskkiri, milles öeldakse, et tentsik, kes varastab oma ohvitseri piima- ja kohvikonserve, tuleb viivitamata kahekümne nelja tunni jooksul üles puua. Ma pean sulle seda härra oberleitnandi nim edasi andma, kes tahab sind silmapilk koos kohviga näha.

Kohkunud Baloun kähmas telegrafist Chodounsky käesl kohvinõu, mille ta oli just hetk tagasi täis valanud, aseta kohvi veel korraks tulele, lisas konservpiima ja tormaj ummisjalu, kohvinõu näpu otsas, staabivaguni poole.

Silmad punnis, ulatas, ta kohvi ülemleitnant Lukäšile Seejuures käis tal äkki peast läbi, et ülemleitnant Lukäl võib ta silmadest välja lugeda, kuidas ta tema konseij videga on toiminud.

«Ma ei saanud kohe tulla,» kogeles Baloun, «ei saanud karpi kuidagi lahti.»

«Sa ehk ajasid konservpiima ümber, ah?» küsis ülemleitnant Lukas kohvi rüübates. «Või siis kühveldasid piir endale nagu suppi lusikaga keressef? Kas tead, mis siis ootab?»

Baloun ohkas ja pistis halisema:

«Teatan alandlikult, härra oberleitnant, mul on kolm last.»

«Vaata ette, Baloun, ma hoiatan sind, veel kord sir apluse pärast! Kas Švejk ei öelnud sulle midagi?»

«Mind võib kahekümne nelja tunni jooksul üles puua vastas ähmi täis Baloun ja värises kogu kehast.

«Ara lõdise, rumal!» ütles ülemleitnant Lukas muiates. «Paranda ennast. Aja endast välja see kõle aplus ja u t e Sveikile et ta vaataks jaamast või kuskilt jaama lahedalt midagi paremat suupooliseks. Anna talle see kümneline Sind ei või saata. Sind võib ainult siis saata, kui sa oled lõhkemiseni täis. Ega sa mu sardiine ole ara õginud? Ah ütled, et pole. Too siia ja näita ette.»

Baloun teatas Švejkile, et härra oberleitnant saatis kümnelise, et Švejk talle jaama kandist midagi paremat suupooliseks vaataks, võttis siis ülemleitnandi kohvrist ohates sardiinikarbi ja viis selle raske südamega ülemleitnandile ettenäitamiseks.

Vaene Baloun rõõmustas juba, et ülemleitnant Lukas on need sardiinid ehk unustanud, kuid nüüd oli kõik otsas.

Ülemleitnant võib nad nüüd oma vagunisse jätta ja Baloun pühkigu suu puhtaks. Baloun tundis end paljaksvarastatuna.

«Siin, teatan alandlikult, härra oberleitnant, ongi teie sardiinid,» ütles ta kibemeeli ja ulatas sardiinikarbi selle omanikule. «Kas pean lahti tegema?»
«Hüva, Baloun, pole vaja, vii karp jälle tagasi. Ma tahtsin ainult veenduda, kas sa pole sinna sisse vaadanud. Mulle paistis, kui sa kohvi tõid, et su suu nagu läikis konserviõlist. Kas Švejk läks juba?»
«Teatan alandlikult, härra oberleitnant, läks,» teatas Baloun särades, «ütles, et härra oberleitnant saab rahul olema ja kõik saavad härra oberleitnanti kadestama. Ta läks jaamast kaugemale ja ütles, et tunneb seda kanti kuni Räkospalotani*. Kui rong peaks järsku ilma temata ara sõitma, siis läheb ta autokolonni juurde ja sõidab autoga -meile ligemasse jaama järele. Tema pärast ei ole vaja muret tunda, ta teab; mis on tema kohus, ja teeb kõik, kuigi ta peaks kas või oma tasku peal voorimehe võtma ja ešelonile kuni Galiitsiani järele kihutama. Pärast võib selle rah.a palgast maha arvata. Igatahes argu olgu teil, härra oberleitnant, tema pärast mingit muret.»
«Võid minna,» ütles ülemleitnant Lukas kurvaks jäädes.
Komandantuuri kantseleist toodi telegramm, et rong sõidab ära alles pärast lõunat kell kaks Gödöllö ja Aszödi* suunas ning et jaamas antakse igale ohvitserile kaks liitrit punast veini ja pudel konjakit. Räägiti, et see olevat mingi kadunud ja jälle ülesleitud saadetis Punase Risti jaoks. Oli kuidas tahes, kuid saadetis sadas otsekui tae-

vast alla ja staabivagunis oli lõbu laialt. Konjak oli kolme tärniga ja vein Gumpoldskircheni* margiga.
Ainult ülemleitnant Lukas oli kuidagi rusutud. Juba oli möödas terve tund, kuid Švejk ei olnud veel tagasi. Möödus veel pool tundi, ja jaama komandantuuri kantseleist välju veider rongkäik, lähenedes stäabivagunile.
Kõige ees käis Švejk, tõsiselt ja väärikalt, nagu esimesi ristiusu märtreid, keda viiakse areenile.
Kummalgi pool taga astus kaks ungari honveedi, täägiga püssid õlal. Vasakul kõndis jaoülem jaamakomandantuurist ja kõige järel tulid keegi naine punases volditud seelikus ning keegi mees lühikestes saabastes, ümariku mütsi ja siniseks löödud silmaga. Kaenla all oli tal hirmunult kaagutav elus kana.
Kõik nad tahtsid staabivagunisse ronida, kuid jaoülem käratas kanaga mehele ja naisele ungari keeles, et nad välja jääksid.
Kui Švejk ülemleitnant Lukäši märkas, hakkas ta sellele paljutähendavalt silma pilgutama.
Jaoülem tahtis üheteistkümnenda marsikompanii ülema jutule, ülemleitnant Lukas võttis temalt vastu jaama komandantuuri ettekande, kust luges kahvatades:

«Edasiseks täitmiseks 91. jalaväepolgu* N marsipataljoni 11. marsikompanii ülemale.
Käesolevaga saadetakse teie käsutusse jalaväelane Josef Švejk, tema enese tunnistust mööda 91. jalaväepolgu N märsipataljoni nimetatud marsiroodu käskjalg, röövimise eest, mille ta pani toime abielupaar Istvänide juures, kes elunevad jaama komandantuuri rajoonis Išatarcas.
As j a kä i k: Jalaväelane Josef Švejk varastas jaama komandantuuri piirkonnas Isatarcsas Istväni abielupaari maja tagant Istväni abielupaarile kuuluva (originaalis oli loodud uus tore saksakeelne sõna: «Istvangatten»1) ringijooksva kana ja peeti kinni kana omaniku poolt, kes tahtis temalt kana ara võtta, millisele toimingule Švejk pani vastu ja lõi kana omanikule Istvänile parema silma pihta.

Švejk võeti kinni kohalekutsutud patrulli poolt ja toimetati oma väeossa, kusjuures kana anti tagasi selle omanikule.
Valvekorraohvitseri allkiri.»

Kui ülemleitnant Lukas allkirja andis, et on Švejki vastu võtnud, lõid ta põlved nõtkuma.
Švejk seisis nii lähedal, et nägi, kui ülemleitnant Lukas unustas kuupäeva lisada.
«Teatan alandlikult, härra oberleitnant,» ütles Švejk, «täna on kahekümne neljas. Eile oli kahekümne kolmas mai, kui Itaalia meile sõja kuulutas. Olin agulis ja seal ei räägitud muust kui sõjast Itaaliaga.»
Honveedid koos jaoülemaga läksid ära, all aga seisis Istväni abielupaar, tikkudes kogu aeg vagunisse.
«Kui teil, härra oberleitnant, oleks veel üks viieline, siis võiksime kana ära osta. See marodöör tahab viisteist kuldnat saada, sealsees kümme oma sinise silma eest,» ütles Švejk seletuseks. «Kuid ma arvan, härra oberleitnant, et kümme kuldnat sihukese lollaka silma eest on liiga palju. «Vanaeide» kõrtsis löödi treial Matejl kahekümne kuldna eest telliskiviga alumine lõualuu puruks ja kuus hammast kurku, kuid tookord oli raha rohkem väärt kui tänapäeval. Isegi Wohlschläger* poob ainult nelja kuldna eest.»
«Tule siia,» noogutas Švejk siniseks löödud silmaga mehe poole, kes hoidis kana. «Sina, vanamoor, aga jää sinna!»

' Istvanabikaasad (saksa k.).

Mees astus vagunisse.
«Ta oskab terake saksa keelt,» tähendas Švejk, «saab aru kõigist sõimusõnadest ja võib ka ise saksa keeles päris korralikult sõimata.»
«Also, zehn Gulden,» pöördus Švejk mehe poole. «Fünf Gulden Henne, fünf Auge. Öt forint, näed sa, kikerikii, öt forint kukuk, igen?[1] See on staabivagun, sa varganägu! Anna kana siia!»
Ta pistis jahmatanud mehele kümnelise pihku, võttis kana, käänas sellel kaela kahekorra ja tõukas mehe vagunist välja, haarates sõbralikult mehe käe ning raputades seda kõvasti.
«Jö napot, barätom adieu[2], roni oma eide juurde! Aga muidu tõukan su alla.»
«Nagu näete, härra oberleitnant, saab iga asja jutti ajada,» ütles Švejk ülemleitnant Lukášile. «Kõige parem, kui kõik läheb ilma lamendita, ilma suurte tseremooniateta. Nüüd keedame teile Balouniga sihukese kanasupi, et lõhn käib Sedmihradskoni välja.»
Ülemleitnant Lukas ei suutnud seda enam välja kanna-tada, lõi õnnetu kana Švejkil käest maha ja kisendas:
«Kas teate, Švejk, mis ootab sõdurit, kes röövib sõjaajal rahulikke elanikke?»
«Aus surm püssirohu ja tina läbi,» vastas Švejk pidulikult.
«Teie igatahes olete ara teeninud silmuse, Švejk, sest te olete esimene, kes hakkas röövima. Teie, lurjus, — ma ei tea, kuidas teid üldse nimetada —, olete unustanud oma vandetõotuse! Mu pea hakkab ringi käima.»
Švejk vaatas ülemleitnant Lukášile küsival' pilgul otsa ja pajatas võrinal:
«Teatan alandlikult, ma ei ole upustanud oma vande-tõotust, mida meie, sõdurid, peame alati täitma. Teatan alandlikult, härra oberleitnant, et ma olen pühalikult tõotanud olla ustav ja sõnakuulelik oma kõige hiilgavamale vürstile ja keisrile Franz Joseph I-le, samuti Tema Kõrguse kindralitele ja üldse kõigile ülemustele ja vanematele, neid austada ja kaitsta, täita igal ajal nende käske ja korraldusi, võidelda vaenlase vastu, kes ta ka ei oleks

1 Võta kümme kuldnat. Viis kuldnat kana, viis silma eest. Viis forintit kikerikii, viis forintit silma eest, eks ole (saksa ja ungari k.). Head aega, sõber, hüvasti (ungari ja prantsuse k.).

568

ja kus Tema Keiserliku ja Kuningliku Kõrguse tahe ka ei nõuaks, olgu vee peal, vee all, maismaal või õhus, päeval ja öösel, lahingus, pealetungil, võitluses ja igasugustel muudel juhtudel, üldse igal pool...»

Švejk tõstis kana maast üles ja jätkas, seistes valvel ning vaadates ülemleitnant Lukašile otse silma sisse.

«... ja igal ajal ja igal juhtumil võidelda vapralt ja mehiselt, oma väeosa, oma lippu ja oma suurtükke mitte kunagi maha jätta, vaenlasega iialgi mitte mingisugustesse läbirääkimistesse astuda, alati ennast nii ülal pidada, nagu nõuavad seda sõjaväe määrused ja nagu on vahva sõduri kõhus, ja niiviisi au sees elada ja au sees surra, milles aidaku mind jumal! Aamen! Seda kana aga, teatan alandlikult, ei ole ma varastanud ega röövinud. Ma pidasin ennast mõistlikult ülal, olles ustav oma vande-tõotusele.»

«Lase kana maha, lontrus!» käratas talle ülemleitnant Lukas, lüües Švejkile toimikuga vastu kätt, millega Švejk tapetut hoidis. «Vaata seda toimikut! Näed, siin on mustvalgel öeldud: «Käesolevaga saadetakse teie käsutusse jalaväelane Josef Švejk, tema enese tunnistust mööda ... nimetatud marsiroodu käskjalg ... röövimise eest...» Aga sina, marodöör, hüään, räägid mulle veel — ei ole! Ma

569

löön su ükskord maha, l ö ö n m a h a , saad sa aru! Ütle mulle, lollpea ja varganägu, mis sa õige mõtlesid?»

«Teatan alandlikult,» vastas Švejk lahkesti, «siin ei saa muuga kui arusaamatusega tegemist olla. Kui ma sain teie käsu muretseda või osta kuskilt midagi paremat suupooliseks, siis hakkasin kaaluma, mis oleks kõige parem.

Jaama taga ei olnud peale hobuselihavorsti ja mingisuguse kuivatatud eesliliha midagi. Teatan alandlikult, härra oberleitnant, ma kaalusin kõik põhjalikult läbi.

Sõjaväljal on vaja midagi väga toitvat, et oleks kergem sõjaraskusi kanda. Ja ma tahtsin teile horisontaalset rõõmu* valmistada. Ma tahtsin teile, härra oberleitnant, kanasuppi keeta.»

«Kanasuppi,» osatas ülemleitnant ja haaras peast kinni.

«Just nii, teatan alandlikult, härra oberleitnant, kanasuppi. Ostsin juba sibulad ja viiskümmend grammi nuudleidki valmis. Olge lahked, siin nad on: selles taskus sibulad ja selles nuudlid. Soola leidub kantseleiski, pipart samuti. Jäi veel ainult kana osta. Läksin siis jaama taha Isatarcsi. See on õieti küla, pole linna moodigi, kuigi esimese tänava nurgas on silt «Isatarcsa väros». Käisin läbi ühe tänava, aiad kahel pool, teise tänava, kolmanda, neljanda, viienda, kuuenda, seitsmenda, kaheksanda, üheksanda, kümnenda, üheteistkümnenda, kuni viimaks kolmeteistkümnendas tänavas, päris lõpus, kus viimase maja taga algasid juba heinamaad, oli kari kanu väljas. Ma läksin nende juurde ja valisia kõige suurema ja raskema välja. Olge lahke, härra oberleitnant, vaadake ise — puha rasv! Polegi vaja katsuda, esimesest pilgust on selge, et teda on priskelt toidetud. Ma võtsin kana täitsa avalikult kohe kõigi inimeste nähes, kes hakkasid minu peale madjari keeles kisendama. Mina aga hoidsin kana jalgupidi käes, pärisin ühelt ja teiselt tšehhi ja saksa keeles, kelle kana see on, et ma võiksin ta ära osta, kuid samal silmapilgul tormasid viimasest majast välja mees koos nai-sega ja kukkusid mind sõimama, alguses madjari keeles, siis saksa keeles, et ma olevat neilt päise päeva ajal kana varastanud. Ma ütlesin mehele, et ärgu ta karjugu mu peale, sest mind saadeti kana ostma, ja ma seletasin talle asjaloo ilusti ära. Kana aga, nagu rna

teda jalgupidi hoidsin, hakkas tiibadega vehkima ja tahtis lendu panna. Ma ei hoidnud kuigi kõvasti, kana tahtis oma peremehe nina peale istuda ja tõmbas mu käe kaasa. Peremees

pistis kohe lõugama, et ma tahtnud talle vastu nägu virutada Naine kädistas ka midagi ja aina kutsus oma kanu: tibu-tibu-tibu-tibu. Mingisugused lollakad, kes ei saanud millestki aru, tõid mulle honveedide patrulli kaela ja ma ise palusin, et nad tuleksid minuga jaama komandantuuri, kus saaks selgeks, et ma pole milleski süüdi. Kuid selle härra leitnandiga, kes oli korrapidaja, ei saanud sõnagi rääkida, isegi siis mitte, kui ma palusin teilt järÄe küsida, kas on tõsi, et te saatsite mind midagi head suupooliseks ostma. Ta karjus mu peale koguni, et ma lõuad peaksin, et ilma pikema jututagi on mu silmadest näha, et mind ootab tugev oks tubli silmusega. Mulle paistab, et ta oli väga halvas tujus, kui ta mulle ütles, et ainult see sõdur, kes varastab ja röövib, võib olla nii täis nuumatud nagu mina. Jaama olevat tulnud juba palju kaebusi. Üleeile läinud kuskil jaama lähedal kellelgi kalkun kaduma. Ja kui ma talle ütlesin, et me olime sel ajal alles Rabis, siis ütles tema, et sihuke vabandus ei tähenda talle midagi. Siis saadeti mind teie juurde. Ja kui ma ei juhtunud mär-kama ühte jefreitorit, siis pistis ka see veel minu peale karjuma, et kas ma ei tea, kes mu ees seisab. Ma ütlesin talle, et ta on jefreitor, ja kui ta oleks jäägriväest, siis oleks ta patrulliührer, suurtükiväes aga oberkanonier.»

«Švejk,» ütles ülemleitnant Lukas vähe aja pärast, «teil on olnud juba nii palju igasuguseid iseäralikke juhtumisi ja äpardusi, nii palju — nagu te ise ütlete — «arusaamatusi» ja «eksitusi», et teid võib kõigist nendest hädadest päästa ainult tugev silmus kõigi sõjaliste austusavalduste saatel karrees. Kas saate aru?»

«Just nii, teatan alandlikult, härra oberleitnant, et karree on nõndanimetatud geschlossene bataillon, mis koos. neb neljast, erandjuhtudel ka kolmest või viiest roodust.

Kas käsite, härra oberleitnant, kanasupi sisse rohkem nuudleid panna, et supp tuleks paksem?»

«Švejk, ma käsin teid koos selle kanaga kaduda, muidu virutan ta teile vastu pead, te igavene lambapea! ...»

«Just nii, härra oberleitnant! Ainult sellerit, teatan alandlikult, ei olnud saada, samuti ka porgandeid. Panen kar ...»

Švejk ei jõudnud enam «tuleid» ütelda, kui ta koos kanaga staabivagunist välja lendas.

Ülemleitnant Lukas aga jõi ühe sõõmuga ara klaasitäie konjakit. Švejk andis akna all au ja läks ära.

Baloun tahtis parajasti pärast õnnelikult lõppenud hingelist võitlust oma ülemleitnandi sardiinikarpi avama hakata, kui Švejk ilmus kanaga, mis tekitas loomulikult kõigi vagunis olijate hulgas suure elevuse. Kõik vaatasid Švejki säärase pilguga, nagu tahaksid nad küsida: «Kust sa selle varastasid?»

«Ostsin härra oberleitnandile,» vastas Švejk, kiskudes taskutest sibulaid ja nuudleid. «Tahtsin talle suppi keeta, kuid tal on isu üle läinud ja ta kinkis kana minule.»

«Ega ta kärvanud ole?» päris veltveebel Vanek kahtlevalt.

«Ma ise käänasin tal pea maha,» vastas Švejk, võttes taskust noa.

Baloun vaatas Švejki tänulikult ja ühteaegu aukartlikult ning hakkas vaikides ülemleitnandi piirituslampi üles seadma. Siis võttis ta katelokid ja jooksis vett tooma.

Švejki juurde tuli telegrafist Chodounsky ja pakkus ennast appi kana kitkuma. Ta sosistas Švejkile intiimselt kõrva:

«On see siit kaugel? Kas peab hoovi ronima või hulguvad lahtiselt ringi?»

«Ma ostsin.»

«Jäta jama, ole kamraad, me ju nägime, kuidas sind toodi.»

Kuid Chodounsky asus siiski innukalt kana kitkuma. Suurejoonelistele ja pidulikkudele ettevalmistustele lõi kaasa ka okultistist kokk Jurajda, kes lõikas supi jaoks kartuleid ja sibulaid.

Suled, mis vagunist välja pilluti, äratasid vaguneid kontrolliva leitnant Dubi tähelepanu.

Ta hüüdis vagunisse, et kana kitkuja end näitaks, ja uksele ilmuski Švejki rahulolev nägu.

«Mis see on?» käratas leitnant Dub ja tõstis maast kana pea.

«Teatan alandlikult, see on itaalia tõugu musta kana pea,» vastas Švejk. «Need, härra leitnant, on väga head munejad. Muneb aastas oma kakssada kuuskümmend muna. Olge lahke, vaadake, missugune vägev munasari tal on.»

Švejk pistis kana soolikad ja muu sisikonna leitnant Dubile nina alla.

Dub sülitas ja tegi minekut, kuid tuli hetke pärast jälle tagasi.

«Kellele te seda kana keedate?»

«Teatan alandlikult, endale, härra leitnant. Vaadake, kui rasvane!»

Leitnant Dub eemaldus ja urises:

«Me veel kohtume Philippoi juures*.»

«Mis ta ütles?» uuris Jurajda Švejkilt.

«Me määrasime teineteisele kuskil Philippi juures kohtamise. Need auväärt härrad on tihtipeale kõige harilikumad homoseksualistid.»

Okultistist kokk avaldas arvamust, et ainult esteedid on homoseksualistid, mis tuleneb juba estetismi olemusest enesest.

Veltveebel Vanek jutustas seepeale, kuidas Hispaania kloostrites õpetajad lapsi vägistavad.

Seeaeg, kui vesi katelokis juba kihises, seletas Švejk, kuidas Viinis usaldati kord vaestelaste koloonia ühe õpetaja kätte ja õpetaja vägistanud terve koloonia ara.

«See on kõik kirg! Aga kõige koledam on, kui kirg valdab naisi. Mõned head aastad tagasi elasid Praha II-es kaks lahutatud naist Mourkovä ja Souskovä. Mehed olid nad maha jätnud, sest nad olid igavesed hoorad. Ja ükskord, kui Roztoky* alleel õitsesid kirsid, püüdsid nad seal kinni ühe vana impotentse saja-aastase leierkastimehe, tassisid ta Roztoky metsa ja vägistasid seal ara. Mis nad temaga küll ära ei teinud! Žižkovis elab professor Axamit. See toimetas Roztokys väljakaevamisi, otsis kägaras maetute haudu* ja viis ara mitu luukeret. Naised tirisid leierkastimehe ühte sihukesse lahtikaevatud hauda, piinasid teda ja vägistasid ara. Professor Axamit läks järgmisel päeval sinna ja nägi, et keegi lamab hauas. Professoril hakkas hea meel, kuid see oli hoopis nende lahutatud naiste poolt piinatud ja vaevatud leierkastimees. Tema ümber vedelesid ainult mingisugused kepid. Leierkastimees heitis viiendal päeval hinge ja need lirvad olid veel nii jultunud, et tulid tema matusele. See on juba perverssus!»

«Kas soola panid?» pöördus Švejk Balouni poole, kes käsutas üldis.t huvi Švejki jutustuse vastu ja toppis parajasti midagi oma seljakotti. «Näita, mis sa teed seal!»

«Baloun,» ütles Švejk tõsiselt, «mis sa mõtled teha selle kanakoivaga? No vaadake nüüd! Ta varastas kanakoiva, et see pärast salaja ara keeta. Kas tead, Baloun,mis sa

oled teinud? Kas tead, kuidas käristatakse sõjaajal meest, kes sõjaväljal oma kamraadi tagant varastab? Ta seotakse suurtüki toru külge ja lastakse kartetšiga tükkideks. Nüüd on juba hilja ohata. Kui kohtame kuskil väeliinil suur-tükiväge, siis kanna esimesele oberfeuerwerkerile ette. Niikaua aga pead karistuseks rividrilli tegema. Roni vagunist välja!»

Õnnetu Baloun ronis välja, Švejk aga istus vaguniuksel ja jagas käsklusi: «Habt Acht! Ruht! Habt Acht! Rechts schaut! Habt Acht![1] Vaata jälle otse! Ruht!

Nüüd teed paigalharjutusi. Rechts urn![2] Oi, vennas, olete teie aga lehm! Teie sarved peaksid seal olema, kus enne oli teie parem õlg. Herstellt! Rechts um! Links um! Halbrechts![3] Mitte nii, härg! Herstellt! Halbrechts! No näed sa, lontkõrv, juba läheb! Halblinks! Links um! Links! Front!4 Front — pudrupea! Kas sa ei tea, mis tähendab

1 Valvel! Vabalt! Valvel! Paremale vaat! Valvel (saksa k.).
1 Parem pool (softsa k.). , . >
3 Jätta! Parem pool! Vasak pool! Poolpööre paremale (saksa k.)
* Poolpõõre^yasakule! Vasak pool! Vasak! Otse (saftso k.).

front? Gradaus! Kehrt euch! Kniet! Nieder! Setzen! Auf! Setzen! Nieder! Auf! Nieder! Auf! Setzen! Auf! Ruht!1

Näed sa, Baloun, see on tervisele hea, vähemalt seedid hästi.»

Sõdurid kogunesid trobikonnas nende ümber ja hirnusid naerda.

«Olge lahked, tehke ruumi!» karjus Švejk. «Ta hakkab marssima. Nüüd, Baloun, pane hästi tähele, et ma ei peaks sind herstellima. Mulle ei meeldi mehi asjata piinata. Niisiis: «

Direction Bahnhof![2] Vaata, kuhu ma näitan! Marschie-ren marsch! Glied — halt![3] Seisa, kurat võtaks, või ma panen su kartsa! Glied — halt! Lõpuks ometi, sa lollpea, jäid seisma. Kurzer Schritt![4] Kas sa ei tea, mis tähendab kurzer Schritt? Ma sulle teen, nii et sa oled sinine! Voller Schritt! Wechselt Schritt! Ohne Schritt!5 Sa igavene metshärg! Kui ma ütlen «Ohne Schritt!», siis pead paigal marssima.»

Ringi nende ümber oli juba vähemalt kaks roodu mehi. Baloun valas higi ega taibanud, mis temaga sünnib. Švejk aga käsutas edasi: «Gleiches Schritt! Glied, rückwärts marsch!» «Glied halt!»
4
«Laufschritt!»
«Glied marsch!»
«Schritt!»
«Glied halt!»
«Ruht!»

«Habt Acht! Direction Bahnhof! Laufschritt marsch! Halt! Kehrt euch! Direction Wagon! Laufschritt marsch! Kurzer Schritt! Glied haltf Ruht!6 Nüüd puhka natuke! Aga siis hakkame uuesti pihta. Hea tahtmisega saadakse kõigest üle.»

jaamale (saksa k)

marss! Jagu seis (samm (saksa k.).

Jagum!tIe'nsValg! Paigal mars (saksa k.).

«Mis siin lahti on?» kostis leitnant Dubi hääl, kes ärevalt ligi jooksis.

«Teatan alandlikult, härra leitnant,» ütles Švejk, «teeme terakese rividrilli, et meelest ära ei unuks ja et kallis aega asjata raisku ei läheks.»

«Ronige vagunist välja!» kärkis leitnant Dub. «Nüüd on mulle juba tõesti villand. Lähme pataljoniülema juurde!»

Juhtus nii, et sel silmapilgul, kui Švejk staabivagunisse astus, väljus ülemleitnant Lukas vaguni teisest uksest perroonile.

Kui leitnant Dub teatas kapten Sägnerile vahva sõduri Švejki veidratest tempudest, nagu ta väljendas, oli kapten parajasti väga heas tujus, sest «Gumpoldskirchen» oli tõepoolest oivaline.

«Teie ei taha siis asjata kallist aega raisata,» naeris kapten Sägner paljutähendavalt. «Matušic, tulge siia!»

Pataljoni käskjalg sai käsu kutsuda kaheteistkümnenda roodu veltveebel Nasäklo, keda tunti kõige õelama türannina, ja tuua Švejkile jalamaid püss.

«See mees siin,» ütles kapten Sägner veltveebel Nasäk-lole, «ei taha ilmaasjata kallist aega raisata. Viige ta vaguni taha ja harjutage temaga tund aega püssivõtteid. Aga ärge andke talle armu ega aega hinge tõmmata. Tehke peamiselt ja kenasti vahet pidamata: setzt ab, an, setzt ab!»'

«Saate näha, Švejk, igavust teil tunda ei tule,» ütles kapten Sägner talle järele. Hetk hiljem kõlasid juba vaguni tagant järsud käsklused, käikudes jaama territooriumil pidulikult kaugele. Veltveebel Nasäklo, kes oli parajasti kahtkümmend üht mänginud ja panka pidanud, röökis üle terve ilma:

«Beim Fuss! — Schultert! Beim Fussl — Schultert!»[2]

Sus vaikieid käsklused mõneks ajaks ja kuulda võis Švejki häält, rahulikku ja asjalikku:

«Seda kõike sai õpitud, kui ma aastaid tagasi aega teenisin. Kui antakse käsklus «Beim Fuss!», siis toetub puss vastu paremat külge, püssikaba on ühel joonel saapaninaga, parem käsi on küünarnukist vabalt paindu ja noiab püssi nii, et pöial on püssiraual, teised sõrmed aga haaravad laadi eestpoolt. Ja kui antakse käsklus

' Palgest, palge, palgest (saksa k.). • .'•>

Jalale! õlale! .laiale! õlale (saksa k.).

«Schultert!», siis ripub püss vabalt rihmapidi paremal õlal, rauasuu ülespoole, raud taga ....»

«Jätkub lobisemisest!» kostis jälle veltveebel Nasäklo käsklus. «Habt Acht! Rechts schaut! Herrgott, kuidas te seda teete!…»

«Mul on «schultert!» ja käskluse juures «rechts schaut!» libiseb minu parem käsi mööda rihma alla, haarab lae-kaelast kinni, pea aga pöördub paremale. Käskluse peale «habt acht!» võtan parema käega jälle rihmast kinni ja minu pea vaatab otse teie poole.»

Ja jälle kõlas veltveebli hääl:

«In die Balanz! Beim Fuss! In die Balanz! Schultert! Bajonett auf! Bajonett ab! Fällt das Bajonett! Zum Gebet! Vom Gebet! Kniet nieder zum Gebet! Laden! Schiessen! Schiessen halbrechts! Ziel Stabswagon! Distanz 200 J Schritt... Fertig! An! Feuer! Setzt ab! An! Feuer! An! J Feuer! Setzt ab! Aufsatz normal! Patronen versorgen! Ruht!»1

Veltveebel .keeras endale pläru. Švejk silmitses seeaeg püssi numbrit ja sõnas: «Neli tuhat kakssada kuuskümmend kaheksa! Sihuke number o!i ühel veduril Peeky jaamas kuueteistkümnendal teel. Vedurit taheti Läbe aarde Lysä depoosse remonti viia, kuid viimine ei läinudki nii lihtsalt, härra veltveebel, sest vedurijuhil, kes pidi veduri sinna viima, oli arvude suhtes väga halb mälu. Teemeister

kutsus ta oma kantseleisse ja seletas talle: «Kuueteistkümnendal teel seisab vedur number neli tuhat kakssada kuuskümmend kaheksa. Ma tean, et teil on arvude suhtes halb mälu, aga kui ma numbri teile paberile kirjutan, siis kaotate jälle paberi ara. Kui teil on sihuke nõrk mälu arvude suhtes, siis pange hästi tähele ja ma seletan teile, kui lihane on ükskõik mis numbrit meeles pidada. Kuulake: vedur, mille peate Läbe aarde Lysä depoosse viima, kannab numbrit neli tuhat kakssada kuuskümmend kaheksa. Nüüd pange tähele. Esimene arv on neli, teine arv — kaks. Nüüd juba jätategf meelde neli-kümmend kaks. See on kaks korda kaks, millest saate esimese arvu — neli, see jagatud kahega on kaks ja teil

1 Käele! Jalale! Käele! õlale! Tääk külge! Tääk küljest! Tääk tuppe! Palvele!. Palve "lõpetada! Põlvili palvele! Laadi! Tuld! Tuld poolparemale! Suund staabivagun! Sihik kakssada sammu! Valmis olla! Palge! Tuld! Palgest! Palge! Tuld! Palge! Tuld! Palgest! Normaalne seisang! Padrunid salve! Vabalt (saksa k.).

ongi kõrvuti neli ja kaks. Nüüd ärge ehmatage. Kui palju on kaks korda neli? Kaheksa, eks ole. Nüüd raiuge endale pähe, et kaheksa on viimane arv selles numbris neli tuhat kakssada kuuskümmend kaheksa. Kui nüüd on juba mee
les, et esimene arv oli neli, teine — kaks ja neljas — kaheksa, siis ei ole suur kunst meeles pidada seda kuut, mis asub katieksa ees. See on ju kõle lihtne. Esimene arv on neli ja teine kaks, neli ja kaks kokku aga ongi kuus.
Nüüd oletegi kindel, et teine arv lõpust on kuus. Ja enam ei lähegi meil see arvude järjekord meelest. Number neli tuhat kakssada kuuskümmend kaheksa ongi teil pealuu sees. Te võite aga samale tulemusele jõuda veelgi lihtsamalt ...» .

Veltveebel jättis suitsetamise, vahtis jollis silmi Švejkile otsa ja suutis vaid kogelda:

«Kappe ab!»[1]

Švejk pajatas tõsiselt edasi:

«Ja hakkaski vedurijuhile seletama lihtsamat viisi, kuidas veduri numbrit neli tuhat kakssada kuuskümmend kaheksa meeles pidada. Kaheksast kaks on kuus. Nii ongi meil meeles kuuskümmend kaheksa. Kuuest kaks on neli.

1 Müts peast (saksa k.).

Nüüd teame juba nelja ja kuutkümmend kaheksat. Ja kui sinna kaks vahele panna, siis ongi neli — kaks — kuus — kaheksa. Ega ole ka kuigi keeruline, kui teha seda veelgi teist viisi, korrutamise ja jagamise abil. Me jõuame samale tulemusele. «Pidage meeles,» seletas teemeister,,«et kaks korda nelikümmend kaks on kaheksakümmend neli. Aastas on kaksteist kuud. Võtke see kaksteist kaheksa-kümne neljast mauha ja teile jääb seitsekümmend kaks, sellest võ|ke veel krord kaksteist maha, see teeb kuuskümmend, nulli tõmbame maha ja meil ongi käes kuus. Nüüd on meil olemas nelikümmend kaks, kuuskümmend kaheksa ja neli. Kui me kustutasime nulli, siis kustutame lõpust ka selle nelja ja ime saame jälle väga rahulikult neli tuhat kakssada kuuskümmend kaheksa, veduri numbri, mis tuleb Läbe äärde Lysä depoosse viia. Ka jagamise abil, nagu ma ütlesin, on see üsna kerge. Vastavalt tollitariifile arvutame välja kpefitsiiendi...» On teil paha, härra veltveebel? Kui tahate, hakkan pihta kas või general de charge'ist? Fertig! Hoch an 1 Feuer!1 Pagan võtaks, härra kapten poleks pidanud saatma meid päikese kätte. Ma toon teile kanderaami. »

Kui arst köhale jõudis, konstateeris ta, et see on kas päikesepiste või äjge ajukoore põletik.

Kui veltveebel teadvusele tuli, seisis Švejk tema kõrval ja ütles:

«Ma tahaksin oma jutu lõpuni rääkida. Kas te arvate, härra veltveebel, et see vedurijuht pidas meeles? E-ei, ta ajas kõik segi, ko irrutades kõike kolmega, sest tal oli meeles püha kolmainsus. Vedurit ta ei leidnudki ja see seisab tänapäevani kuueteistkümnendal teel.» » Veltveebel sulgtes jälle silmad.

Kui Švejk oma vagunisse tagasi tuli, küsiti talt, kus ta nii kaua oli. Selle peale vastas Švejk:

«Kes teisele «laufschritti» õpetab, peab ise sada korda «schultert!» tegema.»

Vaguni teises otsas värises Baloun. Ta oli Švejki äraolekul, kui kana alles kees, nahka pannud poole Švejki portsust.

Enne rongi ärsasõitu saabus jaama segaešelon igasuguste väeosadega . Seal oli mahajäänud ja hospidalidest

1 Kogupaugust. Vaulmis! Palge! Tuld (prantsuse ja saksa k.).

väljakirjutatud sõdureid, kes sõitsid oma väeosadele järele j a muid kahtlasi indiviide, kes tulid komandeeringust või ka arewstimajadest.

Sellest rongist väljus ka vabatahtlik Marek, keda oli süüdistatud mässamises, sest ta ei tahtnud peldikuid puhastada. Kuid diviisi kohus oli ta vabaks lasknud ning tema asja uurimise lõpetanud, ja see oligi põhjuseks, miks vabatahtlik Marek ilmus nüüd staabivagumsšfe, et oma saabumisest pataljoniülemale ette künda. Vabatahtlik ei kuulunud siiani nimelt ühtegi väeossa, sest ta oli kogu aeg ainult ühest arestimajast teise rännanud.

Kui kapten Sägner nägi vabatahtlik Marekit ja võttis vastu tema saatekirja, mis sisaldas täiesti salajast märkust: «Politisch verdächtig! Vorsicht!» ' ei olnud ta sugugi rõõmus. Kuid õnneks meenus talle «latrinengeneral» [2], kes oli väga kirglikult soovitanud oma «bataillonsgeschichtsschreiber» [3] leida.

«Te olete väga lohakas inimene, vabatahtlik,» ütles talle kapten Sägner. «Vabatahtlike koolis olite te meil igaveseks nuhtluseks. Selle asemel et edasi püüda ja oma haridusele vastav aukraad saada, rändasite te ühest arestimajast teise. Rügement peab teie pärast, vabatahtlik, häbi tundma. Kuid te võite oma käitumise heaks teha, kui täidate edaspidi eeskujulikult oma kohustusi ja saate tubliks sõduriks. Pühendage oma jõud armastusega oma pataljonile. Ma panen teid proovile. Te olete haritud noormees ja oskate kindlasti kirjutada, stiliseerida. Ma räägin teile midagi. Igal pataljonil on sõjaväljal vaja meest, kes tähendaks järjekorras üles kõik sõjasündmused, mis puudutavad pataljoni osavõttu sõjategevusest. Vaja on kirja panna kõik võidukad lahingud, kõik kuulsad momendid, millest pataljon osa võtab või milles ta juhtivat ja silmapaistvat osa etendab, aidates niiviisi vähehaaval kaasa kogu armee ajaloo loomisele. Kas mõistate mind?»

«Teatan alandlikult, härra kapten, just nii — mõistan. Jutt on kõikide väeosade episoodide kirjapanekust. Pataljonil peab olema ajalugu. Rügemendis koostatakse pataljonide ajaloo alusel rügemendi ajalugu. Rügementide aja-

' Poliitiliselt kahtlane! Ettevaatust (saksa k.). 1 Peldikukindral (saksa k.). Pataljoni ajalookirjutaja (saksa k.).

loost saab brigaadi ajalugu, brigaadide ajaloost diviisil ajalugu ja nii edasi. Tahan püüda kõigest jõust, härra kapten.»

Vabatahtlik Marek asetas käe südamele.

«Ma tahan tõelise armastusega üles tähendada kõik; meie pataljoni kuulsusrikkad päevad, iseäranis praegusel silmapilgul, kui pealetung on täie hooga käimas ja kui on kätte jõudmas see aeg, millal meie pataljon katab lahingu välja oma kangelaslike poegade kehadega. Ma panen kohusetundlikult kirja kõigi oodatavate sündmuste käigu, et meie pataljoni ajaloo lehekülgi täidaksid võiduloorberid.»

«Te kuulute edaspidi pataljoni staabi juurde, vabatahtlik, panete tähele, keda esitatakse autasude saamiseks, märgite üles — muidugi meie näpunäidete kohaselt — kõik rännakud, milles avaldub pataljoni erakordne võitlusvõime ja raudne distsipliin. See ei ole sugugi kerge, vabatahtlik, kuid ma loodan, et teil on nii palju vaatlemisoskust, et suudate minult kindlaid direktiive saades teha kõik, et meie pataljon teiste hulgast eriti välja paistaks. Ma saadan polku telegrammi, et olen teid bataillons-geschichtsschreiberiks määranud. Kandke üheteistkümnenda kompanii veltveeblile Vanekile ette, et ta paigutaks teid oma vagunisse. Seal on kõige rohkem ruumi, ja öelge talle, et ta tuleks minu juurde. Niisiis, teid määratakse pataljoni staabi juurde. See määramine vormistatakse pataljoni käskkirjaga.»

Kokk-okultist magas. Baloun aga värises vahetpidamata, sest ta oli jõudnud ülemleitnandi sardiinikarbi juba lahti teha. Veltveebel Vanek läks kapten Sägneri juurde, telegrafist Chodounsky aga oli jaamas kusagilt pudeli kadakaviina sisse vehkinud, selle hinge alla pannud ja viibis nüüd sentimentaalses meeleolus, jorutades laulda:

*

Nii kaua kuni armastust ma tundsin,
näis tulvil päikesest maailm.
Ma uskusin ja põues lootust kandsin
ja vaimustusest süttis minu silm.

Kui märkasin, et armastus mind reedab,
just nagu šaakal reetlik on maailm,
siis kadus usk. Nüüd üksinduses veedan
ma oma päevi, nutust märg mu silm.

Siis ajas ta enda üles, lomberdas veltveebli Vaneki laua juurde ja kirjutas paberilehele suurte tähtedega:

Käesolevaga palun aupaklikult mind ülendada ja pataljoni fanfaaripuhujaks määrata.
Chodounsky, telegrafist.

Kapten Sägneril veltveebel Vanekiga kuigi pikka «uttu ei olnud. Ta teatas veltveebel Vanekile ainult seda, et bataillonsgeschichtsschreiber, vabatahtlik Marek, jääb ajutiselt Švejkiga ühte vagunisse.

«Võin teile vaid niipalju öelda, et see Marek — kuidas nüüd üteldagi — on kahtlane. Politisch verdächtig. Issand jumal! Tänapäeval ei ole selles midagi iseäralikku. Kelle kohta seda ei öelda!

Arvamusi on ju igasuguseid. Te saate ju minust aru. Ma juhin teie tähelepanu ainult sellele, et kui ta peaks rääkima midagi säärast, te mõistate ju, siis pange tal kõhe suu kinni, et mind ei ootaks mingid ebameeldivused, öelge talle lihtsalt, et ta jätaks oma jutud, ja sellega olekski asi korras. Ma ei arva, et te peaksite kõhe minu juurde jooksma. Ajage temaga asjad omavahel joonde. Sõbralik jutt on alati parem kui igasugused lollid pealekaebamised, ühe sõnaga, ma ei taha midagi kuulda, sest… No saate aru. Säärane asi heidab alati kogu pataljonile varju.

Kui Vanek vagunisse tagasi tuli, kutsus ta vabatahtlik Mareki kõrvale ja ütles talle:

«Kuulge, te olete kahtlane, aga see ei loe midagi, Ainult ärge selle Chodounsky, telegrafisti kuuldes midagi ülearust rääkige.»

Vanek sai vaevalt selle ara öelda, kui Chodounsky vaaruski veltveebli juurde, langes talle kaela ja harkkas joobnud häälega nuuksuma, mis pidi lauluviisi kujutama:

Kui süda kõrbes tühjusest,
su rinnale ma panin pea.
Me pisarad siis uhtusid
ja jällegi sa olid hea.

Su silmad nagu tähed need,
sul sosistan, mu laululind:
«Koos ilma otsa läheme,
ei kunagi ma hülga sind.»

«Kunagi ei hülga sind,» luksus Chodounsky. «Mis ma aga telefonist kuulen, selle räägin kohe teile edasi. Ma situn vandetõotuse peale!»

Nurgas lõi Baloun hirmunult risti ette ja palvetas valju häälega:

«Jumalaema, ara lükka tagasi minu palvet, kes ma hüüan sind appi, vaid võta mind armulikult kuulda, lohuta mind oma heldusega ja aita mind vaest! Ma hüüan sest-sinatsest hädaorust üles sinu poole elavas usus, kindlas lootuses ja palavas armastuses. Oo, taevane kuninganna, saagu mulle sinu eestkostmise läbi elu lõpuni osaks jumala arm ja sinu kaitse!»

Armuline neitsi Maarja võttis tõesti tema eest kosta, sest vabatahtlik tiris natukese aja pärast oma kõhetust seljakotist välja mitu karpi sardiine ja andis igale mehele kärbi.

Baloun avas vapralt ülemleitnant Lukäši kohvri ja pani taevast-sadanud sardiinid sinna tagasi.

Kui kõik avasid kärbid ja lasksid sardiinidel hea maitsta, ei suutnud Baloun kiusatusele vastu panna, tegi kohvri ja seejärel ka sardiinikarbi lahti ning hakkas ahnelt õgima.

Kuid siis pöördus kõige armulisem ja magusam neitsi Maarja temast ara, sest just samal hetkel, kui Baloun jõi karbipõhjast viimast õlitilka, ilmus vaguniukse ette pataljoni käskjalg Matušic ja hüüdis üles:

«Baloun, vii oma ülemleitnandile sardiine!»

«Nüüd tehakse su kõrvad tuliseks!» tähendas veltveebel Vanek.

«Tühjade kätega ära parem minegi,» andis Švejk nõu. «Võta vähemalt need viis tühja karpigi kaasa.»

«Mis pattu te olete teinud, et jumal teid nii rängalt karistab?» päris vabatahtlik. «Teil peab olema minevikus mingi suur patt hingel. Kas olete Kirikurüüstamisega hakkama saanud või siis oma pastori singi korstnast ara toonud ja nahka pannud? Või siis ehk teraa missaviina ara joonud? Võib-olla aga poisikesena õpetaja aeda pirnivargile roninud?»

Baloun lõi tõrjuvalt käega, endal nägu täis meeleheidet ja lootusetust. Tema piinatud ilme kisendas südantlõhestavalt:

«Millal ometi tuleb lõpp nendelt piinadele?» «See tuleb sellest,» seletas vabatahtlik, kes oleks otsekui Balouni sõnu kuulnud, «et teie, sõber, olete kaotanud

ühenduse issanda jumalaga. Te ei palu küllalt hästi, et issand jumal võtaks teid kõige kiiremas korras siit ilmast ära koristada.»

Švejk lisas sellele:

«Baloun ei jõua siiamaani ara otsustada, kas anda oma sõjameheelu, oma sõjamehe-mõtted, sõnad, -teod ja oma sõjamehe-surm kõige kõrgema jumaluse emaliku südame hoole alla, nagu armastas ütelda minu feldkuraat Katz, kui ta pea hakkas juba soojaks jääma ja ta tänaval koge-mata mõne sõdur peale sattus.»

Baloun hakkas halisema, et ta olevat kaotanud usu jumalasse, sest kui palju olevat ta juba palunud, et jumal talle jõudu annaks ja kuidagiviisi ta kõhu koomale tõmbaks.

«Ega see nüüd sõja ajal hakanud,» hädaldas ta. «See on mul juba vana häda, see söömatahtmine. Sellepärast käis mu naine lastega Klokotys palverännakulgi.»

«Tean,» tähendas Švejk, «see on Täbori kandis. Seal on rikas neitsi Maarja võltsbriljantidega ja keegi kirikuteener Slovakkiast tahtis ta ükskord paljaks varastada. Ise oli ta väga usklik inimene. Ta sõitis Klokotysse ja arutas, et tema asi võib minna hulga paremini, kui ta enne kõik vanad patud andeks saab. Ta pihtis ka seda, et tahab järgmisel päeval neitsi Maarja paljaks varastada. Ei ta jõudnud iitsatadagi ega seda kolmesada korda issa-meiet lugeda, mis paater oli käskinud, et mees vahepeal jalga ei saaks lasta, kui kirikuteenrid ta juba otse sandarmi-jaoskonda viisid.»

Kokk-okultist läks telegrafist Chodounskyga vaidlema, kas see on pihisaladuse kisendav rikkumine või pole säärane asi kõne väärtki, kui tegemist oli võltsbriljantidega. Viimaks läks kokal-okultistil korda Chodounskyle siiski tõestada, et see oli «karma», kaugest tundmatust minevikust ettemääratud saatus, kui õnnetu kirikuteener Slovakkiast oli alles peajalgne kuskil, võõral planeedil. Ja seegi oli-saatusest juba ammu ette määratud, kui Klokoty paater oli vahest alles sarvmadu või mõni kukkurloom, tänapäeval juba väljasurnud imetaja, et ta peab pihisala-dust rikkuma, kuigi kanoonilise õiguse seisukohalt juriidi-liselt vaadates antakse patud ka siis andeks, kui tegemist on kloostri varanduse vargusega.

Selle jutu juures lisas Švejk järgmise lihtsa märkuse:

«Oh jaa, ega ükski inimene tea, mis ta võib miljoni aasta

pärast teha, ega tohi millestki ära ütelda. Kui ma veel Karlinis tagavarakomandos teenisin, oli meil oberleitnant Kvasnicka, kes õppuste ajal ikka ütles:

«Arge arvake, teie pasapeetrid, te laisad lehmad ja bakoni härjad, et siin ilmas teie sõjaväeteenistus lõpebki! Me saame veel pärast surmagi kokku ja siis teen ma teile sihukest põrgutuid, ei vingute mu käes nagu seakari!»

Baloun, keda valdas täielik meeleheide, arvas kogu aeg, et jutt käib ainult temast ja kõik öeldu puuiub temasse. Ja ta jätkas oma avalikku pihtimist:

«Kuid Klokoty ei aidanud mu söömahimu vastu mitte üks põrm. Naine ja lapsed talid palverännakult tagasi ja hakkasid kanu üle lugema, üks või kaks kana olid puudu. aga mis ma võisin parata! Ma teadsin ju, et kanu on peres vaja, sest muidu ei saa mune, aga kui läksin õue ja vaatasin neid, tundsin korraga kõhus nagu kuristikku. Tunni aja pärast oli mul juba hea tunne kõhus, kuid kana oli läinud. Ükskord, kui naine lastega olid jälle Klokotys ja palusid seal minu eest, et nende isa kodus vahepeal jälle midagi nahka ei paneks ja jälle uut kahju ei teeks, käisin mööda õue ringi ja äkki hakkas mulle kalkun silma. Tookord pidin äärepealt eluga maksma. Kintsukont jäi kurku kinni, ja kui mul poleks veskil poissi olnud, — oli sihuke väike, kes köndi välja kiskus —, siis ei istuks ma praegu teiega siin ega näeks ka seda maailmasõda. Ja-jah, see minu poiss oli kärme poiss, sihuke väike, jäme, paks ...»

Švejk astus Balouni juurde.

«Näita keelt!» '

Baloun näitas Švejkile keelt, mispeale viimane pöördus kõigi vagunis olijate poole:

«Seda ma arvasin: ta sõi ara ka oma poisi. — Tunnista üles, millal sa ta ära sõid? Siis, kui teie omad jälle Klokotys olid? Eks ole?»

Baloun pani käed ahastades kokku ja oigas:

«Jätke mind rahule, kamraadid! Omaenda kamraadide suust pean ma pealegi kõike seda kuulma!»

«Ega me teid sellepärast hukka mõista,» ütles vabatahtlik. «Vastupidi, see näitab, et teist saab tubli sõdur. Kui prantslased Napoleoni sõja ajal Madriidi piirasid, sõi Madriidi kindluse ülem oma adjutandi ilma soolata ara, et kindlust nälja pärast mitte ara anda. See oli tõesti suur ohvrimeelsus, sest soolatud adjutant oleks olnud palju kergemini söödav. Härra rechnungsfeldwebel. mis on meie

pataljoni adjutandi nimi? - Ziegler? See on kõle koolusk, sellega ei toidaks ühteainsat marsiroodugi ära.»

«Vaadake,» ütles veltveebel Vanek, «Balounil on roosikrants käes!» .

Baloun otsis oma ülimas hädas toepoolest Viini firma Moritz Löwensteini roosikrantsi palvehelmestelt päästmist.

«See roosikrants on samuti Klokotyst toodud,» ütles Baloun nukralt. «Enne kui ta koju jõudis, said kaks noort hane oma karjumised ara karjuda. Küll oli aga liha, tore pehme liha!»

Seejärel tuli tervele ešelonile käsk, et veerand tunni pärast läheb sõiduks. Käsku keegi ei uskunud ja seepärast juhtus kõigist ettevaatusabinõudest hoolimata, et nii mõnigi jäi maha. Kui rong liikuma hakkas, puudus kaheksa-teist meest. Nende hulgas oli ka kaheteistkümnenda marsi-roodu veltveebel Nasäklo, kes veel siis, kui rong oli ammugi. Isatarcsa taha kadunud, jaama taga akaatsiavösas väikeses lohus ühe libuga sõneles. Libu nõudis talt viis krooni, veltveebel Nasäklo aga pakkus juba tehtud töö eest ühe krooni või kaks kõrvakiilu. Viimaks õiendas ta arvad kähe kõrvakiiluga ja nii kõvasti, et libu röökimise peale jooksis sinna jaamast hulk rahvast kokku.

3 HATVANIST GALIITSIA PIIRILE

Kogu raudteesõidu kestel Laborecini *, kust pataljon pidi jalgsi Ida-Galiitsia rindele marssima, et võita seal sõjalist kuulsust, käisid vagunis, kus istusid vabatahtlik ja Švejk, jälle veidrad jutud,

millest õhkus enam-vähem riigivastast vaimu. Sedasama, kuigi vähemal määral, võib üldjoontes öelda ka kõigi teiste vagunite kohta. Ja isegi staabivagunis valitses mingi rahulolematus, sest Füzesabonyis * saadi polgust armee käskkiri, millega vähendati ohvitseride veininormi kaheksandiku liitri võrra. Seejuures ei unustatud muide ka sõdureid, kelle saagonormi vähendati kümne grammi võrra mehe pealt, milline asjaolu oli seda salapärasem, et mitte keegi polnud sõjaväes veel iialgi saagot oäinud.

Sellest hoolimata tuli käskkiri pataljoni veltveeblile Bautanzelile teatavaks teha, kes solvus väga ja tundis end paljaksvarastatuna, mida ta väljendas sõnadega, et saago

on praegusel ajal haruldane asi ja ta oleks kilo eest vähemalt kaheksa krooni saanud.

Pealegi avastati Füzesabonyis, et uks rood on oma va h-katla ara kaotanud, sest Füzesabonyi jaamas pidi viimaks ometi keedetama guljašši kartulitega, millele «latrmen-general» oli väga suurt rõhku pannud. Põhjaliku juurdluse abil tehti selgeks, et õnnetut välikatelt ei võetud Bruckist üldse kaasa ja see vedeleb arvatavasti praegugi seal tüh» jana ning külmana saja kaheksakümne kuuenda baraki taga.

Kadunud väliköögi juurde kuuluv personal oli samal päeval enne ärasõitu linnas mürgeldamise eest peavahti pistetud ja mehed olid mõistnud asja nii rihtida, et istusid trellide taga veel praegugi, kui nende marsikompanii sõitis juba läbi Ungari.

Köögita kompanii määrati toidule teise välikatla juurde, mis ei toimunud sugugi lärmita, sest mõlema kompanii poolt määratud kartulikoorimise toimkondade vahel läks ägedaks tüliks ja ühed kinnitasid teistele, et nad pole säärased eeslid, kes teiste eest tööd rügaksid. Lõpuks tuli välja, et guljaši ja kartulite keetmine on lihtsalt manööver, mida tehti selleks, et sõdurid harjuksid väliolukorraga, kus guljašši tuleb keeta vaenlase nina all ja äkki võib saabuda käsk «Alles zurück!»![1], nii et guljašš tuleb maha kallata ja sõdurid limpsaku keelt.

Antud juhul ei olnud harjutus nii väga traagiliste tulemustega, kuid siiski õpetlik. Kui guljašš pidi parajasti välja jagatama, tuli käsk «Vagunitesse!» ja juba kihutaski rong Miskolci * poole. Kuid ka seal polnud võimalust guljašši välja jagada, sest kõrvalteel seisis rong vene vangidega ja seepärast ei lastud mehi vaguneist välja. See-eest anti meestele vaba voli fantaseerimiseks, et guljaš» antakse alles siis kätte, kui juba Galiitsias vagunitest välja ronitakse, kus see muidugi riknenuks, seega kõlbmatuks tunnistatakse ning maha valatakse.

Siis veeti guljašš Tiszalüci *, sealt Zomborisse *, ja kui keegi ei lootnudki enam guljašši väljajagamisele, jäi rong Sätoraljaüjhelys * seisma, kus tuli uuesti katelde alla tehti, guljašš soojaks aeti ja viimaks meestele välja jagati. Jaam oli ronge täis. Kõigepealt pidi välja saadetama kaks laskemoonarongi, nende järel kaks suurtükiväeešeloni

Kõik tagasi (saksa k.).

ja rong pontoonisalgaga. üldse võis öelda, et sinna oli kogunenud kõikvõimalike sõjaväeosade ronge.

Jaama taga olid honveedi husaarid kaks poola juuti kinni pidanud, neilt korvi viina ara võtnud ja tegid neile nüüd ülevas tujus olles maksmise asemel kenakesti tuup milleks neil näis täielik voli olevat, sest päris ligidal seisis nende rittmeister ja naeris kogu stseeni vaadates üsna lõbusalt pealt. Samal ajal pugesid lao taga mõned honveedi husaarid peksasaanud juutide mustasilmalistele tütardele seeliku alla.

Jaamas seisis ka üks rong aeroplaanide eskadrilliga teisel teel seisid vagunid sääraste esemetega, nagu aeroplaanid ja suurtükid, kuid ainult purustatud olekus Need olid peamiselt

allatulistatud lennumasinad ja räbalaks lastud haubitsad. Samal ajal kui kõik värske ja uus sõitis rinde poole, läksid need kuulsuse riismed remontimiseks ja uuendamiseks sisemaale.

Leitnant Dub muidugi seletas sõduritele, kes trobikonnas purustatud suurtükkide ja aeroplaanide ümber seisid et see olevat sõjasaak. Samal ajal märkas ta et pisut maad eemal seisab Švejk rühma sõdurite keškel ja samut seletab midagi. Ta hiilis lähemale ja kuulis Švejki tõsiasjalikku häält:

«Võta või jäta, aga see on siiski ainult sõjasaak Alguses, kui vaatad, paistab küll kahtlane, et ühelt või teiselt suurtukilafetilt võid lugeda «K. u. k. Artillerie-dilvlsion. Kuid võib arvata, et asi käis nimelt nii: suurtükk langes venelaste kätte ja meie omad pidid ta jälle tagasi võitma ainuke sõjasaak aga on palju rohkem väärt sest ... » Švejk märkas leitnant Dubi ja jätkas pidulikult:

«...sest mitte kui midagi ei tohi jääda vaenlase kätte Sama lugu mis Przemysliga või selle sõduriga, kellel vaenlase sõdur kiskus lahingu ajal välipudeli käest. See lugu juhtus juba Napoleoni sõja ajal. Sõdur roomas öösel vaenlase leeri ja tõi pudeli jälle tagasi. Tema ettevõtmisel olid veel kasudki sees, sest vaenlase sõduritele oli just eelmisel õhtul viinanorm kätte antud.»

Leitnant Dub tähendas ainult:

«Vaadake, et te kaote, Švejk, et ma teid enam teist korda siin ei näe!»

«Just nii, härra leitnant!»

Keiserlik ja kuninglik suurtükiväedivisjon *(saksa k.)*.

Ja Švejk läks teiste vagunite poole. Kui leitnant Dub oleks aga kuulnud, mis Švejk veel ütles, oleks ta oma mundrist välja karanud, kuigi see oli vaid süütu piibli-kõnekäänd:

«Üürikese aja pärast, siis näete teie mind; ja taas üürikese aja pärast, siis ei näe teie mind mitte.»

Kui Švejk oli läinud, tegi leitnant Dub veel säärase lolluse, et juhtis sõdurite tähelepanu ühele, allatulistatud Austria aeroplaanile, mille rattal oli märk «Wiener Neustadt». «Meie omad lasksid selle venelaste lennuki alla Lvovi juures,» ütles leitnant Dub.

Neid sõnu juhtus kuulma ka ülemleitnant Lukas, kes astus juurde ja lisas kuuldavalt: «Kusjuures mõlemad vene lendurid põlesid ara.» Siis läks ta sõnagi lausumata edasi ning mõtles endamisi, et leitnant Dub on igavene eesel.

Järgmise vaguni juures kohtas ülemleitnant Lukas Švejki ja üritas temast vaikselt mööda minna, sest Švejki näost võis lugeda, et tema hingel kipitab midagi ja ta tahab kangesti rääkida.

Švejk astuski otsejoones ülemleitnandi juurde ja teatas: «Ich melde gehorsam, Kompanieordonnanz'[1] Švejk palub uusi korraldusi. Teatan alandlikult, härra oberleitnant, käisin teid juba staabivagunist otsimas.»

«Kuulge, Švejk,» ütles ülemleitnant Lukas järsult tagasi-tõrjuval ja pahasel toonil. «Kas teate, kes te olete? Te olete vist unustanud, kelleks ma teid nimetasin?»

«Teatan alandlikult, härra oberleitnant, sihukesi asju ma ei unusta, sest ma ei ole nagu keegi vabatahtlik Železny[2]... See juhtus juba ammu enne sõda, kui elasime Karlirii kasarmutes. Meil oli keegi oberst Fliedler võn Bumerang või miski muu rang ...»

Ülemleitnant Lukas muigas tahtmatult selle «miski muu rangi» juures ja Švejk sai võimaluse edasi seletada:

«Teatan alandlikult, härra oberleitnant, meie oberst oli teist kaks korda lühem, kandis täishabet nagu vürst Lobkovic, nii et ta nägi välja nagu ahv, ja kui ta vihastas, siis hüppas ta endast kaks korda kõrgemale, nii et me hak-

' Teatan alandlikult, roodu käskjalg *(saksa k.).*
Raudne *(tšehhi k.).* Sellele tugineb edasine sõnademäng: Vaskne, Tinane, Nikline.

kasime teda «kummitaadiks» hüüdma. See juhtus just mingisuguse esimese mai eel ja me olime kõik lahinguvalmis ja oberst pidas meile eelmisel õhtul õues suure kõne, et me peame homme kõik kasarmutesse jääma ega tohi välja minna, sest äkki võib tulla kõrgem käsk ja vajaduse korral tuleb kogu sotsialistide bande maha lasta. Sellepärast on iga sõdur, kellel on täna linnaluba ja kes ei tule õhtuks kasarmusse tagasi, vaid lakub järgmisel päevani, niisama hästi kui riigi äraandja, sest sihuke lakku täis ampelmann ei saa kogupaugu ajal ühelegi inimesele pihta ja kõmmutab ainult õhku. Seesinane vabatahtlik Zelezny tuli oma tuppa tagasi ja ütles, et «kummi-taat» andis tõepoolest hea idee. Kui on tõsi, et homme ei lasta kedagi kasarmusse, siis on parem üldse mitte tulla. Ja teatan alandlikult, härra oberleitnant, nii ta tegigi. Kuid oberst Fliedler, igavene siga, — olgu issand talle armuline —, kolas järgmisel päeval mööda Prahat ringi ja otsis meie rügemendi mehi, kes olid siiski julgenud kasarmust välja ronida. Kuskil Püssirohutorni kandis sattuski ta oma õnneks Zelezny peale ja kargas talle kohe turja: «Ma sulle näitama! Ma sulle õpetama! Ma sul elu põrguks tegema! Mis ta seal kõik kokku ei ähvardanud! Viimaks kähmas Zeleznyl kraest kinni ja muudkui kasarmusse. Kogu tee käis tema suust igasuguseid jõledusi ja ähvardusi ja kogu aeg ta muudkui päris, mis mehe nimi on. «Ah Schelesnei! Või Schelesnei! Sina sisse kukkuma. Ma rõemus, et sinu kinni .saama. Mina sulle näitama den ersten Mai '! Schelesnei, Schelesnei, sina minu pihus, mina sind kartsa panema, fein [2] kartsa panema!» Zeleznyl polnud enam midagi kaotada, ja siis, kui nad läbi Porici tänava Rozvarila kõrtsidest mööda läksid, kargas Zelezny ühest paraadnast sisse, kadus läbi tagaõue ja rikkus ara «kummitaadi» kogu suure rõõmu, et ta saab mehe istuma panna. Oberst sattus mehe põgenemisest nii marru, et unustas vihaga süüdlase nime. Tal läks peas kõik segi, ja kui ta kasarmusse tuli, hakkas ta lakke kargama, — lagi-oli kaunis madal —, ja pataljoni korrapidaja -ei jõudnud ara imestada, mis asja see vanamees patrab ja karjub oma vigases tsehhi keeles: «Vaskne kinni panna. Vaskne mitte kinni panna! Tinane kinni panna! Nikline kinni panna!» Nii mä-

2 Esimest maid **(saksa k.).** :
ilusasti **(saksa k,).**

tses vanamees päevast päeva ja päris ühtelugu, kas Vaskne, Tinane ja Nikline on kätte saadud. Ta laskis terve rügemendi üles rivistada, kuid Zeleznyd, keüe lugu kõik teadsid, ta ei leidnud. Zelezny oli hambatehnik ja enne seda lugu ambulantsi üle viidud. Asi jäigi nii, kuni ühel meie rügemendi mehel õnnestus ükskord «Trulla» kõrtsis ühte tragunit täägiga läbi pista, kes keerles meie mehe plika ümber. Meid rivistati karreesse. Kõik mehegi viimseni pidid välja tulema, ka haiged. Kes oli väga haige, seda hoidsid kaks meest jalul. Polnud midagi parata, ka Zelezny pidi rivisse tulema. Õues loeti meile ette rügemendi käskkiri, mille mõte oli umbes sihuke, et tragunid on ka sõdurid ja neid ei tohi täägiga läbi torgata, sest nad on meie kriegskameraden '. Uks vabatahtlik tõlkis käskkirja ja meie oberst vahtis ringi nagu tiiger. Ta vaatas rivi üle esiotsa eestpoolt, siis läks selja taha, käis ümber karree ja avastas järsku Zelezny. Zelezny oli pikk nagu ritv ja küll oli naljakas, härra oberleitnant, kui oberst ta karree keskele tiris. Vabatahtlik jättis tõlkimise pooleli ja meie oberst hakkas Zelezny ees üles kargama, nagu tahaks ta hobuse selga istuda, ja kärkima: «Sina minu käest ei pääsema! Sina minu käest ei kuhugi jooksma! Sina jälle ütlema, et olep Schelesnei, aga mina ühtelugu ütlema Vaskne, Tinane, Nikline, aga tema Sche-. lesnei olema, hoorapoeg Schelesnei olema. Ma sulle näitama Tinane, Nikline, Vaskne, sina Mistvieh, du Schwein 2,

sina Schelesnei!» Siis väänas oberst talle selle nalja eest kuu aega aresti. Aga äkki nädala kahe pärast hakkasid oberstil hambad valutama. Talle tuli meelde, et Zelezny on hambatehnik, ja ta laskis Zelezny arestimajast ambulantsi tuua, et Zelezny .tal hamba välja tõmbaks. Eks Zelezny kiskunud tal seda hammast tervelt pool tundi, nii et vanameest tuli kolmel korral külma veega üle valada, kuid vanamees muutus selle peale kohe taltsaks ja kinkis Zeleznyle ülejäänud kaks nädalat. Nii võib juhtuda, härra oberleitnant, kui ülemus unustab oma- alluva nime, aga alluv ei tohi oma ülemuse nime iialgi unustada, nagu armastas rääkida ka seesinane meie oberst, et me palju aastaid meeles peaksime, et meil oli kunagi oberst Fliedler. Ma räägin vahest ehk liiga pikalt, härra oberleitnant?»

1 Sõjaseltsimehed (saksa k.). ~ Lojus, sina siga (saksa k.).

«Teate, Švejk,» vastas ülemleitnant Lukas. «Mida rohkem ma teid kuulan, seda rohkem ma veendun, et te ei austa üldse oma ülemusi. Sõdur peab isegi paljude aastate pärast oma endistest ülemustest ainult head rääkima.»

Oli näha, et Švejki jutt hakkas ülemleitnant Lukášile? lõbu pakkuma.

«Teatan alandlikult, härra oberleitnant,» lausus Švejk selle peale andekspaluval toonil, «et härra oberst Fliedler on juba ammu surnud, aga kui teie, härra oberleitnant, soovite, võin temast ainult kiitvalt kõnelda. Ta oli sõdurite vastu tõeline ingel, härra oberleitnant. Ta oli nii helde nagu püha Martin, kes vaestele ja näljastele mardihanesid jagas. Oma lõunasööki, mis ta ohvitseride köögist sai, jagas ta esimeste õuel ettejuhtuvate sõduritega. Ja kui meil kõigil kneedlitest ja soustist isu otsa sai, siis lask ta meile grenadiermarschi * sealihaga teha. Aga manööv ritel ta lausa hiilgas oma headusega. Kui jõudsime Dolr Krälovicesse, siis andis ta käsu Dolni Krälpvice õllevabri tema kulul tühjaks juua, aga kui tal oli nime- või sünni päev, siis laskis ta kogu rügemendile anda jäneseliha koorekastmes ja saiapurus veeretatud kneedleid. Ta oli nii hea oma meeste vastu, et ükskord, härra oberleitnant...»

Ülemleitnant Lukas andis Švejkile õrnkerge laksu vastu kõrva ja tähendas sõbralikul toomi:

«Mine juba, torujõmm, ja jäta ta hing rahule!»

«Zurh Befehl, Herr Oberleutnant!»

Ja Švejk läks oma vaguni poole. Samal ajjal toimus pataljoni ešeloni ühe vaguni juures, kus olid luku taga telefoniaparaadid ja kaabel, järgmine stseen. Vaguni juures postil seisis sõdur, sest kapten Sägneri korraldust mööaa pidi kõik feldmässig'1 olema. Postid pandi mõlemale poole ešeloni pataljoni varandust valvama ja pataljoni kantseleist anti nii «feldruf» kui ka «losung» [2].

Sel päeval oli parooliks «Kappe»[3] ja vastuseks «Hatvan». Telefoniaparaatide juures seisis postil keegi poolakas Kolomyjast, kes oli mingil imelikul kombel üheksakümne esimesse rügementi sattunud. *

Tal polnud aimugi, mis see «Kappe» tähendab, aga kuivõrd temas peitus mõningaid mnemotehnika * algeid, siis jäi talle meelde, et parool algab k-tähega. Kui leitnant Dub, kes oli pataljoni korrapidajaks, talle lähenes ja talt tunnussõna küsis, vastas sõdur uhkelt: «Kaffee» [4]. See oli ka täiesti loomulik, sest poolakas Kolomyjast polnud siiamaani unustanud hommikust ja õhtust kohvijoomist Brucki laagris.

Kui ta veel kord «Kaffee» karjus ja leitnant Dub talle aina lähemale liikus, siis tuli sõduril meelde vandetõotus, samuti ka see, et ta seisab postil, ja mees karjus ähvar-
davalt: «Hajt!» Kui leitnant Dub tegi veel kaks sammu tema poole ja nõudis tema käest ikka tunnussõna, suunas sõdur püssi leitnant Dubi poole. Kuna mees saksa keelt väga viletsalt oskas, siis karjus ta mingis poola-saksa
segakeeles:

«Beže šaissn, beže šaissn!»[5]

Leitnant Dub taipas ja hakkas taganema, karjudes: «Wachkommandant, Wachkommandant!»[6] Ilmus rühmaülem Jelinek, kes oli poolaka postile pannud, ja küsis temalt ise tunnussõna. Siis küsis tunnus-

1 Nagu sõjaväljal (saksa k.).'
2 Tunnussõna ehk parool ja vastus (saksa R.). ' 3 Müts (saksa k.).
4 Köh v (saksa k.). _ ,· , · kuid tarvitas saksa-
5 Situn! Poolakas tahtis ütelda «Tulistan!», keelse «schiessen» asemel «scheissen».
6 Vahtkonnaülem (saksa k.).

sõna ka leitnant Dub, kellele ahastav poolakas Kolomyja vastas aina kisades «Kaffee, Kaffee», nii et kogu jaai.. kaikus.

Kõigist ešelonidest, mis seal seisid, hakkasid sõdurid katelokkidega välja hüppama. Tekkis kõle paanika, mis lõppes sellega, et ausalt sõdurilt võeti relvad ja ta ise viidi arestivagunisse.

Leitnant Dubi kahtlused langesid päris kindlalt Švejkile, keda ta nägi esimesena oma katelokiga vagunist välja kargavat, ja ta oleks võinud ka pea anda, et see oli just Švejk, kes karjus: «Katelokid kaasa ja välja! Kätelokid kaasa ja välja!»

Pärast keskööd liikus rong Ladovice-Trebišov1! * poole,: kus neid hommikul tervitas jaama tulnud sõjaveteranide selts, pidades marsipataljoni ekslikult Ungari neljateistkümnenda honveedipolgu marsipataljoniks, mis aga oli juba öösel jaamast läbi sõitnud. Polnud kahtlust, et veteranid olid kõva auru all. Oma kisaga: «Isten älgy meg a királyt!» [6] äratasid nad terve ešeloni unest. Mõned asjatundlikumad sõdurid pistsid pea vagunist välja ja vastasid neile: «Lakkuge perset! filjen!»

Selle peale röökisid veteranid, nii et jaamahoone aknad kurisesid: «filjen! Eljen a tizenegyedik regiment (neljateistkümnes rügement)!»

Viie minuti pärast sõitis rong edasi Humenne * poole. Teel sinna võis juba selgesti näha jälgi neist lahinguist, kui venelased üritasid Tisza otgu tungida. Mõlemat kätt hakkasid silma primitiivsed kaitsekraavid ja siin-seal mahapõlenud talud; mille kõrvale kiiruga üles klopsitud hurtsikud rääkisid sellest, et omanikud olid jälle tagasi tulnud. Lõunaks jõuti Humenne jaama. Ka jaamas oli lahingute jälgi. Hakati lõunat valmistama ja seeaeg võisid mehed ešelonist omaenda silmaga selle avaliku saladuse tunnistajaks olla, kuidas ametivõimud pärast venelaste tagasitõmbumist nende kohalike elanikega käitusid, kes oma keele ja usu poolest olid lähedased Vene vägedele. Perroonil seisis rühm vangistatud Ungari venelasi, Ungari sandarmid ümber. Vangistatute hulgas oli mitu pappi, kooliõpetajaid ja talumehi kogu ümbruskonnast. Kõigil olid käed nööriga selja taha köidetud ja kõik omavahel paarikaupa kokku seotud. Enamikul olid näod verised ja

1 Jumal, kaitse kuningat (ungari k.).

muhud peas, sest sandarmid olid neid kõhe kinnivõtmise järel peksnud.

Pisut eemal lõbustas üks Ungari sandarm end ühe papi kallal. Ta oli papile vasaku jala ümber nööri sidunud, mille teist otsa ta oma käes hoidis. Ähvardades püssipäraga, sundis ta pappi tšaardašši tantsima. Seejuures sikutas ta nöörist, nii et papp käis ninali maha. Kuna papil olid käed selja taha seotud, ei saanud ta enam maast üles ning tagi meeleheitlikke jõupingutusi, et ennast selili pöörata ja siis ehk kuidagi maast üles tõusta. Sandarm naeris kogu südamest, nii et vesi silmas. Kui papp viimaks püsti sai, sikutas ta uuesti nöörist ja papp oli jälle ninali maas.

Viimaks tegi sellele lõpu sandarmiohvitser, kes käskis vangid rongi saabumiseni jaama taha tühja kuuri viia, et keegi ei näeks, kui neid seal pekstakse ja nuuditakse. Sellest episoodist tehti juttu ka staabivagunis ja tõele au andes tuleb ütelda, et enamik mõistis säärase käitumise hukka.

Lipnik Kraus arvas, et kui leidubki riigireetjaid, siis tuleks nad jalamaid ühegi piinamiseta kohapeal üles puua. Leitnant Dub seevastu aga oli säärase nähtusega täiesti nõus. Ta sidus nähtu kõhe Sarajevo atentaadiga ja seletas asja nii, et Ungari sandarmid Humenne jaamas maksavad kätte ertshertsog Franz Ferdinandi ja tema abikaasa surma eest. Oma sõnadele suurema kaalu andmiseks ütles ta, et ta olnud šimäceki ajakirja «Ctyflistek» tellija ja selle juulinumbris kirjutatud veel enne sõda Sarajevo atentaadi kohta,-et see ennenägematu mõrtsukatöö lõi inimeste südametesse kauaks parandamatu haava, mis on seda valusam, et mõrtsukatöö läbi ei hukkunud mitte ainult riigi täidesaatva võimu esindaja, vaid ka tema ustav ja armastatud abikaasa. Nende kähe elu hävitamisega purustati õnnelik, eeskujuvõtmist vääriv perekond ja kõigi poolt armastatud lapsed jäid orvuks.

Ulemleitnant Lukas vaid uratas endamisi, et Humenne sandarmid on vististi kõik selle liigutava artikliga Šimäceki «Ctyflistekb tellijad. Talle kippus- üldse kõik äkki vastikuks muutuma ja ta tundis vajadust ennast täis juua, et vabaneda maailmavalust. Ta väljus vagunist ja läks Švejki otsima.

«Kuulge, Švejk,» ütles ta, «ega te ei tea, kust saaks pudeli konjakit? Ma tunnen ennast halvasti.»

«Teatan alandlikult, härra oberleitnant, et seda teeb

kõik kliimavahetus. Võib juhtuda, et lahingutes hakkate ennast veelgi halvemini tundma. Mida kaugemale inimene oma esialgsest sõjalisest baasist läheb, seda rohkem hak-' kab tal süda läikima. Uks Strašnice aednik, keegi Joscf Kalenda, läks kord kõdust kaugele, Strašnicest Vinohra-dysse *, ja astus «Peatuskoha» trahterisse. Siis ei olnud tal häda veel kedagi, aga kui ta kõik Krooni tänava kõrtsid kuni püha Ludmilla kirikuni läbi käis ja Krooni tänava veetorni juurde jõudis, tundis ta juba nõrkust. Tema aga ei teinud sellest suurt välja, sest eelmisel õhtul oli'ta Straš-nices «Metsatuka» kõrtsis ühe trammijuhiga kihla vedanud, et käib jalgsi kolme nädalaga ümber maailma. Nii läkski ta oma kodust ikka kaugemale ja kaugemale, kuni , jõudis viimaks Karli platsile «Tõmmu Õlle Pruulijasse», sealt läks ta Maia Stranasse «Püha Tooma» õllekeldrisse, tegi peatuse «Montagi» restoranis, läks edasi ja istus «Brabanti Kuningas», siis «Kaunis Vaates», sealt aga läks Strahovi kloostri juurde õllekeldrisse. Kuid seal hakkas kliimavahetus talle juba halvasti mõjuma. Ta jõudis veel Loretta platsile, kuid siis haaras teda sihuke igatsus kodu järele, et ta viskas enda pikali ja hakkas kõnniteel väänlema ning karjuma: «Inimesed, ma ei lähe enam edasi. Ma — vabandage, härra oberleitnant, ebaviisaka sõna pärast — sülitan ümbermaailmareisi peale!» Kui te aga soovite, härra oberleitnant, hangin ma teile mõne kon-jaki. Ainult ma kardan, et rong võib enne ara sõita.»

Ulemleitnant Lukas kinnitas, et rong enne kahte tundi liikuma ei hakka, pudelikonjakit aga müüdavat salaja otse }aama taga. Kapten Sägner olevat Matušici juba vaatama saatnud ja see toonud talle viieteistkümne krooni eest täiesti mõistliku konjaki. Võtku Švejk viisteist krooni ja mingu juba, ainult argu ta kellelegi hingaku, et ta ostab Ulemleitnant Lukäšile või et Ulemleitnant Lukas on ta saatnud, sest see on õigust ütelda keelatud asi.

«Olge rahulik, härra oberleitnant,» vastas Švejk. «Kõik saab tipp-topp korda aetud, sest mulle meeldivad väga keelatud asjad, ja ise olen ma alati midagi keelatut teinud, nii et endalgi pole aimu. Ükskord keelati meil Karlini ka-sarmutes .:.»

«Kehrt euch! Marschieren — massch!»!1 tegi ülemleit-"nant Lukas Švejki kõnevoolule lõpu.

1 ümberpöördl Käies marss (saksa k.).

Ja Švejk läkski jaama taha, korrates minnes kõiki oma ekspeditsiooni ülesandeid: konjak peab hea olema, seepärast peab ta seda enne maitsma; konjak on keelatud, seepärast peab olema ettevaatlik.

Vaevalt sai Švejk perroonilt ara keerata, kui ta jälle leitnant Dubiga kokku põrkas.

«Mis sa kolad siin?» küsis ta Švejkilt. «Kas tunned mind?»

«Teatan alandlikult,» vastas Švejk au andes, «ma ei tahaks teid halvast küljest tundma õppida.»

Leitnant Dub jäi ehmatusest lausa keeletuks, kuid Švejk seisis rahulikult, hoides kätt mütsi ääres, ja jätkas:

«Teatan alandlikult, härra leitnant, ma tahaksin teid ainult heast küljest tundma õppida, et te mind nutma ei paneks, nagu te mulle viimati ütlesite.»

Leitnant Dubil hakkas säärasest jultumusest pea ringi käima ja vaevu suutis ta oma vihas kisendada:

«Käi minema, sina näru, me veel räägime!»

Švejk kadus perroonilt, toibunud leitnant Dub aga hiilis talle järele.

Jaama taga, kohe sõiduteel, seisis rida korve, põhjad püsti, nende peal vaagnad, vaagnatel igasuguseid maiustusi, mis näisid nii süütutena, nagu oleks kõik see hea kraam määratud rohelisse sõitnud koolilastele. Seal oli venivat iirist, vahvlirulle, terved virnad hapusid karamelle, mõnedel vaagnatel ka paar-kolm viilu musta leiba, peal lõik vorsti, mis oli kindlasti hobuselihast. Korvide all aga olid varjul igasugused vägijoogid — pudelid konfäki, rummi, pihlakaviina, igasuguste likööride ja nastoikadega.

Otse üle teekraavi seisis kaubaputka, kus käiski kogu äri keelatud jookidega.

Alguses rääkisid sõdurid korvide juures kaubad kokku, siis võttis pikkade juustega juut korvi alt nii süütuna näiva viinapudeli ja viis kuuehõlma varjus laudadest kokkuklopsitud putkasse, kus sõdur pudeli nähtamatult püksitaskusse või pluusi alla toppis.

Sinna seadiski Švejk oma sammud, leitnant Dub oma detektiiviandega aga jälgis teda jaama juurest.

Švejk ostis kõik vajaliku kohe esimese korvi juurest. Kõigepealt valis ta välja kompvekid, maksis need kinni ja toppis taskutesse. Seejuures sosistas pikajuukseline juut talle:

«Schnaps hab[1] ich auch, gnädiger Herr Soldat.» '

Läbirääkimised käisid kähku. Švejk läks putkasse ega andnud enne raha, kui pikajuukseline juut oli pudeli lahti korkinud ja Švejk selle sisu maitsnud. Ta jäi konjakiga rahule, peitis pudeli pluusi alla ja läks tagasi jaama.

«Kus sa, näru, käisid?» astus leitnant Dub talle teele risti ette.

«Teatan alandlikult, härra leitnant, et käisin endale kompvekke ostmas.»

Ja Švejk pistis käe tasku ning tõi lagedale kamalutäie prahiseid ja prügiseid kompvekke. «Kui härra leitnant ei põlga ... Ma juba proovisin, päris head. Neil on sihuke meeldiv ja iseäralik maitse nagu marmelaadil, härra» leitnant.»

Läbi pluusi tungisid esile pudeli ümarikud piirjooned.

Leitnant Dub patsutas vastu pluusi.

«Mis sa seal kannad, sa igavene närukael? Kisu väljal»

Švejk tiris põuest pudeli, millel oli kollakas sisu ja täiesti selgesti loetav etikett «Cognac».

«Teatan alandlikult, härra leitnant,» vastas Švejk vähemalgi määral kohkumata, «pumpasin endale tühja konjakipudeli sisse natuke joogivett. See guljašš, mis meil eile oli, ajab mind ikka veel hirmsasti

janutama. Ainult vesi on seal pumbakaevus, nagu näete, härra leitnant, kollasevõitu. See on vist rauda sisaldav vesi. Sihuke vesi on väga tervislik ja kasulik.»

«Kui sul on nii suur janu, Švejk, siis joo, joo tublisti! Joo kõik ühe sõõmuga ära!» ütles leitnant Dub kuratliku irvitusega, tahtes stseeni, milles Švejk pidi täielikult alla vanduma, võimalikult pikaks venitada.

Leitnant Dub kujutas juba, kuidas Švejk joob paar lonksu, kuidas ta rohkem ei jaksa ja kuidas siis võidutseb tema, leitnant Dub, ning ütleb: «Anna pudel minu kätte, las ma ka joon väheke, mul on samuti janu,» kuidas Švejk vahib talle sel kohutaval silmapilgul otsa ja kuidas ta saadab Švejki raportile ja nõnda edasi.

Švejk võttis korgi pealt, pani pudeli suule ja jook kulises lonks lonksu haaval tema kurku. Leitnant Dub tardus paigale. Švejk jõi tema silma all tühjaks kcgu pudeli ega pilgutanud silmagi, tühja pudeli aga viskas üle tee tiiki,

' Mul on ka napsi, armuline härra sõdur (saksa k.).

sülitas suutäie ja ütles, nagu oleks joonud vaid klaasikese mineraalvett:

«Teatan alandlikult, härra leitnant, et sellel veel oli tõepoolest raua kõrvalmaitse. Kamykis Vltava ääres tegi üks kõrtsipidaja oma suvekülalistele sel viisil raudasisaldavat vett, et viskas vanu hobuseraudu kaevu.»

«Ma sulle teen vanu hobuseraudu! Tule näita mulle seda kaevu, kust sa vett võtsid!»

«See on siin ligidal, härra leitnant, kõhe selle laudputka taga.»

«Mine ees, sa närukael, et mav näeksin, kuidas sa jalgadel seisad!»

«Tõepoolest veider!» imestas leitnant Dub endamisi. «See sunnik ei näita väljagi.»

Švejk astus ees, andes enda jumala hoolde. Keegi nagu oleks talle öelnud, et selle putka taga peab olema kaev. Ja ta ei imestanud põrmugi, kui seal oligi kaev. Kaevul oli muidugi ka pump. Kui nad kaevu juurde jõudsid ja Švejk pumpama hakkas, voolas sealt kollakassogast vett, nii et Švejk võis võidukalt kuulutada:

«See ongi seesama raudasisaldav vesi, härra leitnant.» Pikkade juustega kohkunud juut tuli lähemale ja Švejk ütles talle saksa keeles, et toogu mingi klaas, sest härra leitnant tahab juua.

Leitnant Dub oli sellest kõigest nii jahmunud, et jõi ära terve klaasitäie vett, millest jäi suhu hobusekuse ja virtsa maitse. Olles juhtunust täiesti jabur, andis ta pikkade, juustega juudile klaasi vee eest viiekroonilise, pöördus Švejki poole ja ütles talle: «Mis sa veel molutad, kasi koju!»

Viie minuti pärast ilmus Švejk staabivagunisse ülemleitnant Lukäši juurde, kutsus ta salapärase žestiga vagunist välja ja teatas talle:

«Teatan alandlikult, härra oberleitnant, et viie, kõige hiljem kümne minuti pärast olen ma juua täis kui tina ja ronin oma vagunisse. Ja ma palun teid, härra, oberleitnant, mind kolme tunni jooksul mitte kutsuda ega mulle ka mingeid ülesandeid anda, kuni olen oma peatäie välja maganud. Kõik oli korras, kuid leitnant Dub nabis mu kinni. Ma ütlesin talle,,et pudelis on vesi, ja et tõestada, et see on vesi, pidin tema ees terve pudeli konjakit ara jooma. Kõik on korras, ma ei hinganud sõnakestki, nagu te nõudsite, ja olin igati ettevaatlik, kuid nüüd, teatan

alandlikult, härra oberleitnant, hakkavad mul jalad alt ara vajuma. Kuid ma olen, teatan alandlikult, härra oberleitnant, üldiselt viinaga harjunud, sest koos härra feldkuraat Katziga ...»

«Lase jalga, pärdik!» käratas ülemleitnant Lukas, kuid ilma ühegi vihata. See-eest aga oli leitnant Dub tema silmis viiekümne protsendi võrra vastikumaks muutunud kui enne seda.

Švejk kõbis ettevaatlikult oma vagunisse, keeras end sinelile ja seljakotile pikali ning ütles veltveeblile ja tgis-tele juuresolijatele:

«Elas kord mees, ta lakkus end ükskord täis ja palus, et teda üles ei aetaks ...»

Nende sõnadega pööras ta end küljele ja hakkas norskama. .

Tema rõhitsustest tekkinud viinaaurud täitsid varsti kogu ruumi, nii et kokk-okultist Jurajda, tõmmates ninaga õhku, pidi põrutama:

«Kurat võtaks, konjaki lõhnad!»

Vabalahtlik Marek, kes lõpuks kõigi oma kannatuste tagatipuks pataljoni ajalookirjutajaks oli tõusnud, istus kokkupandava laua taga.

Ta koostas parajasti pataljoni kangelastegusid tagavaraks ja oli näha, et see töö, nimelt tulevikku vaatamine, pakub talle suurt rahuldust ja rõõmu.

Vanek jälgis põnevusega, kui usinasti vabatahtlik sulge liigutas ja seejuures üle terve näo naeratas. Seepärast.tõusis ta püsti ja kummardus vabatahtliku kohale, kes hakkas talle seletama:

«Kõle naljakas on kirjutada pataljoni ajalugu tagavaraks. Peaasi, et kõik areneks süsteemipäraselt. Igas asjas peab olema süsteem.»

«Süstemaatiline süsteem,» märkis veltveebel Vanek hoopis skeptilisema naeruga.

«Just nii, pataljoni ajaloo kirjutamise süstematiseeritud süstemaatiline* süsteem,» pillas vabatahtlik hooletult vastuseks. «Me ei või kohe algul suure võiduga välja tulla. Kõik peab käima aegapidi ja kindla plaani kohaselt. Ega meie pataljon või siis üksipäini tervet maailmasõda võita. Nihil niši bene.' Säärasele põhjalikule ajalookirjutajale nagu mina on peaasi esialgu meie võitude plaan kokku seada. Näiteks siinkohal kirjutan ma, kuidas meie pataljon — see võib sündida kähe kuu pärast — läheb peaaegu üle Vene piiri, mis on tugevasti kaitstud, näiteks vaenlase Doni polkude poolt. Seejuures haaravad mitu vaenlase diviisi meid selja tagant. Esimesel pilgul paistab, et meie pataljoni laul on lauldud, et meid raiutakse nuudliteks, kuid siis annab kapten Sägner meie pataljonile käsu: «Jumal ei taha, et me hukkume. Põgeneme!» Meie pataljon hakkab seepeale liduma, vaenlase diviisid aga, kes on meid selja tagant ümber haaranud, näevad, et me tuleme ju neile peale. Nad pistavad hirmuga põgenema ja langevad ühegi pauguta meie sõjaväe reservide kätte. Sellega õieti algabki meie pataljoni kogu ajalugu.* Kui rääkida prohvetlikult, härra Vanek, siis tühisest juhusest saavad alguse kaugelearenevad asjad. Meie pataljon sammub võidult võidule. Huvitavaks kujuneb see, kuidas meie pataljon satub magava vaenlase peale. Selle kirjeldamiseks on muide vaja säärast stiili, nagu käsutab «Illustreeritud Sõjakorrespondent», mis ilmus Vene-Jaapani sõja ajal Vilirneki väljaandel. Meie pataljon tormab magava vaenlase laagri kallale. Iga meie sõdur valib endale välja ühe vaenlase sõduri ja torkab talle kõigest jõust täägi rindu.

l Ei midaori mmid Uni head ilad. k.).

Oivaliselt ihutud tääk tungib nagu või sisse ja ainult vahetevahel raksatab mõni küljekont. Magavad vaenlase sõdurid võpatavad kogu kehast, hetkeks avanevad hämmastunud kuid juba tuhmuvad silmad, mehed korisevad ja jäävad sirgu. Vaenlase magavate sõdurite huultele valgub verist vahtu . . . Sellega on lugu lõppenud ja meie pataljo-nii on võit taskus. Veelgi parem lugu tuleb siis, kui meie pataljon, nii umbes kolme kuu pärast, võtab vangi Vene tsaari. Kuid sellest jutustame hiljem, härra Vanek. Vahepeal pean mõtlema tagavaraks väiksemaid episoode, mis kõneleksid enneolematust kangelasjikkusest. Ma pean välja mõtlema ka terve rea uusi sõjalisi termineid. Ühe olen ma juba välja mõtelnud. Ma kavatsen kirjutada granaadikiidudest läbipekitud meeste valmisolekust ennast ohvriks tuua. Vaenlase miini lõhkemine viib ühel meie

rühmaülemal, näiteks kaheteistkümnendast või kolmeteist-kümnendast kompaniist, pea otsast ara . . .»

Vabatahtlik lõi endale äkki vastu pead.

«A propos, palju ei puudunud, et oleksin unustanud, härra rechnungsfeldwebel või eraelu kombe kohaselt härra Vanek, te peate mind varustama kõigi allohvitseride nimekirjaga. Öelge mulle mõne kaheteistkümnenda kompanii veltveebli nimi. — Houska? Hüva, siis sellel Houskal viibki miin pea otsast ara. Pea lendab minema, keha aga teeb veel mitu sammu, paneb püssi palge ja tulistab alla veel ühe vaenlase, aeroplaani.

Iseendastki mõista hakatakse meie võite tulevikus Scbönbruhnis keisri perekondlikus ringis pidulikult tähistama. Austrial on ju väga palju pataljone, kuid meie pataljon on ainus, mis saab nii kuulsaks, et keisrikojas korraldatakse üksnes tema auks väike intiimne perekondlik pidu. Nagu te minu ülestähendustest näete, kujutlen ma pidu nii, et ertshertsoginna Marie Valerie perekond kolib sel puhul Wallseest Schönbrunni. Pidu on täiesti intiimne ja toimub keisri magamistoa kõrval saalis. Magamistuba valgustavad valged vahaküünlad, sest nagu teada, ei sallita keisrikojas elektrilampe. Võib tekkida lühiühendus, mille suhtes meie vana monarh on väga kartlik. Pidu meie pataljoni auks ja kütuseks algab kell kuus õhtul. Sel ajal tuuakse saali, mis kuulub õieti igavesti õndsa keisrinna ruumide hulka, Tema Keiserliku Kõrguse lapselapsed. Nüüd tekib küsimus, kes peale keiserliku perekonna veel pidul peaksid, viibima. Seal peab viibima ja viibibki keisri kindraladju-

605

tant krahv Paar. Kuna sääraste perekondlike ja intiimsete pidustuste puhul võib mõnel süda pahaks minna, millega ma muidugi ei taha ütelda, et just krahv Paar peaks hakkama oksendama, siis on tarvilik ihuarsti, õuenõunik doktor Kerzli kohalviibimine. Korra mõttes, et õueteenrid ei käituks liiga vabalt pidusöögil viibivate keisrikoja daamidega, tulevad kohale esimene õuemeister parun Lederer, kammerhärra Bellegarde ja esimene õuedaam krahvinna Bombelles, kes mängib õuedaamide hulgas sama rolli mis «madaam» Subi bordellis. Kui kogu kõrge seltskond on koos, teatatakse sellest kaisrile, kes ilmub saali oma lastelaste saatel, istub laua taha ja tõstab klaasi meie marsipataljoni auks. Pärast seda võtab sõna ertshertsoginna Marie Valerie, kes meenutab iseäranis kiitvalt teid, härra rechnungsfeldwebel. Muide, nagu nähtub minu ülestähendustest, kannab meie pataljon raskeid ja tunduvaid kaotusi, sest pataljon ilma surmasaanuteta pole mingi pataljon. Ma pean mõtlema veel ühe peatüki meie surmasaanute kohta. Pataljoni ajalugu ei või koosneda üksnes kuivadest võidufaktidest, mida ma esialgselt olen kavandanud neljakümne kähe ümber. Näiteks teie, härra Vanek, langete ühe väikese jõe ääres, aga Baloun, kes vaatab meile nii veidralt otsa, ei saa surma hoopiski mitte kuuli, šrapnelli_ või granaadi läbi. Ta kägistatakse lassoga, mis visatakse talle vaenlase aeroplaanilt kaela just sel silmapilgul, kui ta õgib oma oberleitnant Lukäši lõunasööki.»

Baloun tõmbus-tagasi, lõi meelt heites käega ja ütles masendatult:

«Mis parata, kui ma olen juba sihuke! Kui ma alles aega teenisin, siis käisin ikka korda kolm köögis süüa lunimas, kuni mind jälle kartsa pandi, ükskord sain lõunaks kolm korda ribi, .mille eest istusin kuu aega. Issand, sündigu sinu tahtmine!»

«Ärge kartke, Baloun,» trööstis, teda vabatahtlik. «Pataljoni ajaloos ei tule teist juttu, et langesite õgides teel ohvitseride Röögist kaevikusse. Teid nimetatakse ühes reas kõigi meie pataljoni meestega, kes langesid meie keisri-riigi au ja kuulsuse eest, nagu näiteks veltveebel Vanek.»

«Mis surma te mulle määrate, Marek?»

«Ärge rutake, härfia rechnungsfeldwebel, need asjad ei käi nii kähku.»

Vabatahtlik jäi mõttesse.

«Te olete Kralupyst, oli. vist nii? Siis kirjutage koju, Kralupysse, et jääte teadmatult kadunuks, kuid kirjutage kuidagi ettevaatlikumalt. Aga võib-olla tahate saada raskesti haavata ja jääda traattõkete ette lamama? Te lamate seal purustatud jalaga kenasti terve päeva. Öösel valgustab vaenlane prožektoritega meie positsioone ja avastab teid. Ta arvab, et olete luurel, ja hakkab teid granaatide ja šrapnellidega tulistama. Ja te oletegi oma armeele tohutu suure teene osutanud, sest vaenlase väed kulutavad teie peale ni; suurel hulgal laskemoona, nagu kuluks terve pataljoni peale, teie kehaliikmed hakkavad pärast kõiki neid plahvatusi teie kõhal õhus vabalt hõljuma ja suurt võidulaulu laulma. Lühidalt ja lihtsalt — küll jõuab järg igaühe kätte ja meie pataljoni iga mehe nimi saab tuntuks, nii et meie ajaloo kuulsusrikkad leheküljed on võitudest lausa üleküllastatud, kuigi üleküllastamine mulle isiklikult ei meeldi, aga ma ei saa sinna midagi parata, sest iga asja tuleb teha põhjalikult, et meist jääks järele mälestusmärk. See peab olema valmis näiteks enne septembrikuud, kui meie pataljonist pole säHinud midagi muud peale nende kuulsusrikaste ajaloolehekülgede, mis jutustavad kõikide Austria kodanike südamele, et kõik need, kes enam iial ei saa näha oma kõdu, võitlesid ühteviisi mehiselt ja vapralt. Ajaloo lõpu, nekroloogi, olen ma juba valmiis teinud, härra Vanek. Igavene mälestus langenuile! Nende armastus kejsririigi vastu on kõige üllam armastus, sest see lõppes surmaga. Nimetatagu nende nimesid austuse ja lugupidamisega, nagu näiteks Vaneki nime. Need aga, keda toitja kaotus kõige valusamini puudutab, pühkigu uhkelt oma pisaraid, sest need, kes langesid, olid meie pataljoni kangelased.» ..

Telefonist Chodounsky ja kokk Jüräjda kuulasid suure huviga, mida vabatahtlik pataljoni ajaloo koostamisest jutustas.

«Astuge lähemale, härrased,» ütles vabatahtlik oma ülestähendusi lehitsedes. «Lehekülg viisteist: «Telefonist Chodounsky langes kolmandal septembril koos pataljoni koka Jurajdaga.» Kuulake edasi minu ülestähendusi: «Enneolematu kangelaslikkus. Esimene, kes on istunud juba kolm päeva järjest telefoniaparaadi juures, kaitseb blindaažis oma elu ohtu pannes telefonijuhet. Teine, kes näeb tiivalt haarava vaenlase poolt ähvardavat ohtu, paiskab katla keeva supiga vaenlase peale, tekitades vaenla-

sele hirmu ja põletushaavu. Mõlemad saavad kaunist surma. Esimese kisub miin tükkideks, teine lämbub mürkgaasi käes, mis pistetakse talle nina alla, kui ta! ennast enam millegagi kaitsta pole. Mõlemad surevad hüüdega: «Es lebe unser Bataillonskommandant!»»'[1] Kõrgem ülemjuhatus ei saa muud teha, kui meile iga päev käskkirjades tänu avaldada, et ka teised meie armee väeosad saaksid käskkirjade kaudu meie pataljoni kangelastegudest teada ja võtaksid meist eeskuju. Ma võin teile lugeda ühe väljavõtte armee käskkirjast, mis loetakse ette kõigis armee väeosades. Käskkiri meenutab väga ertshertsog Karli käskkirja, mille ta andis oma vägedele tuhande ka-heksasaja viiendal aastal Padova * all ja kus ta päev pärast käskkirja andmist sai korraliku sauna. Kuulake siis, mida meie pataljonist kui kangelaslikkuse eeskuju pakkuvast väeosast kõigile vägedele loetakse: «... Loodan, et kogu armee seab endale eeskujuks ülalnimetatud pataljoni, iseäranis aga võtab omaks tema kindla usu endasse ja oma vaprusesse, seab endale eeskujuks tema kindlaksjäämise hädaohus, tema enneolematu kangelasmeele, armastuse ja usalduse oma ülemuste vastu, kõik need voorused, mis ehivad pataljoni ja innustavad teda imetlusväärsetele kangelastegudele meie keisririigi õnne ja võidu auks. Võtku kõik temast eeskuju!»»

Pingilt, kus lamas Švejk, oli kuulda haigutamist ja Švejki sonimist läbi une:

«Teil on õigus, proua Müllerovä, et inimesed võivad vahel väga ühte nägu olla. Kralupys pani keegi Jaroš kaevudele pumpasid. Ta oli kole sarnane Parbudice kellassepa Lejhanziga, justkui tema

suust kukkunud. Kellassepp jälle oli väga sarnane Piskoriga Jicinist. Ja kõik kolm olid täitsa ühte nägu ühe tundmatu enesetapjaga, kes leiti ülespooduna ja täiesti kõdunenult Jindfichtiv Hradeci lähedalt tiigist, kõhe raudteetammi alt, kus ta oli ennast rongi alla visanud.»

Jälle oli kuulda haigutamist ja jutt läks edasi:

«Siis määrati kõigile teistele kohtus suur rahatrahv, aga homme, proua Müllerovä, keetke mulle nuudleid ...»

Švejk Iseeras külge ja norskas edasi. Okultistijt koka Jurajda ja vabatahtliku vahel aga läks vaidluseks tulevikuküsimuste üle.

1 Elagu meie pataljoniülem (saksa k.).

Okultist Jurajda avaldas arvamust, et esimesel pilgul võib ju näida absurdsusena, kui inimene kirjutab nalja pärast, mis tulevikus võib juhtuda, kuid siiski on kindel, et säärane naljategemine sisaldab väga sagedasti prohvetlikke fakte, kui inimese vaimusilm suudab saladuslike jõudude mõjul tungida läbi tundmatut tulevikku varjava kätte. Sellest silmapilgust peale oli Jurajda jutt täis igasuguseid varjavaid katteid. Igas teises lauses oli tal mingi tulevikku varjav käte, kuni ta viimaks oma jutuga regeneratsiooni, s. o. inimkeha taasuuenemise juurde jõudis, kuhu ta toppis näiteid infusooridt; võimest uuendada oma keha, ja lõpetas väitega, et iga inimene võib sisalikult saba ara tõmmata, kuid sisalikul kasvab uus saba asemele.

Telefonist Chodounsky tähendas selle peale, et oleks ju lausa lust ja lillepidu, kui inimestel oleks samasugune võime kui sisalikulgi. Näiteks sõjas, kui inimesel pea otsast või mõni muu kehaosa küljest rebitakse. Sõjaväevõimud tervitaksid säärast võimet suure heameelega, sest siis poleks ju ühtegi invaliidi. Üks säherdune Austria sõdur, kellele järjest kasvaksid uued jalad, käed ja pea, oleks kindlasti rohkem väärt kui terve brigaad.

Vabatahtlik lisas, et tänapäeval võiks tänu vaenlase kõrgelt arenenud sõjatehnikale lasta ennast edukalt pooleks või isegi kolmeks tükiks rebida. Infusooride liigist algloomade keha uuenemise seadus on üldtuntud: iga poolitatud osa uueneb, omandades uue ehituse ja muutudes iseseisvaks algloomaks. Analoogilisel juhul paljuneksid Austria väed iga kord pärast lahingut kolmekordseks, kümnekordseks ja igast jalast areneks uus jalaväelane.

«Kui teie juttu kuulaks pealt Švejk,» ütles veltveebel Vanek, «siis tooks ta meile kohe mõne näite.»

Švejk reageeris silmapilkselt oma nime mainimisele ja mõmises:

«Hier!»;1

Demonstreerinud sedasi oma sõjalist distsiplineeritust, norskas ta jälle edasi.

Paotatud vaguniuksele ilmus leitnant Dubi pea.

«Kas Švejk on siin?» küsis ta.

«Teatan alandlikult, härra leitnant, Švejk magab » vastas vabatahtlik.

1 Siin (saksa k.).

«Kui ma teda küsin, siis peate teie, vabatahtlik, kohe püsti tõusma ja ta minu juurde kutsuma.»

«Ei saa, härra leitnant, ta magab.»

«Siis ajage ta üles! Ma panen imeks, et teie, vabatahtlik, seda kohe ei taipa?! Te peaksite olema palju teenistusvalmini oma ülemuste suhtes. Te ei tunne mind veel. Aga kui te mind tundma saate . . .»

Vabatahtlik hakkas Švejki üles ajama.
«Švejk, tuli lahti! Tõuse üles!»
«Kui ükskord Odkoleki veski põles,» pobises Švejk ja keeras jälle külge, «sõitsid pritsimehed isegi Vysocanyst kohale . . .»
«Olge lahked, te näete ise,» ütles vabatahtlik leitnant Dubile viisakalt, «et ma ajan teda, kuid sellest pole mingit tulu.»
Leitnant Dubi hari läks punaseks:
«Mis-teie nimi on, vabatahtlik? — Ah Marek? — Ahaa, te olete siis seesama vabatahtlik Marek, kes on järjest ainult kartsas istunud, eks ole?»
«Just nii, härra leitnant. Nagu öeldakse, tegin ma üheaastase kursuse vangimajas läbi ja sain paela jälle peale tagasi, nagu otsustas diviis1! kõhus, kus tuli välja, et ma pole süüdi. Nüüd olen määratud bataillonsgeschichts-schreiberiks üheaasta-vabatahtliku aukraadis.»
«Seda ametit ei ole teile kauaks!» röögatas leitnant Dub ja läks näost tulipunaseks. Tema näovärv muutus nii kähku, et jäi mulje, nagu peksaks teda keegi vastu nägu. «Küll mina juba selle eest hoolitsen!»
«Härra leitnant, palun mind raportile lubada,» ütles j vabatahtlik tõsiselt.
«Te ärge tehke minuga nalja,» vastas leitnant Dub. «Ma teile näitan raportit! Me veel räägime teineteisega, nii et teil, kurat võtaks, iseendast hale hakkab, ja kui te mindi veel ei tunne, siis saate mind tundma!»
Leitnant Dub lahkus vihaselt vagurfi juurest, unustades oma raevus Švejki, ehkki tal oli veel mõni 'minut tagasi kõige õilsam kavatsus Švejki välja kutsuda ja talle öelda: «Hinga mulle näkku!» See oli viimane abinõu Švejki paljastamiseks ebaseaduslikus alkoholi tarvitamises.
Nüüd aga, oli juba hilja, sest kui ta poote tunni pärast uuesti vaguni juurde tuli, oli meestele antud musta kohvi rummiga. Švejk oli juba üles tõusnud ja kargas leitnant Dubi hüüde peale nagu noor kits vagunist välja.

610

«Hinga mulle näkku!» käratas leitnant Dub Švejkile.
Švejk hingas talle kogu kopsudes peituva ohu nakku. Tema hingeõhk oli kui kuum tuul, mis viinavabriku lehka üle nurmede kannab.
«Millest sa haised, vennike?»
«Teatan alandlikult, härra leitnant, haisen rummist.»
«Näed sa, sunnik,» võiduröõmutses leitnant Dub, «viimaks oled mul pihus!»
«Just nii, härra leitnant,» ütles Švejk, avaldamata vähematki hirmu tundemärki «Just praegu saime kohvi juurde rummi ja mina võtsin kõigepealt rummi ära. Aga kui siiski peaks olema mõni uus korraldus, härra leitnant, et enne tuleb kohv ära juua ja alles siis rumm peale, palun väga vabandust. Edaspidi midagi sihukest ei juhtu.»
«Aga miks sa norskasid, kui ma poole tunni eest teie vaguni juures käisin? Sind ei saadud isegi maast lahti.»
«Teatan alandlikult, härra leitnant, ma ei maganud terve öö, sest tuletasin meelde neid aegu, kui Veszpremis manöövritel olime. Meie esimene ja teine armeekorpus tulid tol korral läbi Steiermargi ja Lääne-Ungari ja piirasid meie
neljanda armeekorpuse sisse, mis seisis Viinis ja selle ümbruses laagris, kus meil olid igal pool kindlustused. Nad läksid meie selja taha ja jõudsid sillani, mille ehitasid pioneerid Doonau paremalt kaldalt. Me pidime peale tungima ja meile pidid põhja poolt ja sus ka lõuna poolt Oseki alt väed appi tulema. Meile loeti ette käskkiri, et meile tuleb appi kolnas armeekorpus, et meid siis, kui me teisele armeekorpusele peale tungime, Balatoni järve ja Pressburgi vahel puruks ei saaks lüüa. Kuid sellest ei tulnud miskit välja. Just siis. kui meie võit oli peaaegu käes, anti signaal lõpetada ja valgete sidemetega pool jäi võitjaks.»

Leitnant Dub ei lausunud sõnagi, vangutas vaid pead ja tegi peast lausa segasena minekut. Kuid varsti oli ta staabivaguni juurest jälle tagasi ja hüüdis Švejkile:

«Pidage kõik meeles, et tuleb aeg, kus te mu käes veel vingute!»

Rohkemaks ei olnud ta suuteline ja nii läks ta tagasi staabivagunisse, kus kapten Sägner pinnis parajasti ühte kaheteistkümnenda kompänii hädavarest, kelle oli toonud sinna veltveebel Strnad. Sõdur oli juba nüüd hakanud kmdlustama oma julgeolekut kaitsekraavis ja tassinud kuskilt jaama juurest ära plekiga ülelöödud sealaudaukse.

Nüüd seisis ta kohkunult, silmad jollis, ja vabandas, ta tahtnud ust sellepärast kaasa võtta,-et kaitsta end šrapnel-lide eest ja tunda end kindlana selle varjus.

Seda asjaolu käsutas leitnant Dub pikaks moraalilugemiseks, kuidas sõduril ennast ülal tuleb pidada ja missugused on tema kohustused isamaa ja keisri ees, kes on kõige kõrgema võimu kandja ja kõige kõrgem sõjavägede juhataja. Kui pataljonis leidub sääraseid elemente, siis tuleks nad pataljonist minema kihutada, karistada ja istuma panna. See lora oli nii labane, et kapten Sägnen patsutas'
süüalusele õlale ja ütles:

«Kui te hästi järele mõtlete, siis saate aru, et see on teie poolt rumalus, ja edaspidi ärge enam nii tehke. Uks viige aga otsekohe sinna tagasi, kust te ta võtsite, ja käige kus kurat!»

Leitnant Dub hammustas huulde ning jõudis veendumusele, et õigust ütelda sõltub pataljoni laguneva distsipliini päästmine ainuüksi temast. Seepärast käis ta kogu jaama ümbruse veel kord läbi ja leidis ühe kaubaaida juurest, kuhu oli. ungari ja saksa keeles suurte tähtedega kirjutatud, et seal ei tohi suitsetada, ühe sõduri, kes istus ja luges ajalehte ning oli niivõrd ajalehe varjus, et võimatu oli näha tema paguneid. Leitnant Dub käratas sõdu-

rile: «Habt Acht!» Tegemist oli Humennes reservis seisva Ungari rügemendi mehega.

Leitnant Dub raputas sõdurit, ungari sõdur tõusis pusti, kuid ei võtnud vaevaks isegi au anda, vaid toppis aja ehe tasku ja suundus jaamataguseie teele. Leitnant Dub laks talle nagu kuutõbine järele, ungari sõdur aga knrendas sammu, keeras siis ringi, tõstis käed irvitades üles ja leitnant Dub ei kahelnud silmapilkugi, et ungari sõdur oli kõhe aru saanud, et Dub kuulub Tšehhi polku. Seejärel pani ungarlane jooksu ja kadus kähku üle tee seisvate majade vahele.

Leitnant Dub tahtis näidata, et tal polnud selle stseeniga midagi ühist, ja astus suursuguse sammuga ühte väikesesse teeäärsesse poodi, osutas tunnete kihades suurele musta niidi rullile, pistis selle tasku, maksis ja tuli tagasi staabivagunisse, kus laskis pataljoni käskjalal oma tentsiku Kunerti kutsuda, ulatas tentsikule niidi ja ütles:

«Ma pean ka kõige eest ise muretsema. Ma tean, et sa unustasid niidi ostmata.»

«Teatan alandlikult, härra leitnant, et meil on tosin rulli niiti.»

«Näidake kohe ette, ja kähku! Arvate, et ma teid usun?»

Kui Kunert terve karbitäie niidirullidega, mustade ja valgetega, tagasi tuli, ütles leitnant Dub:

«Vaata, tohman, hästi neid niite, mis sina tõid, ja seda suurt rulli! Näed, kui peenike on sinu niit, kui kergesti ta kätkeb, ja vaata minu oma. Annab enne vedada, kui kätki läheb. Sõjaväljal pole rämpsu vaja, seal peab kõik .tugev olema. Võta nüüd kõik niidid jälle kaasa ja oota käske. Ja pea meeles, teine kord ara tee midagi omapead, vaid tule ja küsi minu käest, kui tahad midagi ostaj Ara taha, et sa mind tundma õpid! Sa ei tunne mind veel halvast küljest!»

Kui Kunert oli läinud, kõnetas leitnant Dub ülemleitnant Lukäši:

«Minu tentsik on väga haritud poiss. Vahel küll eksib, kuid muidu on ta üsna taibukas. Tema suurim voorus on tema täielik ausus. Sain Bruckis oma õemehelt külast paki, paar praetud hane, ja uskuge, ta ei pannud neile sõrmegi külge. Ma ei jõudnud neid küllalt ruttu ära süüa, aga tema pidas paremaks lasta nad halvaks minna, kui ise süüa. Seda teeb muide distsipliin. Ohvitser peab oma sõdureid kasvatama.»

Ülemieitnant Lukas tahtis näidata, et ta ei taha selle lollaka loba kuulata, pöördus akna poole ja ütles:

«Ja-jah, täna on kesknädal,»

Leitnant Dub tundis vajadust midagi rääkida. Ta pöördus kapten Sägneri poole ja ütles sellele väga usaldaval, sõbralikul toonil:

«Kuulge, kapten Sägner, mis te arvate . . .»

«Pardon, üks silmapilk,» vastas kapten Sägner ja väljus vagunist.

Samal ajal käis Švejkil Kunertiga jutt viimase isanda üle.

«Kus sa kogu aeg oled olnud, et sind pole paljukski näha saanud?» päris Švejk.

«Eks sa ise tea,» vastas Kunert, «selle minu vana lolli juures pole tööl otsa ega äärt. Iga silmapilk kutsub ta mind enda juurde ja küsib asju, millega mul pole miskit pistmist. Küsis mult, kas ma olen sinu sõber. Ma vastasin talle, et me saame väga harva kokku.»

«See on temast väga ilus, et ta minu järele küsib. Ta rneeldib mulle väga, see sinu leitnandi-härra. Ta on nii tore ja heasüdamlik ja sõdurite vastu nagu lihane isa,» rääkis Švejk tõsiselt.

«Võinäe, mis sina arvad!» vaidles Kunert vastu. «Ta on ju igavene siga ja loll nagu pask. Mul on temast kõrini! Muud ta ei tee, kui norib ja kiusab.»

«Ah, mine oma jutuga!» infestas Švejk. «Mina olen alati mõtelnud, et ta on tõesti tore inimene. Sina aga ajad oma leitnandist lausa hullu. See on muidugi kõigile tentsiku-' tele külgesündinud viga. Võtame kas või major Wenzli tentsiku. See oma isandat teisiti ei nimetagi kui neetud ja põrunud jahupeaks, aga oberst JSchröderi tentsik nimetab oma isandast rääkides teda ainult «tohletanud peletiseks» ja «haisvaks haisutajaks». See tuleb sellest, et iga tentsik õpib oma isandalt. Kui härra tee ei vannuks, ei teeks seda ka tema tentsik. Kui ma Budejovices aega teenisin, oli meil leitnant Prochäzka. See ei sõimanud küll kuigi kõvasti. Ainus, mis ta oma tentsikule ütles, oli «sa oivaline lehm». Muud sõimu tentsik, keegi Hibman, tema suust ei kflulnud. Hibman harjus sellega nii ara, et kui ta koju lasti, ütles ta oma isale, emale ja õdedele ikka «sa oivaline lehm». Ta ütles nii ka oma pruudile, pruut jättis ta maha ja kaebas poisi auhaavamise pärast isegi koh-

tusse, sest poiss oli ühel tantsuõhtul temale tema isale ja emale kõigi kuuldes «sa oivaline lehm» öelnud. Pruut ei andnudki talle andeks ja kuulutas kohtu ees, et kui poiss oleks teda kuskil kõrvalises kohas lehmaks nimetanud, siis ta ehk oleks ara leppinud, kuid nüüd on tal terve Euroopa ees silmad häbi täis. Omavahel ütelda, Kunert,. ma poleks sinu leitnandist iialgi midagi säherdust uskunud. Kui ma temaga esimest korda rääkisin, juba sii% jättis ta mulle väga sümpaatilise mulje nagu suitsuahjust soojalt väljavõetud vorst. Ja kui ma temaga teist korda rääkisin, tundus ta mulle väga palju tudeerinud ja kuidagi erudeeritud mehena. — Kust sa pärit oled? Otse Budejovicest? Seda ma kiidan, kui keegi on kuskilt otse pärit. — Aga kus sa elad seal? Alleel? See on tore, suvel on seal vähemalt jahe. — On sul perekonda? Naine ja kolm last? — Siis sa oled õnneseen, sõber, sul on vähemalt, kes sind taga nutavad, nagu rääkis ikka minu feldkuraat Katz oma jutlustes. Ja selles on õrna tõetera sees. ükskord kuulasin ma pealt

ühe obersti kõnet, mille ta pidas Bruckis tagavaraväelastele, kes sõitsid Serbiasse, et igal sõduril, kellel jääb koju perekond ja kes langeb lahingus, kätkevad kõik perekondlikud sidemed. Oma' kõnes ütles ta: «Kui ta olep laip, olep ta perekonnale laip, tal ei olep perekonna sidemet, aga ta olep ain heit'1, selleperast, et terna hat geopiert2 oma elu palju suurem perekonna eest, vaterlandi[3] eest.» — Kas elad viiendal korral? — Ah alumisel korral. — Õigus-õigus, nüüd tuleb mul meelde, et Budejovices polegi viiekordset maja. — Lähedki juba ara? — Ahaa, sinu ohvitserihärra seisab staabivaguni juures ja vahib siia. Kui ta peaks sult küsima, kas ma temast ehk midagi rääkisin, siis ütle talle puhtast südamest, et rääkisin küll, ja ara unusta lisamast, kui kenasti ma rääkisin, et ma olen harva sihukest ohvitseri näinud, kes oleks sõdurite vastu nii sõbralik ja nii isalik nagu tema. Ara unusta talle ütlemast, et ta näib mulle väga palju tudeerinud mehena, ja ütle talle ka seda, et ta on väga entile-gentne. Ütle talle veel, et ma tuletasin sulle meelde, et sa oleksid korralik ja täidaksid kõik tema soovid, mis sa iganes ta silmist välja loed. Pea siis meeles!»

' Kangelane (saksa k.).
2 Ohverdas (saksa k.).
3 Isamaa (saksa k.).

Švejk ronis vagunisse ja Kunert lonkis niidirullidega tagasi oma urgu.

Veerand tunni pärast sõideti edasi, läbi põlenud Bres-tovi ja Veliky Radvani küla Nõva Cabyna peale. * Silmaga oli näha, et siin olid asjad juba tõsised olnud.

Karpaatide nõlvad ja veered olid täis kaevikuid, mis jooksid uute liipritega raudtee kõrval ühest orust teise, kahel pool teed olid suured mürsijtrehtrid. Siin-seal jõekestel, mis suubusid Laboreci ja mille ülemjooksu poole suundus rong, oli näha uusi sildu ja vanade sildade põlenud alustugesid.

Kogu org kuni Medzilaborce'ni * oli üles küntud ja segi pööratud, nagu oleks seal töötanud hiiglamuttide armee. Maantee üle jõe oli üles songitud ja purustatud, äratambi-tud väljad kahel pool teed rääkisid sellest, kui palju oli siit väge läbi voorinud.

Vihmad, olid toonud mürskudest tekitatud trehtrite äär-tes nähtavale Austria sõdurimundrite räbalaid.

Sealpool Nõva Cabynat tolknes vana kõrbenud männi okste vahel Austria jalaväelase saabas koos jalaga.

Kõikjal oli möllanud suurtükituli: oli näha lehtedest ja okstest laasitud metsi, ilma ladvata puid ja purustatud maju.

Rong sõitis mööda värsket, kuruga kokkukuhjatud raudteetammi aeglaselt, nii et terve pataljon võis päris põhjalikult imetleda ja nautida sõja rõõme, lagendikel ja paljaks jäänud mäenõlvakutel paistvaid valgete ristidega sõdurite-surnuaedu- vaadates aga valmistada end pikkamisi, kuid kindlalt teekonnaks kuulsuse väljadele,, mille lõppu tähistab valge risti küljes kõlkuv porine Austria sõdurimüts.

Kašperske Hory sakslased, kes istusid tagumistes vagunites ja möirgasid isegi veel Milovice jaama sisse sõites: «Wann ich kumm, warin ich wieda kumm ...», olid jäänud Humennest alates vait, sest nad hakkasid tajpama, et paljud neist, kelle mütsid tolknesid haudade peal, olid samuti lauhiud, kui kaunis on jälle koju jõuda ja oma armsama juurde jääda.

Medzilabprces peatus rong sealpool purustatud ja mahapõlenud jaa*mahoonet,'mille suitsunud müüriharjadel tolknesid kõverdunud talad.

Uus pikk puubarakk, mis oli põlenud jaamahoone ase-

meie kiiruga üles löödud, oli täis kleebitud igas keeles plakateid: «Tellige Austria sõjalaenu!»

Teises pikas barakis asus Punase Risti punkt. Sealt väljus paks sõjaväearst koos kähe halastajaõega. Viimased naersid koledasti paksu sõjaväearsti üle, kes õdede lõbustamiseks aimas järele mitmesuguste loomade hääli ja röhkis andetult.

Raudteetammi all väikese jõe orus vedeles -purustatud väliköök. Švejk näitas seda Balounile ja ütles:

«Vaata, Baloun, mis ootab meid lähemas tulevikus. Siin taheti hakata toitu jagama, kuid just samal silmapilgul tuli granaat ja tegi köögi sodiks.»

«See on kole!» ohkas Baloun. «Ma ei arvanud eluilmas, et mind midagi säärast võib oodata. Kuid selles on süüdi minu uhkus. Mina, juhmard, ostsin veel mineva talve endale Budejovicest nahkkindad. Kas ma ei võinud oma talumehekämmalde soojendamiseks kända vanu kootud labakuid, nagu kandis minu õnnis isa. Aga mina õhkasin ja ohkasin, et saaksin aga linnast nahksed kindad. Mu isa sõi leotatud herneid, mina aga ei võtnud herneid suu sissegi. Mulle anna ainult linnuliha. Hariliku sealiha peale kirtsutasin samuti nina. Eit pidi mulle sealiha õlle sees küpsetama. Andku issand mulle andeks!»

Baloun hakkas oma äärmises meeleheites kõike nagu pihil üles tunnistama:

«Ma olen Maise ijäres kõrtsis jumalat ja pühakuid teotanud ja Dolni Zahäjs ühe kaplani * läbi peksnud. Jumalat olen ma ikka uskunud, seda ma ei salga, kuid pühas Joosepis olen ma kahelnud. Kõiki pühakuid kannatasin ma onia maJas- ainult püha Joosepi pildi lasksin välja viia. Ja nüüd on issand jumal mind kõigi mu .pattude ja miTiu kõlvatuse eest käristanud. Kui palju kõlvatust tegin ma veskil! Kui tihti sõimasin ma oma isa, kui kibedaks tegin ta vanaduspäevad, kuidas kiusasin naist!»

Švejk jäi mõtlikuks.

«Te olete mölder, eks ole?» küsis ta. «Te oleksite pidanud teadma, et jumala veskid jahvatavad pikkamööda, aga kindlalt. Teie pärast puhkeski maailmasõda.»

Nüüd segas end jutusse ka vabatahtlik:

«Baloun, jumala teotamise- ja pühakute hülgamisega tegite endale kindlasti palju kahju. Te peate teadma, et meie Austria armee on juba ammust aega puhtakujuline katoliiklik armee, kelle hiilgavaimaks eeskujuks on meie

kõrgem vägede ülemjuhataja. Kuidas te üldse julgesite sõtta astuda vihkamise mürgiga südames mõnede pühakute vastu, kui garnisonide staapides oli sõjaministeeriumi poolt ohvitseride jaoks isegi jesuiitide õpetus sisse seatud ja kui me kõik oleme näinud sõjaväe püha ülestõusmist? . Kas saate minust aru, Baloun? Kas taipate, et te astute välja meie kuulsa armee püha vaimu vastu? Võtame selle püha Joosepigi, kelle kohta te tähendasite, et tema pilt ei tohtinud rippuda teie majas. Baloun, õigupoolest'on püha Joosep kõigi nende kaitsja, kes tahavad pääseda sõjaväest. Joosep oli puusepp. Aga kas teate kõnekäändu: «Vaatame, kuhu puusepp augu on jätnud.» Kui palju inimesi on selle kõnekäänu abil ennast juba vangi andnud, sest neil pole olnud mingit muud väljapääsu. Kui nad igast küljest ümber olid piiratud, ei päästnud nad oma elu mitte egoistlike kaalutluste pärast, vaid kui armee liikmed, et võiksid hiljem, kui nad sõjavangist tagasi tulevad, oma keisri-härrale öelda: «Me oleme siin ja ootame uusi käske.» Saate nüüd aru, Baloun?»

«Ei saa,» ohkas Baloun. «Mul on üldse kõva pea. Mulle on vaja kõike kümme korda korrata.»

«Ehk lepid siiski vähemaga?» küsis Švejk. «Ma seletan sulle veel kord. Praegu sa kuulsid, et pead omaks võtma vaimu, mis valitseb sõjaväes, et pead uskuma püha Joosepi sisse, ja kui oled vaenlasest ümber piiratud, pead vaatama, kuhu puusepp augu on jätnud, et sa päästaksid oma elu keisrihärra jaoks ja uue sõja puhuks. Nüüd sa peaksid küll aru saama ja teeksid hästi, kui räägiksid meile terake põhjalikumalt, mis kõlvatusi sa oma veskil tegid. Aga ara sa mõtle midagi sihukest

jutustada, nagu see anekdoot teenijatüdrukust, kes läks pastorihärra juurde pihile, ja kui ta oli juba igasuguseid patte pihtinud, hakkas järsku häbenema ja ütles, et ta on iga öö kõlvatusi teinud. Teadagi, kui pastorihärra seda kuulis, hakkas tal kõhe suu vett jooksma, ja ta ütles: «Noh, ära häbene ühtigi, kallis tütreke, mina olen ju jumala asemik, ja räägi mulle ilusti ja täpselt, mis kõlvatust sa oled teinud.» Tüdruk pistis nutma, et tal on häbi, et tema hingel lasub väga kole kõlvatus. Õpetajahärra jälle seletama, et tema on ikkagi tüdruku vaimulik isa. Viimaks alustas tüdruk pika puiklemise järel sellest, et ta võtnud igal õhtul riided seljast ja pugenud voodisse. Aga edasi ei saanud t.a enam sõnagi suust ja kukkus jälle uluma. Öpetajahärra ikka oma, et

ärgu tüdruk häbenegu, et inimene on patune juba oma sündimise poolest, kuid jumala arm on lõpmata. Viimaks võttis tüdruk siiski südame rindu ja seletas läbi nutu: «Kui ma õhtuti riided seljast võtsin ja voodisse pugesin, siis ... siis kraapisin ma varvaste vahelt musta ... ja nuusutasin, seda.» See oligi kogu tema kõlvatus. Ma loodan, Baloun, et sa oma veskil sihukest kõlvatust küll ei teinud [a räägid meile midagi tõepärasemat, mõnest tõelisest kõlvatusest.»

Balouni jutust selgus, et ta on oma veskil olnud kõlvatu talunaiste vastu, kusjuures kogu kõlvatus seisis selles, et ta segas nende jahu hulka halba jahu, mida ta Oma lihtsameelsuses nimetaski kõlvatuseks. Kõige rohkem oli pettunud telegrafist Chodounsky. Ta küsis Balounitt, kas tal siis tõesti ei olnud veskis jahukottide otsas talunaistega mitte midagi muud, mispeale Baloun laiutas käsi ja vastas:

«Selleks olin ma liiga loll.»

Pataljonile anti teada, et lõunasöök tuleb sealpool Palotat Lupkowi mäekurus *, ja seepärast läksid pataljoni veltveebel ning kõikide roodude kokad leitnant Cajthamli juhtimisel, kes korraldas pataljoni majandusasju, Medzilaborce ümbrust uurima. Neile anti patrullina kaasa neli meest.

Ei möödunud poolt tundigi, kui nad olid tagasi, kaasas kolm tagumistest jalgadest kinniseotud kesikut, järel Ungari venelase nuttev perekond, kellelt kesikud olid rekvireeritud, ja paks sõjaväearst Punase Risti barakist, kes õlgu kehitavale leitnant Cajthamlile midagi lärmakalt seletas.

Staabivaguni juures puhkes päristüli, kui sõjaväeajst kinnitas kapten Sägnerile suu sisse, et kesikud on määratud Punase Risti hospidalile, millest talumees ei tahtnud jälle midagi teada ja nõudis, et kesikud talle tagasi antaks, sest need olevat tema viimne varandus ja ta ei saa neid mingil tingimusel selle hinna eest ara anda, mis talle maksti.

Seejuures toppis talumees sigade eest saadud raha kapte n Sägnerile pihku. Kapteni teise käe otsas rippus talumehe naine ja suudles seda orjalikkusega, mis sellele maakandile ammust ajast omane on olnud.

Kapten Sägner oli kõigest üsna jahmunud, ja kulus enne tükk aega, kui tal läks korda talunaist eemale

tõrjuda. Kuid sellest ei olnud mingit kasu, sest asemele asusid noored jõud, kes omakorda hakkasid tema kätt lakkuma.

Leitnant Cajthaml teatas aga täiesti ärimeheliku tooniga:

«Sellel mehel on veel kaksteist põrsast ja talle maksti diviisi viimase käskkirja number kaheteistkümne tuhande neljasaja kahekümnenda majanduspeatüki järgi, kõik korralikult kinni. Selle käskkirja paragrahv kuueteistkümnenda kohaselt tuleb elussigu osta sõjast puutumata pai-

kades mitte kallimalt kui kaks krooni kuusteist hellerit eluskaalu kilo, sõja läbi kannatanud paikades aga maksta iga eluskaalu kilo eest lisaks kolmkümmend kuus hellerit, mis teeb kokku kaks krooni ja viiskümmend kaks hellerit kilo. Märkus: kui tehakse kindlaks, et sõja läbi kannatanud paikades on terveks jäänud taludes säilinud kõik sead, mis. peavad minema läbisõitvate väeosade varustamiseks, makstakse rekvireeritud sigade eest nagu sõjast puutumata paikadeski, juurdemaksuga kaksteist hellerit iga eluskaalu kilo pealt. Kui olukord pole aga täiesti selge, moodustatakse kohapeal otsekohe komisjon asjasthuvitatud isikust, läbimineva väeosa ülemast ja sellest ohvitserist või veltveeblist (kui on tegemist väiksema üksusega), kelle hoolde on antud majandusala.»

Seda kõike luges leitnant Cajthaml diviisi käskkirja koopiast, mida ta alati kaasas kandis, ja tal oli juba pealuu sisse kulunud, et rindepiirkonnas tõuseb porgandite hind ühelt kilogrammilt viieteistkümne kõma kolme kümnendiku helleri võrra. «Offiziersmenageküchеabteilungi» ' jaoks hangitavate lillkapsaste hind aga rindelähedases piirkonnas ühe krooni seitsmekümne viie helleri võrra kilolt.

Need, kes olid Viinis selle käskkirja koostanud, kujutasid rindelähedast ala endale maana, kus on porgandeid ja lillkapsast lausa jalaga segada.

Leitnant Cajthaml luges kõike seda ärritatud talumehele saksa keeles ja küsis talt siis, kas ta sai aru. Kui talumees vangutas pead, käratas leitnant Cajthaml talle:

«Sa tahad siis komisjoni?»

See sai aru sõnast .«komisjon» ja noogutas pead. Vahepeal aga olid tema kesikud juba väliköökide juurde tapale

Ohvitseride toitlustamise köögijagu (saksa k.).

Viidud. Rekvireerijatele kaasaantud tääkidega sõdurid võtsid talumehe endi Vahele ja komisjon asus teele tema maja poole, et kindlaks teha, kas mees peab saama kaks krooni viiskümmend kaks hellerit või ainult kaks krooni kakskümmend kaheksa hellerit kilo eest.

Nad ei jõudnud veel külasse viivale teelegi, kui väliköökide juurest kostis kolme sea surmaeelne kisa.

Talumees taipas, et kõik on otsas, ja karjatas ahastades:

«Andke mulle iga sea eest kaks reini kuldnat!»

Neli sõdurit võtsid talumehe veel tihedamini enda vahele, terve perekond aga pani kapten Sägneri ja leitnant Cajt-hamli tee kinni, laskudes maanteetolmu sisse põlvili.

Ema ja kaks tütart haarasid mõlema mehe põlvede ümbert kinni, nimetades neid heategijateks. Talumees käratas neile ja käskis neid Ungari venelase ukrainapärases murdes püsti tõusta. Õgigu sõdurid nende sead ja kärvaku nende õgimisest!

Nii laguneski komisjon. Kuna aga talumees äkki vastu hakkas ja rusikatega ähvardas, andis üks sõdureist talle püssipäraga säärase hoobi, et mehe kasukas lausa matsus, mispeale kogu pere risti ette lõi ja koos isaga jalgadele valu andis.

Kümme minutit hiljem lasksid pataljoni veltveebel ja pataljoni käskjalg Matušic oma vagunis juba seaajudel hea maitsta. End täis õgides tegi veltveebel aeg-ajalt kirjutaja poole mürgiseid märkusi:

«Tahaksite kah? Jah, poisid, aga seda saavad ainult allohvitserid1. Kokkadele neerud ja maks, härradele veltveeblitele ajud ja pekk, kirjutajatele ainult kaks portsu meestele määratud liha.»

Kapten Sägner oli andnud ohvitseride köögile korralduse:

«Seapraad köömnetega; valida välja kõige parem liha, mitte väga rasvane!»

Nii juhtus, et siis, kui Lupkowi mäekurus meestele toit välja jagati, leidis iga sõdur oma katelokisf supiportsu seest üheainsa tillukese lihatüki, see aga, kes oli sündinud õnnetu tähe all, vaid tükikese kamarat.

Köögis valitses tavaline sõjaväeline onupojapoliitika, mille alusel jagati kõik neile, kes seisid võimulolevale kukile lähemal. Tentsikud käisid Lupkowi mäekurus ringi rasvast läikivate lõustadega. Igal käskjalal oli kõht nagu kivi. Kõikjal tehti taevanikisendavat ülekohut.

621

Vabatahtlik Marek tahtis olla õiglane ja lõi köögis lamenti. Kui kokk tähendas, et «see on meie ajalookirjutajale», ja tõstis vabatahtliku kateloki sisse koos supiga tubli käntsaka tailiha, teatas Marek, et sõjaväes on kõik sõdurid võrdsed, millega ta teenis üldist heakskiitu ja andis kokkadele põhjust sõimuks.

Vabatahtlik viskas lihakäntsaka tagasi, näidates, et ta ei taha mingit soosimist. Kuid köögis ei taibatud ja arvati, et pataljoni ajalookirjutaja pole rahul, ning kokk sosistas talle kõrva, et tulgu hiljem, pärast toidu väljajagamist, ja ta saab tüki seajalga.

Kirjutajate moludläikisid Samuti, sanitarid õhkusid rahulolust, ja kogu selle jumaliku õndsuse ümbrus oli täis viimaste võitluste tasandamata jälgi. Kõikjal vedeles padrunipidemeid, tühje konservikarpe, Vene, Austria ja Saksa mundrite räbalaid, purustatud vaguniosi, pikki veriseid marlisidemeid ja vatti.

Vana manni okstes endise jaama kõrval, millest oli jäänud vaid rusudehunnik, õõtsus lõhkemata jäänud granaat. Kõikjal võis näha granaadikilde ja kuskile üsna lähedale oli arvatavasti maetud surnud sõdureid, sest sealt tuli hirmsat laibalehka.

Kuna mäekurust oli palju vägesid läbi voorinud ja siinses ümbruses peatunud, siis oli kõikjal näha rahvusvahelise päritoluga, kõikide Austria, Saksamaa ja Venemaa rahvaste poolt mahajäetud sitahunnikuid. Kõigist rahvustest ja erinevate usutunnistustega sõdurite väljaheited lebasid üksteise kõrval või üksteise otsas, ilma et nende vahel oleks mingit tüli olnud.

Pooleldi varemeis veetorn, raudteevahi palkputka ja üldse kõik, mis-mingi seina nime kandis, oli püssikuulidest lausa sõelapõhjaks muudetud.

Mulje sõjavõludest muutsid täiuslikuks ligilähedase mäekünka tagant tõusvad suitsupilved, nagu põleks seal terve küla või nagu asuks seal suurte sõjalisse operatsioonide keskpunkt. Seal põletati koolera- ja düsenteeriahaigete barakke, põletati nende härrade suureks rõõmuks, kellel oli tegemisi selle ertshertsoginna Marie isikliku hoolitsuse all oleva hospidali ehitamisega ja kes seejuures varastasid ning täitsid oma taskuid, esitades olematute koolera- ja düsenteeriahaigete barakkide arveid.

Nüüd vastutas üks rühm barakke kõigi teiste eest ja koos põlevate õlekottide haisuga tõusid taeva alla kõik

622

need vargused, mida sooritati ertshertsoginna Marie isikliku hoole all.

Saksamaa sakslased olid juba jõudnud jaama taha kaljupangale Brandenburgi langenud sõduritele ausamba püstitada. Ausammast ehtis kiri: «Den Heideti von Lupka-pass»[ja suur pronksist valatud Saksa riigi kotkas. Samba jalale oli märgitud, et embleem on valatud Vene suurtükkidest, mis võeti sõjasaagiks Karpaatide vabastamisel Saksamaa polkude poolt.

Pataljon puhkas selles veidras ja seni veel harjumata atmosfääris pärast lõunasööki oina vagunites, kuid kapten Sägner koos pataljoni adjutandiga ei suutnud šifreeritud telegrammide abil ikka veel brigaadi baasiga pataljoni edasise teekonna suhtes kokku rääkida. Teated olid nii segased, et näis, nagu polekski nad pidanud Lupkowi mäe-

kuruni, vaid kõhe Sätoraljatijhelyst hoopis teist teed mööda mujale sõitma, sest telegrammides oli juttu asulatest nagu Csap—Ungvär, Kis-Berezna—Uzsok*.

Minuti kümne pärast sai selgeks, et brigaadi baasis istuv staabiohvitser on igavene pudrupea, sest saadud šifreeritud telegrammis päris ta, kas tal on tegemist seitsmekümne viienda rügemendi kaheksanda marsipataljoniga
(sõjašifr G 3)? Pudrupea brigaadi baasist imestas vastuse üle, et jutt on hoopis üheksakümne esimese polgu seitsmendast marsipataljonist, ja küsis, kes andis käsu mööda Strõi* sõjaväeraudteed Mukatšovosse* sõita, kui nende marsruut läheb läbi Lupkowi mäekuru Galiitsiasse Sanoki* peale. Pudrupea oli väga üllatunud, et nad just Lupkowi mäekurust telegrafeerivadki, ja saatis šifreeritud vastuse: «Marsruut endine: Lupkowi mäekuru — Sanok.
Sealt saate edasised korraldused.»

Kui kapten Sägner staabivagunišse tagasi tuli, käisid seal parajasti vaidlused ilmse korralageduse üle ja vihjetega anti selgelt mõista, et kui poleks olnud riigisakslasi, siis oleks Idarinde vägedegrupp nagu peata kana.

Leitnant Dub püüdis kaitsta Austria väejuhatuse peataolekut ja sonis midagi sellest, et siinne ümbrus on hiljutistest lahingutest peaaegu täiesti laastatud ja raudteed pole veel suudetud korda seada.

Kõik ohvitserid silmitsesid teda kaastundlikult, otsekui tahaksid nad öelda: «See härra pole oma lolluses ise

1 Lupkowi mäekuru kangelastele (saksa k.).

süüdi.» Leidmata vastulööki, sonis leitnant Dub edasi ülevast muljest, mida avaldab temale see rüüstatud maapaik, mis kõneteb sellest, kui vägevalt oskab lüüa meie sõjaväe raudne rusikas. Jällegi ei vastanud talle keegi, mispeale ta kordas:

«Ja-jah, tõepoolest, muidugi mõista, venelased taganesid siin täielikus paanikas.»

Kapten Sägner arutas endamisi, et ta saadab leitnant Dubi esimesel võimalusel, kui olukord kaevikuis on kõige ohtlikum, luureohvitserina traattõkete ette vaenlase positsioone vaatlema, ning sosistas ülemleitnant Lukášile, kel-lega koos ta lahtisest aknast välja vaatas:

«Kurat ise saatis meile selle tölbaka kaela! Mida, rohkem mehel haridust, seda suurem lambapea.»

Näis, et leitnant Dub ei mõtlegi vait jääda. Ta jutustas ohvitseridele, mida oli lugenud ajalehtedest Karpaatides toimunud lahingute kohta ja võitlustest Karpaatide mäekuru pärast Austria ja Saksa vägede pealetungi ajal Sani ääres.*

Ta jutustas sellest säärase tooniga, nagu poleks ta neist lahinguist ise mitte ainult osa võtnud, vaid kõiki neid operatsioone koguni ise ka juhtinud.

Iseäranis tülgastavalt mõjusid tema säärased laused, nagu: «Siis läksime Bukovsko peale, et kindlustada Bukovsko—Dynovi joont, pidades sidet Bardejovi vägede-grupiga Velkä Polianka all, kus me purustasime vaenlase Samaara diviisi.»

Ülemleitnant Lukas ei kannatanud seda loba enam välja ja heitis leitnant Dubi poole:

«Millest sul oli nähtavasti juba enne sõda juttu oma ringkonnaülemaga.»

Leitnant Dub saatis ülemleitnant Lukášile vihkava pilgu ja läks vagunist välja.

Ešelon seisis raudteetammil. Mõne meetri kaugusel vedeles tammi all teekraavis igasuguseid esemeid, maha visatud taganevate Vene vägede poolt, kes oli.d taandunud ilmselt seda kraavi mööda. Sealt paistis roostes teekanne, mingeid potte, padrunitaskuid. Samuti vedeles seal igasuguste esemete hulgas okastraadikerasid ja jällegi veriseid marlisidemeid ning vatti. Kraavi kaldal seisis trobikond sõdureid ja'leitnant Dubi silm tegi kohe kindlaks, et nende hulgas seisab ka Švejk ning seletab midagi.

Ta seadis sammud sinna.

624

«Mis siin lahti on?» küsis leitnant Dub karmi häälega, astudes otse Švejki ette.
«Teatan alandlikult, härra leitnant,» vastas Švejk kõikide eest, «vaatame.»
«Mis te vaatate?» käratas leitnant Dub.
«Teatan alandlikult, härra leitnant, vaatame alla kraavi.»
«Kes andis teile loa?»
«Teatan alandlikult, härra leitnant, et seda soovib meie härra oberst Schlager Bruckist. Kui me sealt rindele sõitsime ja ta meiega jumalaga jättis, ütles ta oina kõnes, et me vaataksime hoolega, kui läheme läbi lahingutest laastatud paikade, kuidas seal on sõditud, ja võtaksime kasulikku õppust. Ja nüüd me näemegi siin selles kraavis, härra leitnant, mis kõik peab sõdur põgenemisel maha viskama. Me teame nüüd, teatan alandlikult, härra leitnant, kui rumal on sõdurist igasugust ülearust koli kaasa tassida. Ta koormab end ilmaasjata, ta väsitab end ilmaasjata. Kui ta sihukest koli kaasa tassib, on tal raske sõdida.»
Leitnant Dubi haaras äkki lootus, et viimaks ometi avaneb tal võimalus Švejki sõjavastase reeturliku propaganda eest sõjaväljakohtu kätte toimetada, ja seepärast küsis ta järsult:
«Te siis arvate, et sõdur peab padrunid maha viskama, nagu need, mis seal kraavis vedelevad, või ka täägi, mida me seal all näeme?»
«Mitte sugugi, ei pea, teatan alandlikult, härra leitnant,» vastas Švejk sõbralikult naerdes. «Olge lahke ja võtke vaevaks vaadata seda plekist ööpotti seal all.»
Ja tõepoolest, raudteekraavis potikildude hulgas vedeles silmatorkavalt ka üks ööpott, mille email oli maas ja. mida rooste oli juba tublisti söönud. Kõik-, need majapidamises kõlbmatuks muutunud esemed oli siia visanud jaamaülem, otsekui vaidlusaineks tulevaste sajandite arheo-oogidele, kes kunagi seda asustuspaika avastades jäävad lausa juhmilt vahtima, lapsed koolides aga hakkavad õppima emailitud ööpottide ajastut.
Leitnant Dub vaatas nimetatud eset ja tal .ei jäänud muud kui konstateerida, et see on tõepoolest üks neist invaliididest, kes oma nooruse on veetnud kuskil voodi all.

See avaldas kõigile tohutut muljet. Et leitnant Dub vaikis, siis alustas Švejk:

625

«Teatan alandlikult, härra leitnant, et sihukese ööpotiga juhtus Podebrady suvituskohas kena nali. Seda lugu räägiti meil Vinohradys kõrtsis. Podebradys hakati välja] andma väikest ajakirja «Nezävislost»*. Podebrad apteeker oli selle ettevõtte eesotsas, toimetajaks aga sai keegi Ladislav Häjek Domažlicky. Apteeker oli kõle veider mees, ta kogus vanu potte ja muud sihukest koli, nii et kõdu oli tal nagu mõni muuseum, ükskord kutsus see Häjek Domažlicky ühe sõbra Podebradysse külla. Sõber tegi samuti ajalehtedele kaastööd. Võtsid koos kõvasti kärakat, sest nad polnud juba rohkem kui nädal aega teineteist näinud, ja Häjek ajas'talle peale, et sõber kirjutaks võõrustamise eest «Nezävislosti» jaoks veljetoni, sellesama sõltumatu ajakirja jaoks, millest Häjek oli sõltuv. Sõber kirjutaski talle vägeva veljetoni ühest sihukesest vana-varakogujast, kes leidnud Läbe kaldalt liiva seest vana plekist ööpoti ja arvanud, et see on püha Väclavi kiiver. Koguja lõi niisugust lärmi, et sinna sõitnud vaatama isegi! piiskop Brynych Hradecist koos terve rongkäigu ja kiriku-lippudega. Podebrady apteeker arvas, et veljeton käib tema pihta, ja mõlemad, apteeker ja Häjek, läksid tülli.»
Leitnant Dub oleks Švejki heameelega raudteetammilt alla tõuganud, kuid talitses end siiski ja käratas, kõigile:
«Ma ütlen teile kõigile, pole teil siin midagi, vahtida! Ükski teist ei tunne mind veel, aga te saate mind tundma!»

«Teie, Švejk, jääge siia,*» ütles ta kurjakuulutavalt, ku Švejk tahtis koos teistega vagunite juurde minna.
Nad seisid vastamisi ja leitnant Dub mõtles, mis võima likult hirmsat ta peaks ütlema.
Švejk jõudis temast ette:
«Teatan alandlikult, härra lejtnant, hea oleks, kui ilm ainult püsima jääks. Päeval pole liiga palav ja öösel on samuti päris mõnus, nii et praegu on kõige parem aeg sõda pidada.»
Leitnant Dub kiskus revolvri tohlust ja küsis:
«Tead, mis see on?»
«Teatan alandlikult, härra leitnant, tean küll. Härr oberleitnant Lukášil on täpselt samasugune.»
«Siis'pea seda meeles, lontrus!» ütles leftnant Dub tõsH selt ja väärikalt, pistes revolvri tohlu tagasi. «Tea, et sinu asi võib väga räbalasti minna, kui mõtled oma propagandat jätkata.»

626

Leitnant Dub läks ära, korrates endale habemesse:
«Seda ütlesin ma talle väga hästi: propagandat, jah, propagandat! ...»
Enne kui vagunisse ronida, kõndis Švejk pisut aega ringi ja pobises enda ette:
«Kuhu teda õige liigitada?»
Ja mida edasi, seda kindlamini kujunes Švejki teadvuses säärase liigi nimetuseks «poolpeeretaja».
Sõjaväe leksikonis käsutati juba ammust ajast suure armastusega sõna «peeretaja». Selle austava nimetuse said peaasjalikult polkovnikud ja vanemad kaptenid ning majorid. «Peeretaja» oli tegelikult nimetuse «põrunud vana» laialt tarvitatav kõrgem aste. Ilma lisandita oli «vana» lihtsalt meelitavaks hinnanguks vanale polkovnikule või majorile, kes möirgas küll kõvasti, kuid armastas seejuures oma sõdureid ja kaitses neid teiste polkude eest, peamiselt siis, kui tegemist oli, võõra polgu patrulliga, kes tiris kõrtsidest välja tema sõdureid, kui neil linnaluba juba läbi oli. «Vana» hoolitses oma sõdurite eest, nende toit pidi korralik olema. Kuid «vanal» pidi kindlasti ka mõni veidrus olema: kui ta hakkab oma joru ajama, siis pole otsa ega äärt. Seepärast teda hüütigi «vanaks».

627

Kui «vana» aga seejuures m eh ja allohvitsere asjata kiusas, öiseid õppusi ja muid säärseid piinu välja mõtles, siis oli ta «põrunud vana».
Sigatsemise, kiusamise ja totrusiülima astme puhu! sai «põrunud vanast» aga «peeretaja. See sõna tähendas kõike. Kuid eraelu «peeretaja» ja sõjaväe «peeretaja» vahel on suur vahe.
Esimene neist, mees tsiviilis, onsamuti ülemus ja teenijad ja alluvad ametnikud ametiajtuses teda üldiselt nii ka nimetavad. Selline ülemus onfilister-bürokraat, kes noomib näiteks sellepärast, et kirja mustand pole kuivatuspaberiga küllalt hästi ära kuivatatud, ja muu säärase eest. Ta on loomaliku mõistusepuduse kandja inimühiskonnas üldse, kusjuures säärane esel teeb aruka olendi; näo, näitab, nagu mõistaks ta kõike, oskaks kõike seletada ja on kõikide peale pahane.
Kes on teeninud sõjaväes, taipb muidugi vahet säärase tüübi ja mundris «peeretaja» vael. Sõjaväes tähendab see sõna «vana», kes on «põrunud, kohe päriselt «põrunud», kes läheb kõigile raginal kahle, kuid kohkub siiski iga takistuse ees. Sõdureid ta ei sai, ta püüab neist tagajärjetult jagu saada, tal ei ole nene silmis mingit autoriteeti, mis «vanal» ja «põrunud van!» siiski on olemas.
Mõnedes garnisonides, nagu näiteks Trentos*, öeldi «peeretaja» asemel «meie vana peldik».
Igal juhul oli tegemist vanemainimesega. Kui Švejk oma mõttes Dubi «poolpeerejtajaks»nimetas, siis toimis ta täiesti loogiliselt, sest Dubil jäi n aastaist, väärikusest kui ka kõigest muust oma viiskürmend protsenti puudu, et olla «peeretaja».

Neid mõtteid mõlgutades pöördu:Švejk tagasi oma vaguni juurde ja sattus vastamisi teniik Kunertiga. Kunerti nägu oli siniseks löödud ja ta ise pomises midagi segast, et tal olnud just asja kokkupõrgeoma isanda, leitnant Dubiga, kes oli talle asja ees, teis taga vastu vahtimist andnud. Dubil olevat kindlad faktid et tema, Kunert, peab ühendust Švejkiga.

«Sel juhtumil lähme raportile,» ahendas Švejk külma rahuga. «Austria armee sõdur peab peksmist kannatama ainult teatavatel kindlatel puhkudel. Kuid sinu isand on läinud üle igasugust piiri, nagu ütles vana Savoia Eugen: «Siitmaalt siiamaani.» Sa pead kindasti raportile minema, ja kui sa ei lähe, annan sulle ise vstu kõrvu, et sa teak-

sid, mis tänetldab armees distsipliin. Karlini kasarmutes oli'meil keegi leitnant Hausner ja sellel tentsik. Ta löi tentsikut näkku ja peksis teda jalaga. Ükskord oli ten siku nägu nii üles taotud, et poisil läks mõistus segi ja 1 palus ennast raportile lasta, raportil aga hakkas pudn taina ja teatas, et teda on jalaga pekstud. Tema isan tõendas, et tentsik valetab, et ta pole sel päeval tentsikut jalaga löönud, vaid talle ainult rusikaga vastu vahtimi andnud. Ja vaene tentsik pisteti valekaebuse eest kolmeks nädalaks pokri.»

«Kuid see ei tähenda sinu asja juures midagi,» jätkas Švejk. «Praegu on tegemist samasuguse asjaga, mille armastas rääkida arstiteaduse tudeng Houbicka, et üks kama kõik, keda patoloogiainstituudis lahata: kas seda, kes enda üles poos, või seda, kes enese ara uputas, mina tulen koos sinuga. Paar kõrvakiilu tähendavad sõjaväes palju.»

Kunert oli peast päris segane ja laskis Švejkil er staabivaguni juurde tirida.

Leitnant Dub pistis pea aknast välja ja käratas:

«Mis te siit otsite, masuurikad?»

«Ole kindel!» meenutas Švejk Kunertile ja tõukas enda ees vagunisse.

Koridori astus ülemleitnant Lukas ja tema järel kapten Sägner.

Ülemleitnant Lukä,š, kes tundis Švejki läbi ja läbi, oli väga imestunud, sest Švejk ei olnud sugugi heasüdamkult asjalik ja tema näolt oli kadunud tavaline muhe mõnus ilme. Švejki olemine rääkis pigem sellest, et juhtunud midagi uut ebameeldivat.

«Teatan alandlikult, härra oberleitnant,» ütles Švejk, «asi on väärt raportit.»

«Ainult ära hakka jälle lollusi rääkima, Švejk, mul sellest juba kõrini»

«Lubage tähendada,» ütles Švejk, «ma olen teie komp nii käskjalg ja teie, lubage tähendada, olete üheteis kümnenda kompanij ülem. Ma tean, et see tundub kaur kesti veidrana, aga ma tean ka seda, et härra leitna Dub allub teile.»

«Te, Švejk, olete päris lolliks läinud!» pistis ülemleitna Lukas Švejki jutu vahele. «Te olete purjus ja teeksite p rernini, kui laseksite jalga! Kas saad aru, sa põrundpea sa igavene eesel!»

«Teatan alandlikult, härra oberleitnant,» seletas Švejk edasi ja tõukas Kunerti enda ette. «On juhtunud samasugune asi, nagu ükskord Prahas, kus katsetati trammi kaitsevõret, et keegi alla ei jääks. Leiutaja ise langes oma kaitsevõre ohvriks ja pärast pidi linn tema lesele pajukit maksma.»

Kapten Sägner, teadmata, mis öelda, noogutas nõusolevalt pead, kuna ülemleitnant Lukäši nägu peegeldas meeleheidet.

«Teatan alandlikult, härra oberleitnant, iga asi peab käima alluvuse järjekorras,» jätkas Švejk halastamatult. «Te ütlesite mulle veel Bruckis, härra oberleitnant, et kui ma olen kompanii käskjalg, siis on mul veel teisigi kohustusi peale igasuguste käskude üleandmise, et ma pean kõigega, mis kompaniis toimub, kursis ja kõigest informeeritud olema. Selle korralduse alusel

lubage mul teile, härra oberleitnant, teatada, et härra leitnant Dub peksis asja ees, teist taga oma tentsiku näo üles. Teatan alandlikult, härra oberleitnant, ma poleks sellest rääkinud, aga et ma tean, et leitnant Dub allub teile, siis ma otsustasin, et asi peab käima alluvuse järjekorras.»

«Imelik lugu! Miks te selle, Kunerti siia tirisite?» küsis kapten Sägner.

«Teatan alandlikult, härra pataljoniülem, kõik peab käima alluvuse järjekorras. Ta on loll, ta sai härra leitnant Dubi käest vastu vahtimist, kuid ei julge üksipäini ülemusele ette kandma tulla. Teatan alandlikult, härra kapten, ehk vaataksite teda, kuidas tal põlved värisevad. Ta on, ju pooleldi surnud, et peab niisugusest asjast teatama. Poleks olnud mind, poleks ta üldse tulnud ette kandma. Nagu keegi Kudela Bytouchovist, kes aega teenides käis nii kaua raportil, kuni ta viidi üle mereväkke, kus ta sai kornetiks' ja jäi pärast kui desertöör mingisugusele Vaikse ookeani] saarele. Ta võttis seal naise ja kõneles maailmaränduri Havlasaga nii, et see ei suutnud üldse afu saada, et tegemist pole pärismaalasega, üldse on väga kurb; kui paaril sihukese lollaka kõrvakiilu eest tuleb raportile minna. Ta ei tahtn-ud üldse tulla, ta ise ütles, et ei tule siia. Ta on üldse nii palju peksa saanud tentsik, et ta ei tea enam, missugustest kõrvakiiludest on praegu jutt. Ta poleks üldse siia tulnnd ja üldse ei taha ta raportile minna. Ta laseks ennast ka edaspidi kui palju tahes peksta. Teatan alandlikult, härra kapten, vaadake teda, ta on endal pük-

sid täis teinud. Teisest küljest vaadates oleks ta pidanud otsekohe kaebama, et sai paar korda vastu kõrvu, kui tema ei julgenud, sest ta teadis, et parem on «olla aiandlik kannike», nagu kirjutas üks luuletaja. See mees on nimelt härra leitnant Dubi tentsik.»

Švejk tõukas Kunertit edasi ja ütles talle seejuures:

«Ara värise nagu tamm haabade keskel!»

Kapten Sägner päris Kunertilt, mis siis õieti juhtus.

Kunert, värisedes kogu kehast, teatas, et leitnant Dub pole talle üldse vastu nägu löönud, et seda võib leitnant Dubi enda käest järele küsida.

Lõpuks teatas juudas Kunert endist viisi kogu kehast värisedes, et Švejk on üldse kogu selle loo välja mõtelnud.

Rumalale vahejuhtumile tegi viimaks lõpu leitnant Dub, kes ilmus äkki koridori ja röökis Kunertile:

«Kas tahad veel kord vastu kõrvu saada?»

Nüüd oli asi täiesti selge ja kapten Sägner ütles leitnant Dubile ilma pikema jututa:

«Kunert läheb tänasest päevast pataljoni kööki, mis aga uude tentsikusse puutub, siis pöörduge rechnungsfeldwebel Vaneki poole.»

Leitnant Dub lõi käe kõrva äärde ja ütles lahkudes ainult Švejkile:

«Vean kihla, et ükskord te ripute võllas.»

Kui leitnant Dub oli läinud, pöördus Švejk mahedal, sõbralikul toonil ülemleitnant Lukäši poole:

«Mnichovo Hradištes oli ka üks sihuke mees. See ütles teisele samuti, teine aga vastas talle: «Küllap me võlla all kohtume.»»

«No olete teie aga põrunud, Švejk!» ütles ülemleitnant Lukas. «Ainult ärge mõtelgegi mulle ütelda, nagu see teil kombeks on: «Teatan alandlikult, olen jah põrunud.»»

«Frappant!»[1] hüüatas kapten Sägner* ja pistis pea aknast välja. Ta oleks heameelega akna juurest tagasi tõmbunud, kuid see polnud enam võimalik, sest õnnetus oli juba juhtunud: leitnant Dub seisis akna all.

Leitnant Dub alustas'sellest, et tal on väga kahju, et kapten Sägner. lahkus ega saanudki kuulda tema järeldusi pealetungist Idarindel.

«Kui tahame selle hiiglasliku pealetungi tähtsust mõista,» pajatas leitnant Dub akna all valju häälega, «siis peame

1 Põrutav (prantsuse k.).

endale selgeks tegema, kuidas arenes pealetung aprilli lõpus. Me pidime Vene rinde iga hinna eest läbi murdma ja leidsime, et kõige soodsam lõik läbimurdeks on Karpaatide ja Visla vahel.»

«Ma ei vaidle sulle vastu,» vastas kapten Sägner ükskõikselt ja lahkus aknalt.

Kui rong jätkas poole tunni pärast teekonda San^jd poole, heitis kapten Sägner pingile pikali ja tegi, nagu magaks ta, et leitnant Dubil ei tuleks pähe hakata jälle korrutama oma kulunud järeldusi pealetungist.

Vagunis, kus sõitis Švejk, puudus Baloun. Ta oli endale nimelt loa mangunud välikatel pärast guljaši keetmist leivaga puhtaks kaapida. Praegu oli ta väliköökidega laaditud platvormil väga ebamugavas olukorras, sest parajasti sel hetkel, kui rong liikuma hakkas, oli ta peadpidi katlasse lennanud, jalad aga olid üle katla aare kõlkuma jäänud. Kuid ta kõdunes kiiresti olukorraga ja katlast kostis ainult suu matsumist, nagu oleks siil tarakane taga ajanud. Pisut hiljem kostis samast Balouni paluv hääl:

«Olge head, kamraadid, visake mulle siia jumalapärast veel üks tükk leiba! Siin on sousti veel üpris palju!»

See idüll kestis järgmise jaamani, kuhu üheteistkümnes kompanii saabus puhtakskaabitud katlaga, nii et selle tinutatud põhi lausa säras ja sätendas.

«Tasugu teile selle eest issand jumal, sõbrad!» tänas Baloun kogu südamest. «Sellest ajast peale, mis ma olen sõjas, naeratas õnn mulle esimest korda.»

Ja see oli sulatõsi. Lupkõwi mäekurus sai Baloun kaks portsu guljašši. Ülemleitnant Lukas avaldas oma rahulolu selle üle, et Baloun oli talle ohvitseride köögist puutumata, lõuna toonud, ja jättis Balounile toidust tubli poole. Baloun oli ülimalt õnnelik-ja kõlgutas vaguniuksel istudes jalgu. Korraga näis sõda talle kuidagi hubasena ja kodusena.

Roodu kokk hakkas tema kulul nalja heitma, et enne Sanokisse jõudmist keedetakse veel üks õhtusöök ja üks lõuna, sest neil olevat reisil üks õhtu ja üks lõuna saamata jäänud. Baloun noogutas vaid nõusolevalt pead ja lausus sosinal:

«Näete siis, katnraadid, jumal ei jäta meid mitte maha!» Kõik puhkesid siiralt naerma. Kokk aga, istudes väli-katla kaanel, laskis lahti laulu:

Juhhaidii, juhhaidaa,

jumal marsib meiega.

Konts ja varvas, kraavid, mättad,
ei tema käijaid hätta jäta.
Olgu ees või tümasoo,
jumal kuivalt välja toob
Olgu mets või põrgupära,

juhib mehed metsast ära
Juhhaidii. juhhaidaa,
jumal ikka meiega . . .

Sealpool Szczawne jaama hakkasid orgudes jälle silma uued sõdurite surnuaiad. Szczawne all võis rongist näha eemal seisvat peata Kristuse kujuga kiviristi. Isegi Kristus oli raudtee tulistamise ajal oma pea kaotanud.

Rong lisas kurust, tormates Sanoki poole laskuvasse orgu. Vaateväli avardus ja ikka rohkem võis kogu ümbruses mõlemal pool raudteed näha purustatud külasid.

Kulaszno juures oli purukslastud Punase Risti rong raudteetammilt alla jõkke lennanud.

Baloun vaatas rongi, silmad punnis peas. Iseäranis hämmastasid teda all laialipaiskunud veduri osad. Korsten oli tunginud otsapidi raudteetammi sisse ja vaatas sealt välja nagu kahekümne kaheksaline suurtükk.

See pilt köitis kogu vaguni tähelepanu, kus sõitis Švejk. Kõige pahasem oli kokk Jurajda:

«Kas siis Punase Risti vagunite pihta tohib lasta?»

«Ei tohi, aga võib,» vastas Švejk. «Pauk oli mehine. Pärast aga võib igaüks vabandada, et see juhtus öösel ja punast risti polnud näha. Maailmas on üldse palju asju, mida ei tohi, aga võidakse siiski teha. Peaasi, et igaüks proovib, kas läheb korda, kui ei tohi, aga siiski võib teha. Keisrimanöövrite aegu Piseki ümbruses tuli sihuke käsk, et rännakul ei tohi sõdureid «kitseks» siduda. Kuid meie kapten leidis, et seda võib siiski teha", sest käsk ise oli kõle naljakas-ja igaüks võis lihtsalt taibata, et «kitseks» seotud sõdur ei saa ju marssida. Ega meie(kapten rikku-nudki käsku. Ta laskis kinniseotud sõduri rahuliku südamega ja enesestmõistetavalt vourivankrisse visata ja marssis muudkui edasi. .Või jälle sihuke juhus meie tänavas aastat viis-kuus tagasi. Seal elas ühes majas teise korra peal keegi härja Karlik, kord kõrgemal aga keegi Mikeš, konservatooriumi õpilane; väga korralik inimene. See Mikeš oli kole naisemaias mees ja eks ta hakanud muuhulgas härra Karliku tütre ümber saba liputama. Karlikul

oli ekspeditsioonikontor ja kondiitriäri, peale selle veel kuskil Määrimaal köitekoda mingisuguse võõra nime all. Kui härra Karlik teada sai, et konservatooriumi õpilane tema tütart taga ajab, läks ta tema juurde üles tuppa ja ütles talle: «Teie, sihuke näljaroti, ärge mõelgegi minu tütre kosimisele! Ma ei anna teda teile!» — «Hüva,» vastas talle Mikeš. «Mis ma võin parata, kui ma ei tohi mõeldagi tema kosimisele. Ega ma sellepärast veel oma karvu kitkuma hakka.» Kähe kuu pärast tuli härra Karlik jälle tema juurde ja tõi ka oma naise kaasa. Mõlemad ütlesid nagu ühest suust: «Teie, lurjus, olete meie tütre au röövinud!» — «Seda küll,» vastas Mikeš neile. «Rautasin teie tütre ara, armuline proua ja härra.» Eks härra Karlik kukkus tema peale karjuma, et kas ta ei rääkinud, et argu Mikeš mõelgugi tema tütre kosimisele, et ta ei anna talle oma tütart. Kogu kisa oli muidugi asjata. Mikeš vastas talle täie õigusega, et ta ju pole mõtelnudki kosida, eel-mine kord aga pole sellest sõnagi jutuks olnud, mis ta tütrega teha võib. Sellest juttu polnud ja tema, Mikeš, peab oma sõna. Argu nad selle üle muretsegu, et ta nende tütart tahaks. Tema on kindla iseloomuga inimene, aga mitte mõni tuulepea, ja peab oma sõna. Mis ütleb, seda peab ka pühaks. Kui teda aga kimbutama hakatakse — mis sinna

parata, tema südametunnistus on puhas. Tema õnnis ema võtnud talt surivoodil vande, et ta oma elu sees ei valetaks. Tema andiski emale vande ja sihuke vanne on juba murdmatu. Tema perekonnas pole ülepea keegi valetanud ja tal oli ka koolis käitumine kogu aeg viis olnud. Nagu näete, on asju, mida ei tohi, aga võib; eesmärk on üks ja sama, ainult teed on erinevad.»

«Kallid sõbrad!» hüüatas vabatahtlik, kes oli usinasti mingeid ülestähendusi teinud. «Pole halba heata! See purukslastud, pooleldi põlenud ja kraavi lennanud Punase Risti rong rikastab tulevikus meie pataljoni kuulsusrikast ajalugu uue kangelasteoga. Kujutlegem endale, et kusagil kuueteistkümnenda septembri paiku, nagu muf on üles tähendatud, avaldavad mitu lihtsat sõdurit meie pataljoni igast roodust soovi minna kaprali juhtimisel vaenlase tagalasse, et nende soomusrongi õhku lasta, mis annab meile tuld ega lase meid üle jõe. Nad panevad talumeeste riided selga ja täidavad oma ülesande auga.»

Vabatahtlik uuris oma ülestähendusi ja hüüatas jälle: «Mis ma näen! Kuidas mul ka meie härra Vanek siia on sattunud?»

Ta pöördus Vaneki poole:

«Kuulake, härra rechnungsfeldwebel, milline hiilgav lehekülg tuleb teie kohta pataljoni ajalukku! Ma mäletan, et te esinesite juba kusagil, kuid see lugu tuleb kindlasti palju parem ja eredam.»

Vabatahtlik luges paatosliku häälega: «Veltveebel Vaneki kangelassurm. Ka veltveebel Vanek avaldas soovi vaprast ettevõttest, vaenlase soomusrongi õhkulaskmisest osa võtta. Ta rõivastus nagu teisedki talumehe riietesse. Toimepandud plahvatus lõi ta uimaseks. Kui ta meelemärkusele tuli, nägi ta, et on vaenlastest sisse piiratud, kes viisid ta otsekohe vastase diviisi staapi, kus ta, seistes silm silma vastu surmaga, keeldus igasuguste tunnistuste andmisest meie vägede paiknemise ja suuruse kohta. Kuna ta võeti kinni talumehe riietes, siis mõisteti ta kui spioon poomissurma, kuid arvesse võttes tema kõrget aukraadi, asendati see karistus mahalaskmisega. Hukkamine viidi otsekohe surnuaia müüri ääres täide ja veltveebel Vanek palus, et ta silmi ei seotaks. Küsimusele, mis on tema viimne soov, vastas ta: «Andke parlamentääri kaudu minu pataljonile edasi minu viimsed tervitused ja öelge, et ma surin kindlas usus, et

meie pataljon jätkab oma võidurikast teed. Peale selle andke kapten Sägnerile edasi, et brigaadi viimase käskkirja põhjal tõstetakse konserviportsu mehe kohta kähe ja poole purgini päevas.» Nii suri meie veltveebel Vanek, tekitades oma viimse lausega vaenlase ridades paanilist hirmu, sest vaenlane oli arvamisel, et sulgedes meile tee üle jõe, lõikab ta meid ära varustusbaasidest, kutsub meie , ridades esile nälja ja sellega ka lagunemise. Veltveebel Vaneki rahust, millega ta surmale silma vaatas, räägib ka see asjaolu, et ta mängis enne hukkamist vaenlase staabi ohvitseridega kaarte. «See, mis ma võitsin, andke üle Vene Punasele Ristile,» ütles ta, seistes juba püssitorude ees. See õilis suuremeelsus liigutas juuresolevaid sõjaväelisi isikuid pisarateni.»

«Vabandage, härra Vanek,» jätkas vabatahtlik, «et ma võtsin endale julguse käsutada teie poolt võidetud rahasummat. Ma mõtlesin ka selle üle, kas ei peaks seda raha siiski Austria Punasele Ristile üle andma, kuid lõppude lõpuks on see ju inimsuse seisukohalt ükskõik. Peaasi on — anda ainult humaansele institutsioonile.»

«Meie kadunuke,» tähendas Švejk, «oleks võinud selle raha ka Praha linna «Supiseltsile» * anda, kuid nii on siiski parem, sest muidu oleks härra linnapea selle raha eest endale hommikusöögiks maksavorsti ostnud.»

«Üks kärna kõik, igal pool varastatakse,» arvas telefonist Chodounsky.

«Ja kõige suuremad vargad on just Punases Ristis,» kuulutas kokk Jurajda äärmise pahameelega. «Bruckis oli mul üks tuttav kokk, kes töötas hospidalis halastajaõdede köögis. See rääkis mulle, et ülemõde ja vanemõed saatsid kastide viisi malaagat ja šokolaadi koju. Seda tingib juhus, see tähendab — inimese enesemääramine. Iga inimene läbib oma lõpmatus elus

arvutu hulga muundumisi ja ükskord peab ta oma tegevuse ettemääratud ajalõigus ilmuma siia maailma vargana. Mina isiklikult olen ühe säärase ajalõigu juba läbi teinud.»

Kokk-okultist Jurajda tõi oma ranitsast välja pudeli konjakit.

«Siin te näetegi minu sõnade ümberlükkamatut asitõendit,» ütles ta pudelit avades. «Ma võtsin selle enne ärasõitu ohvitseride köögist. Priima sort, anti laost tortide suhkruglasuuri valmistamiseks. Kuid sellele konja-

kile oli ette määratud, et mina ta ära varastan, samuti nagu mulle oli ette määratud, et ma pean vargaks saama.»

«Poleks paha,» arvas Švejk, «kui meile oleks ette määratud teie kaassüüdlaseks saada. Mul vähemalt on sihuke eelaimus.»

Ettemääratu läks tõepoolest täide. Pudel lasti veltveebel Vaneki protestist hoolimata ringi. Vanek kinnitas, et konjak tuleb õiglaselt ara jagada ja juua katelokkidest, sest neid on ühe pudeli peale kokku viis meest, see aga on
paaritu arv ja võib kergesti juhtuda, et mõni mees saab pudelist lonksu rohkem kui teised, Švejk toetas teda, öeldes:

«Täitsa õigus. Kui härra Vanek tahab, et oleks paaris arv, jäägu ta meie ringist välja, et poleks mingeid arusaamatusi ja pahandusi.»

Vanek loobus siis oma ettepanekust ja tegi teise, suure-meelsema: isiugu lahke kostitaja Jurajda säärases järjekorras, et ta saaks kaks korda järgemööda. Ka see tekitas protestitormi, sest Vanek oli korra juba joonud, proovides konjakit lahtikorkimise ajal.

Lõpuks võeti vastu vabatahtliku ettepanek juua tähestikulises järjekorras. Ta põhjendas bma ettepanekut sellega, et igaühe nimes ilmneb samuti ettemääramine.

Pudelile tegi põhja peale Chodounsky, esimene tähestikulises järjekorras. Teda saatis ähvardava pilguga Vanek, kes oli välja arvestanud, et temaje kui viimasele jääb üks lonks rohkem. Kuid see oli jäme arvestusviga, sest pudelist tuli välja kakskümmend üks lonksu.

Seejärel mängisid nad harilikku tsvikki kolme lehega, kusjuures vabatahtlik tsiteeris maast kaarti võttes iga kord mõnda piiblisalmi. Võtnud soldati, deklameeris ta:

«Issand, jäta mulle seda poissi veel sekski aastaks, senni kui ma tema.ümber saan kaevanud ja sõnnikut pannud, ehk tema vahest vilja kannaks!»

Kui talle ette heideti, et ta oli julgenud isegi trump-kaheksa võtta, hüüatas ta võimsal häälel:

«Ehk missugune naene on, kel kümme trahma-raha on, kui ta ühe trahma-raha ara kaotab, eks ta küünalt ei süüta põlema, ja eks ta koda ei pühi, ja eks ta hoolega, ei otsi, senni kui ta seda leiab? Ja kui ta saab leidnud, siis kutsub ta kokku sõbrad ja naabrid, ja ütleb: «Olge minuga rõõmsad, sest ma sain kaheksa ja ostsin juurde trump-

kuninga ja ässa!» Andke kaardid siia, te olete kõik lüüa vabatahtlik Mafekit jälgis kaardimängus tõepoolest suur õnn Kui teised üksteist trumpas.d, oi ta nende loodud trumpe veelgi suurema trumbiga, nn et tema kaaslased olid ühtelugu vahe!, ta võitis panga panga järel ja hüüdis kaotanuile:

«Suured maavärisemised peavad ka olema mõnes paigas, ja nälg ja katk ja suured imetähed taevast peavad sündima.»

Viimaks sai kaardimängust villand ja nad jätsid järele, kui telefonist Chodounsky oli oma poole aasta palga ette . maha mänginud. Chodounsky oli sellest väga masendatud, vabatahtlik aga

nõudis, temalt allkirja, et veltveebel Vanek palgamaksmisel Chodounsky palga kõhe tema, vaba-tahtliku kätte annaks.

«Ara karda, Chodounsky,» lohutas teda Švejk. «Kui sul on õnne, siis langed juba esimeses lahingus ja Marek pühkigu sinu palgast suu puhtaks. Kirjuta aga alla.»

Jutt lahingus langemisest ei meeldinud Chodounskyle sugugi ja ta ütles enesekindlalt:

«Mina ei lange, sest mina olen telefonist, telefonistid aga istuvad alati blindaažis. Kaablit veetakse ja rikkeid otsitakse aga alati pärast lahingut.»

Vabatahtlik tähendas jälle, et asi on just vastupidi ja telefonistide elu on kõige suuremas ohus, sest vaenlase suurtükivägi otsib peaasjalikult ikka telefoniste. Ükski telefonist ei või blindaažis oma elu peale kindel olla. Kui sa oled kas või kümne meetri sügavusel, vaenlase suurtükivJrgi leiab su ikka üles. Telefonistide arv sulab kokku nagu suvine rahe vihmasajus. Sellest räägib selget keeit seegi asjaolu, et siis, kui ta Bruckist lahkus, algas seal parajasti juba kahekümne kaheksas telefonistide kursus.

Chodounsky vahtis löödult tühjusse, mis sundis Švejki mõnda sõbralikku ja sooja sõna ütlema:

«Tögavad sind ainult.»

Mille peale Chodounsky vastas viisakalt:

«Pea suu, kõdu!»

«Las ma vaatan järele, mis mul pataljoni ajaloos Ch-tähe alla on märgitud . . . Chodounsky . . . Chodounsky, hm. Ahaa, ongi: «Telefonist Chodounsky miini lõhkemisel mulla alla maetud. Telefoneerib oma hauast staapi: «Suren. õnnitlen oma pataljoni võidu puhul!»»»

639

«Mis sa veel tahad?» ütles Švejk. «Või tahad siiski veel midagi lisada? Kas sa mäletad «Titaniku» telefonist .k sus Kui laev oli juba põhja minemas, helistas järeleiätmata üleujutatud kööki ja tahtis teada saada, millal on lõunasöök?»

«Mul ei ole raske,» ütles vabatahtlik, «lisada soovi korrali Chodounsky surmaeelsetele sõnadele, kuidas ta lõpuks hüüab telefonitorusse:' «Tervitage minu poolt meie raudset brigaadi!»»

4 MARSCHIEREN! MARSCH!

Kui jõuti Sanokisse, selgus tõepoolest, et vagunis, kus asus üheteistkümnenda roodu väliköök ja kus levitas kõhugaase õndsuseni täissöönud Baloun, oldi õigel arvamisel, et Sanokis saab õhtust ja peale õhtusöögi antakse kätte ka mingi leivanorm kõigi nende päevade eest, millal pataljon ei saanud midagi. Kui vagunitest Välja roniti, siis selgus veel seegi, et Sanokis asus «Raudse brigaadi» staap, kuhu oma ristimistähe järgi kuulus ka üheksakümne esimese rügemendi pataljon. Kuna raudteeühendus Sanokist Lvo-vinija edasi põhja poole Velikije Mostõni * oli terve, siis jäi õigupoolest päris mõistatuslikuks, mispärast Idarinde staap oli andnud säärase dispositsiooni, mille kohaselt «Raudne brigaad» oma staabiga koondas marsipataljone saja viiekümne kiloeetri kaugusel tagalas, kui rindejoon

Käies marss (saksa k.).

641

kulges samal ajal Brodõst * Bugi äärde ja piki jõge põhja poole Sokalini.

See ülimalt huvitav strateegiline küsimus lahenes aga üpris lihtsal viisil, kui kapten Sägner läks Sanokis brigaadi staapi marsipataljoni päralejõudmisest ette kandma.

Korrapidaja-ohvitseriks oli brigaadi adjutant kapten Tayrle.

«Väga imelik,» ütles kapten Tayrle, «et te pole täpseid korraldusi saanud. Marsruut on õige, kuid oma liikumisest oleksite pidanud meid loomulikult kogu aeg informeerima. Peastaabi dispositsiooni

kohaselt o l e k s i t e p i d a n u d
kaksp ä e v a . h i l j e m k ö h a l e jõudma.»

Kapten Sägner punastas pisut, kuid talle ei tulnud pähegi korrata kõiki šifreeritud telegramme, mis ta teekonna kestel oli saanud.

«Ma imestan teie üle,» ütles adjutant Tayrle.

«Ma arvan, et kõik ohvitserid võivad üksteist sinatada,» kostis kapten Sägner.

«Olgu peale,» möönis kapten Tayrte. «Ütle mulle, oled sa kaadriohvitser või erust tulnud? Ah kaadriohvitser! — Siis on hoopis teine lugu.-.. Kus sa mehe näost sotti saad! Siit käib läbi igasuguseid reservist tulnud leitnante-lollpäid. Kut me taganesime Limanowa ja Krašniki alt, kaotasid kõik need «kah-leitnandid» pea, kui nad ainult kasakate patrulli juhtusid nägema. Meie siin staabis ei salli sääraseid parasiite silma .otsaski. Mingi lambapea keskkooli lõputunnistusega saab korraga ohvitseriks või teeb eraelus olles ohvitserieksami ara ja jääb niisama lollina tsivülteenistusse. Aga kui tuleb sõda, siis pole ta kellegi leitnant, vaid argpüks!»

Kapten Tayrle sülitas ja patsutas kapten Sägnerile sõbramehelikult õlale:

«Hea küll, olete päevakest paar siin. Ma viin teid igale poole, lööme tantsu. Siin on kenak^si libusid — «Engelhuren» '. Siin on ühe kindrali tütar, kes varemalt on harrastanud Lesbose armastust *. Paneme kõik endale naisterahva riided selga ja sa saad näha, mis ta ara ei_pska! Pealtnäha säherdune lahja emis, et esialgu ei mõista teisest midagi arvatagi. Aga oma asja tunneb, kamraad! Ooh, see on peenike lirva, — aga küll sa ise näed.»

Ingellikud libud (saksa k.).

«Pardon!» -vabandas ta äkki. «Ma pean jälle oksele miriema täna juba kolmandat korda.» .

Ta oli peagi tagasi. Et veel kord tõendada, kui lõbus siin on seletls ta kapten Sägnerile, et see on eileõhtuse pillerkaari tagajärg, millest võtnud osa ka sapöörihvitserid.

Sapööriüksuse ülemaga, kes oli samuti kapteni aukraadis sai kapten Sägner õige pea tuttavaks. Kant-seleisse vajus mundris volask, kolm kuldtarni peal. Ta liikus nagu udus, ei pööranud kapten Sägneri juuresolekule mingit tähelepanu, vaid kõnetas familiaarselt Tayrlet:

«Millega sa, põrssapoeg, tegeled? Eile tegid sa aga toredat nalja meie krahvinnaga!»

Ta vajus prantsti toolile, naeris täiest kõrist ja tagus endale peenikese pillirookepiga vastu põlvi.

«Äh-äh-äh, kui ma meelde tuletan, kuidas sa talle sülle oksendasid .. .»_

«Jah-noh,» nõustus Tayrle, «eile oli pööraselt lõbus.»

Alles siis tutvustas ta pillirookepiga ohvitserile kapten Sägnerit ja kõik võtsid nõuks brigaadi administratiivosa-konna kantseleist kohvikusse minna, milleks oli muudetud kuruga üks vana õllekõrts.

Kui nad läbisid kantselei, võttis kapten Tayrle sapööri-üksuse ülemalt pillirookepi ja lõi plaksti vastu pikka lauda, mille ümbert kargasid säärase komando peale püsti kaks-teist sõjaväekirjutajat. Need olid vaikse ja ohutu tagala-töö poolehoidjad, suured rahulolevad kõhud ees ja keha järgi õmmeldud mundrid seljas.

Soovides Sägneri ja teise kapteni ees eputada, ütles kapten Tayrle neile kaheteistkümnele rindest eemaleviili-mise apostlile:

«Ärge te, põrssapojad, arvake, et ma teid siin nuuma peal pean! Vähem õgida ja lakkuda, rohkem ringi joosta!»

«Nüüd ma näitan teile veel ühe numbri,» tähendas Tayrle oma kaaslastele.

Ta virutas pillirookepiga veel kord vastu lauda ja küsis kõigilt kaheteistkümnelt:

«Millal te lõhkete, orikad?»
Kõik kaksteist vastasid nagu ühest suust:
«Siis, kui käsite, härra kapten!»
Naerdes omaenese totruse ja idiootliku teguviisi üle, väljus kapten Tayrle kantseleist.

Kui kõik kolm kohvikus istusid, käskis Tayrle pudeli pihlakaviina tuua ja mõned vabad preilikesed lauda saata. Selgus, et kohvik pole tegelikult midagi muud kui lõbumaja. Ühtegi vaba preilikest polnud, milline asjaolu kapten Tayrlet ülimal määral vihastas. Ta sõimas lõbumaja perenaise eestoas kõige ropemal kombel läbi ja küsis, kes on preili Ella juures. Saanud vastuse, et seal on keegi leitnant, kukkus Tayrle veel hullemini pragama.

Preili Ella juures aga oli härra leitnant Dub. Kui marsi-pataljon oli gümnaasiumi hoonesse ara majutatud, võttis leitnant Dub kõik oma mehed kokfru ja juhtis pikas kõnes nende tähelepanu sellele, et venelased on asutanud taganedes kõikjal bordelle suguhaigusi põdeva personaliga, et selle viguriga Austria armeele suurt kahju tekitada. Ta hoiatas sõdureid sääraste asutuste külastamise eest. Ta lubas ise need majad läbi käia, et veenduda, kas keegi ei astu tema keelust üle. Kuna nad asuvad juba rindelähedases tsoonis, siis läheb igaüks, kellele peale juhtutakse, sõjaväljakohtu alla.

Ja leitnant Dub läkski isiklikult veenduma, kas tema keelust pole üle astutud. Oma kpntrollkäigu lähtealuseks valis ta diivani nõndanimetatud «Linnakohviku» teisel korrusel Ella toakeses. Ta tundis end sellel diivanil väga lõbusana.

Vahepeal oli kapten Sägner juba oma pataljoni juurde läinud. Tayrle seltskond lagunes. Kapten Tayrlele endale tuldi järele brigaadist, kus brigaadiülem oli teda kui oma adjutanti juba üle tunni aja taga nõudnud.

Diviisist oli tulnud uusi korraldusi ja tarvis oli täpsustada äsja kohale jõudnud üheksakümne esimese polgu marsruuti, sest uue dispositsiooni kohaselt pidi tema esialgset marsruuti mööda minema saja teise polgu marsi-pataljon.

Kõikjal valitses koletu tohuvabohu. Venelased taganesid ülepeakaela Galiitsia kirdeosast, nii et mõningad Austria väeosad läksid seal omavahel sassi ja mõnedes kohtades lõikusid nende vahele kuludena Saksa armee väeosad. Segadust suurendas veelgi uute marsipataljonide ja muude sõjaväeüksuste rindele jõudmine. Sama tohuvabohu valitses rindetagu-stes piirkondades, mis asusid kaugemal tagalas, nagu näiteks siin Sanokis, kuhu saabus nagu välk selgest taevast Saksa Hannoveri diviisi reserv nii õudse silmavaatega polkovniku juhtimisel, et brigaadiülem

end lausa haigeks ehmatas. Hannoveri diviisi reservi polkovnik esitas samuti oma staabi dispositsiooni, mille kohaselt ta pidi oma mehed gümnaasiumihoonesse majutama, kuhu just asja olid majutatud üheksakümne esimese mehed. Oma staabi majutamiseks nõudis ta Krakovi pangahoone vabastamist, kus asus nimelt brigaadi

Brigaadiülem võttis diviisiga otseühenduse ja selgitas neile üksikasjaliselt kujunenud olukorda, siis kõneles diviisiga koerakoonlase silmaga hannoverlane. Nende läbirääkimiste tulemusena saabus brigaadile käsk:

«Brigaadil lahkuda linnast kell kuus õhtul mööda marsruuti Tyrowa-Woloska — Liskowiec — Staraja Sol — Sambor*. kus oodata edasisi korraldusi, üheksakümne esimese polgu marsipataljonil asuda teele koos brigaadiga, moodustades julgestuse. Liikumise kord brigaadis väljatöötatud skeemi kohaselt: eelvägi asub teele kell pool kuus ' Tyrowa suunas;

lõuna- ja põhjapoolse külgjulgestuse valle kolm ja pool kilomectrit; järelvägi astub välja kell veerand seitse.»

Gümnaasiumis algas kibe kure. Pataljoni ohvitseride nõupidamiselt puudus üksnes leitnant Dub, kelle väljaotsimine tehti ülesandeks Švejkile.

«Loodan, et te leiate ta ilma suurema vaevata,» ütles ülemleitnant Lukas, «teil on ju järjest omavahel mingi kana kitkuda.»

«Teatan alandlikult, härra oberleitnant, palun kompa-niiülema kirjalikku käsku. Seda on vaja sellepärast, et meil nimme on ühtelugu miski kana kitkuda.»

Seeaeg kui ülemleitnant Lukas kirjutas taskuraamatust väljakistud lehele käsku, et leitnant Dub peab silmapilk gümnaasiumihoonesse ohvitseride nõupidamisele ilmuma, seletas Švejk edasi:

«Just nii, härra oberleitnant, te võite olla mureta nagu alati. Küll ma ta üles leian, sest sõduritel keelati minna bordelli, tema aga on kindlasti ühelõbumajas, et kindlaks teha,kas keegi tema rühmastxei taha sõjaväljakohtu alla minna, millega ta harilikult ähvardab. Ta ise teatas oma rühma meestele, et käib läbi kõik bordellid, ja häda neile, keda ta leiab, — need saavad teda halvast küljest tundma. Muuseas, ma tean, kus ta on. Ta on kõhe vastas kohvikus, sest kõik mehed vaatasid talle järele, kuhu ta natukese aja eest läks.»

645

«Ühendatud lõbumajad ja linnakohvik», asutus, millest Švejk kõneles, oli jaotatud kahte ossa. Kes ei tahtnud kohvikust läbi minna, läks tagauksest, kus soojendas end päikese käes keegi vanamoor, pobisedes saksa, poola ja ungari keeles umbes midagi säärast: «Astu aga sisse, sõidan, siin on toredad preilnad.»

Kui sõdur otsustas sisse astuda, juhtis vanamoor ta ; eeskotta, mis etendas vastuvõturuumi osa, ja kutsus mõne preilna. kes ilmus otsekohe üksnes särgi väel. Kõigepealt nõudis tüdruk raha, ja seeaeg kui sõdur täägi véölt võttis, kasseeris lõbumaja perenaine vajaliku summa sealsamas sisse.

Ohvitserid käisid kohviku kaifdu. Härrade ohvitseride tee oli raskem, sest see viis läbi tagakambrite. Neis oli spetsiaalselt härradele ohvitseridele määratud teine preilriade valik, kes kandsid pitsiga särke. Tagakambrites joodi veini või likööri. Seal lõbumaja perenaine midagi muud ei sallinud. Kõik muu toimus ülakorruse tubades.

Ühes sääraseś lutikatest kubisevas paradiisikambris aeles leitnant Dub aluspükste väel diivanil, preili Ella aga pajatas talle, nagu säärastel juhtudel ikka, väljamõeldud lugu oma elu tragöödiast, et isa olnud tal vabrikant, ise olla ta lütseumiõpetaja Budapestist ja niisugusele teele asunud ta puha õnnetu armastuse pärast.

Leitnant Dubi selja taga käeulatuse kaugusel väikesel lauakesel seisid pihlakaviinapudel ja klaasid. Kuna pudel oli alles pooleli ja Ella ning leitnandi jutul polnud enam aru ega äärt, siis oli päris selge, et leitnant Dub ei kanna kuigi palju. Tema jutust võis aru saada, et ta pea oli juba päris sassis ja ta pidas Ellat oma tentsikuks Kunertiks. Nii ta Ellat nimetaski, ähvardades kujuteldavat Kunertit oma harjunud kombe kohaselt:

«Kunert, Kunert, sa elajaloom, sa saad mind veel halvast küljest tundma ...»

Švejk oleks pidanud sama protseduuri läbi tegema, mis tegid kõik teisedki sõdurid, kes tagaukse kaudu tulid. Kuid Švejk tõukas särgiväel tüdruku viisakalt eemale. Tüdruku kisa peale ilmas poolatarist lõbumaja-perenaine, kes kar-jus Švejkile jultunult'suu sisse, et neil ei ole ühtegi leitnanti külas. .

«Ärge te mu peale ühtigi nii väga karjuge, armuline proua,» ütles Švejk viisakalt ja naeratas seejuures magu-

salt «või ma annan teile ühe tohlaka vastu vahtimist Me Platneri tänavas klohmiti kord uks «maadam» nn läbi, ta ei tundnud pärast iseennastki ära Seal otsis poeg oma isa kedagi Vondräcokit, autokummide kaupmeest. «Madami» nimi oli Kfovänovä. Kui ta e.smaabipunktis meel märkusele äratati ja talt küsiti, mis ta nimi on, ütles midagi, mis algas Ch-tähega. Vabandage, aga mis on teie auväärt nimi?»

Pärast neid sõnu lükkas bvejk auväärt «maadami» kõrvale ja astus asjalikult mööda puutreppi üles teisele ko rüsele, «maadam» aga pistis hirmsasti lõugama.

All ilmus nähtavale lõbumaja peremees ise, keegi va sestunud poola aadlimees. Ta tormas trepist üles Švejki järele ja hakkas teda kuuekäisest tagasi tirima, karjud talle seejuures saksa keeli, et sõdurid ei tohi üles minna, ülemine kord on ainult härradele ohvitseridele, lihtsõd rite jaoks aga on alumine kord.

Švejk juhtis tema tähelepanu sellele, et ta on tuim siia terve armee huvides, et ta otsib ühte härra leitnan kelleta armee ei saa minna sõjaväljale. Kui peremees aga aina agressiivsemaks muutus, viskas Švejk ta trepist alla ja jätkas ruumide läbivaatamist. Ta veendus, et kõik to on tühjad. Alles koridori lõpus, kui ta koputas ühele uksele, haaras lingist kinni ja paotas ukse, kostis Ella hääl: «Besetzt!», seejärel aga kohe leitnant Dubi sügav bass: «Herein!» [2], sest Dub arvas, et ta on laagris oma toas.

Švejk sisenes, astus diivani ette, ulatas leitnant Dub taskuraamatulehekese, piiludes silmanurgast voodinurf vedelevatele mundriesemetele. ja teatas:

«Teatan alandlikult, härra leitnant, et te peate käsu kohaselt, mis ma teile annan, riided selga ajama ja kc gümnaasiumi meie kasarmusse ilmuma. Seal on praegu suur sõjanõukogu koos.»

Leitnant Dub jõllitas oma tillukeste silmaterad Švejkile otsa. kuid taipas siis. et ta pole sedavõra õli et ei suudaks Švejki ära tunda. Talle tuli ette, nagu oleks Švejk tema juurde raportile saadetud, ja seeparast põ tas ta:

1 Kiruli (.šüfr.sa k.).
2 Sisse (saksa k.).

«Ahah, otsekohe õiendan ma sinuga arved, Švejk. Sa saad . . . näha . . . mis . . , sinust . .. saab…»

«Kunert,» käratas ta Ellale. «Vala… mulle… veel… üks naps!»

Ta jõi, kiskus kirja puruks ja pistis laginal naerma:

«On see… vabandus? Meile… ei loe… ükski vabandus . . . Meie oleme . . . sõjas ... aga mitte... koolis. Ah . . . sind… saadi… siis… litsimajast... kätte? Tule… mulle… lähemale, Švejk, ma… annan… sulle… paar tulist . . . vastu molu . . . Mis .. . aastal . .. Makedoonia kuningas Pliilippos.'.. lõi… roomlasi*, seda sa… ei tea, … sa hall . . . oinas! . . .»

«Teatan alandlikult, härra leitnant,» jätkas Švejk halastamatult, «brigaadist on kõva käsk — härradel ohvitseridel riided selga ajada ja pataljoni nõupidamisele tulla. Me asume rännakule ja just praegu otsustatakse küsimust, missugune rood peab olema avangardis, missugune tiib-kaitses ja missugune ariergardis. Seda just praegu otsustataksegi ja ma arvan, härra leitnant, et ka teil on selle kohta midagi öelda.»

Säärane diplomaatiline jutt kainestas pisut leitnant Dubi, nii et ta hakkas selgusele jõudma, et ta pole kasar-mus. Kuid kindluse mõttes küsis ta:

«Kus ma olen?»

«Härra leitnant, te olete bordellis. Issanda teed on imelikud ...»

Leitnant Dub ohkas südame põhjast, kõbis diivanilt maha ja hakkas oma mundrit otsana, kusjuures Švejk tõttas teda abistama. Kui leitnant Dub oli viimaks riides, läksid mõlemad ara, kuid Švejk tuli viivu möödudes tuppa tagasi, ei pööranud mingit tähelepanu Ellale, kes andis Švejki tagasitulekule hoopis teistsuguse tähenduse ja ronis oma õnnetu armastuse pärast kõhe voodisse, vaid jõi ülejäänud pihlakaviina kähku ära ja läks leitnandile järele.

Tänaval lõi viinauim leitnant Dubile jälle pähe, sest väljas oli väga palav. Ta pajatas Švejkile igasuguseid seoseta jaburusi. Ta rääkis, et tal on kõdus Helgolandi postmarke, et nad läinud kõhe pärast küpsustunnistuse kättesaamist piljardit mängima ega käinud oma klassijuhatajat õnnitlemas. Iga lause peale lisas ta:

«Ma arvan, te mõistate mind?»

«Jajah, mõistan hästi,» vastas Švejk. «Te räägite samuti

nagu klempner Pokorny Budejovicest. Kui selle käest küsiti, kas ta on sel aastal juba Maises supelnud, siis vastas ta: «Ei ole, kuid see-eest tuleb sel aastal hea ploomi-saak.» Või kui talt küsiti, kas ta on sel aastal juba seeni söönud, siis vastas ta: «Ei ole, kuid see uus Maroko sultan paistab päris kena mees olevat.»» Leitnant Dub seisatas ja päris iseendalt: «Maroko sultan? See on üks põhjaläinud tegelinski.» Ta pühkis laubalt higi, vahtis Švejkile häguste silmadega otsa ja pobises:

«Nii hullusti pole ma isegi talvel higistanud. Olete sellega nõus? Kas saate minust aru?»

«Saan jah, härra leitnant. Meie juures «Karika» kõrtsis käis ikka üks vanahärra, keegi erruläinud maavalitsust-nõunik. See kinnitas sedasama. Ta ütles ilmast-ilma, et küll on imelik, kui suur on temperatuuri vahe suve ja talve vahel, et ta on väga hämmastunud, miks inimesed pole seda senjni märganud.»

Gümnaasiumi väravas jättis Švejk leitnant Dubi maha, kes töllerdas trepist üles õpetajatetuppa, kus toimus nõupidamine, ja kandis kapten Sägnerile pikemata ette, et ta on juua täis. Kogu nõupidamise aeg istus ta, pea ripakil, ja ainult vaidluste ajal kergitas aeg-ajalt pead, et hüüda:

«Teie seisukoht on õige, härrad, kuid mina olen täis kui tatikas.»

Kui oli välja töötatud kogu dispositsioon, mille kohaselt ülemleitnant Lukäši kompanii pidi minema eeljulgestuseks, võpatas leitnant Dub korraga, kargas püsti ja ütles:

«Ärge unustage, härrased, ilmaski oma klassijuhatajat Ta elagu, elagu, elagu!»

Ülemleitnant Lukas tuli mõttele, ej oleks parem, kui tentsik Kunert paneks leitnant Dubi kõrvalasuvasse füüsi-kakabinetti pikali, mille ukse ees. seisis valvur, et keegi ei varastaks juba osaliselt laialitassitud kivimitekogu riis-meid. Sellele asjaolule oli brigaad kogu aeg läbisõitvate väeosade tähelepanu juhtinud.

Säärane ettevaatusabinõu võeti tarvitusele ajast, millal üks gümnaasiumi ruumides ööbinud honveedipataljon oli teinud algust füüsikakabineti tühjaksröövimisega. Iseäranis meeldis honveedidele mineraalide kogu — kristallid ja rähk, mida nad toppisid oma ranitsatesse.

ühele valgele ristile sõdurite surnuaial on kirjutatud nimi «Laszlo Gargany». Seal puhkab igavest und honveed, kes tookord, gümnaasiumi kollektsioonide riisumise ajal, oli joonud ara denatureeritud piirituse purgist, kus olid igasugused roomajad.

Maailmasõda hävitas inimelusid ka madude nastoikaga.

Kui kõik olid laiali läinud, laskis ülemleitnant Lukas kutsuda leitnant Dubi tentsiku Kunerti, kes viis oma isanda ara ja pani ta sohvale pikali.

Leitnant Dub muutus äkki nagu väikeseks lapseks. Ta võttis Kunerti käe, uuris tükk aega tema peopesa ja seletas, et loeb sealt välja Kunerti tulevase naise nime. .

«Mis teie nimi on? Võtke minu mundrikuue rinnataskust bloknoot ja pliiats. Ah teie nimi on Kunert? Tulge veerand tunni pärast tagasi ja ma jätan teile selle lehekese peale teie tulevase abikaasa nime.»

Öelnud seda, hakkas ta norskama, kuid ärkas siis järsku jälle üles ja hakkas midagi oma taskuraamatusse kritseldama. Kirjutatu rebis ta välja ja virutas põrandale, pani sõrme salapäraselt suule ja seletas lollakalt:

«Veel mitte, alles veerand tunni pärast. Kõige parem on seda paberit otsida kinniseotud silmadega.»

Kunert oli tõepoolest nii lihtsameelne lollike, et tuli vee-

rand tunni pärast. Kui ta paberitüki lahti keeras, luges ta sealt leitnant Dubi kraakjalgadega kirjutatuna:

«Härra Kunert, teie tulevase abikaasa nimi. on proua Kunertovä.»

Kui Kunert mõni aeg hiljem paberit Švejkile näitas, ütles Švejk, et ta sedelikese ilusti alles hoiaks. Sihukesi sõjaväeliste ülemuste pabereid peab iga mees kõrgelt hindama. Tegevteenistuses pole ennemalt sihukesi asju veel ette tulnud, et ohvitser oleks oma tentsikule kirjutanud ja teda seejuures veel härraks nimetanud.

Kui kõik ettevalmistused olid tehtud, et vastavalt antud dispositsioonile rännakule asuda, laskis brigaadi kindral, kelle Hannoveri polkovnik nii uhkesti oli tänavale tõstnud, pataljoni kokku võtta ja tavalise nelinurgana üles rivistada. Siis pidas ta pataljonile kõne. Too mees oli alati rõõmuga valmis kõnesid pidama. Ta patras maast ja ilmast, ja kuijnõttelõng otsa lõppes, siis tuli talle meelde veel välipost:"

«Sõdurid,» müristas ta nelinurgas seisvale pataljonile. «Me läheneme vaenlase rindele, millest meid lahutab vaid mõne päeva teekond. Siiamaani ei olnud teil, sõdurid, marsil võimalust oma kallitele kodustele, kes teist maha jäid, oma aadressi teatada, et teist kaugele mahajäänud võiksid, teada, kuhu nad võiksid teile kirjutada, et teie kallid kojujäänud omaksed võiksid teile oma kirjadega rõõmu valmistada ...»

Ta ei suutnud kuidagi kaugemaffe jõuda ja muudkui kordas lugematuid kordi oma «kalleid mahajäänuid», «armsaid omakseid», «kalleid kodujäänuid» jne., kuni pääses sellest nõiaringist viimaks võimsa hüüdega: «Selleks on meil rindel välipost!»

Tema edasine kõne kukkus välja umbes nii, et kõik need mehed hallides mundrites pidid suurima rõõmuga tapatalgutesse minema üksnes juba sellepärast, et rindel oli t olemas välipost. Kui granaat kisub mõnel mehel mõlemad jalad alt, siis võib ta rõõmuga surra, kui ta vaid meenutab, et tema väliposti number on seitsekümmend kaks ja et seal lebatr võib-olla kodunt kallite mahajäänute käest saadud kiri ja pakk, mis sisaldab tüki suitsuliha, pekki ja omatehtud kuivikuid.

Kõne lõppes, brigaadi orkester mängis keiserlikku hümni, keisrile hüüti elagu ja inimloomade karjad, mis olid

määratud tapale kuskil Bugi taga, asusid kätteantud dispositsiooni kohaselt rännakule.

Üheteistkümnes kompanii asus kell pool kuus teele Tyrowa-Woloska suunas. Švejk vantsis koos kompanii staabi ja sanitaarjaoga rivi lõpus, leitnant Lukas aga ratsutas järjest tervest kolonnist mööda ja tuli iga natukese aja pärast jälle tagasi, et kontrollida leitnant Dubi olukorda, keda sanitarid vedasid sanitaarkaarikus presentide all vastu uutele kangelastegudele tundmatus tulevikus, aga samuti ka sellepärast, et Švejkiga juttu ajades teed lühendada. Švejk tassis kannatlikult oma ranitsat ja püssi ning vestis veltveebel Vanekiga juttu, rääkides sellest, kui tore oli marssida mõned head aastad tagasi manöövritel Velke Mezifici * ümbruses.

«Seal oli täpselt samasugune maastik kui siingi, ainult me ei olnud siis täies lahinguvarustuses, sest tookord polnud meil õrna aimugi, mis tähendavad tagavarakonservid. Kui me saimegi mingeid konserve, siis pistsime need terve rühmaga esimeses ööbimispaigas kõhe nahka, konservide asemele aga panime ranitsatesse telliskive. Ühes külas tuli inspektsioon peale ja kõik kivid visati ranitsatest välja. Neid oli nii palju, et keegi mees ehitas nendest pärast sinna endale maja.»

Natukese aja pärast sammus Švejk juba hoogsalt ülemleitnant Lukäši ratsu kõrval ja jutustas välipostist:

«See oli kole tore kõne ja eks ta ole igaühele kõle armas, kui sõjaväes saab kodunt mõne kena kirja. Aga mina, kui ma veel aastaid tagasi Budejovices kroonut teenisin, sain ainult üheainsama kirja ja see on mul veel praegugi alles.»

Švejk tõmbas põuest võidunud nahktask.u, võttis sellest määrdunud ning kulunud kirja ja luges valjusti ette, pidades sammu ülemleitnant Lukäši hobusega, kes laskis mõõdukat sörki.

«Sa närune kaabakas, sa igavene masuurikas ja suli! Härra kapral Kriš tuli Prahasse puhkusele, ma tantsisin temaga «Kocani» kõrfsls~Ja ta rääkis mulle, et sina seal Budejovices käid «Kohelises Kõhnas» ühe lollaka lirvaga tantsimas ja oled minu päriselt maha jätnud. Et sa teaksid, ma kirjutan. seda peldiku prill-laua peal augu kõrval, ja meie vahel on kõik lõppenud! Sinu endine Božena. Et ma ei unustaks, see kapral teeb su elu põrguks, ta oskab seda, ja ma palusin, et ta seda teeks. Ja et ma veel

ei unustaks, kui sõidad puhkusele, ei leia sa mind enam elavate kirjast.»

«Nojah, teadagi,» jätkas Švejk mõõduka sörgi juures, «kui ma puhkusele tulin, oli ta ikka elavate kirjas ja veel mihukeste elavate karjas! Ma leidsin ta muidugi «Kocanist». Tema ümber keerles seal kaks võõra rügemendi sõdurit ja üks neist oli kõhe nii elav, et toppis kõigi nähes oma kätt talle pihiku vahele, nagu tahaks ta, teatan alandlikult, härra oberleitnant. võtta sealt tema süütuse õietolmu, nagu ütleb Venceslava Lužickä*, või nagu ütles jälle ükskord keegi nooruke tütarlaps, nii aastat kuusteist vana, tantsutunnis nuttes ja valju häälega ühele gümnasistile, kes teda pihast kobas: «Härra, te võtsite minu neitsilikkuse õietolmu!» Teadagi, kõik pistsid naerma, aga tema mammake, kes tüdrukut valvas, tiris tütre «Beseda» eeskotta ja tegi seal oma tobukesele tuupi. Mina, härra cberleitnant, olen jõudnud sihukesele äratundmisele, et külatüdrukud on ikka palju otsekohesemad kui kõik need kulunud linnapreilikesed, kes käivad igasugustes tantsutundides. Kui me mõned head aastad tagasi Mnišekis laagris olime, siis käisin ikka Stary Kninis tantsimas ja lõin kõvasti kellelegi Kärla Veklovale külge, ehkki ma talle suurt ei meeldinud. Ühel pühapäeva õhtul patseerisime temaga tiigi aarde ja istusime paisu peale. Kui päike läks looja, küsisin ma talt, kas ta armastab mind. Teatan alandlikult, härra oberleitnant, et õhk oli soe, kõik linnud laulsid, tema aga pistis õudselt naerma ja vastas mulle: «Kui sa nii loll oled. armastan ma enne linaluud persses kui sind.» Ja eks ma olnud tõepoolest loll, kõhe hirmus loll, sest enne seda, teatan alandlikult, härra oberleitnant, me patseerisime põldude vahel, kõrgete viljade vahel, kus polnud ühtegi hinge nägemas, meie ag-a ei istunud mitte kordagi maha ja mina muudkui näitasin talle seda jumala õnnistust ja seletasin, ma vana mühakas, kplaplikale, et see on rukis ja see on nisu ja see jälle kaer.»

Ja otsekui vastukajana Švejki jutule kaerast kostis kuskilt eespoolt ropdu sõdurite suust laulu refrään, millega Tšehhi polgud juba Solferino * alla Austria eest verd läksid valama:

Kuu see vaatas taevast alla.

kaer see kargas kotist välja.

Juhhaidii, juhhaidaa,

kes aga tahab, see ka saab!

Ning teised lõid kõhe kaasa:

Konts ja varvas, tald ja käimad,
iga tüdruk meile annab,
annab, annab, annab jaa,
juhhaidii, juhhaidaa!
Miks ei peakski andma nad,
on ju sulatõde see,
vahva soldat musi saab
mõlemale põsele.
Kes aga tahab, see ka saab.
juhhaiH'i, juhhaidaa!

Seejärel alustasid sakslased sama laulu saksa keeles.

See oli väga vana sõdurilaul, mida sõdurid laulsid vististi kõigis keeltes juba Napoleoni sõdade aegu. Nüüd kõlas ta uljalt Galiitsia tasandikul Tyrowa-Woloskasse viival tolmusel maanteel, kus mõlemat kätt kuni rohetavate küngasteni lõunakaares laiusid hobusekapjadest ja tuhandeist ja tuhandeist rasketest sõdurisaabastest tallatud ja segitambitud nurmed.

«Ka meie saime ükskord manöövrite ajal Piseki ümbruses hakkama samasuguse hävitustööga,» tähendas Švejk ümbrust silmitsedes. «Kamandas meid seal üks ertshertsog, sihuke väga õiglane isand. Kui ta strateegilistel kaalutlustel kogu oma staabiga mööda viljapõldusid kihutas, siis tegi adjutant kohe talumeestele tekitatud kahju kindlaks. Kellelegi talumehele Pichale aga ei meeldinud sihuke külaskäik ja ta ei võtnud seda kaheksatteistkümmend krooni vastu, mis kroonu talle viie mõõdu mahatallatud põllu eest pakkus. Ta tahtis, härra oberleitnant, asja kõhtu kaudu oigeks ajada ja sai selle eest kaheksateist kuud.

Ma arvan, härra oberleitnant, et ta oleks pidanud hoopis-tükkis õnnelik olema, kui keiserliku suguvõsa liige teda ta oma maatüki peal külastab. Mõni teine arukam talumees oleks kõik oma/tütred nagu pruudid valgetesse klei-lidesse pannud, kõvgile lillekimbud kätte andnud ja nad oma maalapikesele üles rivistanud, ning igaüks oleks pidanud kõrget külalist tervitama, nagu Indias. Ma olen kuskilt lugenud, et seal lasksid ühe suure valitseja alamad ennast tema elevandi jalgade all ära tallata.»

«Mis te ometi jahvatate, Švejk?» põrutas ülemleitnant Lukas hobuse seljast.

«Teatan alandlikult, härra oberleitnant, ma mõtlesin elevanti, kes kandis oma turjal suurt valitsejat, kellest ma olen lugenud,»

«Kui te, Švejk, ainult kõiki asju tõesti õigesti seletaksite,» heitis ülemleitnant Lukas üle õla ja sõitis ettepoole.

Seal oli kolonn kätkenud ja pikaks veninud. Harjumatu rännak täies lahinguvarustuses pärast puhkust rongis väsitas kõiki, kõigil hakkasid pihad valutama ja igaüks püüdis oma olemist kõrgendada, kuidas oskas. Püssid pandi ühelt õlalt teisele, enamik sõdureid ei kandnudki püsse enam rihmal, vaid nagu rehasid ja hange õlal. Mõned arvasid, et kergem on käia kraavis või mööda kraaviperve, kus jalgealune tundus pehmemana kui keset tolmust maanteed.

Enamik sammus, pea maas, ja kt>igil oli suur janu. sest kuigi päike oli juba loojumas, püsis ikkagi lämmatav kuumus nagu keskpäeval ja kellelgi polnud välipudeli põhjas enam tilkagi vett. Esimene rännakupäev ja harjumatus, mis oli otsekui sissejuhatuseks ikka hullematele

vintsutustele, närtsitas ja närvetas kõiki, mida edasi, seda rohkem. Laul jäi sinnapaika ja omavahel arutati ning mõistatati, kui kaugel peaks olema Tyrowa-Woloska, kus loodetavasti pidi olema ööbimispaik. Mõned mehed istusid kraavipervele puhkama, ja et seda kuidagi varjata, nöörisid saapad lahti ning jätsid esimesel pilgul inimeste mulje, kelle jalanartsud on halvasti mähitud ja kes püüavad neid nii ümber mähkida, et jalad edasimarssimisel ei hõõrduks. Teised jällelühendasid või pikendasid püssi-rihrna või võtsid asjad ranitsas^ välja ja asetasid nad paremini, kinnitades iseendale, nagu teeksid nad seda kandami ühtlaseks jaotamiseks, et ranitsarihm ei rõhuks ühte õlga rohkem kui teist. Kui ülemleitnant Lukas neife lähenes, tõusid nad püsti ja teatasid, et neil see või teine pigistab või midagi säärast, kui kadetid ja rühmaülemad, nähes ülemleitnant Lukäši oma hobusel lähenemas, neid juba enne edasi ei kihutanud.

Kolonnist mööda sõites'ergutas ülemleitnant Lukas sõdureid täiesti viisakalt üles tõusma, sest Tyrowa-Woloskani olevat vaid kölni kilomeetrit ja seal on puhkus.

Kaherattalise, sanitaarkaariku lakkamatu rappumine oli vahepeal leitnant Dubi mõistusele toonud, küll mitte just täielikult, aga ikkagi niivõrd, et ta võis end istukile ajada, üle vanftriääre upRuda ja kompanii staabi meeste peale karjuda. kes kandameisj vabadena kõrval liikusid, sest kõik alates Balounist ja lõpetades Chodounskyga olid visanud oma ranitsad kaarikusse. Üksnes Švejk sammus

656

vapralt, ranits turjal ja püss nagu tragunil rihmapidi kaelas. Ta tõmbas piipu ja lõi marsitaktis laulu:

Otsejoones Jaromefi

astusin kui mööda nööri.

Kui ei usu, ara usu,

kohale sain õhtuks ...

Leitnant Dubi ees maanteel, rohkem kui viiesaja sammu kaugusel, hõljusid tolmupilved, millest kerkisid esile sõdurite figuurid. Leitnant Dubile tulijaile vaimustusehoog peale, ta ajas pea üle kaarikuääre ja hakkas tolmupilvede sisse karjuma:

«Sõdurid, teie õilis ülesanne on raske, meil seisavad ees kurnavad rännakud, meil tuleb paljustki puudust kan-natada, igasuguseid vintsutusi taluda! Kuid ma usun kaljukindlalt, et teil jätkub vastupidavust ja tahtejõudu!»

«Võiksid hoida oma lõugu,» riimis Švejk.

Leitnant Dub lõugas edasi:

«Teie jaoks, sõdurid, pole olemas ühtegi nii ränka takistust, millest te üle ei saaks! Ma ütlen teile veel üks kord, sõdurid, et ma ei vii teid vastu kergetele» võitudele. Teil tuleb kõva pähkel kätki hammustada, aga te saate sellega hakkama. Ajalugu ei unusta ealeski teid!»

«Küll sa varsti oksel käid,» riimis Švejk jälle.

Leitnant Dub, otsekui oleks ta kuulnud Švejki sõnu, ajaski äkki pea kaugele üle kaarikuääre ja hakkas teetolmu sisse oksendama. Kui ta oli öökimise lõpetanud, karjus ta veel kord: «Sõdurid, edasi!», varises uuesti telefonist Chodounsky seljakotile ja magas Tyrowa-Woloskani välja, kus ta viimaks ülemleitnant Lukäši käsul kaarikust maha tõsteti ja jalule upitati, ülemleitnant Lukäšil oli leitnant Dubiga väga pikk ja väga raske kõnelus, kuni viimase pea lõi lõpuks selgemaks ja .ta võis ütelda:

«Loogiliselt võttes olen ma saanud hakkama rumalusega, mille teen heaks vaenlase palge ees.»

Kuid ta ei olnud siiski veel päris selge, sest ta ütles ülemleitnant Lukäšile, kui ta oma rühma juurde hakkas minema:
«Te ei tunne mind veel, kuid te saate mind tundma!»
«Sellest, mis te purjus päi tegite, saate Švejkilt teada.»
Enne kui oma rühma juurde minna, läks leitnant Dub Švejki otsima, kelle ta leidis Balouni ja veltveebel Vaneki seltskonnast.

657

Baloun jutustas parajasti, et tal olnud oma veskitalus alati pudel õlut kaevus. Õlu olnud nii külm, et lõikas hammastesse. Mujal veskites joodi säärast õlut hapukoore, või, sibulate ja paprikaga segatud kohupiima peale, kuid tema oma apluses, mille eest jumal teda nüüd nuhtleb, pani peale kohupiima alati veel vägeva käntsaka liha hinge alla. Nüüd on jumala õiglus saatnud talle karistuseks Tyrowa-Woloska kaevu leige ja haisva vee, kuhu kõik pidid koolera vältimiseks riputama sidrunhapet, mis jagati välja just natukese aja eest, kui mindi rühmade kaupa kaevule pudeleid täitma. Baloun avaldas arvamust, et sidrunhapet antud selleks, et mehi näljaga piinata! Tõsi küll, Sanokis olevat ta ju ivakese hamba alla saanud ja ülemleitnant Lukas olevat talle jälle pool portsu vasika liha andnud, mis ta oma isandale brigaadi köögist tõi, kuid ikkagi on lausa hirmus lugu lahti, sest ta olevat arvanud, et siia puhkama ja magama jõudes siin ka midagi keedetakse. Ta" olevat selles juba päris kindel olnud, kui välikokad kaevu juures katlaid täitsid. Läinud otseteed kööki küsima, mis ja kuidas, kokad aga vastanud talle, et seni on käsk ainult katlad vett täis võtta, kuid.
natukese aja pärast võib tulla uus käsk vesi jälle välja valada.
Selsamal silmapilgul jõudis sinna leitnant Dub, ja et tal puudus täielik enesekindlus, siis küsis ta vaid:
«Ajate juttu?»
«Ajame jah, härra leitnant,» vastas Švejk kõigi eest. «Meil jookseb jutt kohe sorinal. Üks suutäis sooja juttu on ikka üle prahi asi. Me räägime parajasti sidrunhappest. Ilma jututa ei saa ükski sõdur läbi, jutt aitab kõiki vintsutusi kergemini unustada.»
Leitnant Dub ütles Švejkile, et see temaga pisut eemale tuleks, sest ta tahtvat midagi küsida. Kui nad olid kõrvale astunud, küsis leitnant Dub kõle ebakindla häälega:
«Ega te äkki minust ei rääkinud?»
«Oh ei, mitte sõnagi, härra leitnant, ainult sidrunhappest ja suitsulihast.»
«Ülemleikiant Lukas ütles mulle, et ma olevat just Aagu mingeid tempe teinud, ja teie, Švejk, olevat sellest teadlik.»
Švejk va§tas üsna tõsiselt ja kaalukalt:
«Ei ole te miski tempe teinud, härra leitnant. Te käisite ainult ühes avalikus majas külas. Kuid see juhtus vist kogemata. Alati kui klempner Pimpr Kitse platsil*

658

linna plekki läks ostma, otsiti ka teda üntelugu leiti ikka mõnest sihukesest asutusest, kas «Subist» v «Dvofäkist», nagu ma teidki leidsin. Meie puhul oli kohvik ja ülal preilnad. Teie, härra leitnant, ei teadni isegi, kus te õieti olete, sest oli palav. Ja kui inimene pc harjunud jooma, siis võib ta sihukese palava käes ka ha likust rummist täis jääda, miks siis teie, härra leitnai mitte pihlakaviinast. A\a pidin teile edasi andma ka nõupidamisele ilmuda, enne kui me teele asusime, ja ma leidnudki teid ülalt selle preili juurest. Te ei tundu mind palavuse ja joodud pihlakaviina pärast ara ja lau site seal ilma riieteta sohva peal. Te ei teinud seal mi: tempe ega öelnud isegi: «Te ei tunne mind veel.» Kui säärane asi võib palava ilma puhul juhtuda igaühejaoks kannatab ilusasti välja, teine jälle on nagu ka kuuma kapsasupi sees. Oleksite tundnud vana Vejvod kedagi kümnikku Vršovicest! See võttis kord nõuks, härra leitnant, et ta ei joo enam ühtegi sihukest jooki, millest võib purju jääda. Ta kallas kodus klaasikese reispassiks

läks siis ilma alkoholita jooke otsima. Astus kõigepealt «Peatuse» kõrtsi, tellis veeriku vermutit ja hakkas kõrtsimehelt ettevaatlikult välja pinnima, mida kõik karsklased õieti joovad. Vejvoda arvas päris kindlasti, et puhas ves on karsklaste jaoks juba kõva jook. Kõrtsimees seletas talle, et karsklased tarvitavad soodavett, limonaadi, piima ja siis veel alkoholita veini, külma sibulasuppi ja muid alkoholita jooke. Nende hulgast meeldis vanale Vejvod siiski kõige rohkem alkoholita vein. Ta päris, kas on olemas ka alkoholita viina, jõi veel ühe veeriku ja sele kõrtsimehele, et on suur patt nina tihtilugu täis t õ m m; Kõrtsimees ütles seepeale, et ta võib maailmas kõik välja kannatada, ainult mitte purjus inimest, kes on kuskil r jal oma nina täis võtnud ja tuleb tema juurde pudeli soodaveega pead lahutama ning lööb veel lamenti kah. «Tõmba oma nina minu juures täis,» ütles peremees. « oled sa minu mees, aga muidu ei taha ma sind tunda Vana Vejvoda jõi oma vermuti ara ja läks edasi, kuni härra leitnant, jõudis Kärli platsi veinipoodi, kus ta varemaltki käinud, ja küsis seal, kas neil on alkoholita veini. «Alkoholita veini meil ei ole, härra Vejvoda,» ö talle, «aga võib-olla soovite vermutit või šerrit.» Vejvodal hakkas kuidagi piinlik ja ta jõi veeriku venr ja veeriku šerrit. Kui ta seal sedaviisi istus, sai ta, härra

leitnant, tuttavaks ühe samasuguse karsklasega. Sõna kasvas sõnast ja nad jõid veel veeriku šerrit, jutt võttis hoogu ja siis selgus, et karsklane teab kohta, kust saab alkoholita veini. «See on Bolzano tänavas, trepist alla. Seal mängib ka grammofon.» Selle meeldiva teate eest laskis vana Vejvoda lauale tuua terve pudeli vermutit ja siis läksid mõlemad Bolzano tänavasse, trepist alla, sinna, kus mängis grammofon. Ja tõepoolest, seal oli naturaalset puuviljaveini, mitte ainult piirituseta, vaid ka ilma igasuguse alkoholita. Esiotsa tellis kumbki pool liitrit alkoholita tikriveini, seejärel pool liitrit sõstraveini, aga kui nad jõid veel pool liitrit alkoholita tikriveini, ei tahtnud nende jalad pärast kõiki varem joodud vermuteid ja šerr,isid enam sõna kuulda. Nad kukkusid lärmama, et toodagu neile ametlik tõend, et see, mis nad joovad, on alkoholita vein. Nemad olevat karsklased, ja kui neile jalamaid sihukest tõendit ei tooda, peksavad nad kõik, ka grammofoni, puruks. Selle peale pidid politseinikud mõlemad mehed trepist üles Bolzano tänavale tassima, «korvi» panema ja siis üksikkongi pistma. Mõlemaid käristati kui karsklasi joomise eest.»

«Mis pagana pärast te räägite seda mulle!» käratas leitnant Dub, keda Švejki jutt oli päris kaineks teinud.

«Teatan alandlikult, härra leitnant, et see ei käi küll teie kohta, aga kui me kord juba jutule saime . . .»

Leitnant Dubile tundus sel silmapilgul, et Švejk on teda jälle solvanud, sest tema pea oli juba üsna klaar, ja seepärast käratas ta Švejkile:

«Sa saad mind ükskord veel tundma! Kuidas sa seisad?»

«Teatan alandlikult, seisan lohakajt. Teatan alandlikult. ma unustasin kannad kokku lüüa. Ma teen seda kohe.»

Ja juba seisis Švejk kõige eeskujulikumalt valvel.

Leitnant Dub arutas, mis ta veel peaks ütlema, kuid lausus lõpuks ainult:

«Pea meeles, et see oleks viimane kord!»

Sellele lisas ta oma vana ütluse, ainult väikese täiendusega:

«Sa ei tunqe mind veel, aga mina sind tunnen.»

Švejkist lahkudes mõtles leitnant Dub oma kassiahastuses:

«Võib-olla oleks kõvemini mõjunud, kui ma oleksin talle öelnud: «Ma tunnen sind, kabajäntsikut, juba ammu sinu halvemast küljest.»»

Siis kutsus leitnant Dub oma tentsiku Kunerti ja käskis tal kannutäie vett otsida.

Kunerti auks peab ütlema, et ta otsis Tyrowa-Woloskas kaua aega kännu ja vett.

Kännu õnnestus tal viimaks poola preestri juurest näpata ja vee sai ta ühest kaevust, mis oli laudadega kinni löödud. Selleks pidi ta küll mõned lauad lahti kiskuma. Kaev oli seepärast kinni löödud, et selles oli tüüfusekahtlane vesi.

Kuid leitnant Dub jõi kännu siiski tühjaks, ilma et sellel mingeid tagajärgi oleks olnud. Seega leidis kinnitust vanasõna: «Heale seale läheb kõik sisse.»

Kõik eksisid rängalt, kui lootsid, et saavad Tyrowa-Woloskas öö ära magada.

Ülemleitnant Lukas kutsus telefonist Chodounsky, veltveebel Vaneki ja kompanii käskjala Švejki koos Balouniga enda juurde. Käsud-korraldused olid lihtsad: kõik jätavad varustuse sanitaarjao juurde, lähevad otsekohe mööda Põlluvaheteed Maly Polanesi ja siis piki jõeäärt kägu suunas Liskowieci peale.

Švejk, Vanek ja Chodounsky on kortermeistrid. Nad peavad leidma öökorterid kogu kompaniile, kes järgneb neile

tunni, kõige rohkem poolteise pärast. Baloun aga peab seeaeg seal, kuhu tema, ülemleitnant Lukas korteri saab, laskma praadida ühe hane, kõik ülejäänud kolm aga peavad valvama, et Baloun poolt hane nahka ei pistaks. Peale selle peavad Vanek ja Švejk ostma kompaniile sea, umbes säärase kaaluga, et kõik oma lihanormi kätte saaksid. Öösel tuleb guljašši keeta. Sõdurite öökorterid peavad olema korralikud, täitanud hurtsikuid tuleb vältida, et mehed saaksid end korralikult välja puhata, sest Liskowiecist asub kompanii teele juba pool seitse hommikul ja läheb läbi Kroscienko Staraja Soli peale.

Rahapuudust pataljonil enam polnud. Brigaadi intendantuur oli Sanokis pataljonile tulevase verevalamise eest avanssi andnud. Kompanii kassas oli üle saja tuhande krooni raha ja veltveebel Vanek oli juba käsu saanud kohale jõudes, see tähendab — kaevikutes, saamatajäänud leiva ja muu toidumoona eest vaieldamatult saadaolev kompensatsioon kompaniile enne surmaminekut välja arvestada ja välja maksta.

Kui kõik neli olid teele asunud, ilmus kompanii juurde; ksönds ja jagas sõduritele välja «Lourdes'i laulu», igaühele selles keeles, mis rahvusest ta oli. Seda laulu oli tal suur patakas, mille jättis talle läbimarssivate väeosade sõduritele väljajagamiseks keegi sõjaväe kõrge vaimulik ülemus, kes oli sõitnud mingisuguste preilnadega autos mööda sõjast laastatud Galiitsiat.

All mäestiku orus, all aasa paal,
seal heliseb pühalik kellahääl:
Ave. ave, ave Maria! Ave, ave, ave Maria!

Seal allika kaldal, kus mühab taim,

Bernardale ilmus kord püha vaim. - Ave!

Pilk jumalik, üleni helkiv piht
ja pea köhal kullendav kiirteviht. — Ave!

Nii sinine rätik, nii sinine vöö
võis olla vaid inglite kätetöö. — Ave!

Käes palvehelmeid Bernarda tal näeb
— need käed olid neitsi Maria käed. — Ave!

Mäelt alla. kui astus, küll hõljus ta loor,

ja põlvili heitis end neiuke noor. — Ave!

Bernarda siis palvetas hardasti siin,
kuid jumalaema tal' kõneles nii: — Ave!
662

Laps, mina kord patuta rasedaks jäin,
sest saadik ma patuseid aitamas käin. — Avc!

Las tulevad kõik nagu kohus ja kord
j a saagu sest orust üks imede org. — Ave!

Las tunnistab kiriku marmorist müür,
kes karguta käivad, kel kadunud küür. — Ave!

Las vuliseb õnnistust allikaveest

ja tänagu taevast nad selle eest. – Ave!

Saa kuulsaks, mu org, mu armude aas,

kus Eedeni liiliad kasvavad maas. — Ave!

Siin orus võib näha veel pühadust muud,

ka neitsi Bernarda koopasuud. — Ave!

Nüüd käes rõõmupäev ja usklike murd

sind anub Maria, nii nõder kui turd. — Ave!

Oh kuula me palveid, oh püha neid,
ja patustest mõtetest päästa meid! — Ave!

Sa Petlema tähega valgusta teed,
uut jõudu ja tervist andku su veed. — Ave!
Ja juhi meid, kes me su õnnistust joond,
kord sinna, kus asub me issanda troon. — Ave!

Tyrowa-Woloskas oli palju peldikuid ja igal pool peldikutes vedeles paberilehti «Lourdes'i lauluga». [4] Kapral Nachtigal, kes oli pärit kusagilt Kašperske Horyst, oli hankinud ärahirmutatud juudi käest pudeli viina, võtnud mõned sõbrad kampa ja nüüd lõid nad «Lourdes'1 laulu» saksa keeles lahti, ainult ilma refräänita «Ave!» ning «Prints Eugeni» viisi peal.

Kui pimenes, jõudsid neli meest, kelle ülesandeks oli hoolitseda üheteistkümnenda kompanii öökorterite eest,» jõeäärsele metsateele, mis pidi neid Liskowieci viima. See oli põrgulikult vilets tee.

Baloun oli esmakordselt säärases olukorras, kus ei teatud, kuhu mindi. Sinna juurde veel kogu see pimedus ja korterite otsimine, mis näis talle kõle salapärasena. See-Pärast haaras Balouni kohutav kahtlus, kas selle taga ei peitu mingi konks.

«Seltsimehed,» pobises ta tasa, kõmistades jõeperve pidi kulgeval teel. «Meid on ohvriks toodud.»

«Kuidas nii?» käratas talle Švejk, samuti vaikselt.

«Seltsimehed, ärge tehke nii suurt kära,» palus Baloun

tasasel häälel. «Minu ristluud tunnevad juba ette, et nad kuulevad meid ja hakkavad meie pihta kohe tuld andma. Ma tean seda. Meid sellepärast ette saadetigi, et meie kaudu kindlaks teha, kas seal pole mitte vaenlast. Ja kui
nad kuulevad laskmist, siis teavad nad paugupealt, et enam ei tohi edasi minna. Me oleme eeljulgestus, seltsimehed, nagu õpetas mulle kapral Terna.»
«Siis käi ees,» ütles Švejk. «Meie aga tuleme kenasti sinu taga, et sa kaitseksid meid oma kehaga, kui sa oled juba sihuke koljat. Kui sa pihta saad, anna ka meile teada, et me võiksime otsemaid pikali visata. Mis sõdur sa oled, kui sa kardad, et sinu pihta lastakse. Iga sõdur peaks õigust ütelda selle üle suurt rõõmu tundma, iga sõdur peaks teadma, et mida rohkem vaenlane tema pihta laseb, seda vähem jääb vaenlasele laskemoona. Iga lask, mis vaenlase sõdur simupihta annab, vähendab tema võitlusvõimet. Ta tunnebkoguni rõõmu, kui saab sinu pihta paugutada, sest siis ei tule tal padruneid kaasa tassida ja tal on kergem joosta.»

Baloun ohkas südame põhjast: «Kuid mul on ju talu!»

«Sülita oma talule,» soovitas Švejk. «Parem anna elu keisrihärra eest. Kas sulle seda ajateenistuses ei õpetatud?»

«Sellest oli juttu nagu muu hulgas,» ütles lihtsameelne Baloun. «Mind jooksutati ainult mööda õppeplatsi, pärast aga ei kuulnud ma enam midagi selletaolist, sest ma sain tentsikuks ... Kui see keisrihärra meid paremini toidakski ...»

«Oled sina aga üks neetud täitmatu orikas. Sõdureid ei tohi enne lahingut üldse toita. Seda seletas meile hulk j aastaid tagasi koolis kapten Untergriez. See kinnitas alatasa: «Te neetud jeekimid! Kui peaks minema sõjaks ja j teil tuleb lahingusse minna, siis ärge end enne lahingut täis õgige. Kellei on kõht täis ja ta saab kuuli kõhtu, on Jl omadega valmis, sest kõik supp ja kroonuleib ronib sihukese paugu puhul soolikatest välja ja mees saab otsekohe põletiku. Aga.kui kõhus pole midagi, siis sihuke pauk kõhtu ei tee talle mitte kui midagi, see on nagu parmu hammustus, ladusa lust kohe.»»

«Minu magu seedib ruttu,» ütles Baloun. «Mul ei jää sinna iialgi kuigi palju pidama. Mina, sõber, võin ühe korraga kausitäie kneedleid sealiha ja kapsastega kinni

panna, kuid poole tunni pärast ei situ ma sellest rohkem välja kui kõigest kolm supilusikatäit, kõik ülejäänu on mu keresse kadunud.Kui mõni muu sööb näiteks kukeseeni, siis tulevad need tal välja nagu olid, pese ainult puhtaks ja anna uuesti hapu soustiga ette. Minu juures aga on asi vastupidi. Ajan kukeseeni sisse, nii et teine mees oleks juba ammu lõhki, aga kui ma siis peldikusse lähen, teen ainult näputäie kollast putru nagu sülelaps, kõik muu kaob mu keresse.»

«Minu kõht, sõber,» seletas Baloun usaldavalt Švejkile, «seedib läbi ka kalaluud ja ploomikivid, ükskord lugesin kõik üle. Sõin ara seitsekümmend ploomikneedlit kividega tükkis. Kui aeg kätte tuli, käisin aida taga, sorisin hunniku pilpaga läbi, panin ploomikivid kõrvale ja lugesin üle. Seitsmekümnest kivist oli mu kõht pooled ara seedinud.»

Balouni suust kostis pikk vaikne ohe.

«Minu vanamoor tegi ploomikneedleid kartulitaignast, kuhu pani terake kohupiima hulka, et oleksid toitvamad. Ta armastas alati rohkem mooniseemnetega kui juustupuruga üleriputatud kneedleid, mina aga vastupidi, nii et ükskord sai ta mult sellepärast isegi tuupi... Ei mõistnud; ma oma perekonnaõnne hinnata!»

Baloun peatus, matsutas suud, limpsas huuli ja ütles nukralt ning hellalt: «Tead, kamraad, nüüd, kus mul pole kneedleid, tundub mulle, et mu naisel oli, ikkagi õigus: mooniseemnetega on parem. Tol ajal tundus mulle ikka, et mooniterad jäävad hammaste vahele, kuid nüüd mõtlen, et jäägu aga peale ... Küll mu naine sai minuga aga kõledat põrgut näha! Kui palju ta nuttis, kui ma tahtsin, et ta maksavorsti sisse rohkem majoraani paneks! Ta sai mult sellepärast ühtelugu klobida. ükskord tümitasin teda vaesekest nii, et ta oli kaks päeva siruli, sest ta ei tahtnud mulle õhtuks kalkunit taPpa, et aitab mulle kukestki.»

«Jaa, kamraad,» nuuksatas Baloun, «oleks praegu maksavorsti ilma majoraani ja kukelihatagi. Kas sulle meeldib lillisoust? Tead, meil oli selle pärast alati palju tüli, aga nüüd larbiksin teist nagu kohvi.»

Baloun unustas aegapidi kujuteldava hädaohu ja alla Liskowieci poole astudes pajatas ta öövaikuses väsimatult ja suure õhinaga Švejkile, mida ta ennemalt ei ole sallinud ja mida ta nüüd sööks, nii et silmad jookseksid vett.

Nende taga kõndisid telefonist Chodounsky koos veltveebel Vanekiga.

Chodounsky seletas Vanekile, et ilmasõda on tema arvates totrus. Kõige hullem on seejuures telefonikaabli kat-keinine. nii et sa pead keset ööd parandama minema, veel hullem on aga see, et just siis, kui sa parandad seda neetud kaablit, leiab vaenlane su kõhe oma prožektoriga üles ja põrutab su pihta kõigist suurtükkidest; varemalt, kui peeti sõda, ei tuntud prožektoreid.

All külas, kus nad pidid kompaniile öömaja otsima, valitses pimedus ja kõik koerad pistsid larinal haukuma, mis sundis ekspeditsiooni peatuma ning aru pidama, kuidas nende metsalistega hakkama saada.

«Mis oleks, kui keeraksime tagasi?» sosistas Baloun.

«Baloun, Baloun! Kui me seda teeksime, lastaks meid arguse pärast maha,» ütles selle peale Švejk.

Koerad haukusid, mida edasi, seda hullemini, ja isegi Ropa jõe taga asuvas lõunapoolses Kroscienkos ning mõnes teises külas lõid koerad kaasa, sest Švejk käratas öövaikusesse:

«Tasa-tasa-tasa!»

Nii oli ta karjunud ka oma koerte peale, kui ta veel nendega äritses.

Koerad pistsid hullemini haukuma ja veltveebel Vanek ütles Švejkile:

«Ärge karjuge nende peale, Švejk, muidu ajate veel terve Galiitsia haukuma.»

«Midagi taolist juhtus meil manöövritel Täbori kandis,» rääkis Švejk. «Jõudsime öösel ühte külasse ja koerad hakkasid koletult lärmi lööma. Selles kandis elab rahvast tihedalt, nii et koerte haukumine kandus külast külasse, aina kaugemale ja kaugemale. ja külas, kus me laagris olime, tahtsid koerad juba vait jääda, kuid kuulsid siis jälle kauget haukumist, näiteks kuskilt Pelhfimovi poolt, ja pistsid uuesti lõugama. Natukese aja põrast klähvisid Täbori, Pelhfimovi, Budejovice, Humpoleci, Tfeboni ja Jih-lava rajoon. Meie kapten oli väga närviline vanamees ega võinud l'annatada koerte haukumist. Ta ei saanud terve öö magada, tuli iga natukese aja tagant välja ja küsis patrullitt: «Kes haugub? Mida hangutakse?» Sõdurid teatasid alandlikult, et koerad hauguvad. Tema aga läks nii marru, et kõik need, kes olid tookord patrullis, said kasarmuaresti, kui manöövritelt tagasi olime. Pärast

seda määras ta alati «koerakomando» ja saatis selle ette. Komando ülesanne oli külas, kus me ööbima pidime, kõiki elanikke hoiatada, et ükski koer öösel ei hanguks, vastasel korral tehakse koerale ots peale. Ma kuulusin ka ühte «koerakomandosse» ja kord Milevsko kandis, kui jõudsime külasse, läks mul asi pisut sassi ja ma ütlesin külavanemale, et iga koeraomanik, kes öösel haugub, lastakse strateegilistel kaalutlustel maha. Vanem ehmatas ara, pani hobuse pikema ju-tuta ette ja kihutas peastaapi kogu külale armu paluma. Teda ei lastud aga staapi üldse sisse ja ei puudunud palju, et valvurid oleksid ta maha lasknud. Nii Ma tuligi'tühjalt tagasi, ja enne kui me külasse jõudsime, sidusid kõik tema nõuandel koertel koonud kaltsudega kinni, nii et kolm koera läksid hulluks.»

Kui kõik võtsid omaks Švejki õpetuse, et koerad karda-vad öösel hõõguvat sigaretiotsa, seati sammud külasse. Kuid õnnetuseks ei suitsetanud neist keegi sigarette, nii et Švejki nõuandel polnud positiivseid tulemusi. Siis selgus koguni, et koerad haukusid rõõmu pärast, kuna nad armastusega mäletasid külast läbikäinud vägesid, kellest alati ka neile suupoolist jäi.

Koerad haistsid juba kaugelt, et lähenevad olendid, kes jätavad maha konte ja kärvanud hobuseid.

Korraga ilmus nagu maa alt Švejki ümber neli krantsi, kes kargasid sõbralikult ta najale ja liputasid saba.

Švejk silitas ja patsutas neid ja rääkis nendega ööpimeduses nagu lastega:

«Me oleme nüüd teie juures, me tulime siia tudima ja nämm-nämm tegema, anname teile kondikesi ja koorukesi, hommikul aga läheme jälle edasi, vaenlast peksma.»

Siin-seal külamajades võeti tuli üles. Kui nad esimese maja uksele koppisid, et järele uurida, kus elab külavanem, vastas seest kriiskav ja kile naisehääl, teatades poolejdi poola, pooleldi ukraina keeles, et mees on tal sõjas, lapsed rõuges haiged, moskalid on kõik ara võtnud ja mees keelanud enne sõttaminekut tal ust avada. Alles siis, kui mehed kõvendasid rünnakut uksele, seletades, et nad on «kvartiermacherid*, tegi kellegi käsi ukse lahti. Kui nad sisse astusid, selgus, et seal elabki külavanem, kes püüdis Švejkile tagajärjetult selgeks teha, et tema polevat seda kriiskavat naisehäält teinud. Ta vabandas, et ta ise maganud heinalakas, tema naine aga ei tea isegi, mis ta räägib, kui teda järsku une pealt 'üles ajada. Mis puutub kogu kompanii majutamisse, siis on nende küla nii väike, et sinna ei mahu ainsatki sõdurit. Magamiseks pole üldse mingit paika. Samuti pole ka midagi müüa, moskalid on kõik paljaks teinud.

Kui head härrad pahaks ei pane, viiks ta nad Kroscienkosse, seal on suured talud, sinna on ainult kolmveerand tunni tee, ruumi on seal laialt, iga sõdur võib lambanahkse kasuka peale saada, seal on nii palju lehmi, et iga sõdur saab katelokitäie piima, sea! on ka hea vesi. härrad ohvitserid võivad magada lossis. Aga mis on siin, Liskowiecis? Viletsus, sügelised ja täid. Tal endal oli kunagi viis lehma, kuid nioskalid võtsid viimasegi ära, nii et ta isegi peab käima Kroscienkos, kui tahab oma haigetele lastele piima saada.

Otsekui nende sõnade kinnituseks hakkasid samas toa kõrval laudas ammuma lehmad ja kile naisehääl kirus õnnetuid loomi, et koolera neid võtaks.

Külavanemal see ei häirinud ja ta seletas saapaid jalga ajades edasi:

Kortermeistrid (saksa k.).

«Ainult meie naabril Vojciekil üksi on siin lehm, kelle ammumist te, head härrad, just kuulsite. Seegi on haige, aher. Moskalid võtsid talt vasika ara. Sellest ajast peale ei annagi enam piima, kuid peremehel on kaliju teist maha tappa, arvab, cl Czestochowa jumalaema aitab kõik jälle heaks pöörata.»

Selle jutu ajal oli ta endale kontuši selga ajanud.

«Lähme nüüd, head härrad, Kroscienkosse. Sinna ei ole kolmveerandit tundigi, no mis ma, patune hing, nüüd seletan, poolt tundigi ei tule. Ma tean otse teed läbi jõe, siis läbi kasemetsa, tammest mööda . . . Küla on suur ja kõrtsides on neil head vodkat. Läki siis, head härrad! Mis me venitame! Teie kuulsa rügemendi härradel sõduritel ion tarvis hästi ja mõnusalt magada. Härra keiserlik-kuninglik sõdur, kes peksab moskaleid, peab saama viisaka ja puhta öömaja, mõnusa öömaja . . . Aga mis meil on? — Täid, sügelised, rõuged ja koolera. Näh, alles eile läks meil, mfcie neetud külas, jälle kölni meest koolerast mustaks . . . Kõige armulisem jumal on Liskowieci ära neednud . . .»

Sel silmapilgul tegi Švejk majesteetliku käeliigutuse.

«Hea härra,» ütles ta külavanema häält järele ahvides. «Ma olen kunagi ühest raamatust lugenud, et Rootsi sõja m ajal. kui oli käsk mehed nii- ja niisugusesse külasse korterisse panna, külavanem aga hakkas keerutama ja ei tahtnud abiks olla, poodi ta kõige ligema puu otsa. Pealegi rääkis üks poola kapral mulle täna Sanokis, et kui tulevad kortermeistrid, peab külavanem kõik volinikud kokku kutsuma, nendega kõik tared läbi käima ja ütlema lihi-salt: «Siia tuleb kolm meest, siia neli, preestrirnajja härrad ohvitserid, ja kõik peab poole tunni jooksul valmis olema.»»

«Hea härra,» pöördus Švejk tõsisel ilmel külavanema poole, «kus on kõige ligem puu?»

Külavanem ei mõistnud, mis tähendab «puu», ja seepärast seletas Švejk talle, et see on «käsk», «.tamm», «pirnipuu», «õunapuu», ühe sõnaga — kõik, millel on tugevad oksad.. Külavanem ei mõistnucl ikkagi, aga kui ta kuulis mõnede viljapuude nimesid, ehmus ta, sest kirsid olid juba küpsed, ja ta ütles, et ta ei tea midagi viljapuudest, ainult üks tamm on tal tare ees.

«Hüva,» ütles Švejk, lehes käega rahvusvahelise poomisemärgi, «siis me tõmbame sind su tare ees oksa. Sa

pead mõistma, et praegu käib sõda ja meil on käsk veeta öö siin, aga mitte mõnes Kroscienkos. Sina, sunnik, ara hakka ühtigi meie strateegilisi plaane muutma või sa ripud silmuses, nagu seisab selles Rootsi sõja raamatus! . .. Sihuke juhtum, härrad, oli kord manöövritel Velke Mezifici juures …»

Siinkohal katkestas veltveebel Vanek Švejki jutu: «Sellest räägite meile hiljem, Švejk.» Ja pöördudes külavanema poole, ütles ta: «Löö külas lokku ja anna korterid kätte!»

Külavanem hakkas värisema, kõkutas midagi, et ta tahtnud headele härradele ainult paremat, aga kui teisiti ei saa, siis leidub ka siin külas midagi, et kõik härrad võiksid rahule jääda, ja ta toob otsekohe laterna.

Kui külavanem lahkus kambrist, mida valgustas hädavaevu väike petrooleumi-ripplamp mingisuguse sandina küürus ja kõveriku pühaku pildi ees, hüüatas äkki Chodounsky:

«Aga kuhu kadus meie Baloun?»

Enne kui nad jõudsid midagi ette võtta, avanes vaikselt ahjutagune uks, mis viis kuhugi välja, ja Baloun poelas end sisse. Ta vahlis hiilivalt ringi, nägi, et küla-vanemat pole, ja ütles lämbudes, nagu oleks tal hirmus nohu:

«Käisin sahvis, midahi sattus pihhu, pih’in suhu, nüüd on huulae hüljes hinni nähu hiit. Ei ole soolane, ei ole mahus. See on leivataihen.»

Vellveebel Vanek suunas talle elektrilambi valguse ja kõik võisid veenduda, et nad polnud eluilmas näinud nii määrdunud Austria sõdurit. Nad ehmusid, kui nägid, et Balouni pluus oli kõhult punnis, nagu oleks ta viimast kuud rase.

«Mis sinuga on juhtunud, Baloun?» päris Švejk kaas-lundlikull, paisutades Balouni punnis kõhtu.

«Need on kurgid,» pugises Baloun, endal hing taigna Pärast kinni, mis ei lähe suusl alla ega tule välja. «Ettevaallikull, need on hapukurgid.. Ma ise sõin kiiruga kolm tükki ara, ülejäänud tõin teile.»

Baloun võttis kurgid ükshaaval põuest välja ja hakka? neid teistele jagama.

Lävele ilmus külavanem laternaga. Nähes kurgijagamise pilti, lõi ta risti etle ja pislis parguma:

«Moskalid võisid ja meie omad võlavad!»

671

Kõik läksid küla vaatama, kari koeri kännul, kes tunglesid jonnakalt Balouni ümber, rünnates tema püksitaskuid, kus Balounil oli samuti sahvrist näpatud pekitükk, mida ta aga oli oma ahnuses sõprade eest petlikult varjanud.

«Mis need koerad nõnna su ligi tikuvad?» küsis Švejk Balounilt.

Baloun mõtles tükk aega ja vastas siis:

«Nad tunnevad, et ma olen hea inimene.»

Ta ei iitsatanudki, et ta käsi hoiab taskus pekitükki ja üks koer napsab teda kogu aeg hammastega käest...

Korteriotsijate ringkäigul selgus, et Liskowiec on suur, ülekäinud sõjast tõepoolest kaunikesti laastatud käia. Kuid küla oli tulekahjudest puutumata, sest kumbki pool polnud seda nagu ime läbi oma lahingutegevuse sfääri haaranud. Kuid see-eest olid sinna kolinud lähedaste mahapõlenud Churowa, Grabowa ja Holubly küla elanikud.

Mõnes tares elas kuni kaheksa perekonda, elas suurimas viletsuses kõigi nende kaotuste tagajärjel, mida neile oli tekitanud kuritegelik sõda, mille üks periood oli neist üle käinud nagu märatsev veeuputus.

Rood tuli majutada küla teises otsas asuvasse väikesesse rüüstatud viinavabrikusse, mille käärimistuppa mahtusid vaid pooled mehed. Ülejäänud paigutati kümne mehe kaupa mitmesse talusse, mille jõukad omanikud polnud varata ja maata jäänud vaestele õnnetutele peavarju andnud.

Roodu staap koos kõigi ohvitseride, veltveebel Vaneki, tentsikute, telefonisti, sanitaride, kokkade ja Švejkiga asus külapreestri majja. Preester polnud samuti ühelegi ümbruskonna laostunud perekonnale peavarju andnud ja tema juures oli ruumi laialt.

Preester oli pikk ja kõhetu vanem tnees. Seüas oli tal luitunud ja võidunud rjassa. Oma ihnsuses ei raatsinud ta peaaegu sugugi süüa. Isa oli kasvatanud teda suures vaenus venelaste vastu. Kuid see viha võeti nagu peoga, kui . venelased taganesid ja sisse tulid Austria väed, kes panid nahka kõik tejna haned ja kanad, mis venelastest üldse puutumata olid jäänud, kuigi tema juures oli elanud kari karvaseid Baikali-taguseid kasakaid.

Kui külasse tulid ungarlased ja tegid tühjaks ka tema mesipuud, hakkas ta Austria armeed veel hullemini vihkama.

672

Praegu vaatas ta oma kutsumata külalisi suurima põlgusega ja tundis kuratlikku heameelt, et võis nende ümber keerelda ja õlgu kehitades korrata:

«Mul pole midagi. Olen täielik kerjus, te ei leia minu majast, härrased, leivakoorukestki.»

Kõige kurvem oli kogu selle asja juures Baloun, kes säärast vaesust nähes suutis vaevu pisaraid tagasi hoida. Tema mõtteis mõlkus kogu aeg mingi ähmane kujutlus praetud põrsast, mille kamar krõmpsub ahvatlevalt hamba all ja lõhnab nagu mesi. Baloun läks preestri kööki ja vedas ninaga õhku. Kõhe pistis oma pea kööki ka keegi poisivolask, kes töötas preestrihärra juures ühteaegu sula sena ja köögitüdrukuna. Talle oli antud vali käsk hoolega silmas pidada, et midagi ei varastataks.

Baloun ei leidnudki köögist midagi muud, kui soolatoosi sisse pistetud paberituutust näputäie köömneid, mis ta endale suhu puistas, sest nende aroom äratas temas praetud põrsa maitse hallutsinatsiooni.

Preestrimaja taga väikese viinaköögi õuel põlesid väli-köökide katelde all tuled ja vesi käteldes kees juba, kuid vee sees polnud midagi.

Veltveebel Vanek jooksis koos kokkadega kogu küla läbi, otsides siga, kuid asjata. Igal pool saadi üks ja sama vastus: moskalid on kõik nahka pistnud ja ara võtnud.

Nad ajasid ka kõrtsijuudi üles, kes hakkas oma juukseid kitkuma ja avaldas kahetsust, et ta ei saa härradele sõduritele mingeid teeneid osutada. Lõpuks sokutas ta neile vägisi ühe vana saja-aastase lehma kaela. igavese ninaka roju, kellest polnud muud kui kondid ja nahk. Ta nõudis lehrnatüki eest pöörast hinda, kitkus oma habet ja vandus, et säärast lehma ei leidu terves Galiitsias, terves Austria keisririigis ega Saksamaal, isegi mitte terves Euroopas ega üldse maailma peal, kusjuures ta ulus ja nuttis ja kinnitas jumala nimel, et see on kõige rammusam lehm, mis eales Jehoova tahtel maailma on tulnud. Ta vandus kõigi esivanemate nimel, et seda lehma sõidetakse vaatama isegi Wolociskast, et kogu ümbruses kõneldakse sellest lehmast kui imeteost, et see polegi lehm, vaid kõige rammusam pühvel. Lõpuks langes ta moonamuretse-jate ette põlvili, kääpas küll ühel, küll teisel kintsu ja ulus:

«Ennem lööge vana õnnetu juut maha, kuid ilma lehmata ärge ära minge!»

Ta tegi oma vingumisega kõik moonamuretsejad lausa jaburaks, nii et need tirisidki viimaks lehma, mida oleks jälestanud iga raipenülgijagi, väliköökide juurde. Kui juudil oli raha juba taskus, nuttis ja seletas ta veel tükk aega, et nad on ta laostanud ja hävitanud, et ta on end ise kerjuseks teinud, müües neile võileiva hinna eest säärase oivalise lehma. Ta palus end samas oksa tõmmata, et ta vanast peast on saanud hakkama säärase tobedu-. sega, mispärast tema esiisad end hauas viha pärast ümber keeravad.

Ta väänles veel pisut aega nende ees maas tolmus, raputas siis äkki endast kogu kurbuse, läks koju ja ütles kambris oma naisele:

«Elsa lebni1, soldatid lollid on, aga sinu Natan väga tark.»

Lehmaga oli hullupööra tegemist. Vahetevahel paistis, et nahk ei. tule tal üldse seljast maha. See läks nülgimise juures mitu korda kätki ja nähtavale tulid musklid, mis olid keerdus nagu kuivanud laevaköied.

Vahepeal toodi kuskilt kott kartuleid. Siis hakati neid kõõluseid ja konte lootusetult keetma. Samal ajal üritas ahastav kokk kõrval asuvas väikeses köögis lehmaroju paremastest tükkidest ohvitseride rooga valmistada.

Õnnetu lehm, kui seda loodusnähtust üldse lehmaks! võis nimetada, jäi kõigile kauaks elavalt meelde ja võib' kindlalt öelda, et kui ülemused hiljem Sokali lahingu eel j sõduritele Liskowieci lehma'meelde oleksid tuletanud, oleks üheteistkümnes kompanii, täägid ees, hirmsa möirgamise ja vihaga vaenlase kallale tormanud.

Lehm osutus nii jultunuks, et ta ei andnud'endast isegi suppi teha. Mida rohkem liha keedeti, seda kõvemini jäi j ta kontide külge kinni, muutudes ühtseks kõvaks kama-j kaks, kivinedes nagu mõni bürokraat, kes on eluaeg kantseleipaberites tuhninud ja ainult toimikuist toitunud.

Švejk, kes käskjalana pidas lakkamatut ühendust staabj ja köögi vahel, et välja selgitada, millal toit ometi valmis saab, teatas lõpuks ülemleitnant Lukášile:

«Härra oberleitnant, lehmast on juba portselan saanud. Sellel tõpral on nii kõva liha, et võiks klaasi lõigata. Kui kokk Pavlicek ja .Baloun proovisid liha rriaitsta, murdis Pavlicek esimese hamba, Baloun aga purihamba.»

1 Elsa, kullake (juudi žargoonis).

Baloun astus tõsisel ilmel ülemleitnant Lukäši ette ulatas talle «Lourdes'i laulu» sisse keeratud purihamba ja ütles kogeldes: . . . . . .

«Teatan alandlikult, härra oberleitnant, ma tegin kõik mis võisin. Selle hamba murdsin kätki ohvitseride liha kallal, kui me kokaga proovisime, kas sellest saaks pips-tükki teha.»

Nende sõnade peale upitas end akna juures olevast tugitoolist üles kurb kogu. See oli leitnant Dub, kelle sanitarid olid oma kaarikus täiesti kokkuvarisenud mehena kohale toonud.

«Palun vaikust!» ütles ta ahastava häälega. «Mul on paha.»

Ta vajus jälle vanasse tugitooli, mille iga prao vahel oli tuhandeid lutikamune.

«Ma olen väsinud,» lisas ta traagiliselt. «Ma olen nõrk ja haige. Palun, ärge rääkige minu juures murtud hammastest! Minu aadress on: Smichov, Krälovskä kaheksateist. Kui ma ei peaks hommikuni elama, palun teatage sellest ettevaatlikult mu perekonnale ja ärge unustage mu hauale märkimast, et ma olin enne sõda keiserliku-kuningliku gümnaasiumi õpetaja.»

675

Ta hakkas õrnalt norskama ega kuulnud enam, kuidas Švejk deklameeris matuselaulu sõnu:

Mariale sa andsid patu andeks,
röövlit õnnistasid risti kandes,
vaimust vaevatuile jõudu andes ...

Seejärel jõudis veltveebel Vanek veendumusele, et kuulsat lehma tuleb ohvitseride köögis veel oma kaks tundi keeta, et mingisugusest pipstükist ei saa juttugi olla ja pipstüki asemel tuleb guljašši teha.

Tehti otsuseks, et mehed võivad enne õhtusöögisignaali magama minna, sest õhtusöök saab niikuinii alles hommikuks valmis.

Veltveebel Vanek tõi kuskilt sületäie heinu, viskas need endale preestri söögitoas külje alla, keeras närviliselt vuntse ja ütles vaikselt ülemleitnant Lukäšile, kes puhkas tema kõrval diivanil:

«Uskuge, härra oberleitnant, säärase lehma liha pole ma veel kogu sõja ajal hamba alla saanud . . .»

Köögis istus telefonist Chodounsky ja kirjutas kiriku-küünla leegi valgel koju kirja, kirjutas tagavaraks, et pärastpoole, kui nad saavad juba kindla väliposti numbri, poleks enam vaeva näha. Ta kirjutas:

Armas, kallis naine, mu kõige kallim Boženka!

On öö ja ma mõtlen väsimatult Sinule, mu kullake, ja näen Sind, kuidas Sa ka minule mõtled, kui vaatad tühja voodit en'da kõrval. Sa pead mulle andeks andma, kui mulle seejuures üht-teist mõttesse tuleb. Sa tead väga hästi, et ma olen sõja algusest peale rindel ja olen haavatasaanud ja kodus puhkusel käinud seltsimeestelt mõndagi kuulnud. Nad tahaksid parema meelega mullapõues lamada kui selle tunnistajaks olla, kuidas mõni tõpranägu ameleb tema naisega. Mul on väga valus seda Sulle kirjutada, kallis Boženka. Ma poleks seda Sulle kirjutanudki, aga Sa tead väga hästi ja Sa ise tunnistasid mulle, et mina ei olnud esimene, kellega Sul oli tõsine tutvus, et enne mind kuulusid sa härra Kraasile Mikuldši tänavalt. Kui ma praegu öösel sellele mõtlen, ei minu äraolekul võib seda värdjat jälle sinu poole kiskuda, siis arvan ma, kallis Boženka, et võiksin ta sealsamas ara kägistada. Ma pidasin seda

676

kaua aega endas, aga kui ma mõtlen, et'ta võib Sulle jälle ligi tikkuda, siis kisub mu süda kokku. Ma hoiatan Sind ainult ühe asja eest, et ma ei salli enda kõrval säärast siga, kes võiks igaühega üle aisa lüüa ja teeks minu nimele häbi. Anna andeks, kallis Boženka, minu teravad sõnad, kuid pea

silmas, et ma sinust midagi halba ei kuuleks. Muidu peaksin teid mõlemaid maha lööma, sest ma olen kõigeks valmis, maksku see või minu enda elu. Suudlen Sind tuhat korda, tervita isa ja ema!
Sinu Tonouš.

N. B. Ara unusta, et Sa kannad minu nime!

Siis kirjutas ta veel teise kirja tagavaraks.

Minu kullakallis Boženka!

Kui saad need read kätte, siis tea, et meil on suur lahing seljataga, kus sõjaõnn kaldus meie poole. Muuseas lasksime alla oma kümmekond vaenlase aeroplaani ja kõmmutasime maha ühe kindrali, kellel oli suur soolatüügas nina otsas. Kõige ägedamas lahingumöllus, kui meie peade köhal lõhkesid šrapnellid, mõtlesin ma Sinu peale, kallis Boženka, mis Sa teed, kuidas elad ja mis on kodus uudist. Ma tuletan ühtelugu meelde, kuidas me istusime koos «Tomäši» õllekeldris, kuidas Sa mind koju tassisid ja kuiaas Su käsi tassimisest järgmisel päeval valutas. Praegu läheme jälle edasi, nii et mul pole mahti rohkem kirjutada. Loodan, et Sa oled mulle ikka truu, sest Sa tead väga hästi, et selles, suhtes ei lase ma endaga naljatada Aeg on rännakule asuda. Suudlen Sind tuhat Korda, kallis Boženka ja loodan, et kõik läheb hästi.
Sind siiralt armastav Tonouš.

Telefonist Chodounskyie kippus uni peaie ja ta jäi laua taha magama.
Preester, kes ei maganud, hulkus kogu aeg majas ringi, tõmbas köögiukse lahti ja kustutas oma kokkuhoidlikkuses Chodounsky kõrval allapõlenud kirikuküünia
Söögitoas ei maganud keegi peaie leitnant Dubi Veltveebel Vanek oli saanud Sanokis brigaadi kantseleist uue ettekirjutuse vägede toiduga varustamise kohta ja uuris

seda nüüd hoolikalt. Ta jõudis järeldusele, et mida lähemale rindele, seda vähemaks muutub sõduri toidunorm. Käskkirja ühe paragrahvi puhul, milles keelati sõdurite roka valmistamisel safranit ja ingverit kasutada, puhkes ta isegi naerma. Käskkirjas seisis märkus, et väliköökide juurest tuleb kõik köndid kokku korjata ja tagalasse diviisi lattu saata. See märkus oli pisut ebatäpne, sest ta ei seletanud ara, kelle kontidest on jutt, kas inimese või mõne muu tapalooma omadest.
«Kuulge, Švejk,» tähendas ülemleitnant Lukas igavuse pärast haigutades, «kuni me süüa ootame, võiksite mulle mõne loo jutustada.»
«Oh jaa,» nõustus Švejk. «Kuni me süüa ootame,«võiksin ma teile, härra oberleitnant, terve tšehhi rahva ajaloo, jutustada. Ainult ma räägin enne ühe lühikese loo ühest Sedlcany postkontori ülema naisest, kes pärast mehe surma sai mehe kohale. Mulle tuli see lugu kõhe meelde, kui me väliposti-juttu kuulasime, kuigi sellel lool pole välipostiga midagi ühist.
«Švejk,» hoiatas sohval lamav ülemleitnant Lukas, «te hakkate jälle kõledaid tobedusi ajama.»
«Aga muidugi, teatan alandlikult, härra oberleitnant, see on tõepoolest kole tobe lugu. Ma ei tea isegi, kuidas mulle sihuke tobe mõte pähe võis tulla, et hakkasin seda lugu rääkima. Võib-olla on tegemist juba külgesündinud totrusega, aga võib-olla ka minu noorpõlvemälestustega. Meie maamunal, härra oberleitnant, on igasuguseid iseloomusid ja kokk Jurajdal oli siiski õigus, kui ta tookord Bruckis nina täis tõmbas ja kraavi kukkus. Ta ei jaksanud sealt välja ronida ja karjus:
«Inimese saatus on ette määratud, inimene on kutsutud, et ta tunnetaks tõde, et ta valitseks oma hinge üle j igavese universumi harmoonias, et ta järjest areneks ja l muutuks täiuslikumaks, tõuseks mõistuse ja armastuse maailma kõrgemates sfäärides järjest kõrgemale.» Kui me, tahtsime teda kraavist välja tirida, siis küünistas ja hammustas ta meid. Ta

arvas, et ta ongi kodus, ja alles siis, kui me ta.kraavi tagasi viskasime, alles siis hakkas ta paluma, et me ta välja tiriksime.»

«No aga mis sai sellest postiülema prouast?» nõudis kannatamatult ülemleitnant Lukas.

«See oli igati tubli, kuid siiski vastik naine, härra oberleitnant. Ta täitis postkontoris kõiki, oma ülesandeid kor-

678

ralikult, kuid tal oli üks viga. Ta kujutles et kõik jälitavad teda, tikuvad talle ligi. Seepärast kirjutas ta pärast päevatööd ametiasutustele nende peale kaebusi, kus kallaletikkumised olid täpselt ära seletatud, ühel hommikul läks ta metsa seenele. Kui ta koolimajast möödus, nägi ta, et õpetaja on juba ülal õpetaja ütles talle tere hommikust ja küsis, kuhu prouad nii vara lähevad. Kui naine vastas, et läheb seenele, ütles õpetajahärra, et tuleb järele. Eks postiülema proua teinud sel est järelduse et õpetajahärral on tema, vana eide suhtes inetud kavatsused. Ja pärast, kui naine nägi õpetajaharrat põõsast välja tulevat, ehmus ta hirmsasti, pistis liduma ja kirjutas otsekohe kohalikule koolinõukogule kaebuse, et õpetaja tahtnud teda vägistada. Asja hakati ametiluni pidi uurima. Et sellest miskit avalikku lamenti ei tuleks, sõitis koolide inspektor ise asja uurima. Inspektor pöördus sandarmivahtmeistri poole, et see avaldaks oma arvamuse, kas õpetaja võis säärase teoga hakkama saada. Sandarmi-vahtmeister vaatas toimikusse ja ütles, et see on võimatu, sest kooliõpetajat oli kord juba süüdistatud pastori poolt, et õpetaja ajab taga tema õetütart, kellega pastor ise magas. Öpetajahärra võttis maakonnaarstilt tunnistuse, et pärast seda kui ta pööningult kaksiratsi vankritiislile kukkus, on ta juba kuus aastat impotentne. Siis kirjutas see lirva kaebuse sandarmivahtmeistri, maakonnaarsti ja koolide inspektori peale, et kooliõpetaja on nad kõik ara ostnud. Kõik kolm kaebasid postiülema proua kohtusse ja kõhus mõistis proua süüdi. Proua kaebas edasi, kinnitades, et ta pole vastutusvõimeline. Kohtuarstid vaatasid ta muidugi läbi ja tulid järeldusele, et ta võib siiski riigi teenistusse jääda, kuigi on nõrgamõistuseline naisterahvas.»

Ülemleitnant Lukas karjatas:

«Jeesus Maria!»

Ja lisas siis:

«Ma ütleksin teile midagi, Švejk, kuid ma ei taha rikkuda oma isu enne õhtusööki.»

Seepeale vabandas Švejk:

«Ma hoiatasin teid, härra oberleitnant, et jutustan teile ühe kole tobeda loo.»

Ülemleitnant Lukas lõi vaid käega ja tähendas:

«Ma olen teie suust vahel ka tarka juttu kuulnud.»

«Ega kõik või targad olla, härra oberleitnant,» vastas Švejk enesekindlalt. «Erandina peab ka rumalaid olema,

679

sest kui kõik oleksid targad, siis oleks maailmas nii palju tarkust, aga teine inimene läheks sellest lausa rumalaks. Kui kõik inimesed, härra oberleitnant, tunneksid näiteks looduse.seadusi ja hakkaksid taevasi kaugusi välja arvutama, siis tüütaksid nad kõik inimesed enda ümber ara nagu keegj härra Capek, kes käis «Karika» kõrtsis. Öösel läks ta alati kõrtsist välja tänavale, uuris tähti taevalaotuses, tuli tagasi, käis ühe juurest teise juurde ja aina seljas: «Täna paistis Jupiter suurepäraselt. Sina, sunnik, ei oska aimatagi, mis sul pea kohal on! Need on sihukesed kaugused, Sa pätt, et kui sind suurtükist välja lasta, siis lendaksid sa suurtükimürsu kiirusega sinna miljoneid ja miljoneid aastaid.» Ta oli seejuures nii järrje, et lendas varsti kõrtsist välja päris harilikul viisil ja harilikul trammi kiirusega, mis teeb umbes kümme kilomeetrit tunnis, härra oberleitnant. Või võtame näiteks, härra oberieitnant sipelgad ...»

Ülemieitnant Lukas kargas sohval istukile ja pani käed paluvalt risti.

«Ma imestan iseenda üle, et ma teiega üldse räägin, Švejk. Ma ju tunnen teid, Švejk, nii kaua aega .. .»

Švejk noogutas nõusolevalt pead:

«See on harjumuse asi. härra oberieitnant. Selles ongi lugu, et me tunneme teineteist juba ammust aega ja oleme üheskoos n,ü mõndagi läbi elanud. Me oleme üheskoos küllalt kannatanud ja alati on need kannatused meiie kaeia langenud hoopiski mitte meie endi süü läbi Teatan alandlikult, härr.a oberleitnant, see on saatus. Mis keisrihärrs teeb. on hästi tehtud; ta juhtis ka meid kokku ja ma ei soovi midaSi_ muud kui olla teiie vaid võimajikult Käsu lik. On teil kõht vaga tühi, härra oberieitnant?»

Ülemlettnant Lukas, kes oli jälle vanale sohvale pikali visanud, ütles, et Švejki viimane küsimus on parim lahendus selle tüütava jutu lõpetamiseks ja mingu Švejk küsima, kuidas on lood toiduga. On kindlasti parem, Kui l Švejk läks natukeseks ara ja jätaks ts üksi, sest kõik need totrused, mis ta Švejki suust kuuleb, väsitavad teda rohkem kui kogu rännak Sanokist siia..Ta jääks meeleldi üürikesele jagama, kuid ei saa.

«See tuleb lutikatest, härra oberleitnant. Rahva hulgas on juba vanast ajast sihuke arvamine, et preestrid sigitad lutikaid. Te oi leia kuskil nii palju lutikaid kui preestrimajades. Horni-Stodülkys kirjutas pastor Zamastil oma

majas lutikatest terve raamatu.. Isegi jutluse ajal ronisid lutikad ta riideid mööda . . »

«Mis ma ütlesin, Švejk? Kas lähete juba kööki või ei?»

Švejk läks. Nurgast ilmus Baloun ja hiilis nagu vari kikivarvul Švejkile järele...

Kui hommikul Liskowiecist Staraja Soh ja Sambon suunas teele asuti, viidi välikateldes kaasa ka õnnetu lehm, mis polnud ikka veel pehmeks keenud. Tehti otsusel», et teda keedetakse, teel edasi ja süüakse siis, kui pool maad Liskowiecist Staraja Soli on ara käidud ja peatus tehakse.

Enne teeleasumist keedeti meestele musta kohvi.

Leitnant Dubi veeti jälle sanitaarkaarikus, sest tal oli veelgi halvem kui eile. Kõige rohkem vaeva nägi temaga ta tentsik, kes pidi kogu aeg kaariku kõrval sörkima. Seejuures karjus leitnant Dub ühtejärge tentsiku peale, et too pole eelmisel päeval oma härra eest üldse hoolitsenud. Kui nad konale jõuavad, õiendab leitnant Dub temaga arved. Leitnant Dub nõudis iga natukese aja tagant vett. Kui talle vett ulatati ja ta jõi, oksendas ta selle kõhe jälle välja.

«Keda ja mida te naerate?» käratas ta kaarikust. «Ma teid veel õpetan! Te ärge mängige minuga! Te saate mind tundma!»

Ülemleitnant Lukas, sõitis nobuse seljas, tema kõrval käis Švejk, kes oli talle seltsiks ja sammus hoogsalt edasi, nagu ei kärsiks ta ara oodata silmapilku, millal vaenlasega rinnad kokku pannakse. Ta sammus ja pajatas:

«Kas olete märganud, härra oberieitnant, et mõned meie mehed on justkui kärbsed5 Ei ole neil kolmekümmend kiiogi turjal, aga juba võhm väljas. Neile tuleks kõnet pidada, nagu kadunud kärra oberieitnant Bucnäneek meile pidas. Ta laskis endale kuuli pane kautsjoni pärast*, mille ta oli pulmade eel oma tulevaselt äialt välja pigistanud ja mille ta siis võõraste naistega tuksi lõi. Siis võttis ta teise tulevase äia käest teise kautsjoni. Selle kautsjoni kulutas ta juba palju kasulikumalt — mängis vähehaaval kaartidega maha ja jättis tüdruku kuivale. Kuid raha ei jätkunud kuigi kauaks ja ta pidi juba kolmanda tulevase äiapapa käest kautsjonit otsima. Koi-manda kautsjoni eest ostis ta endale hobuse, araabia täku, mitte küll päris puhtatõulise . . . »

Ülemieitnant Lukas kargas sadulast maha.

«Švejk!» käratas ta ähvardavalt. «Kui te peaksite veel

neljandast kautsjonist sõnakese poetama, tõukan teid kraavi!»

Ta kargas uuesti hobuse selga, Švejk aga jätkas tõsiselt: «Teatan alandlikult, härra oberleitnant, et neljandast kautsjonist ei või juttugi olla, sest juba pärast kolmandat kautsjonit kihutas ta endale kuuli keresse.» «Oh, viimaks ometi,» lausus ülemleitnant Lukas. «Nojah, me rääkisime ju kõnest,» seletas Švejk edasi «Sihukesi kõnesid, nagu härra oberleitnant Buchänek meile ühtelugu pidas, kui sõdurid rännakul juba maha hakkasid kukkuma, tuleks minu tagasihoidlikku arusaamist mööda kõigile meestele pidada, nagu tegi seda tema. Ta tegi suitsutunni, kogus kõik mehed nagu kana oma pojad onda ümber ja kukkus seletama: «Teie, närukaelad, ei oska üldse seda hinnata, et marsite maakeral, sest te olete harimata matsikari, nii et süda läheb pahaks, kui teid vaatad! Aga kui laseks teid päikese peal marssida, kus inimene, kes kaalub meie närusel planeedil kuuskümmend kilo, on üle tuhande seitsmesaja kilo raske. Te kärvaksite maha! Kuidas te marsiksite, kui teil oleks turjal kakssada kaheksakümmend kilo, peaaegu kolm tsentnerit, püss aga oleks oma poolteist tsentnerit raske? Te lõõtsutaksite ja riputaksite keele suust välja nagu äraaetud koerad.» Meie hulgas oli üks õnnetu kooliõpetaja. See võttis julguse mõne sõna sekka poetada: «Vabandage,, härra oberleitnant, kuu peal kaaluks teie kuuekümnekilone inimene ainult kolm-teist kilo. Meil oleks kuu peal hulga parem marssida, sest meie ranits kaaluks seal ainult'neli kilo. Kuu peal me ei marsiks, vaid hõljuksime õhus.» — «Vaat kus kole lugu!» ütles selle peale kadunud härra oberleitnant .Buchänek. «Sina, tattnina, ihkad kõrvakiilu. Ole õnnelik, et ma annan sulle ainult maapealse kõrvakiilu! Kui ma ühe sihukese sulle kuu peal annaksin, lendaksid sa oma kerge kehaga kusagile Alpidesse ja sinust jääks järele ainult märg plekk. Aga kui ma sulle päikese peal vastu kõrvu annaksin, muutuks su munder pudruks ja su pea lendaks kuhugi Aafrikasse.» Ta andis õpetajale hariliku maapealse kõrvakiilu, kõiketeadja hakkas nutma ja me marssisime edasi. Kogu rännaku aja õpetaja ulus ja seletas aina midagi inimväärikusest, härra oberleitnant, et temaga käiakse ringi kui elutu olendiga. Pärast saatis härra oberleitnant ta raportile ja ta pandi kaheks nädalaks trellide taha. Tal jäi teenida ainult kuus nädalat, kuid ta ei teeninud seda

682

välja. Tal oli song, kasarmus aga sunniti trapetsil igasuguseid vigureid tegema, tema ei kannatanud välja ja suri haigemajas nagu simulant.»

«See on hirmus, Švejk,» ütles ülemleitnant Lukas, «et teil, nagu ma olen korduvalt öelnud, on omapärane viis ohvitsere mustata.»

«Ei ole mul sihukest viisi,» vastas Švejk avameelselt. «Ma tahtsin teile, härra oberleitnant, ainult seda jutustada, kuidas ennemalt sõjaväes inimesed ise endale õnnetuse kaela tõmbasid. Nagu seegi mees, kes arvas, et ta on targem kui härra oberleitnant, ja tahtis ohvitseri meeste silmis oma kuuga alandada. Kui ta maapealse kõrvalopsu sai, siis ohkasid kõik kergendatult ja keegi ei tundnud pahameelt, vastupidi — kõigil oli hea meel, et härra oberleitnant oli maapealse kõrvakiiluga kõle teravmeelset nalja teinud. Selle kohta öeldakse — tuli olukorrast puhtalt välja. Inimene peab otsemaid midagi välja mõtlema ja asi ongi ants. Prahas Karmelitäni vastas, härra oberleitnant, oli kellelgi Jenomil hulk aastaid tagasi küülikute ja muude lindude kaüplus. Härra Jenom hakkas kurameerima raamatuköitja Bileki tütrega. Härra Bilekile oli asi vastu-meelt ja ta kuulutas kõrtsis kõigi kuuldes, et viskab Jenomi trepist alla, kui too peaks tulema tema tütre kätt paluma, nii et tervel maailmal jääb suu ammuli. Enne härra Bikki juurde minemist võttis rrärra Jenom nina täis. Härra Bilek tervitas teda esikus, suur nuga käes, millega ta raamatute aari lõikas. Ta käratas härra Jenomile, et mis ta siit otsib. Vastuseks pani härra Jenom sihukese kõva paugu, et seinakella pendel jäi seisma. Härra Bilek puhkes laginal naerma, ulatas härra Jeno-mile kohe käe ja muudkui: «Olge lahked, astuge edasi, härra Jenom! Palun võtke istet! Ega te pükse täis ei pasandanud? Ma polegi nii kuri mees. Tõsi küll, ma tahtsin teid välja visata, kuid nüüd näen, et olete väga meeldiv isand, originaalne

inimene. Mina olen raamatuköitja, olen lugenud palju romaane ja jutustusi, kuid ühestki raamatust pole leidnud, et peigmees ennast niiviisi esitleks.» Ta naeris seejuures, nii et kõht vabises, ja seletas suure heameelega, et talle tundub, nagu tunneksid nad teineteist juba sündimisest saadik, nagu oleksid nad lihased vennad, pakkus talle kõhe sigarit, laskis õlut ja vorstikesi tuua, kutsus naise, tutvustas talle härra Jenomit ja jutustas üksikasjalikult sellest vägevast paugust. Naine

sülitas ja läks ara. Härra Bilek kutsus siis tütre ja ütles talle, et see härra tuli nii- ja naasuguste üksikasjade juures sinu kätt paluma. Tütar hakkas sealsamas nutma ja teatas, et ta ei tunnegi seda härrat ega taha teda näha, nii et meestel ei jäänud muud kui õlu ara juua, vorstid ara süüa ja lahku minna. Varsti saadi kõrtsis, kus käis härra Bilek, härra Jenomi häbist teada ja viimaks ei tarvitatud tema kohta terves linnaosas muud nime kui «Pasapeeter Jenom». Igal pool räägiti, kuidas ta tahtnud olukorrast välja tulla. — Elu ühtekokku, teatan alandlikult, härra oberleitnant, on niivõrd keeruline, et üksiku inimese elu seal kõrval on narts. Meil Bojište tänavas «Karika» kõrtsis käis enne sõda ikka üks politseiülem, keegi härra Hubicka, ja üks ajakirjanik, kes otsis jalaluudemurdmisi, sõidukite alla jäänud inimesi ja enesetapmisi ja pani kõik need lehte. Oli köie lõbus mees ja viibis rohkem politseijaoskonna valveruumis kui oma toimetuses. Ükskord jootis ta politsei vanemvahtmeistri härra Hubicka täis ja vahetas temaga köögis riided, nii et vanemvahtmeister oli erariietes ja ajakirjanikust sai politsei vanemvahtmeister. Ta kattis revolvri numbri kinni ja läks mööda Prahat patrullima. Ressiova tänavas, endise Püha Väclavi vangimaja juures sattus ta öövaikuses ühe tsilindris ja kasukas vanahärra peale, kes läks, karvakasukas vanem prou; käevangus. Mõlemad ruttasid koju ega rääkinud sõnag Ajakirjanik kargas neile kallale ja käratas vanahärral otse kõrva sisse: «Ärge lärmake, või ma viin teid kinni!» Kujutlege, härra oberleitnant, kuidas nad ehmatasid Asjata seletasid nad.- et tegemist on ilmse eksitusega, et mõiemad tulevad härra asevalitseja juurest võõrsilt. EKIpaaž toonud neid Rahvusteatrini, nüüd võtvat nad värsKe: õhku, ja elavat nad samas lähedal, Mõrani tänavas, tema ise olevat asevalitseja üiemnõunik ja kaasas on tal abikaasa «Ärge ajage, mulle kärbseid pähe!» karjus ajakirjani! omasoodu. «Te peaksite häbenema, kui olete ise mingi ase valitseja üiemnõunik, nagu te ütlete, ja käftute seejuures nagu poisike. Ma jälgisin teid juba tükk aega, kuidas te tagusite kepiga kõigi kaupluste aknaruloosid, mis teiit teel ette sattusid, kusjuures teid aitas, nagu te ütlete, teie abikaasa.» — «Kuid mul pole üldse keppi, nagu ,te näete See pidi olemS keegi teine, kes käis meie ees.» — «Kui das teil võibki keppi olla,» ütles seepeale ümberriietatud ajakirjanik, «kui te oma kepi — ma ise nägin — seal nurga

taga ühe vanaeide selga puruks lõite, kes käib kõrtsides küpsetatud kartuleid ja kastaneid müütamas!» Proua ei osanud isegi nutma puhkeda ja härra asevalitseja ülem-nõunik vihastas nii, et hakkas seletama midagi jõhkrusest, mille eest ta võeti kinni ja anti Salmi tänava politseijaoskonna rajoonis üle lähemale politseipatrullile, ümberriietatud ajakirjanik ütles patrullile, et viigu nad see paarike jaoskonda, tema ise on «Pühast Jindrichist»* ja käinud ametiasjus Vinohradys, mõlemad rikkunud öörahu, võtnud osa öisest kaklusest ja kõigele lisaks haavanud veel ametivõimu esindajat. Ta ajab oma asja «Pühas Jindfichis» joonde ja tuleb tunni aja pärast Salmi tänava jaoskonda. Nii viiski patrull mõlemad vanainimesed kaasa. Nad istusid hommikuni jaoskonnas, oodates ülemvahtmeistrit, kes tuli seeaeg mööda kõrvaltänavaid Bojište tänavale «Karikasse» tagasi, äratas ülemvahtmeister Hubicka, jutustas talle ettevaatlikult juhtunust ja hoiatas, et asi võib tõsiseks minna, kui ta ei oska suud pidada ...»

Näis, et ülemleitnant Lukas on jutust juba väsinud, aga enne kui hobust traavile ajada ja kolonni pea poole sõita, ütles ta Švejkile:

«Kui te peaksite õhtuni rääkima, läheks jutt, mida edasi, seda lollimaks.»

«Härra oberleitnant,» hüüdis Švejk eemalekappavale ülemleitnandile järele, «kas te ei tahagi teada, kuidas lugu lõppes?»

Ülemleitnant Lukas andis kännuseid.

Leitnant Dubi seisukord oli sedavõrd paranenud, et ta ronis sanitaarkaarikust välja, kogus kompanii staabi mehed enda ümber ja hakkas neid nagu poolunes õpetama. Ta pidas neile tohutu pika kõne, mis rõhus kõiki rängemini kui varustus ja püss.

Leitnant Dubi kõne kujutas endast segu igasugustest manitsussõnadest. Ta alustas nii:

«Sõduri armastus härrade ohvitseride Vastu sünnitab uskumatu ohvrivalmiduse, ja pole oluline, kas see' armastus on sõdurile kaasa sündinud või ei. Koguni vastupidi — seda armastust tuleb sõdurisse sunniviisil sisendada. Eraelus kestab ühe sunnitud armastus teise vastu, näiteks õpilase armastus õpetaja vastu, nii kaua, kui kestab väline jõud, mis sunnib armastama. Sõjaväes näeme aga vastupidist, sest ohvitser ei tohi lasta sündida sõdurite juures selle armastuse vähematki vähenemist, mis seob sõdurit

oma ülemustega. See armastus pole harilik armastus, see on õigust ütelda austus, hirm ja distsipliin.»

Švejk kõndis kogu aeg vasakul kõrval, ja kui leitnant Dub kõneles hoidis Švejk pea paremale nagu käskluse «rechtsschaut» peale.

Esialgu ei pannud leitnant Dub seda tähelegi ja pidas oma kõnet edasi:

«Distsipliini ja kohustust sõna kuulda, sõduri kohustus-likku armastust ohvitseri vastu, võib väga lühidalt kokku võtta sest sõduri ja ohvitseri vahekord on väga lihtne: üks kuulab sõna, teine käsib. Me oleme juba ammu sõjakunsti raamatutest lugenud, et sõjaväeline lakonism, sõjaväeline lihtsus ongi just see voorus, mille peab omandama iga sõdur, kes tahes-tahtmata armastab oma ülemust, kes sõduri silmis peab olema jagamatu ja vankumatu tahte ülim, kõige täiuslikum ja kristalliseerunum kehastus.»

Alles nüüd märkas ta Švejki «rechtsschauti» ja seda, millise pilguga Švejk teda jälgib. See oli talle kõle ebameeldiv, sest ta tundis korraga, et oli oma kõnega sompsu läinud ega pääse kaugemale sõduri armastusest oma ülemuse vastu. Seepärast käratas ta Švejkile:

«Mis sa põrnitsed mind nagu vasikas vastset väravat?»

«Nagu käskisite, teatan alandlikult, härra leitnant. Te , ise juhtisite ükskord minu tähelepanu sellele, et kui te räägite, siis pean ma oma silmadega teie suud jälgima. Kuna iga sõdur peab täitma oma ülemuse käske ja neid igavesti meeles pidama, siis ma nii just tegingi.»

«Vaata mujale!» põrutas leitnant Dub. «Ainult mitte minu poole, sa igavene loll! Tead, et ma ei salli seda, ma ei kannata seda! Kus ma vaid sind näen, seal tuleb mul tahtmine sind ...»

Švejk tegi peapöörde vasakule ja sammus niimoodi, vaade rangelt vasakule, leitnant Dubi kõrval edasi, nii et leitnant Dub oli sunnitud jälle käratama:

«Kuhu sa vaatad, kui ma sinuga räägin?»

«Teatan alandlikult, härra leitnant, vaatan teie käsu peale vasakule.»

«O-ohb ohkas leitnant Dub. «On sinuga aga rist. Vaata otse enda ette ja ütle iseendale: ma olen säärane tohman, et hullemat ei saa ollagi. Pead meeles?»

Švejk vaatas otse ette ja küsis:

«Teatan alandlikult, härra leitnant, kas ma pean selle peale vastama?»

«Mis sa enesele lubad?!» röögatas leitnant Dub. «Kuidas sa minuga räägid? Mis sa sellega mõtled?»

«Teatan alandlikult, härra leitnant, mõtlen ainull teie käsule ühes jaamas, kus te hoiatasite mind, et ma enne ei vastaks, kui teie olete oma jutu lõpetanud.»

«Sa tunned siis minu ees hirmu?» rõõmustas leitnant Dub. «Aga sa ei tunne mind veel. Minu ees on värisenud kangemadki mehed kui sina, pea, seda meeles. Ma olen hullemaidki väänikuid taltsaks teinud. Seepärast pea lõuad ja mine rivi lõppu, et ma sind ei näeks!»

Švejk läks rivi lõppu sanitaarjao juurde ja sõitis mõnusalt kaarikus istudes kuni peatuskohani, kus kõik said viimaks õnnetust lehmast keedetud suppi ja liha.

«Selle lehma oleks pidanud vähemalt kaheks nädalaks äädikasse pistma, ja kui mitte just lehma, siis selle mehe, kes ta ostis,» arvas Švejk.

Brigaadjst saabus ratsakäskjalg ja tõi üheteistkümnendale kompaniile uue korralduse Feldšteini peale pöörata, jättes kõrvale Veralitše ja Sambori, sest seal on ees kaks Poznani polku ja kornpanii majutamiseks puudub võimalus. Ülemleitnant Lukas andis otseteed korralduse, et veltveebel Vanek ja Švejk läheksid ette ning otsiksid Feldšteinis kompaniile öömaja.

«Ja et te tee peal jälle mõnda lollust ei tee, Švejk!» hoiatas ülemleitnant Lukas. «Peaasi, olge kohalike elanike vastu viisakas.»

«Teatan alandlikult, härra oberleitnant, püüan olla, kuigi ma nägin halba und, kui hommikul terakese tukastasin. Ma nägin pesuküna, mis tilkus terve öö maja koridoris, kus ma elasin, kuni kõik vesi välja tilkus ja läbi majaperemehe lae jooksis. Peremees ütles mulle kõhe hommikul korteri üles. Üks sihuke lugu juhtus tegelikult, härra oberleitnant. Karlinis viadukti taga . . .»

«Jätke mind rahule oma tobedate juttudega, Švejk, ja vaadake parem koos Vanekiga kaarti, kuhu minna. Vaadake siin seda küla. Selle küla juurest pöörate paremale jõe aarde ja Lähete piki jõge järgmise külani, sealt esimese vasakpoolse haruni, mis jääb teile paremat kätt, siis pöörate põlluteed mööda otse põhja suunas mäkke ja siis ei saa te enne Feldšteini enam kuhugi eksida. Kas jääb meelde?»

Švejk ja veltveebel Vanek asusid kättejuhatatud teele. Oli pärastlõunane aeg. Maa hingas raskelt lämmatava

palavuse käes. Halvasti kinniaetud haudadest kandus halba lehka. Vanek jõudsid paikadesse, kus olid toimuud Przemysi ümbruse lahingud ja kuulipildujad niitnud maha terveid pataljone. Väikesed metsatukad jõe ääres rääkisid suurtükiväe marutulest. Laiadel lagendikel ja mäekülgedel vaatasid puude asemel mingid tüükad maa seest välja ja kogu seda laastatud ala läbisid kaevikud.

«Maastik on hoopis teine kui Praha ümbruses,» ütles Švejk, et lõpetada vaikimist.

«Meil on vili juba lõigatud,» tähendas veltveebel Vanek. «Kralupy kandis alustatakse varem kui mujal.»

«Siin võrsub pärast sõda vägev vili,» arvas natukese aja pärast Švejk. «Talumeestel ei tule kondijahu osta. Neile on väga kasulik, et terved rügemendid mädanevad nende põldudel. Ohe sõnaga — see on nende leib. Ainult üks asi teeb mulle muret, et talupojad ei Ilaseks ennast alt vedada ega müüks sõdurite konte suhkruvabrikutele kondisöe tegemiseks. Meil Karlini kasarmutes oli keegi oberleitnant Holub. See oli nii kõrgesti tudeeritud, et kõik pidasid teda kompaniis lolliks, sest oma kõrge hariduse pärast ei õppinud ta sõdureid sõimama ja vaatas igale asjale ainult teaduslikult seisukohalt. Ükskord kandsid sõdurid talle ette, et saadud leib ei sünni süüa. Iga teine ohvitser oleks sihukese jultumuse üle vihastanud, aga tema mitte. Ta jäi rahulikuks, ei öelnud kellelegi ei ühtegi «põrssa-poega» ega ühtegi «siga» ja ei andnud ka kellelegi vastu vahtimist. Võttis ainult kõik oma mehed kokku ja seletas neile oma meeldiva häälega: «Kõigepealt, sõdurid, peate aru saama, et kasarm ei ole mingi delikatesside kauplus, kus võite valida endale marineeritud angerjat, sardiine või võileibu. Iga sõdur peab nii intelligentne olema, et sööb ühegi jututa kõike, mis antakse, ja iga sõdur peab nii palju distsipliini austama, et ta ei juurdle toidu kvaliteedi kallal, mida ta sööb. Kujutlege, sõdurid, et on sõda. Mullal, kuhu teid pärast lahingut maetakse, on täiesti ükskõik,

missugust leiba te enne surma sõite. Emake maa määndab ja õgib teid ara koos saabastega. Maailmas ei käo midagi. Teist, sõdurid, kasvab uus vili, millest saab leiba uutele sõduritele. Nemad aga pole võib-olla samuti kui teiegi rahul, lähevad kaebama ja satuvad sihukese ülemuse peale, kes laseb nad kartsa pista ja teeb neile koledat põrgut, sest tal on selleks õigus. Nüüd olen ma teile,

sõdurid, kõik ilusasti ara seletanud ja ma ei hakka teile teist korda meelde tuletama, et see, kes julgeb veel kord kaebama tulla, saab nii, et mäletab surmatunnini.» — «Kuj ta meid sõimakski,» arutasid sõdurid omavahel, sest härra oberleitnandi kõnede õrnused muutusid kõigile kõle vastikuks. Ükskord valis kompanii mind ja saatis talle ütlema, et kõik armastavad teda, kuid mis sõjaväeteenistus see on, kui ei sõimata. Ma läksingi tema juurde koju ja palusin, et ta ei pahandaks, kuid kroonuteenistuses peab valitsema valjus ja sõdurid on sellega harjunud, kui neile iga päev meelde tuletatakse, et nad on koerad ja põrsad. Ta vaidles esiotsa vastu, seletas midagi intelligentsist ja seltest, et praegusel ajal ei tule enam teenida kepihirmu all, kuid viimaks laskis ennast pehmeks rääkida ja virutas oma autoriteedi tõstmiseks mulle vastu nägu ning viskas mu uksest välja. Kui ma teatasin sõduritele oma läbirääkimiste tulemustest, oli kõigil sellest väga hea meel, kuid härra oberleitnant rikkus juba järgmisel päeval kogu nende rõõmu. Ta tuli minu juurde ja ütles kõigi kuuldes: «Švejk, ma läksin eile pisut ägedaks. Võtke see kulden ja minge jooge minu terviseks. Sõduritega peab oskama ümber käia.»»

Švejk silmitses ümbrust.

«Ma arvan, et me läheme valesti,» ütles ta. «Härra oberleitnant seletas küll kõik ilusasti ära. Peame minema üles mäkke, siis alla, Seejärel vasakule ja paremale, siis veel kord paremale, seejärel vasakule, meie aga läheme muudkui otse. Või juhtus see kõik kogemata, jutuajamise sees? Ma vaatan, et sinna Feldšteini on kaks teed. Ma soovitan edasi minna seda pahempoolset teed mööda.»

Juhtus nagu ikka, kui kaks inimest seisavad teelahkmel. Veltveebel Vanek kinnitas, et tuleb minna paremale.

«Minu tee on parem kui teie oma,» ütles Švejk. «Mina lähen piki jõeäärt, kus kasvavad meelespead, aga teie ronite kuskil kõrbenud põndakuid mööda. Mina- usun seda, mis rääkis härra oberleitnant, et me ei saa üldse kuskile eksida. Aga kui me ei saa eksida, mis pagana päralt peaksin-ma siis kuhugi mäkke ronima. Ma lähen ilusasti mööda aa$a, pistan endale lillekese mütsi külge ja korjan terve kimbukese härra ülemleitnandi jaoks. Ja eks me pärast näe, kellel oli õigus, ja ma loodan, et lahkume teineteisest heade sõpradena. See on sihuke kant, kus kõik teed peavad Feldšteini viima.»

«Ärge olge hull, Švejk!» ütles Vanek. «Ma räägin teile, et kaardi järgi peame just paremale minema.»

«Kaart võib ka valetada,» vastas Švejk jõekese orgu astudes. «Kord öösel läks keegi vorstmaaker Kfenek Praha linna plaani järgi Vinohradyst «Montagist» Mala Stranasse oma koju, kuid hommikuks jõudis ta Kladno juurde Rozdelovisse. Seal leiti ta külmast kangena rukki seest, kuhu ta oma suures väsimusest oli langenud. Kui teie, härra rechnungsfeldwebel, ei lase ennast nõusse rääkida ja jääte oma juurde, siis läheme lahku ja saame alles Feldšteinis kokku. Vaadake ainult, mis kell on, et me teaksime, kumb meist enne kohale jõuab. Kui teid aga mingi oht peaks ähvardama, siis andke üks pauk õhku, et ma teaksin, kus te olete.»

Õhtuks jõudis Švejk väikese kalatiigi juurde, kus ta sattus ühe ärakaranud vene sõjavangi peale. Vang suples parajasti ja pistis Švejki märgates alasti, nagu ta veest välja ronis, plehku.

Švejki hakkas kangesti huvitama, kuidas sobiks talle vene munder, mis vedeles sealsamas pajupõõsa all. Ta viskas oma riided seljast ja puges õnnetu alasti vene sõjavangi mundrisse. Vang oli põgenenud metsa taga

691

külas peatuvast kolonnist. Švejk tahtis oma peegelpilti tiigivees põhjalikult silmitseda ja kõndis seepärast nii kaua tiigitammil, kuni vene vangi otsiv välisandarmite patrull ta sealt leidis. Välisandarmid olid ungarlased, kes viisid Švejki tema protestist hoolimata Hõrovisse*, kus ta pisteti vene sõjavangide hulka, keda saadeti Przemyšü viiva raudtee parandustöödele.

Kõik sündis nii ruttu, et Švejk hakkas alles järgmisel päeval oma olukorrast aru saama ja kirjutas. koolitoas, kuhu oli majutatud osa vange, valgele seinale puusöe tükiga järgmised sõnad:

Siin magas Josef Švejk Prahast, 91. rügemendi 11. marsipataljoni käskjalg, kes sattus korter meistrina Feldšteini all eksikombel Austria sõjavangi.

Neljas jagu

MEHISE NAHATÄIE JÄRG

I

ŠVEJK VENE SÕJAVANGIDE KOLONNIS

Keegi ei pööranud sellele mingit tähelepanu, et Švejk, keda Vene sineli ja sõdurimütsi pärast eksikombel Feldsteini-lähedases külas plehkupannud vene sõjavangiks peeti, oli oma ahastuse söega seinale jäädvustanud. Kui Švejk Hõrovi tapijaamas kõva maisileiva tükikeste väljajagamise ajal kõik ühele parajasti mööduvale ohvitserile üksikasjaliselt ara tahtis seletada, virutas ungarlasest sõdur, vangide kolonni valvur, talle püssikabaga selga ja käratas:

«Baszom az eletet![1] Käsi rivisse, vene siga!»

Ungari sõdurite säärane käitumine vene sõjavangidega, kelle keelt nad ei mõistnud, kuulus kõigiti asja juurde.

Švejk läks rivisse tagasi ja pöördus kõrvalseisva vangi poole:

[1] Rõve ungarikeelne sõim.

695

«See mees täidab küll oma kohust, kuid paneb ise ennast hädaohtu. Mis oleks saanud, kui püss oleks olnud laetud ja kukk vinnas? Sest kui ta mehele selga virutab ja püssitoru on enda poole, võib väga kergesti juhtuda, et pauk läheb lahti, laeng lendab talle suhu ja ta ongi oma kohustuste täitmisel valmis. Šumavas varastasid kivilõhkujad ühes kivimurrus dünamiidipadruneid, et talvel oleks kändude juurimisel võtta. Kivimurru vaht sai käsu kõik kivilõhkujad pärast tööd läbi otsida ja ta täitis seda ülesannet nii suure armastusega, et nabis kohe esimese kivilõhkujas kinni ja kukkus talle kõigest jõust vastu taskuid kloppima, nii et dünamiidipadrunid mehe taskus lõhkesid ja mõlemad lendasid õhku. Kui nad õhku lendasid, siis paistis, nagu kaelustaksid nad viimsel silmapilgul teineteist.»

Vene sõjavang, kellele Švejk seda jutustas, vaatas talle täielikus arusaamatuses otsa, sest ta ei taibanud tervest jutust ainsatki sõna.

«Ne ponimat, ja krimski tatarin[1]. Allah ahper.» Tatarlane istus maha, pani jalad risti, asetas käed rinnale ja hakkas palvetama:

«Allah ahper... allah ahper ... besmila ... arahman ... arahim ... malinkin mustafir.. .»[2]

«Ah sa oled siis tatarlane!» tähendas Švejk kaastundlikult. «Sul on vedanud. Kui sa oled tatarlane, peaksid sa minust ja mina peaksin sinust aru saama. Hm ... Kas Sternbergi Jaroslavist* tead midagi? No näh, isegi sihukest nime sa ei tea, sa tatarimait. See mees tegi ju Hostyni juures teie tagumikud triibuliseks. Teie, tatari käkid, lidusite siis Määrjmaalt, nii et kannad välkusid. Teie kooliraamatud vist ei õpeta teile seda, aga meile õpetavad. Kas tead midagi Hostyni jumalaemast Mariast? Paistab jah, et sa ei tea. See oli seal juures. Aga ükskõik, küll teid, tatari paganaid, sõjavangis veel ristitakse!» Švejk pöördus teise sõjavangi poole: «Sina oled samuti tatarlane?»

Kõnetatu sai sõnast «tatarlane» aru ja raputas pead:

«Tatarin net, tšerkess, rodneja Tšerkess, golovi režu.»[3]

Švejkil oli üldse õnne, et ta oli mitmesuguste Idamaa rahvaste esindajate hulka sattunud. Ešelonis oli

[1] Ei saa aru, ma olen Krimmi tatarlane *(vigases vene k.).*

[2] Allah on suurim . .. allah on suurim. Halastaja, armulise, andestaja kuninga nimel' *(muhamediusu palve vigases araabia keeles).*

[3] Ei ole tatarlane, olen tšerkess, minu kodumaa on Tšerkessia, lõikan päid (vigases vene k.).

tatadasi, grusiinlasi, osseete, tšerkesse, mordvalasi ja kalmõkke.

Kuid see oli ka Švejki õnnetus, et ta ei saanud ühegagi neist rääkida. Ta viidi koos kõigiga Dobromili *, kus pidi parandatama Przemyšlist läbi Nizankovitsi tulevat raudteed.

Dobromili tapijaama kantseleis kirjutati vangid üksteise järel üles See toiming arenes läbi suurte raskuste, »est kolmesaja vangi hulgas, kes olid Dobromili veetud, ei mõistnud keegi seal laua taga istuva veltveebli vene keelt. Veltveebel oli kunagi üles andnud, et ta oskab vene keelt, ning nüüd oli ta Ida-Galiitsiasse tõlgiks määratud. Ta oli tubli kolm nädalat tagasi endale saksa-vene sõnaraamatu ja õpiku tellinud, kuid need polnud siiamaani pärale jõudnud, nii et ta kõneles vene keele asemel vigast slovaki keelt, mida ta oli õppinud vaevaliselt valdama, kui ta omal ajal mingi Praha firma proovireisijana mööda Slovakkiat püha Stepäni pilte, pühitsetud vee anumaid ja roosikrantse müütas.

Veltveebel ei saanud kuidagi nende veidrate tüüpidega jutule ja oli seepärast täiesti nõutu. Ta tuli välja ja hüüdis vangidekarjale:

«Wer kann deutsch sprechen?!» '

Vangide hulgast eraldus Švejk ja tõttas rõõmust säraval näol veltveebli juurde, kes käskis tal endale kantseleisse järgneda.

Veltveebel istus oma laua taha, kus oli palju pabereid ja terve virn planke lahtritega vangide nime, väeosa ja rahvuse jaoks, ning tema ja Švejki vahel algas saksa keeles naljakas jutuajamine:

«Sa oled juut, eks ole?» küsis ta Švejkilt.

Švejk raputas pead.

«Ara salga! Iga vang, kes oskab saksa keelt, on olnud juut ja asi vask,» jätkas veltveebel-tõlk enesekindlalt. «Mis su nimi on? Sweich? Noh, näed sa, mis asja sa salgad, kui sul on juudi nimigi! Meie juures ei tarvitse karta end juudiks tunnistada. Meil, Austrias, ei ole juudipogromme. Kust sa pärit oled? Ah Pragast, tean-tean, see on Varssavi anedal. * Nädal tagasi oli siin samuti kaks juuti Varssavi lahedalt Pragast. Mis polgust sa oled? Ah üheksakümne esimesest »

[1] Kes oskab saksa keelt *(saksa k.)*.

697

Veltveebel võttis teatmiku ja lehitses.

«üheksakümne esimene polk on Jerevanist, Kaukaasiast, täiendus tuli Tbilisist. Ah vaatad ja imestad, et meil siin on kõik teada?»

Švejk vaatas ja imestas tõepoolest kogu selle loo üle. Veltveebel aga jätkas ülima tõsidusega, ulatades Švejkile oma sigaretikoni.

«See on hoopis teine tubakas kui teie mahorka. Mina olen siin, sa juudinäru, kõige suurem ülemus. Kui ma sõna ütlen, värisevad kõik ja poevad peitu. Meil on sõjaväes hoopis teine distsipliin kui teil. Teie tsaar on lontrus, kuid meie keiser on lahtise peaga mees. Ma näitan sulle kohe midagi, et sa teaksid, kui kõva distsipliin meil valitseb.»

Ta tõukas ukse lahti ja hüüdis kõrvaltuppa:

«Hans Löfler!»

«Hier!» kõlas vastus ja kantseleisse astus jämeda kae-laga sõdur; Steiermargi sakslane, virila näoga kretiin. Ta oli tapijaama kantseleis iga töö peale tõugata.

«Hans Löfler!» kamandas veltveebel. «Võta minu piip, pista suhu ja jookse nagu koer neljakäpakil nii kaua ümber laua, kuni ma hüüan halt! Seejuures pead sa haukuma, aga nii, et piip suust maha ei kuku, muidu lasen su kinni siduda.»

Jämeda kaelaga Steiermargi sakslane hakkas neljakäpakil roomama ja haukuma.

Veltveebel vaatas võidutseval ilmel Švejki poole.

«Noh, kas ma ei öelnud sulle, juudinäru, missugune distsipliin meil valitseb!»

Ja veltveebel vaatas lõbuga kuskilt Alpi karjaste onnist pärit tuima sõdurit.

«Halt!» hüüdis ta viimaks. «Nüüd sitsi ja anna piip siia! Hüva! Aga nüüd joodelda!»

Ja toas pääses lahti ulumine:

«Holarijoo, holarijoo.. .»

Kui etendus oli lõppenud, võttis veltveebel lauasahtlist neli sigaretti ja kinkis need suuremeelselt Hansule. Švejk aga hakkas, veltveeblile oma viletsas saksa keeles seletama, et ühes rügemendis olnud ühel ohvitseril väga sõnakuulelik tentsik, kes teinud kõik, mis härra tahtis. Kui temalt kord küsitud, kas ta sööks lusikatäie oma härra sitta ara, kui härra seda käsib, vastanud tentsik: «Kui minu härra leitnant käsiks mind seda teha, siis sööksin küll,

698

ainult selle sees ei tohi olla ühtegi karva, sest ma kardan kõledasti kõdi ja võin oksele hakata.»

Veltveebel puhkes naerma.

«Teil, juutidel, on vaimukad anekdoodid, kuid ma vom kihla vedada, et teie sõjaväes pole nii kõva distsipliini kui meil. Asume nüüd asja juurde. Ma panen sind vangide kolonni vanemaks. Õhtuks paned mulle kõigi teiste vangide nimed kirja! Võtad vangide jaoks toidu välja, jagad nad kümije mehe kaupa gruppidesse ja vastutad selle eest, et keegi jalga ei lase! Kui sul, juudinäru, peaks keegi plehku panema, kõmmutame su maha!»

«Ma tahaksin, härra veltveebel, teile midagi rääkida,» ütles Švejk.

«Ei mingit kauplemist!» vastas veltveebel. «Seda ma ei salli! Või ma saadan su laagrisse! Sa oled meie juures Austrias aga kõle kähku aklimatiseerunud. Tahad minuga juba eraviisil rääkida! ... Mida parem sa teie, vangide vastu oled, seda hullemaks asi läheb . . . Aga nüüd tee, et minema saad. Siin on sulle paber ja pliiats ja sea nimekiri kokku! Mis sa veel tahad?»

«Ich melde gehorsam, Herr Feldwebel .. .»

«Vaata, et kaod! Näed, et mul on palju tööd!»

Veltveebel manas näole hirmsasti ületöötanud inimese ilme.

Švejk andis au ja läks välja vangide juurde, mõeldes seejuures, et küllap kannatused keisrihärra eest kord ka vilja kannavad.

Nimekirja koostamisega oli hoopis hull lahti. Võttis tükk aega, enne kui vangid taipasid, et nad peavad oma nime ütlema. Švejk oli oma elus mõndagi kogenud, kuid need tatari, gruusia ja mordva nimed tegid talle pöörast peavalu. «Mitte keegi .ei usu mind,» mõttes Švejk endamisi, «et inimesel võiksid üldse sihukesed nimed olla nagu nendel tatarlastel ümberringi: Muhlahalei Abdrahmanov .. Beimurat Allahali.. . Džeredže Tšerdedže . .. Davlatbalei Nurdagalejev jne. Meil on ikkagi ilusamad nimed. Nagu sellel Zivohošti pastoril, kelle nimi oli Vobejda '.» . J a ta astus piki sõjavangide rivi edasi, kes hüüdsid järjekorras oma ees- ja perekonnanime: Džindralei Hane-malei, Babamulei Mirzahali jne.

«Kuidas sul keel sõlme ei lähe?» küsis Švejk sõbraliku

' Kaabakas, hulkur (tšehhi k.).

naeratusega igaühe käest. «Eks ole hoopis ilusam, kui kellegi nimi on Bohuslav Stepänek, Jaroslav Matoušek või Rüžena Svobodovä, nagu meil?»

Kui Švejk oli viimaks hirmsa vaevaga kõik need Babulla Halleid ja Hudži Mudžid kirja pannud, otsustas ta veel kord õnne katsuda ja veltveeblile-tõlgile ara seletada, et ta on eksituse ohver. Kuid see oli asjatu nagu korduvalt teelgi, kui teda veeti koos sõjavangidega ja ta otsis õiglust.

Veltveebel-tõlk polnud juba ennegi täiesti kaine, kuid nüüd oli ta pea päris pehme.

Ta oli laotanud enda ette mingi saksakeelse ajalehe kuulutustekülje ja laulis Radecky marsi viisil kuulutuste tekste: «Vahetan grammofoni lapsevankri vastu», «Ostan valge ja rohelise tahvelklaasi kilde», «Raamatupidamise ja bilan-sitegemise õpib selgeks igaüks, kes lõpetab raamatupidamise kursuse kirja teel», jne.

Mõnede kuulutuste tekst ei sobinud marsiviisiga kokku, kuid veltveebel püüdis täiest jõust sellest takistusest üle saada ja lõi seepärast rusikatega vastu lauda takti ning põrutas jalgu vastu maad. Tema vuntsid, mis kleepusid kontušovkast, olid kahele poole sorakil, nagu oleks keegi talle mõlemasse põske kuivanud kummiaraabikupintsli pistnud. Tema punsunud silmad märkasid küll Švejki, kuid nende omanik ei reageerinud mingil viisil sellele nähtusele, ehk kui siis ainult sellega, et ta jättis rusikatega pommimise ja jalgadega trampimise. Ta hakkas sõrmedega vastu tooli trummeldama ja laulis «Ich weiss nicht, was soil es bedeuten ...» ' viisi peal juba uut kuulutust: «Karolina Dreger, ämmaemand, igal võimalikul juhtumil lgp. daamide teenistuses.»

Ta laul muutus ikka vaiksemaks ja vaiksemaks, siis vaevaltkuuldavaks, kuni veltveebel jäi täiesti vait ning vahtis liikumatult suurt kuulutustekülge, millega ta andis Švejkile võimaluse oma äpardusest korjet teha, kuivõrd Švejki vilets saksa keel seda üldse võimaldas..

Švejk alustas sellest, et tal oli ikkagi õigus, kui ta läks Feldšteini piki jõeäärt, kuid see pole tema süü, et üks võõras vene sõdur vangist põgenes ja just sellesse tiiki suplema tuli, .sest tema kui kortermeistri ülesanne oli minna kõige lähemat teed mööda Feldšteini. Kui venelane teda

Mis võiks see küll tähendada, et nõnda kurb on meel * (saksa k.)-

märkas, pistis ta jooksu, jättes oma mundri põõsa alla. Tema, Švejk, on kuulnud, et väeliinil kasutatakse langenud vaenlaste mundreid luureteenistuses, ja seepärast tõmmanudki ta mahajäetud mundri prooviks selga, et näha, kuidas võõras munder talle mõnel säärasel juhul sobiks.

Oma äparduse ara seletanud, nägi Švejk, et ta oli oma sõnu asjatult kulutanud, sest veltveebel oli juba ammugi magama jäänud, enne veel, kui Švejk tiigi juurde jõudis. Švejk astus usaldavalt veltveebli juurde ja puudutas teda õlast, millest jätkus, et veltveebel kukkus toolilt maha, kus magas rahulikult edasi.

«Vabandage, härra veltveebel,» ütles Švejk, andis au ja lahkus kantseleist.

Vara hommikul andis insenerivägede valitsus uued korraldused -ja otsustas, et sõjavangide grupp, kuhu kuulus ka Švejk, saadetakse otseteed Przemyšli Przemyšl— Lubaszõwi raudteeliini taastamisele.

Nn jäi kõik vana viisi ja Švejk jätkas vene sõjavangide onnis oma Odüsseuse-teekonda. Ungari konvoisõdurid ajasid kõiki kiires tempos edasi.

Ühes külas, kus oli puhkus, kohtas vangide kolonn platsil moonavoori. Vankrite rodu ees seisis ohvitser

ja silmitses vange. Švejk kargas rivist välja, astus ohvitseri ette ja kuulutas valjul häälel:

«Herr Leutnant, ich melde gehorsam ...»

Kaugemale ta ei jõudnud, sest silmapilk olid kaks ungari sõdurit ta juures, võmmisid talle rusikatega selga ja kihutasid ta rivisse tagasi.

Ohvitser viskas Švejkile poole jagu ärasuitsetatud sigaretiotsa, mille teine vang kähku maast üles võttis ja seda edasi tõmbas. Ohvitser aga seletas kõrval seisvale kapralile, et Venemaal on saksa koloniste, kes on samuti sunnitud sõdima.

Edasi kuni Przemyšlini ei avanenud Švejkil enam võimalust kellelegi kurta, et ta on õieti üheksakümne esimese rügemendi üheteistkümnenda marsikompanii käskjalg. See võimalus avanes alles Przemyšlis, kui nad õhtul ühte kindluse sisevööndi purustatud forti aeti, kus olid olnud kindluse suurtükiväe hobuste tallid.

Mahalaotatud õlgedes oli nii palju täisid, et täid liigutasid väiksemaid kõrsi, nagu polekski nad täid, vaid sipelgad, kes oma pesa ehitamiseks materjali tassivad.

Seal anti neile tilgake musta, üksnes sigureist keedetud kohvilörri ja tükk jämedat maisileiba.

Siis tuli neid vastu võtma major Wolf, kes oli tol ajal kõigi Przemyšli kindluses ja selle ümbruses taastamistöödel töötavate vangide üle. Major Wolf oli soliidne mees. Tal oli terve staap tõlke, kes ehitustöödele vangide hulgast vastavalt nende oskustele ja väljaõppele spetsialiste valisid.

Major Wolfi jälitas kinnisidee, et vene sõjavangid teesklevad rumalaid, sest oli küllalt juhtumeid, et tema küsimusele: «Kas raudteed ehitada oskad?», mis tõlgiti, andsid sõjavangid ühe ja sama vastuse: «Ei tea ma sellest midagi, ei ole ma niisugust asja kuulnudki, elasin ausalt ja jumalakartlikult.»

Kui sõjavangid major Wolfi ja kogu tema staabi ette üles rivistati, küsis major Wolf kõigepealt saksa keeles, kes neist oskab saksa keelt.

Švejk astus julgelt välja, jäi majori ette seisma, andis talle au ja teatas, et oskab saksa keelt.

Major Wolf, kes tundis ilmselt heameelt, küsis Švejkilt otsekohe, kas ta pole ehk insener.

«Teatan alandlikult, härra major,» vastas Švejk, «ma pole kellegi insener, vaid üheksakümne esimese rügemendi

üheteistkümnenda marsikompanii käskjalg. Olen sattunud omaenda vägede kätte vangi. See juhtus nii, härra major, et...»

«Mi-is?!» röögatas major Wolf.

«Teatan alandlikult, härra major, juhtus nii, et.. .»

«Te olete tšehh?» käratas major Wolf. «Te olete Vene mundri selga pannud?»

«Teatan alandlikult, härra major, seda küll. Mul on tõepoolest hea meel, et härra major minu olukorda otsekohe taipas. Meie omad võib-olla sõdivad juba kusagil, kuid minuga võib juhtuda, et

tolgendan siin kasutult kogu sõja aja. Lubage, härra major, kõik ilusasti algusest peale ära seletada.»

«Küllalt!» ütles major Wolf, kutsus kaks sõdurit ja andis käsu et nad selle mehe kõhe peavahti viiksid, ise aga järgnes aeglasel sammul Švejkile, ajades teda saatva ohvitseriga juttu ja vehkides agedalt kätega. Iga tema lause sisaldas midagi tšehhi koerte kohta. Samal ajal tajus teine ohvitser majori jutus suurt rõõmu selle üle, et too oma terava pilguga oli tabanud ühe neist linnukestest kelle reeturlikust tegevusest välismaal räägiti väeosade ülematele saadetud salajastes ringkirjades juba mitu kuud Nendes ringkirjades öeldi, et on kindlaks tehtud, et mõningad Tšehhi rügementidest ülejooksnud mehed unustades oma vandetõotuse, on astunud Vene armee ridadesse ja teenivad vaenlast, osutades talle iseäranis suuri teeneid luure alal.

Mis puutub ülejooksnute võitlusorganisatsioonidesse Vene poolel ja nende kindlakstegemisse, siis selles suhtes kobas Austria siseministeerium alles pimesi. Ta ei teadnud veel midagi kindlat revolutsiooniliste organisatsioonide olemasolust välismaal ja alles augustikuus said pataljonide ülemad Sõkal—Miljatin—Bubnovo liinil salajase ringkirja, kus öeldi, et endine Austria professor Masaryk W

on põgenenud välismaale, kus ta teeb Austria-vastast propagandat. Keegi oinas diviisistaabist oli täiendanud salajast ringkirja kirjaliku korraldusega: «Tabamise korral viivitamatult diviisi staapi toimetada!»

Major Wolfil polnud sel ajal mingit ettekujutust, mida õieti valmistavad Austriale kõik need ülejooksikud, kes hiljem Kiievis või mujal kokku saades andsid küsimusele «Mis te siin teete?» lõbusa vastuse: «Reedame oma keisrihärrat.»

Ta teadis nende ringkirjade põhjal vaid seda, et on olemas ülejooksikud-spioonid ja et üks neist, keda praegu peavahti viiakse, sattus talle üsna lihtsalt pihku. Major Wolf oli teataval määral edev inimene ja kujutles juba, kuidas ta kõrgemalt poolt oma valvsuse, ettevaatuse ja andekuse eest kütust ja autasu saab.

Enne peavahti jõudmist oli ta veendunud, et oli küsimuse «Kes oskab saksa keelt?» esitanud täiesti ettekavatsetult, sest otsekohe, kui ta vangidele pilgu heitis, tundus too mees talle kahtlasena.

Teda saatev ohvitser noogutas pead ja avaldas arvamust, et selle mehe vangivõtmisest tuleks asja edasiuuy-mise huvides ja kaebealuse üleandmise eesmärgil kõrgema sõjakohtu kätte teatada garnisoni ülemale, sest see ei kõlbaks kuhugi, nagu arvab härra major, kui mees peavahis üle kuulata ja siis otsekohe peavahi taga üles puua. Ta puuakse niigi üles, kuid ikkagi ametlikult, sõjakohtu otsuse alusel, ja üksikasjaline ülekuulamine enne poomist annaks võimaluse paljastada tema sidemed teiste taoliste kurjategijatega. Kes teab, mis kõik avalikuks võib tulla.

Major Wolf muutus äkki järeleandmatuks, temas elustus seni allasurutud verejanulisus ja ta jäi oma juurde, et poob selle ülejooksiku-spiooni otsekohe pärast ülekuulamist omal riisikol. Ta võib seda endale lubada, sest tal on kõrgemal pool suured tutvused ja talle ei tehta midagi. Siin valitseb sama olukord mis rindelgi. Kui too mees oleks tabatud ja paljastatud otse lahingute piirkonnas, poleks temaga nii palju jännatud, vaid kohe üle kuulatud ja ilma pikemata oksa tõmmatud. Härra kapten teab ju, et igal ülemusel kaptenist ülespoole on sõjapiirkonnas õigus kõiki kahtlasi inimesi üles puua.

Mis puutub sõjaväeliste ülemuste õigusesse inimesi puua, siis selles suhtes major Wolf eksis pisut.

Ida-Galiitsias läks see õigus järk-järgult, mida lähemale rindele, seda madalamate ja madalamate aukraadide kand-jate kätte, kuni esines juhtumeid, et mõni patrulli ülemaks olnud kapral laskis üles

puua kaheteistkümne-aastase poisikese, kes tundus talle sellepärast kahtlasena, et poisike keetis mahajäetud ja laastatud külas lagunenud hurtsikus kartulikoori.

Kapteni ja majori vaheline tüli muutus ägedamaks.

«Teil pole selleks õigust!» kisendas vihane kapten. «See mees puuakse üles sõjakohtu seadusliku otsuse alusel.»

«Puuakse ilma igasuguse otsuseta,» sisistas major Wolf.

Švejk, keda viidi ees ja kes kuulis kogu seda huvitavat jutuajamist, ei öelnud õrna saatjatele muud kui:

«Üks kama kõik. Kord vaidlesime Libenis «Zavadileci» kõrtsis omavahel, kas peaksime kellegi mütsitegija Vašäki, kes armastas igal õhtul mürgeldada, otsekohe välja viskama, kui ta uksele ilmub, või alles siis, kui ta oma õlle tellib, selle kinni maksab ja ara joob, või koguni siis, kui ta on tantsinud esimese tuuri. Peremees soovitas meile seepeale, et me viskaksime ta välja poole õhtu pealt, kui ta on üht-teist tellinud. Ta peab arve kinni maksma ja siis visaku me ta välja. Ja teate, mis vembu see lurjus meile mängis? Ta ei tulnudki. Mis te selle peale ütlete?'»

Mõlemad sõdurid, kes olid pärit kusagilt Tiroolist, vastasid nagu ühest suust.

«Nix bõhmisch.» '

«Verstehen sie deutsch?»[2] küsis Švejk rahulikult.

«Jawohl,»[3] vastasid mõlemad, mispeale Švejk tähendas:

«See on tore, te ei jää vähemalt omade hulgas vahele.»

Selle sõbraliku jutuga jõuti peavahti, kus major Wolfil jätkus kapteniga vaidlus Švejki saatuse üle, Švejk aga istus tagasihoidlikult kaugemal pingil.

Major Wolf kaldus vjimaks siisjd kapteni arvamusega nõusse jääma, et see mees peab rippuma võllas alles pärast kõiki protseduure, mida armulikult «õigusemõistmiseks» nimetatakse.

Kui Švejkilt endalt oleks küsitud, mis ta ise arvab, oleks ta öelnud:

«Mul on väga kahju, härra major, kuid härra kaptenil on õigus, kuigi teil on kõrgem aukraad kui härra kaptenil. Kiirustamine ei too iial kasu. Ühes Praha jaoskonnakohtus läks ükskord keegi kohtunik hulluks. Seda ei pandud kaua aega tähelegi, kuid asi tuli välja ühe auhaavamise protsessi ajal. Kaplan Hortik oli peksnud usuõpetuse tunnis kellegi Znamenäceki poega. Kui Znamenäcek juhtus kaplanile tänaval vastu, ütles ta: «Sina tõbras, sina must tõhk, sina usklik idioot, sina räpane põrsas, sina kiriku kits, sina Kristuse õpetuse teotaja, sina variser ja šarlatan preestri-

1Ei mõista tšehhi keelt (saksa k.).

2Kas mõistate saksa keelt (saksa k.).

3Jah (saksa k.).

kuues!» Hulluksläinud kohtunik oli väga jumalakartlik mees. Tal oli kolm õde ja kõik nad olid vaimulikkude juures virtinaks ja kohtunik oli kõigi õdede laste ristiisa. Kogu lugu vihastas kohtunikku nii, et ta kaotas korraga enesevalitsemise ja karjus kaebealuse peale: «Tema Keiserliku ja Kuningliku Kõrguse nimel mõistan teid surma poomise läbi! Otsus ei kuulu edasikaebamisele! Härra Horäcek,» hüüdis ta valvurile, «võtke see mees kõhe kaasa ja pooge ta üles, teate küll, seal, kus klopitakse vaipu! Siis tulge tagasi, annan teile õlleraha.» Iseendastki mõista, et härra Znamenäcek ja valvur jäid nagu soolasambad seisma, kuid kohtunik põrutas jalga ja käratas: «Kas kuulete või ei!» Valvur kohkus nii hullusti, et tiris härra Znamenäceki juba alla. Kes teab, kuidas oleks käinud härra Znamenäceki käsi, kui poleks olnud kaitsjat, kes snnast vahele segas ja kiirabi välja kutsus. Ka siis, kui kohtunikuhärrat esmaabikaarikusse tõsteti, karjus ta: «Kui te ei leia nööri, pooge ta voodilinaga, mille hinna paneme pärast poolaasta-aruandesse!»»

Kui Švejk oli major Wolfi poolt kokkuseatud protokollile alla kirjutanud, et tema kui Austria sõjaväe sõdur oli teadlikult ja ilma kellegi surveta Vene sõjaväe mundri selga pannud ja Vene vägede taganemise ajal rindejoone taga välisandarmite poolt kinni võetud, viidi ta konvoi saatel garnisoni staapi.
Protokolli pandu oli sulaselge tõde ja Švejk kui aus inimene ei võinud selle vastu mingit protesti avaldada. Kui ta püüdiski protokolli selle koostamise ajal mõne märkusega täiendada, mis oleks võinud olukorda lähemalt selgitada, kõlas kohe härra majori käsk: «Pidage suu! Ma ei küsi teilt seda! Asi on täiesti selge.» Švejk andis seepeale iga kord au ja ütles: «Teatan alandlikult, pean suu ja asi on täitsa selge.» Kui ta garnisoni staapi jõudis, tõugati ta mingisse kongi, kus enne oli olnud riisiladu ehk hiirte pansion. Põrand oli riisi täis ja hiired ei kartnud Švejki mitte üks raas, vaid jooksid rõõmsalt ringi ja sõid riisiteri. Švejk pidi minema ja endale õlekoti külje alla võtma. Aga kui silmad pimedusega harjusid, nägi ta, et terve kari hiiri jooksis tema õlekoti sisse. Ei olnud mingit kahtlust, et nad tahavad kõdunenud austria õlekoti kuulsuse varemetesse endale uut pesa teha. Švejk hakkas lukustatud uksele prõmmima, tuli keegi kapral, poolakas, ja Švejk nõudis temalt, et ta

706

teise ruumi üle viidaks, sest selles kongis võiks ta õlekotti pugenud hiired lömaks litsuda ja seega kroonule kahju teha, sest kõik, mis leidub kroonu laos, on ka kroonu varandus.

Poolakas sai jutust vaid osaliselt aru, ähvardas Švejki suletud ukse tagant rusikaga, laskis lendu ühe «dupe zas-ranne» ', eemaldus ja pobises vihaselt midagi koolerast, nagu oleks Švejk teda jumal teab kui hirmsasti haavanud!

öö, veetis Švejk rahulikult, sest hiired ei esitanud talle suuri nõudmisi. Neil oli nähtavasti oma öine programm, mida nad täitsid kõrvalolevas sõdurisinelite ja mütside laos, närides kroonu varustust suure tõsidusega ja ühegi kartuseta, sest intendantuuril tärkas alles aasta hiljem mõte soetada sõjaväe ladudesse kroonu teenistuses seisvaid, kuid pensioniõiguseta kasse. Kassid figureerisid intendantuuri pabereis «K- u. k. Militärmagazinkatzen»[2] nimetuse all. See kasside aukraad oli tegelikult väga vana ja kujutas endast pärast kuuekümne kuuenda aasta sõda likvideeritud institutsiooni taastamist.

Vanasti, veel Maria Theresia valitsemise aegu, kui härrad intendantuurist püüdsid kõiki oma kelmusi sõjaväe varustuse kõrvaldamisel õnnetute hiirte süüks veeretada, seati sõdade ajal sõjaväe ladudes sisse kassi amet.

Tihtilugu aga ei täitnud keiserlikud-kuninglikud kassid oma ülesandeid ja nii juhtus, et kord keiser Leopoldi * ajal poodi Pohofelice turuplatsil asuvas sõjaväelaos sõjakohtu otsuse põhjal kuus sõjaväelao'teenistuses olnud kassi.

Kujutlen, kuidas naersid tookord endale habemesse kõik need, kellel oli tegemist nimetatud sõjaväelaoga.

Koos hommikuse kohviga toodi Švejki kongi mees, kellel oli peas Vene furaška ja seljas Vene sinel.

Mees rääkis tšehhi keelt poola aktsendiga. See oli üks neist lurjustest, kes teenisid armeekorpuse vastuluures, mille valitsus asus Przemyšlis. Sõjaväe salapolitsei nuhk ei suvatsenudki kuigi palju vaeva näha, et vähegi osavamalt Švejki saladuste väljaselgitamise juurde asuda. Ta alustas päris lihtsalt:

«Kukkusin paganama lollisti sisse oma ettevaatamatuse tõttu. Ma teenisin kahekümne kaheksandas rügemendis ja

1 Tagumik (poola k.).

2 Keiserlikud ja kuninglikud sõjaväeladude kassid (saksa k.).

läksin kohe üle venelaste teenistusse, siis aga lasksin ennast rumalal kombel kinni nabida. Teatasin venelastele, et lähen luurele ... Ma teenisin kuuendas Kiievi diviisis. Missuguses Vene polgus sina teenisid, kamraad? Mulle paistab, et oleme teineteist kusagil Venemaal näinud. Ma tundsin Kiievis paljusid tšehhe, kellega me siit koos rindele läksime ja siis venelaste poole üle jooksime. Ainult ei mäleta enam nende nimesid ja seda, kust nad pärit olid. Ehk mäletad sina kedagi, kellega sa seal kokku puutusid? Tahaksin väga teada, kes on seal meie kahekümne kaheksandast rügemendist.»

Vastuse asemel pani Švejk käe murelikult võõra laubale, katsus siis tema pulssi ja viis ta lõpuks väikese akna alla ning käskis tal keelt näidata. Kogu selle protseduuri ajal ei avaldanud lurjus mingit vastupanu, sest ta arvas, et. tegemist on vandeseltslaste salajaste leppemärkidega. Siis põrutas Švejk uksele. Kui valvur tuli küsima, mis lärmi ta lööb, nõudis Švejk tšehhi ja saksa keeles, et silmapilk kutsutaks arst, sest mees, kes tema juurde toodi, sonib hirmsasti.

Kuid sellest polnud mingit tulu, keegi ei tulnud meest vaatama. Ta jäi täiesti rahulikult istuma ja sonis aga edasi midagi Kiievist ja sellest, et ta on Švejki päris kindlasti Vene vägede hulgas marssimas näinud.

«Te olete kindlasti soovett joonud,» ütles Švejk. «Nagu noor Tynecky meie juurest, kes oli igati arukas inimene, kuid võttis ükskord kätte ja põrutas Itaaliasse. Pärast ta muust millestki ei rääkinudki kui ainult Itaaliast, et seal on igal pool ainult soovesi ja mitte midagi muud tähelepanuväärset. Eks ta olnud sooveest palavikutõve saanud. Palavikuhood käisid tal peal neli korda aastas: kõigi pühakute päeval, püha Joosepi päeval, Peetri ja Pauli päeval ja Neitsi Maarja ülendamise päeval. Kui talle palavikuhoog peale tuli, siis hakkas täpselt samuti nagu teiegi tundma kõiki inimesi, võhivõõraid ja täitsa tundmatuid.. Ütleb näiteks trammis kellelegi, et tunneb teda ja on teda Viini raudteejaamas näinud, ükskõik, keda ta tänaval kohtas, seda oli ta kas Milaano raudteejaamas näinud või sellega Steiermargis Grazi raekoja lähedal veinikeldris koos veini võtnud. Kui soopalavikuhoog juhtus talle kõrtsis peale tulema, siis hakkas ta kõiki külalisi tundma ja rääkis, et näinud neid kõiki aurikul, millega ta Veneet-siasse sõitnud. Selle tõve vastu ei olnud mitte ühtegi rohtu,

kuni keegi uus põetaja Katefinkas leidis midagi. Tema hoolde anti üks peast segane haige, kes terve issanda päeva muud ei teinud, kui istus nurgas ja luges: «üks, kaks, kolm, neli, viis, kuus,» ja jälle algusest peale: «Uks, kaks, kolm, neli, viis, kuus.» See oli keegi professor. Põetaja pidi viha pärast siniseks minema, kui ta nägi, et see hull ei jõua kuuest mitte kuidagi kaugemale. Esiotsa proovis põetaja heaga, et professor ütleks: «Seitse, kaheksa, üheksa, kümme.» Aga kasu ei ühtigi! Professor ei teinud väljagi, istus aga oma nurgas ja luges: «Uks, kaks, kolm, neli, viis, kuus» ja jälle: «Uks, kaks, kolm, neli, viis, kuus.» Põetaja hing läks täis, ta kargas oma hoolealuse juurde, ja kui see ütles «kuus», andis talle võmmu, kuklasse. Ise ütles: «Säh sulle seitse! Ja see on kaheksa! Üheksa! Kümme!» Iga arvu juures võmm kuklasse. Professor kähmas kahe käega peast kinni ja küsis, kus ta viibib. Kui talle öeldi, et hullumajas, siis tuli talle kõik meelde, et. ta oli hullumajja sattunud ühe komeedi pärast. Ta oli välja arvestanud, et komeet ilmub nähtavale aasta pärast kaheksateistkümnendal juunil kell kuus hommikul, kuid talle tõestati, et tema komeet on juba mitme miljoni aasta eest ara põlenud. Ma tundsin seda põetajat. Kui professor sai täie mõistuse tagasi ja ta lasti koju, võttis ta põetaja endale teenriks. Tollel polnud muud teha kui igal hommikul professorihärrale neli võmmu kuklasse anda, mida ta tegi asjatundlikult ja korralikult.»

«Ma tunnen kõiki teie tuttavaid Kiievist,» tänitas vastuluure agent aga väsimatult edasi. «Kas teiega ei olnud seal koos üks paks ja üks kõhn mees? Ma ei tea ainult, mis nende nimed olid ja kus rügemendis nad teenisid .. .»

«Oh, ärge sellepärast muretsege,» ütles Švejk. «Seda võib juhtuda igaühega. Ega siis kõigi paksude ja kõigi kõhnade inimeste nimesid jõuajneeles pidada. Kõhnu

inimesi on üldse raskem meeles pidada, sest kõhnu on ilmakera peal rohkem. Nagu öeldakse — nad moodustavad enamiku.»

«Kamraad, sa ei usu mind!» oigas keiserlik-kuningik kõrilõikaja. «Ometi ootab meid üks ja sama saatus!»

«Selleks me sõdurid olemegi,» ütles Švejk kõigutamat rahuga, «selleks meie emad meid ilmale tõidki, et lasta meile mundrid selga ajada ja meid siis räbalateks kiskuda. Ja me laseme seda rõõmuga sündida, sest me teame et meie kondid ei saa kasutult mädanema. Me langeme

keisrihärra ja keiserliku perekonna eest, kelle heaks me vallutasime Hertsegoviina. Meie kontidest tehakse suhkru-vabrikutele kondisütt, nagu rääkis meile hulk aastaid tagasi härra leitnant Zimmer. Ta ütles: «Teie, põrsakari, harimatud metssead, käsutud ja laisad ahvid, te vehite oma jäsemetega, nagu poleks neil mingit väärtust. Kui te aga ükskord lahingus langete, siis tehakse igast teie jäsemest pool kilo kondisütt. Seega igast mehest — see tähendab jalgadest ja kätest kokku — kaks kilo. Ja läbi teie filtreeritakse suhkruvabrikutes suhkrut. Te igavesed idioodid! Te ise ei teagi, kui kasulikud olete pärast surma oma järeltulijatele. Teie lapsed joovad kohvi suhkruga, mis on käinud läbi teie kontide, lambapead.» Ma jäin kuidagi mõtlema, aga tema kõhe: «Mis sa mõtled?» Ma siis ütlesin: «Teatan alandlikult, ma mõtlen, et härradest ohvitseridest saadud kondisüsi peaks olema tublisti kallim kui lihtsate sõdurite oma.» Sain selle eest kolm päeva kartsa.»

Švejki kongikaaslane koputas uksele ja õiendas valvuriga, kes hüüdis midagi kantseleisse.

Varsti viis keegi staabiveltveebel Švejki kongikaaslase ära ja Švejk jäi jälle üksi.

Lahkudes osutas see värd Švejkile ja tähendas kuuldavalt staabiveltveeblile:

«See on minu vana kamraad Küevist.»

Švejk jäi tervelt kahekümne neljaks tunniks üksi, välja arvatud need hetked, kui talle toitu toodi.

Öösel veendus ta, et vene sõduri sinel on soojem ja suurem kui Austria oma ja et pole midagi meeldivamat, kui hiir nuusutab öösel magava inimese kõrva. Švejkile tundus see õrna sosinana, millest teda äratati koidu ajal, kui talle järele tuldi.

Švejk ei suuda tänapäevani endale seletada, mis kohus see õieti oli, kuhu teda sel nukral hommikul veeti. Poi-nud mingit kahtlust, et see oli sõjakohus. Kohtulaua taga istusid kindral, polkovnik,! major,, ülemleitnant, leitnant, veltveebel ja keegi jalaväesõdur, kes õigust öelda muud ei teinud, kui andis teistele suitsu peale tuld.

Švejki palju ei küsitletud.

Üksnes major, kes rääkis tšehhi keelt, ilmutas pisut suuremat huvi kui teised.

«Te olete reetnud Tema Keiserliku Majesteedi,» heitis ta Švejkile.

«Jeesus Maria, millal?» hüüatas Švejk. «Mina olen reetnud oma keisrihärra, meie kõrge hiilguse, kelle eest ma olen juba nii palju kannatanud!?»

«Jätke lollused!» ütles major.

«Teatan alandlikult, härra major, et keisrihärra reetmine pole miski lollus. Meie, sõjamehed, oleme oma keisrihärrale truudust vandunud ja mina olen oma vannet, nagu lauldakse teatris, «kui ustav mees ka pidanud».»

«Näete, siin,» ütles major, «siin on teie süü tõendid ja siin on tõde.»

Ta näitas suurele paberivirnale.

Mees, kes oli saadetud Švejki kongi, oli andnud ka peamise süüdistusmaterjali.
«Te ei taha siis ikkagi süüd omaks võtta?» küsis major. «Te ju ise tunnistasite, et panite kui Austria sõjaväe sõdur endale vabatahtlikult Vene sõjaväe mundri selga. Ma küsin teilt veel viimast korda: kas teid sunniti seda tegema?»
«Ma tegin seda ilma sunduseta.»
«Vabatahtlikult?»
«Vabatahtlikult.»
«Ilma surveta?»
«Ilma surveta.»

712

«Kas teate, et te olete kadunud?»
«Tean küll. Üheksakümne esimeses rügemendis otsitakse mind kindlasti juba taga, ja kui te lubate, härra major, sus teen ma väikese märkuse selle kohta, kuidas inimesed oanevad vabatahtlikult selga võõraid riideid. Tuhande üheksasaja kaheksanda aasta juulikuus läks raamatukoitja Božetech Prahast Pficnä tänavast kord Zbraslavi Berounka jõkke suplema. Ta pani riided pajupõõsasse ja oli väga rõõmus, kui natukese aja pärast ronis tema juurde vette veel üks härra. Nad said hea jutu peale, hullasid, pritsisid teineteist ja sulistasid õhtuni. Siis ronis võõras härra veest välja, öeldes, et ta peab minema õhtust sööma. Härra Božetšch jäi'veel natukeseks ajaks vette. Ja kui ta siis pajupõõsasse oma riideid läks võtma, leidis ta sealt oma riiete asemel närused hulguse kehakatted ja väikese kirja:
«Ma mõtlesin kaua, kas võtta või jätta, sest meil oli vees nii lõbus ja tore. Siis võtsin karikakra õie ja viimane ärarebitud õieleheke ütles: «Võta!» Seepärast Vahetasingi teie riided oma kaltsude vastu. Ärge kartke neid selga panna. Nad puhastati nädal tagasi täidest Dobfiši jaoskonna arestimajas. Teine kord pange paremini tähele, kellega suplete. Vees näeb iga alasti inimene välja nagu parlamendisaadik, kuigi ta võib olla kas või mõrtsukas. Teiegi ei tea, kellega suplesite. Suplus oli tore. õhtu eel on vesi kõige mõnusam. Ronige veel kord vette, et meelt jahutada.»
Härra Božetžchil ei jäänud muud üle kui oodata, millal pimeneb. Siis pani ta hulguse riided selga ja hakkas Praha poole minema. Ta hoidus suurelt teelt kõrvale, läks mööda heinamaid ja jalgradu ning sattus Chuchlas sandarmi-patrulliga vastamisi. Patrull võttis haiguse kinni ja viis järgmise päeva hommikul Zbraslavi ringkonnakohtu ette, sest igaüks võib öelda, et ta on Josef Božetšch, raamatu-köitja Prahast Pricnä tänavast maja number kuusteist.»
Jvohtukirjutaja, kes tšehhi keelest suurt ei taibanud, mõistis vaid, et süüalune nimetab vist oma süükaaslase aadressi, ning küsis seepärast veel kord:
«Ist das genau Prag, No 16, Josel Božetech?»[1]
«Kas ta seal enam elab, seda ma ei tea,» vastas Švejk. «kuid tookord, tuhande üheksasaja kaheksandal aastal

1 On see täpne: Praha, nr. 16, Josef Božetžch (saksa k.).

713

elas küll. Raamatuid köitis igatahes väga hästi, ainult tellimusi täitis kole aeglaselt, sest ta tahtis raamatud enne läbi lugeda ja köitis neid alles siis sisu järgi. Kui ta tegi raamatule tumeda köite, siis ei tahtnud enam keegi seda raamatut lugeda. Teati kohe ära, et romaan lõpeb väga halvasti. Te ehk soovite midagi lähemalt teada? Ah jaa, et ma ei unustaks: ta istus iga päev «Fleki» õllekõrtsis ja jutustas kõigi talle köitmiseks toodud raamatute sisu.»

Major läks kirjutaja juurde ja sosistas talle midagi, mispeale kirjutaja tõmbas protokollis uue arvatava vandenõulase Božetechi aadressile joone alla.

Ja kogu see kummaline kohtupidamine välikohtu eeskujul, mida eesistuja kindral Fink von Finkenstein armastas korraldada, jätkus.

Nagu mõnel inimesel on kireks koguda tikutoose, nii oli selle härra kireks organiseerida kiirkohtupidamist, kuigi see enamasti käis vastu sõjaväe kohtukorraldusele. Kindral armastas öelda, et tal pole mingeid kohtunikke tarvis, et ta moodustab ise kõhtu ja iga tüüp peab juba kolme tunni pärast oksas rippuma. Sel ajal, kui ta oli rindel, ei tekkinud tal kunagi välikohtu järele tarvidust.

Nagu mõni inimene tunneb tarvidust mängida päevas ilmtingimata partii malet, piljardit või marjast, nii kutsus see kuulus kindral iga päev kokku välikohtu, oli selle eesistujaks ja kuulutas kaebealusele suure tõsiduse ning rõõmuga mati.

Kui inimene tahaks olla sentimentaalne, siis kirjutaks ta, et selle mehe hingel lasus mitme tosina inimese elu, iseäranis pärast Idarindel viibimist, kus ta võitles — nagu ta ise väljendas — suurvene kihutustöö vastu Galiitsia ukrainlaste hulgas. Aga kui tema enda seisukohast lähtuda, siis ei saa me ütelda, ei tal üldse mõni inimelu hingel oleks olnud.

Tal polnud üldse hinge ega südametunnistust. Kui ta omaenda loodud välikohtu otsuse põhjal mõne kooliõpetaja, papi või terve perekonna üles laskis puua, tuli ta rahulikult tagasi oma korterisse, nagu tuleb kõrtsist paadunud kaardimängija marjasepartii juurest, meenutades endamisi, kuidas talle anti «ilekk», kuidas tema andis «ree», nemad «supree», tema «tuti», nemad «boti», kuidas ta sai sada seitse silma ja oligi võitriud. Kindral pidas poomist lihtsaks ja loomulikuks nähtuseks, otsekui igapäevaseks leivaks, kohtuotsuse väljakuulutamisel aga unustas küllalt

sageli keisri ega öelnud: «Tema Keiserliku.Majesteed» nimel mõistetakse poomise läbi surma ...», vaid lihtsalt: «Mõistan surma.»

Vahel nägi ta poomises ka koomilist külge, millest kirjutas ükskord oma naisele Viini järgmist:

«... või näiteks, minu kallis, sa ei oska kujutledagi, kuidas ma hiljuti naersin, kui ma mõni päev tagasi ühe õpetaja salakuulamise eest surma mõistsin. Mul on vilunud mees, keegi veltveebel, kes poob. Tal on juba suur raktika ja ta võtab seda spordina. Kohtuotsus oli tehtud ja ma olin juba oma telgis, kui tuli veltveebel ja küsis minu käest, kuhu ta peab õpetaja pooma. Ma ütlesin talle, et esimese puu otsa, ja nüüd kujutle kogu olukorra koomilisust. Me seisime keset steppi, ja nii kaugele kui silm ulatus, polnud näha muud kui rohtu ja miili kaugusel mitte ühtegi puud. Kuid käsk on käsk. Veltveebel võttis õpetaja ratsaeskordiga kaasa ja sõitis puud otsima. Alles õhtul tulid nad tagasi, õpetaja ikka kaasas. Veltveebel tuli minu juurde ja küsis minult jälle: «Kuhu ma pean selle tüübi riputama?» Sõimasin ta läbija ütlesin, et minu käsk oli: «Esimese puu otsa!» Ta ütles, et katsub hommikul uuesti, kuid hpmmikul tuleb ta minu juurde, ise näost valge, ja räägib, et õpetaja on öösel jalga lasknud. Mulle tuli nii kange naer peale, et jätsin kõik, kes teda valvasid, karistamata ja tegin veel naljagi, et küllap õpetaja läks ise puud otsima. Nagu näed, mu kallis ei tunnegi me siin igavust. Ütle väikesele Willile, et isa suudleb teda ja saadab talle varsti elusa venelase, kelle seljas Willi saab ratsutada nagu päris hobusel. Mul tuli sinu jaoks, kallis, veel üks naljakas juhtum meelde. Poosime ükskord ühte juuti salakuulamise eest. Juut sattus meile teel ette, kuigi tal polnud seal midagi teha. Ta katsus vabandada, et müüb sigarette. Juut rippus juba silmuses, kuid ainult mõne sekundi. Äkki läks nöör kätki, ta kukkus maha, tuli kohe meelemärkusele ja karjus mulle: «Härra kindral, ma lähen koju, te olete mu kord juba poonud ja seaduse järgi ei saa ühe asja eest teist korda puua!» Ma hakkasin naerma ja me lasksime juudil minna. Meil, mu kallis, on lõbus ...»

Kui kindral Fink sai Przemyšli kindluse garnisoni ülemaks, ei olnud tal enam nii palju võimalusi komejanditamiseks ja seepärast kasutaski ta nii suure rõõmuga Švejki juhtumit.

715

Nüüd seisis Švejk selle tiigri ees, kes istus keskel pika laua taga, suitsetas ühe sigareti teise järel ja laskis endale tõlkida Švejki vastuseid, mispeale noogutas nõusolevalt pead.

Major tegi ettepaneku telegraafi teel brigaadist järele pärida, kus asub praegu üheksakümne esimese polgu üheteistkümnes marsirood, kuhu kaebealune oma teenistuse kohaselt pidi kuuluma.

Kindral oli vastu ja ütles, et see pidurdab vaid kõhtu kiiret tööd ja seesinane asutus kaotab üldse oma mõtte. Neil on ju kaebealuse täielik ülestunnistus, et ta on Vene mundri selga pannud, siis veel tunnistaja mõjukas kinnitus, mille kohaselt kaebealune on ütelnud, et ta on olnud Kiievis. Ta tegi ettepaneku minna otsekohe nõupidamisele, et kohtuotsus välja kuulutada ja täide viia.

Major jäi aga kindlalt oma juurde, et kaebealuse isik on vaja siiski kindlaks teha, sest kogu sel lool on suur poliitiline tähtsus. Tema isiku kindlakstegemisega võib jõuda kaebealuse sidemeteni tema endiste roodukaaslastega, kelle hulgas ta teenis.

Major oli romantiline unistaja. Ta rääkis veel sellest, et ühe inimese süüdimõistmisest üksi on vähe, et peale selle tuleb veel mingisugused niidid üles leida. Süüdimõistmine on ainult teatava uurimise tulemus, uurimine aga sisaldab mingeid niite. Need niidid... Ta ei suutnud kuidagi neist niitidest välja rabelda, ent kõik said temast aru ja noogutasid nõusolevalt pead. Isegi härra kindral jäi nõusse. Talle hakkasid need niidid niivõrd meeldima, et ta kujutles endale, kuidas majori niitide otsas ripuvad uued välikohtu istungid. Seepärast ei protesteerinudki ta enam selle vastu, et brigaadist järele küsida, kas Švejk kuulub tõepoolest üheksakümne esimesse polku ja kunas ning milliste üheteistkümnenda marsiroodu operatsioonide ajal ta venelaste poole üle läks.

Kõigi nende vaidluste ajal valvas Švejki koridoris kaks tääkidega sõdurit. Siis toodi ta uuesti kohtu ette ja küsiti veel kord, kuhu polku ta õieti kuulub. Seejärel viidi ta garnisoni vangimajja tagasi.

Kui kindral Fink pärast nurjaläinud kiirkohut koju jõudis, heitis ta diivanile ja hakkas arutama, kuidas kogu seda protseduuri kiirendada.

Ta oli täiesti kindel, et vastus saabub ruttu, kuid see

716

pole ikkagi see kiirus, mis oli omane tema kohtupidamis-tele. Liiatigi tuleb süüdimõistetule pärast veel jumala-armu anda, mille tõttu kohtuotsuse täideviimine venib veelgi kahe tunni võrra.

«Kuid eks ole ükskõik,» arutas kindral Fink endamisi, «me võime talle jumalaarmu anda ka enne kohtuotsuse väljakuulutamist, enne kui brigaadist saabub vastus, sest võllas rippuda tuleb tal niikuinii.»

Kindral Fink laskis kutsuda välipreester Martineci.

Martinec oli õnnetu katehheet ja kaplan kuskilt Määrimaalt. Tema ülemuseks oli olnud nii vastik ja alatu pastor, et ta oli parema meelega sõjaväkke astunud. Ta oli tõsiselt usklik inimene ja meenutas südame värisedes oma pastorit, kes astus aegamööda, kuid vääramatult hukatuse poole. Talle meenus, kuidas tema pastor kaanis slivovitsi nagu vett ja tahtis ühel ööl talle iga hinna eest ringihulkuvat mustlasetüdrukut voodisse sokutada, kelle pastor oli leidnud külast, kui ta viinakõõgist vaarudes koju tuli.

Välipreester Martinec oli lootnud, et lahinguväljal haavatuile ja surijatele viimset jumalaarmu andes lunastab ta ka oma liiderliku pastori patud, kes öösiti koju tulles oli teda tihtilugu äratanud ja talle öelnud:

«Jenicek, Jenicek! Üks matsakas tüdruk — see on kogu minu elu.»

Martineci lootused ei täitunud. Teda saadeti ühest garnisonist teise, kus polnud üldse muud tööd kui kord kahe nädala tagant garnisoni kabelis sõduritele enne missat jutlust ütelda ja võidelda kiusatusega, mida levitas ohvitseride kasiino, kus aeti sääraseid jutte, et tema pastori jutud matsakatest tüdrukutest olid nende kõrval otsekui süütud palved kaitseingli poole.

Harilikult kutsuti teda kindral Finki juurde suurte sõjaliste operatsioonide ajal, kui tuli mõnda Austria armee võitu pühitseda. Siis armastas kindral Fink samasuguse kirega pidulikke välimissasid korraldada, nagu ta välf-kohtu istungeidki korraldas.

Metsaline Fink oli nii äge Austria patrioot, et ta Saksamaa või Türgi relvade võitude puhul isegi ei palvetanud. Kuf riigisakslased saavutasid kusagil võidu prantslaste või inglaste üle, jäi altari ees kõik vaikseks.

Aga mõni Austria luureüksuse tühine edukas kähmlus Vene vägede eelpostidega, mille staap puhus otsekui seebimulli suureks võiduks terve armeekorpuse üle, andis kindral Finkile põhjuse pidulikke jumalateenistusi korraldada, nii et õnnetul välipreestril Martinecil jäi mulje, nagu oleks kindral Fink Przemyšlis ühteaegu ka katoliku kiriku pea.

Kindral Fink otsustas ka seda, missugune peab igai niisugusel juhul olema missateenistuse tseremoonia. Kõige meelsamini tahtis ta.näha midagi taolist, nagu kaheksa-päevalise issanda ihu püha ajal.

Peale selle oli tal kombeks missa lõppedes jumalaarmu jagamise järel hobusel galopis õppeplatsil seisva altari ette kihutada ja karjuda kolm korda: «Hurraa! Hurraa! Hurraa!»

Välipreester Martinec, jumalakartlik ja õiglane inimene, üks neist vähestest, kes uskusid veel jumalasse, ei armastanud käia kindral Finki juures.

Pärast kõiki korraldusi, mis garnisoni ülem talle andis, laskis kindral Flink talle iga kord midagi kangemat valada ning jutustas talle uusimaid anekdoote viimastest ajakirja «Lustige Blätter» * lisadest, mida sõjaväe tarvis välja anti.

Kindralil oli neid lisasid terve kogu. Neil olid tobedad pealkirjad, nagu: «Ranitsatäis nalja kõrvale ja silmale»

«Anekdoote Hindenburgist *», «Hindenburg huumoripeeglis», «Teine ranitsatäis nalja. Pakkinud Felix Schlemper», «Meie guljaši-suurtükid», «Lõbusad granaadikillud kae-vikutest», või jälle säärased totrad nimetused, nagu «Kahe peaga kotka all», «Viini šnitsel keiserlik-kuninglikust välj-köögist. Praadinud Artur Lokesch». Vahel laulis kindral lõbusaid sõdurilaule kogumikust «Wir müssen siegen!» ' Seejuures kallas ta kogu aeg klaasidesse midagi kõvemll ja sundis välipreester Martineci jooma ning enesega kaasa jorutama. Siis hakkas ta rõvedusi rääkima, kusjuures preester Martinec meenutas kurbusega südames oma endist õpetajat, kes roppude sõnade alal kindral Finkist sugugi maha ei jäänud.

Preester Martinec märkas hirmuga, et mida rohkem ta kindral Finki juures käib, seda madalamale langeb ta kõlbeliselt.

Õnetule hingele hakkasid maitsma kindrali juures joodud liköörid, pikkamööda hakkasid meeldima ka kindrali jutud, ta kujutlusse tõusid jumalavallatud pildid, ja kontušovka, pihlakaviina ning ämblikuvõrkudega kaetud pudelites seisnud vana veini mõjul, mida kindral Fink pakkus, vajus issand jumal unustusse, breviaari ridade vahel aga tantsisid ta silmade ees tüdrukud kindrali anekdootidest. Aegapidi kaduš vastikus, mida ta tundis kindralit külastades.

Kindralile meeldis pteester Martinec, kes algul oli ilmunud ta ette nagu püha Ignatius Loyola *, kuid kes vähehaaval kohanes kindrali seltskonnaga.

Ükskord kutsus kindral enda juurde kaks halastajaõde välihospidalist, kes seal muide ei töötanudki, vaid kuulusid sinna ainult palga pärast ja teenisid lisa prostitutsiooniga, nagu juhtus sageli neil rasketel aegadel. Kindral laskis kutsuda ka preester Martineci, kes oli juba nii kaugele saatana võimusesse langenud, et aeles pooletunnise kurameerimise järel juba mõlema daamiga, kusjuures ta muutus nii tiiraseks, et ligastas terve diivani tais., Pärast heitis ta seda liiderlikku käitumist endale tükk aega ette. Oma pattu ei lunastanud ta isegi sellega, et laskus samal ööl koju minnes pargis eksikombel põlvili arhitekti, linnapea ja kunstide soosija härra Grabowsky

Me peame võitma (saksa k.).

kivikuju ette, kellel oli kaheksakümnendail aastail Przemyšli linna ees suuri teeneid.

Ainult sõjaväepatrulli rasked sammud saatsid tema kirglikke sõnu:

«Ara mõista kohut oma teenri üle, sest ükski inimene ei ole patust puhas sinu ees, kui sa ei anna andeks kõiki tema patte! Ma palun sind, argu olgu karm sinu karis-tus! Aita mind ja ma annan oma hinge sinu kätte, issand!»

Sellest ajast peale püüdis ta korduvalt, kui teda kindral Finki juurde kutsuti, kõigist maapealsetest mõnudest loobuda, vabandades end sellega, et ta kõht olevat korrast ära. Ta pidas seda valet hädavaleks, mis päästab ta hinge hirmsatest põrgupiinadest. Kuid samal ajal arvas ta siiski, et sõjaväeline distsipliin kohustab teda jooma. Kui kindral ütleb välipreestrile: «Võta, kamraad!», siis peab ta ka võtma, juba üksnes austusest ülemuse vastu.

See et läinud tal muide mitte alati korda, iseäranis pärast pidulikke välijumalateenistusi, kui kindral garnisoni kassa kulul veelgi pidulikumaid prassinguid korraldas. Hiljem aeti aruandluses kõik kulutused segamini, et midagi ka enda tasku pista. Pärast sääraseid prassimisi tundus välipreestrile alati, et ta on jumala palge ees kõlbeliselt otsekui maha maetud.

Ta käis siis ringi nagu poolunes ja hakkas selles kaoses, kaotamata usku jumalasse, päris tõsiselt mõtlema, kas ta ei peaks ennast järjekindlalt iga päev piitsutama.

Ka praegu läks ta säärases meeleolus kindrali juurde.

Kindral tuli talle näost rõõmsana ja säravana vastu.

«Kas kuulsite juba minu välikohtu istungist?» hõiskas kindral teda tervitades. «Me poome ühe teie kaasmaalase üles!»

Sõna «kaasmaalane» juures vaatas välipreester Martinec kindralile kannatajalikult otsa. Ta oli korduvalt eitanud arvamust, nagu oleks ta tšehh, ja loendamatuid kordi seletanud, et nende pastoraadi piiridesse Määrimaal kuulub kaks kogukonda, tšehhi ja saksa, et ta on korduvalt pidanud ühel ja samal pühapäeval ütlema kaht jutlust, üht tšehhidele ja teist sakslastele, ja kuna tšehhi kogukonnas pole tšehhi kooli, vaid ainult saksa kool, siis pidi ta mõlema kogukonna koolis õpetama saksa keelt ja seetõttu pole ta ka mingi tšehh. Ükskord andis see loogiline järeldus söömalauas ühele majorile põhjust märkuseks, et

too Määrimaalt pärit olev välipreester on õigust ütelda segakauplus.

«Pardon,» vabandas kindral. «Ma unustasin, see pole teie kaasmaalane. See on tšehh, ülejooksik, reetur, teenis venelaste juures. Ta puuakse üles. Kuid praegu, vormi pärast, teeme kindlaks tema isikut. See aga ei tähenda midagi, me poome ta otsekohe, kui saame telegraafi teel vastuse.»

Kindral pani välipreestri enda kõrvale diivanile istuma ja jätkas lõbusalt:

«Kui mul on kord juba kiirkohus, siis peab kõik käima kiiresti nagu kiirkohtus kunagi, — see on minu põhimõte. Kui ma sõja algul veel Lvovi taga olin, siis tegime nii kähku, et tõmbasime mehe kolm minutit pärast kohtuotsust oksa. See oli muide juut, kuid ka ühe venelase poosime juba viis minutit pärast kohtu nõupidamist.»

Kindral puhkes südamest naerma:

«Juhtus nii, et kumbki ei vajanud viijnset jumalaarmu. Juut oli ise rabi ja venelane — papp. Praegusel juhul aga on lugu teistsugune. Asi seisab selles, et me poome ühe katoliiklase. Mulle tuli võimas mõte: et pärast poleks venitamist, andke talle viimne jumalaarm juba ette ara, — nagu ma ütlesin —, et poleks venitamist.»

Kindral helistas ja andis tentsikule käsu:

«Tooge kaks nuia eilsest patareist!»

Kallates natukese aja pärast välipreestrile klaasitäie veini, lausus ta sõbralikult:

«Lohutage end pisut enne tolle mehe hinge lohutamist …»

Trellitatud aknast, mille taga naril istus Švejk, kõlas sel kohutaval hetkel Švejki laul:

Sõdurid on ikka olnud uhked saksad,

iga plika hellitab meid, kuidas jaksab,

sest et riik meil kõrget palka maksab,

sõdurid on ikka olnud helded saksad!

Tararaa-tararaa ... Ein, zwei…

2 VIIMNE TRÖÖST

Välipreester Martinec ei astunud, vaid hõljus selle sõna otseses mõttes Švejki juurde1 nagu baleriin lavale. Taevaliku õndsuse iha ja pudel vana «Gumpoldskircheni» veini tegid ta sel liigutaval silmapilgul kergeks nagu udusule. Kui ta Švejkile lähenes, tundus talle, et ta läheneb sel tõsisel ja pühalikul hetkel jumalale.

Uks tema taga pandi kinni ja mõlemad jäeti üksinda. Välipreester pöördus vaimustusega Švejki poole, kes istus naril:

«Armas poeg, mina olen välipreester Martinec.»

See pöördumine oli tundunud talle kogu siiatuleku tee kõige kohasemana ja isalikult hellana.

Švejk toosis oma asemelt, raputas reipalt välipreestri kätt ja ütles:

«Väga riõmustav. Mina olen Švejk, üheksakümne esimese rügemendi üheteistkümnenda marsikompanii käskjalg. Hiljaaegu viidi meie baas üle Litava aarde Brucki.

Istuge aga kenasti minu kõrvale, härra feldkuraat, ja pajatage mulle, miks teid vangi pandi. Te olete ikkagi ohvitseri aukraadis ja peaksite istuma garnisoni ohvitseride arestimajas, hoopiski mitte siin, kus see nari lausa kihab täidest. Vahel juhtub tõesti, et inimene ei tea isegi, missuguses arestimajas ta peaks istuma. Kas siis aetakse kantseleis segi või juhtub see päris kogemata. Ükskord, härra feldkuraat, istusin ma Budejovices polgu arestimajas ja minu juurde toodi keegi kadeti asetäitja. Kadeti asetäitja on midagi välipreestri taolist, ei liha ega käia, sõduri peale karjuma on nagu ohvitser, aga kui vahele jääb, siis pistetakse ta pokri lihtsõdurite hulka. Ma ütlen teile, härra

feldkuraat, nad olid nagu sohilapsed: allohvitseride köögi toidule neid ei võetud, sõdurite toidule neil polnud õigust, sest nad olid kraadilt kõrgemad, ja ohvitseride toitu polnud neile ka ette nähtud. Meil oli tookord kadeti asetäitjaid viis meest ja esiotsa järasid nad kan-tiinis üksipäinis juustu, sest kusagilt mujalt nad süüa ei saanud, kuni keegi oberleitnant Wurm neile ükskord peale sattus ja sellegi ara keelas, sest sõdurite kantiinis-käimine pidi riivama kadeti asetäitja au. Nojah, aga mis neil muud teha oli, kui neid ohvitseride kantiini ei lastud! Nii rippusid nad maa ja taeva vahel ja said mõne päevaga sihukest häda ja vaeva näha, et üks neist kargas Maise jõkke, teine aga tegi polgust vehkat ja saatis meile kähe kuu pärast kasarmusse kirja, et ta on Marokos sõjaministriks. Jäi järele neli, sest see, kes jõkke hüppas, tiriti elusalt välja. Ta unustas oma meeltesegaduses, et oskas ujuda ja oli sooritanud eeskujulikult ujujaeksami. Ta toimetati hospidali ja seal ei teatud jällegi, mis temaga teha, kas panna talle peale ohvitseri- või harilik sõduritekk. Viimaks leiti lahendus ega antud talle üleüldse mingit tekki, vaid mähiti märja lina sisse, nii et ta poole tunni pärast hakkas paluma, lastagu ta kasarmusse tagasi. Tema see oligi, kes üsna märjalt minu juurde kongi pisteti. Ta istus kartsas oma neli päeva ja talle meeldis seal väga, sest ta sai vähemalt süüa, olgugi et vangi toitu, aga ikkagi toitu, ja nagu ta ütles — tundis kindlat põhja jalge all. Viiendal päeval viidi ta ara. Ta tuli poole tunni pärast tagasi oma mütsi järele ja nuttis rõõmu pärast. Seletas mulle: «Viimaks ometi lahendati meie asi. Tänasest päevast peale pannakse meid, kadeti asetäitjaid, peavahti ohvitseride hulka istuma, toitu hakkame saama ohvitse-

ride köögist ja maksame selle eest juurde, ainult süüa saame siis, kui ohvitserid on juba söönud, magama peame meeskonnaruumis, ja kohvi antakse sõdurite köögist, ja ka tubaka saame koos sõduritega.»»

Alles nüüd suutis välipreester Martinec sedavõrd mõtteid koguda, et katkestas Švejki jutuvoolu lausega, mis oma sisu poolest polnud mingis seoses eelnenud kõnelusega.

«Jajah, seda küll, mu armas poeg! Maa ja taeva vahel on asju, mille üle peab mõtlema kuuma südamega ja kind-las usus jumala lõpmata armulikkuse sisse. Ma tulin sinu juurde, mu armas poeg, et pakkuda sulle viimset trööst.»

Ta vaikis, sest kogu see trööst pakkumine ei tabtnud tal kuidagi klappida. Teel siia oli ta koostanud terve oma kõneluse kondikava, mis pidi panema selle õnnetu hinge mõtlema oma elu üle ja andeksandmisele taevas, kui ta oma patud üles tunnistab ja neid kõigest südamest kahetseb.

Ta mõtles parajasti, kuidas jätkata, kuid Švejk jõudis temast ette ja küsis, kas tal pole sigarette.

Välipreester Martinec polnud siiani suitsetamist ara õppinud. See oli ainus, mis tema endistest, siiasaabumise eelsetest eluviisidest oli säilinud. Kord kindral Finki juures, kui ta pea juba sumises, proovis ta «Britannikat» tõmmata, kuid see ajas ta otsekohe oksele. Seejuures tekkis tal mulje, et kaitseingel ise tahtis teda kaitsta ja kõditas tema kurku.

«Ma pole suitsumees, mu armas poeg,» kostis ta Švejki küsimuse peale erakordse väärikusega.

«Imelik,» tähendas Švejk. «Ma tunnen paljusid välipreestreid ja need tossutasid kõik nagu Zlichovi viinaköök. Ma ei oska endale üldsegi kujutada välipreestrit, kes ei suitseta ega joo. Tean ühte, kes ei suitsetanud, kuid see pistis jälle tubakat suitsetamise asemel põske ja sülitas jutluse ajal kogu kantsli täis. Kust te pärit olete, härra feldkuraat?»

«Novy Jicinist,» vastas keiserlik-kuninglik kõrgeausus Martinec löödult.

«Siis ehk tundsite, härra feldkuraat, kedagi Rüžena Gaudrsovät. Teenis tunamullu Prahas ühes veinikeldris Platnefi tänavas, sünnitas kaksikud ja nõudis kohtu kaudu korraga kaheksateistkümnelt mehelt alimente. Ühel kaksikutest oli üks silm sinine ja teine pruun, teisel jälle

üks silm hall ja teine must. Eks see Ružena siis arvanudki, et küllap on süüdi neli samasuguste silmadega meest, kes käisid samas veinikeldris ja kes kõik olid temaga tiiba ripsutanud. Peale selle oli ühel kaksikutest jalg kõver nagu ühel linnanõunikul, kes samuti käis selles veinikeldris. Teisel kaksikutest oli jälle ühel jalal kuus varvast, nagu ühel parlamendisaadikul, kes kah oli veinikeldri igapäevane külaline. Ja kujutlege nüüd, härra ieldkuraat, et sihukesi külalisi oli seal kaheksateist meest ja igaühelt neist kaheksateistkümnest, kellega see Ružena käis küll erakorterites, küll numbritubades, olid kaksikud miski tunnuse pärinud. Lõpuks jõudis kohus otsusele, et sihukese trobikonna hulgast on võimatu õiget isa kindlaks teha. Ružena ajas siis kõik veinikeldri peremehe kaela, kelle juures ta teenis, ja kaebas peremehe kohtusse, kuid see tõi tunnistuse, et ta on pärast miskit alumiste jäsemete põletikku ja operatsiooni juba üle kahekümne aasta impotentne. Siis, härra ieldkuraat, saatis politsei tüdruku tapiga teie juurde Novy Jicinisse. Sellest võib väga hästi näha, et see, kes ahmib liiga palju, jääb kõigest ilma. Tüdruk oleks pidanud jääma ühe juurde ja mitte kinnitama kohtus, et üks kaksikutest on härra rahvasaadiku oma, teine aga härra linnanõuniku oma või jälle selle või teise oma..Lapse sündimise järele saab ju kõik kergesti välja rehkendada. Sellel ja sellel kuupäeval olin ma temaga numbritoas ja, sellel ja sellel kuupäeval sündis mul laps, — seda muidugi siis, härra feldkuraat, kui on tegemist normaalse sünnitusega. Sihukestes numbritubades võib iga kell viie krooni eest mõne tunnistaja leida, näiteks kojamehe või koristaja, kes võivad vanduda, et see või teine olnud tõepoolest tollel ööl tüdrukuga seal, ja kui nad kahekesi trepist alla tulnud, öelnud tüdruk veel: «Aga mis siis saab, kui midagi juhtub?», mees aga vastanud selle peale: «Ara karda, kanimura *, küll ma juba lapse eest hoolitsen.»»

Välipreester oli jäänud mõttesse ja kogu armulaua andmine tundus talle nüüd väga raskena, kuigi ta oli enne terve kava välja tõotanud, mida ja kuidas armsa pojaga rääkida: kõigekõrgema armust viimsepäeva kõhtu ees, kui kõik sõjaväe kurjategijad, silmused kaelas, hauast üles tõusevad, ja et kui nad oma patte kahetsevad, siis saavad nad kõik issanda armu osaliseks, nagu seesinane röövel uuest testamendist.

Välipreester Martinec oli valmistunud vist kõige kaunima viimse armulaua andmiseks, mis pidi koosnema kol-mest osast. Ennekõike tahtis ta vestelda sellest, et poomis-surm on siis kerge, kui inimene on jumalaga täielikult rahujalal. Sõjaväes valitsevad seadused käristavad süüdlast Tema Keiserliku Majesteedi reetmise eest, keiser aga on kõigi sõdurite isa, nii et iga sõduri vähimalegi üleastumisele tuleb vaadata kui isa tapmisele, isa teotamisele. Seejärel tahtis ta oma teooriat edasi arendada, et keiser on jumala armust ja pandud jumala enda poolt valitsema ilmalikkude asjade üle, nagu paavst on pandud valitsema vaimulikkude asjade üle. Tema Keiserliku Majesteedi reetmine on seesama mis issanda jumala enese reetmine. Seega ootavad sõjaväelist kurjategijat pärast silmust igavesed piinad ja igavene äraneedmine. Kui maapealne õiglus ei või sõjaväe distsipliini rikkuda ja kohtu-otsust ara muuta, vaid peab kurjategija üles pooma, siis teine karistus igaveses elus ei tähenda veel seda, et kõik oleks kadunud. Inimene võib selle karistuse suurepärase võttega — patukahetsemisega — tagasi tõrjuda.

Välipreester oli oma vaimusilmas valmis maalinud ülimalt liigutava stseeni, mistõttu seal ülal pidi tõmmatama kriips peale kõigile nendelesinastele ülestähendustele, mis olid tehtud tema enda tegude ja käitumise kohta kindral Finki korteris Przemyšli linnas.

Ta oli kujutlenud, kuidas ta lõpuks temale, süüdimõistetule, hüüatab:

«Kahetse oma patte, mu poeg! Põlvitagem koos! Korda minu sõnu, mu poeg!»

Ja siis kostab selles haisvas ja täitanud kongis palve: «Issand jumal! Sinu käes on halastus ja andeksandmine ikka ja alati. Palun sind härdalt selle sõduri hinge eest, kellele sa oled andnud

käsu lahkuda sellestsinatsest maailmast Przemyšli linna sõjaväljakohtu otsuse läbi. Võta kuulda selle jalaväelase harrast ja täielikku patukahetsust ja tee, et ta mitte ei peaks tundma põrgupiinu, vaid võiks maitsta igavest rõõmu!»

«Vabandage, härra feldkuraat, te istute juba viis minutit nagu halvatu, nagu polekski teil miskit isu juttu ajada. Kõhe näha, et olete esimest korda elus trellide taha sattunud.»

«Ma tulin viimse trööstі pärast,» ütles välipreester tõsiselt,

«Kummaline küll, härra feldkuraat, mis asja te vatrate kogu aeg viimsest trööstist! Ma ei tunne ennast nii tugevana, härra feldkuraat, et võiksin teid trööstida. Teie ei ole esimene ega viimane feldkuraat, kes on trellide taha sattunud. Ja kui õigust ütelda, härra feldkuraat, ei ole mul ka sihukest kõneandi, et võiksin kellelegi ta raskes olukorras hingelist trööstі pakkuda, ükskord küll proovisin, aga see kukkus kaunis kehvasti välja. Istuge ilusti minu kõrvale ja ma jutustan teile. Kui ma elasin Opati tänavas, oli mul seal üks sõber Faustyn, võõrastemaja uksehoidja. Ta oli väga tubli inimene, aus ja edasipüüdlik. Ta tundis kõiki uulitsatüdrukuid ja te võisite, härra .feldkuraat, öösel ükskõik mis kellaajal tema juurde võõraste-majja tulla ja ainult öelda: «Härra Faustyn, mul on mõnda preilikest vaja,» kui ta otsekohe küsis ja järele uuris, kas blondiini või brünetti, lühikest või pikka, kõhna või paksu, sakslast, tšehhi või juuti, vallalist, lahutatut või abielus prouakest, haritut või harimatut.»

Švejk nihkus välipreestrile sõbramehelikult lähemale, -võttis ta ümbert kinni ja pajatas edasi:

«Ütleme, härra feldkuraat, et te ütlete: «Vaja oleks blondiini, pikkade jalgadega, leske, ilma hariduseta,» kui ta oligi juba kümne minuti pärast teil voodis ja isegi ristimistäht ligi.»

Välipreestril läks üle ihu kuumaks, kuid Švejk pigistas teda emalikult enda vastu ja muudkui pajatas:

«Ja teate, härra feldkuraat, kui sügav arusaamine oli sellel Faustynil moraalist ja aususest! Naistelt, keda ta kupeldas ja numbritubadesse sokutas, ei võtnud ta krossigi. Ja kui mõni niisugune vahel unustaski ja tahtis talle midagi pihku poetada, siis oleksite pidanud nägema, kuidas ta vihastas ja kukkus karjuma: «Sa igavene emis! Kui sa müüd oma ihu ja teed surmapattu, siis ara arva, et ma sinu krossidest miskit käsu tahan! Ma pole mõni kupeldaja, sa häbitu lirva! Ma teen seda ainult kaastundest sinu vastu, et sa, kes sa oled juba nii sügavale langenud, ei peaks oma häbi avalikult kõigile möödaminejatele vaatamiseks välja panema, et sind öösel politseipatrull kuskil kinni ei nabiks ja et sul ei tuleks pärast politseijaoskonnas kolm päeva põrandaid pesta. Nüüd oled vähemalt soojas toas ja keegi ei näe, kui sügavale sa oled langenud.» Kuna ta kupeldamise eest midagi ei võtnud, siis kasseeris ta kõik klientidelt sisse. Tal oli oma kindel

taks: sinised silmad maksid kümme, mustad viisteist kreutserit. Ta rehkendas kõik täpipealt paberitükikese nagu kõrtsiarve peal välja ja esitas selle klientidele. Tal olid väga soodsad hinnad vahetalituse eest. Harimata naisterahva pealt võttis kümme kreutserit rohkem, sest ta lähtus seisukohast, et lihtne naine pakub suuremat mõnu kui mõni haritud daamike. Ükskord õhtul tuli see Faustyn minu juurde Opati tänavasse, ärritatud ja verest väljas, nagu õleks teda just praegu trammi kaitsevõre eest ara kistud ja tal seejuures uur sisse vehitud. Ei lausunud alguses mitte sõnagi, tõmbas ainult taskust pudeli rummi, jõi, ulatas mulle ja ütles: «Joo!» Nii me ei rääkinud sõnegi. Alles siis, kui pudel oli tühi, ütles ta korraga: «Sõber, ole nii hea ja tee mulle üks teene! Lükka tänavapoolne aken lahti, ma istun aknalauale, sina aga kahma mul jalust kinni ja tõuka mind neljandalt korralt alla. Muud ma sellelt elult enam ei taha.

Minu viimne troost on, et mul on hea sõber, kes saadab mu siit ilmast minema. Mina sellessinatses ilmas enam elada ei või, mind, ausat inimest, on kupeldamise pärast nagu mõnd passakki juudi kvartalist kohtusse kaevatud. Meie võõrastemaja on ju esimese klassi võõrastemaja, kõigil kolmel toatüdrukul j« minu oma naisel on ontlikult kollased passid ja nad ei tohtrihärrale visiidi eest ainsatki kreutserit võlgu. Kui sa mind vähegi armastad, siis tõuka mind neljandalt korralt alla, anna mulle viimset trööstì.» Ütlesin talle, et ronigu aga aknale, ja ma tõukasin ta alla tänavale... Oh, ehmatage, härra feldkuraat!»

Švejk ronis narile püsti ja tiris ka välipreestri kaasa.

«Vaadake, härra feldkuraat, ma kahmasin tal niiviisi jalust kinni ja … vups ... oligi all.»

Švejk tõstis välipreestri üles ja laskis ta prantsatades põrandale. Kuni kohkunud välipreester põrandal toibus, jutustas Švejk edasi:

«Nagu näete, härra feldkuraat, ei juhtunud teiega midagi. Samuti ei juhtunud ka Faustyniga midagi, sest aken oli ainult kolm korda kõrgem kui see nari. Härra Faustyn oli nimelt lakku täis kui tarakan ja unustas ara, et ma elan Opati tänavas päris alumisel, aga mitte neljandal korral nagu aasta enne seda, kui ma elasin Kremeneci tänavas, kus ta mul vahel külas käis.»

Välipreester vaatas maas istudes hirmunult Švejki, kes seisis naril tema pea köhal ja vehkis kätega.

Välipreester kaldus arvama, et tal on tegemist hullumeelsega, ja ta hakkas pisitasa, selg ees, ukse poole ronima, kogeldes seejuures:

«Jajah, armas poeg, see aken polnud kolme kordagi kõrgem.»

Siis hakkas ta korraga vastu ust prõmmima ja seejuures nii hirmsasti möirgama, et uks tehti silmapilk lahti.

Švejk nägi läbi trellitatud akna, kuidas välipreester valvuri saatel kurel sammul üle õue läks ja seejuures ägedalt žestikuleeris.

«Küllap ta viiakse hullumajja,» arvas Švejk, kargas narilt maha ja hakkas sõduri sammul marssides laulma:

Su kingitud sõrmust ma kandma ei hakka,
tont võtaks, kas armusid lorusse?!
Ma võtan su sõrmuse rõõmuga kaasa
ja topin ta püssitorusse...

Mõne minuti pärast teatati kindral Finkile välipreestri tulekust.

Kindrali juures oli jälle suur seltskond koos, kus peaosa mängisid kaks kenakest daami, vein ja likõõr.

Kõik ohvitserid, kes võtsid osa hommikusest kiirkohtu istungist, olid täies koosseisus kohal. Puudus ainult lihtne jalaväelane, kes oli neile hommikul suitsu peale tuld andnud.

Välipreester hõljus seltskonda ilmudes jälle nii muinasjutuliselt nagu mõni vaim. Ta oli kahvatu ja ärritatud, kuid täis väärikust nagu inimene, kes tunneb, et ta on süütult vastu kõrvu saanud.

Kindral Fink, kes käitus välipreestriga viimasel ajal üsna familiaarselt, tõmbas ta enda kõrvale diivanile ja küsis talt joobnu häälega:

«Mis sinuga on, viimne troost?»

Samal ajal viskas üks lõbusatest daamidest välipreestri poole «Memphise».

«Jooge, viimne troost!» lisas kindral Fink, valades välipreestrile suurde rohekasse pokaali veini. Et välipreester klaasi kohe suu äärde ei tõstnud, hakkas kindral teda omaenda käega jootma, ja kui välipreester poleks nagu kord ja kõhus alla neelanud, oleks kindral ta üleni märjaks kallanud.

Alles siis hakati pärima, kuidas kohtualune oli end viimse trööstI ajal ülal pidanud. Välipreester tõusis ja ütles sügavalt traagilise häälega:

«Ta läks hulluks.»

«See pidi siis aga vahva trööstimine olema,» möirgas kindral naerda, mispeale kõik teisedki puhkesid kõledal kombel irvitama, mõlemad daamid aga hakkasid välipreestrit jälle sigarettidega loopima.

Laua ühes otsas tugitoolis tukkus major, kes oli rohkem kui vaja klaasipõhja vaadanud. Naeru peale ärhas ta oma apaatiast üles, kallas kähku kahte veiniklaasi mingit likööri, tegi toolide vahel teed välipreestri juurde ja sundis segase peaga jumalasulast endaga sinasõprust jooma. Seejärel vajus major jälle oma köhale ning tukkus edasi.

Sinasõpruseks joodud klaas paiskas välipreestri lõplikult saatana võrku. Saatan sirutas oma käed tema järele kõigist laual seisvatest pudelitest ning lõbusate daamide pilkudest ja naeratustest, kes tema vastas oma jalad lauale tõstsid, nii et Beltsebul sihtis teda otse püksipitside vahelt.

Kuid välipreester oli viimase silmapilguni veendunud, et siin käib mäng tema hinge peale ja tema on märter.

Seda mõtet väljendas ta ka sõnades kahele kindrali tentsikule, kes ta kõrvaltuppa sohva peale kandsid.

«Ehk küll kurb, kuid siiski meeltülendav pilt avaneb teie silmade ees, kui te meenutate puhta ja ausa mõttega nii paljusid kuulsaid kannatajaid, kes ohverdasid end usu nimel ja on tuntjjd märtritena. Te näete minu najal, kuidas inimene kõigist kannatustest kõrgemale tõuseb, kui tema südames asuvad tõde ja voorus, mis annab relvad kuulsusrikka võidu saavutamiseks ja kõige hirmsamate kannatuste üle.»

Välipreester pöörati näoga seina poole ja ta jäi kohe magama.

Ta uni oli rahutu.

Ta nägi unes, et päeval täidab ta välipreestri ülesandeid, õhtul aga on sellesama Faustyni asemel võõrastemaja uksehoidja, kelle Švejk neljandalt korruselt alla tõukas.

Teda ümbritsesid igast küljest kindrali kaebused, et ta on toonud blondiini asemel brüneti, lahutatud ja haritud prouakese asemel harimata lese.

Ta ärkas hommikul üleni märjana nagu kalts, kõht oli tal lahti nagu vesi ja talle tundus, et tema pastor seal kusagil Määrimaal on temaga võrreldes lausa ingel.

3 ŠVEJK JÄLLE OMA MARSIROODUS

Major, kes õhtul kindrali juures välipreestriga sinasõprust jõi ja tukkus, oli sama, kes eelmisel hommikul Švejki süüasja arutamisel kohtuniku osa mängis.

Keegi ei teadnud kindlalt, millal ja kuidas major öösel kindrali juurest ära läks. Kõik olid säärases seisukorras, et keegi ei märganudki tema puudumist, ja ka kindralil endal oli kõik silmade ees nii kirju, et ta ei taibanud, kes oli kes ja kes mida rääkis. Majorit polnud juba paar tundi seltskonnas, kuid kindral keeras aina vuntse ja karjus lollakalt, naerdes:

«Seda te ütlesite hästi, härra major.»

Hommikul ei osatud majorit mitte kusagilt üles leida. Tema sinel 'rippus eestoas, mõõk oli nagi peal, 'puudus üksnes tema ohvitserimüts. Oletati, et ta võis mõnes käimlas magada. Kõik käimlad terves majas otsiti läbi, kuid majorit ei leitud. Tema asemel leiti kolmandalt kor-

ruselt uinunult üks kindrali juures olnud, leitnant, kes magas põlvili klosetipoti ees, nina augus. Uni oli just siis tema üle võimust võtnud, kui ta oksendas.

Major oli kadunud nagu vits vette.

Kui keegi oleks taibanud sisse vaadata trellitatud aknast, mille taga oli Švejki vangikong, oleks ta näinud, et samal naril magab vene sõduri sineli all kaks meest ja sineli alt vaatab välja kaks paari saapaid.

Kännustega saapad kuulusid majorile, kannusteta Švejkile.

Mõlemad magasid, surudes end kõvasti teineteise vastu nagu kassipojad. Švejki käsivars oli majori pea all, major hoidis Švejki piha ümbert kinni, pigistades ennast tema vastu nagu koerakutsikas ema ligi.

Selles polnud midagi mõistatuslikku. Härra majori seisukohalt oli see lihtsalt kohusetunde ärkamine. Ka teiega on kindlasti mõnikord juhtunud, et olete kellegagi koos istunud ja terve öö kuni järgmise päeva hommikuni joonud. Äkki on teie joomakaaslane peast kinni haaranud, püsti käranud ja hüüatanud: «Jeesus Maria! Ma pean kell kaheksa ametis olema!» See ongi nõndanimetatud kohusetunde ärkamine, mis teatavasti on südametunnistuse ärkamise kõrvalprodukt. Inimest, keda haarab äkki säärane õilis tunne, ei saa ükski hing tema pühas veendumuses väärata, et ta peab silmapilk selle aja oma ametikohal tasa tegema, mis ta maha on maganud. Säärased inimesed ongi just needsamad mütsideta ilmutised, keda ametiasutuste uksehoidjad uksel kinni nabivad ja oma ubrikus sohvale pikali panevad, et nad end välja magaksid.

Samalaadne tunne haaras ka majorit. Kui ta oma tugitoolis üles ärkas, tuli talle järsku pähe, et ta peab silmapilk minema ja Švejki:üle kuulama. See ametikohustuste meenumine toimus nii järsku ja nii äkki ning leidis teostamist nii kiiresti ja nii otsustavalt, et keegi ei märganudki majori kadumist.

Seda märgatavam aga oli majori viibimine sõjaväe arestimaja vahtkonnaruumis. Ta lendas sinna nagu pomm sisse.

Valvekorra-veltveebel magas laua taga, tema ümber tukkusid vahtkonnamehed igasugustes asendites.

Major, müts ühel kõrval viltu, pistis nii hirmsasti vanduma, et kõigil jäid suud haigutamise peal ammuli ja

näod moondusid hirmsateks grimassideks. Majorile ei vaadanud otsa mitte rühm kohkunud ja naljakaid sõdureid, vaid kari nägu moonutavaid ahve.

Major tagus rusikatega vastu lauda ja karjus veltveeblile:

«Oh te saamatu logard! Kas ma pole teile tuhat korda öelnud, et teil pole mehed, vaid sitane seakari!» Pöördudes jahmunud meeste poole, kisendas ta: «Sõdurid! Teie silmadest vaatab välja kole totrus isegi siis, kui te magate, ja kui te ärkate, siis on teil, rajakatel, niisugune nägu peas, nagu oleks igaüks vaguni dünamiiti ara õginud!»

Sellele järgnes pikk ja mahlakas jutlus vahtkonnameeste kohustustest ja lõpuks nõudmine, et talle kõhe selle arestikambri uks lahti tehtaks, kus istub Švejk, sest ta tahab süüalust uuesti üle kuulata.

Nii sattuski major öösel Švejki juurde.

Ta jõudis sjnna staadiumis, kus — nagu öeldakse — on silmade ees kõik siiru-viiruline. Tema viimaseks vihaplahvatuseks oli käsk, et antagu talle arestimaja võtmed.

Viimses meeleheites meenusid veltveeblile tema ametikohustused ja ta keeldus. See avaldas majorile suurepärast mõju.

«Te sitane seakari!» karjus ta õuel. «Kui te mulle võtmed annaksite, siis ma alles näitaksin teile, mis ma oskan!»

«Teatan alandlikult,» vastas veltveebel, «et ma olen sunnitud teid luku taha pistma ja teie julgeoleku huvides ukse taha valvuri panema. Kui soovite välja pääseda, härra major, siis koputage uksele.»

«Sa lollide loll,» käratas major, «sa igavene paavian ja kaamel, sa arvad, et ma kardan mõnda arestanti, et mulle tuleb valvur kaasa anda, kui ma teda üle kuulan! Kruzi-himmeldonnerwetter! Pange uks kinni ja kaduge siit!»

Ukse köhale trellitatud orva pistetud allakeeratud tahiga petrooleumilambist immitses nii ähmast valgbst, et major leidis ärganud Švejki vaevu üles. Švejk seisis oma nari kõrval sõjamehelikult valvel ja ootas kannatlikult, millega külaskäik lõpeb.

Siis tuli Švejkile pähe, et kõige parem on majorile korrakohaselt esineda, ja seepärast põrutas ta täiest kõrist:

«Teatan alandlikult, härra major, üks areteeritud mees, midagi erilist pole juhtunud!»

Major ei suutnud korraga meenutada, miks ta õieti on tulnud, ja seepärast ütles ta:

«Ruht! Kus see areteeritud mees on?»

«Teatan alandlikult, see olen mina, härra major,» vastas Švejk uhkelt.

Major aga ei pannud vastust tähelegi, sest kindrali veinid ja liköörid tekitasid tema ajudes viimase alkohoolse reaktsiooni. Ta haigutas nii kohutavalt, et igal eraisikud oleksid lõualuud paigast ara läinud. Ent majoril suunas see haigutus mõtlemise nendesse ajuvoltidesse, kus inimesel on peidus lauluanne. Ta vajus sundimatult Švejki õlekotile ja kukkus röökima nagu siga oma surma eel, kellel on puss kõris:

Oh Tannenbaum, oh Tannenbaum!

Wie schön sind deine Blätter![1]

Ta kordas ühtesid ja samu lauluridu mitu korda ning rikastas neid arusaamatute karjatustega.

Siis käänas ta enda nagu karupoeg selili, surus enda nurka ja hakkas silmapilk norskama.

«Härra major,» proovis Švejk teda üles ajada, «teatan alandlikult, te lähete täiu täis.»

Kuid sellest ei olnud mingit käsu. Major magas nagu surnu.

Švejk vaatas teda hellal pilgul ja ütles:

«Maga siis magusasti, viinanina.»

Ta kattis majori sineliga, ronis ise samuti sineli alla, ja nii leidiski hommik nad teineteise kaisust.

Kella üheksa paiku, kui majori otsimine oli täies hoos, ronis Švejk narilt maha ja pidas kohaseks ka härra major üles ajada. Ta kiskus majoril vene sõduri sineli pealt ja raputas teda mitu korda üsna tõhusalt, kuni major enda viimaks naril istukile ajas. Ta vahtis Švejkile juhmilt otsa, nagu otsiks ta viimase näost mõistatuse lahendust, mis temaga õieti on juhtunud.

«Teatan ajandlikult, härra major,» ütles Švejk, «vahtkonnaruumist käidi juba mitu korda siin vaatamas, kas olete ikka elus. Sellepärast ma võtsingi julguse teid just nüüd üles ajada, sest ma ei tea, millal te harilikult tõu-sete, ja kartsin, et te magate sisse. Uhrinžvesi õllevabrikus

1 Oh kuusepuu, oh kuusepuu, kui haljad on su oksad (saksa k.).

oli keegi tündersepp. See tõusis alati kell kuus, aga kui ta sisse magas, kas või ainult veerand tundigi, see tähendab veerand seitsmeni, siis ei tõusnud ta üldse üles, vaid põõnas poole päevani välja. Nii tegi ta seni, kuni ta töölt minema kihutati. Oma vihas haavas ta kirikut ja ühte meie keiserliku perekonna liiget...»

«Kas sinu rumal oleb? Ah?» küsis major teatava ahastuse varjundiga, sest pea lõhkus tal pärast eilset midagi hullu ja ta ei suutnud kuidagi vastust leida, mis pagana pärast ta istub siin, mispärast käidi vahtkonnaruumist siin vaatamas ja miks räägib see tüüp, kes seisab ta ees, sääraseid lollusi, millel pole saba ega sarvi. Kõik näis talle kole kummalisena. Ta mäletas kuidagi uduselt, et ta oli juba öösel siin, kuid mispärast?

«Kas minu oleb juba öösel siin?» küsis ta kõhklevalt.

«Just nii, härra major,» vastas Švejk. «Teatan alandlikult, nii palju kui ma härra majori jutust aru sain, tuli härra major mind üle kuulama.»

Nüüd tärkas majorile midagi meelde, ta silmitses iseennast ja laskis siis pilgul ringi käia, nagu otsiks ta midagi.

«Ärge kartke miskit, härra major,» ütles Švejk. «Te ärkasite just nii, nagu te siia tulite, Te tulite siia ilma sinelita, ilma mõõgata, ainult müts peas. Müts on seal. Ma pidin teil mütsi käest ara võtma, sest te tahtsite ta pea alla panna. Kuid ohvitseri paraadmüts on just nagu tsilindergi. Tsilindri peal magada oskas ainult keegi härra Karderaz Lodonicest. See viskas ennast kõrtsis pingile pikali ja pani tsilindri pea alla. Ta käis matustel laulmas ja seepärast oli tal iga kord matuste ajal tsilinder peas. Nojah, pani tsilindri ilusti pea alla ja sugereeris endale, et ta ei tohi tsilindrit loppi vajutada. Tema üsna tühise kaaluga kehaosa hõljus terve öö läbi kuidagiviisi tsilindri kõhal, nii et tsilindril polnud häda kedagi, vaid vastupidi — see tuli tsilindrile isegi kasuks, sest unes ühelt küljelt teisele keerates harjas ta teda vähehaaval oma juustega, nii et tsilinder oli alati nagu triigitud.»

Major, kes hakkas juba taipama, milles asi seisab, vahtis kogu aeg juhmilt Švejkile otsa ja kordas aina:

«Sinu rumal oleb, eks? Minu siin oleb, minu siit ära läheb.»

Ta tõusis, läks ukse juurde ja hakkas koputama.

Enne kui avama tuldi, ütles ta veel Švejkile:

«Kui telegramm ei tuleb, et sinu oleb sina, siis sinu oksas ripub!»

«Tänan südamest,» vastas Švejk. «Ma tean, härra major, et te minu eest väga suurt hoolt kannate, aga kui te, härra major, siit narilt midagi külge saite, siis teadke, et kui see on väikene ja punaka tagumikuga, siis on see ematäi, ja kui ta on üksi ja te ei leia teist pikka halli karva täid, kellel on punased triibud kõhu all, siis on hea, sest muidu oleks neid paar ja need lojused paljunevad kohutavalt kiiresti, veel kiiremini kui küülikud.»

«Lassen Sie das,»[1] ütles major Švejkile masendatult, kui uks ta ees lahti tehti.

Vahtkonnaruumis ei teinud major enam mingeid stseene, vaid andis väga tagasihoidlikult korralduse, et talle troska kutsutaks. Kui ta troskas mööda Przemyšli viletsat sillutist kodu poole logistas, liikus majori peas vaid üks mõte, et kaebealune on esimese järgu idioot ja ilmselt täitsa süütu tõpranägu, mis aga temasse endasse, majorisse, puutub, siis ei jää tal muud üle, kui endale koju jõudes kohe kuul pähe kihutada või saata tentsik kindrali juurde sineli ja mõõga järele, sõita linnasauna ennast puhtaks uhtma, pärast uhtmist aga astuda Vollgruberi veinipoodi, turgutada end kõigekülgselt ja tellida õhtuks telefoni teel pilet linnateatri etendusele.

Enne kui ta koju jõudis, otsustas ta teise võimaluse kasuks.

Kodus ootas teda vä&e üllatus. Ta jõudis just õigeks ajaks...

Tema korteri esikus seisis kindrat Fink, hoidis tentsikut kraedpidi pihus, sakutas teda koledal kombel ja karjus talle:

«Kus su major on, lontrus? Ütle, sa elajaloom!»

Ent elajaloom vaikis, sest kindral pigistas ta kõri nii kõvasti, et ta nägu oli sinine.

Major märkas juba sisse astudes, et õnnetu tentsik hoiab selle stseeni juures kramplikult kaenla all tema sinelit ja mõõka, mis ta ilmselt kindrali eestoast ära oli toonud.

Stseen hakkas majorile väga meeldima, nii et ta seisatas avatud uksel ja jäi vaatama oma ustava tentsiku kanna-tusi, kellel oli see harukordne omadus, et ta oli igasuguste

1 Jätke see jutt (saksa k.).

varguste pärast juba ammu oma majoril harja punaseks ajanud.

Kindral laskis näost siniseks tõmbunud tentsiku kõri silmapilguks lahti, et kiskuda taskust telegramm, millega ta hakkas majori tentsikule vastu nägu ja pead lahmima, karjudes seejuures:

«Kus on sinu major, tõbras? Kus on sinu k o h t u n i k u s t major, tõbras, et ma võiksin talle ametliku telegrammi edasi anda?»

«Ma olen siin,» hüüdis ukselt major Derwota, kellele sõnade kombinatsioon «kohtunikust major» ja «telegramm» meenutasid jälle tema tõelisi kohustusi.

«Ahaa!» häälitses kindral Fink. «Oledki tagasi!»

Tema häälekõlas oli nii palju mürki, et major ei söandanud midagi vastata ning jäi kõheldes uksele seisma. Kindral ütles talle, et tulgu temaga koos tuppa. Kui nad laua äärde istusid, virutas kindral tentsiku pähe puruks-pekstud telegrammi lauale ja ütles majorile traagilise häälega:

«Loe, see on sinu keedetud supp!» Seeaeg kui major telegrammi luges, tõusis kindral toolilt, hakkas toole ja taburette ümber paisates tuba mööda tormama ja karjus:

«Mina aga poon ta ikkagi üles!» Telegrammi sisu oli järgmine:

«Jalaväelane Josef Švejk, üheteistkümnenda marsiroodu käskjalg, jäi ettesaadetud kortermeistrina teadmata kadunuks kuueteistkümnendal selle kuu päeval rännaku ajal Hõrovist Feldšteini. Jalaväelane Švejk viivitamatult Wojalyczisse brigaadi staapi saata.»

Major avas lauasahtli, võttis kaardi ja hakkas arutama, et Feldštein asub Przemyšlist nelikümmend kilomeetrit kagu pool, mispärast tekkis hirmus mõistatus: kuidas sai jalaväelane Švejk Vene mundri kõhas, mis asub üle saja viiekümne kilomeetri rindest eemal, kui eesjiin kulgeb piki Sokal—Turza—Kozlovi joont.

Kui major avaldas oma arvamuse ka kindralile ja näitas talle kaardil kätte köha, kus Švejk oli telegrammi koha-selt paari päeva eest kaduma läinud, pistis kindral nagu härg möirgama, sest ta tundis, et kõik tema lootused kiir-kohtule läksid vett vedama. Ta astus telefoni juurde, võttis ühenduse vahtkonnaruumiga ja andis käsu areteeritud Švejk jalamaid tema juurde majori korterisse tuua.

Seni kui käsk täideti, väljendas kindral arvukate hirmsate needmistega oma meelepaha selle üle, et ta ei lasknud Švejki jalamaid oma riisikol ilma ühegi uurimiseta üles puua.

Major vaidles talle vastu ja jahvatas midagi sellest, et seaduslikkus ja õiglus käivad käsikäes. Ta rääkis pikkade ilukõneliste lausetega õiglasest õigusemõistmisest kui sellisest, kõhtu vigadest ja üleüldse

kõikvõimalikest asjadest, nii et suu vahutas, sest tal oli eilse pummeldamise järel metsik kassiahastus, mida ta rääkimisega leevendada püüdis.

Kui Švejk viimaks kõhale toodi, nõudis, major temalt seletust, mis Feldšteinis juhtus ja kuidas lugu selle Vene mundriga õieti oli.

Švejk seletas pikalt-laialt, toetades oma seletust rea näidetega oma inimlike kannatuste ajaloost. Kui major talt pärast seda küsis, miks ta seda ülekuulamise ajal kohtu ees ei rääkinud, vastas Švejk, et talt pole keegi ju küsinudki, kuidas ta Vene mundri sai, sest kõik küsimused olid olnud ühtemoodi: «Kas tunnistate, et olete vaenlase mundri vabatahtlikult ja ilma kellegi surveta selga pannud?» Ja kuivõrd see oli sulatõsi, siis er võinud ta vastata teisiti kui: «Muidugi. Just nii. Tõepoolest. Nii jah.

739

Kahtlemata.» Sellepärast ta tõrjuski kibeda meelepahaga tagasi kohtu poolt esitatud süüdistuse, nagu oleks ta reetnud oma keisrihärra.

«See mees on lihtsalt idioot,» tähendas kindral majorile. «Ajada endale kalatiigi paisul selga mingi jumal teab kellest maha jäetud Vene munder, lasta ennast toppida vene sõjavangide partii hulka, — selleks on võimeline ainult idioot.»

«Teatan alandlikult,» kostis seepeale Švejk, «ma märkan mõnikord isegi, et olen nõrgamõistuseline, iseäranis õhtupoolikul ...»

«Pea suu, tõbras!» lõikas major vahele ja pöördus kindrali poole küsimusega, mis siis nüüd Švejkiga peale hakata.

«Las poovad ta tema enda brigaadis üles,» otsustas kindral.

Tunni aja pärast viis eskort Švejki jaama, et saata ta Wojalyczisse brigaadi staapi.

Arestikambrisse jättis Švejk endast väikese mälestuse, kraapides puupulgaga seinale kolmes tulbas kõikide suppide, soustide ja salatite nimekirja, mis ta oli oma eraelus söönud. See oli otsekui protestiavaldus selle vastu, et talle kahekümne nelja tunni jooksul ivagi hamba alla ei antud.

740

Švejkiga koos läks brigaadi staapi järgmise sisuga paber:

«Telegrammi nr. 469 põhjal saadetakse brigaadi staapi edasiseks uurimiseks üheteistkümnendast marsiroodust ärajooksnud jalaväelane Josef Švejk.»

Eskort, mis koosnes neljast mehest, kujutas endast rahvaste paabelit. Sinna kuulusid poolakas, ungarlane, sakslane ja tšehh, kes oli jefreitori aukraadis ja eskordi ülem. Ta püüdis oma kaasmaalasest arestandi ees uhkeldada ja näidata oma hirmsat võimu tema üle. Kui Švejk jaamas soovi avaldas, et tal lubataks kusel käia, vastas jefreitor talle väga toorelt, et küll ta siis kuseb, kui brigaadi jõuab.

«Laadna,» ütles Švejk. «Ainult kinnitage seda kirjalikult, et pärast, kui mu kusepõis lõhkeb, oleks teada, kes süüdi on. Selle kohta on oma seadus, härra jefreitor.»

Jefreitor, mühakas matsipoiss, kohkus kusepõie pärast ara ja kogu eskort viis Švejki pidulikult jaama peldikusse. Jefreitor mängis üldse kogu tee vihast meest ja käitus nii täispuhutuna, nagu peaks ta juba homme vähemalt armeekorpuse ülema aukraadi saama.

Kui nad juba Przemyšli — Hõrovi rongis istusid, tähendas Švejk jupijumalale;

«Härra jefreitor, kui ma teid vaatan, tuleb mulle ikka meelde keegi jefreitor Boz,ba, kes teenis Trentos. Kui ta jefreitoriks tehti, hakkas ta kõhe esimesest päevast peale igast kandist paisuma. Põsed läksid tal punni ja vats nii suureks, et juba järgmisel päeval ei läinud talle enam ühedki kroonu püksid jalga. Kõige hirmsam oli see, et ta kõrvad hakkasid pikemaks kasvama. Ta viidi laatsaretti ja rügemendi arst ütles, et seda juhtub kõigi jefreitoritega, et esiotsa paisuvad kõik, kuid mõnedel läheb

see ruttu mööda, Bozba juhtum aga olevat väga raske juhtum ja ta võivat lõhki minna, sest tal olevat tõbi jefreitoritärnist nabasse läinud. Et teda päästa, tuli tal tärn ära lõigata ja ta läks jälle tühjaks.»

Sellest-silmapilgust peale püüdis Švejk tagajärjetult jefreitoriga uuesti jutule saada ja talle sõbralikult ara seletada, miks öeldakse ikka, et jupijumal on roodu vits.

Jefreitor vastas ainult paari sünge ähvardusega, et vaatame veel, kes meist kahest pärast naerab, kui brigaadi jõuame. Lühidalt — kaasmaalane polnud kuigi sõbralik. Ja kui Švejk talt küsis, kust ta pärit on, vastas jefreitor, et see polevat Švejki asi.

741

Švejk proovis temaga igati. Ta seletas, et see pole esimene kord, kus teda eskordi saatel viiakse, kuid alati on! tal kõigi eskordisõduritega väga lõbus olnud. Jefreitor aga vaikis jonnakalt. Ja Švejk jätkas: «Mulle paistab, härra jefreitor, et teid on tabanud siin ilmas suur õnnetus, kui te oma kõnevõimegi olete kaotanud. Ma tunnen palju kurbi jefreitoreid, aga nii issanda õnnetut nagu teie, härra jefreitor, — andke andeks ja ärge olge mulle pahane —, pole ma eluilmas veel näinud. Usaldage mind ja öelge, mis vaevab teie südant, ja võibolla saan ma teid nõuga aidata, sest sõdur, keda viiakse eskordi saatel, on alati palju suuremate kogemustega kui see, kes teda valvab. Või teate mis, härra jefreitor, et «tee kiiremini edeneks, jutustage midagi, minupärast kas või sedagi, missugune loodus on teie kandisvon seal kalatiike või on seal ehk mõne lossi varemed, — sel juhul võiksite rääkida, mis rahvajutte selle lossi kohta liigub.» «Mul on juba sellestki küllalt!» käratas jefreitor. «Te olete õnnelik inimene,» tähendas Švejk. «Mõnel inimesel ei saa eluilmas küllalt.»

«Küllap sulle brigaadis aru pähe pannakse, mina aga ei hakka sinuga küll tegemist tegema.»

Need olid jefreitori viimased sõnad, mispeale ta jäi lõplikult vait.

Eskordis oli üldse väga vähe juttu. Ungarlane vestles sakslasega üpris omapärasel viisil, sest ta teadis saksa keeles vaid kahte sõna: «jawohl» ja «was?».![1] Kui sakslane midagi rääkis, siis noogutas ungarlane pead ja vastas «jawohl», kui sakslane lõpetas, küsis ungarlane «was?» ja sakslane hakkas otsast peale. Eskorti kuuluv poolakas pidas end väga aristokraatselt ülal: ta ei hoolinud kellestki ja lõbustas end sellega, et nuuskas põrandale, käsutades seejuures väga osavalt parema käe pöialt; siis hõõrus ta mahanuusatu mõtlikult püssikabaga laiali, pühkis seejärel reostatud püssikaba krasi pükste külge puhtaks ja mõmises kogu aeg endale habemesse: «Sa püha neitsike!» «Sul kukub see asi viletsasti välja,» ütles Švejk poolakale. «Bojište tänavas elas ühes keldrikorteris kojamees Machäcek. See nuuskas alati vastu akent ja hõõrus klaasi peal nii osavalt laiali, et tekkis umbes sihuke pilt, kus Libuša ennustab Prahale kuulsust. * Iga sihukese-pildi eest sai ta naise käest vägeva riikliku stipendiumi, nii et ta

«Jah» ja «mis?» (saksa k.).

742

nägu oli alati paistes nagu kott. Kuid seda kommet ta maha ei jätnud ja muudkui harjutas edasi. See oli tema ainus meelelahutus.»

Poolakas ei vastanud ja viimaks istus terve eskort sügavas vaikuses, nagu sõidaksid nad matustele ja mõtleksid harduses kadunukesele.

Nii läheneti Wojalyczis asuvate brigaadi staabile.

Samal ajal olid brigaadi staabis toimunud olulised muudatused.

Brigaadi staabi juhtimine oli usaldatud polkovnik Gerbichile. Too oli mees suurte sõjaliste võimetega, mis avaldusid tal jalgades podagra vormis. Kuid tal olid ministeeriumis väga mõjukad tuttavad, kes hoolitsesid selle, eest, et teda veel pensionile ei lastud. Seepärast tolkneski ta nüüd väga mitmesuguste suurte väekoondiste staapides, võttis kõrget palka koos väga mitmesuguste sõjaaja lisarahadega ja püsis seni ühel kohal, kuni ta podagrahoos jälle mingi totrusega hakkama sai. Siis viidi ta jälle teisele kohale ja harilikult kujunes üleviimine õigupoolest ametikõrgenduseks. Lõunasöögi juures ei rääkinud ta ohvitseridega tavaliselt millestki muust kui oma paistetanud suurest varbast. Paistetus võttis vahel nii kohutava ulatuse, et ta pidi erilisi suuri saapaid kandma.

Söögi ajal valmistas talle suurimat lõbu jutustada kõigile, kui märg on ta suur varvas, kuidas see higistab, nii et ta peab varba vati sisse mähkima, ja et tema suure varba higi haiseb nagu hapuksläinud loomalihasupp.

Seepärast jättis kogu ohvitserkond temaga alati suurima heameelega jumalaga, kui ta läks uuele kohale. Aga muidu oli ta üpris mõnus mees ja kohtles alamaid ohvitsere väga sõbralikult, armastades neile jutustada, mis head ja paremat ta on joonud ja söönud, kui tal veel podagrat polnud.

Kui Švejk brigaadi staapi toodi ja korrapidaja-ohvitseri käsul koos juurdekuuluvate paberitega polkovnik Gerbichi juurde saadeti, istus viimase juures kantseleis leitnant Dub.

Nende mõne päeva sees, kui Sanokist Sambori suunas marsiti, oli leitnant Dub läbi elanud uue seikluse, üheteistkümnes marsirood oli sealpool Feldšteini kokku sattunud Sudovaja-Višnjas peatuvale tragunipolgule saadetavate hobuste transpordiga.

Leitnant Dub ei teadnud õieti isegi, kuidas see juhtus,

et tal tekkis tahtmine ülemleitnant Lukášile oma ratsutamisoskust näidata. Ta kargas ühe hobuse selga ja see kadus koos leitnandiga alla jõeorgu. Hiljem leiti leitnant Dub nii tugevasti väikesesse soosse istutatuna, et nii hästi ei oleks mõistnud teda istutada isegi kõige parem aednik. Kui leitnant Dub sealt talide abil välja kisti, ei kurtnud ta millegi üle, vaid oigas tasa, nagu oleks tal surm suu ääres. Ta toimetati möödamarssimisel brigaadi staabi juurde ja pandi seal väikesesse laatsaretti lamama.

Ta toibus mõne päevaga. Arst ütles, et määrib veel paar-kolm korda joodiga tema tagumikku ja kõhtu ja sü: võivat ta julgesti oma väeosale järele sõita.

Praegu istuski leitnant Dub polkovnik Gerbichi jutfres ja rääkis temaga igasugustest haigustest.

Leitnant Dub teadis Švejki mõistatuslikust kadumisest enne Feldšteini. Kui ta nüüd Švejki nägi, pistis ta valju häälega karjuma:

«Ah sa oled jälle siin! Palju keline läheb mööda ilma laiali ja tuleb veel hullemate masuurikatena tagasi. Sina oled üks nendest!»

Tõele au andes tuleb veel seda märkida, et leitnant Dub sai oma ratsaseikluse ajal kerge peaajupõrutuse. Seepärast ei tule meil imestada, kui leitnant Dub, karates Švejki ees püsti, hakkas kisendama värssides ja kutsus võitluses tema vastu appi jumalat:

«All kahurimürina, hobuste kisa ma pöördun su poole, oh taevane isa! Kesk metsikult vinguvaid suurtükikuule, lahinguväljade jumal, mu palvet sa kuule: oh aita mind maailma kurjusest säästa ja lase mind sellest lurjusest päästa... Kus sa kõlasid nii kaua, kaabakas? Mis munder sul seljas on?»

Tõele au andes tuleb ka seda märkida, et podagrahaige polkovniku kantseleis valitses väga demokraatlik kord, kui polkovnik just parajasti haigushoo all ei kannatanud. Tema juures sõelus kõikvõimalike aukraadide kandjaid, et kuulata tema seisukohti paistetanud varba kohta, mis haises nagu hapuksläinud loomalihasupp.

Kui polkovnik Gerbich ei kannatanud tõvehoo all, oli tema kantselei alati täis igasuguste aukraadide kandjaid, sest säärast»! erakordsetel puhkudel oli polkovnik väga lõbus ja jutukas ning nägi meeleldi enda ümber kuulajaid, kellele ta jutustas vängeid anekdoote, mis tegi talle endale väga hea tuju, teistele aga pakkus rõõmu habemega

anekdootide üle, mis liikusid ringi juba kindral Laudoni* ajal, sunnitult naerda.

Teenistus polkovnik Gerbichi alluvuses oli säärastel puhkudel väga lihtne: kõik tegid, mis tahtsid, ja kõigile oli teada, et kuhu staapi polkovnik Gerbich ka ei ilmunud, seal käis kõle vargus ja tehti igasuguseid kaelamurdvaid kelmustükke.

Nii oli ka praegu. Koos Švejkiga vajus polkovniku kan£ seleisse iga sorti aukandjaid, kes jäid ootama, mis juhtub, kui polkovnik Przemyšli majori poolt brigaadi staabile sepitsetud kaaskirja läbi on uurinud.

Leitnant Dub aga jätkas kõnelust Švejkiga, käsutades oma harjümusekohast üliarmast vormi:

«Sa ei tunne mind veel, aga kui sa mind tundma saad, siis kärvad hirmu pärast!»

Polkovniku pea hakkas majori kaaskirja pärast lausa ringi käima, sest too Przemyšli major oli dikteerinud oma kirja veel kerge alkoholimürgituse mõju all.

Kuid polkovnik Gerbich ei lasknud sellest hoolimata oma tuju langeda, sest eile ja täna ei piinanud teda podagra -valud ja tema suur varvas käitus vaguralt nagu talleke.

«Mis pahandust sa siis tegid?» küsis polkovnik Švejkilt nii lahke häälega, et leitnant Dubile otsekui pistis südamesse, sundides teda švejki asemel vastama:

«Härra polkovnik, see mees,» osutas ta Švejkile, «teeskleb idiooti, et maskeerida lollusega oma sigadusi. Ma ei tunne küll tema kaaskirja sisu, kuid arvan siiski, et see sell on jälle mõne tembuga ja seekord üsna suure tembuga hakkama saanud. Kui te, härra polkovnik, lubaksite mul tutvuda kaaskirja sisuga, võiksin anda teile päris eksimatuid juhendeid, mis temaga peale hakata.» Ta pöördus Švejki poole ja ütles talle tšehhi keeles:

«Sa mu vereimeja, ah?»

«Seda küll,» vastas Švejk väärikalt. «Näete nüüd isegi, härra polkovnik,» jätkas leitnant Dub saksa .keeles. «Te ei või talt midagi küsida, te ei või talle midagi öelda. Kuid ükskord peab terav kirves kivi leidma ja teda tuleb nagu kord ja kohus karistada. Lubage, härra polkovnik ...»

Leitnant Dub süvenes kaaskirja, mille oli koostanud Przemyšli major. Kui ta lõpetas, hüüdis ta pühalikult:

«Nüüd on sinuga aamen! Kuhu sa panid kroonu mundri?»

«Jätsin kalatiigi paisule, kui ma proovisin, kuidas vene sõdurid ennast nendes kaltsudes tunnevad,» vastas Švejk. «Kogu see lugu on õigust ütelda üks hirmus eksitus.»

Švejk rääkis leitnant Dubile üksikasjaliselt, mis ta kõik selle eksituse pärast on kannatanud, ja kui ta lõpetas, karjus leitnant Dub talle:

«No nüüd sa saad mind küll tundma! Kas tead, mis tähendab kroonu vara kaotamine? Kas tead, sa lurjus, mis tähendab sõjas mundri kaotamine?»

«Teatan alandlikult, härra leitnant,» vastas Švejk, «kui sõdur kaotab mundri, peab ta laost uue saama.»

«Oh sa triibuline kurat!» möirgas leitnant Dub. «Sina härg, sina igavene elajaloom! Kui sa mõtled mind veel kaua niiviisi narrida, siis saad pärast sõda sada aastat lambapäevi tasa teenida!»

Polkovnik Gerbich, kes istus seni rahulikult ja ametlikult laua taga, tegi järsku koleda grimassi, sest tema siiani rahulik suur varvas muutus podagra-hoo pealetulekuga rahulikust ning vagurast tallekesest märatsevaks tiigriks, kuuesajavoldiliseks elektrivooluks, varbaks, mille iga kondikest

otsekui haamriga peeneks puruks taotakse. Polkovnik Gerbich lõi vaid käega ja röögatas kõhutava häälega nagu inimene, keda vardas pikkamööda praetakse:

«Kõik välja! Andke mulle revolver!»

See oli kõigile juba tuttav lugu ja seepärast tegid kõik, et aga minema said, ka Švejk, kelle valvurid koridori kaasa kiskusid. Üksnes leitnant Dub jäi paigale ja tahtis seda momenti, mis näis talle väga sobivana, Švejki vastu ära kasutada. Ta ütles valuliselt nägu moonutavale polkovnikule:

«Lubage, härra polkovnik, juhtida teie tähelepanu sellele, et too sõdur…»

Polkovnik haugatas ja virutas leitnant Dubile tindipotiga, mispeale kohkunud leitnant Dub lõi käe kõrva äärde ja tähendas:

«Muidugi, härra polkovnik…»

Ning kadus ukse taha.

Veel tükk aega kostis polkovniku kantseleist ulgumist ja vingumist, kuni valuline hädaldamine viimaks lõppes. Polkovniku suur varvas muutus järsku jälle vaguraks tallekeseks, podagrahoog läks üle, polkovnik helistas kella ja andis käsu, et Švejk uuesti ta ette toodaks.

«Nii-nii, mis sinuga siis õieti juhtus?» küsis polkovnik

Švejkilt endist viisi, nagu oleks kõik ebameeldiv temast taganenud. Ta tundis end nii vabalt ja õndsalikult, nagu vedeleks ta mere ääres rannaliival.

Švejk naeratas polkovnikule sõbralikult vastu, pihtis talle kogu oma Odüsseuse-teekonna loo, teatas, et ta on üheksakümne esimese pblgu üheteistkümnenda marsiroodu käskjalg ega oska arvata, mis nad seal ilma temata peale hakkavad.

Polkovnik naeratas samuti ja andis siis järgmise käsu:

«Švejkile välja kirjutada sõjaväe sõduripilet üle Lvovi Zeltantsõ jaama, kuhu jõuab homme tema marsirood; anda talle laost uus kroonu munder ja kuus krooni kaheksa-kümmend kaks hellerit toidurahaks teele.»

Kui Švejk pisut hiljem uues Austria sõdurimundris brigaadi staabist lahkus, et jaama minna, sattus ta staabi juures leitnant Dubi silma alla. See oli väga üllatunud, kui Švejk talle täiesti määrustekohaselt esines, talle paberid ette näitas ja hoolitsevalt küsis, kas leitnant Dubil pole ehk soovi midagi härra ülemleitnant Lukäšile edasi öelda.

Leitnant Dub aga ei saanud kuidagi muud sõna suust kui:

«Abtreten!»

Ja kui ta eemalduvale Švejkile järele vaatas, mõmises ta endamisi:

«Sa ei tunne mind veel, kurat ja põrgu, aga saad mind tundma…»

Kogu kapten Sägneri pataljon oli koondatud Zeltantsõ jaama, välja arvatud arjergardiks jäetud neljateistkümnes rood, kes Lvovist möödudes oli kadunuks jäänud.

Alevisse jõudes sattus Švejk hoopis uudsesse olukorda, sest üldine askeldamise ja tõttamise järgi otsustades ei võinud rindeni, kus käis verevalamine, enam kuigi palju maad olla. Kõikjal ümberringi võis näha suurtükiväge ja voore, igast majast väljus igasuguste polkude sõdureid, kelle seas hulkusid otsekui eliidina riigisakslased, jagades austerlastele aristokraatselt oma suurtest tagavaradest sigarette. Riigisakslaste väliköökide juures alevi väljakul seisid isegi õllevaadid, kust sõduritele lõuna- ja õhtusöögi juurde õlut mõõdeti. Õllevaatide ümber hulkusid hoolitsusest

ilmajäänud Austria sõdurid nagu ihalevad kassid, sogasest ja pisut magusaks tehtud sigurilakkest punnis kõhud ees.

Pikajuukselised ja pikkade vammustega juudid, omavahel trobikondadena ninapidi koos, näitasid läänekaarest tõusvatele suitsupilvedele ja žestikuleerisid kätega. Kõikjal tõusis kisa, et Bugi taga põlevad Utiškov, Busk ja Derevjannõ.

Selgesti oli kuulda suurtükkida mürinat. Uuesti läks kisaks, et venelased pommitavad Grabovi kandist Kam-jonka Strurnilovat, et võitlused käivad kogu Bugi pikkuses ja sõdurid peavad kinni sõjapõgenikke, kes-tahtnud jälle tagasi Bugi taha oma kodudesse minna.
Igal pool valitses tohuvabohu ja keegi ei teadnud kindlalt, kas venelased on jälle pealetungile asunud või jätkub nende lõpmata taganemine kogu rinde ulatuses. Välisandarmeeria postid tõid iga natukese aja tagant alevi peakomandantuuri mõne surmani kohkunud .juudi, keda süüdistati ebaõigete ja aluseta teadete levitamises. Seal peksti õnnetud juudid veriseks ja lasti triibuliseks tehtud tagumikuga koju tagasi.

Sellessesamasse tohuvabohusse sattuski Švejk ja katsus alevis oma maršikompaniid üles leida. Palju ei puudunud, et tal oleks juba jaama etapikomandantuuris konflikt tekkinud. Kui ta astus laua juurde, kus sõduritele, kes oma

väeosa otsisid, informatsiooni anti, käratas talle laua tagant keegi kapral, et argu Švejk tahtku, et tema, kapral, tuleks talle ta marsiroodu otsima. Švejk seletas küll, et ta tahtvat ainult teada, kus köhal alevis võiks asuda üheksakümne esimese polgu selle ja selle marsipataljoni üheteistkümnes marsirood.

«Ma pean kindlasti teada saama,» rõhutas Švejk, «kus asub üheteistkümnes marsikompanii, sest mina olen selle kompanii käskjalg.»

Õnnetuseks istus naaberlaua taga keegi staabiveltveebel, kes kargas nagu tiiger püsti ja käratas Švejkile:

«Sa neetud orikas! Ise oled käskjalg ega tea, kus asub sinu marsikompanii!»

Enne kui Švejk jõudis vastata, kadus staabiveltveebel kantseleisse ja tõi sealt natukese aja pärast välja ühe kereka ülemleitnandi, kes näis nii auväärsena, nagu oleks ta mõne suure lihakaubandusfirma omanik.

Etapikomandantuurides püüti harilikult ka üksikuid ringihulkuvaid sõdureid, kes oleksid hea meelega kogu sõja aja oma väeosi otsinud, ühest etapist teise lonkinud ja suurima rõõmuga etapikomandantuuri laudade taga, kus seisis silt «Minagegeld»[1], sabades oodanud.

Kui paks ülemleitnant sisse astus, karjus staabiveltveebel:

«Habt Achf!»

Ülemleitnant aga küsis Švejkilt:

«Kus su paberid on?»

Švejk ulatas paberid. Ülemleitnant veendus, et tema marsruut brigaadi staabist Zeltantsõ jaama oma kompanii juurde on õige, andis Švejkile paberid jälle tagasi ja ütles laua taga istuvale kapralile heatahtlikult:

«Informeerige teda.»

Ja kadus jälle kõrvalasuvasse kantseleisse.

Kui uks ülemleitnandi järel kinni langes, haaras staabiveltveebel Švejkil turjast kinni, tõukas ta ukse juurde ja andis talle järgmise informatsiooni:

«Vaata, tõhk, et sa kaod!»

Nii sattus Švejk uuesti samasse tohuvabohusse, kus ta hakkas ringi vaatama, et leida mõnda tuttavat oma pataljoni meest. Ta hulkus kaua aega mööda tänavaid, kuni pani viimaks kõik ühele kaardile. Ta peatas ühe polkovniku ja

Toiduraha (saksa k.).

küsis oma vigases saksa keeles, ehk teab härra polkovnik, kus asub tema marsipataljon koos tema marsirooduga.

«Sa võid minuga tšehhi keelt rääkida,» ütles polkovnik, «ma olen samuti tšehh. Sinu pataljon on siinsamas lähedal üle raudtee Klimontovo külas. Kuid ara sa oma nina alevisse pista, sest üks teie kompajiii läks turuplatsil kohe pärast saabumist baierlastega kaklema.»

Švejk seadis sammud Klimontovo poole.

Polkovnik hüüdis ta tagasi, kobas taskutes, andis Švejkile viis krooni suitsurahaks, jättis ta veel kord lahkelt hüvasti ja mõtles Švejkist eemaldudes oma südames:

«Kui sümpaatne sõdurpoiss!»

Švejk jätkas oma teed Klimmontovosse. Mõeldes polkovnikule, meenus talle üks samataoline juhtum. Aastat kaks-teist tagasi oli Trentos keegi polkovnik Habermaier, kes kohtles sõdureid niisama lahkelt. Kuid lõpuks tuli välja, et ta on homoseksualist, kui ta tahtis Adige kuurordis ühte kadetiaspiranti ära võrgutada, ähvardades viimast distsiplinaarkaristusega.

Nende süngete mõtetega astus Švejk vähehaaval lähedasse Klimontovo külla. Pataljoni staabi leidis ta üles ilma erilise vaevata. Kuigi küla oli üsna pikk, oli seal

ainult üks korralik hoone, suur kogukonna.koolimaja, mille Galiitsia maavalitsus oli sellesse puhtukraina külasse poolastamise eesmärgil ehitanud.

Koolimaja oli näinud sõjapäevil nii mõndagi. Siin olid asunud küll Vene, küll Austria staabid, üksvahe, Lvovi saatust otsustavate suurte lahingute ajal, oli kooli võimla muudetud operatsioonisaaliks, kus lõigati maha käsi ja jalgu ning trepaneeriti pealuid.

Koolimaja taga kooliaias oli suurekaliibrilise suurtüki mürsuplahvatus tekitanud suure trehtrikujulise augu. Aia nurgas seisis tugev pirnipuu, mille ühe oksa küljes tolknes tükk katkilõigatud silmusenõõri, mille otsas hiljuti oli kõlkunud kohalik kreeka-katoliku preester. Ta poodi koha-Hku poola koolijuhataja kaebuse põhjal, et preester olnud Vene konservatüvide partei liige j-a palunud Vene okupatsiooni päevil kirikus missateenistuse ajal võitu Vene õigeuskliku tsaari relvadele. Kaebusel polnud mingit tõepõhja all, sest nimetatud ajal ei viibinud süüdistatav üldse kõhal, vaid oli väikeses sõjast puutumata Bochnic Zamurowani kuurordis sapipõiekivide pärast ravil.

Kreeka-katoliku preestri ülespoomist mõjutasid mitmesugused asjaolud: rahvuslik kuuluvus, usutüli ja kana. Õnnetu preester oli just enne sõda löönud oma aias surnuks ühe koolijuhataja kana, kes nokkis seal mahapandud meloniseemneid.

Õndsa kreeka-katoliku preestri maja seisis tühjalt ja võib öelda, et igaüks katsus preestrihärrast midagi mälestuseks võtta.

Üks poola talumees viis endale koju isegi vana klaveri, mille kaant ta käsutas sealauda ukse parandamiseks. Osa mööblit tegid sõdurid tulepuuks, nagu oli kõikjal kombeks. Imeviisil oli jäänud puutumata suur ahi koos vägeva pliidiga, sest kreeka-katoliku preester ei erinenud sugugi oma rooma-katoliku kolleegidest, armastas hästi süüa ning nägi meeleldi pottide ja pannide rohkust pliidi peal ja praeahjus.

Oli saanud otsekui traditsiooniks, et kõik läbiminevad väeosad keetsid preestrimaja köögis ohvitseridele toitu. Ülal suures toas aga oli midagi ohvitseride kasiino taolist. Laud ja toolid võeti külaelanikelt.

Sama päeva õhtuks olid pataljoni ohvitserid organiseerinud piduliku söömaaja. Nad olid pannud rahad kokku, ostnud sea ja kokk Jurajda valmistas nüüd ohvitseridele

751

seapidu. Koka ümber keerlesid igasugused lantijad, peamiselt ohvitseride tentsikud. Kõige rohkem paistis silma veltveebel Vanek, kes andis Jurajdale nõu, kuidas sea pead raiuda, et ka temale tükk kärssa saaks.

Kõige ahnemad silmad olid alati täitmatul Balounil.

Võib arvata, et nii isukalt ja ahnelt vaatavad inimsööjad misjonäri, keda praetakse vardas ja kellest tilgub rasva, levitades ahvatlevat praelõhna. Balounil oli umbes säärane tunne, nagu käru vedaval piimamehe koeral, kellest möödub lihunikusell, pea peal korvitäis suitsulõõrist palavalt välja võetud vorste, mis ripnevad ahelana üle korviääre selli seljale. Tarvitseks vaid hüpata ja hammastega napsata, kui poleks neid vastikuid rihmu, millega haletsusväärne koer on käru ette rakendatud, ja seda neetud suukorvi.

Ja siis see maksavorsti sisu, oma sündimise algset perioodi suure hunnikuna laual üleelav maksavorsti embrüonaalne kuju,-kust levib mõnusat pipra-, rasva- ja maksa-lõhna!

Jurajda, käised üles kääritud, oli nii tähtis, et ta oleks võinud olla modelliks pildile, kus kujutatakse jumalat kaosest maailma loomas.

Baloun ei suutnud end talitseda ja hakkas nuuksuma. Tema nuuksumine muutus järk-järgult valjuks nutuks.

«Mis sa lõugad nagu härg?» küsis temalt kokk Jurajda.

«Mulle tuli kodu meelde,» vastas nuuksuv Baloun, «see, kuidas ma kõdus ikka sihukese töö juures olin, kuidas ma iialgi ei tahtnud isegi oma kõige paremale naabrile külakosti saata, kuidas ma alati kõik ise tahtsin nahka panna — ja paningi, ükskord ajasin endale nii palju maksavorsti, verivorsti ja keeduliha sisse, et kõik arvasid — ma lähen lõhki, ja jooksutasid mind õue mööda ringi, nagu jooksuta-takse lehma, kes on ristiku peal puheiised saanud.

Härra Jurajda, lubage mul natukenegi seda vorstiraba katsuda, pärast sidugu nad mind või puu külge, kuid ilma ei ela ma neid piinu üle!»

Baloun tõusis pingilt, astus nagu joobnu vankuval sammul laua juunde ja sirutas oma kämbla vorstiraba järele.

Tekkis visa võitlus. Juuresolijail läks suuri vaevu korda Balouni tagasi hoida, et ta maksapudru kallale ei kar-gaks. Kui nacf ta .köögist välja viskasid, sirutas ta meeleheites käe potti likku pandud maksavorsti soolikate järele, ja seda ei suudetud kuidagi takistada.

752

Kokk Jurajda oli nii vihane, et viskas põgenevale Balounile järele pihutäie vorstipulki, karjudes:

«Õgi pulki, tõbras!»

Sel ajal olid pataljoni ohvitserid ülal toas juba koos, ootasid pidulikult seda, mida all köögis tehti, ja jõid muu parema alkoholi puudumisel sibulaleotisega kollakaks värvitud harilikku leivaviina, mille juures juudist poodnik oli vandunud, et see olevat kõige parem ja kõige ehtsam prantsuse konjak, mis on säilinud tal isast, sellel aga omakorda vanaisast.

«Sina kelm,» põrutas selle jutu peale kapten Sägner, «ütle mulle veel, et sinu vanavanaisa ostis selle konjaki prantslastelt, kui nad Moskvast taganesid, siis lasen ma su nii kauaks trellide taha pista, kuni sinu perekonna kõige noorem võsu saab kõige vanemaks!»

Seeaeg kui nad iga pitsi juures ettevõtlikku juuti need-sid, istus Švejk juba pataljoni kantseleis, kus polnud ke-dagi peale vabatahtlik Mareki, kes pataljoni ajalookirjutajana käsutas pataljoni peatust Zeltantsõs, et kir-jeldada tagavaraks mõningaid võidukaid lahinguid, mis pidid toimuma lähemas tulevikus.

Siiani oli ta vaid visandeid .teinud. Kui švejk sisse astus, oli ta jõudnud ainult järgmist valmis kirjutada:

«Kui meie vaimusilma ette kerkivad kõik need kangelased, kes võtsid osa lahingutest N. küla all, kus meie pataljoni kõrval võklesid üks N. polgu pataljon ja teine N. polgu pataljon, siis näeme, et meie N. pataljon ilmutas kõige hiilgavamaid strateegilisi võimeid ja viis N. diviisi, kelle ülesandeks oli täielikult kindlustuda N. rindelõigu positsioonidel, vaieldamatult võidule.»

«Nagu sa näed, olen ma jälle tagasi,» ütles Švejk vabatahtlikule.

«Luba ennast nuusutada!» hüüatas vabatahtlik Marek meeleliigutusega. «Hm, sul on tõepoolest vangimaja hais juures.»

«Nagu ikka ja alati,» lisas Švejk. «Juhtus väike arusaamatus. Ja millega sina tegeled?»

«Nagu näed,» vastas Marek, «panen Austria sangarlikke kaitsjaid paberile. Kuid asi ei taha kuidagi edeneda, paberil on ainult N-id '. Ma rõhutan, et sellelsinatsel N-il on

1 Originaalis sõnademäng, sest tšehhikeelsel väljendil «enono» on kaks tähendust: «ainult N-id» ja «ainult pask».

meie olevikus ja meie tulevikus erakordselt täiuslik tähendus. Minu seniste omaduste kõrval avastas kapten Sägner 'minus veel iseäraliku matemaatikuande. Ma pean konrollima pataljoni arveid ja olen praegusel momendil jõudnud järeldusele, et meie pataljon on päris pankrotis ja ootab ainult aega, millal oma bilanssi Vene võlgnike arvel tasakaalustada, sest kõige agaram vargus käib ikka niihästi pärast kaotust kui ka pärast võitu. Võit või kaotus — üks kärna kõik. Ka siis, kui meid pihuks ja põrmuks lüüakse, on siin dokumendid meie võidu kohta, sest pataljoni ajalookirjutaja ülesannetes on minu aukohuseks kirjutada: «Pataljon ründas uuesti vaenlast, kes uskus juba, et võit kuulub temale. Meie sõdurite pealetung ja täägirünnak toimusid silmapilgu jooksul. Vastane põgeneb paanikas, variseb omaenese kaevikutesse, meie ründame teda halastamatult tääkidega, nii et ta põgeneb korratult oma kaevikuist, jättes meie kätte haavatud ja haavamata vange. See on üks kuulsusrikkamaid silmapilke.» Kes selle kõik üle elab, saadab välipostiga koju kirja: «Aga oli parkimine, kallis naine! Olen terve. Kas oled meie pataka juba rinnast võõrutanud? Ara ainult õpeta teda võõrastele meestele «isa» ütlema. See teeks mu südame raskeks.» Tsensuur kisub pärast sõnad «Aga oli parkimine!» kirjas maha, sest pole teada, kes keda parkis ja väljendit võib mitut moodi mõista, sest ta on ebaselgelt väljendatud.»

«Peaasi on ikka selgelt rääkida,» arvas Švejk. «Kui misjonärid tuhande üheksasaja kaheteistkümnendal aastal Prahas püha Ignäci kirikus jutlustamas käisid, oli nende seas üks jutlustaja, kes rääkis käntsust, et vististi ei saa ta kedagi kuulajaist taevas näha. Sellel õhtusel teenistusel oli keegi klempner Kulišek ja too rääkis pärast jumalasõna kõrtsis, et küllap see misjonär on palju kelmust teinud, kui ta juba kirikus nagu avalikul pihil kuulutab, et ta ei saa taevas kedagi näha. Miks niisuguseid inimesi üldse kantsHsse lastakse? Alati tuleb selgelt ja arusaadavalt rääkida, .aga mitte säherdust ümbernurgajuttu ajada. «Brejškas» oli hulk aastaid tagasi üks õllemeister ja sel-'el loll kõmme: kui ta töölt koju läks, enesel kilk peas, astus ta alati ühte öölokaali sisse, jõi võõraste inimestega kokku ja ütles kokkulöömise juures ikka: «Meie ei saa teie Peale, teie ei saa meie peale . ..» Selle eest sai ta ükskord viisakalt härralt Jihlavast sihukese obaduse vastu

hambaid, et kohviku peremees, kui ta hommikul tema ham. baid kokku pühkis, kutsus oma tütre, kes käis algkooli viiendas klassis, ja küsis tema käest, kui palju on täiskasvanud inimesel hambaid suus. Tütar ei teadnud ja kõrtsmik lõi tal kaks hammast välja. Kolmandal päeval sai kõrtsmik õllemeistrilt kirja, milles viimane palus kõigi tekitatud pahanduste pärast vabandust, et ta polevat

tahtnud midagi jämedat öelda, et inimesed polevat temast lihtsalt aru saanud, et õieti tahtnud ta öelda: «Meie ei saa teie peale, teie ei saa meie peale vihaseks.» Kellel on kalduvus kahemõtteliselt rääki4a, peab enne mõtlema, mis ta ütleb. Otsekohene inimene, kes ütleb seda, mis ta mõtleb, saab harva vastu hambaid, aga kui saabki paar korda, siis on edaspidi üldse ettevaatlikum ja hoiab seltskonnas keele hammaste taga. Tõsi küll, sihukesest inimesest mõtleb igaüks, et ta on salakaval ja jumal teab mis, kui taiaga mõne hea nahatäie saab, siis peab ta ennast mõistlikult ülal ja valitseb ennast, sest ta peab aru saama, et tema on üksi, tema vastu aga palju inimesi, kes tunnevad end solvatuna, ja kui ta nendega tüli hakkab norima, siis saab ta kaks korda kõvema nahatäie. Sihuke inimene peab olema tagasihoidlik ja kannatlik. Nusles elab keegi härra Hauber. Uks pühapäev, kui ta Bartünkovi veski juurest grüünest tuli, löödi talle Kundratices maanteel eksikombel nuga selga. Ta tuli, nuga seljas, koju, naine aitas tal pintsaku maha ja tõmbas noa nii toredasti seljast välja, et järgmisel hommikul tükeldas sellega juba guljašiliha, sest nuga oli splingeni terasest ja hästi terav, nendel kodus aga olid kõik noad viletsad ja nürid. Naine tahtis, et tal oleks koduses majapidamises terve komplekt sihukesi nuge ja saatis seepärast oma mehe igal pühapäeval Kundraticesse grüünesse, kuid mees oli nii tagasihoidlik, et ei läinud iialgi kaugemale kui Nuslesse Banzeti kõrtsi, kus ta köögis istudes oli kindel, et Banzet viskab ta enne välja, kui keegi teda puudutada saab.» .

«Sa pole ka mitte üks põrm muutunud,» tähendas vabatahtlik Švejkile.

«Ei ole,» vastas Švejk. «Mul ei olnud selleks aega. Nad tahtsid mind isegi maha lasta. Kuid see pole kõige hullem. Hullem on see, et ma pole kaheteistkümnendast peale mitte kuskilt palka saanud.»

«Ega sa meiegi juurest saa, sest me läheme Sokalisse palk makstakse välja alles pärast lahingut, kuna me peame

kokku hoidma. Kui arvestada, et me möllame seal kaks nädalat, siis hoitakse iga langenud sõduri palga ja lisaraha pealt kokku kakskümmend neli krooni seitsekümmend kaks hellerit.»

«Mis teil ka muud uudist on?»

«Kõigepealt see, et meie arjergard läks kaduma, siis see, et ohvitseridel on täna preestrimajas seapidu, mehed aga on küla mööda laiali ja sooritavad kohalike naistega igasuguseid moraalivastaäeid tegusid. Hommikupoolikul seoti üks teie kompanii mees selle eest kinni, et ta oli roninud pööningule seitsmekümneaastase vanamoori juurde. Kuid seda ei saa mehele süüks panna, sest päevakäsus ei seisnud sõnakestki, missuguse vanuseni seda lubatakse.»

«Seda arvan minagi,» ütles Švejk; «et mehele ei saa seda süüks panna, sest kui seoke vanamoor on roninud lakka, siis on ju mehel tema nägu raske näha. Täpselt samasugune lugu oli manöövrite ajal Täboris. Üks meie rühm majutati kõrtsi. Mingisugune naisolevus pesi eestoas põrandat, keegi sõdur Chramosta hiilis talle ligi ja lõi talle laksti — noh, kuidas sulle öeldagi — vastu undrukut. Undruk oli tal kõrgele üles pistetud. Nojah, sõdur pani talle plaksu, aga teine ei teinud väljagi. Sõdur pani teise plaksu, pani kolmanda, — naine ei tee ikka väljagi, nagu poleks tema asigi. Sõdur otsustas tegutseda, naine aga pesi põrandat rahulikult edasi. Viimaks keeras näo sõduri poole ja ütles: «Nägid, kuidas ma sind haneks võtsin!» Eit oli üle seitsmekümne vana ja patras pärast kogu küla juttu täis. Kuid nüüd lubage teilt küsida: ehk istusid sinagi minu äraolekul trellide taga?»

«Ei olnud juhust,» vabandas Marek. «Kuid see-eest, mis sinusse puutub, võin sulle teatada, et vahepeal anti pataljoni käskkiri sinu areteerimiseks.»

«Sellest pole lugu,» arvas Švejk rahulikult. «Seda tegid nad täie õigusega. Pataljon pidigi andma käskkirja minu areteerimiseks. See oli nende kohus, sest nad ei saanud ju kaua aega rriinust mingeid teateid. See polnud pataljoni poolt sugugi ülekohtune. Sa ütlesid, et kõik ohvitserid on

preestrimajas seapeol. Siis pean ma sinna minema ja ette kandma, et olen jälle tagasi, sest härra ülemleitnant Lukas on niigi minu pärast mures.»

Švejk suundus kindlal sõdurisammul preestrimaja poole ja laskis laulu:

Vaata mind, mu õnn ja arm, vaata, Rallis tütarlaps, kuigi kroonu
kord on karm, tehti minust uhke saks.

Siis läks ta preestrimaja trepist üles teisele korrusele, kust kostsid ohvitseride hääled.

Kõneldi kõikvõimalikest asjadest ja kiruti parajasti brigaadi ning seda, missugune korralagedus valitseb selle staabis. Ka brigaadi adjutant valas õli tulle, öeldes:

«Saatsime ju telegrammi selle Švejki kohta, kuid Švejk...»

«Hier!» hüüdis Švejk poikvel ukse tagant, astus sisse ja kordas:

«Hier! Melde gehorsam, Infanterist Švejk, Kumpanie-ordonnanz elfter Marschkumpanie.»[1]

Nähes kapten Sägneri ja ülemleitnant Lukäši hämmeldunud nägur millest peegeldus mingit vaikset ahastust, ei jäänud Švejk ootama, vaid teatas valju häälega edasi:

«Teatan alandlikult, mind taheti keisrihärra reetmise pärast maha lasta.»

«Jeesus Kristus, mis te räägite, Švejk?» laskis kahvatu ülemleitnant Lukas kuuldavale meeleheitliku karjatuse.

«Teatan alandlikult, just nii, härra oberleitnant...»

Ja Švejk hakkas pikalt-laialt seletama, mis temaga oli õieti juhtunud.

Teda vaadati, silmad pärani.peas, tema aga seletas oma lugu kõikvõimalike üksikasjadeni, unustamata isegi seda, et kalatiigi paisul, kus teda õnnetus tabas, kasvasid meelespealilled. Kui ta mainis siis tatarlaste nimesid, kellega oli tutvunud oma rännakul, nagu Hallimulabalibei, millele ta lisas rea omaenda väljamõeldud nimesid, nagu Valivolavalivei, Malimulamalimei, ef suutnud ülemleitnant Lukas end enam talitseda ja lõikas vahele:

«Ma virutan teile jalaga, lontrus! Tehke lühemalt ja selgelt!»

Švejk aga jätkas talle omase põhjalikkusega. Kui ta kiirkohtuni, kindralini ja majorini jõudis, märkis ta, et kind-ralil vaatas vasak silm kõõrdi ja majoril olid sinised silmad.

[1] Siin teatan alandlikult, Jalaväelane Švejk, üheteistkümnenda marsiroodu käskjalg (saksa k.).

«Külmad ja julmad,» lisas Švejk riimis. Kaheteistkümnenda kompanü ülem Zimmermann viskas Švejki suunas kruusi, millest ta oli joonud kanget juudi puskarit.

Švejk aga jutustas täie rahuga edasi, kuidas talle taheti viimset trööstí pakkuda ja kuidas major hommikuni ta kaisus magas. Seejärel kaitses ta hiilgavalt brigaadi, kuhu ta saadeti, kui pataljon oli teda kui kadumaläinut tagasi nõudnud. Lõpuks asetas ta kapten Sägneri ette oma paberid, kust oli näha, et brigaad, see kõrge instants, oli vabastanud ta igasuguse kahtluse alt, ning tuletas meelde:

«Lubage alandlikult teatada, et leitnant Dub on peaaju põrutusega brigaadi staabis ja saadab teile kõigile tervitusi. Palun palka ja tubakaraha.»

Kapten Sägner ja ülemleitnant Lukas vahetasid küsivaid pilke, kuid samal silmapilgul avaneski uks ja alt tassiti mingi toobriga üles auravat maksavorsti keeduleent.

See oli kõigi oodatavate mõnude sissejuhatus.

«Te neetud lurjus,» ütles Švejkile kapten Sägner, kell.e tuju läheneva naudingu eel tõusis, «teid päästis ainult seapidu!»

759

«Švejk,» lisas sellele ülemleitnant Lukas, «kui peaks veel midagi juhtuma, siis läheb teie asi kurjaks.»

«Teatan alandlikult, et minu asi peabki kurjaks minema,» andis Švejk au. «Kui inimene on sõjas, siis peab ta teadma ja mõistma ...»

«Tehke, et kaote!» käratas talle kapten Sägner.

Švejk kadus ja läks alla kööki.

Masendusest murtud Baloun tammus jälle köögis ja nõudis, et tal lastaks söömingu ajal oma ülemleitnant Lukäši teenida.

Švejk sattus parajasti Jurajda ja, Balouni vahelisele vaidlusele.

Jurajda tarvitas seejuures üsna arusaamatuid väljendeid.

«Sa oled täitmatu p i d u l oo m,» ütles ta Balounile. «õgiksid aina, nii et leemetaksid higist. Kui ma laseksin sul maksavorstid üles viia, siis annaksid juba trepil end koos nendega k u r a 11 u s e l e.»

Köögil oli nüüd teine väljanägemine. Pataljoni ja roodude majandusmehed maiustasid aukraadide ja kokk Jurajda poolt väljatöötatud plaani järgi. Pataljoni kirjutajad, roodude telefonistid ja mõned untrid sõid roostetanud pesuvannist ahnelt maksavorstileent, mida oli lahjendatud kuuma veega, et jätkuks kõigile.

«Tere!» hüüdis Švejkile veltveebel Vanek seajalga järades. «Natukese aja eest käis siin vabatahtlik Marek ja rääkis, et te olete jälle tagasi, uus munder seljas. Te olete mulle ilusa supi keetnud. Marek hirmutas mind, et selle mundri pärast ei saa me enam kuidagi oma arveid brigaadiga sirgeks. Teie munder leiti kalatiigi paisult ja me teatasime sellest pataljoni kantseleikaudu juba brigaadi. Minu kirjades olete suplemisel ara uppunud. Te ei oleks tohtinud üldse tagasi tulla ja meile oma kähe mundriga pahandust kaela tuua. Te ei teagi, mis vembu te pataljonile tegite. Iga ese teie mundrist on meil sisse kantud. Minu kompaniikirjades seisab see munder kui ülearune. Korhpaniil on üks munder, rohkem kui õigus. Ma teatasin sellest juba pataljoni staapi. Nüüd aga saame brigaadist õiendi, et te olete seal uue mundri saanud. Vahepeal aga teatab pataljon oma aruannetes, et üks komplekt on ülearune ... Ma tean, mis see tähendab. Sellest võib revideerimine tulla. Kui on tegemist säärase pisiasjaga, sõidavad intendantuu-

760

rist kohe siia. Kui kaob kaks tuhat paari saapaid, ei tunne keegi muret.,.»

«Meil aga kadus teie munder,» lisas Vanek traagiliselt, imedes pihkusattunud köndist üdi ja urgitsedes seda tuletikuga, mida ta käsutas ka hambaorgi asemel. «Säärase tühise asja pärast on inspektorid kindlasti varsti siin. Kui olime Karpaatides, tuli meile inspektsioon kaela sellepärast, et täitsime halvasti korraldust külmunud sõduritelt saapad nii jalast ara kiskuda, et saapad kannatada ei saaks. Kiskusime ja kiskusime, kuid kahel kärises saabas seejuures õmblusest lahti ja ühel olid saapad juba enne surma kätki. Ja oligi skandaal käes. Intendantuurist sõitis kohale keegi polkovnik ja kes teab, mis oleks saanud, kui ta poleks kohe, kui ta saabus, Vene poole pealt kuuli pähe saanud ning alla orgu veerenud.» «Kas ka temal saapad jalast ära kisti?» tundis Švejk huvi.

«Kisti küll,» ütles Vanek murelikult. «Ainult keegi ei tea, kes kiskus, nii et me ei saanudki polkovniku saapaid oma aruandes näidata.»

Kokk Jurajda tuli ülalt jälle alla ja kõigepealt langes ta pilk murtud Balourjile, kes istus rõhutult ja masendatult ahju kõrval pingil ning vaatas kohutava ahastusega oma sisselangenud kõhtu.

«Sina peaksid kuuluma hesühastide ususekti ,» ütles koolitatud kokk Jurajda haletsevalt. «Need vahtisid kah päev otsa oma naba, kuni neile hakkas paistma, et nende naba ümber ilmub püha hiilgus. Siis arvasid nad, et on saavutanud täiuslikkuse kolmanda astme.»

Jurajda pistis käe suitsulõõri ja tõi sealt lagedale ühe verivorsti.

«õgi, Baloun,» ütles ta sõbralikult, «õgi nii palju, et sa lõhki lähed või ära lämbud, sa täitmatu loom!»

Balounil läksid silmad'märjaks.

«Kui meil kõdus siga tapeti,» seletas Baloun nutuse häälega, järades väikest verivorsti, «sõin esiteks ara korraliku käntsaka tailiha, terve kärsa, südame, ühe kõrva,, tüki maksa, neerud, põrna, tüki külge, keele ja alles siis...»

Ja Baloun lisas vaikse häälega, nagu jutustaks ta muinaslugu:

«... alles siis tulid maksavorstid, tükki kuus või kümme, siis jämedad kruupide ja saiapuruga tehtud verivorstid,

nii et ei teadnud, millest alustada, kas kruupide või saiapuruga tehtud vorstidest. Kõik lausa sulas suus, kõik lõhnas imehästi, ja muud ara tee, kui söö ja söö...»

«Ma arvan,» seletas Baloun edasi, «et kuul halastab mu peale, kuid nälg viib mu hauda, ja ma ei näe enam eluilmas sihukest pannitäit verivorstiputru nagu kõdus. Sült mulle ei meeldinud, sest see ainult võdiseb ega saa tast kõhusoppigi. Naine oleks jälle vastupidi süldi eest oma hinge andnud. Mina aga ei lubanud tal süldi sisse mitte kõrvatüklkestki panna, sest tahtsin kõik, mis vähegi maitses, ise nahka pista. Ei osanud ma siis lugu pidada kõigist nendest headest asjadest, kogu küllusest! Ükskord võitsin kihlveoga oma aialt, kes elas laste kulul, seapõrsa, tapsin selle ara ja panin kõik nahka. Ja mul oli kahju vaesele vanamehele kas või väikest tükikestki külakostiks saata. Ta ennustas mulle pärast seda, et küllap ma kunagi nälja kätte kärvan.»

«Seda minagi arvan,» tähendas Švejk, kelle suust voolasid täna riimid nagu iseenesest.

Äkki kadus Jurajdal igasugune kaastunne Balouni vastu, sest Baloun oli tähelepandamatult ja imekähku pliidi juurde hiilinud, taskust kääru leiba võtnud ja tahtis nüüd kogu viilukat rasvasousti sisse kästa, mis ümbritses igast küljest suurel nelinurksel pannil särisevat seapraadi.

Jurajda lõi talle vastu kätt, nii et Balouni leivakannikas kadus lupsti sousti sisse nagu ujuja basseinisillalt vette.

Andmata Balounile võimalust oma maiuspala pannilt välja õngitseda, viskas Jurajda ta ukse taha.

Ahastav Baloun nägi vaid aknast, kuidas Jurajda võttis pannilt kahvliga rasvast läbiimbunud ja pruunistunud leivakääru, pani sinna juurde veel prae küljest lõigatud lihatüki ja ulatas Švejkile, öeldes.

«Sööge, mu tagasihoidlik sõber.»

«Neitsi Maria!» ulus Baloun akna taga. «Minu leib on nüüd niisama hästi kui peldikus!»

Vehkides oma pikkade kätega, läks Baloun külasse midagi hamba alla otsima.

Švejk, süües Jurajda suursugust kingitust, rääkis täie suuga:

«Mul on tõepoolest kõle hea meel, et olen jälle omade hulgas. Ma oleksin väga kurb, kui ma ei saaks oma roodule ka edaspidi kasulik olla.»

Ta pühkis lõua leivakäärust tilkunud rasvast ja soustist puhtaks ning jätkas:

«Ei tea, mitte ei tea, mis te oleksite ilma minuta teinud, kui mind oleks seal kuskil pikemalt kinni peetud ja sõda oleks veel oma paar aastat kestnud?»

Veltveebel Vanek küsis ilmse huviga:

«Mis te arvate, Švejk, kas sõda võib veel kaua kesta?»

«Viisteist aastat,» vastas Švejk. «See on iseendast teada, sest kord juba oli Kolmekümneaastane sõda, praegu aga oleme poole targemad kui ennevanasti, kolmkümmend pooleks jagada ongi viisteist.»

«Meie kapteni tentsik teadis rääkida,» tähendas Jurajda, «ta olevat kuulnud, et me Galiitsia piirilt enam edasi ei lähe. Venelased hakkavad siis rahu paluma.»

«Sel juhul ei oleks tasunud sõdidagi,» arvas Švejk asjatundlikult. «Kui sõda, siis sõda. Mina ei hakka enne ühelgi juhul rahust rääkima, kui oleme Moskvas ja Petrogradis. Mis kasu on meil ilmasõjast, kui me ainult peeretame kuskil piiri peal. Võtame näiteks rootslasi Kolmekümneaastasest sõjast. Kust kaugelt nad tulid, aga jõudsid Nšmecky Brodini ja Lipriiceni välja, kus tegid sihukest märulit, et seal hakkavad tänapäevalgi kõrtsides kõik pärast keskööd rootsi keelt rääkima, nii et keegi ei saa kellestki aru. Või jälle preislased, ega needki kõrvalkülast tulnud, aga kui palju on Lipnices pärast seda preislasi. Nad läksid Jedouchovini ja Ameerikasse välja ja tulid jälle tagasi.»

«Muide,» tähendas Jurajda, keda tänane seapidu oli täiesti tasakaalust välja löönud ja segaseks teinud, «kõik inimesed põlvnevad kbkredest. Võtame, sõbrad, Darwini arenguteooria ...»

Tema edasistele arutlustele tegi lõpu vabatahtlik Mareki sissetormamine.

«Päästke ennast, kes saab!» hüüdis Marek. «Leitnant Dub jõudis natukese aja eest autoga pataljoni staapi ja tõi kaasa selle täissitutud kadeti Biegleri.»

Marek teatas veel:

«Leitnant Dubiga on kole lugu. Kui ta koos kadetiga autost välja ronis, tormas ta kõhe kantseleisse. Teate ju, kui ma siit läksin, siis ütlesin teile, et teen väikese uinaku. Viskasingi oma .köndid kantseleis pingi peale ja hakkasin juba kenasti nurru lööma, kui ta mulle kallale kargas. Kadett Biegler karjus «Habtacht!», leitnant Dub kiskus mu püsti ja pistis lõugama: «Ahaa! Kas näete nüüd, kuidas

ma teile kantseleis peale sattusin, kui te logelete ega täida oma kohustusi! Magada võib alles pärast õhtusig-naali.» Kadett Biegler lisas: «Kasarmu sisemäärustik, kuueteistkümnes peatükk, üheksas paragrahv.» Leitnant Dub põrutas seepeale rusikaga lauale ja möirgas: «Ah mõtlesite, et pataljon saab minust lahti! Ärge arvake ühtigi, et see oli peaajupõrutus! Minu pealuu peab hullematki vastu!» ' Kadett Biegler lehitses sel ajal laual pabereid ja luges endale valjusti ühelt lehelt: «Diviisi käskkiri number kaks-sada kaheksakümmend.» Leitnant Dub arvas, et Biegler naerab tema viimase lause üle, et tema pealuu peab hullematki vastu, hakkas teda vääritu ja jämeda käitumise pärast vanemate ohvitseride suhtes noomima ja praegu toob ta Bieglerit siia kapteni juurde, et tema peale kaevata.»

Natukese aja pärast ilmusidki leitnant Dub ja kadett Biegler kööki, kust tuli läbi minna, et pääseda üles, kus olid koos kõik ohvitserid ja kus kõhukas lipnik Maly laulis seasingi järel aariat ooperist «Traviata», lastes seejuures kuuldavale kapsa ja rammusa lõunasöögi röhitisi.

Kui leitnant Dub sisse astus, hüüdis Švejk:

«Habtacht, kõik püsti!»

Leitnant Dub 'astus Švejkile otse nina alla ja röögatas talle näkku:

«Ole rõõmus, nüüd on sinuga aamen! Ma lasen su üheksakümne esimesele rügemendile mälestuseks täis toppida.» «Zum Befehl, härra leitnant!» andis Švejk au. «Ükskord ma lugesin, teatan alandlikult, et kord oli suur lahing, kus langes keegi Rootsi kuningas koos oma truu hobusega. Mõlemad langenud saadeti Rootsimaale ja praegu seisavad mõlemad surnukehad täistopitult Stokholmi muuseumis.» «Kust sa sääraseid asju tead, lontrus?» käratas leitnant Dub.

«Teatan alandlikult, härra leitnant, oma venna käest, kes on gümnaasiumi õpetaja.»

Leitnant Dub keeras kanna peal ringi, sülitas ja hakkas kadett Bieglerit ees tõugates üles saali minema. Kuid ta ei saanud teisiti, kui pidi uksel veel kord Švejki poole pöörduma. Rooma keisri halastamatu valjusega, kes otsustab tsirkuses haavatud gladiaatori saatuse iile, tegi ta parema käe pöidlaga liigutuse ja karjus Švejkile: «Pöial on allapoole!» *

«Teatan alandlikult,» hüüdis Švejk talle järele, «kõik mu sõrmed on allapoole!»

Kadett Biegler oli nõrk nagu kärbes. Ta oli viibinud selle aja sees mitmes koolerapunktis ja harjunud pärast kõiki manipulatsioone, mis tema kui koolerakahtlase kallal sooritati, juba täie õigusega ja tahtmata oma pükse
järjest täis tegema, kurti ta ühes säärases koolerapunktis viimaks spetsialisti kätte sattus. Too ei leidnud tema väljaheidetes mingeid koolerapisikuid, kinnitas ta soolikaid tanniiniga, nagu kingsepp kinnitab pigitraadiga katkiseid kingi, tõendas, et kadett Biegler, kes oli kerge nagu aur poti köhal, on «frontdiensttauglich»', ja saatis ta lähimasse etapikomandantuuri.

Arst oli hea südamega mees.

Kui kadett Biegler juhtis arsti tähelepanu sellele, et ta tunneb end väga nõrgana, ütles arst talle muiates:

«Vapruse kuldmedalit jaksate ikkagi kanda. Te astusite ju sõjaväkke vabatahtlikult.»

Nii läkski kadett Biegler kuldmedalit saama.

1 Rindeteenistuskõlblik (saksa k.).

Tema kinnitatud soolikad ei eritanud ta pükstesse enam vedelat, kuid vajadus käis tal siiski küllalt sageli peal, nii et tema teekond viimasest etapijaamast brigaadi staabini, kus ta kohtas leitnant Dubi, oli sõna otseses mõttes manifestatsioon mööda kõikvõimalikke peldikuid. Mitu korda jäi ta rongist maha, sest ta istus nii kaua jaamade klosettides, et rong sõitis ara. Mitmel korral ei jõudnud ta õigel ajal ümber istuda, sest ta viibis vaguni käimlas

Kuid ikkagi, hoolimata kõigist käimlatest, mis ta teel seisid, jõudis kadett Biegler brigaadile aina lähemale.

Leitnant Dub pidi tol korral veel mõneks päevaks brigaadi staabi juurde arstliku järelevalve alla jääma, kuid just sel päeval, millal Švejk sõitis pataljoni, muutis staabi arst leitnant Dubi suhtes oma arvamust. Arst sai teada, et samas suunas, kus asub üheksakümne esimese polgu pataljon, peab pärast lõunat sõitma sanitaarauto.

Arst oli ülimalt rõõmus, et saab leitnant Dubi kaelast ara, sest oma mitmesuguseid väiteid kinnitas viimane alati sõnadega: «Me rääkisime sellest juba enne sõda härra ringkonnaülemaga.»

«Mit deinem Bezirkshauptmann kannst du mir Arsch lecken,»!1 mõües staabiarst endamisi ja tänas juhust, et sanitaarautod sõidavad läbi Zeltantsõ üles Kamjonka-Strumilovasse.

Švejkil ei olnud juhust kadett Bieglerit brigaadi staabis näha, sest viimaneMstus jälle üle kähe tunni ühes brigaadi ohvitseride veeklosetis. Võib julgesti öelda, et kadett Biegler ei raisanud oma aega taolistes kohtades käsutult, vaid kordas kuulsusrikaste Austria-Ungari vägede kõikide kuulsusrikaste lahingute ajalugu alates lahinguga Nördlingeni all 6. septembril 1634. aastal ja lõpetades Saraje-voga 19. augustil 1888,

Kui ta loendamatuid kordi veekloseti nööri tõmbas ja vesi pahinal potti jooksis, siis sulges ta ikka silmad ja kujutles.lahingu müra, ratsaväe rünnakut ja suurtükkide kõminat.

Leitnant Dubi ja kadett Biegleri kohtumine ei olnud põrmugi sõbralik ja põhjustas kindlasti vastastikuse vaenu nende edaspidistes vahekordades nii teenistuse alal kui ka väljaspool teenistust.

1 Oma ringkonnaülemaga võid sa perset lakkuda (saksa k.).

Püüdes juba neljandat korda peldikusse pääseda, läks leitnant Dub ägedaks ja karjus:

«Kes seal on?»

«Kadett Biegler üheksakümne esimese rügemendi N. pataljoni üheteistkümnendast marsikompaniist,» kostis uhke vastus.

«Siin on leitnant Dub samast kompaniist,» esitles end ukse taga seisev konkurent.

«Ma olen kohe valmis, härra leitnant!»

«Eks ma oota.»

Leitnant Dub vaatas kannatamatult uuri. Keegi ei usu, kui palju energiat ja visadust on tarvis selleks, et säärases olukorras ukse taga veel viisteist minutit vastu pidada, seejärel aga veel viis minutit, siis ikka veel viis minutit, ja saada oma koputustele, rusikaga ja jalaga prõmmimi-sele aina üks ja sama vastus:

«Ma olen kohe valmis, härra leitnant.»

Leitnant Dubi haaras palavikuhoog, mis raputas teda iseäranis siis, kui pärast lootusrikkaid väljavaateid pakkuvat paberikrabinat möödus veel seitse minutit, kuid uks ei avanenud ikkagi.

Kadett Biegler oli seejuures veel nii taktitundeline, et ei tõmmanudki kogu aeg vett. Leitnant Dub hakkas kerges palavikus endamisi arutama, kas ta ei peaks brigaadi ülemale kaebama, kes annaks võib-olla käsu uks sisse murda ja kadett Biegler sealt välja tõsta. Kuid siis tuli talle meelde, et see oleks alluvusvahekordade rikkumine.

Alles viie minuti möödudes sai leitnant Dubile selgeks, et tal ei ole selle ukse taga enam midagi teha, et vajadus on tal juba ammugi möödas. Ent mingi printsiibi pärast ei lahkunud ta siiski kloseti juurest, vaid peksis jalgadega vastu ust, mille tagant kostis ikka üks ja sama vastus:

«In einer Minute fertig, Herr Leutnant.»!1

Viimaks võis kuulda, kuidas Biegler tõmbas vett ja hetk hiljem seisid mõlemad mehed silm silma vastas. .

«Kadett Biegler,» müristas leitnant Dub, «ärge arvake, et ma tulin siia sama eesmärgiga mis teie! Ma tulin siia sellepärast, et te ei kandnud brigaadi staapi jõudmisest mulle ette. Kas te ei tunne määrustikku? Kas teate, kellele te andsite eesõiguse?»

1 Olen silmapilk valmis, härra leitnant (saksa k.).

Kadett Biegler soris hetke oma mälus. Ehk on ta tõesti midagi kähe silma vahele jätnud, mis ei käi kokku distsipliiniga ja madalamates ning kõrgemates aukraadides ohvitseride suhteid puudutavate määrustikkudega?

Tema sellealastes teadmistes haigutas ületamatu kuristik.

Koolis ei olnud neile keegi loenguid pidanud, kuidas madalama aukraadiga ohvitser teise, kõrgema ohvitseri eÄs säärasel juhtumil peab käituma: kas ta peab pooleli jätma ja peldikuuksest välja kargama, pükse ühe käega rebadel hoides ja teisega au andes.

«Noh, vastake, kadett Biegler!» nõudis leitnant Dub norivalt.

Nüüd tuli kadett Bieglerile meelde kõige lihtsam vastus, mis lahendas kõik:

«Härra leitnant, kui ma saabusin brigaadi staapi, ei teadnud ma, et te siin olete. Ma õiendasin oma asjad kantseleis ara ja tulin otseteed käimlasse, kus ma viibisin teie tulekuni.»

Sellele seletusele lisas ta piduliku häälega:

«Kadett Biegler, esinen härra leitnant Dubile.»

«Näete, see pole pisiasi,» ütles leitnant Dub teravalt. «Minu arvamist mööda, kadett Biegler, oleksite pidanud otsekohe; kui te brigaadi staapi jõudsite, kantseleist küsima, kas ei viibi siin juhuslikult mõni teie pataljoni või teie kompanii ohvitser. Teie käitumist arutame pataljonis. Ma sõidan pataljoni autoga ja teie sõidate minuga koos. Ei mingit «aga»!*

Kadett Biegler tahtis hakata vastu ajama, et talle on antud brigaadi staabi kantselei poolt kindlaksmääratud marsruut sõita rongiga, milline reisimisviis paistis talle palju mugavamana, kui võtta arvesse seda, et tema jämesoolikas saab palju vähem raputada. Iga lapski teab, et auto pole sääraseks sõiduks sobiv vahend. Enne kui sada kaheksakümmend kilomeetrit läbi saab, on püksid ammugi täis.

Pagan teab, millest see tuli, kuid algul, kui nad välja sõitsid, ei avaldanud auto rappumine Bieglerile mingit mõju.

Leitnant Dub oli päris meeleheitel, et tema kättemaksu-plaani täideviimine kippus nurja minema.

Kui nad välja sõitsid, oli leitnant Dub endamisi mõtelnud:

«Oota ainult, kadett Biegler! Kas sa arvad, et ma lasen kinni pidada, kui sul häda peale tuleb?»

Selle tagamõttega alustas leitnant Dub, kuivõrd võimaldas kurus, millega nad kilomeetreid neelasid, sõbralikku juttu, et sõjaväe autodel on oma täpselt väljamõõdetud tee ja nad ei tohi asjatult bensiini kulutada, mispärast ei saa ka kusagil peatust teha.

Kadett Biegler vaidles sellele täie õigusega vastu, mär kides, et auto ei kuluta seismise ajal bensiini, sest autojuht lülitab mootori välja.

Leitnant Dub ei mõelnudki järele anda ja ajas oma joru edasi:

«Autod peavad täpselt määratud ajal kohal olema ja sellepärast ei tohi kusagil peatuda.»

Kadett Biegleri poolt ei järgnenud selle peale mingit märkust.

Nii lõikasid nad rohkem kui veerand tundi õhku, kuni leitnant Dub hakkas korraga tundma, et ta kõht ajab kuidagi, täis, et oleks päris hea auto kinni pidada, välja ronida, kraavi kärata, püksid maha lasta ja kergendust otsida.

Ta pidas kangelasena saja-kahekümne kuuenda kilo-meetrini vastu. Siis haaras ta hoogsalt autojuhi sinelist ja kisendas talle kõrva sisse:

«Halt!»

«Kadett Biegler, nüüd on ka teil võimalus,» ütles leitnant Dub armulikult, kargas tfähku autost välja ja jooksis kraavi.

«Tänan väga,» vastas kadett Biegler, «ma ei taha autot asjata kinni pidada.»

Kadett Biegler, kellel endalgi oli äärmine vajadus, mõtles südames, et teeb pigemini püksi, kui laseb käest suurepärase võimaluse leitnant Dubi blameerida.

Enne Zeltantsõsse jõudmist laskis leitnant Dub veel kaks peatust teha, viimase peatuse ajal aga pomises süngelt Bieglerile:

«Ma sõin.lõunaks bikošši poola moodi *. Helistan pataljonist ja kaeban brigaadile. Halvaksläinud hapukapsad ja toiduks kõlbmatu sealiha. Kokkade jultumus ületab igasugused piirid. Kes mind veel ei tunne, see saab mind tundma!»

«Feldmarssal Nostitz-Rhieneck, reservratsaväe uhkus,» vastas seepeale Biegler, «kirjutas raamatu «Was schadet

dem Magen im Kriege»', kus ta soovitab sõjaaja vintsutuste ja raskuste pärast sealiha üldse mitte tarvitada. Igasugune liialdus rännakute ajal on kahjulik.»

Leitnant Dub ei vastanud selle märkuse peale sõnagi, vaid mõtles ainult:

«Küll ma sinust su tarkuse välja roogin, sa tattnina.»

Kuid siis muutis ta oma arvamust ja vastas üpris rumala küsimusega:

«Ah nii, siis teie, kadett Biegler, arvate, et ohvitser, kelle suhtes te peate käituma oma aukraadile vastavalt kui talle alluv, liialdab söömisega? Või tahtsite ehk ütelda, kadett Biegler, et ma olen ennast ülearu täis õginud? Tänan teid selle jämeduse eest! Võite kindel olla, efma seda teile ei kingi. Te ei tunne mind veel, aga kui tundma saate, siis mäletate leitnant Dubi igavesti!»

Palju ei puudunud, et ta oleks viimase sõna juures endale keelde hammustanud, sest auto kihutas maanteel mingist august läbi.

Kadett Biegler jättis vastamata, mis leitnant Dubi jälle solvas, nii et ta küsis jämedalt:

«Kuulge, kadett Biegler, ma arvan, te olete õppinud, et peate oma ülemusele vastama.»

«Just nii,» ütles kadett Biegler, «määrustikus on sellekohane punkt. Kuid enne peame oma alluvusvahekorra selgeks'tegema. Niipalju kui ma tean, ei ole ma veel kuhugi määratud, nii et minu otsene allumine teile, härra leitnant, ei tule kõne allagi. Kuid peamine on see, et ohvitseride ringis peab alluv ülemusele vastama ainult teenistusse puutuvates küsimustes. Nii, nagu meie kahekesi siin autos, ei kujuta me mingit kindla sõjalise operatsiooniga seotud lahinguüksust. Meie vahel pole teenistussuhteid. Me mõlemad sõidame ühteviisi oma väeossa ja vastamine teie küsimusele, kas ma ei tahtnud ehk ütelda, et teie, härra leitnant, olete end ülearu täis õginud, ei kuulu teenistusliku jutuajamise juurde.»

«Kas lõpetasite?» käratas talle leitnant Dub. «Te igavene ...»

«Just nii,» vastas kadett Biegler enesekindla häälega. «Ärge unustage, härra leitnant, et seda, mis meie vahel on juhtunud, peab kindlasti arutama ohvitseride aukohus.»

1 Mis tekitab sõjas kõharikkeid (saksa k.),

Leitnant Dub oli viha pärast lõhkemas. Tal oli iseäralik harjumus rääkida vihasena veel hullemaid totrusi ja mõttetusi kui rahulikuna.

Seepärast ta uratas:

«Teie asja arutab sõjakohus.»

Kadett Biegler käsutas juhust, et leitnant Dubi lõplikult marru ajada. Seepärast tähendas ta ülimalt sõbraliku tooniga:

«Sa, teed nalja, kamraad.»

Leitnant Dub karjus autojuhile,-et see auto kinni peaks.

«Üks meist peab jalgsi minema!» karjus ta, saades vaevu sõnu suust.

«Mina sõidan,» vastas seepeale kadett Biegler rahulikult, «aga sina, kamraad, tee, kuidas tahad.»

«Sõitke edasi!» haugatas leitnant Dub autojuhile säärase häälega, nagu oleks ta deliiriumis, ja vaikis väärikalt nagu Julius Caesar, kui ta juurde astusid vandenõulased, pistoda käes, et teda surnuks torgata.

Nii saabusid nad Zeltantsõsse, kus sattusid oma pataljoni jälgedele.

Sel ajal kui leitnant Dub trepil kadett Bieglerigа alles selle üle vaidles, kas kadetil, kes pole veel kuhugi määratud, on õigus saada maksavorsti kogusest, mis on ette nähtud iga üksiku kompanii ohvitseridele, olid all meestel kõhud juba täis ja nad pikutasid laiadel pinkidel, kõneldes kõikvõimalikest asjadest ja tõmmates piipu, nii et suitsu oli maani.

Kokk Jurajda pajatas:

«Teate mis, ma tegin täna suurepärase avastuse. Ma arvan, et see tekitab kokakunstis täieliku pöörde. Sa ju tead, Vanšk, et ma ei leidnud maksavorsti jaoks kogu sellest äraneetud külast kuskilt majoraani.»

«Herba majoranae,» lausus majandusveltveebel Vanek, kellele meenus, et ta on rohukaupmees.

Jurajda pajatas edasi:

«Siiamaani on uurimata, kuidas suudab inimmõistus hädas igasuguseid abinõusid leida, kuidas avanevad tema pilgule uued horisondid, kuidas ta hakkab igasuguseid võimatuid asju leiutama, millest inimkond siiani ei osanud undki näha ... Nojah, otsisin mõõda maju majoraani, jooksin ringi, tuhnisin igal pool, seletasin nendele, milleks teda tarvis, kuidas ta välja näeb ...» ,.

«Sa oleksid pidanud tema lõhna kirjeldama,» tähendas Švejk lavatsilt vahele, «oleksid pidanud rääkima, et majoraanil on sihuke lõhn, nagu tunned siis, kui nuusutad õitsvate akaatsiate alleel tindipotti. Bohdaleci mäel Praha lähedal...»

«Jäta, Švejk,» katkestas vabatahtlik Marek paluva häälega tema jutu. «Las Jurajda räägib lõpuni.»

Jurajda rääkis edasi:

«Ühes majas sattusin ühe vana väljateeninud Bosnia ja Hertsegoviina okupeerimise aegse soldati peale, kes oli teeninud ulaanina Pardubices ja mäletab veel tänapäevani tšehhi keelt. See hakkas minuga vaidlema, et Tšehhimaal ei panda maksavorsti sisse majoraani, vaid kummeleid. Ma olin tõepoolest kõhe'nõutu, mis peale hakata, sest iga arukas ja arusaaja inimene peab majoraani ikka kõikide maksavorsti sisse pandavate rohtude kuningaks. Oli tarvis kiiresti mõnda aseainet leida, mis annaks vorstile ise-Joomuliku vürtsi maitse. Ja nii ma siis leidsingi ühest tarest mingisuguse pühapildi alla riputatud mirdiokstest pruudipärja. Seal elas üks noorpaar ja mirdipärja oksad olid veel üsna värsked. Eks ma pannudki siis maksavorsti sisse mirti. Tõsi küll, ma pidin seda pruudipärga kolm korda keevas vees kupatama, et lehed pehmeks läheksid ja

et liiga terav lõhn ja maitse pisutki ara kaoksid. Kui võtsin neilt selle mirdiokstest pruudipärja, oli nuttu ja ulumist muidugi laialt. Kui ara tulin, kinnitasid nad, et säärase pühaduserüvetamise eest — pärg oli ju pühitsetud — niidab esimene kuul mu maha. Te kõik sõite ju minu maksavorsti keeduleent ja mitte ükski teist ei tundnud, et majoraani asemel on mirdi lõhn.»

«Jindrichüv Hradecis elas hulk aastaid tagasi vorst-maaker Josef Linek,» kostis selle peale Švejk, «ja sellel oli riiulil kaks kärpi. Ühes kärbis olid segamini kõiksugused vorstirohud, mida ta pani maksa- ja verivorstide sisse. Teises kärbis oli putukapulber, sest vorstmaakrile oli juba mitu korda teada antud, et tema kunded olid leidnud vorsti seest mõne lutika või prussaka. Mis lutikatesse puutus, siis armastas ta ütelda, et need maitsevad nagu mõrumandel, mida mandlisaiadesse pannakse, kuid prussakas haiseb vorsti sees nagu vana hallitanud piibel. Seepärast tuligi tal oma töökojas puhtust pidada ja .ta puistas putukapulbrit igale poole. Eks ükskord, kui ta verivorsti tegi, olnud tal nohu. Kahmas riiulilt karbi putukapulbriga -ja puistas vorstiraba sisse. Ja sellest ajast peale käidi Jindrichüv Hradecis verivorsti ostmas ainult Lineki juurest. Inimesed lausa ründasid ta poodi. Ta oli sedavõrd tark ja taipas kohe, et seda teeb putukapulber. Sellest ajast peale tellis ta lunamaksuga kastide viisi seda pulbrit, firmat aga, kellelt ta pulbrit sai, hoiatas, et nad kirjutaksid kastidele «India vürts». See oli Lineki ärisaladus ja selle saladusega läks ta ka hauda. Aga kõige huvitavam oli see, et nendes peredes, kus osteti tema verivorsti, kadu-sid kõik prussakad ja lutikad. Sellest ajast peale kuulub Jindrichüv Hradec tervel Tšehhimaal kõige puhtamate linnade hulka.»

«Kas lõpetasid?» küsis vabatahtlik Marek, kes ilmselt tahtis samuti sõna sekka öelda.

«Sellel jutul oleks lõpp,» vastas Švejk. «Ma tean aga veel üht samasugust lugu, mis juhtus Beskiidides, kuid seda räägin teile siis, kui oleme juba lahingutes.»

Nüüd hakkas vabatahtlik Marek rääkima: «Kõige paremini tungitakse kokakunsti saladustesse sõja ajal, iseäranis aga rindel. Lubage mul tuua väike näide. Rahu ajal lugesime ja kuulsime nõndanimetatud jääsuppidest, see tähendab suppidest, kuhu pandi jääd ja mida armastati väga Põhja-Saksamaal, Taanis ja Rootsis.

Ja näete, tuli sõda, ja tänavu talvel oli sõduritel Karpaatides nii palju jäätanud suppi, et nad ei võtnud seda suu sissegi. Aga ometi olevat luksuslik toit.»

«Jäätanud guljašši võib küll süüa,» märkis majandusveltveebel Vanžk, «ainult mitte kaua, kõige rohkem nädal aega. Sellepärast jättis meie üheksas rood positsioonid maha.»

«Isegi rahuajal,» ütles Švejk oma tavalise tõsidusega, «keerles kogu kroonuteenistus köögi ja igasuguste toitude ümber. Meil Budejovices oli keegi oberleitnant Zäkrejs. See keerutas ka ilmast ilma ohvitseride köögi ümber, ja kui mõni sõdur miskit paha tegi, siis käratas talle «Habt Acht!» ja kukkus lõugama: «Sina lontrus, kui see veel peaks korduma, siis teen ma su lõustast ehtsa pipstüki, klopin su vahule nagu kartulipudru ja lasen selle sul endal ara süüa! Sa tilgud mu käes nagu riisiga täidetud hani, sa oled mu pihus nagu pekitud jänes pannil! Näed sa, sa pead ennast parandama,', kui sa ei taha, et inimesed arvaksid, et ma olen teinud sinust hakklihaprae kapsastega.»»

Edasisele vestlusele ja huvitavale mõttevahetusele toidukaardi kasutamisest sõdurite kasvatamisel enne sõda tegi lõpu hirmus lärm ülal toas, kus lõppes pidulik söömaaeg.

Käratsevate häälte kaosest kostis üle kadett Biegleri kisa:

«Sõdur peab juba rahuajal teadma, mida nõuab sõda, ja sõjas mitte unustama, mida ta omandas õppeplatsil.»

Siis oli kuulda leitnant Dubi ägisevat häält:

«Palun konstateerida, et mind solvatakse juba kolmandat korda!»

Ülal sündis suuri asju.

Leitnant Dubi, kes teatavasti haudus kadett Biegleri vastu pataljoniülema ees salakavalaid mõtteid, tervitati ohvitseride poolt kohe, kui ta sisse astus, koletu möirgamisega. Juudi käest ostetud viin oli kõigile suurepärast mõju avaldanud.

Leitnani Dubi ratsutamiskunstile viidates karjusid kõik läbisegi:

«Ega sa ikka ilma ratsasulaseta toime ei tule!»

«Lõhkuma hakanud mustang!»

«Kaua sa, kamraad, olid Metsikus Läänes kauboide hulgas?»

«Kunstratsutaja!»

Kapten Sägner valas talle kähku klaasitäie äraneetud viina ja solvunud leitnant Dub istus laua taha. Ta nihutas vana katkise tooli ülemleitnant Lukäši kõrvale, kes tervitas teda sõbralike sõnadega:

«Me oleme laua lagedaks söönud, kamraad.»

Kadett Biegleri kurba kuju ei pandud nagu tähelegi, olgugi et kadett Biegler oli oma saabumisest kapten Sägnerile ja teistele laua ümber istuvatele ohvitseridele rangelt määrustikukohaselt ette kandnud ja mitu korda korranud: «Kadett Biegler, saabusin pataljoni staapi!», nii et kõik pidid teda nägema ja kuulma.

Biegler võttis täis klaasi, istus üpris tagasihoidlikult l akna alla ning ootas sobivat silmapilku, et mõningaid õpperaamatutest omandatud teadmisi lendu lasta.

Leitnant Dub, kellele hirmus puskar otsekohe pähe lõi, koputas sõrmega lauale ja pöördus asja ees, teist taga kapten Sägneri poole:

«Me rääkisime ringkonnaülemaga alati, et patriotism, kohusetruudus, enesevalitsemine — need on tõelised relvad sõjas. Ma tuletan seda nimelt täna meelde, kui meie väed marsivad juba kõige lähemal ajal üle piiri.»

Siiani dikteeris Jaroslav Hašek juba haigena oma «Vahva sõduri Švejki juhtumisi maailmasõja päevil». Tema surm 3. jaanuaril 1923. aastal sundis teda igaveseks vaikima ega lasknud tal lõpetada üht, kõige populaarsemat ja loetavamat romaani Esimesest maailmasõjast.

SELGITAVAID MÄRKUSI

ESIMENE JAGU

Lk. **9. Ertshertsog Ferdinand** (1863—W14) — Austria-Ungari keisri-riigi troonipärija Franz Ferdinand von Este, keiser Franz Josephi vennapoeg; tapeti koos naisega 28. juunil 1914. aastal Serbias Sarajevos. Ertshertsog Ferdinandi tapmine andis tõuke imperialistlike riikide poolt ammugi ettevalmistatud maailmasõja vallapäästmiseks.

Konopište — ertshertsog Ferdinandi mõis ja loss Tšehhoslovakkias Benešovi linna lähedal.

Lk. 10. **Bosnia ja Hertsegoviina,** mis olid varem Türgi ülemvõimu all, annekteeriti Austria-Ungari poolt 1908. aastal.

Nusle — Praha linnaosa.

Elisabeth (1837—1898) — keiser Franz Josephi abikaasa, kelle tappis anarhist Luccheni.

Lk. **11. «…kui nad alustasid juba tema onuga.»» —** Švejk eksib, pidades ertshertsog Ferdinandi keisri onuks.

««Siis pandi ta «korvi»...»» — Austria-Ungari keisririigi ajal viidi joobnuid ja mürgeldajaid politseijaoskonda kaherattalise punutud käruga, mida rahvasuus nimetati «korviks».

Prohvus (pr. *profous)* — sõjaväevangla või -arestimaja vangivalvur.

Lk. **12. ««... kuidas nad omal ajal Portugaalias omaenese kuninga maha lasksid?»»** — Švejk räägib Portugali kuningast Karl I-st, kes oli erakordselt paks mees; tapeti Lissabonis 1908. aastal revolvrilasuga.

Tsiviilpolitseinik — Austria-Ungari keisririigi salapolitsei teenistuja, kes ei kandnud vormi, vaid käis erariides. Tsiviilpolitseinikud allusid vahetult riigipolitseile.

Waterloo lahingus, kus Napoleoni väed said 18. juunil 1815. aastal otsustavalt lüüa, vastanud Napoleoni ihukaardiväelased inglaste ettepanekule alla anda ropu sõimuga.

Pankric — Praha linnaosa, samuti nimetati selles linnaosas asuvat vanglat, peamiselt poliitiliste vangide kinnipidamise kohta.

Lk. 14. «... «kitseks» kinni seotuna.»» — Austria-Ungari sõjaväes kasutuselolnud sõdurite karistamisviis, mis seisis selfes, et käristatava käed seoti jalgade külge ja jäeti ta niiviisi päevaks-paariks kägarasse.

Lk. 16. **Noortšehh** — Tšehhi kodanlik-liberaalse rahvapartei liige.

«... kui ta Konopištes vanu eitesid taga ajas ...»» — Ertshertsog Ferdinand ja tema naine olid väga ihnsad inimesed ja karmid vaeste vastu.

Ceske Budejovice — Lõuna-Tšehhimaa suuremaid linnu, millega on seotud suur osa Jaroslav Hašeki romaani tegevusest. Jaroslav Hašek oli 1915. aastal enne rindeleminekut Ceske Budelovices sõjaväe-teenistuses.

Cesky Krumlov — linn Ceske Budejovicest lõuna pool.

Vltava — Tšehhimaad lõunast põhja läbiv jõgi, mille ääres asuvad Ceske Budejovice ja Praha; suubub Tšehhoslovakkia põhjapiiril Lahesse (Elbe).

Lk. **17. ««... kalatiigi vahti Jarešit.»»** — Jaroslav Hašeki emapoolne vanaisa Antonin Jareš oli Schwarzenbergi vürsti maadel Raži-ces kaua aega kalatiikide vahiks.

Zliv, Hlubokä, Mydlovary, Ražke, VodSany, Pisek — asulad ja külad Ceske Budejovice lähedal.

Lk. 18. **Rudolf** — Franz Josephi ainuke poeg, lõpetas 1898. aastal elu enesetapmisega.

Jan Orth — Habsburgide suguvõsast pärinev ertshertsog Jan, kes loobus oma tiitlist ja võttis kodanikunimeks Jan Orth; jäi 1890. aastal teadmata kadunuks.

Mehhiko keisrist veli. — Mõeldud on Habsburgide perekonnast pärit ertshertsog Ferdinand Maximiliani (1832—1867), kelle Prantsuse inter-vendid 1864. aastal Mehhiko troonile panid. Kukutati. 1867. aastal Mehhiko vabariiklaste poolt ja tapeti Queretaro kindluses.

«... näitas talle kotkast…» — s. o. Austria-Ungari salapolitseiniku märki, millel oli keisririigi embleem — kähe peaga kotkas.

Lk. 22. **«Brejška»** («U Brejšky») — tuntud pilseni õlle kelder Prahas Spälenä tänavas.

Kolumbuse muna — näiliselt keerulise probleemi väga lihtne lahendus. Kolumbus andnud oma kaaslastele ülesande panna muna otsapidi lauale seisma. Kui keegi ei saanud sellega hakkama, pani ta ise muna seisma, rõhudes munakoore otsast katki.

Hodkovicky — Praha linnaosa.

«Hej, Slovane» — slovakk Samo Tomašiku poolt Prahas 1834. aastal loodud laul; levis kõigi slaavi rahvaste hulgas ja lauldi kui slaavlaste hümni.

Lk. 25. **Zäbehlice** — Praha linnaosa.

Lk. 26. **Cesare Lombroso** (1836—1909) — Itaalia arst, psühhiaatria professor, raamatu «Kuritegelik inimene» autor. Haš.eki poolt mainitud teost tal pole.

Lk. 27. **«Närodni Politika»** — Praha päevaleht, tšehhi kodanluse reaktsiooniline ja keisritruu häälekandja. Rahvas tarvitas selle müüdava ja võimude ees lömitava lehe kohta pilkenimetust «cubicka» — «lita».

Hispaania saapad — keskaegne piinamisriist, millega kruviti piinatava põlved vastamisi kokku ja valmistati ; talle sellega talumatut valu.

Jan Nepomucky — katoliku pühak, surnud 1398. aastal. **Ellška sild** ehitati aastail 1865—67, seepärast ei võidud ka Jan Nepomuckyt sealt alla visata.

Lk. 29. **«Roheline Anton»** — kinnine vangide vedamise vanker Prahas. Varem toimetati vange ühest kohast teise jalgsi. Põgenemise vältimiseks võeti käsutusele kinnine vanker, mis oli roheliseks värvitud. Esimese vangivankri kutsariks oli Antonin Douša. Tema nimest saigi vanker oma nimetuse «Roheline Anton», mis säilis isegi siis, kui vangide vedamiseks võeti tarvitusele spetsiaalsed autod. «Roheline Anton» oli muidugi vaesemate vedamiseks, koorekihi esindajad võisid endale troska, tõlla või ka auto üürida.

Lk, **30. -«…mis oli juhtunud Rooma võimu päevil Jeruusalemma**

üle.» — Palestiina koos Jeruusalemmaga sattus Rooma võimu alla 64. aastal e. m. a.

Pontius Pilatus — tuntud kuju piiblist; tegutses aastail 26—36 Palestiinas Rooma riigi asevalitsejana ja ülemkohtumõistjana.

Teissig (õigemini Teissik) — restoran Prahas Spälenä tänavas tolleaegse kohtumaja vastas.

Lk. 31. **Alois Vales** — 1903. aastal surma mõistetud mõrvar.

Lk. 33. **Antonfn Heveroch** (1869—1928) — tšehhi arst, Praha ülikooli psühhiaatria professor.

Botic — Vltava harujõeke Prahas.

Podoli — Praha linnaosa; jutt on püha Michali kirikust Podoli linnaosas.

Lk. 34. **Kladno** — linn Praha lähedal.
Lk. 35. **Kallerson ja Weiking** — ilmselt väljamõeldud nimed.
Vyšehrad — Praha linnaosa.
Lk. 37. **Püha Vaclav** (906—929) — tšehhi vürst, keda peeti Tšehhimaa kaitsepühakuks.
Lk. 38. **Kyrlllos** (827—869) ja **Methodios** (826—885) — Kreekast pärit vennad; tegutsesid slaavlaste hulgas misjonäridena ja valgustajatena.
Krkonoše — mäestik Tšehhimaa kirdeosas, Sudeetide kõrgeim osa.
Lk. 40. **Kindral Windlsch Grätz** — Austria vägede juhataja, kes 1848. aastal surus julmalt maha revolutsiooni Prahas ja Viinis.
«Jumal, kaitse meie keisrit» — Austria-Ungari keisririigi hümni algus.
«Otsejoones Jaromeri» — vana tšehhi sõdurilaul; **Jaromir** — linn Tšehhimaa põhjaosas.
Karlin — Praha linnaosa.
Lk. 44. **Kuked** — Austria-Ungari politseinike sõimunimi, tuletatud sellest, et politseinikud kandsid kiivri küljes kukesulgi.
Vršovice — Praha linnaosa.
Lk. 45. **Emmause klooster** — frantsiskaanide klooster Prahas.
Krutsifiks — ristilöödu kuju.
Lk. 46. **Vinohrady** — Praha linnaosa.
Lk. 48. **Mydlovary** — kogukond Ceske" Budejovice lähedal, kus Jaroslav Hašek oli hingekirjas.
Lk. **51. «...üks neist musta- ja kollasevöödilistest kiskjätest . . .» —** Must ja kollane olid Austria-Ungari keisririigi lipuvärvid.
Lk. 53. **Hradcany** — Praha linnaosa («Praha Kreml») vana kuningatelossiga. Hradcanys asus ka kõrgem sõjakohus.
Lk. 54. **Katafalk** — aumärkide ja lilledega kaunistatud tore surnu-kirstu-alus.
«Volnä Myšlenka» («Vaba Mõte») — 1900. aasta paiku Prahas tekkinud kirikust väljaastunute, ateistide organisatsioon.
«. . ja seal krooni läbi kõmmutanud.»» — Kahemõttelisus: kroon oli rahaüksus ja tähendas ka keisrikrooni.
Lk. 55. **Korets** '— pinnamõõt, 0,2877 hektarit.
Dejvice — Praha linnaosa.
Künoloogia — . koerateadus, õpetus koertest ja nende kasvatami-sest.
Lk. 59. **Brno** — Tšehhoslovakkia suuremaid linnu.
Lk. 60. **«...pärast riigipööret...»** — Pärast Austria-Ungari keisri-

riigi kokkuvarisemist kuulutati 28. oktoobril 1918. aastal välja Tšehhoslovakkia vabariik.
Lk. 62. Galiitsia — Poola esimesel jagamisel 1772. aastal Austria poolt anastatud territoorium, kuhu kuulusid praeguse Lääne-Ukraina Lvovi, Drogobõtši, Stanislavi ja Ternopoli oblast, praeguse Poola Rahvavabariigi Rzeszõwi maakond ja suur osa Krakovi maakonda.
Raaba — Visla ülemjooksu harujõgi; algab Beskiididest. 1914. aasta sügisel toimusid seal ägedad lahingud taganevate Austria ja pealetungivate Vene vägede vahel.
Stfelecky saar — saar Vltava jões keset Prahat.
Lk. 63. **Piemont** — maakond Põhja-Itaalias. Siin Itaalia vägede tähenduses, kes võitlesid 1859. aastal Austria vastu.
Solferino lahingus-l859. aastal said Austria väed itaallastelt lüüa.
Lk. 65. **«Pražske Üredni Noviny»** — keisririigiaegne Praha ametlik teataja.
Lk. 66. **Mucius** Scaevola — legendaarne Rooma sõdur, kes umbes 500 aastat e. m. a. Roomat piirava kuninga Porsenna tapmise eesmärgil julgelt etruskide laagrisse tungis. Eksikombel tappis ta aga kuninga

kirjutaja. Põletas pärast tabamist kartmatuse demonstreerimiseks ara oma parema käe, mille eest talle kingiti elu.

«Prager Tagblatt» — Praha saksa kodanluse reaktsiooniline häälekandja.

Liitlasriigid *(Entente)* — Prantsusmaa, Inglismaa ja Venemaa ning hiljem nendega ühinenud Itaalia ja rea teiste riikide bloki nimetus Esimeses maailmasõjas.

«Bohemie» — Prahas ilmunud saksa natsionalistliku kodanluse häälekandja.

Lk. 68. Maia Strana — Vltava jõe vasakul kaldal vanalinna Stare Mžsto vastas asuv Praha linnaosa.

Radecky (1766—1858) — tšehhi päritoluga Austria feldmarssal. Talle 1858. aastal keisrivõimu poolt Prahasse püstitatud ausammas purustati 1919. aastal.

Lk. 72. **Brevnov** — Praha linnaosa.

Lk. 73. **Oberst** (saksa k.) — polkovnik. Hašek tarvitab tšehhikeelsete sõjaväeliste terminite kõrval kogu aeg ka Austria-Ungari armees tarvitusel olnud saksakeelseid või neist tuletatud termineid. Nii esineb «rügement» «polgu» asemel, «kompanii» «roodu» asemel, «oberleitnant* «ülemleitnandi» asemel jne.

«Spanglld» — käerauad, millega käristatu käed nii kõrgele üles tõmmati, et ta pidi kikivarvul seisma. Sellisesse asendisse jäeti käristatu tunniks või kauemakski.

Kantiin — sõjaväelaagri või väeosa pood.

Lk. 75. **Pištany** — reumasanatoorium Slovakkias.

Lk. 76. **Sokrates** (a. 469—399 e. m. a.) — Kreeka filosoof, kes mõisteti surma ja oli sunnitud tühjaks jooma talle määratud mürgikarika.

Lk. 79. Bablnsky — tuntud röövel Tšehhimaal 19. sajandil.

«. .. meie ametliku ajalehe «Ceskoslovenskä Republika» praegune teenekas peatoimetaja…» — Jutt on dr. Josef Svätekist, kes Austria-Ungari keisririigi päevil toimetas Praha ajalehte «Pražsky Denik» ja paistis silma oma keisritruudusega. Pärast riigipööret 28. oktoobril 1918. aastal sai ta Tšehhoslovakkia vabariigi ametliku häälekandja toimetajaks.

Lk., 85. **Sovoia prints Eugene** (1663—1736) — noorena Prantsusmaalt lahkunud ja Austria teenistusse astunud väejuht; võitles Türgi,

Prantsusmaa, Baieri ja Hollandi vastu; paljude vanade sõdurilaulude kangelane.

Lk. 87. **Klima ja Slavicek** — tšehhi rahvusest Austria-Ungari politseiagendid Prahas, kes pärast Tšehhoslovakkia vabariigi väljakuulutamist olid kõrgetel kohtadel ka vabariigi politseis.

Lk. 90. **Missaal** — missaraamat.

Ministrant — missateener, preestri abiline missa ajal.

Kohn — Olomouci (Määrimaa) peapiiskop 1900-ndate aastate paiku, keda katoliiklik reaktsioon ründas tema lihtsa päritolu ja energia pärast, millega ta piiskopkonna valdusi valitses.

J. S. Machar (1864—1944) — tuntud -tšehhi luuletaja, kes oma loomingu algul ründas teravalt katoliku kirikut, ent astus välja peapiiskop Kohni kaitseks.

Üheaasta-vabatahtlik või lihtsalt **vabatahtlik.** — Keskharidusega noormehed pidid Austria-Ungari sõjaväes teenima ainult ühe aasta ja neil oli õigus astuda vastavasse sõjakooli, kust nad tulid välja ohvitseri kandidaadina. Harilik sõdur pidi teenima kolm aastat. Vabatahtliku tunnuseks oli must-kollane pael käisel.

Lk. 91. **Paater Albin** — Emmause kloostri abt Schachleitner; emigreerus 1920. aastal Saksamaale ja sai Hitleri poolehoidjaks.

Lk. 92. **«Klntsukloppimine»** — kasarmuis ja vanglais levinud mäng, mis seisis selles, et mängijad peksid ühele vastu istmikku; viimane pidi ara arvama, kes on lööja.

Lk. 95. **Francois de Sales** (1567—1622) — prantsuse katoliiklik usuteadlane; kuulutati hiljem pühakuks.

Lk. 97. **Monstrants** (lad. «näitamisriist») — rooma-katoliku kirikus tarvitatav liturgiline riist, millega rahvale pühitsetud hostiat — armu-laualeiba näidatakse.

Lk. 101. **Liben** — Praha linnaosa.

Lk. 108. **Rahvasotsialist** — omaaegse Tšehhi väikekodanliku partei liige.

Lk. 109. **Sookol** — Tšehhi kodanliku võimlemis- ja spordiühingu «Sokol» liige.

«Representak». — Nii hüüti ühte Praha nooblimat restorani «Pražsky Representaoeni Düm».

Lk. 111. **«Slapak»** — tšehhi rahvatants.

Flegmoon — sidekoe, eriti nahaaluse köe laialdane mädapõletik.

Lk. 119. **«Proua, andke mulle esimene klass.»» —** Välipreester arvab, et ta räägib maksulise avaliku käimla valvuriga.

Lk. 122. **«Aurea prima satas aetas, quae vindice nullo»» —** «Esmalt kuldajajärk oli õitsemas, mil kohtuta rahvas...» — tsitaat Ovidiuse (aastail 43 e. m. a. — 17. m. a. j.) «Metamorfoosidest».

Lk. **123. «...et tal pea otsast kistaks ja koti sees* Vltavasse visataks.»** — Välipreester ihkab katoliku pühaku Jan Nepomucky 'saatust, kellel raiuti pea otsast ja visati koti sees Vltavasse.

«Mulle sobiksid hästi tähed ümber pea...» — Välipreester mõtleb katoliku pühakute pea ümber kujutatavat aupaistet. .

Gorgonzola — itaalia juust.

Lk. 127. **Doktor* Alexander Batek** — karskluse **propageerija; võitles** aktiivselt alkoholi tarvitamise vastu.

Lk. 130. **Zbraslav** — suvituskoht Praha lähedal.

Lk. 133. Smichov — Praha linnaosa.

Lk. 134. **Ornaat** — missarüü, preestri mantel.

Lk. 135. **Vojtžch** (957—997) — Praha piiskop, kes võttis misjonärina osa Preisimaad asustanud, slaavlaste vägivaldsest ristimisest.

Balti slaavlased — Preisi alasid asustanud slaavlased.

Lk. 138. **Tabernaakel** (lad. «telk») — katoliku kirikuis hostia hoidmiseks määratud käpp või tornikujuline riist.

Lk. 140. Zambes — jõgi Lõuna-Aafrikas.

Samaan — nõid, loitsija.

Lk. 141. **Tslboorium** — armulaualeivik, kaanega varustatud karika-, torni-, kärbi- jne. kujuline astja hostiate hoidmiseks, samuti süvend või käpp altariseinas püha õhtusöömaaja astjate säilitamiseks.

Lk. 144. **Katehheet** — katoliku kiriku vaimulik, kes õpetab koolides usuõpetust.

Lk. 147. **Breviarar** — katoliku kiriku ametlik palveraamat, mis sisaldab palveid kõikideks tarvisminevateks puhkudeks.

Lk. 148. **Papin** (1647—1714) — prantsuse füüsik, kelle tuntumaid leiutusi on kinnine kätel, milles vedelik, olles rõhu all, keeb tavalisest kõrgemal temperatuuril.

Lk. 149. **Antipoodid** (kr. «vastasjalgsed») — maakera kaks diametraalselt vastastikku asetsevat kohta, samuti nende paikade elanikud.

Ursula nunnaklooster — klooster Prahas.

Benešov — linn Tšehhoslovakkias.

Lourdes — linn Lõuna-Prantsusmaal, palverännakute paik kuulsa MassabielleM koopaga, kus voolab allikas, mille veel olevat imettegev tervistav mõju.

«... piaristide juures...»» — s. o. piaristide mungakloostris Prahas.

Lk. 150. **Sankt Gotthard** — 40 kilomeetri pikkune Alpide järk Lõuna-Sveitsis. Gotthardi mäekuru kaudu käib tähtsaim tee Sveitsist Itaaliasse.

Lk. 153. **Božena Nžmcovi** (1820—1862) — tšehhi väljapaistvamaid naiskirjanikke-realiste; avaldanud paljude jutustuste kõrval ka tšehhi ja slovaki -muinasjuttude kogumikud.

Kopaivapalsam — troopiliste kopaivapuude vaik, mida tarvitatakse ravimina.

Lk. 155. **Zižkov** — Praha linnaosa.

Kristuse ihu püha — katoliku püha suve lõpul.

Lk. 157. **Maleilce** — Praha linnaosa.

Lk.'159. **Drina** — jõgi Serbias, kus 1914. aastal käisid ägedad lahingud.

Rava-Russkaja — linn ja raudteesõlm Galiitsias, praeguses Lvovi oblastis Poola piiri lähedal.'

Lk. 164. **Martinique** — Prantsusmaale kuuluv saar Väike-Antilli saarestikus Atlandi ookeanis. Saarel on mitu tulemäge. Neist Mont Pete purse 1902. aastal hävitas St.-Pierre'i linna ja selle 40000 elanikku.

Lk. 170. Rahavaagen. — Praha kõrtsides olid spetsiaalsed rahavaag-nad, kuhu kaardimängijad panid teatava protsendi võidust kõrtsmiku kui mänguruumi peremehe heaks.

Lk. 173. Alrnaviri hertsog — väljamõeldud isik.

Toledo — linn Hispaanias.

Lk. 174. Stelermark — Austria osariik, pealinn **Graz.**

Pikolo — kelneriõpilane.

Lk. 176. Dubno — linn Ukrainas Rovno oblastis, kus **aastail 1914—** 1915 käisid ägedad lahingud.

Sõkal — linn endises Galiitsias, praeguses Lvovi oblastis Poola piiri lähedal.

Niš — linn Serbias.

Piava — jõgi Itaalias.

Lk. 185. Košire — Praha linnaosa.

Lk. 190. Przemyši — linn Ida-Poolas.

Lk. 196. Dunajets ja Raaba — Visla harujõed Lääne-Galiitsias, praeguses Poola Rahvavabariigi Krakovi maakonnas; saavad alguse Tatra mägedest. Dunajetsi ja Raaba ääres käisid 1914.—1915. aasta talvel ägedad lahingud.

Všenory — suvituskoht Praha lähedal.

Lk> 197. Keskriigid — Saksamaa- ja Austria-Ungari Esimeses maailmasõjas, kelle poolel sõdisid ka Bulgaaria ja Türgi.

Lk. 198. Besklidid — Karpaatide põhjapoolne ääremäestik Poola ja Tšehhoslovakkia piiril.

Hali bei, All bei, Enver pasa ja Dževad pasa — Türgi poliitikamehed ja kindralid Esimese maailmasõja päevil.

Marssal Liman von Sanders, kindral Golz ja viitseadmiral Usedon — Saksa väejuhid, kes Esimese maailmasõja ajal teenisid Türgi armees. Hašek nimetab neid pilkavalt pašadeks.

Lk. 199. Kolmikliit — Itaalia ühines 1882. aastal Saksamaa ja Austria-Ungari-kaksikliiduga, mis moodustus 1879. aastal. Nii kujunes kolmikliit. Pärast pikemat kõhklemist ei astunud Itaalia Esimesse maailmasõtta mitte kolmikliidu, vaid liitlasriikide poolel.

Lk. 200. Maas ja Mosel — jõed Ida-Prantsusmaal, kus 1914.— 1915. aasta talvel toimusid ägedad lahingud.

Combres ja Woewr Marche'i juures — asulad Kesk-Belgias.

Vogeesid — mäestik Prantsusmaal vastu Šveitsi ja Saksamaa piiri.
Niederaspach Mulhouse'1 juures — asula Prantsusmaa Elsassis.
Klosterhoeck — asula Flandrias.
Lk. 201. Sopron — linn Ungaris Austria ja Tšehhoslovakkia piiri lähedal.
Nagykanizsa — linn Edela-Ungaris.
Lk. 205. Klamovka — park Praha' eeslinnas.
Lk. 206. Pipar ja sool — pruunikashall värv.
Lk. 214. Salzburg — maakond Austrias.
Lk. 216. Ferdinand Mannlicher (1848—1904) — austria insener ja relvakonstruktor.
Lk. 217. Vierordt — saksa värsisepp, Saksa imperialismi ülistaja.
««...nii nagu see püha Haštali kiriku kerjus.»» — Mõeldud on Hašeki ajal Prahas tuntud kerjust, kes kfhutas teised kerjused kiriku eest minema, pidades kirikuesist oma kerjamisrajooniks.
Lk. 221. Nächod — linn Põhja-Tšehhimaal.
Lk. 225. Stanek — suure teekaupluse omariik Prahas?'kelle äri vitriinis seisis reklaami mõttes kaua aega kumerpeegel, lõbustades möödakäijaid.
Püsslrohutprn (Prašnä bräna) — Praha südalinna Star6 Mžstot piiranud kindlustusvööndist säilinud kaunimaid keskaegseid torne XV sajandist.
Lk. 226. Nekizanka — põiktänav Praha südalinnas, kus oli mitu lõbustusasutust.
Maršbatak ja marškumpak — sõdurite hulgas levinud «marsipataljoni» ja «marsiroodu» lühendnimetused.
Lk. 228. Jifi Stanislav Guth-Jarkovsky — keskkooliõpetaja, publit-

sist ja seltskondliku käitumise küsimusi käsitlevate teoste autor; tegutses kasvatajana vürst Schaumburg-Lippe perekonnas. Kutsuti 1919. aastal president Masaryki poolt ametlikuks tseremoomameistriks.
Lk. 229. Laudovä-Horicova (1868—1931) — tuntud tšehhi näitlejatar; kirjutas artikleid seltskondlikust käitumisest ja maneeridest.
Olga Fastrovä — ajakirjanik, kes esines «Närodni Pohtika» veergudel artiklitega seltskondlikust käitumisest ja kasvatusest.

TEINE JAGU

Lk. 234. «Neue Freie Presse» — Viinis 1864. aastast peale ilmunud kodanlik reaktsiooniline tooniandev ajaleht.
Lk. 235. ««... tahtnud mõne politseipatrulli kukesabasulega oma piipu puhastada.»» — Austria politseinikud kandsid kiivri küljes kuke sabasulgi.
«Slavie» pangas Prahas Senoväžne (praegu Maksim Gorki) platsil töötasid ametnikkudena Jaroslav Hašeki isa ja vend; ka Jaroslav Hašek ise oli lühikest aega samas pangas tööl.
Lk. 236. Tšernogooria (ka Montenegro). — Enne Esimest maailmasõda iseseisev kuningriik, mille piir puutus kokku Austria okupatsiooni all olevate Bosnia ja Hertsegoviina aladega. Esimesest maailmasõjast võttis osa liitlasriikide poolel; okupeeriti keskriikide vägede poolt 1916. aasta jaanuaris. Praegu vabariik Jugoslaavia Föderatiivse Rahvavabariigi koosseisus. Külgneb lõunas Albaaniaga.
Lk. 238. Leoben — linn ja raudteesõlm Austrias Steiermargi osariigis.
Maribor — linn Jugoslaavia põhjatipus; kuulus varem Austriale.
Sankt Moritz — küla Šveitsis, kuulus talispordikoht. Švejk ajab teekonna kirjelduses kõik kohad segi, mingit Sankt Moritzit Maribor — Viini liinil pole, samuti jääb kõrvale ka Leoben.
Lk. 239. Täbor — ajalooline Tšehhimaa linn, Prahast lõuna pool, umbes poolel teel Ceske BudSjovicesse.
Lk. 240. ««... kui meie keisrihärra ükskord Zižkovis käis ...»» — Keiser külastas Prahat 1907. aastal.
««Napoleon hilines Waterloo alla viis minutit.. -»»1 — Waterloo küla all Brüsseli lähedal sai Napoleon 18. juunil 1815. aastal otsustavalt lüüa. Prantsuse väed olid Napoleoni enda juhtimisel juba võitmas

Wellingtoni poolt juhitavaid Inglise-Madalmaade vägesid, kui viimastele jõudsid appi marssal Blücheri poolt juhitavad Preisi väed ja otsustasid lahingu liitlaste ka'suks. Napoleon plaanitses Inglise-Madal-maade vägede ründamist varem, kuid tema väed jäid ränga vihma ja põhjatuks muutunud teede tõttu oma rünnakuga plaanitsetust hiljemaks, muidugi mitte viis minutit, vaid tubli kaksteist tundi, millisel asjaolul oli teatav mõju lahingu tulemusele.

Lk. 241. Hostivaf — Praha linnaosa.

Lk. 244. Zdolbunov — linn tsaari-Venemaale kuulunud Volõõnias (praeguses Rovno oblastis) Rovno lähedal, kus elas mitu tuhat tšehhi perekonda.

Lk. 246. Austria keiserliku armee kahekümne kaheksas polk, asutatud 1698. aastal, asus Prahas, kus formeeriti rindele saadetavad marsipataljonid. Polk koosnes tšehhidest, kes ei mõelnudki valada oma verd neile võõra ja vaenuliku Austria võimu eest ning eelistasid end vangi

785

anda. Kui polgu'kõik kolm pataljoni end 3. aprillil 1915. aastal Vene vägedele vangi andsid, kustutati polk Austria armee koosseisust. Austria-Ungari imperialistid käsutasid neid fakte rahvusliku vaenu õhutamiseks tšehhide vastu ja tšehhi sõdureid pilgati tihtilugu sellega, et näidati neile allaandmise sümbolina ülestõstetud käsi.

Szeged — linn Ungari kagupiiri lähedal, kuhu 1915. aasta algul viidi üle kahekümne kaheksas jalaväepolk.

Lk. 247. **Maakaitseväelane.** — Austria-Ungari relvastatud jõud koosnesid keiserlikust ja kuninglikust armeest, kus teenisid mõlema riigi poole alamad, keiserlikust-kuninglikust maakaitseväest, kuhu kuulusid Austria riigipoole alamad» ja Ungari kuninglikust honveedi- ehk maa-kaitseväesi, kuhu kuulusid Ungari riigipoole alamad.

Lk. 250. Fähnrich — lipnik, kõige madalani ohvitseri aukraad Austria-Ungari armees.

Lk. 254. Anabasis (kr. k.) — sõjaretk kellegi maale. Kreeka väejuht ja kirjanik Xenophon (umb. 430—354 e. m. a.) andis oma teo.-sele, mis kirjeldab Kyrose sõjaretke, pealkirjaks «Kyru Anabasis» («Kyrose sõjaretk»). Nimetades Švejki eksirännakuid «anabasiseks», viitab Hašek irooniliselt Tšehhoslovakkia leegioni liikumisele Siberisse kodusõja päevil. Tšehhi natsionalistlikud sulemehed nimetasid seda teekonda «Siberi anabasiseks».

Lk. 255. **Gallte meri** — Põhja meri.

Lk. 256. **Milevsko** asub Täborist otse lääne, Budejovice aga lõuna suunas..

Klatovy — linn Tšehhoslovakkia läänepiiri lähedal, Ceske Budejovice aga asub lõunapiiri lähedal.

Plzeft — tööstuslinn Tšehhoslovakkia lääneosas.

Lk. 257. **Florian** — Püha Floriani kuju. Rahva seas usuti, et püha Florian kaitseb tulekahjude eest, seepärast oli paljudes tšehhi külades tema kuju.

Lk. 259. **Morava** — Doonau harujõgi; läbib Tšehhoslovakkia Määri-maad keskkohalt põhjast lõunasse.

Lk. 260. **Schwarzenbergi** vürsti perekonnale kuulus kolmandik Lõuna-Tšehhimaa maid, metsi, kalatiike, vabrikuid ja muid varasid, nii et teda nimetati «Lõuna-Tšehhimaa kuningaks». Pärast Esimest maailmasõda kärbiti vürsti valdusi, kuid rahva omandiks said nad alles aastail 1945—1948.

Lk. 262. ««...vana tiigivahi Jareši vanaisa...»» — Hašek mõtleb siin jälle oma emapoolset vanaisa Antonin Jarešit ja selle vanaisa.

Tšehhimaa on oma ajaloo kestel olnud paljude suurte sõdade tallermaa. Nii oli see Kolmekümneaastases sõjas 1*618—1648, mis laastas tublisti Tšehhimaad, samuti Seitsmeaastases sõjas 1756—1763, kus Austria ja Preisimaa vahelised võitlused haarasid Tšehhi alasid. Ka Napoleoni sõdades kannatas Tšehhimaa tublisti. «

Lk. **263. ««... sest ta ei lasknud ennast kuningaks kroonida.»»** — Franz Joseph, vaatamata 1871. aastal antud lubadusele, ei lasknud end Tšehhimaa kuningaks kroonida, nagu olid teinud enne teda kõik Austria-Ungari keisrid.

Lk. 264. Lipnice — väike asula Tšehhimaa kaguosas, kus Jaroslav Hašek veetis oma elu viimased aastad. Siin dikteeris ta haigena lamades oma romaani lõpuosa. Hašek suri Lipnices ja on sinna maetud.

Lk. 274. Vana Prochäzka — tšehhide seas levinud Franz Josephi sõimunimi, mis tähendab «prassijat», «priiskajat», ka «päevavarast», «logardit».

786

Lk. 281. **Kontušofka** — kange poola viin.

Lk. 283. **Nikolai Nikolajevitš** — Vene suurvürst Romanovite perekonnast, Vene vägede ülemjuhataja Esimese maailmasõja algul.

Pferov — linn Kesk-Tšehhoslovakkias,

Hussiitide sõjad (1419—1434) — tšehhi talupoegade ulatuslik ja jõuline rahvuslik vabadusvõitlus varase reforrnatsiooniperioodi usulises vormis, mis sai oma nimetuse Tšehhi patrioodi ja usureformeerija Jan Husi nimest.

Lk. 284. **Schönbrunn** — keisrite loss Viinis.

Lk. 288. Kobylisy — Praha põhjapoolseid eeslinnu. ^

František Palacky (1798—1876) — tšehhi suuremaid ajaloolasi.

Lk. 294. **11. keiserliku ja kuningliku jalaväepolgu** staap asus Prahas; polgu koosseis komplekteeriti peamiselt Piseki ringkonnast.

Lk. 295. **Prelaat** ' — rooma-katoliku kiriku kõrgemate vaimulikkude— piiskoppide, abtide jt. ametinimetus.

Lk. 302. **Maise** — Vltava harujõgi; suubub Vltavasse -Ceske Budejovices.

Lk. 303. **Ikaros** — taiduri ja leiutaja Daidalose poeg kreeka mütoloogias. Daidalos põgenes jumalate viha eest omatehtud tiibadel Sit siiliasse, kuid tema poeg Ikaros kukkus merre ja hukkus.

Lk. 304. Kartaago — võimas antiikaja riik Põhja-Aafrikas, mis kest-vais sõdades tõusva Rooma rfigi vastu sai 146. aastal e. m. a- lõplikult lüüa ja langes. **Niinive** — vana Assüüria pealinn; hävitati 612. aastal e. m. a.

«Veel Austria impeerium ei värise! Au isamaale, elagu me keiser!» — sõnad Austria-Ungari hümnist.

Lk. 305. **Sumava** (Böömi metsamäestik) — mäeahelik Tšehhoslovakkia edelapiiril.

Lk. 306. **Signum laudis** (lad. k.) — kõige madalam autasu, mida anli Austria armee ohvitseridele.

Lk. 308. **Püha Agnes** aidanud pärimuse kohaselt vaeseid ja vaevatuid,

Lk. **309. ««...nagu Puškini onuga...»»** — Vabatahtlik Marek omistab «Jevgeni Oneginit» tsiteerides Onegini mõtted oma onu kohta ekslikult Puškinile.

Engadin — org Inni ülemjooksul Šveitsis.

Lk. 310. Antropofaag — inimesesööja.

Lk. 311. **Hainburgi kadetikool** — ohvitseride ettevalmistamise kool Lääne-Austrias.

Maria Theresia sõjaväeakadeemia Viinis, asutatud 1752. aastal; Valmistas ette kõrgemaid ohvitsere.

Lk. 312. **Konrad von Hötzendorf** — Austria-Ungari armee peastaabi ülem Esimese maailmasõja ajal.

__ **«... alates ahelate käsutamisest…»** — Austria sõjaväes käsutati sõdurite karistamiseks ahelaid; käristatava parem käsi ühendati lühikese keti abil vasaku jalaga, nii et sõdur pidi olema kägaras. Niisuguses olukorras lasti sõdureid olla päevade kaupa.

«... ülemjuhataja on sakslane ...»» — Austria-Ungari sõjaväe ülemjuhatajaks loeti keiser Franz Josephit.

Himmellaudon — Austria sõjaväes tarvitusel olnud sõimusõna, mis on tuletatud Austria kindrali Laudoni nimest.

Lk. 313. Kutnä Hora — linn Tšehhoslovakkias Praha lähedal.
Lk. 314. ««...sõjaväekohustuse seaduse vastuvõtmine...»» — Austria parlamendis oli kaunis tugev Tšehhi opositsioon ja šovinistli-

787

kud väljaastumised tšehhide vastu oleksid võinud panna opositsiooni hääletama ka nimetatud seaduseeelnõu vastu.
Kadetstellvertreter (õigemini Kadett-Offiziersstellvertreter) — ohvitseri kohusetäitja, kes oli allohvitseri aukraadis.
Lk. 318. «Ceskä Beseda» — Tšehhi patriootlik ühing; asutatud XIX sajandil.
Rudolfinum — Prahas 1880. aastal prints Rudolfi auks ehitatud seltskondlik hoone, kus toimusid kontserdid, loengud ja näitused.
Lk. 322. Šabac — linn Serbias Sava jõe ääres Belgradi lähedal. 1914. aastal jõudsid Austria väed kolmel korral Sabaci alla, kuid löödi iga kord tagasi ja kihutati Serbia piiridest välja. Lk. 323. Vendetta — veritasu.
Lk. 327. Most Királyhida Litava ääres (saksa k. Bruck an der Leithe) — linn praeguse Austria idaosas Tšehhoslovakkia ja Ungari piiri lähedal Doonau parempoolse harujõe Leitha (tšehhi k. Litava) ääres. Kui Austria keisririik 1867. aastal Austria-Ungari kaksikriigiks kujunes, kulges keisririigi mõlema osa vaheline piir mööda Leithat. Austria, Bõömimaa, Määrimaa ja Galiitsia alasid nimetati Tsisleitaaniaks, Ungari, Transilvaania, Kroaatia ja Dalmaatsia alasid Transleitaaniaks. Mosti ehk Brucki linna see osa, mis asus Leitha jõe Ungari-poolsel kaldal, kandis ungarikeelset nimetust Királyhida.
Lk. 328.-Antropoloogia — teadus inimrasside tekkimisest. Štvanice — saar Vltaval keset Prahat; varem oli .saarel lõbustus-paik tsirkuste, kanussellide ja muu sellisega; praegu on seal Talvestaadion.
«Lada» — Prahas ilmunud väikekodanlik naisteajakiri. Katefinka — omaaegne närvihaigete haigla Kateriina tänavas. «Varlete» — omaaegne Praha tsirkus üsna viisaka programmiga.
Lk. 339. «Svžt Zvifat» («Loomariik») — Väclav Fuchsi väljaandel ilmunud loodusteaduslik ajakiri. Jaroslav Hašek oli üksvahe nimetatud ajakirja toimetaja ja paljugi sellest, millest jutustab vabatahtlik Marek, juhtus Hašeki endaga. Santis — maakoht Kirde-Sveitsis.
Lk. 340. Ladislav Hajek — tšehhi kirjanik, Jaroslav Hašeki noorpõlvesõber; toimetas ajakirja «Svet Zvifat» ja soovitas hiljem Hašeki selle toimetajaks.
Alfred Edmund Brehm (1829—1884) — tuntud, loodusteadlane; rännanud palju Euroopas, Aafrikas ja Aasias; avaldanud rea loodusteaduslikke raamatuid ja teatmikke.
Lk. 341. ««...proovisin «väävelkõhulise vaalaga».»» — Säärasest «avastusest» ei kirjutanud ajakirjas «Stfžt Zvifat» mitte vabatahtlik Marek, värd Jaroslav Hašek ise.
Lk. 342. Kilimandžaaro — Aafrika kõrgeim mägi: Insener Khün — Jaroslav Hašeki hea sõber? viljakas tõlkija paljudest keeltest.
«Cas» — Tšehhi rahvapartei, nn. «realistide» häälekandja. «Cech» -r- Tšehhi katoliikliku partei parempoolse tiiva reaktsiooniline häälekandja.
Lk. 343. ««Ma nimetasin ta «pähkliirääguks»...»» — Vabatahtlik Marek pole» oma jutustuses päris järjekindel ja täpne. Ajakirjas «Svžt Zvifat» ilmus 1909. aastal Jaroslav Hašeki artikkel, kus kõnesolevat lindu nimetati «žalundnik» — «tõrulind», mis oli ilmne tõlge saksakeelsest «Eichelhäher» (Eichel = žalud=tõru), kuigi tšehhi keeles oli olemas väljakujunenud nimetus «sojka» —- «pasknäär» (Garrulus glan-

788

darius). Selles osas oli Kadlcäkil õigus, kuid vaevalt hakkas Kadlcäk väitma, et «pähklirääk» oli saksakeelse «Eichelhäher» tõlge, nagu kinnitab Marek. Liiatigi polnud Marekil põhjust nii väga

kurvastada, sest tšehhi keeles on ka «ofešnik» — «pähkliräák» (Nucifraga caryocatactes), mis tähistab pasknäärile väga lähedast lindu ja mis saksa keeles on «Tannenhäher».

Lk. 344. Ornitoloogia — linnuteadus.

Lk. 345. **türgi kuldnokk** — üks Jaroslav Hašeki väljamõeldisi ajakirja «Svet Zvifat» veergudel.

Lk. 347. «Valurikas ema» (mater dolorosa) — oma poja risti ^011 leinava neitsi Maarja nimetus.

Lk. 350. «Maly Ctenäf» («Väike Lugeja») — omaaegne tšehhi lasteajakiri.

Jan Stursa (1880—1925) — väljapaistev tšehhi skulptor.

Lk. 352. Superordinatsioon — Švejk tarvitab võõrsõnu mõnigi kord valesti. Siinkohal tahtis ta ilmselt ütelda «subordinatsioon» — alluvusvahekord.

Lk. 354. **Prochaska** — Austria-Ungari konsul Serbias, kelle nime ümber kära lüües Viini ajalehed 1912. aasta Baikani sõja ajal Serbia vastu vaenu õhutasid.

Terezin — linn ja kindlus Tšehhimaal Austria piiri lähedal.

Läbe — Elbe tšehhikeelne nimetus.

Lk. 355. **Parallaks** — astronoomiline termin, mis tähistab nurka kahest erinevast punktist mingisse taevaruumis asuvasse punkti suunatud joonte vahel.

Lk. 356. **Pragmaatiline sanktsioon** — keiser Karl VI poolt väljakuulutatud seadus, mille kohaselt Habsburgide valdused pidid jaota-matult päranduma Habsburgide dünastia esimesele meessoost järel-tulijale, meesliini lõppemisel aga esimesele naissoost järeltulijale. Pärast Karl VI surma 1740. aastal sai selle seaduse alusel Austria keisrinnaks Maria Theresia. Pragmaatilise sanktsiooni vaenlased Baieri kuningas Karl Albert, Hispaania kuningas Philipp V ja Preisimaa kuningas Friedrich pidasid aastaid sõda Maria Theresia vastu, püüdes Austrialt võtta, mis võtta andis. Arvatavasti peeti Švejki tuttavat František Skvori kohtus nende hilisemaks «liitlaseks».

Josef Kudrna lasti ohvitseri ähvardamise eest maha 7. mail 1915. aastal; tema hukkamispaigal Prahas Motolis seisab praegu mälestusmärk.

Lk. 358. **Eesav** — piiblilegendi tegelane; Iisaku poeg, kes olevat olnud üleni karvane ja punane nagu karune kuub.

«Kuryr» — Prahas ilmunud reaktsioonilise suunaga kõmuajakiri.

Francois Rabelais (1494—1553) — kuulus prantsuse kirjanik, suurromaani «Gargantua ja Pantagruel» autor.

Lk. 365. **«Kui palju metsloomi on juba fiksipäinis Schönbrunni loomaaias.»»** — Schönbrunn on keisrite loss Viinis ja Švejk mõtleb loomade all muidugi keisrikoda.

Trafika — kioskid, kus müüdi postmarke, paberosse, tubakat jm. Kuivõrd paberosside ja tubaka müük oli riigi monopol, siis anti sääraste kioskite pidamise õigus väljateeninud sõduritele, invaliididele ja sõdurileskedele omamoodi pensionina.

Lk. 369. **Tsisleitaania** ja **Transleitaania** — vt. märkus lk. 327 kohta.

Lk. 370. Drina — Sava harujõgi Bosnia ja Serbia piiril. Aastal 1914—1915 tungisid Austria-Ungari väed neljal korral üle Drina Serbiasse.

Lk. 379. **Nezideri järv** (Neusiedlersee) — järv Sopronі lähedal; osa sellest kuulub Ungarile, suurem osa aga Austriale.

Valge mägi — mägi Praha lähedal, kus Tšehhi väed 1620. aastal lüüa said, misjärel Tšehhimaa langes sajandeiks Habsburgide võimu alla.

Lk. 381. **Cachtice** — linn ja loss Slovakkias. Cachtice metslaseks nimetati lossihärral A. Bathoryt (1570—1614), kes tapnud noori neide ja supelnud nende veres.

«Juuda Ahi» — tühi kõnnumaa Praha äärelinnas.

Raudkärbsed — maakaitseväelaste hüüdnimi.

Lk. 383. Michle — Praha linnaosa.
Lk. 388. **Vrchllcky** (1853—1912) — väljapaistev tšehhi luuletaja.
Lk. 391. **«Pester Lloyd»** — Budapestis ilmunud kodanlik ajaleht.
Lk. 392. **Debrecen** — Ungari suuremaid linnu maa idaosas.
Pest — Doonau vasakul kaldal asuv Budapesti osa; oli kuni 1872. aastani, millal Pest ühendati paremal kaldal asuva Budaga, iseseisev linn. Siinkohal esineb Pest Budapesti tähenduses.
Püha Stephani kroon i maad — Ungari kuningriik. Stephan I Püha (975—1038) ühendas Ungari alad ja sai 997. aastal paavstilt kuninga tiitli.
Lk. 393. **«Pesti Hirlap»** — Budapestis ilmunud natsionalistliku kodanluse häälekandja.
«Sopronyi Naplõ» — Soproni kodanlik ajaleht.
Mamelukid — türgi: päritoluga orjad, keda Egiptuses käsutati valitsejate ihukaitseväelastena.
«Papagoirügement» — 91. jalaväepolgu pilkenimetus. Polgu mundri-lõkmed olid ererohelist värvi.
Lk. 394. **Pressburg** — Tšehhoslovakkia linna, Slovakkia pealinna Bratislava saksakeelne nimetus.
«Komarensky Vecernik» («Komärno Ohtuleht»). **Komärno** (ung. Komärom) — linn Tšehhoslovakkia ja Ungari piiril Doonau ääres.
Lk. 395. **Deutschmeistrld** — 4. jalaväepolgu, ametliku nimetusega «Hoch- und Deutschmeisterregiment No vier» sõdurid. Polgu staap asus Viinis ja polk komplekteerlti Viini ning selle ümbruse meestest.
Lk. 396. **Chaudeau** (loe šodo) — veinist, munakollasest ja suhkrust valmistatud kaste.
Lk. 397. **Eger** — linn Põhja-Ungaris.
Lk. 399. **Bohnice** — Praha linnaosa, kus asus närvihaigla.
Lk. 401. **Jeeriku roos** — teatud taim; esineb Araablas, Alžeerias ja Kirde-Aafrikas. Kuiva ilmaga sulgub ja tõmbub kerra, vihmaga avaneb uuesti.
Lk. 404. **Pavla Moudri** (1861—1936) — tšehhi naiskirjanik ja publitsist.
Lk. 405. **Kartouzy** — suur vangimaja Jioini linna lähedal Kirde-Tšehhoslovakkias.
«Flek» («U Flekü») — Praha vanimaid ja populaarsemaid musta õlle keldreid; asutatud 1499. aastal.
Lk. 410. **Humboldt** (1769—1859) — tuntud saksa loodusteadlane ja maailmarändur. •
Lk. 415. **Krakonoš** — müütiline kuju, mägivaim, kes elutsevat Krkonoše mägedes.
Lk. 419. Rekognostseerima — sõjategevuses vaenlasest ja maastikust teateid koguma.

Kapten Sagner, ülemleitnant Lukas ja peaaegu kõik Hašeki kujud on tegelikust elust võetud, kusjuures Hašek jätab sageli oma prototüüpide nimedki muutmata. Kapten Sagner oli 91. polgu selle pataljoni ülem ja ülemleitnant Lukas selle roodu ülem, mille koosseisus Jaroslav Hašek rindele saadeti, kus ta 23. septembril 1915. aastal venelaste poole üle läks.
Lk. 420. **Dukla mäekuru** — läbipääs Karpaatides Poola ja Tšehhoslovakkia piiril, kus Esimese maailmasõja ajal toimusid ägedad võitlused ja kus Praha 28. polk läks täies koosseisus Vene vägede poole üle. Dukla mäekuru läks ka Teise maailmasõja ajalukku; selle mäekuru kaudu tungisid Tšehhi ja Nõukogude väed 6. oktoobril 1944. aastal Slovakkia pinnale ja alustasid Tšehhoslovakkia vabastamist fašistlikest okupantidest.
Lk. 421. **Tobogan** — algeline regi, ree algkuju.
Lk. 426. **Kralupy** — linnake Praha lähedal.
Lk. 427. **Puha Pelegrlnus** (täpsemini Peregrinus) — katoliku usu märter.
Halastajate vendade kloostri ülalpidamisel töötanud haigla Prahas.
Lk. 438. **Okultism** (lad. occultus — varjatud, salajane) — teadusele vaenulik müstitsism, mis usub salapäraste, üleloomulike nähtuste, «hingede maailma» olemasolu, millega inimene võivat ühendusse astuda maagilise tegevuse, nõidumise, loitsimise, spiritismi abil.
Vanaindia suter Pragnä Paramitä — hinduismi usundi pühakiri; vanim maailmas teadaolevaist pühakirjadest.
Kärma — saatusest ettemääratud asjadekäik india usundites.

Lk. 440. **Kramarsch, Scheiner** ja **Klõfatsch —** Tšehhi kodanlikud poliitikategelased; kaks esimest olid rahvusdemokraatide liidrid, viimane rahvasotsialistide liider.

Lk. 443. **Saratsen —** antiikaegne Araabia riik.

Lk. 446. **Taevatalled —** usueitede hüüdnimi.

Lk. 458. **Vysocany —** Praha linnaosa.

Lk. 461. **Mošon** (ung. Mosonmagyarovär) — linn Lääne-Ungaris Viin—Budapesti raudteeliinil.

Räb (ung. Gyõr) — linn ja raudteesõlm Lääne-Ungaris Viin— Budapesti raudteeliinil.

Komärno (ung. Komftrom) — linn ja raudteejaam Viin—Budapesti raudteeliinil.

KOLMAS JAGU

Lk. 467. **Custozza —** küla Põhja-Itaalias Verona maakonnas, mille lähedal Austria väed lõid J. Radecky juhtimisel 25. juulil 1848 otsus-tavalt Sardiinia kuninga Karl Alberti vägesid, kes seejärel olid sunnitud loovutama Lombardia. Radecky oli siis kaheksakümne kähe, mitte kaheksakümne nelja aastane, nagu räägib välipreester Ibl.

Aspern — küla Austrias Doonau kaldal Viini lähedal, kus Austria väed saavutasid 1809. aasta 21.—22. mail võidu Napoleoni vägede üle.

Leipzigi rahvastelahingus 16.—18. oktoobril 1813. aastal said Napoleoni väed rängasti lüüa.

Suurtükiristiga autasustati Austria armees Napoleoni vastu võidelnud sõdureid. Rist valati Leipzigi lahingus vaenlaselt vallutatud suurtükkidest.

Lk. 471. Kaposvir — linn Edela-Ungaris.

791

Lk. 474. Teosoofia — reaktsiooniline usulis-müstiline õpetus.

Lk. 477. Rahvusmuuseumi raamatukogu — parimaid raamatukogusid Prahas.

Lk. 478. ««... eradetektiivbüroo silma märgiga nagu püha kolmain-
sus...»» — Stepän Chodounsky eradetektiivbüroo firmamärgiks oli kolmnurga sisse paigutatud must silm, millest väljusid kured, meenutades katoliku kiriku kolmainsuse embleemi.

Lk. 482. Ludwig Ganghofer (1855—1920) — austria kirjanik, rea sentimentaalsete armastusromaanide autor.

Lk. 486. «e... sõdades Sardiinia ja Savoia pärast...»» — Jutt on , 1848.—1849. ja 1859.—1861. aasta sõdadest.

te... I ngjise-Prantsuse sõjakäigu ajal. Sevastoopoli vastu...>» — Jutt on Krimmi sõjast aastail 1853—1856.

««... bokserite ülestõusu ajal Hiinas...»» — Jutt on imperialismivastasest rahvahulkade ülestõusust Hiinas aastail 1899—1901, mille imperialistlikud riigid julmalt maha surusid.

Lk. 488. Wiener Neustadt — linn Ida-Austrias, Viinist lõuna pool:

Lk. 489. «... veel kuuekümne kuuenda aasta sõjas...» — Jutt on 1866. aasta sõjast Austria ja Preisimaa vahel juhtiva köha pärast Saksa riikide liidus ja Saksamaa ühendamisel.

Lk. 493. Bakonyi mets — metsane mägismaa Lääne-Ungaris, Balatoni järvest loodeks.

Lk. 504. «... pidada et serblastele jahti...» — sõnad vanast sõdurilaulust, milles räägitakse lahingust Belgradi all 1717. aastal.

Lk. 507. Edward Grey*(1862—1923) — Inglise välisminister aastail 1905—1916; ajas aktiivset Esimese maailmasõja vallapäästmise poliitikat.

Lk. 408. Rabi (Györi) jaam asub 110 kilomeetrit Budapestist lääne pool, Sõkal aga Lääne-Ukrainas põhja pool Lvovi, Rabist rohkem kui 500 kilomeetri kaugusel.

Lk. 511. Nördlingeni all Baierimaal 6. septembril 1634. aastal toimunud lahingus lõid Austria katoliiklikud väed Rootsi protestantlikke vägesid.

Zenta linna all Serbias Tisza jõe äärqg 11. septembril 1697. aastal peetud lahingus lõid Austria väed Savoia printsi Eugene'! juhtimisel Türgi vägesid.

Caldiero küla lähedal Itaalias Verona maakonnas toimunud kolme-päevases lahingus 29.—31. oktoobrini 1805. aastal lõid Austria väed ertshertsog Karli juhtimisel Napoleoni marssali Massena vägesid.

Santa Lucia küla lähedal Itaalias Verona maakonnas 6. mail 1848. aastal toimunud lahingus saavutasid Austria väed marssal Radecky juhtimisel võidu Piemonte kuninga Karl Alberti vägede üle.

Trutnov — linn Tšehhoslovakkias, mille lähedal 27. juunil 1866. aastal toimunud lahingus lõid Austria väed Preisi vägesid,.

Sarajevo, Bosnia pealinna, vallutasid Austria väed 19. augustil 1878. aastal.

Lk. 512. Ludwig Augustin von Benedek (1804—1881) — Austria kindral, kes 1846.'aastal uputas verre talupoegade ülestõusu^Poola Galiitsias, lämmatas revolutsiooni 1848. aastal Itaalias ja 1849. aastal Ungaris. Määrati J866. aastal ülemjuhatajaks sõjas Preisimaa vastu. Austria sai sõjas lüüa ja Benedek kihutati ülemjuhataja kõhalt häbiga minema.

Lk. 516. «Suuremaid seni veel ei valmistata...»» — Kolmekümne kaheksa sentimeetrise kaliibriga mürske valmistati Saksamaal Kruppi

sõjatehastes, neljakümne kähe sentimeetriseid Tšehhoslovakkias Plzenis Skoda sõjatehastes.

Lk. 518. Karl Franz Joseph sai pärast Franz Joseptii surma 1916. aastal Karl I nime all Austria-Ungari keisriks.

Kindral Viktor Dankel oli Austria-Ungari armee juhataja Galiitsias, kus ta sai kurikuulsaks paljude kohalike elanike surmamõistmisega.

Ertshertsog Friedrich — Austria-Ungari armee ülemjuhataja Esimese maailmasõja päevil.

Lk. 522. MUC — lühend ladinakeelsest väljendist Medicinae universae Candidatur, mis tähendab arstiteaduse üliõpilast, kes taotleb doktori diplomit.

«Simplicissimus» — saksa illustreeritud huumori- ja satiiriajakiri, mis piitsutas teravalt valitsevat dünastiat, klerikalismi, aadlikke, ohvitsere ja kodanlust. Ajakirjale tegid kaastööd paljud väljapaistvad saksa kirjanikud ja kunstnikud. Hitleri režiimi ajal ajakiri suleti. Praegu ilmub jälle.

Lk. 528. Tarnow — linn Lõuna-Poolas Krakovi maakonnas.

Lk. 530. Przemyšli kindlus Galiitsias langes pärast pikka piiramist 22. märtsil 1915. aastal Vene vägede kätte ja sama aasta 3. juunil tagasi Saksa-Austria vägede kätte.

Gödöllö — raudteejaam Budapesti lähedal. Gödöllös asub vana kuningateloss.

Lk. 533. 23. mail 1915. aastal kuulutas Itaalia Austria-Ungarile sõja, murdes seega Austria-Ungariga ja Saksamaaga 1882. aastal sõlmitud kolmiklepingu.

Verona — linn Põhja-Uaalias.

Vicenza — linn Itaalias, mille elanikkond 1848. aastal Austria ülemvõimu vastu üles tõusis. Ülestõus suruti Radecky juhtimisel maha.

Novara all toimus 23. märtsil 1849. aastal lahing Austria ja Sardiinia kuningriigi vägede vahel, milles Sardiinia väed said lüüa.

Lk. 539. Maximillan I, (1493—1519) — Püha Rooma riigi keiser, keda Austria kooliõpikuis kujutati kaljukitsede küttijana Alpides.

Joseph II (1741—1790) — Austria keiser pärast Maria Theresiat. Austria kooliõpikuis kujutati teda rahva sõbrana, kes ise maad kündis.

Ferdinand l — Austria keiser aastail 1835—1848.

Franz Josephi nimeline sild Prahas, mille ehitamisega Franz Josephil polnud midagi ühist.

Lk. 540. Itaalia sõda Türgiga Tripolitaania pärast aastail 1911—1912.

Irredentistlik liikumine lõunas — Austria-Ungari keisririigi lõuna-alade itaallastest elanikkonna liikumine ühinemise eest Itaaliaga.

Lk. 541. Polenta — itaallaste rahvustoit, maisi-, tatra- või kastanijahust valmistatud, õliga ülevalatud ja riivjuustuga üleriputatud puder.

Lk. 550. Prešov — linn Ida-Slovakkias.

Bardžjov — linn Ida-Slovakkias.

Muszyna — linn Ida-Poolas Tšehhoslovakkia piiri ääres.

Lk. 553. Hatvan — linn ja raudteesõlm Ungaris ida pool Budapesti.

Eger — linn Ungaris.

Lk. 560. Rüžena Jesenskä (1864—1940) — tšehhi naiskirjanik. .

Lk. 565. Räkospalota — linn Budapesti külje all; praegu Budapesti äärelinn.

Aszöd — linn ja raudteejaam Budapestist ida pool.

Lk. 566. Gumpoldskirchen — väike Alam-Austria linn; kuulus oma veinide poolest.

Lk. 567. Wohlschläger — Praha timuka Jan Pipergeri kasupoeg ja järglane, kes pidas oma ametit Prahas aastail 1880—1920.

Lk. 570. ««... horisontaalset rõõmu ...»» — Švejk tarvitab võõrsõnu valesti.

Lk. 574. Phllippoi — linn Makedoonias, kus Antoniuse ja Octavianuse väed 42. aastal e. m. a. võitsid Brutuse ja Cassiuse vägesid. Lause «Me veel kohtume Philippoi juures» muutus lööklauseks ja tähendab: «Küllap tuleb tasumise tund.»

Roztoky — suvituskoht Praha lähedal^VHava jõe ääres.

««... otsis kägaras maetute haudu ...»» — Mõeldud on umbes 6000 aastat vanu kiviaegseid matmispaiku, kuhu surnud olid maetud istuvas asendis, kägaras, põlved lõua all.

Lk. 588. Laborec — jõgi Ida-Sloyakkias.

Fözesabony — linn ja raudteejaam Ungaris, üle saja kilomeetri Budapestist ida pool.

Lk. 589. Miskolc — linn ja raudteesõlm Kirde-Ungaris.

Tiszalüc — linn Kirde-Ungaris.

Zombor — linn Kirde-Ungaris.

Sätoraljaüjhely — linn Ungari kirdepiiril.

Lk. 594. Grenadiermarsch — hautatud kartulid ja nuudlid sibu latega.

Lk. 595. «... poolakas Kolomyjast, kes oli mingil imelikul kombel üheksakümne esimesse rügementi sattunud...» — Üheksakümne esimene polk oli Tšehhi polk ja selle koosseis komplekteeriti tšehhidest.

Mnemotehnika — mälukunst, mitmesuguste tehniliste võtete käsutamine paremaks meelespidamiseks või kergemaks meeldetuletamiseks.

Lk. 596. Ladovice-Trebišov — linn Ida-Slovakkias.

Humenne — linn Ida-Slovakkias.

Lk. 598. Strašnice ja Vinohrady — Praha kõrvutiasuvad linnaosad.

Lk. 608. Padova — linn Põhja-Itaalias. Lk. 611. Veszprem — linn Ungaris.

Lk. 616. Brestov ja Vellky Radvan — külad Ida-Slovakkias; Nõva Cabyna — linn Ida-Slovakkias.

Medzilaborce — linn Ida-Slovakkias Poola piiri lähedal.

Lk. 617. Kaplan — abipreester.

Lk. 619. Lupkõwi mäekuru — mäekuru Beskiidides, ida pool Dukla mäekuru; mõlemad mäekurud on väheseid ühendusteid Poola ja Slovakkia vahel.

Lk. 623. Csap — Taga-Karpaatia oblastis Ungari ja Tšehhoslovakkia piiri lähedal asuva Tšopi linna ungarikeelne nimetus. Ungvär — Taga-Karpaatia oblastilinna Užgorodi ungarikeelne nimetus.

Kis-Berezna — Taga-Karpaatia oblastis asuva Malõi Bereznõi ungarikeelne nimetus. Uzsok (Užok) — asula Taga-Karpaatia oblastis Poola piiri ääres.

Strõi — linn Lääne-Ukrainas Drogobõtši oblastis.

Mukatšovo — linn Taga-Karpaatia oblastis.

Sanok — linn Kagu-Poolas.

Lk. 624. «.«.Austria ja Saksa vägede pealetungi ajal Sani ääres.» — ühenduses vaikusega Lääneffndel said Saksa ja Austria-Ungari väed võimaluse Galiitsias pealetungi alustada, mille tulemusena tõrjuti Vene väed 1915. aasta mais-juunis Sani jõe taha.

Lk. 626. «Nezävislost» («Sõltumatus»). — Taolisest juhtumist, mil-

lest» räägib Švejk, jutustab oma mälestustes Hašekist ka Ladislav Häjek Domažlicky. Häjek kutsunud Hašeki Podšbrady ajalehte «Naše Pravo» toimetama. Hašek sõitnudki kõhale, sõbrad sattunud purjutama ja Hašek hakanud purjus päi lehte selle väljakaevamiste- ja vana-. varakogumise-hullustuse pärast pilkama. Hašeki pilked ei meeldinud lehe väljaandjale apteeker Hellichile ja Hašeki teenistusest ajalehe toimetuses ei tulnud midagi välja.

Lk. 628. Trento — linn Itaalia Tiroolis, tolleaegses Austria-Ungari valduses.

Lk. 637. «Supiselts» — heategev asutus, kus vaestele tasuta suppi jagati.

Lk. 641. Velikije Mostõ — linn Lvovi oblasti põhjaosas.

Lk. 642. Brodõ — .linn Lvovi oblasti idaosas.

Krašnik — linn Poolas Ljublini maakonnas. Jutt on Vene vägede suurest pealetungist ja Austria ning Saksa vägede purustamisest 1914. aasta sügisel.

Lesbose armastus — homoseksuaalne vahekord kähe naise vahel; saanud oma nimetuse Lesbose saare järgi, kus luuletaja Sappho ülistanud naiste omavahelist armastust.

Lk. 645. Staraja Sol ja Sambor — linnad Lääne-Ukrainas Drogobõtši oblastis.

Lk. 648. Makedoonia kuningas Philippos (a. 238—179 e. m. a.) sõdis kolmel korral roomlastega ja sai iga kord lüüa.

Lk. 653. Velke Mezirici — linn Määrimaal.

Lk. 654. Venceslava Lužickä (1835—1920) — naisteajakirja «Lada» toimetaja, magusläägete armastusromaanide autor.

«Beseda» — Praha restoran suure avara saaliga, kus korraldati tantsukursus! ja õpetati head käitumist ning viisakaid kombeid.

Solferino all said Austria väed 1859. aastal Sardiinia kuninga Victor Emmanuel II vägedelt lüüa.

Lk. 681. ««... kautsjoni pärast...»» — Austria ohvitserid võisid abielluda ainult nende naistega, kelle vanemail oli maksta riigi poolt ettenähtud kautsjoni. Näiteks leitnandiga abieflumise puhul oli kautsjoni alammäär 60000 krooni. Kautsjoni abil vältis Austria sõjaväe-valitsus vaesematest kihtidest naiste pääsemist ohvitseride perekondadesse ja seltskonda.

Lk. 686. «Pühaks Jindrichiks» nimetati politseikomissariaati Prahas Jindrichi tänavas.

Lk. 692. Hõrov — linn Lääne-Ukrainas Drogobqtši oblastis.

NELJAS JAGU

Lk. 696.. Jaroslav Sternbergist — Tšehhi väepealik, kelle juhtimisel purustati 1241. aastal Hostyni mäe lähedal Määrimaal Batu-khaani mongoli-tatari sissetungijad. Vana legend räägib, et Neitsi Maria . ilmutanud end enne lahingut Jaroslavile unes ja aidanud teda imet-tegeval kombel lahingus. Hostyni mäele ehitati neitsi Maria auks kirik ja klooster, mis püsivad tänaseni.

Lk. 697. Dobromil — linn ja raudteesõlm Drogobõtši oblasti lääneosas Poola piiri lähedal.

Nižankovitši — linn ja raudteejaam Drogobõtši oblastis Poola piiri lähedal.

««...see on Varssavi lähedal.»» — Varssavi üks eeslinnu kannab Praga nimetust; hääldatakse peaaegu nagu Praha.

Lk. 700. **«Mis võiks see küll tähendada, et nõnda kurb on meel.»** — Heinrich Heine Lorelei-laulu algus.

Lk. 708. **Leopold II** valitses pärast Joseph II ainult kaks aastat 1790—1792.

Lk. **712. ««...kui ustav mees ka pidanud...»»** —' rüütel Dalibori sõnad Bedfich Smetana (1824—1884) ooperist «Dalibor».

Lk. 718. **«Lustige Blätter»** («Lõbusad lehed») — Saksa nalja-aja-kiri, mis levis peamiselt väikekodanlikes ringkondades.

Lk. 719. Hindenburg (1847—1934) ^- Saksa feldmarssal, Saksa vägede juhataja Esimeses maailmasõjas; hiljem Saksa riigi president, kes andis 1933. aastal kogu riigivõimu Hitlerile.

Ignatius Loyola (1495—1556) — jesuiitide ordu asutaja. l Lk. 725. **Kanimura** — Vene-Jaapani sõja ajal aastail 1904—1905 tegutsenud Jaapani kindrali Kanimura nimest tuletatud hüüdnimi.

Lk. **742. ««... kus Libuša ennustab Prahale kuulsust.»»** — Libuša on tšehhide legendaarne valitsejanna, kelle nimega seotakse Praha asutamist ja kellel olnud ettenägemise võime.

Lk. 745. **Laudon** (1717—1790) — tuntud Austria kindral; teenis algul Vene armees, 1742. aastast alates Austria armees; oli võidukas sõdades preislaste ja türklaste vastu; paljude Austria sõdurilaulude kangelane.

Lk. 761. **Hesfihastide ususekt** — Athose munkade fanaatiline ususekt XIV sajandil. Selle liikmed arvasid, et saavad näha püha valgust, kui nad vahivad kiindunult oma naba.

Lk. 765. **««Pöial on allapoolel»»** — Rooma keisrid otsustasid võidetud gladiaatorite saatuse üle põidlaliigütusega: kui keiser hoidis parema käe pöialt allapoole, tuli gladiaator hukata, kui ülespoole, kingiti gladiaatorile elu.

Lk. 770. **Bikošš poola moodi** — sealihaguljašš hapukapsastega.

JAROSLAV HAŠEK

Vahva sõdur Švejk on juba ammugi maailmakuulsaks saanud ja ka oma looja Jaroslav Hašeki kuulsaks teinud. Ta on oma kodumaa rahvuslikest piiridest kaugele üle astunud, oma ajastu ajaloolisest konkreetsusest määratult üle kasvanud ja elab lustilikult ning reipalt, elurõõmust ja tervisest õhetavana edasi kõigi inimeste lõbusa, heasüdamliku ning ustava sõbrana kõigis olukordades ja kõigil aegadel.

Švejk, nagu me tunneme teda romaanist «Vahva sõduri Švejki juhtumised maailmasõja päevil», sündis neljakümne aasta eest vahetult pärast sõda Jaroslav Hašeki ülivaimuka sule läbi. Neid mõlemaid, nii Švejki kui Hašekit, materdas, sõimas ja vihkas tšehhi kodanlus, neid põlastas inimpahede haavamädanik väikekodanlus, ennustades neile kiiret surma ja kadu. Kuid rahvas hakkas Švejki otsemaid oma lihase lapsena armastama, ja Švejk elab edasi, elab nii kaua, kui elavad inimesed, kes vihkavad pahesid ja võitlevad kõige vastu, mis segab neil puhast rõõmu tundmast.

Jaroslav Hašek sündis Prahas 30. aprillil 1883. aastal. Tema isa Josef Hašek põlvnes edumeelse ning laia silmaringiga talupoja perekonnast Lõuna-Tšehhimaalt Mydlovary kandist, õppis Ceske Budejo-vices ja Pisekis, töötas füüsika- ja matemaatikaõpetajana mitmel pool provintsis ja 1877. aastast alates Prahas. Ema Katefina Jarešovä oli pärit põliste kalatiigivahtide perekonnast Protivini

lähedalt Krcist vürst Schwarzenbergi hiiglaslikelt maavaldustelt. Vanematel oli kolm poega, kellest esimene varakult suri. Poiste kõrval kasvas perekonnas kasu-lapsena üles lelletütar Marie.

Hašekite perekond oli majanduslikult üsna viletsal jalal. Kui tagasihoidlik kooliõpetajapalk kippus perekonna kasvades napiks jääma, astus isa Josef 1890. aastal matemaatikuna Praha panga «Slavie» teenistusse. Kuid ka see ei parandanud kuigivõrd perekonna ainelist olukorda. Hašeki vanemad olid küll mõnevõrra alalhoidlikud, kuid avarate vaimsete huvidega inimesed. Hoolimata sellest, et isa oli õpetajaks saksakeelses ja saksameelses reaalkoolis, jäi ta ausa ning üllameelse inimesena tubliks tšehhiks ja kasvatas oma lapsi tõsises rahvuslikus vaimus. Kasvatajana oli ta karm ning vali, kuid sealjuures äärmiselt õiglane ning,aus. Ema aga oli pehmeloomuline, õrna südamega naine, kes oma poega vahest liigagi hellitas, ühtlasi oli ema hea jutustaja, väike Jaroslav aga veelgi parem kuulaja. Emalt kuuldud lugude, samuti hiljem Hašekite perekonnas vanaduspäevi veetnud vanaisa Antonin Jareši jutustuste järgi on Hašek kirjutanud oma varasemad «Jutukesed Ražice tiigivahi majakesest», kus Lõuna-Tšehhimaa loodust ja olustikku on niivõrd tõetruult edasi antud, et jääb mulje, nagu oleks Hašek ise oma nooruses seal elanud või viibinud. Lõuna-Tšehhimaa geograafia ja paljul Antonin Jareši elujuhtumused on endale ulatusliku köha leidnud ka «Švejkis».

797

Algkoolis õppis Jaroslav hästi, mistõttu ta otsustati gümnaasiumi panna. Gümnaasiumis oli üheks Hašeki õpetajaks kuulus tšehhi kir-janik-realist Alois Jiräsek (1851—1930), kelle ajalooline romaan «Kõikide vastu» (1893) on ka eesti lugejale hästi tuntud. Jiräseki isik äratas noores Hašekis huvi kirjanduse vastu, sisendas temasse rahvuslikku vaimu ja armastust tšehhi rahva kangelasliku ajaloo ning viha Austria-Ungari keisririigi kui võõra võimu vastu. Võõra võimu ikkesse langesid tšehhid õnnetu kaotuse järel lahingus Valgel mäel Praha lähedal 1620. aastal. Lahing Valgel mäel ja paljud teised tšehhi rahva võitlusrohke ajaloo sündmused figureerivad hiljem Hašeki loomingus, sealhulgas ka «Švejkis», üsna sageli, meenutades tšehhidele nende õjgust rahvuslikule iseolemisele.*

Ka gümnaasiumis õppis Hašek algul hästi. Tal oli suurepärane mälu ja võime õpitavat lennult haarata, mistõttu ta kasuõe Marie mälestust mööda kõdus kunagi tundide ettevalmistamisega ei tegel-nud. Esimese klassi õpilasena saadeti Hašek püha Štepani kirikusse ministrandina preestrit abistama. Selle töö eest sai ta väikest tasu, kuid mis veelgi tähtsam — talletas elavaid muljeid ja põhjalikke teadmisi katolikuusu riitustest, mida ta hiljem edukalt käsutas oma arvukais usu- ja kirikuvastastes satiirilistes novellides ja loomulikult ka «Švejkis». Hašekite perekond käis küll- kombe kohaselt igal pühapäeval korralikult kirikus, kuid eriti usklikud ei oldud. Lahtise peaga Jaröslavile aga muutus usk juba varakult mõistusevastaseks ja vastuvõtmatuks ning 1907. aastal kuulutas ta avalikult, et pöörab kirikule selja. Pärast isa haigestumist ja surma 1896. aastal jättis Jaroslav õpingud hooletusse ja tuli hellitava ema loal koolist hoopis ära.

Pealegi sattus perekond pärast toitja surma äärmiselt raskesse majanduslikku olukorda ja kolmeteistkümne-aastane Jaroslav pandi rohukaupmees Kokoška, seal juhtunud pahanduse järel aga rohukaupmees Prtiša juurde õppima. Selles ametis, kus vastuvõtlik nooruk puutus kokku igasuguste inimestega maalt ja linnast, nende hädade ja kurtmistega, tärkaski Hašekis esmakordselt mõte kuuldut kirja panna, õpipoisiajad andsid Hašekile palju ainet nii hilisemate humoreskide («Jutukesed vanast rohukauplusest») kui ka «Švejki» jaoks, mille esimesel leheküljel kohtame juba Kokoškat ja Prüšat. Ema ja sugulased tahtsid Jaroslavist kaupmeest või ametnikku teha ja panid ta 1899. aastal kaubanduskooli, kus ta õppis hästi. Kooli lõpetas ta 1902. aastal. Perekonna tahtmist mööda pidi Hašek sammuma isa jälgedes ja nii läks ta «Slavie» panka ametnikuks.

Hašekis varakult tärganud mõte kirjamkuks saada ei lasknud teda enam lahti. Juba kaubanduskoolis õppides proovis ta sulge. Seal tutvustas ta ka Ladislav Häjekiga (1884—1943), kes sel ajal tegi samuti esimesi kirjanduslikke katseid ja etendas hUjemgi Hašeki elus mõningat osa. Häjekiga koos liitusid nad kirjandusliku rühmitusega «Syrinx» («Oreliviled»). Kuid Hašek ei võtnud seda dekadentlikku modernistide rühmitust tõsiselt ja pööras talle peagi selja. Vaikset, napisõnalist,

koVralikku ja elu üle juurdlevat Hašekit ei huvitanud modernistide eluvõõrad veiderdused, vaid hea realistlik kirjandus ja rahva elu. .

Teda haaras rännukirg, mis ei lahkunud temast kogu elu ajal. Õppetöö vaheaegadel võttis ta ette pikki matku Määrimaale, Slovakkiasse, isegi Ungarisse, Bulgaariasse, Itaaliasse ja endisesse Galiitsiasse, tollal Austria võimu all olnud Poola ja Lääne-Ukraina aladele.

Kirjades kodustele ja sõpradele avaldub Hašeki hea vaatlemis- ja kirjeldamisoskus, ennekõike aga suur armastus kodumaa looduse ja suur huvi rahva elu vastu. Kogu Hašeki hilisem looming, iseäranis «Švejk», kõnelevad tema põhjalikust kodumaa-tundmisest. Oma rohketel rännakutel õppis ta tundma igasuguste elualade ja paljude rahvuste esindajaid, tutvus lihtsate inimeste eluga ja hakkas neile kaasa tundma. Tšehhi patrioodina oli Hašek internatsionalist, kes vihkas rahvuslikku vaenu ja selle õhutajaid. Me ei leia Hašeki teostes natsionalismi või šovinismi tendentse, mis olid talle sisemiselt võõrad. Heaks näiteks Hašeki varakult kujunenud meelsusest on tema sagedane esinemine tšehhi kodanluse poolt põlatud ja madalamaks peetud slovaki rahva võrdõiguslikkuse kaitseks.

Teadlikult kirjanikukutseks valmistudes püüdis Hašek juba noorena terviklikku ning selget elukäsitust omandada. Näiteks pidas ta elu ennast kirjandust toitvaks allikaks, lühidalt — tahtis saada realistiks ja saigi selleks.

Võib arvata, et rohkesti lugevat Hašekit huvitas tšehhi kirjandu-sest kõige enam üks väljapaistvamaid realismi algatajaid, poliitilise ajakirjanduse rajaja ja terava sulega satiirik Karel Havliõek-Borovsky, kes Austria võimudest tagakiusatuna omandas rahva silmis otse rahvusliku märtri kuulsuse. Havliceki satiiri mõju Hašekile on ilmne. Samuti on teada, et Hašek õppis varakult hästi ara vene keele ja luges ohtrasti Vene kirjandust. Oma nooruses ta isegi luuletas vene keeles «Puškini moodi», Gorkit aga armastas niivõrd, et käis isegi «Gorki moodi» riides, üldse oli Hašekil suur huvi keelte vastu ja ta valdas peale tšehhi ning slovaki keele veel vene, saksa, ungari, poola ja prantsuse keelt.

1900. aasta 20. augustil ilmus ajakirjanduses varjunime all esimene Hašeki lühijutt.

1901. aastal esines ta juba mitme humoristliku palaga omaenda nime all.

Sealt peale hakkas Hašek ohtrasti kirjutama. Mõnda aega Hašekile juures elanud Häjeki mälestust mööda kirjutas ta peaaegu iga päev jutu, kuid avaldada õnnestus tal vaid paar-kolmkümmend juttu aastas. Selle perioodi humoristlikes ja satiirilistes novellides käsitletakse enamasti väikeste inimeste, vaesunud ametnikuperekondade elu. Neis saavad pihta väikekodanlased, nende vaimupimedus, egoism ja saamahimu, samuti ka nn. «tšehhi austerlased» — tšehhi «kadakad», tolleaegsed kollaboratsionistid, võimu ees pugejad ja sabaliputajad. Enamasti kirjutab Hašek nagu hiljemgi isiklikult läbielatu ja kogetu värskete muljete põhjal, kusjuures ta oskab hästi tabada ja edasi anda nähtukuuldu naljakat ja naeruväärset külge.

Tuim ametnikutöö pangas oli Hašekile vastumeelt. Rännukihk kutsus teda tundmatuisse paikadesse ja inimeste hulka, ning vahel kaduski ta kellegi teadmata Prahast, sai pangas mitu hoiatust ja noomituse ning lasti viimaks lahti. Hašek sellest endale peavalu ei teinud, vaid katsus elatuda kirjanduslikust tööst, olles veendunud, et lööb läbi, kuigi see tollal oli üsna utoopiline mõte.

Enesekindlust andis ka Häjekiga kahasse kirjutatud värsiraamatu «Maihääled» ilmumine 1903. aastal, samuti populaarsus, mis sai üsna kiiresti osaks Hašeki humoreskidele ja följetonidele.

Juba õpilaspõlves avaldusid Hašeki revolutsioonilised; õigemini mässumeelsed kalduvused. Viha Austria keisririigi vastu kihutas teda

stiihilist protesti avaldama ja igasugustest protestiliikumistest osa võtma, mistõttu tal oli alatasa sekeldusi politseivõimudega. Esmakordselt sattus ta politsei küüsi poisikesena 1897. aastal Prahas toimunud suure saksavastase meeleavalduse ajal, kui ta võttis osa keisrikotkaste mahakiskumisest ja ametiasutuste akende sisseloopimisest. «Ohtlik mässaja» saadeti kahekümne nelja ratsapolitseiniku saatel jaoskonda. Et aga tunnistajaid polnud ja ainukeseks süütõendiks olid Hašeki taskust leitud kivid, päästis teda seletus, et kivid on määratud kooli kivimitekogule. Politsei õrritamine ja pilkamine sai talle harjumuseks, sagedane sunniviisiline politseijaoskondade külastamine ja arestikambrites viibimine aga andis ohtralt materjali satiiriliste teoste, sealhulgas ka «Švejki» jaoks, kus trellide taga istumine moodustab romaani tegevusest üsna suure osa. Sedamööda kuidas tihenesid Hašeki kokkupuuted töölistega ja tollal laialdaselt leviva töölisliikumisega, muutus tema stiihiline revolutsioonilisus* järjest teadlikumaks.

Hašekis varakult tekkinud protest võõra võimu ja ülekohtuse ühiskonnakorra vastu, samuti töötavate inimeste õiglusetu olukorra mõistmine, otsisid poliitiliste tõdede ja vaadete vormi ning viisid Hašeki mitme vasakpoolse partei ja rühmituse juurde, kuni ta jõudis viimaks anarhistide hulka, kes näisid talle kõige vasakpoolsematena. Anarhism oli möödunud sajandi lõpul õige laialt maad võtnud Tšehhoslovakkia mäe- ja tekstiilitööliste hulgas. Anarhismi käidus ka osa eesrindlikke haritlasi, kes koondusid väljapaistva luuletaja ja publitsisti, pärastise Tšehhoslovakkia Kommunistliku Partei aktiivse tegelase Stanislav Kostka Neumanni (1875—1947) ja tema ajakirja «Novy Kult» ümber. Anarhism kujutas tolleaegses tšehhi tegelikkuses suurel määral revolutsioonilist protesti sotsiaaldemokraatia oportunismi vastu, tollesama kurikuulsa Austria sotsiaaldemokraatia, ja sinna kuuluva Tšehhi sotsiaaldemokraatia vastu, kelle programmi Brno kongressil 1899. aastal lülitati reaktsiooniline rahvusliku kultuurautonoomia nõue, mis tähendas revolutsioonilistest taotlustest loobumist ja püüdu sotsiaalseid ning rahvuslikke probleeme Austria-Ungari terviklikkust puutumata lahendada.

Hašekit võib anarhistide ringkondades näha juba 1904. aastal. Anarho-kommunistide partei liikmeks astus ta 1905. aastal. Aktiivsemalt lülitus ta nende tegevusse 1906. aastal. Aasta hiljem sai ta nende häälekandja «Kõmuna» toimetajaks. Anarhistliku tegelasena viibis Hašek sageli tööliste hulgas, käis neile kõnelemas. Politsei silmis oli ta ohtlik võimuvastane, mistõttu teda hoolega jälgiti. Neil aastatel sagenesid ka tema konfliktid ja sekeldused politsei ning ametivõimudega ja sedamööda ka trahvid ning karistused.

Anarhistide .hulgas ei võinud noor Hašek muidugi omandada järjekindlalt revolutsioonilist arusaamist töölisliikumise ülesannetest ja eesmärkidest. Omajagu mõjusid ka Hašeki väikekodanlik päritolu ning proletaarse keskkonna ja karastatuse puudumine.. Ent sellest hoolimata ilmuvad just sel ajal Hašeki loomingusse sotsiaalne teravus, klassivahede hoopis selgem äratundmine ja aktiivne kaastunne rõhutud töölisklassi Vastu. Hašek hakkab nägema sotsiaaldemokraatia ja kõigi ennast sotsialistlikeks ja rahvuslikeks nimetavate parteide oportunismi ja kokkjjleplikkust kehtiva võimuga ning saadab nende pihta teravaid pilkenooli. Me võime kahekümne nelja aastase Hašeki kjhta julgesti öelda, et tema ideoloogiliseks positsiooniks kujunes töörahva revolutsiooniline võitlus kapitalismi ja kodanluse vastu. Humoreskide ja satiiriliste lühipalade kõrval kirjutas ta ka tõsiseid

artikleid, näidates end neis üsnagi väljakujunenud klassiteadliku poliitilise mõflejana.

Ühtlasi avaldub noore Hašeki isiksuse kujunemises samal ajal tema rahutust, mõnevõrra ohjeldamata loomusest tulenev, aga ka ajastu vaimust nakatatud negatiivne joon — boheemlus, mis hiljem andis kodanlusele järjest alust ülespuhutud laimuks Hašeki vastu. Vabanemine isa karmi käe alt, teatav iseseisvumistunne liiga varases nooruses, ema järeleandlikkus, peost suhu elamise paratamatusest tekkinud mentaliteet, Hašeki trotsiv ja ironiseeriv hoiak, kokkupuuted boheemitsev-dekadentliku seltskonnaga, ajastu enda mässuline, otsisklev ja rahutu vaim tõukasid teda kohvikutesse ja õlletubadesse, mis olid tollal haritlaste p.eamisi kokkutulekukohti. Humoristina ja satiirikuna populaarsust võitev Hašek omandas kodanliku ja väikekodanliku publiku silmis vihatud anarhisti ja

lõdva boheemlase kuulsuse, kelleie pole miski püha, kes on kõige nihilistlik eitaja, joomar ja hulgus. Selles hiljem kauaks maad võtnud hinnangus oli omajagu tõtt, kuid mitte rohkem, kui et vale koos püsis.

Tegelikult polnud Hašek mitte nihilistlik, vaid revolutsiooniline eitaja, kelle jaoks oli ja jäi pühaks töötav, ekspluateeritav ning võitlev inimene ja kelle jaoks polnud püha see, mis sundis töötavat inimest kannatama. Talle ei olnud püha kehtiv ühiskonnakord, mida pidas pühaks ja puutumatuks kodanlus; talle ei olnud püha väikekodanlik individualism, egoism, vaimupimedus ja närusus, mida väikekodanlus oma hingeks, südameks ja usutunnistuseks pidas. Tegelikult ei olnud Hašek oma välisest ülalpidamisest hoolimata mingi Praha kohvikute ja õlletubade boheemlane-dekadent, kes ammutas ainet joogikohtade suminast ja suitsust, vaid elutõde ja realismi ülimaks pidav kirjanik, kes astus teravalt välja dekadentsi ja ideelageda kirjanduse vastu. 1905. aastal avaldatud följetonis «Noorte kombed» naerab ta välja säärase kirjanduse ja märgib, et kirjaniku ülesanne on laulda elust ja elurõõmust, mitte igavesest ööst, sealjuures mingi ähmase «valge hommiku» pärast igatsevaid ning jõuetuid pisaraid valades. 1907. aastal «Kõmuna» veergudel ilmunud följeton «Sotsiaalne poeesia» ei jäta mingit kahtlust Hašeki kunstilise ja ideoloogilise kreedo suhtes. Analüüsides sotsiaalset kirjandust, leiab Hašek, et see on oma enamikus passiivne ja jõuetu kirjandus, kus autorid pakuvad lugejatele «viletsaid kujusid, kes on rõhutud ja kes lootusetult mingis raskuse vaimus ringi vanguvad, kus autorid ei näita, missuguse tee inimesed peavad valima, vaid üksnes haletsevad seda, kuidas need inimesed ägavad^. Hašek nimetab säärast kirjandust «nutvate eitede kirjanduseks» ja nõuab, et kirjanduses «tuleb ükskord lõppude lõpuks anda õpetlikku kurnatavale proletariaadile», et poeedi kohus on tööinimest võitlusse kutsuda, mitte kannatustest, pisaratest ja ootamisest laulda.

1906. aastal tutvus Hašek Krälovske Vtnohradys tulusat töökoda pidava ilukrbhvija Mayeri tütre Jarmilaga. Tutvusest kujunes peagi armastus. Kuid Jarmila Mayerovä läbinisti väikekodanlikud vanemad ei tahtnud noorte tutvusest kuuldagi, sest tuule peal elava kirjaniku amet oli nende meelest liiga kerge. Pealegi oli tegemist kirjanikuga, kellel polnud mõistlikku kuubegi, kuid see-eest anarhisti ja boheemlase kuri kuulsus. Jarmilal oli oma suhete pärast Hašekiga muidugi palju pahandusi, kuid lausa märuliks läks seisuseuhke antvärgi kõdus siis, kui Hašek 1907. aasta suvel pärast anarhistide meeleavaldust järjekordselt kinni sattus ja kuuks ajaks trellide taha pandi. Hašek

801

lubas vanglast Jarmilale saadetud kirjas anarhistide liikumisele selia pöörata ja edaspidi üksnes kirjandusliku tööga tegelda.

Varsti pärast seda lahkuski Hašek anarhistide külast ja «Komuna» toimetusest. Arvatavasti ei olnud ta anarhistidega ideeliselt kuigi tugevasti seotud.

Hašeki tutvus Jarmilaga jätkus. Vanemad viisid Jarmila Prahast ara, kuid Hašek ei põlanud ka rahapuudusest tingitud pikki jalgsimatku oma armastatu juurde. Kord andis Jarmila isa Hašekile mõista, et noorte tutvus võiks ehk jätkuda, kui Hašek otsiks endale kindla' teenistuskoha, muutuks mõistlikuks inimeseks ja hakkaks korralikult riides käima. Hašek alustaski töökoha otsimist ja tegi agaralt kaas-tööd mitmesugustele ajalehtedele ja ajakirjadele. Kuid sellise tööga oli raske paremale järjele saada, sest tavaliselt maksti jutu eest vaid paar närust krooni. Tutvus Jarmila Mayeroväga mõjus Hašekisse muidugi distsiplineerivalt ja tiivustavalt. Ta pühendas palju aega tööle, ilmus vaid harva kohvikutesse ja õlletubadesse ning loobus skan-daalitsemisest. 1908. aastast on teada ainult kaks tema sekeldust politseiga.

Samasse aega langeb ka Jaroslav Hašeki tutvumine kunstnik Josef Ladaga (1887—1957), kellest hiljem sai Hašeki teoste suurepäraste illustratsioonide, kõigepealt aga vahva sõduri Švejki võrratu graafilise kuju looja. See tutvus tegi Hašeki 1909. aastast alates Josef Lada toimetusel ilmunud satiiriajakirja «Karikatury» aktiivseks kaastööliseks. Huvitavat valgust hejdab Lada Hašeki isikule mälestusteraamatus «Minu elu kroonika», milles ta pühendab oma satiirikust sõbrale palju lugupidavaid lehekülgi. Nende aegade Hašekist kirjutab Lada järgmist: «Jaroslav Hašekiga tutvusin

ma juba 1907. aastal Emanuel Stivini trükikojas Myslikova tänavas., Seal trükiti ajalehte «Nõva Omladina» ja Hašek kui selle toimetaja tegi korrektuuri. Olin tutvumise üle väga rõõmus. Kuid Jaroslav Hašefti väljanägemine valmistas mulle pettumuse. Kas säärane ongi tuntud följetonide autor? Olin kujutlenud teda vähemalt VoltaireMna või Victorien Sardou'na, kuid minu ees oli päris haljas, peaaegu mitte midagi ütleva, õieti lapseliku ilmega nooruk. Asjata otsisin tema ümarikust näost satiirikule iseloomulikke jooni: jõulist kotkanina, kitsast suud ja iroonilisi silmi. Puudus ka satiiriline -irve. Hašek sarnanes rohkem ontlikust perekonnast pärit mammapojaga, kes on hästi toidetud ega murra mingite probleemide üle pead. Naiselikult heasüdamlik karvakasvuta nägu ja siirad silmad nagu kõik muugi meenutas pigem lihtsameelset esimese klassi gümnasisti kui geniaalset satiirikut. Kuid seda kõike võis arvata vaid seni, kui Hašek vaikis. Ja ekslik mulje haihtus jalamaid, niipea kui ta vaid sõnakese poetas, alati teravmeelse, originaalse ja tabava. Ning igaüks pidi tunnistama: «Selle poisi pea lõikab!» Ma tundsin temast alati suurt puudust, kui me teineteist kaua ei näinud; tema nalju vajasin ma nagu õhku.»

Just säärasena, nii väliselt kui sisemiselt vastuolulisena, kerkib Hašeki kuju meie ette ka teiste tema sõprade ja kaasaegsete mälestustes, kes rõhutavad üksmeelselt, et Hašek oli äärmiselt hea inimene, armastusväärne, aus ja õiglane, oma käitumises ja kohtlemises vastutulelik, sõbralik, lahke, lausa mõrsjalikult hell ning õrn. Ja kuigi Hašeki loomingut kannab hävitav, purustav, lõhkuv, tappev naer, ei jää vist ühelegi lugejale märkamata tema teoste äärmiselt soe ning hell inimlikkus ja sügavalt humaanne põhitoon. Hašeki humanism pole jõuetu, haletsev, pisaraid valav kaastunne inimese vastu, vaid tõe-

liselt võitlev, gorkilik, klassiteadlik humanism, mille nimel ta ei jäta käsutamata ainsatki võimalust, et inimsusele võõraste tendentside üle julmalt irvitada. Vastupidi — üldinimlik jõuetu humanism ja tollal väga moes olnud filantroopia olid Hašeki halastamatu pilke märklauaks. Oma pilkehimus ei hoolinud ta sageli mingeist piiridest ning oli valmis lausa poisikeslikeks vempudeks.

ühest säärasest Hašekile omasest vembust jutustavad dokumendid ja ta enda följeton «Psühhiaatriline mõistatus» järgmist: Hašek seisnud ühel 1911. aasta veebruarikuu ööl Karli sillal ja vaadanud humoristile omasel kürval pilgul alla Vltava voogudesse. Äkki astuflud tema juurde tüüpiline filantroop ja hakanud manitsema, et ta loobuks enesetapumõtteist. Seda oligi Hašekile vaja ja ta tegi filantroobi õrritamiseks nimme katset end «uputada». Filantroop pistis lõugama ja kutsus köhale politseinikud, keda kukesulgedega ehitud kiivrite pärast «kukkedeks» sõimati. Hašek hakkas vihatud politseinikke peksma, need tirisid «enesetapja» jaoskonda, kus Hašek simuleeris hullumeelset, ja kohtuarstid pistsid ta hullumajja. Seal viibis ta üle kuu aja «ravil». See spontaanselt provotseeritud lament aga pärandas meile mitu haruldast peatükki «Švejkist».

1909. aastal tõusis Hašeki viljakus järsult. Tema sulest ilmus kaheksakümne jutu ümber, peamiselt ajakirjas «Karikatury». Ka tema tööotsingud kandsid lõpuks vilja ja Ladislav Häjeki soovitusel sai ta Fuchsi väljaandel ilmunud ajakirja «Svet Zvifat» («Loomariik») toimetajaks. Kokkuleppe kohaselt hakkas ta saama kolmkümmend kuldnat kuus ja kaks liitrit õlut päevas. Hašek nägi selles kindlas teenistuskohas võimalust Jarmila Mayeroväga abiellumisele mõelda. Hašeki eluviisid muutusid lausa korralikuks. Siis seadsid Jarmila vanemad viimaseks tingimuseks kirikliku laulatuse. Hašek täitis ka selle nõude, hankis mingil moel pihilkäimise-tunnistuse ja 'laskis end 23. mail 1910. aastal laulatada. Jarmila Haškovä mälestust mööda oli see nende silmis puhtformaalne akt ja Hašek jätkas endist viisi kiriku ning kirikumeeste pilkamist.

Hašeki niigi hämmastav viljakus aina kasvas. 1910. aasta toodangust on avastatud sadakond juttu. 1911. aasta toodangust üle saja kolmekümne jutu. Töö ajakirja «Svet Zvifat» toimetuses aga muutus Hašekile peagi tüütavaks, ta ei suutnud vastu panna kiusatusele vempe .teha ja hakkas selles tõsises populaarteaduslikus ajakirjas igasuguseid võimatuid ja olematuid loomariigi esindajaid välja

mõtlema. 1911. aasta algul lahkuski Hašek ajakirja toimetaja kõhalt, loovutades selle jälle Ladislav Häjekile. Oma tööst ja naljadest ajakirja «Svet Zvifat» toimetuses aga jutustab Hašek suure naudinguga vabatahtlik Mareki suu läbi «Švejkis».

Lahkudes Fuchsi teenistusest, kellel oli oma koerakasvandus, proovis Hašek ka ise koertega äri ajada ja avas 1911. aasta lõpul koerakaupluse. Kuna ta leidis samal ajal teenistust sotsialistliku «Ceske Slovo» toimetuses, ei saanud ta figureerida kaupluse omanikuna, mistõttu äri oli tema naise nimel. Koertega äritsemine on hiljem paljude Hašeki humoreskide ja ühe jutukogu aineks. Nähtavasti meeldis see ala talle niivõrd, et ta tegi ka oma Švejki koerakaupmeheks.

Nagu öeldud, oli Hašek neil aegadel väga viljakas ja kirjutas paljudele Praha ajalehtedele ja ajakirjadele. Hašeki viljakus on üldse hämmastav. Josef Lada oma mälestustes jutustab: «Hašek kirjutas kiiresti ja äärmise kergusega. Tema humoreske tasus tõesti oodata. Ta võis kirjutada kus tahes: trammis, trahteris, kohvikus, kuigi seal

valitses kõige hullem kära. Kõige selle juures harrastas ta vahel omapärast kirjanduslikku ekvilibristikat. Kord kirjutas ta «Unioni» kohvikus ühte humoreski ja iga tuttav kohvikukülastaja võis kahekümne helleri eest välja mõelda mingi nime, mille Hašek otsekohe järgmises lauses ara kasutas, rikkumata tegevuse loogilist käiku. Kui ta minu juures elas, töötas ta harilikult pärastlõunat! kella neljast alates. Mõnikord oli tal olemas mingi varem läbimõeldud motiiv, kuid harilikult ei mõelnud ta oma süžeele enne, kui asus laua taha. Millest kirjutada, selle üle ta kunagi pead ei murdnud. Istus mõne silmapilgu liikumatult, silmad puhtal paberil, ja hakkas siis kirjutama. Kirjutas kiiresti, kitsaste reavahedega, selgelt ja loetavalt, kirjutas kella kuueni, millal humoresk oli harilikult valmis, ja ruttas sellega otsekohe mõnda toimetusse, et tehtud tööd sularaha vastu Vahetada. Hašek eelistas honorari ikka kohe peo peale saada.» Samasuguse kergusega kirjutas ta hiljem ka oma «Švejki», olles alatise rahahäda ja puuduse tõttu sunnitud iga valminud jupikest kõhe kirjastajale ära saatma. On lausa hämmastav, et sellisest töötamisviisist hoolimata, kus autoril puudus võimalus kirjutatut veel kord kontrollida, rääkimata ümberkirjutamisest ja silumisest, areneb «Švejki» tegevus voolavalt, ladusalt, loogiliselt, langusteta, ja peaasi — kordumisteta.

Hašeki humoristlike ja satiiriliste novellide teravik sel tõusuperioodil on ikka suunatud Austria-Ungari võimumeeste, politsei ja bürokraatia, riigi- ja omavalitsusaparaadi, Tšehhi kodanlike ja opor-tunistlike sotsiaaldemokraatlike parteide ja politikaanide, saksa ja ungari šovinistide, usu ja usumeeste ning väikekodanluse pihta kõigis tema vastikuis eluavaldustes; kuid kõik see leiab hoopis teravama humoristliku ja satiirilise käsitluse kui varemalt.

Iseäranis terav on Hašek Tšehhi arvukate kodanlike ja väikekodanlike parteide suhtes, kes nimetasid en'd küll rahvuslikeks, küll rahvalikeks, küll sotsialistlikeks, kuid kelle ühiseks jooneks oli kokkuleppe otsimine ja kodurahu taotlemine Austria-Ungari keisririigi ülemvõimuga. Värisedes aina laieneva revolutsioonilise liikumise ees, millele andis erilise tõuke esimene Vene revolutsioon aastail 1905—1907, poevad Tšehhi kodanlikud ja «sotsialistlikud» parteid üha enam keisri-võimu tiiva alla, reetes igal sammul rahva huve.

Hašek, kelle elu ja tegevus kujutas endast lakkamatut pilget Austria võimu ja tema ees 'lipitsevate tšehhi politikaanide pihta, otsustas 1912. aasta parlamendivalimiste eel nende üle originaalselt irvitada. Ta asutas omaenese partei, asupaigaga ühes Krälovske Vinohrady linnaosa restoranis, ja andis sellele groteskse nime «Rahuliku Arengu Partei Seaduse Raamides». Ta kogus sõprade abiga vajaliku hulga allkirju ja seadis Austria-Ungari keisririigi parlamendivalimistel üles oma kandidatuuri. Hašek sai küll ainult nelikümmend viis häält, kuid tema valimiseelsel kihutustööl ja kõnekoosolekuil oli tohutu menu. Partei nimetus, programm, hümn, mida lauldi koosolekute algul ja lõpul, ning valimiseelsed proklamatsioonid nõretasid truualamlikkusest ja lojaalsusest. Kuid lojaalsuse maski taga nägi rahvas otsekohe teravat pilget Austria monarhia, keisri, tema õukonna, tšehhi politi-kaanide ja kandidaatide, iseäranis aga Tšehhi parteide mõõdukuse, arguse ja kokkuleplikkuse pihta.

Enda kui partei liidri ja parlamendisaadiku kandidaadi tutvustamiseks kirjutas Jaroslav Hašek ülistava humoreski «Kõige suurem tšehhi kirjanik Jaroslav Hašek», milles irvitatakse tšehhi kandidaatide eneseülistusmaania ja rahvale antavate demagoogiliste lubaduste üle.

804

Lojaalsusemaski ettetõmbamine oli Hašekile orrltne meisterlik satiirikuvõte, millel on vanad traditsioonid tšehhi; poliitilises satiiris. Seda tingisid karmid tsensuuriolud, millest möödahiilimiseks tuli käsutada Eesopi keelt, mida Hašek valdas meisterlikult.

Samasse perioodi langeb ka Švejki kuju algvariandi tekkimine. Hašekil tuli tahtmine Austria monarhia väljanaermise kõrval ka Austria armee kui valitseva võimu peamise toe üle irvitada. Tšehhid vihkasid Austria keisririigi sõjaväge ja sõjaväeteenistust samuti kui võõrast Austria võimu ennast. Paljud tšehhid põgenesid sõjaväeteenistusest pääsemiseks välismaale. Armees valitses ehtpreisilik kepidistsipliin^ja mõistust nüristav rividrill, sõdurite suhtes tarvitati lausa keskaegseid karistus- ja piinamisviise. Austria sõjalise kuulsuse meeletu ülistamisega taheti sõduritesse kroonupatriotismi sisendada. Sakslastest või saksastunud tšehhidest «jupijumalate», «nahkade», veltveeblite, ohvitseride ja muude aukandjate juhmus ning julmus sõdurite vastu ületas igasugused piirid. Kuid tsensuuri tõttu oli Austria armees valitsevate olude tõepärane valgustamine ja paljastamine väga raske. Siis tärkaski Hašekil mõte teha seda jällegi lojaalsuse sildi all, nagu tegi seda «Rahuliku Arengu Partei Seaduse Raamides» Austria monarhia suhtes. Kõige paremini võis aidata just sügavaim teeseldud truualamlikkus ja ülim ustavus keisrivõimule. Seepärast tuli luua keisritruu tšehhi sõduri kuju, kes on valmis teenima keisrihärrat ustavalt «kuni viimse hingetõmbeni». Iseendastki mõista pidi säärane kuju peast lausa põrunud olema. Nii sündiski vahva sõduri Švejki loomise idee, keda Hašek kavatses esitada terve seeria följetonide keskse tegelasena. Švejki kuju loomise mõte tärkas Hašekis tema loomule omase spontaansusega. Jarmila Haškoväst järelejäänud paberite hulgas leidub üles-tähendusi Jaroslav Hašeki eluloost ja nende hulgas jutustatakse ka kuulsa satiiriku õnnelikust leiust:

«Hašeki esimene raamat ilmus 1911. aasta novembris Hejda ja Tudeki juures pealkirja all «Vahva sõdur Švejk ja teisi naljakaid lugusid». Jutustus «Vahva sõdur Švejk», mis valmis 1911. aastal, kolm aastat enne sõda, on huvipakkuv selle poolest, et see on ainuke teos, mis elas Hašeki peas kauem kui ühepäevaleid. Hašekil oli niivõrd palju fantaasiat, et tal tarvitses vaid istuda paberi taha ja alustada kirjutamist. Iialgi ei mõtelnud ta ette, mis välja tuleb, iialgi ei teinud ta mingeid ettevalmistusi. Kuid tookord sügisel tuli ta hilja koju, istus kööki laua taha ja nõudis: «Anna mulle paberit, ma pean veel kirjutama. Mulle tuli pähe haruldane mõte, haruldane mõte.» Andsin talle paberit. Ta hakkas kirjutama. Pani pealkirja «Kompanii lollpea» ja jäi magama, sulepea käes. Järgmisel päeval, vaevalt ärganud, ütles ta: «Eile oli mul mingi tore mõte. Ainult ma ei tea, mis mõte see oli. Kui ma ainult mäletaksin, mis see küll oli!» Leidis ühelt paberilehe pealkirjaga «Kompanii lollpea», jäi mõttesse ja ütles: «Ahaa, see ta ongi. Aga kuidas ta täpselt oli?» See jäi mulle meelde sellepärast, et see üllatas mind. Hašek polnud kunagi säärasel viisil oma jutustusi kavandanud. — Kirjutas siis oma jutustuse «Vahva sõdur Švejk» valmis, kuid polnud temaga rahul. «Ei kõlba, ei kõlba,» ütles ta ise. See oli esmakordne juhus, et ta polnud rahul. Vahva sõdur Švejk elas Hašeki peas kaua aega. Ta ei unustanud teda teiste lõpetatud tee-made hulka vedelema. Rindelt vennale saadetud kirjade lõppu pani ta allkirjaks «Švejk».»

Paberileht Hašeki geniaalse mõttevälgatusega on -- väga väheste

805

temast järelejäänud materjalide hulgas õnneks säilinud. Pealkirja all on üsna loetav lause Švejki tüübi iseloomustamiseks ja mõned loetamatud read. Paberileht on kägardatud, ja nagu Jarmila

Haškovä täiendavast jutust selgub, õues prügikastiski ara käinud, kust Hašek ta hommikul üles leidnud ja selle üle suurt rõõmu tundnud. Ilmselt Jarmila Haškovä mälu aga petab teda pisut, sest Švejki kuju loomise idee ei tärganud Hašekil sügisel, vaid kevadel, ja juba 1911. aasta maikuus hakkasid Josef Lada toimetatud ajakirjas «Karikatury» ilmuma vahva sõduri Švejki lood.

Kõhe esimese loo «Svtjk astub välja Itaalia vastu» alguses teeb Hašek meid oma uue tüübiga tuttavaks: «Kroonusse läks Švejk rõõmsa meelega. Asi seisis nimelt selles, et sõjaväeteenistus oli tema silmis otsekui» mingi nauding, ja seepärast õnnestus tal tervet Trento garnisoni eesotsas selle ülemaga jahmuma panna. Švejk naeratas lakkamatult, oli oma käitumises kogu aeg armastusväärne ja istus seepärast järjest trellide taga. Kui ta kartsast välja tuli, vastas ta naeratades kõigile küsimustele, ja läks jällegi häirimatu rahuga trellide taha, olles oma sisimas õnnelik, et kõik Trento garnisoni ohvitserid tema ees hirmu tundsid. Tundsid hirmu mitte tema jämeduste pärast, vaid vastupidi — tema aupaklike vastuste, tema aukartliku ülalpidamise ja lahke, sõbraliku naeratuse pärast, millest neil kõigil süda sandiks kippus minema. Tarvitses korrapidaja-ohvitseril vaid kasarmuruumi ilmuda, kui naeratav Švejk nariäärel istudes aupaklikult tervitas: «Teatan alandlikult, olgu kiidetud Jeesus Kristus!»»

Kui Švejkilt küsiti, mis väeosas, mis allüksuses ja mis linnas ta teenib, vastas ta siiralt, et ta ei tea, sest ta on vägisi, tapikorras, teenistusse toodud. Piirilähedastel manöövritel satub Švejk kogemata Itaalia territooriumile magavate itaallaste üksuse peale ja toob ära muula koos nende kuulipildujaga. Teises loos «Vahva sõdur Švejk hangib missaveini» on temast saanud välipreester Kleinschrodti tentsik. Välipreester arvas, et säärasel lambapeal nagu Švejk peab kindlasü hea süda olema ja võttis ta enda juurde. Ta saadab Švejki vöslavi veini hankima. Švejk oma kohusetruuduses võtab kätte ja- sõidab Alam-Austriasse Vöslavi, kus nõutud ,veini valmistatakse. Švejki tembud on nii jaburad, et kõik peavad teda idioodiks, ja kolmandas loos «Švejk kroonuarstide küüsis» tahavadki arstid ta parandamatu hullumeelsuse pärast teenistusest hoopis vabastada. Kuid Švejk kuulutab, et ta tahab keisrihärrat viimse veretilgani teenida, ja deserteerib arstide käest, et seega uuesti teenistusse pääseda. Neljandas loos «Vahva sõdur Švejk õpib püroksüliiniga ümber käima», lastes püssirohulao õhku, viiendas «Vahva sõdur Švejk õiendab aeroplaanide juures».

Lood vahvast sõdurist Švejkist said rahva hulgas otsekohe populaarseks. See populaarsus ja loetavus sundis Hašekjt saatma oma lugusid ka ajakirjaga «Karikatury» võistlevale ajakirjale «Dobrä Kopa». Lada sai selle peale pahaseks, ja et võtta võimalust populaarseks saanud tüübi seikluste jätkamiseks mõne muu autori poolt, kirjutati valmis uus lugu pealkirjaga «Vahva sõduri Švejki kuulsusrikas surm». Kuid Austria tsensor keelas loo avaldamise, ja nagu pole halba ilma heata, nii on ka tsensoril omajagu «teeneid», et Švejk jäi elama ning võis jätkata oma kuulsusrikkaid tegusid maailmasõja päevil.

Mõned ikirjamehed on Švejki-lugude olustikulise tõepärasuse põhjal järeldusele tulnud, nagu oleks Hašek 1906. aastal sõjaväeteenistusse Kutsutud ja nagu oleks ta teeninud paar nädalat tollal Austriale kuu-

lunud, Põhja-Itaalias Trento linnas, kus teenis alg-Švejk ja mida meenutatakse korduvalt romaanis. Kuid hilisemad uurimused tõestavad, et Hašek enne sõda kroonut ei teeninud, Švejki lood aga kirjutas ta oma sõbra, luuletaja Josef Machi jutustuste järgi, säilitades isegi ohvitseride ja kroonuarstide nimed nende algkujul. Mach jutustanud talle ka tentsik Sklenickast, kellest Hašek on mõningaid jooni, kõigepealt tema sõjaväelise «eriala», ka Švejki üle võtnud.

Švejki-lugude populaarsus võimaldas Hašekil oma esimese iseseisva raamatu väljaandmisele mõelda. See ilmuski 1911. aasta lõpul pealkirja all «Vahva sõdur Švejk ja teisi naljakaid lugusid». Hašeki järgmine raamat «Härra Tenkräti kannatused» ilmus 1912. aastal, «Välisturistide juht»

1913. aastal ja «Minu äri koertega» 1915. aastal. Hašek, kes oli ajakirjanduse vajadusi arvestades omandanud meisterlikult humoristliku ja satiirilise lühinovelli vormi, proovis jõudu ka teistes žanrides. Enne Esimest maailmasõda mängiti lavadel mitut tema lühinäidendit, ta kirjutas pikemad jutustused «Noormees Zižkovist» ja «Noormees Vrsovicest», kroonikavormilisi märkmeid Rahuliku Arengu Partei ajaloost, ühe lasteromaani ja kaks romaani, millest üks oli usuvastane satiir. Kuid kirjastajad romaanide vastu huvi ei tundnud ja üks käsikiri on nende käes koguni kaotsi läinud.

Hašeki abielu ei kujunenud kuigi kestvaks. Abielludes sattus ta Mayerite perekonnas valitsevasse väikekodanlikku miljöösse, mida Hašek hinge põhjani vihkas. Tema ja Jarmila vahele tekkivat lõhet ei suutnud vältida ka poja Richardi sündimine 1912. aastal, kuigi Hašeki armastus oma naise ja poja vastu ei jahtunud elu lõpuni. Abielu lõhenemises mängisid oma osa Jarmila vanemad, kelle vastu Jarmila ei leidnud küllaldaselt jõudu, et oma abielu päästa. Kuid ei kustu päriselt ka Jarmila kiindumus Hašekisse. Pärast sõda, kui Hašek on jälle kodumaal, kohtuvad nad tihtilugu, vastu Jarmila vanemate tahtmist ja teadmist, kes nõuavad, et poeg Richard ei tohi isegi teada saada, kes on ta isa. Perekonna taasühinemist takistas ka asjaolu, et Hašek tõi Venemaalt kaasa uue elukaaslase Aleksandra Lvova, mida ta hiljem kibedasti kahetses. Jarmilat ja Hašekit ühendasid pärast sõda mõnevõrra ühised huvid, sest ka Jarmila oli hakanud kirjutama. Jarmila Haškovä (1887—1931) sulest on ilmunud mitu romaani ja rida novellikogusid.

1912. aastal on Hašek oma poliitiliselt terava sule pärast sunnitud ka «Ceske Slovo» toimetusest lahkuma. Nii jääb ta jälle tuule peale ja ta iseloomunõrkused kisuvad teda uuesti endiste boheemlaslike eluviiside juurde, tagasi kohvikutesse ja õlletubadesse. Kindla elukoha puudumisel elab ta sõprade, kõige sagedamini Josef Lada juures. Tihtilugu on ta elukoht üldse teadmata, kuid arvukate humoreskide ja följetonide järgi, mis ilmusid mitmesugustes Praha ajalehtedes, võib arvata, et ta elas Prahas ja selle ümbruses. Enne maailmasõja puhkemist elas Hašek pikemat aega Josef Lada juures. Seal tabas teda ka sõda, mille puhkedes näib nagu kaduvat Hašeki loomistahe, kuid hoopiski mitte elurõõm. Kord 1914. aasta hilissügisel asus ta elama Valeši võõrastemajja ja kirjutas end sisse vene nime all, märkides ankeeti, " et on pärit Moskvast ja saabunud Küevist. Kõikidesse võõrastemajadesse topitud politseinuhid arvasid, et nende kätte on sattunud ohtlik spioon, ning toimetasid Hašeki politseivalitsusse, kus tal oli võimalus politseinuhkide «valvsuse» üle irvitada. Küsimusele, miks ta seda tegi, vastanud Hašek, et tahtnud kontrollida, kas Austria politsei uues tõsi-

ses olukorras ka hästi funktsioneerib. Selle vembu eest sai ta viisi päeva.

1915. aasta algul mobiliseeriti Jaroslav Hašek nn. üheaasta-vabatahtlikuna sõjaväkke, saadeti Ceske Budejovicesse 91. jalaväepolku, l sealt 11. marsiroodu koosseisus Litava aarde Mosti ja edasi Galiitsia q rindele. Rindele läks Hašek kavatsusega esimesel võimalusel venelaste poole üle minna, nagu tegid seda tuhanded teised tšehhid, kes ei mõelnudki neile võõra ja vaenuliku Austria eest oma verd valada. Pärast paarikuulist rindelviibimist teostaski Hašek oma kavatsuse ja läks 23. septembril 1915. a. venelaste poole üle. Algul viibis ta mitmes vangilaagris, ent kuulda saades, et emigratsioonis viibiv Tšehhoslovakkia rahvuskomitee organiseerib Venemaal vangilangenud tšehhidest ja slovakkidest vabatahtlike väeosi kodumaa vabastamiseks, avaldas Hašek soovi ühte sellisesse väeossa astuda. Ta sõitis Kiievisse ja rakendati tööle seal ilmunud tšehhikeelse ajalehe «Cechoslovan» toimetuses. «Cechoslovani» veergudel esines ta peamiselt Austria-vastase satiiriga. Toimetuses töötades ei leppinud Hašek Masaryki poolt juhitava rahvuskomitee kodanliku ja natsionalistliku poliitikaga, iseäranis pärast Veebruarirevolutsiooni, kui Hašek sai Tšehhoslovakkia polgu komitee liikmeks ja ajalehe «Revoluce» kaastööliseks, kus ta satiiriseerias «Pickwick-klubi» irvitas rahvuskomitee juhtkonna üle. Rahvuskomitee pilkamise pärast anti Hašek kõhtu alla ja otsustati karistuseks rindele

saata, kuid siis tulid Suure Sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooni sündrftused ja me kohtame Hašekit revolutsioonitegelasena jällegi Kiievis.

«Cechoslovani» toimetuses töötamise periood on tähtis selle poolest, et seal alustas Hašek 1916. aastal pikema satiirilise jutustuse «Vahva sõdur švejk sõjavangis» kirjutamist, mis on hilisema kuulsaks saanud romaani eelvariant. Švejki tüüp elas pidevalt Hašeki peas ja tema poolt läbitehtud sõduritee Ceskfi Budejovicest Mosti Litava ääres, sealt läbi Ungari Galiitsia rindele ja rindelt üle venelaste poole sai ka Švejki sõjateeks, Hašeki isiklikud kogemused ja muljed Švejki kogemusteks ja muljeteks.

Nimetatud jutustuses teeb Švejk üldjoontes läbi samad juhtumised mis pärastises romaaniski. Kuigi jutustus on oma kunstilise taseme poolest tublisti nõrgem kui romaan, kujutab ta endast niisama teravat ja tigedat satiiri Austria-Ungari keisririigi, tema 'armee ja rahvusliku rõhumise pihta.

Algul ei mõista Hašek täiel määral Suure Sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooni olemust, kuid sedamööda kuidas Tšehhoslovakkia rahvuskomitee tegevus muutub aina kontrrevolutsioonilisemaks, kaldub Hašefc koos paljude teiste tšehhidega otsustavalt revolutsiooni poole. Ning 1918. aasta veebruarikuus näeme teda juba bolševjke partei aktivistina ning poliittõõlisena Punaarmees, kus ta võtab kolmekümne.kuu jooksul osa Nõukogude rahva kodusõjast kontrrevolutsiooni ja interventide vastu. Hašek organiseerib Samaaras punaseid tšehhi väeosi, teeb agarasti kaastööd -Moskvas ilmuvale Tšehhoslovakkia sotsiaaldemokraatide (kommunistide-internatsionalistide) häälekandjale «Prükopnik», kirju-tab lendlehti ja üleskutseid, korraldab agitatsioonitööd ning aitab nurja ajada Lääneriikide ja Masaryki poolt organiseeritud Tšehhoslovakkia korpuse kontrrevolutsioonilist mässu. 5. armee juhtiva poliittõõlisena teeb Hašek kaasa pika sõjatee Samaarast läbi Siberi Irkutskini. Kui imperialistid ja Masaryk õhutavad 50-tuhandelist

Tšehhoslovakkia korpust lahkuma Vladivostoki kaudu Nõukogude Venemaalt ja sõitma Prantsusmaale, et Läänerindel oma verd valada, kirjutab Hašek: «Meie kõht on siin, aga mitte Läänes, me peame aitama Venemaad ja revolutsiooni, milles on ka tšehhi ja slovaki rahva vabanemise pant.» Hašek sukeldub jäägitult poliitilisse töösse, esinedes veendunud bolševiku ja revolutsionäärina. Kõige paremini jutustab Hašeki tegevusest ja meelsusest tema enda kiri, mille ta saatis Irkutskist 17. septembril 1920. aastal vastuseks Nõukogude Venemaad külastanud tšehhi seltsimeeste delegatsiooni kirjale. Delegatsiooni koosseisu kuulusid Ivan Olbracht, Salät-Petrlik jt. Hašek kirjutab:

«Kallis seltsimees Salat!

Just praegu saabus seltsimees Frisch ja tõi mulle Teie kirja ning raamatud, mille üle mul oli suur rõõm... Kiri lohutas mind, kõneldes sellest, et mulle ei vaadata kui kõikuvale inimesele. Kõikumine on minust selle kolmekümne kuu jooksul, mis ma olen kommunistlikus parteis, ja rindel tehtud väsimatu tööga kadunud, välja arvatud väike seiklus pärast seda, kui «relvavennad» kaheksateistkümnendal aastal Samaarat ründasid ja mul tuli, enne kui Simbirskisse välja jõudsin, mängida Samaara kubermangus kaks kuud Turkestanist pärit saksa kolonisti idioodina sündinud poega, kes juba noorest peast oli kodunt jalga lasknud ja hulkus mööda ilma, mida uskusid ka kavalad tšehhi sõduritest patrullid, kes ümbruses ringi kõlasid. Tee Simbirskist Irkutskini koos armeega, kus mul lasus tähtsate parteiliste ja administratiivsete ülesannete raskus, on parimaks materjaliks poleemikas tšehhi kodanlusega, kes kinnitab, et olen bolševike «sabarakk», nagu Sa kirjutad. Nemad ise ei saa kuidagi läbi sabarakumõiste ideoloogiata. Nad püüdsid olla Austria sabarakud, siis Vene tsaari sabarakud, seejärel hakkasid Prantsuse ja Inglise kapitali sabarakkudeks ... Elagu poliitiline spekulatsioon!

Kui ma tahaksin jutustada ja kirjutada, missuguseid «ameteid» olen pidanud ja mis kõik teinud, ei jätkuks tõepoolest sellest vähesest paberitagavarast, mis meil Irkutskis on. Siin olen näiteks Haia.ibHHKOM opraHHsauHOHHoro oTÄeJieuHa COB. apMHH. Peale selle toimetan ja annan välja kolme ajalehte: saksakeelset «Sturmi», kuhu kirjutan ise artikleid, ungarikeelset «Rohamit», kus mul on kaastööline, ja burjaadi-mongoli «Zäri», kuhu kirjutan kõik artiklid, ara karda, et mongoli keeles, ikka vene keeles, ja mul on oma tõlk. Siis käib armee PBC veel kaela peale, et ma nakkaksin ka korea-hiina ajalehte tegema. Tõepoolest ei tea, kuidas sellega toime tulla! Olen tegelnud hiinlaste organiseerimisega, kuid hiina keelt oskan väga napilt ja 86000 hiina kirjamärgist tunnen vaevalt. 80. Peale selle olen eilsest päevast BrojijiereHb nojiHrpaooTHHKa toimetuskolleegiumi liige. Mulle antakse kogu aeg rohkesti tööd, ja kui ma arvan, et nüüd ei oska keegi enam midagi välja mõelda, mis ma veel teha võiksin, kujunevad kõhe uued olukorrad, mis sunnivad mind jälle rohkem ja rohkem töötama. Ma ei kurda sugugi, sest seda kõike on vaja revolutsiooni heaks.» Edasi kirjutab Hašek oma varasemast elukäigust ja pingelisest tööst, lisades, et ta ei tee seda kiitlemiseks, vaid selleks, et selgitada, millisel määral ta on kommunismi «sabarakk»: «Kui tulen tagasi Tšehhimaale, siis mitte selleks, et seal vaadata, mida teevad Praha puhtakspühitud tänavad. Ma tulen tagasi kogu kuulsale Tšehhi valitsusele soola saba peale riputama.»

Tšehhoslovakkia seltsimeeste kutsel ja vahetalitusel korraldatigi 1920. aasta lõpul Hašeki saatmine kodumaale. Moskvas 19. novembril

täidetud «Tšehhoslovakkia kommunisti, VK(b)P liikme Jaroslav Hašeki ankeetlehest» nähtub, et tema ärasõit Moskvast on toimunud Komin-terni kaudu 26. novembril. Küsimusele «Kuhu Tšehhoslovakkias kavat-seb sõita?» vastab Hašek ankeedis: «Kuhu vajatakse.» Seega sõidab Hašek kui terava sulega kirjanik ja ajakirjanik ning suurte koge-mustega poliittööline kodumaale parteilise ülesandega, et abistada Tšehhoslovakkia sotsiaaldemokraatia vasakut tiiba agitatsioonitöös. Tšehhoslovakkia sotsiaaldemokraatia vasakust tiivast ja reast kommunistlikest rühmitustest oli sel ajal laialdase töölisliikumise alusel ja ägedas võitluses oportunistidega kujunemas Tšehhoslovakkia Kom-munistlik Partei, mis rajatigi 1921. aasta maikuus.

Nagu teada, sõitis Hašek kodumaale läbi Eesti, Narva kaudu Tallinna, kus ta asus Stettini (Szczecini) viivale laevale «Kypros». Oma sõidust läbi Eesti on Hašek jutustanud».ka ühes humoreskis.

19. detsembril 1920 on Hašek tagasi kodumaal.

Teade tema saabumisest päästab valla uue meeletu laimukisa tšehhi kodanlikus ajakirjanduses. Hašeki viibimise kohta Venemaal ja Punaarmees mõeldakse välja kõige võimatumaid valesid, teda kujutatakse lausa inimsööjana, kes olevat toitunud inimlihast. Tiritakse välja Hašeki skandaalid Austria politseiga, tema satiiriline tegevus «Rahuliku Arengu Parteis» ja maalitakse temast ühiskonnale kahjuliku roimari tüüp. Tšehhi kodanlus üritab mitu korda kohtuprotsessi Hašeki vastu, süüdistades teda Punaarmeesse mineku pärast Tšehhoslovakkia vabariigi reetmises, samuti ka mitmenaisepidamises. Hašek võetakse politseilise järelevalve alla, nii et ta ei julge isegi oma naisele ja pojale teisiti kirju saata kui käsipostiga. Nii tabab Hašekit «iseseisvas» ja «demokraatlikus» Tšehhoslovakkia vabariigis palju hullem tagakiusamine kui Austria-Ungari keisririigis.

Kuid Hašekit ei häirinud kodanluse ja väikekodanluse laimukisa — ta vastas sellele terava, mürgise satiiriga, kiskudes maski «demokraatialt». Hašekit häiris miski muu. Kõhe oma saabumise järel pöördus ta sotsiaaldemokraatia vasaku tiiva .kantseleisse Perštynil, et pühendada end parteilisele tööle. Seal istusid juhtivatel kohtadel oportunistid, hilisemad renegaadid ja sotsiaalreeturid, kes tõukasid Hašeki endast ära. See solvas tundlikku Hašekit sügavalt. Tõelised vasakpoolsed olid aga tollal liiga nõrgad, et Hašekile mõjuvat abi osutada. Peale muu oli Hašek äärmiselt raskes majanduslikus olukorras, olles sunnitud sõprade juurest peatuspaika otsima. Viimased aitasid tal ka avaldamisvõimalusi hankida. Ta hakkas esinema sotsialistide häälekandjas

«Ceske Slovo» ja «liberaalses» «Tribunas», võites lugejate hulgas kiiresti tagasi oma suure populaarsuse.

Kasutades Hašeki äärmiselt rasket majanduslikku olukorda, püüdsid kodanlikud ringkonnad, parempoolsed sotsialistfd ja «Tribuna» liberaalid Hašekit ära osta. Oma vandenõu valmistasid nad ette ulatusliku kampaaniaga, kujutades Hašekit poliitiliselt selgrootuna ja karje-ristina, pakkusid talle siis suuri honorare ja nõudsid viimaks, et ta rakendaks oma sule Nõukogude Venemaa ja Punaarmee vastase laimu teenistusse. Dikteeriti isegi ette pamflettide pealkirju, nagu «Švejk Kremli teenistuses» jne. Hašek reageeris provokatsioonidele temale omase väledusega ja avaldas 1920. aastal ilmuma hakanud «Rude Pravos», mis oli sotsiaaldemokraatia vasaku tiiva, hiljem kommunistliku partei häälekandja, rea halastamatult piitsutavaid satiire tšehhi kodanluse ja parempoolsete sotside pihta. «Rude Pravos» ilmunud «Märk-

med», «Mis nõu ma annaksin kommunistidele, kui oleksin valitsuse häälekandja «Ceskoslovenskä Republika» peatoimetaja», «Milliseid juhtkirju ma kirjutaksin, kui oleksin valitsuse häälekandja toimetaja», «Veinikeldri idüll» ja teised satiirilised palad ei piitsuta üksnes Tšehhoslovakkia kodanlikku vabariiki, vaid räägivad ka sellest, et Hašek jäi kindlaks oma kommunistlikele veendumustele ja andis avalikult teada, et tema kõht on kommunistlike kirjahike ja publitsistide hulgas.

Saabunud kudumaale, pöördus Hašek tagasi Švejki juurde, kellest sündmused ja rohke töö teda aastateks olid lahutanud. «Švejk elas kogu aeg tema peas,» kirjutab Jarmila Haškovä oma mälestustes. «Ta oli vaene nagu kirikurott, kui rääkis mulle: «Kirjutan Švejki: Alustasin juba Venemaal, kuid mul pole temast midagi alles. Ma ei toonud midagi kaasa. Kirjutan uuesti. Kuid tahaksin oma käe peal välja anda. Kui see mul korda läheb, saan jõukaks!» Ta hakkas kirjutama ja koos Saueriga Švejki välja andma. Ta elas Saueri juures... Tõi mulle valminud peatükke lugeda. Finantsilist edu Hašek ei saavutanud, kuigi lootis, et see tuleb. Ma uskusin temasse ja julgustasin teda tema moraalse edu abil. Kriitika vaatas talle jahmunult otsa ja vaikis, Švejk aga sai lugejaile armsaks ja läks maailma. Augustikuus tõi Hašek mulle Fafknovisse Švejki esimese jao. Ühe mulle, teise pojale. «Loe tervelt läbi, on hea asi.» Oli tõesti hea asi, kuid käsu oli temast vähe, Hašek ja Sauer ei suutnud väljaandmist jätkata.»

Neile nappidele märkustele võib lisada, et «Švejki» esimese jao kirjutas Hašek tõesti kiiresti, et raamat ilmus Josef Lada kaanekujundusega, kus üsna kõhnuke Švejk paneb mürskude sajus ja kuulide vihinas piipu põlema, ees «heasüdamlik nägu ja rahulik ilme, millest võib aru saada, et ta on nupuga mees, kuid võib vajaduse korral ka lolli mängida.» (Josef Lada: «Kuidas ma Švejki illustreerisin.») Kaane-kujunduse eest sai Lada pankrotti jäänud ja pudukaubaga äritsema hakanud Sauerilt hiljem lubatud honorari asemel paari pesu ja sokke. Pärast Hašeki surma avaldas Lada perioodiliselt järgneva seeriana umbes viissada pilti «Švejkist», kohandades romaani teksti lühikesteks pildiallkirjadeks. Nii sündisid «Švejkiga» kongeniaalsed illustratsioonid, mida Lada hiljem viimistles ja osaliselt ka koloreeris. Enamikku neist on käsutatud ka käesoleva eestikeelse väljaande illustreerimiseks.

Majanduslikku jalgealust «Švejk» Hašekile ei andnud. Palju ei aidanud teda ka humoristlike ja satiiriliste novellikogumike «Kaks tosinat juttu» (1920), «Kolm meest koos haikalaga» (1921), «Pepicek Novy» (1921) ja «Rahukonverents» (1922) ilmumine ning rohke kaas-töö ajakirjandusele. Raskele majanduslikule olukorrale lisandus veel tervise halvenemine. Haigust aitasid süvendada Hašekis jälle avalduvad boheemlikud eluviisid ja liigne sõprus alkoholiga, millest ta Venemaal viibides ja Punaarmees töötades täielikult oli loobunud. Tervislikumat elupaika otsides lahkus Hašek 1921. aasta suve lõpul Prahast ja asus elama Havlicküv Brodi lähedale väikesesse maa-asulasse Lipnicesse. Seal jätkas ta «Švejki» kirjutamist, algul oma käega, haiguse süvenedes aga sekretärile dikteerides, ning «Švejk» ilmus osade kaupa edasi. Lipnices jõudis Hašek siiski nii kaugele, et suutis endale

honoraride ja avansside abil tillukese maja osta, veetes seal oma elulõpu. Kuid vähegi rahuldavat majanduslikku järge ei saavutanud ta iialgi ja tihtilugu tuli tal isegi margiraha laenata, et kir-

jastajatele järjekordsed 4—5 lehekülge «Švejki» saata ja neilt «keiser Franz Josephi mälestuse nimel avanssi manguda. Naljatuju, elurõõm ja optimism aga ei lahkunud temast kõigele vaatamata kunagi.

1922. aasta talvel halvenes Hašeki tervis märgatavalt, aastavahetusel lisandus kõigile hädadele veel kopsupõletik ja 1923. aasta 3. jaanuari hommikul lahkus ta mõni kuu enne neljakümneseks saamist südamehalvatuse tagajärjel elavate kirjast.

Viimsel teekonnal Lipnice vanale surnuaiale saatsid teda poeg Richard, vähesed vaesed sõbrad Franta Sauer, Emil Artur Lõng, Väclav Menger, Zdenžk Matžj Kudej, Ivan Suk, Josef Lada, Jaroslav Panuška ja Hašekit armastama hakanud Lipnice rahvas. Ei aimanud tookord keegi, et maetakse suurt kirjanikku, kelle surivoodi äärde jäid hiljaks pälvitud tunnustus, austus ja kuulsus. Praha seltskond aga võttis Hašeki surmateate vastu umbusuga, suhtudes sellesse kui vihatud satiiriku võimalikku järjekordsesse vempu.

Jaroslav Hašek suri oma loominguliste võimete tipule jõudnuna. Sellest hoolimata jättis ta pisut enam kui kakskümmend aastat kestnud loomingulise töö tulemusena järeltulevatele põlvedele mahuka ja hinnalise kirjandusliku pärandi, kuhu kuulub üle 1200 humoristliku ja satiirilise novelli, arvukas hulk muid suletöid ja eelkõige muidugi satiiriline romaan «Vahva sõduri Švejki juhtumised maailmasõja päevil» kui selle pärandi kõige väärtuslikum osa.

Hašek mahutas «Švejki» kogu oma viha nii tšehhi rahvast rõhunud Austria keisririigi imperialismi ja militarismi vastu kui ka igasuguse rõhumise ja ülekohtu vastu üldse, sealhulgas ka tšehhi kodanluse vastu, kes pärast Austria kokkuvarisemist ronis rahva turjale ja võimutses demokraatia sildi all lõppude lõpuks samade Austria meetoditega.

Hašek mahutas «Švejki» kogu oma revolutsioonilise demokratismi, võitleva humanismi ja suure armastuse inimese vastu. Ent ka põlguse väikekodanluse vastu, kes nakatab inimest pahede, närususe, alatuse, egoismi ja individualismiga.

Hašek mahutas «Švejki» kõik oma suured elukogemused ja elutarkuse, optimismi ja ohjeldamatu lõbususe. Hašek mahutas oma romaani kogu tšehhi rahva ellusuhtumise, huumori, kaine arukuse ja üleoleku kõigest sellest, mida rahvas paheks peab. Sedavõrd on romaan Švejkist sügavalt rahvalik ja rahvuslik. Hašek rakendas «Švejkis» kogu oma satiirikuande ja satiirikükunsti, mis väljendub pöörases teravdamises, lahkumata seejuures reaalsuse pinnalt. Hašeki suurus seisab ülimalt originaalse Švejki kuju loomises. Švejk ei ole lihtsail idioot, võllaroog või teeskleja, Švejki kujus . on suur kunstnik ja satiirik leidlikult välja toonud ülimalt tüüpilise. Ametlikult idioodiks tunnistatud Švejk on elutarkuse ja inimsuse kehastäjana lõppude lõpuks igas olukorras ja alati üle neist, kes teda idioodiks peavad. Hašek mahutas «Švejki» kogu oma kahekümneaastase loomingulise praktika. Paljud tema varasemate teoste motiivid ja tähelepanekud leiavad «Švejkis» otstarbekat ja viimistletud ärakasutamist.

Kogu oma ülekeevast vaimukusest ja pöörasest fantaasiast hoolimata ei mõelnad Hašek midagi välja. Tänapäeva Hašeki-uurijad rõhutavad üksmeelselt, et Hašek kirjutas ainult sellest, mida ta ise oli vahetult läbi elanud ja näinud või rahva hulgas kuulnud. Hašeki teoste aineallikate ja prototüüpide uurimine näitab, et Hašek oli niivõrd tegelikkuses kinni. et ei võtnud sageli vaevaks oma prototüüpide nime-

sidki muuta, mistõttu enamikku tema teoste tegelastest ja juhtumustest võib lausa geograafilise, ajaloolise ja biograafilise täpsusega tagantjärele kindlaks määrata.

Me teame näiteks, et Švejki sõjatee oli Hašeki enda sõjatee, et mõlemad teenisid Cesks Budejovices 91. jalaväepolgu 11. marsiroodus. Samas polgus teenisid tõeliselt ülemleitnant Lukas, kes oli Hašeki rooduülem, kapten Sägner, Praha sakslane, kes oli Hašeki pataljoniülem, Kralupy rohukaupmees Vanek, kes oli Hašeki roodu veltveebel, tegelikult teenisid ka major Wenzl, leitnant Dub-Mechelek, kadett Biegler jt. Kuigi Švejk on kõige enam koondkuju, oli temagi prototüübiks teataval määral ülemleitnant Lukäši tentsik Frantlšek Strašlipka, kivilöövitõõline Kladno kandist, kellega Hašek koos venelaste poole üle läks. Hašeki-rindeaegsetest naljalauludest, mis hiljem ülemleitnant Lukäši käest leiti, selgub, et Strašlipka oli suur naljahammas, kes armastas iga asja puhul mõnda taolist elujuhtumit või. anekdooti meenutada, ühes värsis märgib Hašek naljatamisi, et mürsud on küll hullud, kuid Strašlipka vanad anekdoodid on hullemad. «Švejki» tegelastest on Hašekit ennast kõige rohkem üheaasta-vabatahtliku Mareki kujus. See on vaimukas ja teravmeelne ironiseerija. On andmeid, et Hašek tahtis romaani jätkudes teha Ma-rekist positiivse kangelase, taolise, nagu sai. Hašekist endast Punaarmees viibimise aegu. «Švejki» kodanlikud kriitikud väitsid, et Hašekil puudub positiivne ideaal, hilisemad vulgariseerivad ja sotsiologisee-rivad kriitikud on kodanliku kriitika kammitsais olles samuti väitnud, et Švejk on negatiivne tüüp. Tšehhi kommunistlikud kriitikud on selle valeväite ammugi kummutanud, rõhutades, et Hašek oli satiirik, et tema romaan on satiiriline ja Švejk ei võinudki olla Jan Zižka taoline positiivne kangelane, ent sealjuures on ta siiski rahvuslik kangelane, kes tegutseb positiivse ideaali nimel. Terava ja võitleva sulega publitsist, ent ka hea marksistlik kirjandusteadlane Julius Fucik kirjutas juba rahkem kui kolme-kümne aasta eest, et «Švejk oli negatiivne tüüp Austria reaktsiooni silmis, kuid positiivne vastupaneva rõhutud rahva silmis», et Švejk «närib nagu tõuk reaktsioonilist korda ja aitab täiesti aktiivselt, kuigi mitte alati täiesti teadlikult, lõhkuda orjuse ja vägivalla hoonet». Seda kirjutati siis, kui Tšehhoslovakkia esimeses vabariigis, mida peeti Euroopas väga demokraatlikuks maaks, «humanisti ja filantroobb Masaryki seitsmeteistkümne valitsemisaasta jooksul rahvast 78 korda tulistati.

Enneaegne surm katkestas Hašeki töö oma suurteose kallal poole lause pealt, enne kui Švejk veel rindele ja päris-sõtta jõudiski, ja me ei tea, mis Švejkist edasi sai.

Me võime ainult aimata ja oletada, kusjuures teada on ka mõningad Hašeki kavatsused. Me teame, et Hašek ise läks 23. septembril 1915 ettekavatsetult venelaste poole üle. Pole mingit kahtlust, et ta oleks ka oma Švejki-kaasa viinud. Romaani valmiskirjutatud osa kogu loogika lubab Švejkile ainult säärast käekäiku ennustada. Liiatigi lõpeb Kiievis 1916. aastal kirjutatud «Švejki» algvariant, jutustus «Vahva sõdur Švejk sõjavangis» episoodiga, mis räägib, kuidas Švejk Vene sõjavangi sattus. Selle üksikasjad on järgmised: Švejk jõuab lipnik Dauer-lingiga viimase tentsikuna rindele. Hirmunud ja nuttev Dauerling. saanud käsu luurele minna ja asunud surmahirmus oma ülesannet täitma, nõuab, et Švejk talle õlga tulistaks, lootes seega haavatuna tagalasse pääseda. Švejk keeldub, mõeldes sellele, et pärast tulistamist võib tal endal räbalast! minna. Dauerling soovitab Švejkil vene-

laste poole joosta. Švejk jääb viimaks nõusse, tulistab, kuid tapab kogemata oma lipniku, ja jookseb venelaste poole, kuhu varsti saabub ka teisi purukslöödud väeosa mehi. Jutustus lõpeb sõnadega: «Ja vahva sõdur Švejk läks sõjavangi, pöörates tagumiku keisririigi ja kahepäise must-kollase kotka poole, kes hakkas oma sulgedest ilma jääma.»

Võib arvata, et Hašek oleks lasknud Švejkil sattuda Vene poolel formeeritud Tšehhoslovakkia leegioni, nagu sündis Hašeki endaga. Pärast revolutsiooni aga pidi Švejk Hašeki kavatsuste kohaselt rahva poolele asuma ja koos rahvaga isegi Hiina vabastamislahinguist osa võtma. Ilmselt andis Hašekile. selle mõtte kohtumine hiina vabatahtlike-punaarmeelastega Siberis.

Kindel on ka see, et Švejk oleks pärast sõda elusana ja tervena jälle kodumaale tulnud ja vaikselt ning tagasihoidlikult Praha tänavail oma teed käinud, aimamata isegi, kui suurt ja tähtsat ajaloolist osa ta etendas, nagu märgib Hašek «Švejki» estmese jao eessõnas.

Võib arvata, et Hašek oma suure viljakuse, tohutute elukogemuste ja isiklike läbielamustega ning erakordse fantaasiaga oleks Švejkist veel pikalt-laialt heietanud, kordamata seejuures iseennast ja luues paljusid uusi tüüpe ja olukordi.

Hašeki poolelijäänud teost katsus lõpetada tema omaaegne sõber Karel Vanek (1887—1933). Karel Vanžk oli väleda sulega ajakirjanik ja teravmeelne humorist, kelle sulest on ilmunud mitu fõljetonide-raamatut, sõjakirjade kogu ja humoristlik romaan. Kolmekümnendail aastail oli Vanek üks gRude Pravo» toimetajaid. Ta võttis nagu Hašekki osa maailmasõjast ja oli Vene, sõjavangis. 1924. aastal avaldas ta kaheosalise mahuka «Vahva sõduri Švejki juhtumised Vene sõjavangis». Kuid kahjuks ei'küündinud Vangki anne Hašeki tasemele ja Vangki kirjutatud osal ei ole kaugeltki neid väärtusi mis Hašeki romaanil. Vanek viib vaid sündmusi edasi, ei lisanda Švejki kujule midagi uut ja hakkab kordama,'mida Hašek endale iialgi ei lubanud. Vaneki Švejk muutub labaseks võtlaroaks ja rõvetsejaks, mida Hašeki Švejki kohta öelda ei saa. Vangki Švejk kaotab oma inimlikkuse, Hašeki puhul aga on sügav inimlikkus Švejki põhiliseks omaduseks. Seepärast tänapäeva Tšehhoslovakkias Vaneki kirjutatud osa enam ei avaldatagi.

Ametlikud ringkonnad võtsid Švejki vastu jahmatuse ja vaikimisega, pärast jahmatust aga pääses valla sõimuvaling. Kodanlüs tundis «Švejkis» ara oma klassivaenlase. Vanemad tšehhi kirjanikud mäletavad, et «T. G. Masaryki ja dr. Beneši kuuldes ei tohtinud Švejkist sõnakestki poetada, see ajas need realistlikud kuivikud ja moralistid otsekohe marru». .

Rahva hulgas aga võitsid «Švejk» ja Hašeki muud teosed järjest suurema populaarsuse. Kui «Švejk» ilmus Nõukogude Liidus, mis oli muide üks esimesi «Švejki» tõlkeid võõrkeelde, avas nõukogude lugeja soodus hinnang «Švejkile» tee paljudesse keeltesse. Praegu on «Švejk» tõlgitud rohkem kui neljakümnesse keelde ja kuulub maailmas kõige laiemalt levinud tšehhi ilukirjanduslike teoste hulka. Tšehhi kodanlikud kirjastajad, kes Hašekilt tema eluajal ta ande omastasid ja selle pealt Hašekile vaid viletsaid dividende maksid, teenisid hiljem Hašeki teostega ränka raha.

Üksnes tšehhi kommunistlikud kirjanikud ja marksistlikud kriitikud oskasid «Švejki» suurust otsekohe hinnata. Kohe «Švejki» esimese jao ilmumise järel kirjutas tšehhi sotsialistliku realismi üks algatajaid,

tšehhi esimese sotsialistliku romaani «Proletaarlane Anna» autor kommunist Ivan Olbracht, et «Vahva sõdur Švejk» on kõige huumoriküllasem raamat, asetades Švejki juba siis maailmakirjanduse suurkujude don Quijote, Hamleti, Fausti, Eulenspiegeli, Oblomovi ja Aljoša Karamazovi kõrvale. Juba siis ütles Olbracht, et Švejk pole sündinud kuskil kõrvalises külakolkas, vaid tšehhi rahva hulgas, ega saa kui rahva hinge peegeldus iialgi surra. Kõigile tuntud tšehhi kommunist-likud kirjanikud, kunstnikud ja publitsistid, nagu Ivan Olbracht, Vladislav Vancura, Marie Majerovä, Julius Fucik, Vitšzlav Nezval, Konstantin Biebl, Fr. Halas, Karel Konräd, Zdena Ancik, E. F. Burn, Jan Werich, Adolf Hoffmeister, Antonin Pele, Josef Lada, Frantisek Bidlo, Jifi Trnka, Vojtech Tittelbach jt., on algusest peale Hašekit ja «Švejki» väärikalt hinnanud ning kaitsnud.

Sel ajal kui Švejk üle maailma oma võidukäiku sooritas, jäi tema looja Jaroslav Hašek kodanliku Tšehhoslovakkia kirjandusteaduse silmis ikkagi kirjanduse ääremaile. Hašekit ei peetud kirjanikiiks, temast räägiti põlastavalt. Isegi 1945. aastal Prahas ilmunud kaheköiteline kirjanduslik leksikon, tunnustades küll «Švejki» kuulsust, alustab Hašeki käsitlust vanade kodanlike retseptide järgi: «Ajakirjanik, kirjanik-humorist, müstifitseerija, boheemlane, irvitav nihilist, kes naeris kõige üle maailmas, lõi kapriiside ajendil ja pillavalt, hoolimata moraalist,

progressist või üldsusest, oli lugupidamatu elu ja kirjanduse vastu ...» Seepärast ei peetud kodanlikus Tšehhoslovakkias vääriliseks uurida Hašeki loomingut või koguda ja säilitada materjale tema elukäigust. «Švejki» ja Hašeki suur populaarsus rahva hulgas aga kihutas kirjan-duslikke äritsejaid ja spekulante koguma ja kirjutama igasuguseid mälestusi ja anekdoote Hašekist, kus väikekodanlik laim ja väljamõeldised varjutavad kogu tõe. Ei saa usaldada ka kodanlikus Tšehhoslovakkias tüüpiliseks väikekodanlikuks kroonukirjanikuks muutunud Häjeki mälestusi.

Seepärast seisis vaba Tšehhoslovakkia kirjandusteadlaste ees pärast sõda suur ülesanne — puhastada Hašeki kuju laimu ja väljamõeldiste lademeist, purustada vanad kodanlikud arusaamad Hašeki loomingust, anda sellele õiglane martcsistlik hinnang ja asetada Hašek väärikale kõhale tšehhi kirjandusloos. Tšehhi kirjandusteadlased ongi Hašeki uurimisel ara teinud suure töö, kuid sellest hoolimata on veel küllalt teha paljude pseudonüümide all ilmunud teoste väljaselgitamiseks ja tühemike täitmiseks tema elu- ja loominguloos. Kõrvuti «Švejki» ja teiste tema teoste suuretiraažiliste väljaannetega on Tšehhoslovakkias ilmunud rida uurimusi, ülevaateid ja kogumikke Hašeki elust ja loomingust. Kõige tõhusamaks nende hulgas on publitsisti ja kirjandus-loolase Zdena Anciku monograafia «Jaroslav Hašeki elust» (Praha, 1953), mida käesoleva ülevaate autor on rea teiste uuemate tšehhi allikate kõrval ka kõige rohkem käsutanud.

Tänapäeva sotsialistlikus Tšehhoslovakkias on Hašek väärikale kõhale tõstetud ja tema loomingule kuulub üldine lugupidamine. Hašeki mälestuse jäädvustamiseks pandi Prahas Skola tänavas majale, kus geniaalne satiirik sündis, mälestustahvel; «Karika» õlletuba, kust algasid vahva sõduri Švejki juhtumised maailmasõja päevil, taastati ja muudeti omalaadseks kirjanduslikuks muuseumiks; Lipnices, kus puhkab Hašeki põrm, püstitati suurele kirjanikule 1959. aastal mälestusmärk. Mälestusmärki avades ütles Väclav Kopecky oma kõnes:

«Hašeki loomingu surematu tähtsus seisab selles, et Jaroslav Hašek oli geniaalne satiirik ja humorist…

Hašek oli poliitiliselt hästi haritud satiirik. Ta tundis põhjalikult Tšehhi poliitilist elu, purelemist kodanlikes ja väikekodanlikes parteides, nende funktsionääride näruseid huvisid, nende ninameeste müüdavat loomust ja enesearmastust ning oskas neid välja naerda ülimalt originaalses ja vaimukas satiiris…

Jaroslav Hašek oli juba enne Esimest maailmasõda mehine võitleja Austria-Ungari imperialismi ja militarismi vastu, kirglik võitleja kleri-kalismi vastu ...

Jaroslav Hašekit võis juba enne Esimest maailmasõda panna õlg õla kõrvale revolutsioonilise proletariaadiga. Kuigi ta ei mõistnud täie sügavusega töölisliikumist, solidariseerus ta sellega jäägitult…

Suureks kirjanikuks sai Jaroslav Hašek kui «Vahva sõduri Švejki juhtumiste» autor ...

Hašeki vahva sõdur Švejk on omamoodi- revolutsiooniline võitleja, revolutsiooniline võitleja imperialismi vastu, militarismi vastu, sõja vastu …

Hašeki Švejk jääb alati mehiseks, ei lange alandlikult põlvili, ei kummarda orjalikult rõhujate ees, ei käota usku, Vaid säilitab lõbususe ja optimismi, võideldes omal viisil rõhujate ülevõimu vastu. ..

Kogu Švejki käitumine on humanismi eeskuju selle sõna kõige täielikumas mõttes. Švejk nägi kõigis inimestes, inimesi ka siis, kui neile munder selga topiti, mis neist metslased pidi tegema. Oma inim-likult demokraatliku mõtteviisiga ei näinud Švejk mingit vahet enese ja teiste vahel, kuigi neil teistel võis olla kõrgem positsioon…

Filosoofiliselt targa elutundjana võttis Švejk kõike nii, nagu elus esineb. Kuigi Švejk oli tšehhi rahvuslik tüüp, polnud ta šovinist...

Nii nagu Švejk kui humoristlik kuju ei saanud sündida mujal kui üksnes tšehhi rahva hulgas, nii ei saanud ta sündida ka mujal kui üksnes Prahas ja Bojištž tänavas ..

Me oleme lõpmatult tänulikud Jaroslav Hašekile tema loomingu eest. Hašeki Švejk on võitnud tšehhi rahvale poolehoiu kogu maailmas. Vahva sõdur Švejk on astunud surematute kirjanduslike kujude galeriisse, Cervantese, Rabelais', Dickensi, Gqgoli jt. loodud humoristlike ja satiiriliste kujude kõrvale.»

L. Remmelgas

HpocjiaB TaineK riOXOHCflEHHH EPABOrO COJIflATA
IUBEHKA BO BPEMfl MHPOBOH BOHHbl

Ha 3CTOHCKOM HSfelKe

HjrjiiocTpaijHH Hoseifia Jlanw 0(})opMjieHHe X. BHTcypa

H3A-BO «33CTH **PaaMaT»**

Toimetaja A. Ravel.
Kunstiline toimetaja M. Vannas.
Tehniline toimetaja H. Tüksammel.

Laduda antud 15. V 1973. Trükkida antud 12. IX 1973. Trükipaber nr. 1. 54X84/16. Trükipoognaid 51,25. Tinetrükipoofrnaid 43,05. Arvestusooognaid 4644. Trükiarv 60 000. «Eesti Raamat». 200 090 Tallinn, Pärnu mnt. 10. Tellimuse nr. 1419. Trükikoda nr. l, Tallinn. Pärnu mnt. 67-a. Hind rbl. 2.73.